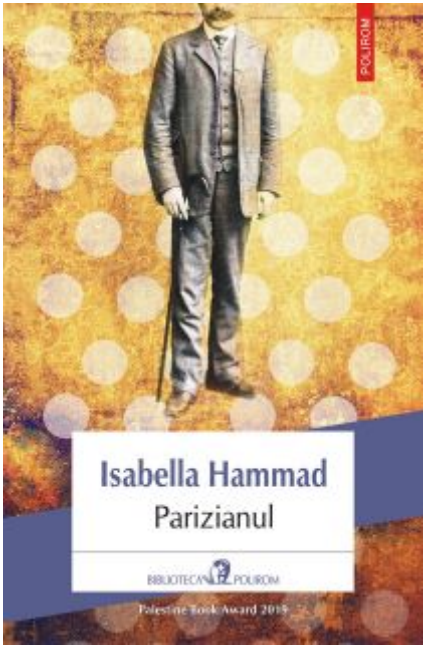
POLIROM
Isabella Hammad
Parizianul
BIBLIOTECA POLIROM
Palestine Book Award 2019

Isabella Hammad

Parizianul
Sau
Al-Barisi

Traducere din limba engleză şi note de

Sînziana Dragoş

EDITURA POLIROM

2022

Isabella Hammad

The Parisian

Copyright © 2019

First published by Jonathan Cape in 2019
© 2022 by Editura Polirom, pentru traducerea în limba română

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700505
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53

ISBN ePub: 978-973-46-9626-0
ISBN PDF: 978-973-46-9627-7
ISBN print: 978-973-46-8792-3

Coperta: Carmen Parii
Pe copertă: fortepan.hu; © iulias/Shutterstock.com (colaj)

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei

cu privire la protecția proprietății intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura eco - un supererou al lumii moderne!

Versiune digitală realizată în colaborare cu Libris.ro

ISABELLA HAMMAD, născută în 1991 la Londra, de origine palestiniană, este o tânără voce de o forță remarcabilă în peisajul literar. Poveştile ei se desfăşoară deopotrivă în Orientul Mijlociu şi în Occident şi dezvăluie modul în care dezrădăcinarea, nostalgia şi pierderea locurilor şi oamenilor dragi se răsfrâng asupra familiilor şi generațiilor. A primit numeroase premii – Plimpton Prize for Fiction (2018), O. Henry Prize (2019), Sue Kaufman Prize (2020), decernat de Academia Americană de Arte şi Litere, Betty Trask Award (2020) – şi burse de creație: Axinn Foundation Fellowship, acordată de New York University (2016), Gerald Freund Fellowship, acordată de MacDowell Colony (2017), Lannan Foundation Fellowship (2020). Romanul *Parizianul* a fost distins cu Palestine Book Award (2019) şi nominalizat la Edward Stanford Fiction Award (2019) şi Walter Scott Prize for Historical Fiction (2020).

Pentru Teta Ghada

لِكُلّ التّفاصِيل

Personaje

Familia Kamal

Hagi Taher Kamal, negustor de țesături

Aziza Kamal, prima soție a lui Hagi Taher, decedată

Midhat Kamal, fiul lui Hagi Taher şi al Azizei

Um Taher (Mahdiya) Kamal, mama lui Hagi Taher, Teta („bunica”) lui Midhat

Layla, cea de-a doua soție a lui Hagi Taher

Musbah Kamal, fiul cel mai mare al lui Hagi Taher şi al Laylei

Nadim, Inshirah, Dunya, Nashat, ceilalți copii ai lui Hagi Taher şi ai Laylei

Abu Jamil Kamal, vărul lui Hagi Taher, negustor de covoare

Um Jamil Kamal, soția lui Abu Jamil

Jamil Kamal, fiul lui Abu Jamil şi al lui Um Jamil, vărul lui Midhat

Wasfi Kamal, vărul lui Midhat

Tahsin Kamal, vărul lui Midhat

Familia Molineu

Frédéric Molineu, sociolog şi antropolog la Universitatea din Montpellier

Ariane Molineu, născută Passant, soția lui Frédéric, decedată

Jeannette Molineu, fiica lui Frédéric şi a lui Ariane

Marian Molineu, nepoata lui Frédéric, sora lui Xavier

Xavier Molineu, nepotul lui Frédéric, fratele lui Marian, student la Drept

Paul Richer, logodnicul lui Marian

Alte personaje din Franţa

Sylvain Leclair, prieten al familiei Molineu, viticultor

Laurent Toupin, student la Medicină

Samuel Cogolati, student la Medicină

Patrice Nolin, profesor de medicină pensionat

Carole şi Marie-Thérèse, fiicele lui Patrice Nolin

Georgine, menajera familiei Molineu

Luc Dimon, viticultor

Madame Crotteau, mondenă

Faruq al-Azmeh, profesor de limba arabă la Paris, originar din Damasc

Bassem Jarbawi, Raja Abd al-Rahman, Yusef Mansour, Omar şi alţii – prieteni ai lui Faruq din Paris

Qadri Muhammad şi Riyad Assali, colegi de şcoală ai lui Hani şi sfătuitori ai emirului Faisal

Familia Hammad

Hagi Hassan Hammad, vărul lui Nimr, moşier, membru al Partidului Descentralizării

Nazeeha Hammad, soţia lui Hagi Hassan

Yasser Hammad, fiul cel mare al Nazeehei şi al lui Hagi Hassan

Hagi Nimr Hammad, vărul lui Hassan, cărturar şi judecător şaria, primar al Nablusului în 1918

Widad Hammad, soţia lui Hagi Nimr

Fatima Hammad, fiica mai mare a lui Widad şi a lui Hagi Nimr

Nuzha Hammad, a doua fiică a lui Widad şi a lui Hagi Nimr

Burhan Hammad, fiul lui Widad şi a lui Hagi Nimr, mezinul familiei

Hagi Tawfiq Hammad, unchiul lui Hagi Hassan şi al lui Hagi Nimr, politician

Familia Murad

Hani Murad, absolvent al Facultăţii de Drept din Paris

Basil Murad, văr îndepărtat al lui Hani, fratele lui Munir

Munir Murad, văr îndepărtat al lui Hani, fratele lui Basil
Fuad Murad, unchiul lui Hani din Jenin, membru al Partidului Descentralizării
Sahar Murad, fiica lui Fuad
Um Sahar Murad, soția lui Fuad

Alte personaje din Nablus
Hisham, agentul lui Hagi Taher
Butrus, croitor la prăvălia lui Kamal
Um Mahmoud, menajera familiei Kamal
Adel Jawhari, tânăr, fost coleg de şcoală al lui Midhat
Abu Omar Jawhari, unchiul lui Adel, primar în 1919
Qais Karak, tânăr
Hagi Abdallah Atwan, proprietar al fabricii de săpun
Madame Atwan, matroana familiei Atwan
Eli Kahen, croitor samaritean
Abu Salama, mare preot samaritean
Père Antoine, preot dominican şi cărturar francez
Maica Louise, Maica Sarah, Maica Marian şi alte călugărițe, membre ale ordinului Călugărițele Sf. Iosif, cunoscute în Nablus drept „Fetele Ebal”
Ayman Saba, fermier creştin scăpătat
Hala Saba, fiica lui Ayman

PARTEA ÎNTÂI

1

Pe puntea vasului care mergea spre Marsilia mai era un arab. Se numea Faruq-al-Azmeh şi, a doua zi după ce au

părăsit portul din Alexandria, s-a îndreptat spre Midhat la micul dejun, ținând o farfurie cu pâine prăjită într-o mână şi un şirag de mătănii din chihlimbar în cealaltă. S-a aşezat, şi-a tras manşetele cămăşii şi, fără nici o introducere, a început să-i spună că se întorcea de la Damasc ca să-şi preia postul de profesor la Catedra de Limbi Străine de la Sorbona. La izbucnirea războiului părăsise Parisul, dar după Miracolul de pe Marna[1] hotărâse să se întoarcă. Avea ochi cenuşii şi un cap uşor pătrățos.

— *Baris*, a oftat el. Acolo e toată viața mea.

Afirmația i s-a părut din cale-afară de sugestivă tânărului Midhat Kamal. Şi-a închipuit o galerie întreagă de lămpi care luminau o sală de bal plină cu femei. A privit mai îndeaproape hainele lui Faruq. Purta un costum din trei piese albastru-deschis şi o cravată violetă cu ac de argint în formă de pasăre. Avea şi un baston dintr-un lemn oarecare de culoare închisă, nevopsit, pe care-l sprijinea de masă.

— Eu o să studiez medicina, a spus Midhat. La Universitatea din Montpellier.

— Bravo, a răspuns Faruq.

Midhat a zâmbit în timp ce întindea mâna să apuce ibricul de cafea. Muşchii, pe care până atunci nu şi-i simțise încordați, începuseră să i se destindă.

— E prima ta călătorie în Franța, a urmat Faruq.

---

[1] Referire la bătălia din timpul Primului Război Mondial (6-12 septembrie 1914) care a marcat o victorie a Aliaților împotriva Germaniei.

Midhat a rămas tăcut, încuviințând din cap.

Trecuseră cinci zile de când îşi luase rămas-bun de la bunica lui din Nablus şi străbătuse drumul până la Tulkarem pe măgar, iar de acolo luase trenul de Haifa spre Qantara de Est, unde schimbase trenul până la Cairo. După câteva zile petrecute în casa tatălui său, se îmbarcase pe vapor la Alexandria. De-acum se deprinsese cu întinderea nesfârşită a apei, ca o piele, vălurită de creste albe, cu sclipiri argintii la amiază. Prânzul era servit la ora unu, ceaiul la patru, cina la şapte şi jumătate, iar la început a stat singur, privindu-i pe europeni cum mâncau cu cuțitele. Îşi făcuse obiceiul de-a cerceta încăperea înțesată în căutarea părului roşcat al căpitanului – un francez pe nume Gorin – şi după cină îl urmărea cum intră şi iese de pe puntea de comandă de unde supraveghea cârma.

Cu o zi în urmă, începuse să se simtă singur. Aşa, dintr-odată. Cum stătea la pupă aşteptându-l pe căpitan, a devenit brusc conştient de felul în care îşi sprijinea spatele de bancă, o senzație ciudat de dureroasă, de felul în care picioarele îi coborau în prelungirea bazinului. Nasul, de obicei invizibil, i se dublase şi îi apărea în câmpul vizual. Îşi simțea trupul ca pe o carcasă strâmtă ce-l chinuia, iar inima începuse să-i bată foarte iute. A crezut că senzația avea să dispară. Dar nu dispăruse şi, în seara aceea, până şi cea mai simplă conversație cu maistrul timonier, cu însoțitorii care serveau cina, cu ceilalți pasageri, i-a produs încordare şi l-a lăsat fără suflu. Probabil că şi ei îşi dădeau

seama cât de tare îl durea pielea, se gândea el. În timpul nopții, pe întuneric, a apăsat obsesiv butonul ceasului de buzunar, desfăcând capacul cadranului decolorat. Ticăitul lui l-a adormit. Apoi s-a trezit a doua oară şi, continuând să verifice ora pe măsură ce trecea timpul, a început să discearnă spasmele a ceva monstruos în nelinişte a mâinilor.

Aşa că, atunci când i-a zâmbit noului său prieten, s-a simțit tare uşurat şi a avut impresia că i se mai înmoaie carcasa tăioasă a trupului.

— Şi cum îți închipui c-o să fie? l-a întrebat Faruq.

— Ce să-mi închipui, Franța?

— Înainte să ajung acolo prima dată, mi-am imaginat mai multe lucruri. Unele dintre ele s-au dovedit destul de corecte, în cele din urmă. Altele au fost..., a urmat el ciupindu-şi buzele şi zâmbind zeflemitor. Nu ştiu din ce pricină, îmi închipuiam multe peruci. Ştii, alea cu păr fals. Nu-mi dau seama de unde mi se trăgea, poate văzusem vreun desen vechi.

Midhat a scos un sunet, ca şi cum ar fi căzut pe gânduri, şi a privit marea pe fereastră.

Şcoala lui de la Constantinopol era organizată după modelul liceului francez. Toate manualele erau aduse din Franța, la fel şi jumătate dintre profesori şi chiar cea mai mare parte a mobilierului. Aşezați pe scaune de lemn cu spătare din stinghii orizontale, cu şezutul din împletitură de rogoz, Midhat şi colegii lui de clasă citeau „la poésie

épique en Grèce”[2], învățând pe de rost termenii într-un amestec de franceză şi latină, iar la turcă, arabă sau armeană treceau numai după ce suna clopoțelul şi ieşeau pe coridoare. Odată formulate în limba franceză, anumite concepte aparțineau doar acelei limbi, aşa că, de pildă, Midhat ştia că organele sale interne se numesc „le poumon”, „le cœur”, „le cerveau” şi „l’encéphale”[3] şi recunoştea după numele lor franțuzesc noțiuni filosofice abstracte precum „l’altruisme”, „la condition humaine”[4]. Şi totuşi, în ciuda faptului că se cufundase într-un mediu francez vreme de cinci ani, cu greu îşi putea forma o imagine a Franței dincolo de mobilierul sălii de clasă ale cărei ferestre lăsau să se vadă un cer torid turcesc şi prin care răzbăteau strigăte în arabă venind din apă. Chiar şi acum, de pe vas, Provence rămânea învăluită în cețuri, dincolo de arcuirile nevăzute ale pământului. A ridicat ochii spre Faruq.

— Nu pot să mi-o închipui.

Aştepta reacția disprețuitoare a lui Faruq, dar el a ridicat din umeri şi a coborât privirea spre masă.

— Ai fost vreodată la Montpellier? a întrebat Midhat.

---

[2] „Epopeele greceşti” (fr.).

[3] „Plămânul”, „inima”, „creierul”, „encefalul” (fr.).

[4] „Altruismul”, „condiția umană” (fr.).

— Nu, doar la Paris. Sigur, Universitatea e faimoasă pentru Facultatea de Medicină. N-a învățat şi Rabelais acolo?

— A, ştii despre Rabelais!

— Hai, ia nişte gem înainte să-l mănânc eu tot! l-a îmbiat Faruq chicotind.

După micul dejun, Faruq s-a întors în cabină, iar Midhat a urcat treptele spre punte şi s-a aşezat lângă pupă. Privea pierdut apa mării, ascultând şi pricepând pe jumătate ce-şi strigau unii altora nişte oficiali europeni – danezi, francezi, englezi –, aşezați pe banca alăturată, despre tehnologia vaporului şi apoi despre înaintarea nemților către Paris.

A simțit scândurile punții clătinându-se sub tălpi: un copil alerga prin preajmă. Mai încolo, două tinere comparau nişte cărți poştale, iar vântul le zburătăcea franjurile umbreluțelor de soare. Erau acelaşi fete care, cu o seară în urmă, la cină, îşi etalaseră coafurile ca nişte pălării, încrețite şi vălurite, împodobite cu bijuterii ce sclipeau în lumina candelabrelor. În cele din urmă, s-a deschis uşa dinspre puntea de comandă şi a ieşit un bărbat cu părul roşcat, căpitanul Gorin, pocnindu-şi degetele. Unul dintre oficialii îmbrăcați în uniformă a sărit de pe bancă să-i vorbească şi, în timp ce Gorin îşi mişca buzele – Midhat nu-l putea auzi din pricina vântului –, cutele de pe chip i se adânceau. Şi-a făcut mâna căuş peste o țigară şi a aprins un chibrit, ferindu-i capătul de vânt. Celălalt bărbat s-a îndepărtat, iar Gorin a rămas să fumeze o vreme, sprijinit

de balustradă. Buclele i se învălmăşeau în jurul capului, de parcă n-ar fi fost prinse de țeastă. A azvârlit apoi mucul de țigară peste bord şi s-a retras sub punte.

Midhat s-a hotărât să coboare şi el. A trecut pe dinaintea europenilor chiar când Gorin se făcea nevăzut sub tambuchi şi a pornit după el în jos pe treptele de metal. Prima uşă de pe culoar dădea într-un salon înțesat de lume. Într-un colț cânta un gramofon. A privit în jur căutându-l pe Gorin şi a dat cu ochii de Faruq, aşezat la o masă cu un teanc de cărți dinainte.

— Mă bucur că ai venit, a spus Faruq, care se schimbase şi purta acum un costum închis la culoare şi o cravată galbenă cu hexagoane verzi. Ți-am găsit astea. Doar atât am la mine, nişte poezii... şi tot poezii, dar asta e chiar bună, de fapt... şi *Les trois mousquetaires*. Lectură de căpătâi pentru un tânăr care merge prima dată în Franța.

— Îți sunt foarte recunoscător.

— O să iau ceva de băut pentru amândoi şi apoi o să ne exersăm franceza. Whisky?

Midhat a încuviințat din cap. S-a aşezat şi, ca să-şi ascundă nervozitatea, a întins mâna după *Cei trei muschetari*. Cartea s-a deschis la prefața autorului.

În timp ce mă documentam la Biblioteca Regală pentru istoria lui Ludovic al XIV-lea pe care voiam s-o scriu, am dat din întâmplare peste *Memoriile domnului d'Artagnan*, tipărite – ca majoritatea lucrărilor din acea perioadă în care autorii...

Pe masa lustruită au fost împinse două pahare pe jumătate pline cu un lichid tremurător.

— *Santé*. Acum am de gând să-ți spun câteva lucruri. Eşti pregătit?

Faruq s-a lăsat pe spătarul banchetei şi şi-a scos mătăniile din buzunar în timp ce întindea cealaltă mână după pahar.

— În primul rând, femeile din Franța. O să ți se pară ciudat, dar sunt tratate ca nişte regine. Când se intră într-o încăpere, ele au întâietate întotdeauna. Să nu uiți asta. Aşteaptă-te ca unele lucruri să te stânjenească. Încearcă să ai mintea deschisă. Să rămâi credincios originilor tale, în franceză se zice „rester fidèle à vos racines", *fhimet alay*[5]? Să ştii că am mulți prieteni francezi. Şi spanioli. Spaniolii seamănă mai mult cu arabii – francezii sunt diferiți. Majoritatea sunt creştini, aşa că trebuie să-i vezi ca pe prietenii tăi creştini din Nablus. Presupun că ai cunoscut sau că ai văzut măcar pelerini francezi în Palestina. La Nablus există misionari?

— Da. Dar eu am făcut şcoala şi la Constantinopol. Cunosc mulți creştini.

Faruq nu-l asculta.

— Ei, bine, ar trebui să ştii că misionarii sunt diferiți de restul. Mai întâi, religia nu e atât de puternică în Franța.

---

[5] „M-ai înțeles?" (arabă).

Aşa că să nu te şocheze că se sărută, că beau alcool şi aşa mai departe.

Midhat a râs şi Faruq l-a privit surprins. Dorind să dovedească pe loc că nu e uimit, Midhat a sorbit din celălalt pahar. Era ca şi cum ar fi băut parfum, îi simţea aroma în nas. Mai gustase whisky o singură dată, pe la şaisprezece ani, dintr-o sticlă adusă pe furiş în dormitorul şcolii. Îşi înmuiase doar limba, în timp ce posesorul sticlei şi complicele lui o goliseră, iar dimineaţa, când directorul simţise că miros a alcool, fuseseră biciuiţi şi li se interzisese accesul la cursuri timp de trei zile.

— Dar sunt şi multe lucruri care o să-ţi placă: cum gândesc, cum trăiesc, au mult rafinament. În privinţa asta, cred că există o afinitate între Damasc şi Paris.

— Şi Nablus, a adăugat Midhat.

— Da, Nablusul e foarte frumos, a încuviinţat Faruq sorbind din pahar şi expirând. Unde o să locuieşti la Montpellier?

— La Docteur Molineu, un profesor universitar.

— Universitar! A, da! O să-ţi placă.

Pe Midhat nu l-a deranjat că i se spunea ce urmează să-i placă. A luat remarca drept un semn de apropiere. Voia să încuviinţeze orice spunea Faruq.

Şi-a petrecut ultimele patru zile din călătorie pe puntea superioară, citind cărţile lui Faruq. Sau, cel puţin, ţinându-le deschise în poală şi privind marea, rostind din când în când cu voce tare câte o propoziţie în franceză de pe paginile pe care le ţinea apăsate să nu le întoarcă vântul.

Relaxat, în fine, se lăsa cuprins de reverie. Se cufunda mai ales în trei fantezii. În prima era vorba despre o pariziancă cu gâtul lung şi fin rătăcită în Ierusalim, pe care el o îndruma într-o franceză fără cusur către Haram ash-Sharif[6]. Un trecător, posibil un om de vază din Nablus, povestea întâmplarea, creându-i lui Midhat reputația de om foarte amabil şi priceput la franceză. În cea de-a doua fantezie cânta o cunoscută melodie populară, *dal'ona* – „ya tayrin taayir fis-sama' al-aali; sallim al-hilu al-aziz al-ghali"[7], stârnind admirația şi înduioşându-i până la lacrimi pe cei care treceau pe sub fereastra sa şi-l auzeau suspinând din pricina distanței ce-l despărțea de iubita lui imaginară. În cea de-a treia fantezie, salva un pasager care era gata să cadă peste bord, prinzându-l de mijloc cu grația unui dansator. Iar cei din jur aplaudau.

Reveriile îl întremau. Îi sporeau senzația că e una cu mediul înconjurător şi îi dădeau încredere când intra într-o încăpere. Se lăsa cuprins de ele la intervale regulate, ca şi când ar fi luat câte o gură dintr-un leac, şi dintr-o astfel de visare de câteva minute ieşea alt om, înviorat. Şi aşa reuşea, într-o oarecare măsură, să-şi înmoaie carcasa dură a trupului – care încă îl înăbuşea uneori cu strânsoarea ei.

---

[6] Haram ash-Sharif: Muntele Templului, important loc religios din Ierusalim, venerat de mii de ani atât de evrei, cât şi de musulmani şi creştini. Se află în centrul a numeroase conflicte între evrei şi musulmani.

[7] „Zburător pe cerul înalt, salut-o pe frumoasa mea dragă şi scumpă" (arabă).

Ajunşi pe chei la Marsilia, Faruq i-a strâns mâna şi l-a apucat de braţ.

— Succes! Curaj! Şi în vacanţă trebuie să vii să mă vizitezi la Saint-Germain.

Trenul de Montpellier a plecat un ceas mai târziu. Noaptea se aşternuse peste peisajul campestru, care semăna destul de mult cu Palestina: dealuri la fel de abrupte, ierburi uscate. Midhat a adormit cu capul sprijinit de geamul care vibra zgomotos şi, în dimineaţa buimacă ce a urmat, a mai dat gata două capitole din *Cei trei muschetari*, în vreme ce coamele dealurilor desenau o linie unduită a orizontului, iar stropii de ploaie tremurau aninaţi de ferestre. După prânz a adormit din nou şi, când controlorul a strigat: „Montpellier!”, se făcuse cinci fără un sfert: s-a ridicat şi a pornit după ceilalţi călători de-a lungul peronului, obosit, dorindu-şi să facă o baie.

Gara din Montpellier semăna cu un templu. Midhat şi-a târât cufărul printre coloane şi a rămas cu ochii la oamenii şi la automobilele care treceau prin piaţeta din faţă. Habar n-avea cum arată Docteur Molineu. În scrisorile de la universitate nu era menţionată nici o descriere, aşa că putea fi oricare dintre oamenii ce treceau pe lângă el. Oare tipul acela subţirel, cu cămaşa cu poale lungi, îl privea cu interes? Sau domnul acela mai în vârstă, cu ochelari, care arăta întocmai ca un profesor? Dar în clipa când ar fi trebuit să se îndrepte spre el, fiecare dintre aceşti oameni îşi vedea mai departe de drum. Un bărbat de lângă casa de

bilete chiar îl țintuia cu insistență, un pic prea ostentativ, iar Midhat şi-a ferit ochii.

În vreme ce mulțimea din fața gării se împuțina, un lampagiu îşi târa scara de la un felinar la altul. Un grup de surori medicale a traversat strada şi a intrat în clădirea de vizavi scuturându-şi umbrelele. Mucul aprins al unei țigări a aterizat reflectându-se într-o băltoacă şi s-a stins, iar cineva a trecut foarte aproape de Midhat, prin dreapta. Bărbatul avea o mustață mare, blondă. Era prea tânăr ca să fie doctorul, cu siguranță – şi, pe măsură ce se apropia, Midhat a văzut că pe chip nu i se citea blândețe, iar ochii lui, înconjurați de gene blonde, se ațintеau nu spre fața lui Midhat, ci mai degrabă spre *tarbush*-ul lui. Pălăria bărbatului era mică, pleoştită şi, privindu-l, acesta a ridicat un deget la bor. Midhat a recunoscut gestul de respect folosit de francezi, care se putea continua cu ridicatul pălăriei, ce ar fi arătat că n-ai nimic de ascuns sub ea. Dar simțea că blondul îi făcea de fapt semn spre *tarbush*-ul lui fără boruri. Aşa că s-a încruntat, iar omul a dispărut pe o străduță laterală.

La capătul trotuarului l-a strigat o tânără, ridicând o mână:

— Domnul Kamal?

De sub beretă îi ieşeau bucle scurte, castanii, care-i acopereau urechile. Un pliu diagonal ce-i traversa poalele fustei se mişca dintr-o parte în alta în timp ce femeia înainta spre el.

A ezitat.

— *Bonjour. Je m'apelle Midhat Kamal.*

Tânăra a râs şi pielea de sub ochi i s-a încreţit.

— *Et je m'apelle Jeannette Molineu.*

Jeannette Molineu i-a întins o mână palidă cu degete osoase. Midhat le-a apucat; erau destul de reci. I se părea ciudat că e întâmpinat de soţia doctorului, dar şi-a amintit ce-i spusese Faruq despre franţuzoaice şi a pornit după ea către un automobil verde, parcat pe trotuar.

— Sper că nu aşteptaţi de prea mult timp, a spus ea deschizând portiera şi strecurându-se pe bancheta din spate. Cum aţi călătorit?

— A durat... multe zile.

Şoferul a pornit în viteză, iar zgomotul motorului le-a acoperit vocile. Midhat urmărea pe geam cum oraşul se înalţă şi coboară, cum se risipeşte în străduţe, cu cohorte de umbrele şi pardesie care se umflau şi se dezumflau pe trotuare. Au luat-o pe un drum mai îngust, unde clădirile aveau balcoane din grilaje negre şi acoperişuri de teracotă. Maşina a încetinit.

— Oraşul acesta, a spus Midhat, seamănă cu Nablus. Cu doi munţi, cu clădiri de piatră, cu străduţe. Dar e mai mare şi piatra e mai galbenă.

— Nablus e locul de unde veniţi?

— Da. Dumneavoastră v-aţi născut aici?

— Nu, a răspuns Jeannette cu voce scăzută, zâmbind. Am crescut la Paris. Tata şi cu mine ne-am mutat aici acum vreo patru ani, când a început să lucreze la universitate. Iar eu mi-am luat bacalaureatul aici.

— Tatăl dumneavoastră este doctorul Molineau?

— Desigur.

— A, şi soţul dumneavoastră?

— Nu sunt măritată. Pisson, vrei, te rog, să ne duci prin centru? Asta e Rue de la Loge, principala stradă comercială. Şi la capătul ei e Place de la Comédie. Montpellier-ul e mic, n-o să vă ia mult să-l cunoaşteţi. Dar acum mi-e teamă că e un pic cam întuneric.

Midhat a privit-o pe Jeannette Molineu. Umbrele care-i cădeau pe faţă între un felinar şi altul îi măreau şi-i întunecau ochii, pătându-i pielea palidă şi îngroşându-i buza subţire de sus. Pe măsură ce automobilul înainta, umbrele se roteau şi, de fiecare dată când intrau în raza unui felinar, efectul se inversa.

Drumul se lărgise acum, iar marginile erau năpădite de iarbă. Pisson a cotit şi a încetinit în dreptul unor porţi larg deschise, intrând pe o alee cu nisip care scârţâia sub roţi, împestriţată de luminile ce răzbăteau de la o casă mare. La uşă, o servitoare a făcut o plecăciune, în timp ce Jeannette îl conducea pe Midhat în holul de la intrare. Pe pereţi, între tablouri, erau montate lămpi electrice, iar lângă o scară ce se curba spre dreapta era agăţată o oglindă mare. Printr-o uşă deschisă se vedeau pereţi crem şi curbura lucioasă a unui pian; dindărătul altei uşi s-a ivit un bărbat cu fălci proeminente şi păr cărunt, îmbrăcat cu un costum strâns pe corp.

— *Bienvenue, bienvenue*, Monsieur Kamal. Sunt Frédéric Molineu. Gazda dumitale.

— Bună seara, eu sunt Midhat Kamal. Încântat să vă cunosc.

— Poftim, poftim, *bonjour*, dragul meu – îmi face atâta plăcere, mare plăcere.

Molineu i-a scuturat viguros mâna, punându-şi ferm cealaltă mână deasupra. Midhat a încercat să facă şi el la fel, dar gazda îi dăduse deja drumul şi arăta cu gesturi largi în jur.

— Te rog să te simți ca la dumneata acasă. Suntem onorați să te avem oaspete şi de-abia aşteptăm să-ți arătăm cum trăim noi. Te rog să vii să bem un aperitiv.

Salonul era albastru, cu canapele capitonate în jurul unei mese pe care trona o tavă de argint cu patru pahare de cristal. Nişte uşi de sticlă dădeau spre o terasă cu masă şi scaune de fier forjat şi spre o pajişte mohorâtă.

— Observ că eziți, a spus Docteur Molineu trăgându-şi stofa pantalonilor deasupra genunchilor în timp ce se aşeza. Nu e alcool, băutura se numeşte *cordial*[8], nu are nici un pic de alcool. *S'il vous plaît, Monsieur, asseyez-vous.*[9]

Midhat s-a aşezat pe canapea şi s-a simțit îndată doborât de oboseală.

— Când soseşte Marian? a întrebat Jeannette.

Acum, când tatăl şi fiica stăteau unul lângă celălalt, Midhat vedea asemănarea dintre ei. Aveau o privire directă. Dar în vreme ce maxilarul doctorului era proeminent,

---

[8] Sirop concentrat din fructe, flori de soc sau ghimbir.

[9] „Vă rog, domnule, aşezați-vă" (fr.).

bărbia lui Jeannette era mai ascuțită şi uşor despicată la vârf. Îşi scosese bereta, însă părul îi rămăsese lipit de cap, buclele zbârlindu-i-se doar în jurul urechilor. Avea trăsături delicate, iar micile încrețituri din jurul ochilor nu făceau decât să-i sporească frumusețea. Şi era zveltă, dar avea umerii lați, sau poate lăsa doar impresia asta fiindcă şi-i ținea uşor gârboviți. Midhat a plecat privirea, apăsându-şi degetul mare pe piciorul paharului rece.

— Mai târziu, draga mea. Marian este nepoata mea. Se mărită săptămâna viitoare, aşa c-o să vezi şi o nuntă franțuzească! Ceremoniile de căsătorie sunt de fapt adevărate chei ale unei culturi. Dacă vezi o nuntă, înțelegi întreaga societate. Cum ai călătorit?

— Călătoria a fost lungă. De aceea sunt obosit. Băutura e foarte delicioasă.

— Vorbiți foarte bine franțuzeşte, a spus Jeannette.

— Mulțumesc. Am învățat la o şcoala franceză din Constantinopol.

— Aşa, mă interesează primele dumitale impresii, a spus doctorul. Ți-a făcut Jeannette un tur al oraşului?

— Papa, e obosit. Am trecut doar puțin prin centru.

— E un oraş frumos, a spus Midhat.

— În regulă. Sper să te simți bine aici. Montpellier nu e un oraş mare şi bănuiesc că vei prefera să mergi pe jos la facultate cât e vreme bună. Dar în primele zile te va ajuta

Pisson. Luni, *je crois qu'il y a une affaire d'inscription*[10], şi apoi, ştii, *tout va de l'avant*[11].

Erau câteva cuvinte în ceea ce spusese doctorul pe care Midhat nu le-a înțeles. A încuviințat din cap.

— E o clădire frumoasă, a spus Jeannette. Facultatea. Ştii, a fost cândva mănăstire.

— A, *merçi*, s-a adresat Midhat servitoarei care i-a întins carafa. *Bikfi*[12], scuze, am suficient. Nu, nu am ştiut asta.

Molineu s-a lăsat pe spătarul canapelei, cu ochii în tavan. Avea chipul brăzdat, părul înspicat cu fire albe, dar trupul său părea mlădios. Betelia pantalonilor era îngustă, iar tivul îi lăsa urme în muşchiul lat al coapsei. Sprijinindu-şi din nou mâinile pe genunchi, s-a aplecat în față şi călcâiele i-au pocnit pe podea.

— Suntem atât de entuziasmați de venirea dumitale, încât mi-e teamă c-o să te asaltăm cu tot soiul de întrebări. Eu sunt antropolog social de meserie. Inima mea e căptuşită toată cu întrebări.

Midhat n-a înțeles ultima propoziție. Docteur Molineu îşi dusese degetele la piept, iar cuvintele „întrebări" şi „inimă" i-au dat tânărului palpitații, de teamă că gazda lui se referea la vreo intervenție medicală.

---

[10] „Cred că e vorba de înscriere" (fr.).

[11] „Totul o să meargă de la sine" (fr.).

[12] „Ajunge" (arabă).

— Am multe de învățat, a spus el. Totul este foarte nou pentru mine.

— Aşa e, cu siguranță. Mereu e atât de mult de învățat. Dar pentru noi lucrurile nu sunt atât de noi.

— Locuiți lângă Ierusalim? a întrebat Jeannette.

Lui Midhat i-a răsărit în minte una din fanteziile sale de pe vapor, parizianca inventată, pierdută în centrul vechi al Ierusalimului. A simțit cum i se înfierbântă ceafa şi a răspuns cât de iute i-a îngăduit franceza pe care o ştia:

— Noi stăm la nord de Ierusalim. Durează cam cinci, şase ore să ajungem acolo. Poate fi periculos. Trebuie să treci prin Ayn al-Haramiya, o vale între doi munți. Şi după ora nouă seara pot apărea hoți.

— Ayna... cum ai spus că se numeşte? a întrebat Docteur Molineu.

— Ayn al-Haramiya, *ya'ni*[13], înseamnă locul de unde vine apa. Nu ştiu cum se spune în franceză.

— Mare?

— Nu, din pământ.

— Râu? Lac?

— Nu, din pământ, iese de-acolo, de dedesubt...

— Fântână, izvor?

— Da, izvor, izvor. Ayn al-Haramiya înseamnă Izvorul Hoților.

---

[13] „Adică", „Vreau să spun", expresie folosită când nu îți găseşti cuvintele (arabă).

S-a auzit soneria şi o clipă mai târziu a intrat Georgine, servitoarea.

— Mademoisselle Marian şi Monsieur Paul Richer.

— Da, ei sunt! a exclamat Molineu. Midhat, ți-o prezint pe nepoata mea. Ea e Marian.

Tânăra din pragul uşii era îmbrăcată cu o rochie verde şi purta nişte pantofi de lac verzi. În spatele ei s-a ivit o claie de bucle roşcovane, iar Midhat l-a recunoscut îndată pe căpitanul vasului, Gorin.

— *Bonsoir, capitaine*, l-a întâmpinat el.

Jeannette s-a întors brusc.

— *Bonsoir*, a răspuns roşcatul şi l-a salutat din cap pe Midhat, întinzându-i mâna. Mă numesc Paul Richer. Încântat.

— Bună, a spus Marian.

— Ea e viitoarea noastră mireasă, a adăugat Docteur Molineu.

În timp ce toată lumea se aşeza, Midhat a rămas cu ochii la chipul tăbăcit al celui pe care-l cunoscuse drept căpitanul Gorin. Simțea că are febră. Servitoarea a adus alte pahare pentru *cordial*, iar pe el l-au trecut valuri de oboseală. S-a străduit să le îndepărteze, mişcând când un picior, când un braț, ca să rămână prezent, acolo, pe canapeaua aceea, în salonul albastru.

— Dragă Marian, nu-mi vine să cred că se va întâmpla atât de curând, a spus Jeannette.

— Tânărul este oaspetele nostru din *Proche-Orient*, l-a prezentat Docteur. Monsieur Kamal, care a venit să

studieze medicina la universitate. De fapt, tocmai a sosit. Ne aşteptăm să fie un pic *désorienté* pentru moment.

— *Papa!*

— *Vraiment*, a spus cel care era sau nu căpitanul Gorin. De unde sunteți?

— Din Nablus, la nord de Ierusalim şi la sud de Damasc.

— Minunat.

— O să se facă doctor, a intervenit Jeannette.

Midhat s-a răsucit spre căpitan. Poziția asta îl înviora şi-i îngăduia să se uite mai atent la chipul bărbatului.

Şi în timp ce-l privea i se forma convingerea că, de fapt, acest om nu e căpitanul Gorin. Nu recunoştea acei favoriți roşcați şi nici obrajii arşi de soare. Era un străin, pe nume Paul Richer, iar zâmbetul de pe buzele sale dovedea că e întru totul conştient că Midhat îl studiază. Asta l-a şocat la fel de tare ca prima greşeală pe care o făcuse şi Midhat s-a simțit cuprins de o stânjenealã ce-i lăsa un gust acru.

— Monsieur Midhat, a spus Jeannette, cred că sunteți foarte obosit. Ați dori să mergeți la culcare? Georgine, poate că Monsieur Midhat ar dori să vadă unde e camera lui? Pare... trebuie să fie foarte obosit după călătorie.

Prin urmare, cu puțin înainte de şapte seara, în 20 octombrie 1914, Midhat Kamal a fost condus într-o cameră de pe colț, la etajul întâi al reşedinței Molineu din Montpellier. Pe fereastră se vedea o grădină întunecată, cu un copac mare în capăt. Pereții camerei erau îmbrăcați într-un tapet cu dungi galbene şi, lângă şemineu, pe

peretele opus patului, se aflau un scaun de lemn şi o masă pe care era aşezată o vază cu crini ce-şi scuturau praful portocaliu pe furnirul lucios. Cufărul lui fusese lăsat în picioare lângă un şifonier. Şi-a desfăcut şireturile de la pantofi şi s-a aşezat.

Întins pe spate, s-a gândit din nou la străinul de jos, Paul Richer, şi a încercat să-şi amintească înfățișarea căpitanului. Bucle roşcate, obraji brăzdați. Restul era greu de completat. Simțea mişcarea legănată a mării şi imaginile de peste zi i se perindau pe sub pleoape: țărmul francez în dimineața aceea, ivindu-se în zarea albastră, pasagerii ridicându-se de la micul dejun ca să se înghesuie la ferestre, portul Marsilia, învălmăşeala de pe pasarela care cobora pe mal, automobilele, şuierăturile, Jeannette îndreptându-se spre el cu mâna întinsă, oraşul văzut pe geamul maşinii, pe înserate, *cordial*-ul, salonul, dormitorul, tavanul. Şi-a dat seama că i se închiseseră ochii şi i-a deschis.

Culorile dispăruseră. Stătea pe-o parte, iar podeaua din dreptul ferestrei era scăldată în lumina lunii. Pe întuneric, dormitorul părea spațios şi plăcut. Era pe jumătate adormit. S-a ridicat în capul oaselor şi l-a străbătut un fior. Şi-a scos haina, şi-a dat jos bretelele, şi-a desfăcut cămaşa. Apoi a auzit un zdrăngănit, un zgomot slab – nimic omenesc, doar sunetul scos de două obiecte care se ating. S-a uitat spre uşă şi a văzut-o deschizându-se din pricina curentului. Nu se închisese cum trebuie.

S-a ridicat în picioare, a tras clanța şi uşa s-a rotit fără zgomot în balama. A dat cu ochii de holul de la etajul întâi. Cenuşiu şi pustiu. Nici o adiere de vânt, deşi aerul era un pic mai răcoros. Marginea carpetei care acoperea treptele era uşor răsucită. Deasupra ei, balustrada se curba, coborând. Şi în colțul cel mai îndepărtat, la celălalt capăt al palierului, unde se întețea întunericul, se afla o lampă lângă o uşă închisă.

A intrat înapoi în cameră. A împins uşa până a auzit-o închizându-se bine şi s-a vârât între cearşafurile reci. Ochii i s-au închis în timp ce privea tavanul întunecat şi, curând, aşternuturile au căpătat căldura pielii sale, iar el şi-a putut închipui că se află înapoi la Nablus. Şi-a amintit data când, pe la paisprezece ani, umblase în somn. La chemarea muezinului la rugăciune, se trezise în pat lângă bunica, Teta lui, care îl ținea strâns cu o mână de mijloc. Nedumerit, ruşinat, a încercat să se ridice în capul oaselor, a scos un picior şi l-a pus pe pardoseala rece, până când Teta s-a întins şi l-a mângâiat pe păr. „Vorbeai de unul singur”, a spus ea. „Nu-ți face griji, *habibi*[14], culcă-te la loc.”

2

În anii de pe urmă ai imperiului, devenise o adevărată problemă să ții socoteala timpului. Oficial, anul încă mai

---

[14] „Dragul meu” (arabă).

începea în martie, când încasatorii de taxe dădeau buzna peste bietul felah. Dar creştinii foloseau calendarul gregorian, care începea cu luna ianuarie şi marca anii bisecți, având unele variații în funcție de sărbătorile lor religioase. În timp ce evreii şi-au ajustat calendarul după ciclul naturii, musulmanii au urmat calendarul lunar al hegirei şi, treptat, au pierdut pasul cu trecerea anotimpurilor.

În copilăria lui Midhat, toți locuitorii din Nablus, chiar şi cei care nu erau musulmani, se țineau după fazele lunii, respectând cu religiozitate calendarul arab, în ciuda noului turn cu ceas, asemănător cu cel al francilor, construit de sultanul Abdul-Hamid. După cum spuneau musulmanii, Atotputernicul a creat universul în aşa fel încât zilnic, atunci când soarele dispare, oamenii trebuie să-şi fixeze ceasurile la cea de-a douăsprezecea oră, după ceasornicul omenirii. Aşa că, atunci când se lăsa întunericul şi se auzea chemarea muezinului la rugăciunea de la apus, cetățenii bogați ai oraşului Nablus îşi scoteau ceasurile din buzunare, le trăgeau coroana cu unghia şi potriveau limbile la ora douăsprezece, înainte de-a da fuga la moschee, dacă asta doreau să facă.

Când era foarte mic, Midhat dormea iarna cu Teta lui, Um Taher. La cinci ani, s-au mutat dincolo de zidurile vechiului oraş, din casa cu curte comună şi odăi rotunde, într-o clădire modernă cu camere individuale şi pereți ce se îmbinau în unghiuri drepte, pe muntele Garizim. De la fereastra noului său dormitor, de unde se vedeau crestele

înzăpezite ale muntelui Jabal al-Sheikh la orizont, urmărea perindarea anotimpurilor.

În ziua când Hagi[15] Taher, tatăl lui Midhat, a anunțat că se logodeşte a doua oară, Teta a declarat că ea văzuse careta pe munte cu o lună înainte. Profețiile ei nu foloseau nimănui, căci Teta nu cunoştea însemnătatea lor la momentul viziunilor, ele începeau s-o bântuie doar privind în urmă. Printre multe altele, Um Taher prevestise moartea propriului soț.

— Am avut o vedenie cu un coşciug pe un covor albastru. I-am văzut colțul de lemn pe covorul albastru. Eram la mama acasă şi l-am văzut din nou când au adus coşciugul de la Jaffa şi mi l-au aşezat la picioare. Ochiul meu, ochiul ăsta, s-a uitat iute în jos şi am văzut colțul coşciugului şi covorul de sub el.

Prima căsătorie a lui Hagi Taher, cu mama lui Midhat, i se datora lui Teta. Fata provenea dintr-o familie bună din Jenin şi Taher a iubit-o mult.

— Maică-ta avea ochi verzi. Şi chipul turtit pe sub ei, uite-aşa, zicea Teta şi-şi apăsa obrajii cu degetele, *wallah*[16], ca un băiețel.

Şi dacă prevestise moartea acestei fete din pricina tuberculozei, Teta nu spusese nimănui. Midhat avea doar doi ani. Tatăl lui era plecat în Egipt. Casa a răsunat de

---

[15] Titlu acordat unui bărbat musulman care a făcut un pelerinaj la Mecca.

[16] „Zău aşa” (arabă).

bocete de femei şi, în timp ce spălau trupul răposatei pe masa din sufragerie, servitoarea i-a adus lui Midhat în hol prăjituri cu griş pe care băiatul le-a fărâmițat în pumni înainte de-a linge firimiturile dulci din palme. În clipa când tatăl lui a apărut în prag, Teta a început să țipe şi s-a apucat de marginea mesei ca şi cum ar fi simțit că se prăbuşeşte.

Hagi Taher n-a stat mult la Nablus. Negoțul lui cu haine din Cairo prospera iute şi îi solicita tot mai mult atenția; deşi angajase oameni în plus la prăvălia lui din strada Muski şi încă nişte tineri care să-i aducă mătăsuri din regiunea Golan, nu uitase niciodată ce-i spusese tatăl său despre însemnătatea relațiilor personale în afaceri şi, de vreme ce expresia „Al-Kamal" intrase în vocabularul celor din Cairo, însemnând haine de cea mai bună calitate, Hagi Taher Kamal nu putea să conducă prăvălia fiind absent. Şi nici nu se putea bizui pe cărăuşi necunoscuți care să-i adune mătăsurile de la negustori. Trebuia să se facă văzut regulat la tejghea şi să meargă în nord să ia pânzeturile, folosindu-şi angajații doar pentru reînnoirea stocurilor. Această implicare neîncetată era istovitoare, dar profitabilă: asigura fidelitatea clienților şi cinstea negustorilor. Şi, pe deasupra, călătoriile îi făceau viața mai variată; putea să se oprească pe drum şi la Nablus, să-l vadă pe Hisham, agentul lui la magazinul local, să petreacă o seară cu mama şi cu fiul său, înainte de-a se întoarce pe strada Muski să verifice registrele. Când s-a înapoiat la Cairo după înmormântarea soției sale, tare ar fi vrut să pornească din

nou în călătorie, dar afacerile nu-i dădeau răgaz să jelească. Se apropiau sărbătorile, vânzările creşteau, iar el era nevoit să rămână acolo să-şi supravegheze prăvălia.

Hagi Taher îşi petrecea dimineţile în camera din spate, la biroul lui din lemn de santal, socotind adaosul comercial. După-amiaza se amesteca printre muşterii. Era un program desăvârşit de-a lungul anilor, cu un ritm atât de precis încât, de cele mai multe ori, când ajutorul lui bătea la uşă să-l anunţe că prânzul e gata, el tocmai scria o ultimă cifră în catastif, iar această rânduială a timpului îi făcea mare plăcere, căci îi dădea senzaţia că trece de la o activitate la alta fără să irosească vreo clipă.

Totuşi, la ceva vreme după moartea soţiei, programul i-a fost tulburat. Aflând de pierderea suferită, o mulţime de negustori din Cairo au început să vină peste el dimineţile, iar ceasurile pe care le-ar fi petrecut cu socotelile se prelungeau din nefericire până la amiază. Tot a doua zi mai apărea câte unul, păşind cu sfială, umflându-şi pieptul dinaintea biroului său înainte de-a se porni să laude virtuţile fiicei sale. Hagi Taher le mulţumea pe rând pentru ofertă şi le refuza invitaţiile. Dar după câteva săptămâni, aceste întreruperi au început să-şi facă efectul şi bărbatul a trecut de la refuzurile politicoase la acceptarea iritată a invitaţiilor de-a le face o vizită. După o vreme, şi linguşelile lor au început să-l atingă, aşa că accepta invitaţiile cu solemnitate. Căci era tot mai limpede că merita să se însoare din nou şi, dacă tot o făcea, să se însoare cu folos. Cu flerul lui pentru afaceri, Hagi Taher cunoştea prea bine

nestatornicia modei şi a preferinţelor şi, dacă pentru moment tot era negustor avut, cu faimă printre femei, atunci i-ar fi prins bine să se folosească de asta.

Neavând nici o rudă de parte femeiască în Egipt, n-avea pe cine pune să verifice candidatele. Ar fi putut s-o cheme pe maică-sa, dar, ţinând cont de cât suferea ea încă de pe urma pierderii primei lui soţii, s-a răzgândit. Aşa că a angajat-o pe o prietenă pe nume Rabab, o dansatoare plină de haz cu care se culca adesea după spectacolele ei din cartierul Zamalek. În schimbul unei mici recompense băneşti, Rabab s-a învoit să le cerceteze pe candidate şi să se intereseze cu discreţie de reputaţia familiilor lor. După vreo săptămână, într-o joi seara, Taher a prins-o pe Rabab tocmai când îşi trăgea pe ea un halat în spatele scenei. Zâmbindu-i cu buzele strânse, ea a scos o listă mâzgălită pe spatele unui meniu. Asta vine dintr-o familie bogată, a spus ea, dar maică-sa e o scroafă. Astălaltă mai are trei surori şi e cea mai puţin frumoasă dintre ele. Păcat, surorile ei mai mari erau mult mai drăguţe. Asta nu e avută, dar familia e cumsecade. Bine văzută. Chipeşă? Aşa şi-aşa, cu dinţi mărunţi. Asta e coptă. Neplăcut. Dar asta e cu siguranţă cea mai frumoasă dintre toate...

— Cum o cheamă?

— Layla. Familia e aşa şi-aşa. Cu stare, dar nu din cale-afară de bogată.

— Şi maică-sa cum e?

— De treabă. Şi chipeşă, pe deasupra.

Nu i-a trebuit mult timp să se hotărască. I-a scris tatălui Laylei şi, după câteva zile, au şi decis semnarea actelor şi data nunții. Abia după aceea a chemat-o pe maică-sa de la Nablus la ceremonie, unde ea n-a luat parte nici la chiuituri şi nici la dănțuială.

Layla avea părul des şi gâtul subțire şi, conform tradiției, nu-l îndrăgea deloc pe fiul ei vitreg. Îi displăcea mai ales atingerea lui şi, ori de câte ori avea ocazia, desprindea degetele băiatului de pe degetul cel mare al soțului ei. Şi cum ea prefera să locuiască aproape de familia ei, Hagi Taher venea tot mai rar la Nablus. Cel mai adesea trimitea un angajat de-al lui să verifice prăvălia de-acolo şi călătorea doar la Golan, lăsându-l pe Midhat din ce în ce mai mult singur cu Teta, pe muntele Garizim.

Cam pe atunci au început să se închege şi amintirile lui Midhat. Tatăl său a devenit un genunchi masiv, o voce din cealaltă parte a încăperii. Teta era doar o pernă alcătuită din sâni ce miroseau a apă de trandafiri şi violete dulci. Layla era un zid de oase. Iar mama lui, un gol catifelat.

Pe măsură ce vizitele la Nablus ale lui Taher şi ale Laylei se răreau, se înmulțeau bârfele, ajungând până în sălile de clasă. Jamil, vărul lui Midhat, care locuia într-o casă ceva mai jos de-a lor, a auzit un zvon că Hagi Taher dobândise o avere întreagă descoperind nişte vestigii faraonice în grădina lui din Cairo.

Teta a izbucnit în râs. Tocmai se lăsase pe vine în prag ca să repare ceva.

— Ascultați la mine, băieți, invidioşii sunt cei mai nefericiți oameni.

Dar când Taher şi-a făcut din nou apariția la Nablus, Teta i-a aruncat o privire duşmănoasă soției lui celei noi. Taher spărgea între dinți semințe de dovleac, iar Midhat rămăsese cu ochii ațintiți la genunchiul lui mare, care se mişca în timp ce bărbatul întindea mâna după castronul cu semințe. Tare îi mai plăcea locul gol desenat de piciorul tatălui său, a cărui gleznă se sprijinea de coapsa celuilalt picior şi, cum la vremea aceea era mereu îmboldit de dorința de-a umple golurile, tânjea să se bage pe sub genunchiul bărbatului, în culcuşul acela uman. Dar apoi taică-său s-a aşezat picior peste picior, iar talpa mare ce se bălăbănea acoperită de căputa ei de piele lucioasă ar fi putut fi un leagăn tocmai bun. Lângă el, Layla nu-l scăpa din priviri.

O amintire despre tatăl lui îi stăruia în minte mai presus de oricare alta. Midhat n-ar fi putut spune precis câți ani avea pe atunci – şase sau poate şapte –, dar acea nesiguranță a conferit imaginii o aură de mit sau de vis, ocupând un loc nemeritat în mintea lui, căci chiar dacă vor mai fi existat dimineți la fel, aceea era cea care-i rămăsese întipărită.

În amintirea lui, e dimineață pe muntele Garizim şi capacul metalic al cutiei de pâine de pe bufet se închide cu zgomot. Lângă uşă se află două valize. Şi iată-l pe Baba – tata – cu *tarbush*-ul pe cap şi cu haina lui de călătorie din lână maro, spunându-i în şoaptă bună dimineața şi

aplecându-se să-l sărute. Răsuflarea lui e dulce şi omenească şi pe sub mustață i se văd doi pori roşii, umflați. Din pragul uşii, Midhat îl urmăreşte cum pune bagajele pe spinarea calului. Baba încalecă şi, înainte de-a porni, rămâne neclintit în şa, privind-şi fiul. Întreaga umezeală a dimineții pluteşte deasupra măslinilor din depărtare ca o pâclă albăstruie şi Hagi Taher, Abu Midhat, se pierde în ceață.

Era primăvară când au primit o scrisoare cu vestea că Layla e însărcinată. Teta şi-a plesnit palmele şi toate femeile s-au adunat s-o felicite. După aceea au trecut luni întregi fără să mai sosească vreo scrisoare sau vreo telegramă. Apoi a venit vara şi căldurile s-au revărsat din cer. Cărămizile caselor au devenit alburii precum cenuşa. Plantele agățătoare s-au îngălbenit şi s-au uscat. Vânturile Samoom stârneau furtuni sufocante de nisip, secând patru dintre izvoarele cu apă dulce ale Nablusului. Şi când s-au pornit, în fine, ploile, au dat năvală în adevărate torente.

La început, Midhat a crezut că-l trezise furtuna. Dar apoi a auzit voci. Ducându-se pe furiş la uşă, a văzut în hol silueta tatălui său la lumina unei lămpi, scuturându-şi ploaia de pe brațe. Teta a apărut lângă el, scoțându-i hainele pe rând în lumina pâlpâitoare. Când Midhat s-a trezit din nou, era dimineață de-a binelea şi bunica lui stătea lângă el pe pat. A pus mâna pe glezna lui, peste pătură, şi i-a spus încetişor:

— A venit taică-tău. E supărat c-a murit pruncul.

Hainele tatei au rămas agățate în cuierul din bucătărie zile de-a rândul, lăbărțate de ploaie.

Când s-a născut cel de-al doilea copil, Taher şi Layla au venit să locuiască la Nablus. Puțin mai târziu, Midhat a fost trimis la şcoală la Constantinopol. Vărul lui, Jamil, absolvise deja primul an la şcoala Mekteb-i Sultani, prin urmare plecarea nu i s-a părut aşa de îngrozitoare cum ar fi putut fi altminteri. De fapt, tot anul dinainte, Midhat îl invidiase pe Jamil, care la treisprezece ani părea un bărbat în toată regula, dezinteresat de manualele pe care le adusese acasă pe timpul vacanței. Midhat văzuse teancul de cărți răsturnate pe podeaua din dormitorul vărului său, cu cotoarele la vedere, şi se chinuia să le descifreze titlurile. Aşa că, atunci când a fost şi el trimis la şcoala aceea, a resimțit plecarea mai degrabă ca pe o împlinire decât ca pe o pierdere.

Mekteb-i Sultani – cunoscut şi ca „Lycée Impérial" – era o şcoală cu internat găzduită într-o clădire mare, galbenă, de pe malul Bosforului, cu porți negre cu auriu şi cu grădini frumos amenajate. Colegii lui de clasă se trăgeau de pe tot cuprinsul imperiului: erau armeni, greci, evrei din Macedonia, creştini maroniți din regiunea Munților Libanului, chiar şi bulgari şi albanezi – până când ținuturile acelea au fost pierdute de otomani. Şi, deşi cei mai mulți elevi erau turci, iar majoritatea celorlalți erau fii de demnitari şi de ofițeri, Midhat a simțit totuşi acolo pentru prima dată gustul vieții cosmopolite. După un curs intensiv de franceză, şi-a îmbunătățit cunoştințele de turcă

otomană, a învățat puțină engleză şi ceva persană, a studiat astronomia şi matematica, a asistat plictisit la orele de caligrafie şi geografie şi s-a lăsat entuziasmat de filosofie şi ştiință. Orarul şcolii era fixat după măsurătoarea timpului făcută de franci, aşa că în loc să numere cele douăsprezece ore dintre un apus şi altul, ca la Nablus, elevii socoteau ceasurile de la un prânz la celălalt.

Tot acolo, la Lycée, Midhat a descoperit că ființa sa e separată de ceilalți. Într-o dimineață era la duş, cu tălpile pe grătarul de lemn vopsit de deasupra scurgerii, clătindu-se de clăbuci cu apa ce-i biciuia picioarele, gândindu-se vag la băieții care erau aliniați afară în timp ce el stătea singur acolo, înăuntru. Apoi s-a luminat dintr-odată. A plecat privirea spre trupul său, dându-şi seama că mâinile erau numai şi numai ale lui, că ochii îi aparțineau doar lui şi numai el vedea prin ei. Era un gând ciudat, stârnit doar de bariera pe care o ridica uşa ce nu lăsa apa să iasă şi pe băieți să intre. Dar ăsta nu era un lucru de care să nu fi fost deja conştient, doar că acum îl resimțea mult mai concret. Până atunci nu-i dăduse niciodată prin cap să se întrebe de ce Midhat era el însuşi şi nimeni altcineva nu mai era Midhat sau de ce Midhat nu era altcineva. Asta îl uimea şi, în acelaşi timp, privindu-şi picioarele înroşite de căldură şi acoperite cu peri drepți şi negri, nu-şi închipuia cum ar fi putut să fie altfel. Revelația i-a produs un mic şoc, de parcă l-ar fi străbătut un curent electric, ceea ce l-a ferecat în propriul trup, dar l-a şi înstrăinat de el. Senzația era pe cât de stranie, pe atât de dureroasă şi când, mai

apoi, a încercat s-o retrăiască la rece, nu a mai izbutit. S-a străduit chiar s-o reconstituie intrând sub duş şi privindu-şi mâinile, dar în zadar. Senzația l-a mai străbătut de câteva ori în următorii patru ani, însă destul de rar. A mai avut-o o dată sau de două ori în clasă, când mintea i se abătea de la lecție şi-şi privea stiloul dintre degete. Şi în alte dăți, când se afla în pat, în starea aceea dintre somn şi trezie, în timp ce Jamil sforăia în patul de lângă el, iar în minte i se învălmăşeau întâmplările zilei – atunci îl cuprindea din nou: acea senzație nepământeană – ca o ciupitură electrică – de singurătate, victorie şi agonie.

În vacanțe, Midhat şi Jamil traversau Bosforul cu bacul în partea asiatică, de unde luau trenul către Damasc de la gara Haydarpasha, după care porneau spre sud, către Nablus. Pruncul Laylei, Musbah, creştea în salturi. După un an, pântecul ei s-a rotunjit din nou, iar în anul următor a născut al doilea copil, şi după aceea pe al treilea. Când s-a întors acasă într-un an, Midhat a descoperit că tatăl lui şi Layla se mutaseră înapoi la Cairo şi Teta rămăsese din nou singură pe muntele Garizim.

Apoi otomanii s-au alăturat efortului de război şi timpul a început să se schimbe de-a dreptul. S-a iscat o dispută legată de nişte nave de război – britanicii le voiau înapoi, dar turcii le-au vândut nemților – şi, deşi otomanii susțineau mai departe că-şi păstrează neutralitatea, au semnat în secret un tratat cu nemții în august 1914, după calendarul gregorian. A început mobilizarea şi, din spirit de

disciplină, toate ceasurile au fost potrivite după ora francilor.

La şcoală, elevii turci erau entuziasmați. Dar multe odrasle înstărite din provincii s-au împrăştiat care încotro ca să fugă de militărie; bărbații de seama lui Hagi Taher dădeau bani ca să nu fie mobilizați în armata otomană, însă regulile se schimbaseră. Unii tineri din Nablus profitau de o hibă în regulamentul de recrutare şi se însurau cu femei sărace de la sat, alții se ascundeau în casele familiilor lor, iar alții fugeau în Europa. Jamil şi-a găsit de lucru ca funcționar militar la Constantinopol, evitând astfel să fie luat pe front, în timp ce veniturile prăvăliei Kamal din Cairo erau de-acum îndeajuns de mari ca Hagi Taher să poată plănui să-l trimită pe Midhat în Franța.

Chiar dacă turcii aveau să intre curând în război împotriva Franței, această țară întruchipa în mintea tuturor celor de la liceul Mekteb-i Sultani culmea măreției europene şi un model al epocii moderne. Călătorii vestiți ai Africii de Nord şi ai Levantului alegeau întotdeauna să viziteze Franța şi chiar şi metoda europeană „a francilor” de măsurare a timpului era – printr-o coincidență etimologică – legată de francezi. Aşadar, ce şansă avea el să studieze chiar în miezul modernității! La cei nouăsprezece ani ai săi, Midhat devenea ambițios. Şi era mândru de încrederea dovedită de hotărârea tatălui său şi de dragostea care-l mâna pe acesta să-l ferească de război.

În drum spre Alexandria, a ajuns pentru prima dată la Cairo. Pe drum se gândea la mama lui. Gândurile n-aveau

alt miez decât o umbră dragă învеşmântată în cămaşă de noapte – invocată adesea, dar absentă de fapt – şi senzația de nezdruncinat că, în ciuda celor doi ani petrecuți împreună pe această lume, mama lui murise ca să poată trăi el. O înlănțuire logică fatală: atunci când ea era, el nu apărea, iar când era el, ea dispărea. Midhat a observat agitația de pe străzile din Cairo ca printr-o sticlă groasă. L-au surprins europenii, care se înghesuiau în cafenele separate, ținându-se departe de egipteni şi de greci. Erau îmbrăcați în culori deschise şi ieşeau în evidență în lumina soarelui imperial. La fel de mult l-a uimit şi casa tatălui său. O vilă albă cu două etaje, înconjurată de pomi fructiferi care îşi loveau roadele de ferestre. Nu l-au surprins însă nici încruntarea Laylei la venirea lui, nici şoaptele din fața uşii dormitorului şi nici strădania ei de a-l exclude din conversațiile de la masă.

În seara dinaintea plecării, tatăl său l-a oprit pe scară.

— *Habibi*, vino cu mine, *aal-maktab*[17].

Jaluzelele de la fereastra biroului lăsau să pătrundă printre stinghii lumina de pe urmă a zilei, şi Midhat şi-a văzut tatăl întinzând mâna peste birou, prin dungile acela de lumină palidă, şi a auzit zgomotul unui sertar tras. Bărbatul a scos o învelitoare de mătase din care strălucea ceva. Un disc de aur. Cu mătasea a lustruit semnele gravate pe el.

— Ăsta e pentru tine, Midhat.

---

[17] „În birou” (arabă).

Ceasul era greu şi rece. Midhat i-a deschis capacul. Pe cadranul smălțuit şi împodobit se aflau trei limbi fine negre. Una se învârtea arătând cifrele arabe.

Tatăl lui a scos un briceag.

— Uite-aşa deschizi capacul din spate.

A vârât lama briceagului sub cadran şi spatele discului a sărit dintr-o balama invizibilă. Înăuntru se vedeau o serie de rotițe dințate fixate cu şuruburi de argint. Erau nemişcate toate, mai puțin două: una se învârtea nebuneşte şi antrena alta mai mică de lângă ea, care se răsucea la răstimpuri regulate. Rotița mai mică țăcănea: tic-tac, tic-tac.

— Îți mulțumesc, tată. Mulțumesc.

— Dumnezeu să te aibă în pază, *habibi*. Să-l păstrezi cu grijă.

3

— Unde e mama miresei? a strigat fotograful ieşind de sub pânza neagră.

O femeie venea alergând pe pajişte, iar vântul îi împingea rochia între picioare. Nuntaşii adunați pentru fotografie i-au făcut loc în rândul din față. O lumină strălucitoare şi un pocnet, după care fotograful a scos din nou capul ca să schimbe placa.

— Bună ziua, Monsieur Kamal, l-a salutat un bărbat trupeş cu vestă crem. Mă numesc Sylvain Leclair.

Mustața îi zvâcnea când vorbea. Midhat l-a salutat şi el, iar Sylvain l-a privit lung şi nepăsător. Şi-a scos pălăria, iar părul moale i s-a ridicat vâlvoi la spate.

— Sunteți rudă cu mireasa sau cu mirele? a întrebat Midhat.

Expresia feței lui Leclair nu s-a schimbat. S-a întors către Docteur Molineu.

— Frédéric, vino încoace. Vreau să-ți spun ceva.

Cei doi bărbați s-au îndepărtat, iar Midhat s-a întrebat dacă spusese ceva nelalocul lui.

— Monsieur Kamal, te distrezi?

Jeannette a apărut lângă el, îmbrăcată într-o rochie albastră, cu mânuşi albe de dantelă.

— O să-ți spun eu cine e fiecare, a început ea. *Bonjour*, Patrice! Aia – aia cu pălărie mare e Madame Crotteau. Bărbatu-său a murit anul trecut de meningită. E cam pisăloagă. Să nu zici că nu te-am avertizat. Şi cel pe care l-am salutat e Patrice Nolin. A fost profesor la Facultatea de Medicină, dar a ieşit la pensie, din păcate. Anul trecut a scris o carte despre viața socială a animalelor. Şi până la izbucnirea războiului a stat în Congo. Cele două de-acolo sunt fiicele lui, Carole şi Marie-Thérèse. Marie-Thérèse e cea în rochie portocalie. Doamne, nu-i aşa că-i oribilă?

Rochia fetei era mai degrabă roşie decât portocalie, şi-a spus Midhat, apreciind calitatea satinului. A încuviințat totuşi din cap, fiindcă nu era obişnuit să se bucure de atâta atenție din partea lui Jeannette. De o săptămână, de când sosise, ea îi zâmbise adesea, dar numai de la distanță

şi nu intrase deloc în vorbă cu el. Tatăl ei, în schimb, îl copleşea cu întrebări ori de câte ori putea, mai ales la micul dejun. Uneori li se alătura şi Jeannette – chiar în dimineaţa aceea, de pildă, se pare că-i făcuse plăcere să-i explice diferenţa dintre cuvintele *très, trop* şi *tellement*[18], şi descoperiseră că ultimele două nu au echivalent în arabă. Dar, de cele mai multe ori, ea o ştergea de la masă înainte ca ei să termine de mâncat şi dispărea într-o parte nevăzută a casei, iar Midhat nu o mai vedea decât seara, când se întorcea de la facultate.

— Iar bărbatul care stă de vorbă cu Carole e Carl Page, lucrează la bancă. Mama lui e prietenă cu Sarah Bernhardt. Fiul lui a fost deja mobilizat la Ypres. Şi cel cu cravată roşie e Xavier, vărul meu, fratele lui Marian. Studiază dreptul. Iar acela e Laurent, face tot medicina. O să ţi-l prezint.

Laurent era înalt şi blond şi se apleca adresându-i-se unui tip mărunţel cu melon. Dar Jeannette n-a schiţat nici o mişcare ca să le facă cunoştinţă, ci a continuat să vorbească:

— Lângă el e Luc Dimon. E proprietarul celei mai mari vii din zonă.

— Şi toţi sunt prietenii miresei?

— Cei pe care i-am numit. Pe invitaţii mirelui nu-i cunosc. Majoritatea sunt de la Nisa.

---

[18] „Foarte”, „prea (mult)”, „atât de” (fr.).

Docteur Molineu stătea acum de vorbă cu Patrice Nolin lângă intrarea în cortul unde se servea masa. Înfățişarea lui Patrice avea ceva feciorelnic. Ochii îi erau depărtați şi obrajii rumeni. Molineu era atât de însufleţit, că i se încreţise faţa de tot. La fel arăta la micul dejun, când sărea în sus entuziasmat ori de câte ori întâlnea vreo expresie care nu putea fi tradusă.

Mulţimea a început să se mişte. Un valet a ridicat braţul la intrarea în cort. Numele lui Midhat, scris „Monsieur Methat Kemal", era trecut pe cartonaş alături de cel al lui Jeannette. Şi-au luat carne de pasăre cu un sos maroniu de la masa din spate şi, în timp ce se aşezau pe locurile lor, de cealaltă parte a mesei a apărut Sylvain Leclair însoţit de Luc Dimon.

— Tânărul turc! a exclamat Leclair.

— De fapt, a intervenit Jeannette, Monsieur Midhat s-ar descrie mai degrabă ca fiind arab palestinian.

Midhat i-a aruncat o privire şi a simţit că i se dezgheaţă ceva în piept.

— Aşa deci, Monsieur l'Arabe! a început Sylvain trăgându-şi scaunul. Ce vă aduce la Montpellier?

— Medicina. Studiez medicina la universitate.

— Ca să scăpaţi de tranşee? a întrebat Leclair făcându-i cu ochiul, păstrându-şi chipul inexpresiv. El e prietenul meu Dimon – Luc, dânsul este un tânăr arab care stă la familia Molineu. Monsieur Mid... cum? Mid... ha? Venit aici să scape de război.

— Sylvain! l-a apostrofat Jeannette.

— Glumesc doar! Dimon are o podgorie. Cea mai mare din zonă. Cu vinul cel mai bun.

— Oho, ho! Încântat de cunoştinţă! Sylvain e foarte modest, e un podgorean excelent. Dar să ştiţi, am avut mare bătaie de cap cu filoxera, a fost îngrozitor.

— Unii dintre noi au avut mai mult de furcă decât alţii. Ştiţi ce e asta, Monsieur Kamal? Ceva care atacă plantele. Sunt nişte insecte mici, foarte mici, a urmat Sylvain apropiind arătătorul de degetul mare ca să-i arate, *Phyloxera vastatrix. Une petite friponne*[19]. Păcătoasa mi-a distrus via. Frunzele aveau toate nişte cocoloaşe pe ele. Ăsta e un Clairette Languedoc, aţi vrea să-l gustaţi, Monsieur Midhat?

— Nu, mulţumesc. Ba da, puţin, mulţumesc.

— Cum se face că-i cunoaşteţi pe cei din familia Molineu?

— Tatăl meu a întrebat la universitate şi Docteur Molineu s-a oferit cu amabilitate să mă găzduiască.

— Sacrificii..., a spus Sylvain. Haideţi, povestiţi-ne ceva! Vrem să ştim totul despre traiul de-acolo.

Midhat nu-şi dădea seama dacă Sylvain îşi bate joc de el sau nu.

— Poftim?

— Midhat, pot să ţi-l prezint pe Monsieur Laurent Toupin? a intervenit Jeannette, lăsându-se puţin pe spate ca el să-l poată vedea pe tânărul blond de lângă ea.

---

[19] „O escroacă mică” (fr.).

— Mă bucur.

— Încântat de cunoştinţă, a spus Midhat întorcând capul, iar o pală de vânt rece intrată printr-o despicătură în cort l-a făcut să-şi simtă transpiraţia de pe faţă.

— Vorbeşte bine franceza, a spus Laurent.

— Aşa e, a răspuns Jeannette. Scuzaţi-mă, domnilor.

Laurent s-a aşezat pe locul eliberat de Jeannette. Avea mânecile suflecate până la coate, iar braţele îi erau acoperite de peri aspri, blonzi.

— Ştii, cred că te-am văzut la facultate... eşti uşor de recunoscut. Eu sunt în anul patru, dar dumneata abia ai început, nu? Cum ţi se par cursurile? Anul întâi e cam plictisitor, din câte îmi aduc aminte, se fac introducerile în ştiinţe. Aţi început disecţiile?

— Nu încă, a răspuns Midhat, după care a tras adânc aer în piept, observându-l dincolo de masă pe Sylvain Leclair cum dă pe gât vinul. Cred că săptămâna viitoare.

— Şi-ţi place? Mie-mi place foarte mult, sincer. Sunt înnebunit după facultatea asta. E cea mai minunată meserie din lume. Suntem chiar în vârf, pe culmea cea mai înaltă, şi ne avântăm în necunoscut. Ştii, se zice că poţi să cercetezi necunoscutul acolo, afară, sau să-l cercetezi aici, înăuntru. Lumea se teme de asta tocmai din această pricină. Dar... bărbaţii din zona dumitale vin de obicei în Franţa să studieze medicina? Îmi închipui că tradiţiile sunt diferite. Vreau să spun că opera lui Avicenna era încă folosită la facultate acum două secole, dar îmi închipui că lucrurile s-au schimbat de-atunci.

Lui Midhat i s-a părut artificială pomenirea lui Avicenna. Şi-a dat seama că Laurent încerca să-l impresioneze şi i-a devenit simpatic pe dată.

— Avem şi noi o universitate la Cairo, a răspuns el. E o universitate bună. Şi mai e una la Beirut. Dar tot mai mulți tineri din Siria învață în Europa, în Anglia, Franța, Germania. Şi la fel se întâmplă şi în sensul celălalt. Dar nu vin la universitate, desigur. Avem şi noi universități... nu sunt chiar cele mai bune. Se ştie că cele mai bune sunt în Europa. Dar se foloseşte şi modelul francez, în Siria, în Egipt.

— Interesant. Să ştii că e foarte interesant să te cunosc. Jeannette mi-a spus că eşti musulman. Am mai avut un oriental în facultate, care a absolvit în anul când am început eu studiile, deşi, dacă stau să mă gândesc acum, cred că era creştin. Oricum, nu prea avem orientali pe aici, dar el era cu siguranță un doctor bun.

— Midhat, ce faci? E totul în regulă? Merge totul bine?

— Da, vă mulțumesc, Docteur.

— Nu-mi mai spune Docteur, Midhat, mă cheamă Frédéric. Văd că l-ai cunoscut pe Laurent. Mă bucur să te văd, Laurent. Ai părul cam lung totuşi.

— Lasă c-o să mi-l taie în armată.

— Ah, pfff... Patrice, Patrice, vino să-l cunoşti pe Midhat Kamal. Vino încoace!

— *Enchanté*.

— Patrice e coleg cu mine acum. Predăm aceeaşi disciplină. Până de curând s-a ocupat de corpul uman, dar acum se ocupă de cel social.

— *Frédéric, un livre, seulement un livre!*[20]

— Deci nu crezi c-o să te mai întorci la universitate?

— Aşa cum am mai spus, problema pentru mine e că atunci când începe războiul... *immédiatement c'est fini, ou sinon immédiatement, assez vite*.[21] S-a zis cu gândirea liberă... cu schimburile... libere.

— A... da, înțeleg ce vrei să spui.

— Marian! a spus Jeannette, care se întorsese şi rămăsese în spatele lor, vorbind cu mireasa aflată de partea cealaltă a mesei. Nu te-am mai văzut de la biserică. Arăți minunat. Unde e Paul?

— Vai, Jojo, sunt istovită! Uf... trebuie să fug.

— Şi el când pleacă în Flandra? a întrebat Laurent.

— După ce se întorc de la Nisa, cred.

— Dar tu nu pleci, Laurent?

— Eu sunt scutit o vreme, fiindcă m-am înrolat voluntar. Dar nu pentru mult timp.

— Hai, trebuie să vii şi tu! Ar trebui să te oferi voluntar din nou. Nu fi laş.

— Xavier se duce.

— Când?

— Cu ceilalți. Peste două săptămâni.

---

[20] „Frédéric, o carte, am scris o singură carte" (fr.).

[21] „Imediat s-a sfârşit, sau dacă nu imediat, destul de iute" (fr.).

— Şi toate fetele o să te îngrijească.

— Ai auzit despre guvernanta nemțoaică a familiei Albert?

— Ce guvernantă? Nu, eu ştiu doar povestea cu banca...

— Mamă... mamă...

În jurul lor, toți oaspeții se ridicau împingându-şi scaunele cu zgomot. În partea din spate a cortului apăruseră patru piramide. Midhat a pornit după Jeannette printre mese. Piramidele erau alcătuite, după cum şi-a dat seama, din prăjituri mici, rotunde.

— Midhat, vrei să-ți dau una?

— *Bonjour*, sunt Madame Crotteau.

— *Bonjour*, Madame, eu sunt Midhat Kamal.

— Da, ştiu. Cum vi se pare Montpellier? Nu-i aşa că e frumos? V-a dus Frédéric la Palavas-les-Flots?

— Dar de ce naiba să-l duc la mare? a întrebat Frédéric. Ia închipuie-ți cum ar fi să ajungi într-o țară în care n-ai mai fost niciodată şi să ți se spună: Hai să-ți arătăm apa pe care tocmai ai venit! Nici vorbă, Nicole! El trebuie să cunoască cultura, oraşul, peisajul interior. Să asculte muzică, să citească *trobairitz*[22]... asta contează... mirosurile... *terroir Occitan*[23]...

— Numai un parizian ar putea fi atât de mândru de Languedoc.

---

[22] Femei-trubadur din Occitania secolelor XII-XIII.

[23] „Savoarea occitană” (fr.).

— Dar mama mea era din Dordogne, a ripostat Frédéric ridicând o sprânceană.

— Trebuie să faci o plimbare cu mine, Midhat, a spus Laurent scuturând zahărul pudră pe jos. Să-ți arăt grădina. Vrei?

— Da, ar fi minunat.

— Excelent. Să ne întâlnim la Salle Dugès când o să fie frumos afară.

Au stabilit să se vadă joi, dacă vremea e bună. Dar în joia aceea a plouat, aşa că au lăsat-o pe vineri. Cursul de dimineață era o introducere în disecția practică pentru anul întâi. Midhat urma să se întâlnească cu Laurent după aceea, la prânz, lângă statuia lui La Peyronie.

Prezența în Salle Dugès scădea de la o săptămână la alta. Acum mai rămăseseră doar o mână de studenți francezi, scutiți de front din motive medicale pe care unii le recunoşteau, în timp ce alții păstrau o tăcere desăvârşită. Însă, dornici să-şi dovedească îndrăzneala, se refereau cu toții – folosind jargonul de pe front – la soldații germani ca fiind „Boches”[24] şi glumeau pe socoteala slăbiciunii genelor prusace. Mulți profesori mai tineri fuseseră recrutați şi multe nume din orarul lui Midhat nu corespundeau cu persoana care apărea la catedră. Colegii lui erau mai ales spanioli şi belgieni, dar erau şi doi elvețieni şi un englez. Midhat era singurul arab, unicul student care nu provenea

[24] Termen peiorativ, „friți” (fr.).

din Europa şi, în atmosfera matinală a sălii, se simţea intimidat. Neparticipând la discuţii, Midhat observa cum cineva putea să prezinte o glumă ca fiind nostimă începând chiar prin a dezvălui poanta şi auditoriul anticipa sfârşitul râzând în cor. De îndată ce atmosfera se relaxa, orice putea deveni amuzant, şi fiecare era gata să râdă chiar şi la cea mai nereuşită glumă, din dorinţa de a-i include pe toţi.

În ciuda timidităţii sale, accentul i se îmbunătăţise şi pronunţa „le thorax" şi „le capillaire" cu acurateţe. Şi-a cumpărat de pe Rue de la Loge o pălărie franţuzească nouă, un pardesiu şi o umbrelă neagră şi le-a luat pe toate trei cu el în vinerea când trebuia să se întâlnească cu Laurent, deşi plimbarea lor depindea de vremea frumoasă.

Profesorul Brogante stătea la capul mesei de operaţie.

— Medicina nu este o ştiinţă exactă, a rostit el, aplecându-se peste tava cu instrumente şi răsucind un bisturiu ca să-i alinieze tăişul cu celelalte.

Pereţii sălii de disecţie au purtat vocea lui Brogante mult deasupra scaunelor din amfiteatru, aşa că studenţilor strânşi în jurul cadavrului – acoperit cu un cearşaf ridicat în dreptul genunchilor şi al degetelor de la picioare – afirmaţia profesorului li s-a părut bubuitoare.

— Faptul că datele sunt atât de complexe, că medicina lucrează mai degrabă cu probabilităţi decât cu certitudini nu-i distruge caracterul ştiinţific.

Mâinile lui Brogante au coborât către marginea de jos a cearşafului.

— Asta nu face decât să sporească nevoia de precauție științifică.

Studenții s-au înghesuit să vadă mai bine.

— Orice lucru observ eu, ca doctor, este doar o sugestie. Caut, prin urmare, alte indicii care să-mi confirme diagnosticul sau încerc o anumită procedură, al cărei rezultat va confirma dacă am descifrat corect situația.

De după cearșaf a apărut o claie de păr negru, cu străluciri albăstrui în lumina ferestrelor înalte. Apoi un obraz bărbătesc ca de ceară, ras, urmat de trunchi. Brogante a netezit pânza peste picioare, a apucat un bisturiu și l-a apropiat de gâtul cenușiu.

— Ca să deschidem cavitatea toracică și pe cea abdominală trebuie să facem mai întâi o incizie pornind de la stern...

Vocea profesorului Brogante s-a amplificat atât de mult, încât părea să umple întregul spațiu și Midhat n-a mai deslușit cuvintele individuale. A văzut tăișul care străpungea pielea gâtului făcând stratul exterior al epidermei să plesnească iute, de parcă ar fi fost ținut laolaltă și i se dăduse drumul deodată. După prima tăietură lungă, Brogante a mai făcut o incizie laterală. Apoi a îndoit bucățile de piele una câte una, ca pe niște palme uscate. Înăuntru se vedea o adunătură monstruoasă de organe. Roșu putred, violet și galben bolnăvicios. Midhat a privit firele golite de sânge ale tendoanelor care țineau stomacul și i s-au tăiat picioarele. Privirea i s-a

împăienjenit şi-n faţa ochilor i-au apărut pete negre, care se înghesuiau unele în altele, ascunzând cadavrul.

S-a trezit că stă de unul singur pe un scaun din rândul întâi al amfiteatrului. Vedea în faţă spinările celorlalţi studenţi şi vocea lui Brogante continua, mai îndepărtată:

— Vezica biliară se află la extremitatea zonei epigastrice. Cecul este în fosa iliacă dreaptă şi vedeţi aici colonul ascendent. Poate să-mi spună cineva în ce regiune se află? Monsieur Havonteur?

Midhat nu vedea cadavrul din pricina studenţilor. Un singur cap s-a întors spre el: era belgianul Samuel Cogolati. Şi-a răsucit gâtul ca să se încredinţeze că nu-l vede nimeni, apoi s-a tras îndărăt şi s-a ghemuit lângă scaunul lui Midhat.

— *Tout va bien?*[25]

— *Qu'est-ce qui se passe?*[26] Am leşinat, nu-i aşa?

— Da, a râs Cogolati. *Ça va*[27], te-am prins eu, n-ai căzut pe jos, apoi a urmat clătinând iute capul: Trebuie să mă duc înapoi... *Ça va?*

— Sunt bine, e bine. Mai stau un pic. Mulţumesc, Samuel.

— *De rien.*[28]

---

[25] „Eşti bine?" (fr.).

[26] „Ce se întâmplă?" (fr.).

[27] „E în regulă" (fr.).

[28] „Pentru puţin" (fr.).

În ciuda chiflei pe care i-o adusese Cogolati din sala de mese, lui Midhat încă îi tremurau genunchii când s-a întâlnit la amiază cu Laurent lângă statuie şi i-a părut bine că avea umbrela la el ca să se sprijine de ea.

— Din punct de vedere filosofic, a spus Laurent în timp ce porneau de-a lungul bulevardului, reacţia ta a fost foarte naturală. Mi-aduc aminte de prima mea disecţie practică. Nici pe departe o experienţă... plăcută.

— Mulţumesc. Dar nu pot să nu mă simt foarte ruşinat.

— Ai să vezi c-o să fie mai puţin îngrozitor să studiezi organismul viu. Din păcate trebuie să începeţi cu disecţiile pe morţi pentru că e mai simplu să vedeţi organele. Cred că ceea ce înspăimântă e mai degrabă însuşirea de *obiect* a cadavrului. Dar ceea ce trebuie să înţelegem, ceea ce trebuie să admitem, ca studenţi la medicină, e că moartea face întru totul parte din viaţă. Şi pe măsură ce progresăm ca rasă, din punct de vedere ştiinţific, trebuie să depăşim acele tabuuri sociale care consideră moartea o sferă separată. Ceea ce vreau să spun e că nu trebuie să-ţi faci griji.

Midhat a tras adânc aer în piept, încercând să-şi înăbuşe un suspin.

— Încă sunt... Simt...

— Natura umană..., a urmat Laurent, ridicând privirea spre soare şi mijind ochii. Înţelesul bolii... În timpul vieţii ne însoţeşte mereu moartea. Am putea susţine că viaţa e o moarte lentă, neîncetată, asemenea unei flăcări pâlpâind

tot mai slab. Prin urmare, ce este boala? Ea face parte din viață. Noi ne referim la viață ca la o renaştere, dar de fapt este un declin. Uneori, o luptă împotriva degradării, însă tot declin se cheamă.

În timp ce Laurent vorbea, Midhat se gândea la turul pe care-l făcuse cu ceilalți studenți în prima zi a semestrului, când străbătuse sala enormă cu tavanul pictat în trompe-l'œil. Pereții primei galerii erau înțesați cu vitrine şi, întorcându-se să privească exponatele, rămăseseră toți fără suflare.

Fetuşi deformați, sprijiniți de pereții de sticlă ai borcanelor. Schelete de oameni şi de animale agățate în cuie, tigve inscripționate cu numele bolilor, aşezate în stive caraghios înclinate. Într-o vitrină cu capac de sticlă se afla un cap mumificat, înnegrit, cu creierul dezvelit pe jumătate. Şi în alte vitrine: alte creiere, tăiate în patru şi etichetate, trupuri agățate, la fel de înnegrite ca țeasta. Arse poate. Diagramele de pe pereți, desenele, toate înfățişau excrescențe necuviincioase, exemple de monstruozități, faze ale bolilor venerice. Grafice care comparau nişte anomalii cu alte anomalii, infecții, atrofii, pareze, tipuri de lepră. Un nou-născut cu două capete şi cu două smocuri de păr mijea patru ochi spre el.

Laurent s-a oprit. Deasupra unei porți înalte, verzui, scria cu litere îmbârligate de fier forjat: *UNIVERSITÉ DE MONTPELLIER, JARDIN DES PLANTES, FONDÉ PAR HENRI*

IV EN 1593[29]. Poarta s-a deschis scrâşnind pe pietriş şi s-au pomenit pe o alee ce urca uşor, apoi se bifurca: în dreapta, o lua de-a lungul unui gard viu, iar în stânga, pe lângă un zid de piatră la capătul căruia era o urnă. Au ales poteca ce urma gardul viu. În depărtare se vedeau alei albe tăind pajişti verzi şi o clădire de piatră cu arcade care se zărea printre chiparoşi înalți.

— Grădina asta e una dintre cele mai vechi din Europa, a spus Laurent. A fost creată de rege pentru un om de ştiință faimos numit Belleval. În secolul trecut au mai lărgit-o, dar mi-e teamă că nu-mi aduc aminte care sunt părțile nou adăugate.

În aer se simțea o boare răcoroasă, cu iz de vegetație fertilă. Acolo unde iarba se oprea în pietrişul aleii erau maldăre de frunze fumurii căzute din copaci, iar lumina cernută printre ramuri împrăştia umbre; curând Midhat şi-a pierdut cu totul simțul direcției. Au trecut pe lângă un desiş de bambuşi, pe lângă un lac cu nuferi uriaşi care se lăfăiau la soare şi pe lângă ronduri geometrice de flori mărginite de tufe. În dreptul serelor s-au uitat prin geamuri, cu mâinile streaşină la ochi, la plantele subacvatice care îşi întindeau brațele mari şi verzi din adâncuri.

— Ce spuneai, a întrebat Midhat, despre moarte şi viață?

---

[29] „Universitatea din Montpellier, Grădina botanică fondată de Henric al IV-lea în 1593” (fr.).

— Ei, nu mai ştiu. Bat mereu câmpii. Aşa zice tata. Prea multă vorbărie şi prea puține fapte.

— Dar era interesant...

— Ce e viața? Asta e interesant. De unde a început?

Midhat a râs. O explozie de lumină a luat locul umbrei lui Laurent de pe geamul serei: se îndepărtase şi stătea cu fața la tufe.

— De la Dumnezeu, desigur, a spus Midhat.

— Da. Dar acum problema e, după părerea mea, că încep să se adune prea multe cunoştințe. Şi nu încap într-o singură minte. Înainte puteam să le cuprindem pe toate – oarecum. Dar acum, la drept vorbind, suntem mai mult sau mai puțin nişte creiere care plutesc într-o mare de cunoştințe, a spus Laurent atingând o ferigă a cărei tulpină i-a tremurat între degete. Dar nu asta e imaginea pe care am vrut s-o evoc.

— Oare Dumnezeu a creat universul sau a existat împreună cu el?

— Chiar aşa... ar trebui să vorbeşti cu Jeannette, ea a studiat filosofia.

— Silogismul vieții e imposibil de desluşit, a spus Midhat. Nu putem reconstitui drumul nesfârşit al cauzei şi efectului.

— Ce părere ai despre ea, apropo?

— Fiindcă, dacă încercăm să mergem înapoi, la moşii strămoşilor strămoşilor, e ca şi cum am încerca să ajungem la El, acolo sus, înălțând un turn. Ce-ai spus?

— Ziceam de Jeannette. În postură de colocatară, cum ți se pare?

Midhat a făcut o pauză.

— Nu am stat prea mult de vorbă, a răspuns el în cele din urmă, atingând vârful unei ferigi, la fel ca Laurent. Îmi place.

— Da. Sunt convins că ți se pare ciudat felul în care ne purtăm noi aici cu femeile.

— În anumite privințe, da. E mai multă libertate. Dar în direcția asta ce e?

— O altă pajiște doar. Uită-te.

S-au întors pe potecă. Lumina soarelui îi risipea senzația stânjenitoare din dimineața aceea, iar umbrela îi susținea ritmul paşilor. În minte îi răsăreau gânduri neînsemnate în franceză şi, într-un acces de sinceritate, a dezvăluit câteva, descriind scenele din jurul lor: frumusețea de-a atinge scoarța nepăsătoare a copacului, etichetat cu specia şi vârsta, care continua să se întindă după cum îi dicta natura, în părți şi în sus, lăsând la iveală noduri şi tuleie aspre.

— E atât de diferit de tot ce am văzut până acum, chiar dacă ştiu majoritatea acestor plante. Uneori obosesc privind lucruri noi, dar alteori asta mă face să mă simt... mai viu! Dar uite-acolo! Un măslin. În țara mea îl găseşti peste tot, dar acum, că l-am găsit aici, într-un loc atât de necunoscut mie, îmi stârneşte o bucurie ciudată când îl văd.

— Sunt încântat că-ți place grădina atât de mult.

Deşi tonul noului său prieten nu era neprietenos, Midhat s-a simțit descurajat. E greu, desigur, să descrii o senzație profundă, mai ales într-o limbă străină.

— Mi-ar plăcea să călătoresc în Europa, a spus Laurent. Ca şi ție, presupun. Bunicul meu a ținut un jurnal în călătoriile sale în Grecia şi la Roma. S-ar putea să călătoresc când o să fiu pe front, dacă o să mă trimită ceva mai departe de Picardia.

— Lumea se dilată, a spus Midhat. Sau... poate că „dilată” nu e cuvântul potrivit...

— Se dezvoltă?

— Nu, ce voiam să zic e că trenurile, de pildă... sunt peste tot în lume... aici, la Montpellier, se găsesc de vânzare portocale din Jaffa. Le-am văzut eu!

Laurent a râs.

— Ah, Midhat, eşti un caz special!

Mai departe de alee, patru femei stăteau la umbra unui stejar. Midhat a urmărit-o pe una dintre ele muşcând dintr-o piersică. L-a atins râsul lui Laurent şi i-a părut rău că spusese ceva.

În ultimul an la liceul Mekteb-i Sultani, neînțelegerile dintre elevii turci şi ceilalți apăruseră ca o prăpastie brusc căscată în pământ. Când s-au întors de la Nablus după Ramadan, el şi Jamil au găsit o încrengătură variabilă de alianțe alcătuite fără ştiința lor, uneori arabii şi armenii erau de aceeaşi parte, alteori în tabere diferite. La fel se întâmpla cu evreii şi cu grecii, căci copiii ascultaseră ce vorbiseră părinții în timpul vacanței şi, urmând ce scria în

ziare şi exemplul profesorilor, aplicau pe culoarele şcolii curentele din afară, întâmpinând o rezistență surprinzător de mică. După ore, Midhat şi vărul lui s-au reunit, temându-se de jocul pe care erau forțați să-l joace, ale cărui reguli erau adesea neclare. Cineva se putea înverşuna oricând împotriva ta şi, dacă nu aruncai niciodată vreo privire duşmănoasă sau nu şopteai la adăpostul palmei, riscai să fii acuzat de lipsă de loialitate şi să te pomeneşti cu brațul răsucit de către cineva din propria tabără.

Midhat a fost supus unor presiuni pe care era convins că Laurent nu le trăise. Simțea nevoia să arate că entuziasmul lui nu e un semn de naivitate.

— Te-ai hotărât ce specialitate o să alegi? l-a întrebat Laurent. Eu o să fac psihiatrie.

S-au oprit lângă o clădire clasică în ruine, cu arcade şi fără acoperiş, pe care se cățărau plante cu flori roşii.

— Psihiatrie? s-a mirat Midhat. Asta nu ține de corp.

— Nu, dar a început să mă intereseze. Şi dacă vrei să ştii, asta s-a întâmplat din pricina unei femei.

Midhat nu şi-a regăsit entuziasmul de mai înainte. A rămas tăcut o vreme. Tocmai când Laurent a dat să se îndepărteze de ruine, i-a spus dintr-o suflare:

— La Constantinopol am avut o amantă.

Laurent a întors privirea spre el. Midhat a continuat degajat:

— Nu vorbea nici arabă, nici turcă. Închiriam o cameră în cartierul Etiler ca să fim singuri.

A simțit o mână pe braț.

— Impresionant, a exclamat Laurent râzând. Dar sunt şi destul de uimit în acelaşi timp.

— O chema Marie.

— De unde era?

— Din Suedia.

— Bra-vo!

Merseseră în cerc: acum aveau în faţă poarta verzuie, cu scrisul invers. Midhat era şi el uimit şi chiar un pic speriat. Se dovedea la fel de uşor să născoceşti ceva cum era să îmbraci o haină sau o pălărie nouă.

4

Apa din bazinul aflat în grădină era destul de scăzută şi genunchii lui Jeannette ieşeau la suprafaţă asemenea unor insule roz. Arteziana nu mai funcţiona, iar urciorul îngerului era gol. O urmă albă ca o cicatrice de-a lungul zidului de piatră arăta nivelul apei din vara trecută. Jeannette a auzit vântul vâjâind printre copaci înainte să ajungă la ea, şi o clipă mai târziu pielea picioarelor cufundate în apă i s-a făcut ca de găină.

La una din ferestrele de la etaj s-a ivit un cap. Era Georgine, în dormitorul lui Midhat. Jeannette îşi petrecuse toată dimineaţa în camera de alături, biroul tatălui ei, aranjând în două albume de piele nişte fotografii aflate într-o cutie. Erau imagini ale mamei ei din tinereţe. Pe unele nu le mai văzuse niciodată. De mult nu se mai gândise atât de intens la ea şi-i venea greu să le privească. Cu toate acestea le privise ore întregi, scrutându-le să descopere asemănări

între ele două. Şi-a venit în fire doar când Georgine a chemat-o la masă. Apoi a hotărât să se cufunde în bazinul din grădină ca să mediteze.

Când era mică, Jeannette semăna cu tatăl ei şi toată lumea credea c-o va lua pe urmele lui. Asemenea lui Frédéric, era plină de energie: vorbea iute, gusta situaţiile dramatice. Dar în timp se schimbase, iar acum nu putea suferi să i se înflăcăreze mintea şi, ca să se ferească de aşa ceva, căuta dinadins plictiseala. Tatălui ei îi plăcea să-i spună „Sfinxul”.

Când îşi amintea de copilărie, se gândea la dormitorul ei din Montparnasse. La tapetul roz cu alb, imprimat în relief cu nişte cârcei aurii de unde răsăreau floricele pe care-i plăcea să le jupoaie în taină pe lângă plinta zidului din spatele scaunelor, vârându-şi unghia în floare şi râcâind varul de dedesubt. De-a lungul banchetei de sub fereastră stăteau înşirate păpuşi îmbrăcate în rochii din dantelă colorată, cu mâini grele şi reci, chipuri albe de porţelan şi păr natural. Jeannette se juca rareori cu ele. Jucăria ei preferată era un pachet de cărţi de tarot unsuroase şi-şi petrecea după-amiezi întregi aranjându-le pe jos în toate felurile, făcând vrăji. Colegele ei de şcoală o invidiau pentru elefanţii micuţi de fildeş, pentru cutiile muzicale, pentru vaporul de tinichea cu marinari vopsiţi pe punte şi, când veneau pe la ea să se joace, voiau să le învârtă cheia ca să le urnească. La început, Jeannette avea răbdare cu ele, dar mai devreme sau mai târziu le cerea să între în jocul ei. Se aşezau pe băncuţa de sub fereastră şi împreună născoceau

tot felul de ritualuri, făcând vrăji trecătorilor de pe stradă. Jeannette alegea incantații dintr-o carte de versuri, iar preferata ei se afla la pagina 92, un fragment dintr-o poezie intitulată „Resemnare”[30]:

Copil, umblam adesea visând la Koh-i-Nor,
Un giuvaier ilustru, persan, dar şi papal,
Heliogabal, vestitul, ba chiar Sardanapal!

„Heliogabal, Sardanapal!”, strigau ele de la fereastră, arătând cu degetul către bărbați neînsoțiți şi urmărindu-le reacțiile sau lipsa de reacție la efectul vrăjilor şi la soarta cruntă ce-i aştepta.

Papa era stăpânul jucăriilor. Jeannette nu avea frați sau surori, mama ei era o femeie iubitoare, dar retrasă şi stătea mai tot timpul în dormitor. După ce-şi făcea lecțiile sau când venea acasă de la şcoală, Jeannette se vâra sub pat şi citea cărțile pe care i le dădea tata, rămânând acolo până când o dureau coatele de la perii aspri ai covorului. Mai târziu, când se gândea la copilăria ei, îi răsărea în minte priveliştea de la nivelul podelei din dormitor: spațiile de sub scaune erau adăposturi împotriva taifunurilor, incrustațiile în lemn de sub fereastră – scrijelituri dintr-o străveche cultură. În bibliotecă, putea să scoată o tăblie din spatele enciclopediei ca să ajungă la o gaură rotundă din perete,

[30] Poemul lui Paul Verlaine „Resemnare”, din volumul *Poeme saturniene*, traducere de Octavian Soviany, Casa de Editură Max Blecher, 2017.

care servea drept ascunzătoare pentru papirusuri şi alte comori. Pe măsură ce înainta în vârstă, îşi închipuia mereu alte aventuri şi a început să citească romane pe care le cumpăra pe drum de la şcoală şi le ascundea între coperţile cărţilor de istorie.

În anul când împlinise şaisprezece ani, într-o vineri după-amiază, Jeannette s-a întors de la şcoală şi l-a găsit pe unul din vecini stând la masa din bucătărie cu un poliţist. I-au spus că mama ei se împuşcase în curte cu un pistol. Tatăl ei nu se întorsese încă de la universitate. Vecinul auzise împuşcătura şi anunţase poliţia, care chemase deja un serviciu de pompe funebre. O priveau pe Jeannette cu spaimă în ochi şi i-au oferit ceai cu biscuiţi. Ea a descoperit cu surprindere că nu e în stare nici măcar să deschidă gura ca să accepte sau să refuze.

După aceea, rezerva tatălui s-a topit şi Frédéric i-a povestit fiicei sale totul. Mama ei îşi mărturisise pornirea de a-şi pune capăt zilelor de cel puţin două ori, dar acele momente fuseseră atât de îndepărtate unul de celălalt, încât el nu socotise că are rost să se îngrijoreze peste măsură.

— Iartă-mă, a spus el trăgându-se de părul din creştetul capului.

Apoi, din când în când, lăsa să-i scape câte un oftat şi-şi acoperea gura, iar ea îşi dădea seama că tatăl ei îşi amintise ceva.

Jeannette se agăţa cu nesaţ de toate aceste amănunte, de orice amintire care scăpa din gura lui între lungile

momente de tăcere, în timp ce stătea în salon cu privirea ațintită în podea şi cu gura schimonosită de regret. Moartea rupsese zăgazurile adevărului din sufletul lui şi era uimitor de sincer: nici vorbă de omul care pleca altădată în mijlocul unei discuții, în locul lui rămăsese o învălmăşeală de istorisiri intime. Şi în această stare i-a povestit lui Jeannette totul. În zilele dinaintea înmormântării, i-a vorbit despre perioada când îi făcuse curte soției lui, descriindu-i impresiile despre femeia care avea să fie mama ei în fiecare etapă a relației lor, cum se schimbase sau nu se schimbase de-a lungul timpului.

Şi fără voia sa, cu aceste destăinuiri a deschis o întreagă emisferă în imaginația fiicei sale, aşa încât, atunci când coşciugul a fost coborât în pământ în cele din urmă, iar el a început să-şi aline rănile, Jeannette încă le răscolea pe-ale ei. În mintea ei prindea contur o femeie. Era nu numai mama ei, ci şi Mademoiselle Ariane Passant şi Madame Ariane Molineu, o întrupare plăsmuită din bezna dinaintea naşterii ei. Curând, cum era firesc, tatăl ei a ajuns să se împace cu tristețea, care şi-a pierdut ascuțişul, şi ceea ce ieşise la iveală din pricina şocului a fost ferecat la loc, iar bărbatul n-a mai destăinuit nimic din ceea ce ştia. Ori de câte ori Jeannette îl îmbia să-i mai povestească, el o respingea cu o privire îngrozită, de parcă uitase cât de multe îi spusese deja.

După ce Jeannette a terminat şcoala, s-au mutat la Montpellier. Acolo locuia sora lui Frédéric cu copiii ei, Marian şi Xavier, şi în vecinătate se afla podgoria lui

Sylvain Leclair, un vechi prieten al lui Ariane. Frédéric a ocupat o catedră de conferențiar la universitate, iar Jeannette s-a înscris la cursurile de filosofie, numărându-se printre cele doar nouăsprezece femei din anul ei de studiu.

Tatăl şi fiica s-au adaptat iute. Au pătruns în cercul academic şi şi-au făcut cunoştințe care s-au preschimbat în prietenii. Acolo nu avea nici o importanță dacă erau de-ai locului sau din altă parte, căci în acele săli de curs şi de bibliotecă toate accentele ținteau către cel literar, iar preocuparea pentru cunoaştere risipea diferențele regionale. Sylvain i-a introdus în lumea viticultorilor, care i-au acceptat şi ei, cu oarecare rezervă. În ultimii cincizeci de ani, societatea viticultorilor se închegase sub amenințarea diferitelor pericole din afară, printre care se numărau seceta şi invazia vinului algerian. Ca să se deosebească de galii nordici, ei îşi păstrau cu încăpățânare identitatea străveche de Occitania – deşi numele nu prea mai făcea impresie acum, când jumătate din restaurantele de pe faleză îl aveau inscripționat pe firmele lor cu litere de email. Dar Sylvain era o fire atât de stranie şi de prețuită printre podgoreni, încât nu i-a fost greu să obțină invitații pentru prietenii lui, familia Molineu, în ciuda accentului lor şi a hainelor care aduceau aminte de Paris.

La sfârşitul fiecărei zile, tatăl şi fiica se aşezau în salon ca să discute filosofie. Îşi beau ceaiul din porțelanuri noi şi dezbăteau ideea lui Bergson că libertatea e resimțită doar în timp, idee ce-i plăcea îndeosebi lui Frédéric pentru că se

axa pe acțiunea minții. Jeannette prefera teoria lui Boutroux, care susținea că formulele nu pot explica nimic fiindcă nu se pot explica nici pe ele însele, teorie pe care ea o comprima uneori în mod eronat în opinia că nu are rost să comentezi asupra nici unui fenomen din moment ce suntem cu toții făcuți din același material și, prin urmare, nu poți să pricepi decât cel mult o fărâmă din ceva, dar niciodată întregul. Aceste discuții, prin care Frédéric încuraja înclinația fiicei sale de-a analiza diverse puncte de vedere, abordau adesea teme importante, însă nu le discutau niciodată în contextul propriilor vieți. Și, deși tatăl și fiica evitau să fie sinceri unul cu celălalt, aceste seri făureau o nouă intimitate care îi întărea pe amândoi.

De când Jeannette își luase diploma, dispăruse și asta. Toți prietenii ei de la universitate erau căsătoriți și, deși ea nu avea nici o intenție să-și părăsească tatăl, discuțiile lor încetaseră, iar în lipsa unor repere emoționale care să le întărească legătura intelectuală, se îndepărtaseră. Acum Jeannette se bizuia pe propriile capacități de-a atinge nemișcarea. Formația sa filosofică îi ascuțise mecanismele minții, pe care și le transformase în metereze. Lăsa orele zilei să treacă neluate în seamă, iar gândurile îi alunecau de la un obiect la altul fără să se implice.

În ultima vreme întâmpinase oarece dificultăți. Apariția lui Midhat era una dintre ele. Se ținuse departe de el, dar, chiar și de la distanță, prezența lui o împiedica să se cufunde în propria minte. Alta era războiul și, cu toate că și el se desfășura departe, toată lumea vorbea doar despre

asta. Cel puțin, se gândea ea, aveau norocul că părăsiseră Parisul – deşi băieții, Xavier, Paul, Laurent, vor pleca desigur curând. Aceste mici schimbări iscau frământări mari, iar colțurile minții ei începuseră din nou să pulseze. Şi apoi, în dimineața aceea, fotografiile mamei ei. Chipul şi silueta ei pe fundalul panoului pictat. Pistruii de sub sprâncene, gulerul tivit cu dantelă, firele rebele de păr ondulate în afară, întipărite în emulsia de gelatină şi săruri de argint ca nişte linii cenuşii nemuritoare.

— *Bonjour,* Mademoiselle.

Jeannette a tresărit. Midhat Kamal apăruse pe terasa din spatele casei. Ținea o umbrelă în mâinile lui grațioase, iar sprâncenele subțiri şi negre îi erau arcuite în semn de salut. Ea a ridicat mâna, iar el a făcut o reverență, dar a rămas pe terasă, lângă mobilierul din fier forjat. De departe, putea fi luat drept european, chipul său arămiu, sprâncenele şi ochii negri erau singurele indicii că este, aşa cum îl numea tatăl ei, „semit". Dacă n-ar fi ştiut asta, l-ar fi luat drept italian.

— Ce faci?

— Cam obosit, dar sunt bine. Am venit pe jos de la facultate, a fost frumos. Mi-e teamă că ți-am întrerupt baia.

— Da' de unde! Tocmai voiam să intru în casă, se face frig.

S-a ridicat şi, în timp ce aerul rece îi şfichiuia picioarele ude şi-i vălurea costumul de baie pe burtă, a văzut albul ochilor lui Midhat.

— Stai să-mi iau prosopul, te rog să mă scuzi. O clipă numai. Poate după aceea vrei să bei o cafea? O clipă, Monsieur Midhat.

S-a străduit să nu alerge. A traversat peluza, plecând privirea când şi-a înfăşurat partea de sus a prosopului peste sâni, călcând apoi cu picioarele ude pe pietre, pe podele, pe covorul de pe trepte. Ajunsă în dormitor, şi-a scos costumul de baie, şi-a şters trupul umed şi s-a îmbrăcat iute cu o rochie de casă din bumbac. Apoi a coborât treptele cu pas maiestuos. Georgine tocmai aducea cafeaua şi a făcut o plecăciune trecând pe lângă ea.

— *Alors*, a exclamat Jeannette şi a răsuflat, înfruntând privirea piezişă a lui Midhat.

El stătea țeapăn pe canapea. Ea şi-a luat un scaun de răchită şi şi-a suflecat mânecile ca să toarne cafeaua în ceşti.

— Monsieur Midhat, nu te-am întrebat nimic despre familia dumitale. Părinții dumitale... mai... ai frați?

— Tata e negustor. La Nablus. Se ocupă de textile şi îmbrăcăminte. Îi merge destul de bine.

— Ce grozav. Şi mama dumitale?

— Mama era de lângă Nablus, dintr-un oraş numit Jenin, dar a murit, *Allah yirhamha*[31], când eram foarte mic.

— Vai de mine, îmi pare tare rău. Dar eşti ca mine atunci. Am rămas amândoi fără mamă.

---

[31] „Allah să aibă milă de ea” (arabă).

— Mama a murit de *sill*, cum spunem noi în arabă, *la tuberculose* în franceză.

— Ce trist! Îmi pare nespus de rău.

— Dar mama dumitale cum a murit?

— Şi eu eram mică, a spus ea privind pe uşă spre terasă, la urmele ude ale tălpilor ei care biciuiau pietrele pavajului. Şi ea a fost bolnavă. A avut ceva la inimă, nu ştiu exact. Poate că atunci când o să ajungi un doctor mare o să-mi poţi explica.

Buzele îi erau arcuite într-un zâmbet, dar ținea ochii închişi.

— Da, sper din tot sufletul să devin doctor, a spus Midhat. Adesea, la Nablus, bărbații nu ajung întotdeauna profesori în ceea ce au învățat.

— Profesori?

— Să profeseze... adică să-şi facă meseria.

Ea şi-a îndreptat din nou privirea spre grădină. Tăcerea s-a prelungit.

— Şi cum arată Nablusul?

— E un sat mic. E o localitate, un oraş vreau să spun. Nu e mare, dar noi îl numim oraş. Ce vreau să zic e că, chiar dacă plecăm din Nablus, îl luăm cu noi. Înțelegi?

— Cred că da.

— Nu vreau să zic că nu-mi iubesc oraşul. Îl iubesc. Doar că, acolo, oamenii ştiu totul unii despre alții. Poate deveni un pic cam..., a urmat el, prefăcându-se că se strânge de gât până când ea a zâmbit vag. Sunt convins că tocmai de asta îi place tatei să stea la Cairo.

— În Egipt?

Midhat a încuviințat din cap.

— Iar dumneata... ai ales medicina...

— A fost alegerea lui, a tatei. El a înființat, adică s-a numărat printre fondatorii noului spital din Nablus. Consideră medicina foarte onorabilă, ştii... Dar şi eu sunt mulțumit. Îmi plac materiile ştiințifice, mi-au plăcut întotdeauna. Aşa că e şi alegerea mea. Îmi place tare mult..., s-a oprit el privind în jos, căutându-şi cuvintele. Munca este atât de precisă, atât de specifică, dar, a continuat oftând, trebuie să ştii să te şi detaşezi, nu?

Spre surprinderea lui, Jeannette a izbucnit în râs. El a ridicat privirea şi i-a văzut chipul strălucind, trupul scuturându-i-se amuzat. Când, după câteva clipe, ea încă râdea, a încercat să i se alăture, urmărind-o atent ca să-şi dea seama când să se oprească. Semnalul a fost o tuse scurtă, bruscă, şi când Jeannette a tăcut din nou cu un oftat, Midhat a încetat să zâmbească şi şi-a spus că ea n-ar fi avut de unde să ştie că el se gândea la disecție sau la omul acela fără picioare pe care-l văzuse dimineața la spital, lucruri care nu i se păreau prea nostime. Îi privea ochii încă luminați de zâmbet şi încerca să-şi închipuie ce crede despre el.

— Mă plimb destul de des cu Laurent, a spus Midhat.

Ea l-a privit cu ochii mijiți şi şi-a apropiat ceaşca de buze.

— Ne plimbăm prin grădina botanică, uneori chiar prin oraş. Îmi arată împrejurimile. Îmi place compania lui.

Jeannette a chicotit din nou, dar pe înfundate, cu buzele strânse, studiindu-şi unghiile în timp ce răsucea ceaşca pe farfurioară. Fără să-şi dea seama, Midhat a făcut un gest în semn de mirare, dar ea n-a observat. Nu s-a simțit ofensat de râsul ei, aşa cum se simțise când râsese Laurent. Îl contraria, dar nu i se părea răutăcios. De fapt, veselia ei prelungită îl făcea şi pe el să zâmbească. Nu-şi putea lua ochii de la partea de sus a pieptului ei, pe care rochia o scotea la iveală. Pielea era palidă, cu pistrui, şi strălucea – poate din pricina transpirației. Sau a apei din bazin.

— De ce stăteai în bazin?

Zâmbetul i-a pierit de pe chip.

— De ce? O, mi-era cam cald.

El a privit-o îndelung, ezitând. De o lună, de când ajunsese la Montpellier, căpătase obiceiul de-a face pauze mari ori de câte ori nu era sigur de ceva. Mereu conştient că nu cunoaşte convențiile, voia cu tot dinadinsul să evite să se facă de râs. Şi poate că era ceva obişnuit să stai într-un bazin atunci când îți este cald, de unde să ştie el? Pe de altă parte, Jeannette păruse tulburată de întrebare. Dar asta poate că avea şi altă cauză, de pildă, propria ei idee preconceptă despre stânjeneala lui față de îmbăierea în aer liber. Ceea ce, dacă e să vorbim sincer, nu era întru totul greşit.

— Ce mai face Laurent? a întrebat ea.

— Bine. O să studieze psihiatria. E un om foarte bun.

— Aşa e.

— Mi se pare că e... Mă face să râd. Are ceea ce noi numim în arabă „sânge uşor”[32].

— Spre deosebire de „sânge greu”.

— Chiar aşa.

— Ai dreptate, Laurent chiar are „sânge uşor”. Dar n-aş spune că e uşuratic. E un om foarte serios.

— Îmi place tare mult aici, a zis Midhat după o pauză. Sper să rămân.

— Trebuie să rămâi. Ne bucură prezența dumitale. Eşti foarte... Nu ştiu cum să spun, a şovăit ea privindu-l în ochi. Grațios.

O roşeață puternică i-a pornit de la piept şi i-a cuprins fața. Acum era rândul lui Midhat să privească spre grădină. Voia să-i ofere intimitate, dar aştepta şi să-i dispară zâmbetul de pe chip. Afară, norii aruncau umbre cenuşii peste iarbă, iar copacul din capătul grădinii începuse să se legene în bătaia vântului. Când a privit-o din nou, Jeannette era încă îmbujorată, cu privirea ațintită în poală. Nici unul n-a spus nimic. Ceva a pornit să se zbată puternic în pieptul lui Midhat, în timp ce o muscă bâzâia în tăcerea din jur, zburând peste serviciul de cafea. Au urmărit-o amândoi cum cerceta un colț al unui cub de zahăr, ca să se aşeze mai apoi pe marginea zaharniței de argint, frecându-şi picioruşele. Şi-a luat inima în dinți ca s-o privească din nou. Dar, spre surprinderea lui, şi-a dat

---

[32] În arabă, se spune despre o persoană că are „sânge uşor” dacă este plină de umor şi agreabilă.

seama că nu e în stare. Cu ochii la cubul de zahăr, se mira cât e de timid. I-a trecut prin minte că poate franceza lui imperfectă făcuse ca mai toate discuțiile de până atunci să pară limitate – dar dacă, de vreme ce nu-şi îngăduia să fie ambiguu, totul devenea mai direct?

— *Bonjour, les petits!*[33] s-a auzit glasul lui Docteur Molineu, care ciocănea la uşa deschisă a salonului. Cum ne simțim astăzi? Îi este cuiva foame?

— Beam o cafea.

— Hai să bem un aperitiv pe terasă. Georgine, te rog să aduci un *crémant*[34] pentru noi şi *cordial* pentru Monsieur Midhat.

Vântul continua să bată. Midhat a ajutat-o pe Jeannette să ducă pe terasă păturile din hol, studiindu-i gâtul ce se ivea de sub părul scurt. Când s-au întors afară, Docteur Molineu stătea picior peste picior pe un scaun de metal.

— Ştii, a început el adresându-i-se lui Jeannette. Mă gândeam astăzi la consecvența caracterului. Crezi în asta, în consecvență? a întrebat el mângâind buza paharului de şampanie.

— Nu prea ştiu ce înseamnă asta.

Din vocea ei răzbătea oboseala, iar Midhat s-a răsucit ca s-o vadă, dar pe chipul ei nu se mai citea nimic. Tânăra şi-

---

[33] Bună ziua, micuților (fr.).

[34] Vin spumant servit drept aperitiv, provenind din alte regiuni în afară de Champagne.

a strâns poalele rochiei şi şi-a vârât capul între umeri, ferindu-se de vânt.

— Dumneata ce crezi, Monsieur Midhat? l-a întrebat ea. Dumneata eşti consecvent?

— Eu cred că este, a spus Docteur Molineu. Da, aş îndrăzni să spun chiar că asta e o întrebare nedreaptă.

— Poftim? a spus Midhat.

— N-am vrut să te jignesc. Ştii, Midhat îmi povestea ieri despre unele superstiții din țara lui. Mai ales în ceea ce priveşte comunitatea samariteană, nu-i aşa? Care locuieşte în oraşul lui.

— Ce interesant! a exclamat Jeannette. Eu n-am auzit decât de bunul samaritean.

— Da, aşa e, iar povestea aceea se pare că s-a petrecut chiar pe muntele unde locuieşte el. E impresionant. El îmi povestea că... Vrei să-i repeți şi lui Jeannette ce mi-ai spus mie?

Neştiind cui să se adreseze, Midhat şi-a plimbat privirea de la tată la fiică. Îl neliniştea faptul că nu putea să desluşească expresia lui Jeannette şi se întreba dacă nu cumva e plictisită.

— Vreau să zic că e doar o superstiție, aşa cum spuneți. Lumea îi plăteşte să facă anumite vrăji, farmece şi alte cele. Ştiți, de deochi, de gelozie... Dar eu nu...

— Fascinant, de-a dreptul! Acesta a fost un trib... Trib să fi fost? O sectă care s-a desprins din iudaism. Sau a fost contemporană cu el. A existat un jurnal faimos de călătorie

al unei femei care a trăit printre ei, ar trebui să văd dacă pot face rost de el.

— E doar folclor, a spus Midhat.

— Ce interesant. Papa! a intervenit Jeannette cu un zâmbet în colțul gurii.

— Ce e? El nu se opune.

— Nu se cuvine mereu să faci asta.

Docteur Molineu s-a lăsat păgubaş. În clipele de linişte care au urmat, în mintea lui Midhat a răsărit imaginea coapselor lui Jeannette. Tânărul şi-a îndreptat privirea spre pajiştea cenuşie.

— Scuzați-mă, domnule, a spus Georgine deschizând uşa. A sosit o scrisoare pentru Monsieur Midhat.

— Mmm, a mormăit Molineu punând paharul cu zgomot pe masă şi proptindu-şi tălpile de dalele terasei. Se lasă răcoarea şi mi-e şi foame.

— Pot să încălzesc supa, a spus Georgine, care i-a făcut apoi un semn prietenesc lui Midhat. Veniți încoace, vă rog.

L-a condus la măsuța din hol. Scrisoarea era de la tatăl lui şi, după dată, fusese expediată cu trei săptămâni în urmă.

Dragul meu fiu Midhat,

Cu voia Domnului, sper că eşti în siguranță. Se călătoreşte anevoie pentru că britanicii apără Canalul împotriva turcilor. Totuşi, din câte îmi spune fratele meu, în Nablus nu sunt încă probleme. În casa Hammad locuieşte acum un comandant neamț. S-au închis toate oficiile poştale pentru corespondență internațională din Ierusalim, aşa că nu te aştepta să primeşti vreo scrisoare din Palestina. În Egipt, poşta

merge încă bine. Negoțul merge bine şi el, *alhamdulillah*[35]. Layla şi copiii sunt bine, *alhamdulillah*. Vezi-ți serios de studii.

Salutări,
tatăl tău

Afară, Jeannette strângea pătura roz.

— Lasă că face Georgine asta.

— Papa...

— Ce-i? Nu te mai uita aşa la mine!

Au închis în urma lor uşile de sticlă ca să oprească vântul şi, când trecea prin salon, Jeannette şi-a privit reflecția în oglindă. În jurul capului i se învălmăşea un nor de păr răvăşit de vânt. A scos trei agrafe de la spate şi le-a prins în creştet, adunând şi răsucind câteva bucle la un loc şi aranjându-şi părul de la tâmple. Apoi s-a dus după tatăl ei în sufragerie, unde el o întreba pe Georgine:

— Dar el nu vine?

— Ba da, Monsieur.

— Ai răbdare, i-a spus Jeannette trăgându-şi scaunul.

Cu toate acestea, Jeannette a avut nevoie doar de cel mai mic imbold din partea tatălui ei ca să se ridice din nou şi să se ducă să-l aducă pe Midhat la masă. Cu o zi în urmă ar fi insistat să fie lăsat în pace. Dar acum era cuprinsă de o agitație de nestăpânit – stârnită nu numai de taică-său, ci de toate întâmplările de peste zi, ale căror ecouri stăruiau, amenințându-i diverse unghere neapărate

---

[35] „Slavă Domnului” (arabă).

ale sufletului, aşa încât simţea cum o apucă spaima – şi i se părea în clipa aceea că singurul leac pentru zbaterile nestăvilite ale minţii era să se ducă în hol şi să-i ceară iertare lui Midhat în numele tatălui ei, domolind astfel cel puţin un sfert din acea agitaţie.

L-a văzut pe oaspetele lor printre stâlpii balustradei. Stătea pe jumătate în dreptul uşii salonului, de unde se vedea pianul ca un coşciug, iar soarele din fereastră îi lumina câteva şuviţe care-i atârnau pe fruntea aplecată spre scrisoarea din mâna dreaptă. Părea încremenit. Apoi s-a foit de pe un picior pe altul şi şi-a dus mâna stângă moale în şold. S-a strâmbat ca şi cum s-ar fi ferit de o lumină puternică: mijea ochii ca să desluşească ceva. Deşi era convinsă că nu făcuse nici un zgomot, el s-a întors brusc spre ea. Căznindu-se să pară cât mai naturală, s-a prefăcut că tocmai atunci venea dinspre sufragerie. Dar mişcările braţelor ei erau nefireşti şi Jeannette şi-a dat seama, după expresia lui, că era limpede că-l urmărea de ceva vreme. El a împăturit iute scrisoarea.

— Voiam să-ţi spun că..., a început ea, cu mâna alunecându-i pe balustradă şi văzându-i ochii aţintiţi asupra gurii ei.

— Ce?

— Îmi pare rău, a continuat Jeannette poticnindu-se în timp ce-i studia la rândul ei gâtul înnegrit de soare, apoi a închis ochii. Voiam să spun că...

Totul se învălmăşea; a tras adânc aer în piept, căutând cuvintele care să exprime ce voia să spună. Gândurile i-o luaseră razna.

— Nu ți-am spus adevărul.

Tăcerea care a urmat nu i-a lăsat decât un scurt răgaz ca să-şi dea seama ce era pe cale să facă. Nu mai avea timp să reflecteze.

— Când?

— Când ți-am povestit..., a început ea, despre mama. Adevărul e că ştiu cum a murit. S-a... s-a împuşcat. Cu o armă.

Midhat abia a reacționat. A căscat ochii puțin, ceea ce ea nici n-ar fi băgat de seamă dacă lumina n-ar fi căzut într-un anume fel. Totuşi Jeannette s-a căit pe loc. Se întreba cum de putuse să cedeze acelei dorințe firave de-a se dezvălui lui, dorință care se ivise ca un ciob întâmplător printre multe alte gânduri şi griji ce i se învârteau în minte, dezorientând-o şi dezechilibrând-o. În condiții normale, ar fi sesizat acel impuls şi s-ar fi abținut. Dar în ziua aceea nimic nu era normal. Iar ea se pomenea împovărându-şi oaspetele cu acel fapt stânjenitor din biografia ei.

Spre spaima ei, Midhat a pornit către ea. Încă nu spusese nimic. Avea fruntea încruntată, ca şi când ar fi fost nedumerit şi curios, de parcă ea ar fi semănat cu cineva cunoscut şi încerca să-şi dea seama cu cine anume. Jeannette avea senzația că o mână străină i-a pătruns în stomac şi i-l răscolea.

— Cina e gata, a anunțat repezită.

El s-a oprit, părând că înțelege ceea ce voia ea de fapt să spună şi a încuviințat din cap.

— Bine.

— Îmi pare rău, a adăugat, străduindu-se să pară degajată. N-ar fi trebuit să-ți spun asta.

— N-are de ce să-ți pară rău.

Jeannette i-a aruncat un zâmbet uşor şi s-a îndreptat spre sufragerie. L-a auzit urmând-o abia după câteva secunde.

Întâmplarea l-a tulburat pe Midhat. Jeannette nu lăsase nicidecum să se întrevadă intenția de a-i spune asta. Ceea ce el refuza să recunoască acum, deşi avea să-l uimească peste măsură mai târziu, era faptul că mărturisirea ei părea să lucească asemenea unei răni proaspete sau unei urme de glonț. Dar deocamdată nu se gândea decât că destăinuirea nu se prea potrivea cu tonul rece cu care fusese făcută, ceea ce era derutant. Se apropiase de ea ca să-i cerceteze chipul şi, după plecarea ei, mai rămăsese în hol, întrebându-se cum s-o interpreteze altfel. Atunci a desluşit poticnirea din vocea ei drept o manifestare a suferinței – singura manifestare evidentă, de altminteri –, deşi nu era plauzibil să sufere pentru că-l mințise. Mult mai probabil era îndurerată că-şi amintise de sinuciderea mamei sale. A privit locul în care stătuse Jeannette, între balustradă şi peretele pe care se împleteau umbre, cuprins de milă.

La masă a încercat să nu se uite la ea. Îi era teamă de ce ar putea trăda fața lui. Frédéric a scos șervetul din inelul de argint, iar Midhat a pus plicul lângă tacâmuri și a apucat lingura, fără să dea atenție monologului gazdei despre colegul său de catedră, încercând să-și formuleze niște explicații vagi. Oare Jeannette îi spusese despre mama ei ca să-și justifice purtarea distantă? Sau altceva ce făcuse și el nu băgase de seamă? Sau îi fusese chiar rușine că, atunci când el îi vorbise sincer, ea nu fusese sinceră cu el? Sau voia să-i explice altceva, referindu-se la altă parte a discuției lor pe care el nu izbutise s-o înțeleagă, vreo nuanță a limbii franceze – și, în timp ce-și ungea absent pâinea cu unt, s-a pomenit închipuindu-și ce ar fi putut vedea Jeannette atunci când apăruse în hol. Asta i-a stârnit un val neașteptat de plăcere, imaginându-se pe sine din afară, în casa aceea.

— Scrisoarea e de la familia dumitale? Sunt bine cu toții?

Când a ridicat capul, l-a văzut pe Frédéric ștergându-se la gură cu șervetul.

— Da, sunt bine. Mulțumesc.

Midhat a aruncat o privire la plic. Eticheta era vizibilă: „Deschis de către inspectorul nr. 257”. A întins mâna și, prefăcându-se că citește adresa, l-a întors cu fața în jos.

Frédéric s-a ridicat primul. Și-a pus mâinile în șolduri și a privit spre ușă, de parcă sarcina ce-l aștepta – de-a sorbi digestivul în salon – ar fi implicat coordonarea unui întreg regiment.

— Vrei să mă însoțeşti, Jojo?

— Nu în seara asta, sunt obosită.

— Noapte bună, atunci.

— Noapte bună.

A refuzat şi Midhat. A urcat treptele, cu gândul la scrisoare. *Vezi-ți serios de studii!* N-a putut să nu se gândească dintr-odată la dublul înțeles: imaginea din afară a tuturor acestor lucruri şi a ceea ce ar fi putut să-şi închipuie tatăl său.

5

Carl Page a auzit primul de la Madame Crotteau, care a spus că auzise de la familia Nolin, dar când au fost întrebați, ei au spus că nu ştiu nimic. În vinerea dinaintea petrecerii, Georgine s-a dus să ridice o comandă de tarte şi a auzit de la brutar. Se spunea că Sylvain Leclair fusese lovit de un automobil pe Avenue de Toulouse. Scăpase cu viață, dar avea ambele picioare rupte.

Sâmbătă a început să ningă uşor şi, după ce l-a lăsat pe Midhat în oraş să-şi cumpere un costum de seară, Pisson a condus-o pe Jeannette la via lui Sylvain; tânăra luase un buchet de crini roz pe care-l ținea alături, pe bancheta din spate. Ceva mai târziu, Midhat s-a întors pe jos acasă, ducând costumul cel nou împachetat într-o cutie. Amiaza se prefăcea în înserare şi felinarele desenau triunghiuri perfecte de lumină pe zăpada galbenă.

Era decembrie, cea de-a treia lună petrecută de Midhat la Montpellier. Plimbările lui cu Laurent deveniseră o

obişnuinţă, o mare consolare pentru singurătate. Pe lângă întrebările de la micul dejun ale lui Docteur Molineu şi schimburile întâmplătoare de vorbe cu Jeannette, aceste plimbări îi ofereau cea mai bună ocazie de a-şi exersa franceza, dincolo de vocabularul ştiinţific cerut de facultate. Oaspeţii de la petrecerea din seara aceea aveau să-i ofere un nou prilej de acest fel, aşa că trebuia să fie vioi şi vigilent. Străbătea aleea din faţa casei când l-a văzut pe Pisson închizând portiera maşinii şi, ajuns în hol, a auzit vocea lui Jeannette.

Ea era în salonul cu pereţi crem împreună cu tatăl ei şi-i povestea pe un ton ridicat că totul era o mare minciună. Sylvain nu întâmpina nici o greutate la mers şi, deşi era adevărat că se prăvălise la pământ, maşina aproape că nu-l atinsese.

Docteur Molineu a râs.

— Midhat, poftim înăuntru, te rog. Nu e chiar o minciună, dragă, doar că unele detalii au fost exagerate.

— Mi-e foarte ruşine.

— *Oh, la!* Ar fi trebuit să telegrafiem înainte, presupun. Ţi-am spus eu c-ar fi bine să-l iei pe Midhat cu tine. Nu e cel mai cuvenit lucru pentru o domnişoară, sunt convins că toată lumea mă crede cumplit de iresponsabil.

A ridicat o măsuţă de lemn şi a aşezat-o în spatele pianului.

— Lumea şi zvonurile... Vrei să mă ajuţi să ridic şezlongul, Midhat? Cred că o să-l punem în hol.

— Dar nu-ți dai seama cât de stânjenitor e? I-am dus şi flori şi el nu avea nimic, a fost aşa de..., a urmat ea pufnind. Mă simt groaznic!

— Nu văd de ce te frământi atâta. Nu i-ai explicat? Sylvain nu e prost, sunt convins că şi-a dat seama că ai vrut să fii amabilă. Oricine poate face o astfel de greşeală. Musafirii vor ajunge începând cu ora şapte, aşa că până atunci mă duc să mai lucrez. Mi-e teamă că-i posibil să fi invitat prea multă lume. De obicei nu e cazul să... fiindcă de obicei te gândeşti că jumătate va sta acasă. Dar în vremurile astea, se pare că lumea are nevoie de o distracție...

Midhat a apucat şezlongul.

— Mulțumesc, Midhat, a spus Molineu.

— Nu aveți pentru ce. E plăcerea mea.

Jeannette i-a aruncat o privire, fără să-şi schimbe expresia feței.

În oglinzile de pe uşa şifonierului, gulerul alb al lui Midhat îi lumina fața. Şi-a umezit degetele cu limba şi şi-a aranjat părul. Vocea lui Georgine se auzea de jos, prin podele.

— *Les Mademoiselles Carole et Marie-Thérèse et Docteur Patrice Nolan.*

Şi-a aranjat nodul cravatei, şi-a tras mânecile şi poalele cămăşii şi a coborât scara.

— El e arabul, a spus Patrice Nolan la uşă, scuturându-şi stropii de ploaie de pe pălărie.

La căldură, obrajii reci i se înroşiseră foarte tare.

— Bună seara, *cher docteur*, a spus Midhat.

Fetele l-au salutat pe rând, iar buclele le-au tremurat în spatele urechilor: amândouă îşi puseseră meşe artificiale în coc.

— Bună seara, doamnelor.

Docteur Molineu i-a condus în salon. Jeannette nu se vedea nicăieri.

— Cum e la facultate? l-a întrebat Nolin pe Midhat, oferindu-i un pahar cu şampanie.

— Cursurile sunt interesante. Dar în primul an se fac doar ştiinţele introductive. Am asistat la prima disecţie şi vom începe să mergem dimineaţa la clinică, să stăm pe lângă doctori şi pacienţi şi să luăm notiţe ca să discutăm după aceea. Şi uneori...

S-a oprit brusc. Tocmai îşi amintise că Nolin fusese şi el profesor la facultate şi cunoştea, cu siguranţă, toate lucrurile astea.

— Dar ceea ce vreau să spun e că da, îmi place. Şi zăpada e extraordinară.

Molineu le-a întins o cutie deschisă cu ţigări de foi.

— Patrice, de când vreau să-ţi cer părerea... Ce crezi că se va întâmpla acum, că am câştigat în Flandra? Din câte am citit în *Le Matin* şi am auzit la radio, totul e foarte neclar.

— Cred că ne putem aştepta să vedem nişte manevre strategice, a răspuns Nolin dregându-şi vocea. Nu sunt expert militar, dar cu siguranţă vor căuta metode de-a slăbi

inamicul. În acelaşi timp, va trebui să stăm cu ochii pe celelalte colțuri ale globului, pe echilibrul de forțe. Şi urmează Rusia, aşa că bănuiesc c-o să vedem o încercare de a-i atrage pe nemți dinspre Frontul de Est ca să mai uşurăm situația. Dar asta nu-i decât o speculație, a urmat el fluturând din mână ca să împrăştie fumul țigării de foi. De hotărât, generalii o să hotărască. Noi n-avem decât să aşteptăm şi... vom vedea...

Au sosit şi alți oaspeți. Madame Crotteau l-a sărutat pe Midhat pe obraz cu un chicot răguşit, iar blana ei rece, cu perii adunați ca nişte ace din pricina umezelii, i s-a frecat de gât. Când se întorcea s-o salute pe Marian, Midhat a zărit-o pe Jeannette prin uşa deschisă, stând dinaintea oglinzii de la capătul de jos al scării, îmbrăcată în verde şi negru. Îşi atingea gulerul şi se privea drept în ochi. Apoi privirea i-a alunecat de-a lungul oglinzii şi a dat de Midhat. El s-a uitat țintă la ea până când Jeannette a întors capul.

— Mie îmi place grozav tenisul, spunea o femeie cu şal liliachiu. Joc pe peluzele din vale cu Ma'moiselle Briquot. Nu vreți să veniți cu noi la primăvară?

— Dar ne îndepărtăm de tema principală, se auzea vocea lui Molineu din cealaltă parte a încăperii. Care era tema principală?

O tânără îmbrăcată într-o rochie cu guler înalt şi un domn salutau cu voce tare la intrare.

— Când am făcut acele remarci, că a fost o procesiune funerară foarte emoționantă, iar înmormântarea...

— A fost extraordinar de nostim. Ce păcat că n-ai fost acolo...

— Dar credeți că e vreo speranță?

— Părea că familia defunctului era cea care ne consola pe noi, spunându-ne că trebuie să mergem mai departe, şi tot aşa.

— Uneori îmi fac griji pentru Georgine, a spus Docteur Molineu, care apăruse lângă Midhat şi avea ochii roşii. Mă întreb dacă n-ar trebui să mai angajăm o fată, să aibă şi ea o prietenă, ştii...

Şi-a terminat băutura şi a tras aer în piept.

— Laurent, a exclamat Midhat punând o mână pe umărul prietenului său. N-am văzut când ai intrat.

— *Cher* Midhat, a răspuns Laurent întorcându-se spre el. Mă bucur să te văd. Ce grozav arăți! Ce costum frumos! Îl cunoşti pe Carl Page?

— Da, cred că ne-am mai întâlnit, a spus Carl Page. Dumneata eşti vestitul oaspete oriental. Ei, ce părere ai despre toate astea, ca oriental? Vorbim despre Flandra.

— O, a început Midhat, dregându-şi vocea. Dacă vă referiți la turci, atunci... Cred că pierderile din războiul cu Rusia atârnă încă greu... Dar referitor la Europa – adică... cred că în viitorul apropiat o să fim martorii unor manevre strategice ale generalilor francezi, a urmat el cu voce mai joasă. Echilibrul de forțe şi aşa mai departe. Şi Frontul de Est, desigur... cu Rusia. O să urmeze o lovitură cât de curând, trebuie să fim cu ochii în toate părțile. Şi aşa mai departe...

— Aha, înțeleg.

— Carl, ai auzit despre iubitul lui Mistinguett[36]? a întrebat Madame Crotteau lăsându-se pe spătarul canapelei.

Laurent l-a cuprins pe după gât pe Midhat, râzând.

— Vorbeai aproape ca şi cum ai fi ştiut ce zici. Vai, n-am pus nimic în gură, iar alea de-acolo arată grozav, a spus el întinzându-se către rulourile cu peşte de pe tava lui Georgine. Am să-ți spun o poveste grozav de amuzantă. Despre profesorul tău, cum îl cheamă? Brogante.

— A, da.

— Ploua şi el s-a dus la facultate cu bicicleta, am auzit asta de la un chirurg, şi până când a ajuns acolo, Brogante ăsta s-a ales cu o urticarie pe picioare. Pantalonii erau de lână, presupun. Şi se pare că e un tip corpolent, nu-i aşa? A împrumutat apoi o pereche de pantaloni de la cineva, dar erau prea strâmți pentru el şi nu putea să-i închidă. Partea nostimă e că trebuia să țină un curs, aşa că s-a îmbrăcat oricum cu ei şi a predat tot cursul stând în spatele unui scaun, cu nasturii deschişi la prohab. Nu-i aşa că-i cea mai caraghioasă chestie?

— Foarte nostim, a spus Midhat.

— Ați auzit despre Sylvain? a răzbătut vocea unei femei slabe, blonde, care vorbea cu un grup de oaspeți

---

[36] Mistinguett (1875-1956), faimoasă actriță şi cântăreață de cabaret, una dintre cele mai bine plătite actrițe ale timpului ei.

necunoscuți lui Midhat. A fost lovit de o maşină şi e foarte grav rănit.

— Nu e adevărat, a intervenit Docteur Molineu din spatele lor, a fost Jeannette să-l vadă.

Grupul a scos tot felul de exclamații, plecând capetele de parcă ar fi spus: „A, chiar aşa?”.

— Cred că o să vină în seara asta.

De la pian s-a auzit o notă joasă.

— Saint-Saëns!

— L-au prins în mai puțin de-o săptămână... bietul om, nu era *făcut* să lupte.

Carole Nolin discuta cu un bărbat cu părul argintiu, îmbrăcat în frac, care-şi ținea un genunchi pe taburetul pianului. El a apăsat din nou clapa pianului, iar Carole a cântat câteva note de probă. Apoi au început să cânte serios, dând din cap în acelaşi timp, iar când vocea ei s-a înălțat, s-a lăsat tăcerea.

— *Prin-temps... qui... commen-ce! Portant l'espéran-ce, aux cœurs amoureux*...[37]

— Am văzut-o la Hamburg acum treizeci de ani. Cu Talazac[38], înainte de-a fi reluată în Franța.

Paharul lui Midhat se golise. Capul i se învârtea odată cu cântecul lui Carole. La următorul crescendo, audiența a părut că-şi pierde interesul şi murmurul s-a întețit din nou, devenind o pălăvrăgeală dezlânată. Zăngănitul unei

---

[37] Aria Dalilei din opera *Samson şi Dalila* de Saint-Saëns.

[38] Jean-Alexandre Talazac (1853-1892), tenor francez.

note finale, aplauze, urmate de o melodie sprințară despre Paris. Câțiva oaspeți au început să cânte şi ei, legănând paharele în ritm de dans. Cineva a deschis o fereastră la capătul celălalt al încăperii şi aerul rece le-a izbit fețele.

Midhat s-a uitat în jur după Jeannette, simțind o agitație plăcută în stomac. Avea paharul plin din nou, iar camera se înclina când întorcea capul. Sylvain Leclair stătea într-un colț, lângă o tapiserie, cu părul pieptănat într-o parte, ondulat şi dat cu briantină, strălucind în lumina unei lămpi din preajmă.

Paris c'est une blonde
Qui plaît à tout le monde
Le nez retroussé l'air moqueur
Les yeux toujours rieurs![39]

— Închideți geamul!

Dar fereastra se blocase şi un domn cu o vestă pătată de vin încerca să câştige lupta pentru mâner împotriva unui doctor rus numit Andriaşev, pe care Midhat îl cunoştea de la facultate. Părea foarte beat. Domnul cu petele de vin l-a învins pe Andriaşev, iar rusul a zâmbit şi a ridicat mâinile ca şi cum ar fi recunoscut victoria unui adversar la cărți, după care s-a împiedicat de o doamnă din spatele lui şi s-a lansat într-o serie de scuze.

---

[39] „Parisul e o blondă / Care place tuturor / Cu nasul în vânt şi aer ironic / Cu ochii mereu surâzători" – versuri din cântecul „C'est Paris".

Laurent mânca alt rulou de peşte.

— Sunt doar bârfe răsuflate. Lumea mai vorbeşte încă despre Henriette Caillaux[40], o să auzi numele ei peste tot. Jumătate dintre fiii lor... Ah, cântecul ăsta e al femeii care şi-a asigurat picioarele pentru un milion de franci. Cum o cheamă? Aia cu pălării caraghioase.

Liniile melodice s-au suprapus într-un ritm agresiv şi două fete au început să țopăie lângă pian, apucându-se de coate. Midhat a întors capul – unde era Jeannette? Îl zărea din nou pe Sylvain Leclair, cu linia părului argintiu ca o semilună. Şi iat-o pe ea lângă el, ascultându-l.

— Cred că tot o mai iubesc, a spus Laurent.

Midhat a tresărit. Laurent privea în aceeaşi direcție.

— Lucrurile astea nu trec prea uşor, nu-i aşa?

— O iubeşti pe Jeannette?

— Nu ştiai?

— Nu, a răspuns el simțind că i se scurge un lichid rece pe şira spinării. Nu am ştiut.

O femeie cu obraji rozalii care stătea în dreapta lui s-a întors spre el, zâmbindu-i.

— Din nimic nu iese nimic, a spus Laurent.

— Ce vrei să zici? a întrebat Midhat, privindu-l curios.

---

[40] Henriette Caillaux (1874-1943), mondenă pariziană, cea de-a doua soție a prim-ministrului Joseph Caillaux, devenită faimoasă pentru că, în martie 1914, l-a împuşcat mortal pe Gaston Calmette, redactorul-şef al ziarului *Le Figaro,* în încercarea de a-şi apăra soțul de dezvăluiri incomode. A urmat un proces răsunător, în urma căruia a fost achitată.

— Îmm? a mormăit Laurent trecându-şi degetele prin păr. Doar că n-are nici un sens după cum merg lucrurile.

Apoi a zis pe un ton mai serios:

— Bineînțeles că poți iubi şi de la distanță.

Midhat se tot gândea la remarca aceea, nu-i pricepea înțelesul.

— Sylvain pare c-o enervează, nu-i aşa? Pare mânioasă.

— Da? a întrebat Midhat studiind chipul lui Jeannette, care era luminat de o lampă.

Lui i se părea că trăsăturile ei sunt apatice, fără nici o expresie.

— Da, aşa arată Jeannette când e supărată. Ai face bine să înveți asta iute, dacă vrei să te împaci cu ea.

Midhat a coborât privirea spre pahar, simțind în adâncul sufletului o undă de ranchiună. Crezuse că Laurent e prietenul lui. Dar, de fapt, de câte luni se cunoşteau? De trei luni, trei luni şi jumătate? Şi-a pus în gând să răcească relația cu el.

— Toată lumea mă întreabă acelaşi lucru, a spus. Cum mă împac cu locul ăsta. De parcă ar fi cel mai greu lucru. Ştii, dealurile de-aici sunt la fel ca ale noastre. Ei cred că am trăit în deşert.

A dat capul pe spate şi a sorbit ce mai avea în pahar.

— Nu asta am vrut să zic, de fapt, a răspuns Laurent. Dar, da, e o prostie. Încearcă să nu pui la suflet. Dacă nu călătorim, de unde să ştim? a continuat el dregându-şi glasul. De fapt, Midhat, vreau să-ți dau o veste. Trebuie neapărat să-ți spun.

Midhat s-a uitat din nou la Jeannette. Chipul i se încruntase, buzele i se mişcau, îi spunea ceva lui Sylvain. Apoi s-a întors şi şi-a croit drum printre oaspeți, ieşind din cameră.

Trebuia să se ducă după ea. Împinse de mâinile sale, trupurile oaspeților se dădeau la o parte asemenea frunzelor de palmier. A ajuns în hol şi s-a lovit uşor cu umărul de tocul uşii. A verificat toate ieşirile: uşa din față, nimeni, uşa din spate, nimeni. În sufragerie, nimic, pe scară, nimic. S-a dus spre cuierul de lângă intrare, a apucat umbrela lui cea nouă şi a privit mânerul. Curbura avea o împletitură elegantă.

— Ştii, s-a auzit vocea lui Laurent din spatele său, arăți de parcă ai fi băut cam mult.

— Şi tu la fel.

— Nu, eu am băut doar cât să mă relaxez.

— N-am ştiut că eşti îndrăgostit de Jeannette.

— Da, am fost apropiați la un moment dat. Dar ştii cum sunt lucrurile astea... Eu însă vorbeam serios, am ceva să-ți spun.

— C-o iubeşti pe Jeannette.

— Nu, nu asta. Ci că plec la război. Peste trei săptămâni, după Crăciun.

Midhat a scăpat umbrela, care a aterizat cu un oftat peste celelalte. Laurent a rămas cu fața spre uşa deschisă a salonului, cu mâinile în buzunare şi brațele țepene de parcă i-ar fi fost frig. Midhat a întins mâna să-l apuce de cot.

— Bineînțeles că e oribil, a urmat Laurent. Dar ştiam că asta urmează să se întâmple. O să lucrez ca doctor sau ceva în domeniul medical, ceea ce... vreau să zic că n-o să fiu pe front, în prima linie. Îmi fac griji pentru Xavier. Ştii, a şovăit el, întorcându-se. Mă simt vinovat. E nevoie de doctori, dar nu pot să nu simt că... nimic nu e perfect, nu-i aşa? O să-mi pară rău că-mi iau rămas-bun de la tine, dragă Midhat, a spus el mai departe, apucându-l zdravăn de umăr şi scuturându-l puțin. A fost minunat. A, te rog, nu face asta! Ar trebui să fiu mulțumit.

— Prietene! a exclamat Midhat copleşit.

— Da.

— Stai, stai aşa! Am un dar pentru tine. Te rog, aşteaptă-mă aici.

Laurent a închis ochii, a schițat un zâmbet şi a încuviințat din cap. Midhat a urcat treptele, cu privirea ațintită la capul blond al lui Laurent, urmărindu-l cum dă la o parte un maldăr de haine de pe şezlong ca să-şi facă loc să se aşeze. Ținându-se de balustradă, a trasat atent, în gând, un cerc stângaci în jurul capului lui Laurent. A luat ceasul lui de aur de pe noptiera de lângă pat şi s-a întors, ținându-l în mâinile făcute căuş.

— Laurent, te rog.

— O, nu, Midhat, e prea mult.

— Trebuie. Te rog să-l iei. Mi-e ruşine de mine, a spus el aşezându-se peste haine. Deschide-l. E turcesc, dar merge bine. Laurent, vai, Laurent!

Laurent şi-a trecut degetul peste capacul ceasului.

— E foarte frumos.

Midhat s-a lăsat pe spate şi a privit tavanul străbătut de fâşii galbene de lumină răspândite de lămpi. A închis ochii, dar întunericul răscolitor de sub pleoape era de nesuportat, aşa că i-a deschis din nou.

— Ştii, la Nablus era un beţiv. Lumea îi spunea al-Musamam, otrăvitul. Trăia la marginea oraşului. Ziua umbla peste tot, cerşea şi aduna lăzi de legume. Le stivuia acolo unde locuia el, la periferie. Şi într-o zi eram cu prietenul meu şi-am trecut pe lângă al-Musamam. Prietenul meu era mai înfipt – de fapt e vărul meu – şi l-a întrebat pe al-Musamam de ce adună şi stivuieşte lăzile alea. Şi otrăvitul i-a spus: fac un turn ca să ajung la lună. Dar, i-a zis vărul meu, dacă ajungi la lună o să orbeşti. Ea stă bine acolo sus, la locul ei, şi noi putem vedea oraşul la lumina ei.

Ca şi cum s-ar fi dat sonorul mai tare, a auzit din nou zgomotele petrecerii.

— Îţi sunt foarte recunoscător pentru prietenia ta, a spus Laurent. Cu voia Domnului, o să mă întorc curând. Mulţumesc, de mii de ori. Sunt foarte mişcat.

Laurent şi-a trecut mâna prin păr în timp ce privea ceasul.

— Cred că ar trebui să plec acum. Nu ştiu dacă mai suport să rămân la petrecere.

Nici Midhat nu mai suporta. L-a sărutat pe Laurent pe amândoi obrajii. El a râs şi şi-a pus paltonul, apoi l-a salutat şi a ieşit în noaptea îngheţată.

Midhat a închis uşa de la intrare şi s-a întors sus. Era beat, trebuia să se culce. Se ținea de balustradă. Ajuns pe palier, un zgomot l-a făcut să se oprească şi a rămas aşa o clipă, străduindu-se să desluşească, cu urechile înfundate, de unde vine. N-avea nici cea mai vagă idee ce să-i spună lui Jeannette, dar ştia că trebuie să-i vorbească neapărat. De undeva de pe palier, s-au auzit un foşnet şi vocea înfundată a unei femei. Midhat a trecut de dormitoarele familiei Molineu şi, dincolo de baia din colț, a văzut două trupuri sprijinite de zid: un bărbat şi o femeie. Inima i-a sărit din piept. Prin fereastra de pe coridor nu pătrundea prea multă lumină, dar era limpede că se îmbrățişau – capul bărbatului s-a mişcat şi Midhat a zărit părul lucios de briantină. Sylvain Leclair. A făcut un pas la stânga ca să vadă cine era femeia şi podeaua a scârțâit. Amândoi au întors capetele. Era servitoarea, Georgine. Gura roşie i-a rămas deschisă.

— O, scuzați-mă! a spus el.

S-a întors iute. Uşa dormitorului s-a trântit mai tare decât intenționase şi patul s-a ridicat ca să-l întâmpine. Şi-a tras cravata, a închis ochii şi l-a văzut pe Sylvain vorbind cu Jeannette, l-a cuprins un sentiment năvalnic, aşa cum simțise acolo, în salon, împotriva lui Laurent, dar de data asta îndreptat într-un fel pieziş, ca la beție, împotriva lui Sylvain. Asculta uimit râsetele şi sporovăielile de jos, ce răzbăteau prin podele. S-a gândit la Jeannette care-i zâmbea şi trupul i s-a înmuiat. S-a dezbrăcat, aruncându-

şi hainele la întâmplare, s-a întins peste cuvertură şi a adormit.

Când s-a trezit mort de sete, era linişte. Cerul văzut printre draperiile netrase era negru ca smoala. A întins mâna după ceas. S-a lovit de trei ori de noptieră până şi-a adus aminte ce făcuse.

6

Când era mică, Ariane Passant i se plângea mamei sale că, atunci când se uită la anumiți bărbați, i se face greață.

— Maman, întreba ea, de ce mă face unchiul Charles să vărs?

— Nu-i frumos să spui aşa ceva, Ariane!

— Dar mie îmi vine greață pe nas.

— Vrei să spui că nu-ți place de unchiul Charles?

— Nu, a răspuns ea căzând pe gânduri. Îmi place de unchiul Charles.

Ariane îl întâlnise prima dată pe Frédéric Molineu la un bal în arondismentul al VII-lea şi dansaseră polca împreună. Cravata lui avea nişte desene mici, negre, ca treflele de pe cărțile de joc şi, în timp ce se concentra asupra paşilor de dans, Ariane vedea că mărimea desenelor nu se modifică odată cu distanța dintre corpurile lor.

Curând după aceea, Frédéric Molineu a făcut o vizită familiei Passant. Monsieur şi Madame l-au primit surprinşi şi l-au invitat să ia loc lângă foc. Bucătăreasa tocmai trimisese în salon un platou cu sandviciuri proaspete cu somon. Cu degetele împletite, Ariane îşi ațintise privirea

spre foc. Era din cale-afară de palidă şi de frumoasă, iar ochii ei albaştri erau străvezii. Monsieur Passant l-a întrebat pe Frédéric cu ce se ocupă, iar el i-a explicat că este student la doctorat la École Normale. A lăsat de înțeles că avea să moştenească terenurile din Normandia ale tatălui său. Simțea că urmează să se lase tăcerea şi s-a străduit să vorbească mai departe: a lăudat mobilierul din salon, şemineul minunat, întrebând dacă fusese construit odată cu casa. A adăugat că sandviciurile cu somon sunt preferatele lui. Monsieur şi Madame Passant au reacționat politicos, dar nu încurajator, revenind mereu la tăcere. Frédéric nu le înțelegea rezerva. Era limpede că el constituie o partidă excelentă pentru Ariane, care avea aproape douăzeci de ani. Dacă nu cumva interpreta ceva greşit. Pe furiş, îi arunca priviri fetei, care nu-i răspundea niciodată. Sub sprânceana stângă avea un pistrui mare, iar bărbia îi era delicată şi ascuțită.

Frédéric n-a renunțat. Bătea la uşa lor o dată sau de două ori pe săptămână, şi era invitat la cafea sau la un pahar cu vin. Ca dintr-o întâmplare bine gândită, Monsieur Passant a început să lase de înțeles că Ariane avea şi alți pretendenți, dar în lunile care au urmat, Frédéric n-a întâlnit nici unul şi nici nu le-a aflat numele. Nici conversația nu s-a înviorat în timp, dovedindu-se la fel de scorțoasă ca la început, aşa că el s-a văzut nevoit să renunțe la comentariile asupra înfățişării salonului ca să nu pară mecanic. Din când în când o privea iute pe Ariane, resemnându-se la gândul că nu avea să-i întoarcă gestul.

Ea vorbea doar dacă i se adresa o întrebare şi, atunci, cu o voce blândă, lunecoasă, rostea răspunsul cel mai scurt îngăduit de corectitudinea gramaticală.

Cândva, prin a treia lună, Frédéric şi-a dat seama că, de fiecare dată când vine în vizită, familia Passant îl serveşte cu aceleaşi sandviciuri cu somon. În fine, acesta era un semn pe care îl putea desluşi. A mai lăsat să treacă vreo câteva săptămâni ca să se încredinţeze că aşa stau lucrurile, şi într-adevăr primea de fiecare dată câte un sandvici cu somon, cu mărar şi cu unt sărat. Aşa că într-o seară şi-a luat inima în dinţi şi a cerut să stea de vorbă între patru ochi cu Monsieur Passant.

Acesta l-a condus în sufragerie. Pe peretele din spate atârna un blazon de alamă şi masa era aşezată pentru cină. Nici n-a apucat Frédéric să-şi formuleze până la capăt cererea, cu expresiile înflorite pe care le exersase, că Passant a şi consimţit, cu mâinile împreunate. L-a condus apoi pe Frédéric dinaintea mamei şi a fiicei, în faţa vechiului şemineu, iar Ariane l-a privit fix cu ochii ei străvezii. Nici n-a fost nevoie să i se spună. Ea a plecat capul.

Logodna a durat două luni, până la sfârşitul semestrului. Ariane şi Frédéric s-au căsătorit în primăvara anului 1891.

După vârsta de treisprezece ani, greaţa i-a trecut aproape de tot, i-a povestit Ariane mai târziu. Dar uneori, când se uita la anumiţi bărbaţi, simţea încă aceeaşi

repulsie. De obicei îi era stârnită de profilul unui bărbat, care ieşea în evidenţă printre oamenii din încăpere. Atunci privea din nou avidă chipul acela, dar senzaţia dispărea iute, iar echilibrul se restabilea. Totuşi, cât a durat logodna cu Frédéric, lui Ariane i-a revenit senzaţia aceea din copilărie. Noaptea se gândea la muşchii mâinilor lui Frédéric, la iuţeala lui, la ochii şi la sprâncenele lui stufoase, bărbăteşti. Era ca şi cum trecerea de la perioada de curtare la logodnă i-ar fi schimbat chipul pe de-a-ntregul. Curând, imaginea lui a ajuns să-i stăpânească visele. Şi le amintea dimineaţa şi simţea acelaşi zvâcnet în piept şi o greaţă ciudată în nas, ca şi cum s-ar fi aflat într-o tăbăcărie şi ar fi inhalat mirosul de piele argăsită.

Asta s-a dovedit a fi o problemă doar în noaptea nunţii. Tocmai se înserase când au ajuns în noul lor apartament, au urcat scările, şi-au agăţat hainele în cuierul de lângă uşă, iar Frédéric a luat-o înainte pe coridor spre dormitor. Dar chiar când să aprindă lumina, Ariane a trecut iute pe lângă pat şi s-a refugiat în colţul cel mai îndepărtat. O parte a chipului ei strălucea în lumina albăstruie a lunii, cealaltă rămăsese întunecată. Nici unul n-a scos vreo vorbă. Apoi Frédéric a făcut un pas spre ea.

— Să nu-ţi fie frică, Ariane.

Ea a rămas tăcută.

— O să dorm afară, dacă vrei.

Buzele ei albăstrii au conturat un „nu”, dar nu s-a auzit nici un sunet.

Au trecut câteva minute. Frédéric şi-a luat inima în dinți şi, privind în pământ, a început să se dezbrace. Ca să nu fie ostentativ, a încercat să stea într-o parte, dar când, fără să-şi dea seama, a întins mâna spre şifonier să-şi agațe costumul, i s-a arătat cu totul, şi s-a oprit cu mâna în aer, ezitând, întinzând-o şi retrăgându-şi-o iute. Îi venea să râdă. Când s-a băgat în aşternut, se simțea de parcă ar fi alergat îndelung. Ariane a rămas în colțul ei. El s-a întors cu spatele, iar ea a început să plângă. Apoi, încet, uşor de tot, a auzit sunetul nasturilor care se descheiau, urmat de foşnetul rochiei, şi a văzut norul alb al juponului când s-a urcat în pat. I-a simțit fața umedă sprijinită de umărul lui. Greutatea capului ei, trupul ei mic şi cald, încolăcit ca un animal. A mângâiat-o pe păr până când respirația agitată i s-a domolit, devenind mai întâi adâncă, şi apoi întretăiată, îngreunată de somn.

După aceea a fost mai uşor. A doua zi dimineață, Ariane i-a zâmbit în timp ce-şi făceau bagajele să plece în călătorie în sud. Pe drumul dintre Lyon şi Grenoble, ea a spus:

— Cred că bărbatul ăla ar trebui să se tundă.

Şi a arătat spre trăsura dinaintea lor, din spatele căreia ieşeau smocuri lungi de fân. Frédéric a râs şi Ariane l-a privit cu ochi mirați, apoi a început şi ea să râdă, s-a oprit să tragă aer în piept şi a pufnit din nou în râs.

Ariane a râs chiar şi atunci când au făcut dragoste prima dată, în camera închiriată de pe țărm. Avea trupul moale, dar picioarele îi erau puternice şi l-a cuprins strâns cu ele. Când s-o pătrundă, l-a privit insistent cu ochii ei

străvezii, iar Frédéric a scos un geamăt înfundat. Timp de o săptămână au dormit până târziu şi au făcut dragoste la sculare, îmbăindu-se apoi şi pornind la plimbare pe ţărm ca să bea cafeaua lângă promontoriul unde marea se izbea de zid.

După ce s-au întors la Paris, Frédéric a început să predea alte două cursuri de antropologie la facultate, în timp ce-şi definitiva disertaţia pentru publicare. Manuscrisul său încerca mai ales să îmbine într-o singură concepţie două tendinţe ale gândirii contemporane: prima, conturată de teoriile recente referitoare la dezvoltarea craniană şi criminalitate, iar cea de-a doua, de programul de antropologie fizică rezultat din cercetările recente întreprinse în coloniile africane. Totuşi, la întoarcerea din sud, Frédéric a descoperit, spre disperarea lui, că în acea unică săptămână cât fusese el plecat în voiaj de nuntă, un fost coleg de doctorat, pe nume Émile, îşi publicase propria lucrare despre antropologia crimei bazată pe cunoştinţe dobândite direct de la Infirmeria Închisorii Centrale. Vestea a fost o lovitură pentru Frédéric. Lucrarea lui Émile era destul de plicticoasă, dar, fără tăgadă, foarte documentată şi neajunsurile ei păleau în faţa simplului argument c-o publicase înaintea lui Frédéric. Pe deasupra, Émile era cu trei ani mai tânăr decât el. Toată povestea asta a lăsat în umbră teza lui Frédéric, care fusese foarte solidă la momentul susţinerii, dar acum părea greoaie şi destul de nesubstanţială pe alocuri. În cazul în care prima lui carte n-avea să stârnească preţuirea colegilor, dacă nu-i aducea

prestigiu, Frédéric se temea că va ieşi umilit şi va căpăta definitiv o poziție neînsemnată în dezvoltarea ulterioară a disciplinei sale.

Mângâierea lui a fost Ariane. Era ca o brânduşă ale cărei petale abia încep să se deschidă. Se apucase să renoveze apartamentul, iar obrajii ei căpătaseră culoare şi strălucire. De una singură se tocmise la magazinul Saglio din Rue de Vaugirard pentru mobila din salon şi îşi mobilizase vecinii să care pe scări o comodă cu picioarele arcuite. Toată amărăciunea adunată peste zi la universitate se risipea când Ariane îl întâmpina în prag şi-i arăta pereții acoperiți aproape complet cu tapet decorat cu crenguțe sau plintele proaspăt lăcuite. După cină, îl îmbărbăta cu vorbe simple, dar înțelepte: spunea că e mai bine să se pregătească temeinic şi mai îndelung decât să se grăbească şi să-i pară rău, iar el era încântat mai mult de încrederea cu care-i oferea alinarea decât de sfaturile în sine şi-i spunea:

— Da, ai dreptate, mulțumesc, iubito.

Un an mai târziu, el încă nu-şi publicase lucrarea. Dar după încă o lună, Ariane a dat semne că e însărcinată.

Pruncul s-a născut mai devreme decât se aşteptau. Avea membrele prea puțin dezvoltate şi plângea toată noaptea. Au angajat o bonă elvețiană pe care o chema Ingrid să-i ajute, dar când Jeannette a făcut patru ani, aceasta a plecat, fiind înlocuită de o guvernantă pe nume Eva. Când Jeannette a împlinit opt ani, a plecat şi Eva şi în locul ei a venit Lorena. În timpul acesteia din urmă, sănătatea lui Ariane a început să se înrăutățească vizibil. Petrecea tot

mai mult timp în pat, având tot felul de suferințe, aşteptând cu o voioşie resemnată însănătoşirea lentă. Nici nu se întrema bine, că o cuprindea deznădejdea şi se închidea din nou în dormitor. Frédéric nu înțelegea acest comportament. Ariane se perpelea şi nutrea sentimente puternice de vinovăție pentru orice incident neînsemnat, cum ar fi o adresare incorectă sau folosirea greşită a unui pahar în prezența altora. Când el se întorcea seara de la universitate, ea îi povestea chinul ei de peste zi, cum se dusese într-o cameră vrând să facă ceva şi făcuse altceva în schimb, ceea ce nu era deloc bine, era îngrozitor, iar Frédéric – uluit – încerca s-o liniştească, aşa cum şi ea reuşise cândva să-l aline pe el. Situația se inversase acum. Teama lui de-a fi umilit profesional se dovedise nefondată fiindcă, după publicarea lucrării, dobândise o poziție solidă în facultate. Teroarea începea însă atunci când se întorcea acasă.

Dar vecinii, cât de multe ştiau ei despre ce se întâmplă? Prea multe chiar. Pereții acelor apartamente din Montparnasse erau subțiri şi, uneori, Ariane ieşea chiar pe balcon să se vaite. Deşi susținea că durerea ei e sporită de teama de ceea ce ştiu şi cred alții despre ea, nici măcar asta n-o împiedica să continue. Frédéric nu le-a spus nimic părinților ei, temându-se de criticile lor, dar nici nu voia s-o trimită pe Ariane la un spital psihiatric. Timp de nouă ani fusese sănătoasă! Dacă ar fi avut o boală neurologică endemică, cunoştințele sale de antropologie îl determinau să creadă că ar fi manifestat cu certitudine simptome până

atunci. Aşa că a dus-o la un psihiatru care colabora cu ei la universitate şi a angajat un doctor care s-o viziteze acasă.

Copil fiind, Jeannette suferea. Totul se învârtea în jurul mamei, la care ea nu ajungea niciodată. Ariane era golul din mijlocul vâltorii. S-au mutat la periferia arondismentului al XIV-lea şi casa cea nouă, cu pereţi mai groşi, a răsunat din nou de vaiete nocturne, de şoapte şi îndemnuri la tăcere pe după degete duse la buze, când Lorena, guvernanta, o îndepărta pe Jeannette de uşa mamei, ademenind-o cu câte o jucărie. Uneori, în timpul unei crize mai mari, guvernanta venea şi ea la uşă lângă fată şi-i acoperea urechile cu palmele, uitându-se la rândul ei prin crăpătură.

Când sănătatea lui Ariane s-a înrăutăţit şi mai mult, Jeannette a devenit de neconsolat şi o chinuia pe guvernantă plângând tot timpul, iar revolta ei a continuat de-a lungul anilor de şcoală. Dar când mama ei a murit şi tatăl i-a mărturisit ce se întâmplase înainte, peste mânia ei s-au aşternut alte sentimente. O parte din ceea ce simţea era vinovăţie, alta era aceeaşi curiozitate care o făcuse pe guvernantă să-şi lipească urechea de uşă. În următorii patru ani, s-a tot gândit şi a răsucit pe toate feţele frânturile acelea de povestire, asemenea cărţilor de tarot împrăştiate pe covor, până în momentul în care trecutul a devenit de nesuportat şi, o vreme, nu s-a mai putut gândi deloc la el.

În primăvara anului 1915, au început din nou luptele la Ypres. Nemții foloseau gaze otrăvitoare. De-a lungul frontului, între Steenstraat şi Langemarck, apăreau brusc nori galbeni-verzui, eliberați cu zgomot din canistre. Se adunau şi înaintau ca o burniță luminoasă chiar atunci când trupele franceze avansau spre linia focului. Printre morți s-au numărat şi Pisson, şoferul familiei Molineu, şi Paul Richer, soțul lui Marian. La înmormântare, Marian s-a îmbrăcat cu rochia de mireasă. Fotografia ce însoțea anunțul din ziar era încadrată de o ghirlandă, iar în locul unde se îndoia panglica cu numele lui se ridica un şir de trandafiri. Lângă ea era înfipt tricolorul şi, când se domolea briza, steagul se strângea, cu culorile răsturnate, semănând parcă, în mintea lui Midhat, cu o haină cu poalele pătate.

La câteva zile după aceea, Marian i-a anunțat că se înrolase ca soră medicală voluntară. A fost trimisă la Divonne-les-Bains, la frontiera elvețiană, şi în scrisorile pe care i le trimitea lui Jeannette îi descria pe bărbații desfigurați cărora le curăța rănile. Unul era paralizat, altul nu-şi mai putea folosi nici o mână. Unul nu avea degetele mari, piciorul altui soldat se făcuse cât al unui elefant, altul îşi pierduse partea de jos a fălcii şi fuma țigările prin nas. Pe câmpul de luptă înfloreau violetele, spunea ea, şi erau mult mai parfumate decât cele de acasă, iar florile galbene de ciuboțica-cucului năpădeau poalele pădurii.

Gândindu-se că Paul era prima rudă a familiei Molineu ucisă pe front, Midhat se aştepta ca, îndurerată, Jeannette

să se poarte şi mai rezervat cu el. De la petrecerea din decembrie, sentimentele lui faţă de ea se împleteau cu cele faţă de Laurent. În ciuda faptului că, dacă era să judece logic, mărturisirea lui Laurent c-o iubea încă pe Jeannette dovedea că ea nu răspunsese de la bun început, el continua să fie gelos, nu numai fiindcă cineva îl dăduse la o parte aspirând primul la Jeannette, dar şi fiindcă Laurent era francez, mult mai avansat în studii decât el şi, prin urmare, mult mai potrivit în toate privinţele să fie soţul ei decât un palestinian din Nablus, cetăţean al unei ţări inamice.

Dar, de fapt, vestea morţii lui Paul a apropiat-o pe Jeannette de Midhat. Îl căuta după ce mâncau, întrebându-l despre cursuri, îi bătea la uşă când el învăţa şi, cerându-i scuze pentru întrerupere, îl întreba dacă vrea un biscuit şi un ceai. Midhat avea cursuri la universitate după-amiaza, iar prezenţa la spital dimineaţa era opţională pentru studenţii din anul întâi, aşa că îşi petrecea acest timp cu Jeannette. Se despărţeau după micul dejun şi, îndată ce Docteur Molineu trântea uşa de la intrare în urma lui, se reîntâlneau în hol, ca din întâmplare, fără să recunoască trucul.

Prima întâlnire a fost neprevăzută. Midhat se afla în dormitor, străduindu-se să înveţe oasele corpului. Osul iliac, sacrum, rotulă. Tarsiene, metatarsiene. Îşi copia cuvintele în caiet şi scrisul devenea tot mai şters. A scuturat stiloul. Tibie, peroneu, calcaneu.

Uşa de la biroul lui Docteur Molineu era întredeschisă. A împins-o şi s-a pomenit într-o încăpere uimitor de mare. Trei pereți erau acoperiți cu cărți de sus până jos, iar pe fereastra celui de-al patrulea, încadrată de draperii maro care ieşeau de sub galeria decorată cu ciucuri, se vedeau ferma învecinată şi dealurile albastre. Lemnăria era vopsită în turcoaz-închis. Într-un colț se afla un fotoliu, iar în mijloc, un birou mare îmbrăcat în piele, încărcat cu teancuri de hârtii şi cărți. Pe marginea cea mai îndepărtată erau două călimări pline pe jumătate cu cerneală neagră. Una avea gura verde, cealaltă, roşie. A ezitat.

— Monsieur Midhat?

S-a întors, în umbra uşii se afla Jeannette.

— Am rămas fără cerneală.

A băgat de seamă că ea avea gâtul roşu şi că i se desprinseseră câteva şuvițe de păr din agrafe. Ciudat era că, auzindu-l vorbind, roşeața i-a cuprins toată fața. Era o ocazie, s-a gândit el: nu se mai aflau la locurile lor obişnuite – aşezați în jurul unei mese – şi nici unul nu se simțea stăpân pe sine ca de obicei. Midhat a făcut un pas în lături.

— Ai vrea să mergem la o plimbare?

— O!

Pupile ei întunecate s-au răcit şi a răspuns îndată, redobândindu-şi stăpânirea de sine:

— Mulțumesc, ar fi minunat.

S-au întâlnit în hol, îmbrăcați cu paltoane, au ieşit din casă fără să-şi vorbească şi au mers până pe Boulevard du

Jeu de Paume. Ziua se însenina, străzile erau înțesate de lume şi în jur descopereau suficiente lucruri care să le abată atenția de la tăcerea dintre ei. Turlele din cartierul Beaux Arts, Palatul de Justiție decorat cu steaguri, ferestrele asemenea unor hublouri care ieşeau în relief de sub acoperişurile de ardezie, strălucind în lumina soarelui. Midhat s-a îndreptat spre grădina botanică. În cap îi răsunau „osul iliac”, „sacrum”, „rotula”. Au ajuns la porțile verzi.

— Veneam aici cu Laurent, a spus el atingând grilajul.

Dar şi-a dat seama că nu ştie parcul acum mai bine decât la prima vizită şi a încetinit pasul. A ales s-o ia pe aleea cu gardul viu şi după asta au mers la întâmplare. Primăvara scosese la iveală culori noi în rondurile de flori şi violetele se îngrămădeau de-a lungul aleilor.

— Povesteşte-mi mai multe despre dumneata, i-a cerut Jeannette.

— Ce-ai vrea să ştii?

Era bucuros că sunt unul lângă altul şi că nu e nevoit s-o privească, altminteri i-ar fi venit foarte greu să vorbească.

— Nu ştiu. Despre şcoala ta, de pildă.

— Păi, era o clădire lungă, ca asta. Şi pe o parte avea o poartă mare, iar pe cealaltă parte era Bosforul.

Dându-şi seama că nu asta voia ea să afle, a schimbat vorba şi i-a povestit cum se furişa noaptea din dormitor împreună cu doi prieteni, cățărându-se pe zidul din spatele unui stejar. Odată fuseseră prinşi întorcându-se din oraş şi le dăduseră paznicilor nişte nume false.

— Samir a zis că e Izz ad-Din Izz ad-Din, Ilhan s-a dat drept Simeon Simeon, iar eu am zis că mă cheamă Ahmad Ibn Ahmad. A fost foarte caraghios. Paznicul a râs şi ne-a condus până în dormitor şi nici n-am fost pedepsiți. De fapt, nici nu ne duceam undeva anume, ci ne plimbam doar o vreme pe străzi. Uneori ne cumpăram înghețată. Ha! Nici nu ştiam ce să facem cu libertatea! Fugeam doar de dragul de-a fi liberi.

Apoi Jeannette l-a întrebat despre religii, şi Midhat i-a înşirat diferitele grupări din imperiu, numărând în minte băieții din dormitorul lui de la Mekteb. Dar, din nou, era limpede că nu asta voia ea să audă. Aşa că i-a povestit mai cu de-amănuntul unele experiențe personale, spunându-i că la Nablus nu erau prea mulți creştini, dar că avea o vecină, Hala, care era creştină, şi se juca cu ea când erau foarte mici. Îşi făcuseră o căsuță în magazie şi Teta le aducea ceaiul acolo.

— Pare c-ai avut o copilărie foarte liberă.

— Aşa cred şi eu. Locuiam la poalele unui munte. Tata nu prea stătea pe-acasă fiindcă lucra la Cairo, încă lucrează acolo. Când eram mic am avut o doică, dar cel mai mult am crescut cu bunica.

Căpătând curaj, i-a cerut şi el detalii despre viața ei. Se întreba dacă-i va povesti mai multe despre mama ei, dar ea nu i-a spus nimic şi nici el n-a adus vorba. Încetul cu încetul, i-a dezvăluit unele lucruri despre copilăria ei în Montparnasse şi i-a povestit nişte istorioare amuzante pe potriva celor pe care i le împărtăşise el. Apoi, când au ajuns

în dreptul serei, i-a mărturisit pe neaşteptate cât de stânjenită s-a simţit la universitate. Acolo, între atâţia bărbaţi..., a râs ea, scoţând la iveală în lumina soarelui micile riduri de sub ochi.

A doua zi dimineaţă s-au întâlnit din nou, la ora unsprezece. De data asta s-au plimbat prin cartier şi s-au uitat la case din capul aleilor, studiindu-le obloanele şi vopseaua scorojită şi decolorată de vânturile calde ce veneau dinspre Mediterană. Discuţia a virat de la fapte mărunte şi amintiri la speculaţii: poate că simt una sau alta. Midhat trepida din pricina interesului arzător pe care i-l arăta Jeannette şi se străduia să-şi domolească entuziasmul faţă de lucrurile pe care ea i le mărturisea. Dar bucuria lui era şubredă, presărată cu momente de mare nelinişte. Uneori simţea că intimitatea le e ameninţată de judecata posibilă a celor din jur şi îşi imagina privelişţea pe care o aveau cei de la ferestrele pe sub care treceau: un bărbat şi o femeie văzuţi de sus, neînsoţiţi. Atunci, gândurile lui porneau pe o cale cunoscută: mai întâi către colegii de şcoală şi către vărul Jamil, întrebându-se cu o mândrie cam poznaşă dacă vreunul dintre ei se întâlnea cu femei aşa cum făcea el. Iar acest gând îi amintea imediat de Laurent şi de legătura lui neclară cu Jeannette, precum şi de neştiinţa lui cu privire la convenţiile europene, potrivit cărora s-ar putea să nu aibă nici o însemnătate că un bărbat şi o femeie se plimbă şi discută despre copilărie. A început să facă eforturi considerabile să-şi împiedice mintea să dea importanţă privirilor pe care ea i le arunca,

remarcilor pe care le făcea şi tăcerilor pe care le îngăduia. Pentru el totul era nou. Probabil că nu şi pentru Jeannette. Se întreba dacă ea obişnuia să se plimbe şi cu Laurent, iar gândul îl dezmeticea suficient cât să-şi stăvilească închipuirile. Cu toate astea, deşi era convins că i-ar linişti conştiința, nu şi-a putut aduna curajul s-o întrebe despre Laurent, nici măcar să-i pronunțe numele.

Într-o dimineață, în timp ce învăța în camera lui, aşteptând ora când avea să se întâlnească cu Jeannette, a auzit plânsete venind de jos. A şovăit o clipă, apoi s-a hotărât să rămână în cameră, ca şi când n-ar fi auzit nimic. Plânsetele s-au întețit. O uşă de sus s-a deschis cu un scârțâit şi a răsunat vocea lui Jeannete:

— Ce Dumnezeu se întâmplă?

Midhat a ieşit din camera lui şi a văzut-o pe Georgine dând buzna afară din salon, roşie toată la față. S-a agățat de stâlpii balustradei de la capătul scării ca de gratiile unei închisori.

— Vă rog! striga ea zgâlțâind balustrada.

Docteur Molineu a ieşit după ea cu mâinile ridicate, pline cu scrisori, şi a aruncat o privire mohorâtă spre Midhat şi Jeannette, aflați pe palierul de la etaj.

— Îmi pare rău, dar chiar nu ne mai putem permite. Îmi pare nespus de rău, Georgine.

— Ce s-a întâmplat? a întrebat Jeannette.

Molineu s-a uitat spre Midhat şi a spus şovăind vizibil:

— La universitate ni s-au redus fondurile. Am făcut toate socotelile şi nu mai putem plăti personalul. Suntem doar trei oameni, nici nu avem nevoie de...

— Nu, a protestat Georgine cu gura căscată şi şiroaie de lacrimi pe obraji.

— Curând o să înceapă şi cartelarea.

— Aş putea să-l rog pe tata..., a spus Midhat.

— Nu, nu, nu, a dat din mâini Molineu.

— De unde e familia ta? a întrebat-o Jeannette.

— E din Normadia, a răspuns Molineu. Georgine, ascultă-mă...

— Să plec de-aici? a întrebat-o Midhat pe Jeannette mişcând doar din buze.

Ea a scuturat din cap şi i-a făcut semn cu mâna să rămână. Lui Midhat i s-a părut că, ascunsă cum era, mâna aceasta se referă la plimbările lor tainice, creând o legătură puternică între ei.

— Îți faci griji pentru familia ta? a întrebat Molineu.

Georgine a suspinat cutremurându-se şi a încuviințat din cap:

— Profesore, stăpâne, vă rog...

— Hai să vorbim calm despre asta, pentru Dumnezeu, Georgine, a adăugat el când ea a izbucnit din nou în plâns, acoperindu-şi fața. Trebuie să te liniştești.

Încetul cu încetul s-a calmat. Apoi, spre uimirea tuturor, a început să-l convingă pe Molineu – adresându-i-se în continuare cu o serie de titulaturi hiperbolice care ar fi putut s-o ajute – s-o țină în serviciu cu o plată mai mică.

Midhat şi Jeannette n-au mai mers la plimbare în ziua aceea. Jeannette a ajutat-o pe Georgine să închidă salonul crem, camerele de oaspeți şi apartamentul lui Pisson, acoperind mobilele acestuia cu cearşafuri albe. Au luat prânzul cu toții într-o linişte copleşitoare, Georgine servindu-i cu obrajii umflați şi ochii sticloşi.

Morții se adunau întruna. Citeau în fiecare dimineață *tableaux d'honneur*[41]: John Bertrand din Port-Marianne în 28 aprilie, Maurice Carrignon în 30, Jean Rival, fiul dentistului, la St. Julien la începutul lui mai, peste câteva zile, Basile Vallon, la Ypres. Mănăstirile, seminariile, colegiile şi liceele – toate clădirile mari din Montpellier erau înțesate cu paturi şi soldați răniți. Jeannette s-a oferit să se ducă să le citească suferinzilor. A început să meargă în oraş cu Midhat după prânz, ducând cărți şi reviste, şi de pe drumurile principale auzeau cântecele sătencelor care cărau tărgile. Uneori le şi vedeau grupurile cu mersul clătinat: câte patru femei la fiecare targă, cu poalele suflecate ca să aibă picioarele libere.

E vorba de câteva luni doar, aşa se spusese anul trecut, iar afişele din oraş începuseră să se cojească; unele mai vechi erau jupuite de-a binelea. Un soldat săruta un copil, o femeie dolofană stătea mândră într-o bucătărie. Un tricolor zdrențuit flutura deasupra unui bătrân care muta nişte pachete în tranşee. Acum se organizau mai puține

---

41 Lista celor căzuți pe front (fr.).

adunări şi petreceri în Montpellier, iar la cele câteva care se țineau totuşi, nu se vorbea decât despre front.

În casa familiei Molineu, moartea avea obiceiul vechi de-a scoate la iveală adevăruri şi de-a dezlega limbi. În acea atmosferă pătrunsă de tristețe, Jeannette a descoperit că nu-şi mai poate înfrâna sentimentele, gândurile i s-au întors la mama ei, iar ea le-a îngăduit să-i ocupe mintea. Şi a început să i se confeseze lui Midhat.

Într-o dimineață de mai stăteau pe terasă, ținând în mâini cărți pe care nu aveau de gând să le citească. Peluza era presărată cu flori de câmp şi, în locul unde terasa ajungea în dreptul ierbii, firele străpunseseră chitul, iținduse printre dale.

— Nu, n-a fost nimic supranatural, a spus Jeannette cu voce răguşită din pricina unei răceli uşoare de primăvară. Totul pornea de la ea. Cred că se îmbolnăvea intenționat. Cred că boala îi oferea ceva la care să se gândească. Fiindcă atunci când se întrema din nou, făcea ceva ieşit din comun, cum ar fi să-şi provoace greață mâncând prea mult sau să nu mănânce nimic şi să plece de-acasă desculță, noaptea pe ploaie. După aceea au spus că ar fi fost vorba de isterie, dar mie nu mi s-a părut un diagnostic corect.

— Isterie, a repetat Midhat sprijinindu-şi bărbia în podul palmei. Da.

— Mama era tot ce-mi doream şi nu puteam nici s-o ating.

— Şi mie mi s-a întâmplat la fel, tot aşa am simțit şi eu cu tata.

— Nu cu mama?

— Ei, aveam doar doi ani când a murit. Uneori mi se pare că mi-o amintesc. Dar e o imagine ştearsă, nu sunt sigur. Mi-o amintesc stând pe jos şi făcând ceva cu mâinile. Nu mai ştiu...

— Tot ce-mi aduc eu aminte despre mama e că stătea în pat, palidă. Se simțea cea mai fericită când era bolnavă, sunt sigură de asta. Iar eu intram s-o văd când avea gripă şi altele. Nu e ciudat? Iar când nu era bolnavă, era de groază, ca o fantomă, şi în momentele alea o uram. Casa era dată peste cap, ea-i biciuia pe... servitori, care fugeau pe unde puteau, iar tata... Dar când era bolnavă, înflorea. Vreau să zic că e greu chiar şi să-ți închipui lucrurile astea. Şi nici nu am ceva de care să mă agăț, doar nişte frânturi pe care mi le-a spus tata. Şi unele lucruri pe care mi le amintesc. Dar chiar şi atunci, cum putem şti dacă e adevărat sau nu, sau dacă nu cumva am inventat noi totul, după cum zici tu?

— Vrei totuşi să-mi explici? a rugat-o Midhat schimbându-şi poziția pe scaun ca s-o vadă mai bine. Pentru că eu tot nu înțeleg exact. Noi nu facem psihiatrie decât în anul trei.

Jeannette a chicotit, apoi a oftat şi şi-a luat o înfățişare serioasă.

— S-a spus că e vorba de o boală nervoasă. Ceea ce înseamnă că era ceva neurologic, în creier. Ce nu înțelegi?

— Că se simțea cea mai fericită atunci când era bolnavă.

— Ei bine, nici eu nu înțeleg. Aşa stăteau lucrurile, din câte îmi amintesc, viața ei se împărțea între a-i fi rău fizic şi a fi sănătoasă. Iar mie mi se îngăduia s-o văd doar când era bolnavă. Înțelegi? Vreau să zic că femeia asta îşi petrecea mai tot timpul stând în pat. Apoi a fost o vreme când venea Sylvain. Şi atunci se întrema din nou. Nu mai stătea în pat. El venea deseori la noi la cină. Maman era şi ea prezentă, iar el îmi aducea mici daruri. Țin minte strugurii ăia de sticlă, aşa de mari, erau vineții, cu o codiță de lemn sculptat. Oricum, Sylvain a venit vreo câțiva ani la rând. Şi apoi nu-mi mai aduc aminte ce s-a întâmplat exact. Dar sinuciderea ei a fost ceva neaşteptat, desigur. Eu aveam şaisprezece ani atunci, cred că ți-am mai spus.

— Da, îmi pare rău, Jeannette. Sincer. E o tragedie.

— Ei, bine... o vreme m-am gândit mult la asta, am încercat să înțeleg. Apoi mi-am dat seama că nu avea rost să despic firul în patru. Când era bolnavă, parcă ar fi îngrămădit pietre în cadrul uşii ca să nu poată pleca de-acasă, apoi îşi petrecea zilele dându-le la o parte una câte una, până când vedea din nou afară în stradă. Dar în clipa când ar fi putut să iasă pur şi simplu, îngrămădea din nou alte pietre. Chiar cred că... cred că e adevărat că-şi distrăgea atenția... cred că-i era greu să trăiască. Nu ştiu, nu ştiu nimic, asta e tot ce-am dedus din ce mi-a povestit tata şi din unele lucruri pe care le citea Laurent acum câțiva ani.

— Laurent?

— Da.

— Îmi lipseşte, s-a aventurat Midhat după o pauză.

— Şi mie, a spus ea trăgându-şi nasul, probabil din pricina răcelii. Am primit o scrisoare de la el săptămâna trecută.

— A! a exclamat Midhat, neputând să-şi ascundă surprinderea. Cum e?

— E bine, sănătos. De fapt, se întoarce curând. Vrei să citeşti scrisoarea?

— Dacă e ceva intim...

— Nicidecum. Să spun drept, mă uimeşte că mai are timp şi de scrisori. Stai aşa, dau o fugă sus să ți-o aduc.

Aşteptând-o, s-a îndreptat spre bazin. L-a copleşit o dorință nestăvilită ca Laurent să moară. Dar oricât de binevenită ar fi fost posibila dispariție a lui Laurent, asta n-ar fi făcut decât să sporească dragostea lui Jeannette pentru el odată cu amintirea eroismului său. Nivelul apei din bazin crescuse în timpul iernii şi dungile de lumină reflectate de apă jucau pe interiorul marginilor. Partea de jos era acoperită de o blană verzuie. S-a întors şi a văzut-o pe Jeannette din nou pe terasă, ținând în mână un plic. A venit spre el.

— Uite.

28 aprilie 1915

Dragă Jeannette,

Până la urmă am fost trimis la Dardanele, nu la Ypres. Lucrez pe crucişătorul Pioche, sub comanda unui erou pe nume Bastien, care are deja cinci trese. Majoritatea băieților de aici sunt din Lyon şi Toulon.

Acum două zile, mai multe trupe franceze şi engleze au debarcat pe ţărmul european, în timp ce regimentul nostru a ponit să cucerească Kum Kaleh şi se spune că un sfert din oamenii noştri s-au prăpădit. A fost greu să facem un spital pe un vas în care mii de oameni au stat înghesuiţi săptămâni de-a rândul, ca să nu mai spun că ne aflăm în toiul bătăliilor. Majoritatea cabinelor pentru răniţi erau încă ocupate de soldaţii combatanţi, aşa că mi-am petrecut o întreagă după-amiază cărând şei şi saci de corespondenţă într-una din bucătării, punând în locul lor saci sterilizaţi, bandaje şi medicamente.

De seara până dimineaţa au sosit unul după altul convoaiele de răniţi şi am muncit tot timpul. Eu mă aflam în fosta camera de joacă a copiilor de pe vas, unde există nişte mese mari – ar trebui să fiu medic începător, dar toate gradele se amestecă de îndată ce intri în vâltoare. Primul rănit era senegalez, zăcea inconştient pe o plută. Un glonţ îi trecuse prin ureche şi alte două prin abdomen. A murit la prânz, fără să se fi trezit. Un caporal s-a întors cu pieptul strivit de un obuz şi, preţ de o clipă, i-am văzut inima, care bătea încă. Aici am învăţat cel mai iute. Jeannette, sincer, prin comparaţie, metoda bătrânului decan Rivaut de „observare şi deducţie" e o caricatură.

Privelişte a de pe Dardanele în ultimele două zile a fost de neînchipuit. Pe ţărmul Kum Kaleh se vedea un maldăr de morţi. Pe malul european, Krithia ardea. În dreptul satului Yeni Sher marea era plină de vase – cuirasate, crucişătoare, torpiloare, dragoare – o întreagă flotă care înconjura peninsula –, iar pe Pioche oamenii dorm peste tot pe unde apucă. În dimineaţa asta, fumul tunurilor se amestecă cu ceaţa şi totul pare că fumegă şi dă în clocot.

Peninsula Gallipoli a părut să ardă toată ziua de ieri – luase foc castelul Sedd-el-Bahr. Ni s-au alăturat şi australienii şi au tras înspre ţărmul asiatic direct asupra satului Kum Kaleh, stârnind cascade de fum, praf şi flăcări.

Când soldaţii erau cu toţii în sala de mese, cineva a găsit un gramofon şi l-a pus să cânte de parcă ar fi fost sfârşitul lumii, în timp ce nava Charlemagne bombarda Golful Besika. De atunci, ambarcaţiunile noastre bombardează fără încetare. Deşi noi suntem

personal auxiliar, am văzut un proiectil căzând chiar în faţa noastră, iar al doilea a ridicat în aer o trombă de apă chiar în acelaşi loc şi apoi o mulţime de alte proiectile s-au revărsat deasupra capetelor noastre. De atunci am fost loviţi de câteva ori, şi cum avem bordajul foarte subţire, un singur proiectil produce o mare distrugere, aşa că e nevoie de cât mai mult efort pentru menţinerea ordinii.

Până la prânz, satul Yeni Sher a fost distrus. Pioche şi-a îndreptat tunurile spre Intepe şi ne-am suit cu toţii pe punte ca să vedem. Bombardamentul a continuat toată noaptea şi vasul se cutremura. Dimineaţa, morţii au fost adunaţi într-o grămadă ce se întindea pe trei sute de metri.

Dar ajunge. Îmi face bine să scriu după câte am văzut, deşi sper să nu te tulburi prea tare când citeşti. Sper că Midhat e bine şi că-i plac cursurile de la facultate. Mi se pare atât de ciudat când mă gândesc la asta acum. Încă măsor timpul cu ceasul lui, deşi trebuie să ascund cifrele turceşti de ceilalţi soldaţi. Când se isprăveşte lupta asta, o să primesc o permisie. Se spune că asta s-ar putea să se întâmple săptămâna viitoare. Oricând ar fi, abia aştept să vă văd pe amândoi.

Cu dragoste şi afecţiune,

Laurent

— Vine acasă.

— Lupta s-a încheiat vineri. N-avem nici o veste de la Xavier... a spus ea răsucind plicul.

— L-ai iubit pe Laurent? a întrebat el apăsat.

— Poftim?

— Laurent spunea că te iubeşte.

Jeannette l-a privit cu ochii mari.

— Când ţi-a spus asta?

Sângele îi vâjâia în urechi. Şi-a coborât privirea spre vârful pantofilor.

— La petrecere.

— Midhat, a zis ea răsuflând zgomotos, nu... nu prea ştiu ce-ar trebui să spun.

A întins mâna după scrisoare, era surprinsă şi foarte tulburată.

— Jeannette, te rog. Îmi pare rău.

L-a lăsat singur pe peluză. Poalele fustei ei se pliau şi se întindeau în timp ce urca treptele.

La cină nici nu l-a privit pe Midhat. A doua zi, după micul dejun, a aşteptat-o pe terasă, dar n-a venit. El a plecat la facultate fără să-şi ia umbrela şi, ca un făcut, după câteva minute a început ploaia. În jur au înflorit umbrele, iar pantofii lui împroşcau apa din bălți, în timp ce şosetele îi răspândeau frigul în jurul gleznelor. Curând, toate trotuarele bulevardului s-au umplut de apă şi, când a ajuns la Salle Dugès, haina îi mirosea a lână udă.

7

Biroul de la universitate al lui Frédéric Molineu era mai mic şi mult mai puțin impozant decât cel de acasă. Cu toate astea, lucra la universitate în mai toate zilele: dacă îşi dorea o promovare după următoarea sa lucrare, era necesar să-şi întărească prezența în instituție, ceea ce însemna că trebuie să stea acolo cât mai mult. Sosea dimineața la ora opt, ținea cursuri până la prânz, apoi se retrăgea în birou ca să-şi continue munca de cercetare şi să răspundă întrebărilor studenților care ar fi trecut pe la el. Rămăseseră atât de puțini acum, cursurile se țineau cu câte o mână de oameni în sală, dintre care majoritatea erau

femei şi străini care îl priveau pe Molineu mânuind arătătorul cu ochii goi ai statuilor victoriei, copleşite de atâta tristeţe.

La biroul său, aflat pe colţ la etajul al doilea, se ajungea prin două rânduri de uşi duble batante, urmate de încă una cu geam jivrat. Înăuntru, ferestrele dinspre vest lăsau să intre soarele amiezii, deschizându-se spre grădină, iar tabloul de deasupra biroului înfăţişa râul Hérault. Birourile de pe cealaltă parte a culoarului chiar dădeau spre un râu, un mic afluent la Lez-ului. Masa de scris a lui Frédéric era lipită de fereastră şi el îşi ţinea băutura într-un dulăpior pe care aşezase teancurile de cărţi ce nu încăpeau pe rafturi. Oaspeţii şi studenţii care veneau să-l vadă stăteau pe scaun, în timp ce el se aşeza pe masă. Se pomenea adesea gândindu-se la celelalte birouri din clădire, mult mai spaţioase, golite acum din pricina războiului – dar nu se făcea, desigur, să ceară.

Uşa s-a întredeschis.

— Bună seara, Frédéric.

— Patrice! Intră, ia loc.

Frédéric s-a aşezat pe masa de scris şi şi-a sprijinit piciorul de un sertar deschis.

— La ce oră e cina, le-am spus fetelor..., a început Patrice agăţându-şi pălăria pe cuiul de pe uşă.

— Cred că am spus la opt, nu?

— Bine.

— Cu ce să te servesc? Am whisky, absint...

— Absint?

— O, sticla e goală, scuză-mă.

— O să beau un coniac, dacă ai. Cum merge treaba?

— Am nişte idei. Progresez. Trebuie să verifici toate chichițele, ştii...

— Ia spune-mi.

Frédéric a plimbat lichidul prin pahar. Se simțea amenințat de proaspătul interes al lui Patrice pentru antropologie. Adevărul era că, în acelaşi timp, se bizuia pe el ca să-şi testeze ideile: era singurul om în fața căruia putea să dea glas reflecțiilor sale fără să fie judecat. Asta se datora parțial faptului că Patrice nu făcea parte din departamentul lui, ceea ce însemna că orice competiție s-ar fi stârnit între ei era mai degrabă personală decât profesională. Deşi Patrice era îndeajuns de inteligent ca să fi făcut o carieră în domeniu, chiar şi în etapa aceasta târzie, totuşi nu avansase, ci „îşi încerca mâna doar, în prostia sa", după propriile spuse. „Am fost inspirat de dumneata", chiar aşa declarase anul trecut când publicase cartea aceea despre comportamentul animalelor. Frédéric se alarmase şi se cufundase în propria cercetare cu şi mai mult avânt. Era limpede că progresul profesional nu reprezenta o motivație suficientă pentru Frédéric Molineu, pentru asta avea nevoie de un rival în carne şi oase.

— În primul rând, a început Frédéric împingând sertarul cu călcâiul, limbajul.

— Continuă.

— Limba şi progresul civilizațiilor.

— Bine, asta sună destul de...

— Nemțeşte, da! Dar n-am de gând să public nimic decât după război. Adică, nici nu m-am apucat să scriu încă. N-am terminat nici *de citit.*

Patrice îşi sprijinea cotul de speteaza scaunului, iar umărul îi stea ridicat.

— Deci e un tratat filologic?

— Nu sunt sigur, să-ți spun drept. Am două teme. Una, da, este filologică, leagă filologia de dezvoltare. Dacă un cuvânt poate devia de la regula gramaticală, atunci de ce n-ar putea şi un om? Şi în ce ar consta asta? Şi aici mă refer anume la musulmani.

— La civilizația islamică.

— La musulmani ca la o deviere de la progresul continuu. Cam aşa s-ar putea formula, a spus Frédéric râzând stânjenit.

Patrice s-a încruntat.

— Determinismul este, cu siguranță, ceva care mă intrigă.

— Nu, desigur. Dar ce am vrut să spun – şi asta mi se pare mult mai interesant decât orice progres spre o chestie universală sau alta – e că ei şi-au ales un Mesia greşit, pe Mahomed, nu pe Cristos şi aşa mai departe – ceea ce, să spun drept, mi s-a părut întotdeauna cam prea apocaliptic pentru gustul meu... Apoi se pune problema, cel puțin în ceea ce mă priveşte, în ce măsură poate fi recuperată o deviere. Înțelegi ce vreau să zic?

— Adică, să fie învățați să se conformeze?

— Mai mult sau mai puțin. Valoarea libertății, de exemplu. Lucrurile care nu se regăsesc în textele lor religioase.

De-afară, de pe drum, s-a auzit o maşină. Patrice l-a privit drept în ochi şi a întrebat:

— Te gândeşti la orientalul tău.

— La Midhat? Ei bine, de fapt, cred că da, am fost oarecum inspirat de – adică, vreau să spun că asta e evident o dovadă că poți să-i înveți pe arabi.

— Doar pentru că e student, a urmat Patrice clătinând din cap. Turcii bogați îşi trimit mereu fiii în străinătate. Şi tu vorbeşti despre civilizație ca întreg. Există întotdeauna excepții. E un salt cam mare.

— Dar, uite, de limbă ce zici? Humboldt susține că...

— Nu-i mai cita pe nemți... e lume pe culoar. Deşi nu vreau să fiu sceptic, mă văd nevoit să-ți atrag atenția şi că nu ştii arabă.

— Da, m-am gândit şi eu la asta, a răspuns Frédéric ciocănind uşor în pahar cu arătătorul. Dar chiar sunt... Patrice, nu toată lumea are un oaspete care să locuiască în... şi să aibă aşa un remarcabil... Dar, da, sunt doar gânduri răzlețe deocamdată. După cum spui şi tu, dacă apelez la friți cu tot... *Weltansicht*[42]-ul lor, sigur că trebuie să mai aştept. Şi vreau să fiu mult mai empiric. Cum spui şi tu. Ai dreptate. Ca întotdeauna.

---

[42] Concepție generală despre realitate (germ.).

Frédéric a sorbit din pahar şi şi-a privit prietenul. Patrice a ridicat ochii spre fereastră, strângând din buze cu mici încordări ale gurii.

— Presupun că ar putea fi interesant. E un proiect ambiţios, Frédéric, mai ales că nu ştii limba. Poate... nu vreau să te descurajez... Mai răsuceşte ideile astea. Dar dacă foloseşti referinţe germane drept cadru general, e complicat, ştii şi tu! Poate că merită să mai aştepţi.

Patrice avea dreptate. Frédéric era ambiţios. Dar era ambiţios într-un fel anume. După prima lucrare publicată la École Normale Supérieure cu mai bine de douăzeci de ani în urmă, cea mai mare satisfacţie i-o adusese nu faima pe care o căpătase cartea – ceea ce fusese o victorie uşor însuşită, aşa cum sunt de obicei victoriile –, ci reacţia colegului său Émile. A fost elegant: l-a felicitat pe Frédéric, a lăudat amploarea lucrării, a calificat-o drept „admirabilă” pentru felul în care depăşea graniţele antropologiei, chiar dacă ele erau doar nişte frontiere interne ale disciplinei lor. Dar dincolo de eleganţa lui, Frédéric a desluşit semne de invidie. A simţit oarecare duşmănie în punctele pe care Émile le supusese discuţiei şi în maniera arogantă cu care îl întâmpinase la dineul ce a urmat. Şi asta i-a produs lui Frédéric mare plăcere.

După ce fusese patru ani conferenţiar la Montpellier, trebuia să producă totuşi teza necesară pentru a fi promovat pe postul de profesor, şi oricum devenise stânjenitor de bătrân pentru funcţia sa. Stimulat de publicarea lucrării lui Patrice cu un an în urmă – cum se

întâmpla să fie printre cei mai tineri din contingentul celor prea bătrâni ca să plece pe front, fiind salvat de o diferență de doar unsprezece luni –, Frédéric simțea imboldul să repete succesul precedent cât timp era încă liniște pe coridoarele facultății. El avea să continue așa cum începuse, depășind granițele. În anii aceia, majoritatea cercetătorilor se specializau la infinit, alegându-și o bucățică atât de mică din domeniu, încât deveneau experți într-un singur detaliu, într-un firicel de praf, sperând cu o vagă și cuprinzătoare religiozitate că bucățica lor minusculă va contribui până la urmă la conturarea unui întreg. Ce viață anostă, lipsită de strălucire! Frédéric era arhitect, nu tâmplar. Iar de data asta se va întinde dincolo de antropologie. Filologia era noul domeniu – viața cuvintelor, care conducea înapoi la viața oamenilor cu noi paradigme.

Aceasta era o teorie cu origini nemțești. Dar ce putea face, când toți bărbații se aflau pe front? Doar să studieze în taină. Și să vină la universitate numai cu notițe scrise în franceză, ca nu cumva vreun coleg să dea cu ochii de un umlaut și să-l demaște ca trădător.

Totuși, spre deosebire de majoritatea colegilor, Patrice Nolin critica foarte aspru războiul și nu se sinchisea să ascundă acest fapt. Iar din această pricină era singurul care nu ar fi tresărit dacă l-ar fi auzit pe Frédéric citând din întâmplare vreun cărturar de pe partea cealaltă a Rinului.

Și-au terminat băutura, și-au luat pălăriile și au plecat la cină. Noaptea se lăsa încet pe străzile pustii.

— Şi care ar fi cea de-a doua? a întrebat Nolin.

— A doua ce?

— Temă. Ziceai că ai două.

— O, Hegel. Are un pasaj despre Herodot. Spune că arta şi filosofia vechilor greci erau inspirate în cea mai mare parte din Orient, din Babilon şi aşa mai departe. Egipt. Pallas Atena care se trăgea din zeiţele lunii. Ceea ce ar putea să te ducă înapoi la aceeaşi idee că Orientul s-a abătut de la cursul evoluţiei, dar mie mi-a sugerat şi altceva... despre origini, despre forma primitivă. Mi-a stârnit oricum un gând, ca o scânteie. Trebuie să mai suflu în el să vedem dacă ia foc.

Pe aleea de la intrare, geamurile maşinii erau pline de praf.

— *Bonsoir*, Georgine.

— *Bonsoir,* Monsieur, a salutat ea făcând o plecăciune înaintea lor. *Ma'amoiselle Jeannette et Monsieur Midhat sont sur la terrasse*.

Frédéric l-a condus pe Patrice în salonul albastru şi i-a văzut prin geam pe fiica lui şi pe arab. Focul arunca lumini şi umbre lungi până afară pe peluză. Jeannette fuma o ţigară şi, când s-a întors să se uite la ei, o pală de vânt i-a dat părul într-o parte, scoţând la iveală o părticică albă şi delicată a pielii capului. Ţinând ţigara cât mai departe, ea a deschis uşa.

— E ora mesei?

— Aproape. Fetele nu au ajuns. Nici Sylvain.

S-a dat înapoi ca să-l lase pe Monsieur Midhat să intre în salon.

Midhat s-a înclinat. Frédéric ştia că halatul negru pe care-l purta dovedea că fusese la spital în dimineaţa aceea. Era ciudat, chiar amuzant, că nu şi-l scosese pentru cină. Probabil că băiatul era atât de mândru de învăţătura lui, încât voia să facă paradă de ea. Dar când s-a aşezat la masă şi a răspuns sec la întrebările lui Nolin despre cum îşi petrecuse ziua, aerul grav al lui Midhat a devenit tot mai evident. Probabil că văzuse ceva îngrozitor la spital. Sau poate că era doar îngrijorat de examenele care-l aşteptau. Cu siguranţă că era nevoit să le treacă dacă voia să ajungă în anul al doilea. Cel puţin asta era ceva ce Frédéric abia aştepta să vadă: va fi foarte interesant să observe cum se va descurca Monsieur Midhat.

Frédéric nu era departe de adevăr. Pe Midhat îl neliniştea atât perspectiva examenelor din primul an, cât şi imaginile răniţilor de război şi ale muribunzilor pe care le vedea la spital, şi se îndoia tot mai mult de capacitatea sa de-a deveni doctor. Dar lui Frédéric îi scăpa factorul principal, căci, oricât de bine ar fi cunoscut creierul uman şi societatea – în care, ca orice antropolog, recunoştea importanţa structurală a căsătoriei –, nu se aplecase prea mult asupra rolului pe care dragostea îl juca în viaţa unui bărbat, cu excepţia propriei experienţe. Dragostea era cu totul altceva, era puţin studiată de antropologie tocmai pentru că era capricioasă şi adesea greu de diagnosticat:

putea apărea victimelor sale ca o boală sau putea fi simțită ca o stare de beatitudine. Din această pricină, Frédéric nu putea diagnostica la prima vedere cauza principală a suferinței lui Midhat, fiindcă lui nu-i trecuse prin minte că tânărul arab ar putea fi îndrăgostit.

În săptămâna ce trecuse de la discuția lui Midhat cu Jeannette afară, pe peluză, ea continuase să-l evite în orice împrejurare. În timpul zilei casa părea goală, cu excepția momentelor în care Georgine îşi zăngănea pe culoar găleata plină de apă cu clăbuci. Jeannette părea să-şi petreacă ziua întreagă în dormitor, fiindcă Midhat n-o vedea decât la masă şi atunci pentru puțină vreme: ajungea întotdeauna după el, pleca înaintea lui şi tot timpul mesei privea doar în farfurie, aşa că el nu se alegea decât cu foşnetul fustei şi cu chipul ei indiferent, pe care nu putea desluşi nimic. Aparent, ea reuşise chiar să treacă pe culoare atunci când el nu se afla acolo. Uneori avea senzația că aude paşi şi deschidea iute uşa, dar era mereu prea târziu, sau dădea de Georgine care tresărea, speriată, iar găleata din mână i se clătina şi azvârlea stropi pe jos. În clipe de mare frământare, simțea că ar putea ajunge la ea doar dacă ar încălca orice limite ale cuviinței şi toate regulile de purtare ale gazdei şi oaspetelui, şi s-ar aşeza în capul scărilor, strigând-o.

Gelozia sa față de Laurent era de bună seamă nefondată, poate chiar lipsită de considerație, dar se manifesta doar pentru c-o iubea. Nu pricepea ce anume o

supărase atât de tare. Să fi fost faptul că, la fel ca în cazul lui Laurent, Jeannette nu împărtăşea dragostea lui Midhat, iar gelozia lui o stânjenea? Sau poate că sinceritatea lui era nepotrivită în sine, ca o gafă ce putea să distrugă păienjenişul delicat al păcii şi bunei-cuviinţe? Asta era adevărat cu siguranţă, chiar şi el recunoştea, dar era încredinţat şi că viaţa freamătă tocmai în astfel de purtări nedelicate şi că lumea iartă, de obicei, o gafă dacă totul iese bine până la urmă. Sau poate că, la urma urmei, Jeannette îl iubea pe Laurent, iar întrebarea lui Midhat atinsese o coardă sensibilă? Şi cum ţinea scrisoarea aceea în mână – ştia de-acum suficient de multe despre idile ca să înţeleagă că absenţa lui ar fi putut să-i sporească sentimentele. Şi pe lângă asta, Laurent se afla în pericol. Aşa că nu era nimic de făcut: dacă ea nu-l iubea pe el, nu-l iubea. Şi dacă îl iubea pe Laurent, asta era!

În copilărie, Midhat iubise o fată din Nablus: pe creştina Hala, despre care îi pomenise lui Jeannette. Ea provenea dintr-o familie de fermieri scăpătaţi de la marginea oraşului, aproape de casa familiei Kamal şi, când era mic, Teta îl încuraja să meargă la ei în fiecare vineri să le ducă saci cu făină şi ouă. Deseori, el înfăşura într-o cârpă, pe furiş, câte o mână de zahăr şi le-o ducea ascunsă în buzunar.

Hala avea părul roşcat. Umbla vorba că strămoşii ei erau cruciaţi care se stabiliseră acolo cu sute de ani în urmă, dar cum nici părinţii şi nici fraţii ei nu erau roşcaţi, familia tăgăduia povestea. Părul ei era mai închis la

rădăcină, iar spre vârfuri – unde culoarea părea spălăcită de soare – devenea portocaliu stins, iar pielea îi era palidă şi pistruiată. Midhat o iubea aşa cum iubesc copiii; îi plăceau frumusețea, mirosul ei, care în mintea lui era suav şi alb şi legat pentru totdeauna de imaginea lor stând unul lângă altul în magazia de lemne, privind pe uşa deschisă pământul bătătorit şi smocurile de iarbă. După ce a împlinit unsprezece ani, Midhat n-a mai avut voie să stea în preajma ei şi, asemenea fetelor musulmane, Hala a început să poarte văl şi să nu mai iasă din casă. Apoi Midhat a plecat de la Nablus la Constantinopol şi n-a mai văzut-o niciodată.

Dragostea lui pentru Hala nu putea fi exprimată decât cu cuvintele pe care le cunoştea, aşa că obişnuia să-i spună în şoaptă că o să se însoare cu ea, iar micuța Hala îşi muşca buza şi zâmbea. Chiar la vârsta aceea de şapte, opt ani, ştiau ce e ruşinea şi că nu se cuvine ca logodnicii să petreacă prea mult timp singuri, că diferența de avuție şi de religie va stârni discordie între familiile lor. Iar „căsătorie" era un cuvânt tainic, *al-zawaj*, pe care i-l şoptea el la ureche, şi din mâinile lor mici se ridicau aburii ceaiului de mentă.

La Constantinopol, imaginea lui despre dragoste s-a schimbat. La liceul Mekteb-i Sultani a descoperit poezia preislamică din perioada *Jahiliyyah*[43] şi cea abassidă[44] pe

---

[43] Perioadă dinaintea apariției islamului, cunoscută sub numele de „Epoca Ignoranței".

care a învățat-o pe de rost, aşa cum a făcut şi cu cronicile grămăticilor, cu versurile lui Imru' al-Qays[45], cu poemele de dragoste şi gazelurile. Unele texte erau citite în clasă, pe altele şi le treceau de la un pat la altul în dormitor, pe pagini rupte din cărți sau copiate de mână de elevul irakian Rafiq, cel mai bun la caligrafie. Dragostea copilărească a lui Midhat pentru Hala a fost umbrită apoi de aceste poveşti mai vechi, care, atât de încărcate de timp şi adesea repetate, descriau formele de nebunie pe care le putea provoca o femeie frumoasă: o ființă universală, fără chip, care devora măruntaiele bărbaților şi punea stăpânire pe minți le lor, o nălucă nelegiuită întrupată din stihuri care fermecau auzul. La şcoală nu existau fete, dar, în aventurile lor nocturne, Midhat şi prietenii lui vorbeau în glumă despre întâlniri cu tinere pe stradă, deşi nu vedeau decât cel mult poala vreunei rochii în pragul caselor. În timp ce treceau apele Bosforului pe întuneric, băieții spuneau tot soiul de poveşti, cu şiretenie în glas, despre trupurile lor şi ale celuilalt sex, lăsând mereu să se înțeleagă că ar fi avut şi mai multe de spus, dar că se abțineau din pudoare.

Hala a rămas însă femeia-model pentru Midhat. Era singura fată pe care şi-o putea închipui care să nu aibă

---

[44] Din timpul dinastiei de califi ce a domnit la Bagdad între anii 750 şi 1258.

[45] Poet arab din sec. al VI-lea, considerat prima personalitate literară arabă de importanță majoră.

chipul lui Teta, al Laylei sau imaginea aceea ştearsă a mamei lui, care semăna un pic cu mătuşa sa. Hala nu avea cum să îmbătrânească, ea rămânea veşnic de zece ani, cu părul veşnic lung, desenând un triunghi pe umeri, cu genunchii plini de noroi. Abstracțiunile acelea poetice pe care le descoperea la lumina lumânării nu puteau căpăta chipul şi trupul ei, căci ea rămânea veşnic neschimbată şi fără sex. Poemele străvechi au căpătat în mintea lui forța unei dorințe nedesluşite, căreia îi lipsea un chip, care râvnea după un trup, dar înflorea doar în lipsa lui. Nebunia poetului nu putea fi stârnită de o femeie în carne şi oase, ci doar de urma pe care ea o lăsa în sufletul lui, acel ideal se întrupa în Iubita adevărată, o îngemănare a minții lui şi a ființei ei. Atât ştia Midhat despre dragoste înainte de-a pleca în Franța, iar Teta îi întărise ideile: în timpul vacanțelor petrecute la Nablus, el îi cerea întotdeauna să-i spună poveşti înainte de culcare. Um Taher se întindea bucuroasă lângă el, cu sânii mari revărsați într-o parte, şi scotea la iveală frânturi ale vieții ei, iubirile ei neîmplinite şi întâlnirile tainice. Teta se refugia în trecut, repetând aceleaşi întorsături de fraze pe când îşi depăna profețiile despre bărbatul de care se îndrăgostise când era tânără, o rudă sărmană care-i punea flori de iasomie la fereastră în săptămânile dinainte de-a fi silită să se mărite şi să devină soția negustorului bogat cunoscut sub numele de Abu Taher. Poveştile de dor şi de dorință erau singurele pe care le ştia. A dori era totuna cu a avea.

Dar aici, în casa familiei Molineu, lucrurile păreau diferite, iar Midhat nu era pregătit pentru asta. Nu citise cărțile potrivite. În ultima vreme, chiar şi cuvintele franțuzeşti îl apăsau mai greu pe limbă şi, asemenea unui paravan gros, îl despărțeau de ceea ce voia să spună. Pe zi ce trece se simțea tot mai neghiob, ca un străin incapabil să exprime ce vrea să spună, rătăcit în multiplele înțelesuri ale limbii. Iar Jeannette nu era întruparea, Iubita în sensul acela pe care-l cunoştea el. I se părea că o doreşte pentru ea însăşi, nu pentru urma pe care o lăsa în sufletul lui; voia să-i audă vocea din nou, să-i vadă ochii – dar dacă ea reacționa aşa de dur la gelozie, cum ar fi putut el să-şi exprime dorința? Lui nu-i plăcea să tânjească după ea, aşa cum îi plăcuse lui Teta. Îl durea chiar şi să stea în aceeaşi casă cu ea, pentru că ea se afla în altă încăpere, alegând să nu-i vorbească. În acelaşi timp refuza să iasă, de teamă să nu piardă ocazia de-a o întâlni. Aşa că aştepta, istovit de o stare neîncetată de alertă, cu stomacul încordat, străduindu-se să-i surprindă privirea la masă, sperând s-o întâlnească din întâmplare pe hol, abătut, ruşinat, împovărat de o dorință clocotitoare şi apăsătoare, care sporea cu cât ea îl ignora mai mult.

Între timp, vechea senzație de separare îi revenea tot mai des şi mai intens. Acum simțea mai mult decât o separare, era tristețea aceea absolută care-l copleşise pe vapor în drum spre Marsilia. La cursuri, în drum spre facultate, noaptea în pat, carcasa tăioasă a trupului îl strângea tare. Nu era deloc curios să ştie ce e senzația

aceea, manifestată pur şi simplu ca o durere absolută. Îl chinuia să-şi simtă mădularele, voia să scape din încleştarea lor, să fie în altă parte; dar era ferecat în trupul său şi apăsarea asta nu se domolea decât în somn. Şi nici somnul nu-l mai ajuta, fiindcă se trezea deja obosit, iar când ajungea acasă seara era prea istovit ca să-şi mai schimbe hainele, aşa că rămânea la masă îmbrăcat cu halatul pe care îl purtase toată ziua.

În dimineaţa aceea, Docteur Molineu îi anunţase că Sylvain Leclair şi familia Nolin aveau să vină la cină şi, întorcându-se de la facultate, s-a întâmplat să surprindă o imagine rară de la fereastra dormitorului său: o fluturare de mătase galbenă suflată de o pală de vânt. După aceea s-a întrebat dacă ea i se arătase dinadins, dacă nu cumva ştia că el speră să primească un semn şi-l făcuse să aştepte înainte să i-l dea.

Când el a deschis uşa de sticlă, ea nu s-a întors. Midhat a rămas la oarecare distanţă pe terasă, privind peluza tot mai întunecată. Îi venea greu să vorbească. În cele din urmă a îngăimat:

— Îmi pare rău.

A urmat o tăcere.

— Ei, măcar atât.

A rostit cuvintele cu atâta autoritate morală, încât el s-a răsucit spre ea cu tot corpul, nevenindu-i să-şi creadă urechilor. Fără să-şi piardă calmul sau, poate, fără să sesizeze, Jeannette i-a oferit o ţigară, privind în altă parte.

El a refuzat. Ea nici n-a băgat de seamă: îl văzuse pe tatăl ei prin geam şi-i deschidea uşa.

Cina consta dintr-o pasăre împărțită în opt bucăți – pentru Docteur Molineu, Jeannette, Midhat, Patrice Nolin, Marie-Thérèse, Carole, Sylvain şi Georgine, care mânca în bucătărie – cu un morman de fasole cu tarhon. Vasele cu sosul îngroşat cu făină erau aşezate între sfeşnice, iar aburul ce ieşea pe uşa bucătăriei acoperea geamul rece.

Chipurile se luminau şi se întunecau după cum se mişcau în lumina lumânărilor, care aruncau umbre dramatice dinspre sprâncenele lui Sylvain spre fruntea sa bombată. Docteur Molineu a rostit poticnit o rugăciune şi-apoi au răsunat clinchetele, zgomotele obişnuite ale mesei şi murmurul conversațiilor elegante.

— Care este oare diferența, a izbucnit Nolin, între un om care face arme într-o fabrică de război, sub control militar, şi altul îmbrăcat în uniformă care ține o puşcă în mână? a întrebat el ştergându-se la gură. Ne închipuim limitele astea. Şi oare numai femeile şi copiii pot fi considerați „civili”? Dar noi doi, Frédéric, ce suntem? Nici noi nu suntem capabili să ne apărăm?

Docteur Molineu a făcut un gest larg de apreciere, iar Midhat şi-a dat seama că îl admira pe Nolin şi voia să-l impresioneze. Într-o clipă, felul în care îşi percepea gazda s-a schimbat, acum îl vedea ca pe un om care tânjeşte. Se gândea la soția lui şi se întreba dacă şi el continuă să sufere la fel ca fiica sa.

Marie-Thérèse şi-a scos la iveală limba pătată de vin şi a spus chicotind:

— Carole şi cu mine facem voluntariat la Şcoala Auguste Comte. Exerciţiile de matematică îi încurajează pe copii să cumpere obligaţiuni de război[46].

— Fetele mele sunt şi *marraines de guerre*. Ştiţi ce înseamnă asta? a întrebat Nolin mijind ochii în aşteptarea reacţiei şi ţuguindu-şi buzele de parcă ar fi savurat cuvintele înainte de-a le rosti.

Midhat a clătinat din cap.

— Înseamnă că le scriu scrisori soldaţilor. Dar nu ştiu cui se adresează, doar se prefac. Rostul e să-i îmbărbăteze, ca o scrisoare de la „naşa” lor.

Cei trei francezi au râs.

— Cred că e un gest foarte frumos, a spus Jeannette.

Midhat a încuviinţat din cap, încercând fără succes să-i surprindă privirea. Sylvain a izbucnit într-un hohot puternic, iar Jeannette s-a întors atât de iute, încât părul i s-a unduit în jurul capului. El şi-a adus aminte o imagine: Jeannette supărată, discutând cu Sylvain în capătul celălalt al salonului. Odată cu amintirea a simţit o antipatie puternică şi o dorinţă tainică de-a o proteja.

— Dar imaginea noastră despre război e de-a dreptul pitorească, a spus Nolin prefăcându-se că i se adresează lui

---

[46] Referire la obligaţiunile de război emise de guvernele ţărilor beligerante în timpul Primului Război Mondial pentru mobilizarea de fonduri în vederea finanţării operaţiilor militare.

Molineu, dar îndeajuns de tare ca să audă toată lumea de la masă. Continuăm cu atacuri de cavalerie, năvalnici, Napoleon, ştii? Escapadele alea exotice. Am fost de față când Carl l-a pierdut pe Sébastien, deci nu glumesc. Ce vreau să spun e doar că strălucirea va dispărea.

— Mmm.

— Eram prea tineri, Frédèric, în timpul războiului prusac. Dar fratele meu a fost pe front şi-mi aduc aminte că atunci, copil fiind, înțelegeam că era ceva dureros, josnic, iar ăsta de acum e cel mai mare conflict pe care l-am văzut vreodată – nu e deloc o escapadă.

De la celălalt capăt al mesei s-a auzit un suspin. Era Jeannette.

— Ştim cu toții că nu e o escapadă, Patrice, a spus Sylvain.

Ce ciudată situație, se gândea Midhat. Aceşti trei bărbați, prea bătrâni ca să lupte pe front, luând masa cu trei tinere, rămaşi într-o lume doar cu femei, tați şi schilozi scutiți de front, împreună cu el, o raritate, nu doar arab, ci şi tânăr. Nimeni n-a mai zis nimic o vreme. Midhat s-a hotărât să vorbească. Stomacul i-a zvâcnit. Şi-a dres vocea.

— Ştiți, m-am tot gândit, *cher* Docteur.

Toți s-au întors către el.

— La ceea ce mi-ați spus cândva despre consecvență.

Molineu s-a arătat surprins, dar şi încântat. Şi-a sprijinit coatele de masă şi şi-a împreunat degetele.

— Şi m-am mai gândit, a urmat Midhat, că există întotdeauna o cauză pentru *in*consecvență, fiindcă nimic

nu se întâmplă fără o cauză. L-am studiat pe Newton, a urmat el râzând, anticipând zâmbetele condescendente ale vârstnicilor, dar Nolin şi Molineu îl priveau doar şi aşteptau să continue. Docteur Molineu şi cu mine vorbeam despre ce înseamnă să fii consecvent. Dacă face parte din firea noastră sau – dar am ajuns să înțeleg că e o îmbinare de două lucruri, a zis el cu palmele ridicate asemenea talgerelor unei balanțe, care răspunde la mai multe întrebări despre oameni. Mi-a rămas în minte discuția noastră şi am ajuns la concluzia că totul este legat de cauze. E o expresie minunată a unuia dintre filosofii noştri islamici, Ibn Rushd, care credea într-un început şi un sfârşit...

Dintr-odată, referirea la Ibn Rushd nu mai părea grăitoare.

— Vreau să zic că, dacă ceva pare să nu aibă nici o cauză, asta înseamnă de obicei că e o aberație... în legătură cu corpul, cel puțin. Şi chiar dacă pare că nu există o cauză, totuşi o cauză există *întotdeauna*, doar că ea poate fi ascunsă, iar dacă e ascunsă, putem deduce că aproape sigur e ceva în neregulă în interiorul corpului, iar aberația aparent fără cauză... o erupție pe piele sau o oboseală puternică sau o durere ciudată... este, prin urmare, un simptom a ceva invizibil. Şi, prin analogie, dacă ne uităm la mintea şi caracterul omului, comportamentele aberante au întotdeauna o cauză. Asta dacă am putea suprapune mintea şi corpul – dar, dacă am face-o şi ne-am uita la motive şi la experiență, şi tot nu am putea descoperi cauza

acestei inconsecvențe, ar însemna că e ceva serios în neregulă, ceva care produce acest comportament aberant. Ca nebunia, de exemplu.

Începuse să se gândească la asta în zilele când mergea de unul singur pe jos la facultate, ideile nu erau încă suficient de bine formulate ca să fie împărtăşite. Deşi nu era sigur dacă ele ca întreg aveau vreo consistență, îi plăcea să revină la temele acestea, pe care îşi baza încrederea intimă în propria minte, aşa cum îşi sporise încrederea în trup prin reverie. Dar de îndată ce vorbele despre cauze invizibile i-au ieşit din gură le-a văzut neajunsurile, felul în care nu trimit la alte cauze invizibile. Esențial între aceste cauze invizibile fiind, desigur, Dumnezeu.

— Sună interesant, a spus Nolin. Cauze invizibile ca semn al patologiei. Dar poate fi un sofism. Să mă gândesc mai bine.

Midhat s-a simțit măgulit de tonul lui Nolin, deşi era conştient că vorbise cu încrederea întâmplătoare a cuiva care foloseşte o limbă străină. A privit-o pe Jeannette, sperând să-i fi stârnit admirația. În schimb, a văzut o pereche de ochi îngroziți.

— Stai un pic, a continuat Nolin. Vrei să spui că nebunia *chiar este* o cauză separată, invizibilă? Sau că are o astfel de cauză? Adică, crezi că nebunia este o aberație sau că e cauza unor simptome aberante? În primul rând, adesea nu e chiar atât de invizibilă şi, în al doilea rând, cel mai adesea e extrem de greu să stabileşti cauzele. Cu

excepția cazului în care aparții taberei moderne. În afara neurologiei, înțelegi?

— Cred că am vrut să spun că nebunia e o cauză. Dar presupun că nu e atât de invizibilă...

— Da, e un pic cam vag. În definitiv, a urmat Nolin adresându-se tuturor, când avem în minte o paradigmă speculativă, trebuie să ne întrebăm mai presus de orice dacă este *folositoare* sau nu atunci când ne desfășurăm activitatea obișnuită în încercarea de-a înțelege fenomenele. Admir originalitatea gândirii dumitale, Monsieur Midhat, dar e prinsă într-un fel de tautologie...sau într-un sistem de regres infinit.

— Mulțumesc, Patrice, pentru această lecție, a spus Frédéric cu un zâmbet vesel.

Răul fusese făcut. Midhat regreta că vorbise.

— Cred, a început Sylvain după o pauză, că mahomedanul vorbeşte totuşi foarte bine franceza.

— Sylvain, l-a admonestat Jeannette aspru.

— Jeannette, a ripostat tatăl ei.

— Acum ce? O să ne strigăm unii pe alții pe nume? a intervenit Carole.

— Carole, a îndrăznit Marie-Thérèse, dar nimeni n-a zâmbit, şi o roşeață puternică i-a năvălit în obraji, întinzându-se apoi pe frunte şi pe nas.

— Şi pe deasupra, a continuat Nolin, scuză-mă, dar nu cred că lumea dumitale e consecventă pe de-a-ntregul cu ea însăşi, Monsieur Midhat. Pot enumera pe loc câteva lucruri din lumea asta pe care le consider cu adevărat

aberații, fie că țin de comportament sau de altceva, iar noi ştim exact care le sunt cauzele.

— Îmi pare rău, a replicat Midhat destul de apăsat.

— Ajunge, Nolin, a spus Sylvain.

Midhat l-a privit pe apărătorul său neaşteptat şi şi-a amintit pe dată că acolo, la petrecere, Sylvain o supărase pe Jeannette şi că el, Midhat, ieşise după ea pe hol.

— Scuzați-mă, a spus Nolin pe un ton arogant, înmuiat iute când Georgine i-a luat farfuria: A, mulțumesc.

Georgine împingea în jurul mesei căruțul cu roți scârțâitoare.

— Ce-ar fi să rămâi cu noi la desert? a invitat-o Molineu.

Georgine a ezitat cam mult. Molineu propunea deja ca Jeannette să se dea mai încolo, spre Patrice, ca să mai încapă un scaun, să fie câte trei pe fiecare parte a mesei, perfect. Şi poate că e mai bine să aduci întâi sufleul şi linguriţele de desert, dacă ai vrea, Georgine. Midhat a surprins-o pe Jeannette ridicând o sprânceană spre Carole. Nu din lipsă de bunăvoință față de Georgine, şi-a dat el seama, nici din lipsă de respect față de tatăl ei, era doar un mod necesar de-a sugera că e ceva neobişnuit, pentru a evita bârfele că familia Molineu mănâncă întotdeauna la masă cu servitorii. Pe chipul lui Molineu au apărut iute semne de stânjeneală în timp ce moftul său era pus în practică. Georgine s-a aşezat între Jeannette şi Sylvain şi a spus în şoaptă:

— Bună seara.

Midhat i-a privit pe Sylvain şi pe Georgine aşezaţi în unghi drept la colţul mesei. Ea ţinea capul plecat, iar el sorbea din pahar. Prin minte i-a trecut imaginea fugară a îmbrăţişării lor, peste care dăduse din întâmplare. Acum îi privea uimit cum stau unul lângă celălalt, ignorându-se. Şi s-a întrebat pentru prima dată dacă Georgine o făcuse de bunăvoie. S-a simţit cuprins de un dezgust nelămurit.

— Da, aşa e mai bine, a declarat Docteur Molineu înfigând linguriţa în sufleu.

Midhat şi-a îndreptat atenţia spre Jeannette, care rămăsese cu privirea pierdută la castronul cu desert. Îi era mereu dat să-i urmărească mâhnirile de la distanţă, de la capătul celălalt al unei încăperi, din grădină; a clipit ca să alunge imaginea ei cu apa picurându-i de pe coapse. Mânia pe care o simţise acolo, pe terasă, i se mai domolise, alungată de enervarea ei aparent mai mare atunci când pomenise de nebunie. Ceea ce nu păruse deloc o indiscreţie, având în vedere mai ales că intervenţia lui atrăsese destulă atenţie stânjenitoare asupră-i ca să se mai gândească cineva şi la mama ei. Oricum, el pierduse. Era oare vorba de un joc de putere, cine sâcâie mai mult pe cine? Şi dacă aşa era, cel puţin ea nu putea rămâne indiferentă faţă de el. La acest gând, a constatat cu surprindere că simţea o licărire fierbinte de speranţă.

— Cred că ar fi bine să schimbăm subiectul, a spus Nolin.

— Cu ce? a întrebat Marie-Thérèse.

— Daţi-i careva o linguriţă lui Georgine, a spus Molineu.

— Mulțumesc.

— Cum merg studiile, Monsieur Midhat? a întrebat Carole.

— Merg bine, vă mulțumesc, Mademoiselle. Încep să mă pregătesc pentru examenele finale dinainte de vacanța de vară. Şi apoi, în semestrul de iarnă, o să încep să fac singur disecții pe cadavre. În semestrul de vară o să fac histologie, fiziologie şi fizică biologică.

— Ce drăguț! Pare solicitant.

— Am primit... adică, Jeannette a primit...

A aruncat o privire peste masă şi a fost uşurat să vadă că expresia de pe chipul ei se înmuiase.

— A sosit o scrisoare de la Laurent.

Ea a încuviințat din cap.

— Se pare că-şi pune deja cunoştințele în practică.

— Să-i urăm succes! a spus Sylvain.

— O să vină curând în permisie, a adăugat Molineu.

— Ce veşti mai avem de pe front? a întrebat Nolin.

— Vai, vă rog, hai să nu mai vorbim despre război! a zis Jeannette.

— Da, a spus Sylvain. Hai să... hai să vorbim despre cinema, literatură sau altceva. A văzut cineva *Le Héros de l'Yser*[47]*?*

---

[47] Film francez de război din 1915 care, în loc să aibă efectul propagandistic scontat, a stârnit râsetele şi protestele soldaților din cauza prezentării nerealiste a teatrului de război.

— Ce prostii spui! a zis Nolin. Crezi că discuția despre cinema ocolește tema războiului? Despre ce crezi că e vorba în *Le Héros de l'Yser*?

— Hai, mai taci! s-a rățoit Sylvain.

— Cultura înaltă a devenit întru totul sterilă.

— Patrice!

— Chiar vorbim despre *cinema*. Nu ne-a mai rămas altceva de discutat. Ceea ce ne duce la ideea mult mai interesantă că timpul liber este un ferment de inovare și, în vreme de război...

— Cred că suntem sătui de chestia asta acum, Patrice, l-a oprit Molineu.

Nolin a tăcut, scuturându-se încruntat. Ce plicticos era, și-a spus Midhat. A băgat de seamă că se terminase vinul din sticle și din pahare și se întreba dacă acum își arătau cu toții latura cea mai urâtă.

— Suntem gata? a întrebat Molineu.

Jeannette abia se atinsese de desert, castronul lui Sylvain era gol, surorile Nolin mâncaseră o mare parte din el. Lui Midhat nu i-a prea plăcut sufleul, avea un gust prea pronunțat de ou, dar era dulce și lui îi plăceau dulciurile, așa că mâncase jumătate din el. Georgine răsese tot din castron și, la întrebarea stăpânului ei, a sărit în picioare și și-a împins scaunul. Pornind din nou cu căruțul scârțâitor în jurul mesei, s-a făcut nevăzută cu farfuriile în bucătărie.

— Vrea cineva cafea? a întrebat Molineu.

— Cred că suntem sătui, a declarat Patrice Nolin cu un zâmbet scurt.

A făcut un semn din cap spre fiicele lui, care s-au ridicat şi au început să gângurească încântate: mâncarea a fost delicioasă, ce răsfăţ în vremurile astea atât de sumbre. Sylvain s-a bătut pe piept, nu mai încăpea nici un pic. Şi-au luat cu toţii hainele din hol, şi-au strâns mâinile şi s-au sărutat de rămas-bun.

În liniştea care s-a lăsat după plecarea lor, Molineu a pomenit ceva de cafea şi s-a întors în sufragerie. Jeannette a rămas o clipă în hol şi Midhat a simţit că parcă ar urma ceva. Ea s-a îndreptat către uşa salonului crem şi a răsucit cheia. Văzând că lasă uşa întredeschisă, a intrat după ea.

Jeannette se aşezase pe taburetul de la pian, care era acoperit cu o pânză, la fel ca toate lucrurile din încăpere. Pianul învelit se întindea ca un gheţar uriaş dinaintea ei. Mirosea puternic a lac. El a rămas în prag.

— Înţeleg, a spus.

Ea a ridicat ochii spre el, plictisită. Midhat se întreba dacă avea să nege discuţia lor de mai devreme şi să pretindă că nu a înţeles.

— Ai băut vin în seara asta?

— Nu, a răspuns el hotărât, ca şi cum asta ar fi fost o idee absurdă.

Apoi a făcut un pas înainte şi a spus mai încet:

— Am vrut să-ţi cer iertare încă o dată. Te rog să accepţi scuzele mele. Înţeleg că eşti supărată. Şi că n-ar fi trebuit să vorbesc cu Laurent despre tine. Şi că n-ar fi trebuit să presupun...

Jeannette s-a întors cu fața spre el. Era dureros de frumoasă în rochia ei galbenă. Pielea îi era ca o hârtie moale, cu vinişoarele acelea albastre. Citea în ochii ei că e cuprinsă de un fel de emoție, dar nu se încumeta s-o definească, fiindcă se înşelase de atâtea ori.

— Nu sunt gelos pe Laurent. Dar ştii că... e adevărat ce am spus, a urmat el, înghițind în sec. Şi îmi pare rău dacă tu nu... nu simți acelaşi lucru, eu nu o să... Dar, îmi lipseşti, Jeannette. Chiar îmi lipseşti.

Vrând să se aşeze ca să fie la nivelul privirii ei, a întins mâna spre cea mai apropiată mobilă acoperită, dar obiectul pe care-l apucase s-a clătinat, aşa că i-a dat drumul.

— Mi-e dor de discuțiile noastre, Jeannette. Însemna atât de mult pentru mine să mă plimb cu tine şi, fără asta, nu pot să-ți spun cum e, dar îmi lipseşte... Sincer, mi-a... mi-a plăcut... Şi vreau să te ajut să afli ce s-a întâmplat cu mama ta. O să fac tot ce pot.

Jeannette a ridicat o sprânceană, deşi nu părea de fapt surprinsă.

— Mama. E amabil din partea ta, dar nu e nimic de făcut. Aşa cum bănuiesc că ți-am mai spus, nu cred că-mi face bine să...

— Dar atâta timp cât ştii că... eu te ascult.

La asta ea a zâmbit în cele din urmă. Spusese ce trebuie.

— E o replică din *Cei trei muschetari*...

— Ei nu, să nu citezi din *Cei trei muschetari*! a râs ea, lăsându-se pe spate. Să ştii că nu e nevoie să te bizui

mereu pe ce au spus alții, a urmat Jeannette privindu-l o clipă, după care s-a răsucit şi şi-a vârât picioarele sub pian. Să-ți povestesc: la universitate, eram mereu înconjurată de tineri atotştiutori, a râs ea în cascadă. Şi era copleşitor. Simțeam că sunt mai prejos de ei. Ei erau bărbați, la urma urmei... şi eu ce eram?

Şi-a plimbat degetele pe capacul pianului ascuns sub acoperitoare. Apoi l-a ridicat. Pânza s-a prins de capac, ca o pleoapă.

— Veneam acasă de la bibliotecă şi repetam totul cu papa. Şi apoi mă pomeneam că la seminar recit ca un papagal tot ce spusese el cu o seară în urmă. Şi, după o vreme, mi-am dat seama că nu era nevoie. Băieții ăia se jucau doar cu cuvintele. Ascultam cu mare atenție argumentația lor, felul în care discutau în afara cursurilor. Cum se bizuiau pe un filosof sau pe altul, înşirând propoziție după propoziție, şi mi-am dat seama că nu erau decât vorbe, nu viața adevărată. Ei nu ştiau nimic despre viață, ăsta era tot universul lor, atât de îngust. Şi dându-mi seama de asta, m-am eliberat brusc şi nu mi-a mai fost frică să spun ce cred. Aşa am început să vorbesc mai bine.

Cu arătătorul apăsa intervalele dintre clapele acoperite de pânză, lăsând urme care dispăreau pe măsură ce trecea de la o clapă la alta.

— Aş fi putut să-i disprețuiesc în sinea mea şi să-mi fac traiul mai uşor. Aş fi putut să zic că sunt meschini sau ceva asemănător. Dar n-am făcut-o, la ce ar fi servit?

Ea îşi trecuse degetele peste cinci clape, apoi peste a şasea, mişcându-şi mâna pe dinaintea pieptului.

— Ce încerc să-ți spun e că nu trebuie să te laşi intimidat de lucruri de suprafață, cum ar fi conversația.

— Nu sunt intimidat.

— Ei, zic şi eu... Nu eşti cu nimic mai prejos decât ei. Poate că eşti mult mai tânăr, dar există în tine, cu siguranță, mult mai multă bunătate decât în Patrice Nolin.

A apăsat o clapă. Sunetul era bogat, adânc, sticlos şi cald în acelaşi timp. A ridicat privirea spre el ca şi cum ar fi vrut să-l stârnească. Provocarea era atât de pronunțată, încât ar fi trebuit să se simtă stânjenit. Dar a fost uimit, în schimb. Tulburător de dezgolit, ca şi cum s-ar fi lăsat biciuit de o pală de aer sărat.

— Cred că m-am îndrăgostit de tine, a spus el simțindu-şi gura uscată. Şi mai cred că nu eşti rezonabilă deloc.

Ea a rămas cu privirea la el, până când au auzit scârțâitul podelei.

— A, scuzați-mă, s-a auzit Georgine închizând uşa la loc.

Întreruperea aceea a întărit momentul. Jeannette a spus în şoaptă c-ar trebui să meargă la culcare şi a ieşit pe lângă el. Midhat a mai rămas câteva minute printre mobilele acoperite, ascultând ploaia care se izbea de ferestre.

În bucătărie, Georgine ştergea un teanc de farfurii ude.

— Sper că ți-a plăcut desertul în seara asta, a spus Midhat deschizând un dulap.

— Da, Monsieur, mulțumesc. Sper că v-a plăcut şi dumneavoastră.

— Georgine, nu ştiu dacă e politicos din partea mea să întreb...

— Da, Monsieur?

A scos un pahar şi a şovăit.

— Mă întrebam... De ce e Docteur Molineu prieten cu Monsieur Sylvain? Întreb doar pentru că nu sunt vecini... şi eram curios...

— Monsieur Leclair a fost bun prieten cu Madame Molineu, a răspuns Georgine. Care a murit.

Părea atât de senină în timp ce-şi ştergea mâinile pe prosopul prins în talie. El s-a gândit la Sylvain Leclair, la insultele lui grosolane, nepăsătoare. Nolin era pedant, dar Leclair era răutăcios. Midhat a răsucit robinetul ca să-şi umple paharul şi, în timp ce țâşnea apa, imaginația lui a început să zbârnâie.

8

În noaptea aceea n-a dormit prea bine. S-a uitat atât de des la deşteptătorul împrumutat de la Docteur, încât aproape că nici nu sesiza când se modifica unghiul dintre limbile ceasului, dar simțea, în schimb, că se roteşte odată cu ele, înaintând în noapte într-o singură mişcare continuă. Oboseala l-a doborât pe la vreo patru şi jumătate şi s-a trezit după câteva ore în camera inundată de soare. După câteva secunde a izbucnit şi soneria ceasului.

Jeannette a venit la micul dejun după el şi a adresat un salut tuturor. Faţa de masă strălucea între ei din pricina luminii, iar din ibric se înălţa abur. Docteur Molineu a început să citească cu voce tare din ziar.

— Orele cincisprezece. Vremea rea continuă, nimic de raportat de pe front în timpul nopţii... la est de Yser, două tentative de atac ale inamicului oprite de tunurile noastre. Şi în Dardanele..., a spus el, întorcând cu un foşnet două pagini. Generalul de brigadă Cox a forţat un atac... pierderi serioase ale inamicului... bine. Progres considerabil... general german omorât.... Submarin australian pierdut în strâmtori.

Împăturind ziarul, Molineu a observat un pic de gem pe faţa de masă şi a întins mâna după cuţit. Gemul s-a luat uşor pe lama cuţitului, dar tocmai când îl ridica, s-a întins şi a curs pe partea cealaltă, ajungând înapoi în trei picături roşii.

— Jojo, dă-mi şervetul tău.

Jeannette îşi punea scrisorile la loc în plicuri şi nu-i aruncase încă nici o privire lui Midhat. El o privea cu îndrăzneală: nu era cu putinţă să se poarte ca în oricare altă dimineaţă. Nu voia să scape clipa când îşi îndrepta privirea spre el.

— Mulţumesc, a spus Molineu acoperind picăturile de gem cu şervetul. Ţi-a scris Marian?

— Da, mi-a scris.

— Ce face?

— E bine.

Şi totuşi nu se întorcea spre el. Era ermetică, nu făcea nici o mişcare în plus. A întins braţul spre ceaşca de cafea, ţinându-şi capul neclintit în timp ce-şi mişca ochii.

Midhat şi-a dat seama că lui Jeannette îi crescuse părul. Când venise el acolo, părul ei era prea scurt ca să-l poată ridica cu agrafe, iar acum, buclele ciufulite îi acopereau ceafa subţire. Nu era cu putinţă să fi fost mai scurt ieri, dar el abia acum băga de seamă, poate pentru că-l aranjase altfel: cu o cărare pe o parte şi cu câteva bucle mari răsucite şi prinse de o parte şi de cealaltă a capului. Lumina soarelui îi pulsa deasupra creştetului. După micul dejun, s-au ridicat să plece. Fiind mai aproape de uşă, Jeannette a ieşit înaintea lui, ca de obicei.

De când făcuse gafa cu Laurent, în urma căreia Jeannette începuse să-l evite, Midhat îşi folosea dimineţile ca să înveţe. În cele mai multe zile, rămânea în dormitor până la prânz, consultând cărţile şi pregătindu-se pentru fiecare disciplină, notând orice noţiune pe care n-o înţelegea, alcătuind o listă de întrebări pe care o ducea dezamăgit la cursurile de după-amiaza. În dimineaţa aceasta, gândul că va urma aceeaşi rutină îl apăsa şi mai tare. S-a târât cu greu în sus pe scări. Manualul de fizică îl aştepta deja deschis pe masă. Era cu putinţă să fi interpretat greşit privirea pe care i-o aruncase atunci, de pe taburetul de pian? Când şi-a rezemat spatele de speteaza împletită a scaunului, a fost izbit de un val de mânie la gândul că era atât de crudă, atât de pornită să-l facă să sufere.

Prima secțiune a capitolului „Mişcare, viteză, accelerație” era intitulată: „Mişcarea trenului”. A citit-o până la capăt, apoi şi-a dat seama că nu reținuse nimic. Oare privirea pe care i-o aruncase exprima uimire, iar el o luase drept dragoste? N-ar fi fost prima dată când nu reuşea s-o înțeleagă. Dar nu zâmbise? Şi dacă ar fi fost aşa, un zâmbet putea să însemne atâtea lucruri. A început să citească cu voce tare.

— Mişcarea trenului. Să presupunem că o locomotivă cu aburi staționează cu motorul pornit... cu motorul pornit... pregătită să înainteze în viteză către stația următoare... stația următoare... Când porneşte, observăm că la început se mişcă încet...

A auzit o bătaie uşoară în uşă.

— Bună dimineața, Midhat, a răsunat vocea lui Jeannette.

— A, a exclamat el ridicându-se şi răsucind mânerul. Intră, intră.

I se părea că picioarele lui nu mai au oase. Văzându-i chipul, părul prins în agrafe, mâinile care țineau o carte, mânia i s-a topit, alungată de obiceiul arab de-a îmbia străinii să-ți calce pragul. Jeannette părea surprinsă. Dar la ce se aştepta când bătuse la uşa lui? A intrat şi a rămas lângă covoraşul de rugăciune.

— Voiam să-ți arăt ceva.

— Te rog, te rog.

Ei i-a oferit scaunul, iar el s-a aşezat pe pat, cu mâinile împreunate, de parcă s-ar fi aflat în public. Ca să se calmeze, răsufla încet, cu buzele strânse.

— Am găsit asta zilele trecute, când am umblat printre fotografiile vechi.

A scos două foi de hârtie verzi din carte, dar nu i le-a dat. El a observat încântat că Jeannette tremura.

— E un raport medical.

— Despre mama ta?

— Diagnosticul nu a fost isterie, a urmat ea privindu-l drept în ochi, ci „histero-neurastenie". Ştii ce e asta?

— Pot afla.

— Crezi că sunt ridicolă?

— Sigur că nu. Sigur că nu cred că eşti ridicolă. Cred, a urmat el încetişor, aplecându-se înainte, că suntem încredinţaţi că viaţa are un rost, iar încercarea de a-l găsi, de a-l căuta ne ajută să mergem înainte. Şi asta e valabil şi pentru lucruri din trecut, dacă sunt importante pentru noi.

— Da, e foarte raţional. Uite lista. Greaţă, migrene, dureri de cap. Nevralgii intercostale, contracţii musculare, furnicături, înţepături... reumatism, dureri de frunte, de gingii, în ceafă, gât... uneori în braţe, piept, coapse, stomac, genunchi, tălpi, încheieturi... organe genitale moi la atingere.

Jeannette a ridicat uimită sprâncenele, citise fără să se gândească, după cum îşi dădea el seama, şi poate că nu intenţionase să rostească cu voce tare ultima parte.

— E o listă lungă, a spus el.

De la bunica lui învățase să nu pomenească lucrurile ruşinoase. În acelaşi timp, se juca de-a doctorul, arborând o atitudine distantă față de ceea ce ținea de corp. Şi nu putea decât să se admire pentru asta.

— Iar aici, a continuat Jeannette, aici e o listă de simptome care pare să fie scrisă chiar de ea, cu mâna ei. Să ți-o citesc. Spune: „Zidurile casei tatălui meu se transformaseră cu totul. M-am trezit cu o senzație de greutate pe picior, patul meu fiind lângă fereastră, omul călcase pe el. Am țipat şi el a ieşit iute înapoi. Mi-a luat o vreme să mă liniştesc, timp în care mintea mea adormită s-a trezit de-a binelea, şi atunci am văzut că zidurile dispăruseră. Sau, mai bine spus, că deveniseră doar pereți, tencuială, lemn şi cărămidă, doar o formă fără exterior şi interior. Interiorul şi exteriorul erau doar o iluzie". Asta e una, apoi în alta scrie: „Puține lucruri mă țin în viață. Când mă simt bine, nu pot sta la o înălțime prea mare, fiindcă m-aş arunca jos intenționat". Apropo, spune-mi dacă e vreun cuvânt pe care nu-l înțelegi.

— Ce crezi că vrea să spună? Adică am înțeles, dar la ce se referă oare, aşa, în general?

— Ce vrea *ea să zică*... Nu ştiu dacă e ceva ce noi putem neapărat să...

Lui Midhat tare i-a plăcut acel *noi*.

— Se pare că avea dureri tot timpul, aproape tot timpul, a urmat el. Dureri fizice. Chiar şi când era sănătoasă. Nu crezi?

Ea a întors foaia şi a citit din josul ei.

— Ascultă: „Uneori am senzația că mi se răsuceşte un băț prin cap, iar alteori, că mi se închide şi mi se deschide capul. Greață, aproape zilnic. Uneori parcă aş avea rău de mişcare, de parcă aş merge undeva. Adesea simt din nou greața pe nas şi îmi revin vechile vise”.

— E nebună.

Jeannette i-a aruncat o privire iritată.

— Scuză-mă, nu asta am vrut să spun. Se pare, cred, că să trăieşti înseamnă să stai înăuntrul corpului.

Simțea unda de siguranță degajată revenindu-i în voce. Aşa c-a încercat un ton mai domol.

— Ăsta e un mod de abordare. Iar dacă trupul e locul durerii, atunci e greu să rămâi acolo. Aşa că presupun că mama ta voia să scape.

Jeannette a încuviințat din cap. A întins mâna să-i atingă brațul şi a tras aer în piept ca şi cum ar fi vrut să vorbească. Apoi şi-a retras brațul şi şi-a frecat palmele.

— O să te las în pace, bineînțeles, ai de învățat.

— Nu trebuie, a zis Midhat. Vreau să te ajut, ți-am mai spus.

— Ştiu că vrei, a zis ea ridicându-se. Nu ştiu de ce insist cu asta, n-ar trebui s-o fac. Poate crezi că sunt... Nu ştiu. Ne vedem mai târziu, presupun.

În timpul unei vizite la spitalul universitar, Midhat asistase la consultarea unui pacient care suferea de o afecțiune la stomac. Pacientul era un adolescent cu

abdomen umflat şi dureros, simptome care-i pricinuiau vărsături şi-i tăiau pofta de mâncare.

Băiatul avea urechile palide şi ascuțite. Cei patru studenți stăteau sprijiniți de peretele de lângă uşă, iar Docteur Brion vorbea cu el. Aşezat pe pat, fără pantofi, în halatul de spital, el privea peste umărul doctorului la studenții aliniați, cu carnetele de notițe în mâini, îmbrăcați în halate negre[48]. În timp ce Docteur Brion le vorbea cu voce vioaie, flăcăul ținea ochii larg deschişi, bărbia moale şi picioarele subțiri îndoite din şold, cu pantalonii atârnând. Brion a examinat limba băiatului şi cei patru studenți s-au aplecat în spatele lui. Limba era umflată şi ulcerată. Stomacul umflat era dureros la apăsare. Brion l-a rugat să aplece capul spre tubul de cauciuc moale şi să deschidă gura în timp ce-i va introduce tubul pe gât. Şi i-a cerut să-l înghită.

— Încercarea de-a înghiți va face mai întâi muşchii faringieni să apuce tubul... după care, pe măsură ce se vor relaxa, va putea fi împins în jos, până când ajunge în stomac – la o distanță de aproximativ patruzeci de centimetri de dinți.

Băiatul a căscat ochii şi mai tare. S-a înecat, iar genunchii îndoiți i s-au zgâlțâit.

---

[48] Înainte de adoptarea halatului alb ca îmbrăcăminte pentru personalul medical din spitale, doctorii foloseau halat negru, ca şi preoții şi călugărițele, pentru a evidenția natura formală, serioasă a muncii lor.

— Aşa, bine! Acum, încercarea de-a regurgita face de obicei ceea ce se află în stomac să intre pe tub. Şi... uite că iese.

Pe măsură ce lichidul se ridica în tub, se scurgea pe la celălalt capăt într-un vas de sticlă. Era subțire şi gălbui, cu bucățele cenuşii şi făinoase şi câteva firicele de bilă.

— Dacă lichidul nu se ridică îndată, a continuat Brion trăgând tubul din esofagul băiatului care tuşea, trebuie să i se ceară pacientului să se sforțeze ca şi cum s-ar strădui să iasă afară. Sau, alternativ, a urmat el întinzând mâna spre o pară de cauciuc roşie ca şi tubul, i se poate aspira stomacul ataşând asta la capătul tubului, strângând-o şi dându-i drumul treptat... e foarte important să fie treptat.

El a strâns şi apoi a dat drumul perei de cauciuc. Gura băiatului s-a deschis larg. O picătură de salivă îi atârna de buza de jos.

Când au strecurat şi au analizat lichidul, au descoperit un nivel scăzut de acid clorhidric şi o mare cantitate de mucozități. Diagnosticul dat de Brion a fost gastrită cronică. Un astfel de diagnostic impunea întotdeauna efectuarea altor analize pentru depistarea acidului lactic şi a bacilului Boas-Oppler, care erau simptome de cancer. Prin urmare, Brion a luat de pe raft o sticlă cu soluție Gram şi, folosind o pipetă, a adăugat o parte din lichidul filtrat într-un mic vas cu soluție. Totul a căpătat o nuanță albastră puternică, semn al prezenței bacilului Boas-Oppler.

Băiatul a rămas cu ochii aţintiţi la Midhat şi la colegii lui până când soluţia a căpătat culoarea aceea uimitoare. Pe Docteur Brion l-a cuprins un tremur care nu-i stătea în fire – probabil că nu se aşteptase ca testul să iasă pozitiv, altfel ar fi ales să-l facă fără asistenţă, şi o clipă a părut că nu ştie cui ar trebui să-i comunice diagnosticul. Totuşi vedeau cu toţii dovada şi, deşi băiatul poate că nu ştia regula că bacilul Boas-Oppler albăstreşte soluţia Gram, faptul că aceasta căpătase culoarea tare a cerului la zenit era cumva limpede un semnal de alarmă.

— Carcinom la stomac, a spus Brion. Va trebui să te vadă un chirurg după-amiază.

Pentru prima dată, băiatul a vorbit şi el, cu o voce neobişnuit de ascuţită.

— Dar trebuie să mă întorc la lucru.

Flăcăul acela i-a rămas în minte lui Midhat zile întregi şi, la următoarea vizită la spital, l-a căutat pe Docteur Brion ca să-l întrebe în ce stadiu se afla carcinomul. Cu atenţia distrasă de un nou val de răniţi aduşi de pe front, Brion a părut nedumerit şi i-a spus că nu-şi aduce aminte, dându-l la o parte din drum în timp ce împingea uşile batante către salonul următor.

Pe el îl impresionase cel mai tare privirea înspăimântată a băiatului. Spaima descoperirii. Pacientul întrezărise răul din propriul stomac, ceva care sălăşluia în el.

După ce Jeannette a plecat, Midhat şi-a revizuit în fugă notiţele la fizică şi, fără să mai aibă timp de prânz, a pornit

în goană spre cursurile de după-amiază. În clasă erau numai cinci studenți şi stăteau cu toții în rândul întâi. Midhat a ridicat mâna să-l roage pe profesor să mai explice o dată legea lui Coulomb despre sarcinile electrice şi s-a liniştit când a văzut că nu era singurul care nota formula. Apoi, pe coridor, l-a zărit pe profesorul de biologie şi a alergat după el să-l întrebe dacă ar putea să-i explice pe scurt teoria cromozomială a eredității.

— Dar nu e mare lucru de explicat, a spus profesorul. Ştii ce spune teoria, nu? Pur şi simplu, cromozomii poartă materialul genetic. Doar asta o să vi se ceară la examen. Ce nu înțelegi?

Midhat a şovăit, apoi i-a mulțumit, spunându-i că a înțeles în sfârşit. S-a întors şi a traversat curtea către bibliotecă. Era aproape două şi jumătate. *Uneori am senzația că mi se răsuceşte un băț prin cap*, se gândea el împingând uşa masivă.

În bibliotecă se afla numai Samuel Cogolati. Stătea la o masă din capătul cel mai îndepărtat al sălii şi n-a ridicat ochii din carte. De la distanță, obrajii lui fără barbă, ca de ceară, păreau ai unui copil. Midhat s-a apropiat de locul unde erau dicționarele medicale şi a scos ultima ediție a Larousse-ului. S-a aşezat pe un scaun şi a deschis la litera N.

La pagina 746 se găsea o ilustrație a unui aparat cu roți, cu explicația „Nettoyage par le vide”[49]. Pe pagina opusă a găsit definiția pe care o căuta:

Neurastenie (sinonim: epuizare nervoasă, stare de nervozitate, neuropatie, neuropatie cerebro-cardiacă, hiperestezie generală, nevralgie generală)

SIMPTOME: Neurastenia se poate manifesta în două feluri foarte diferite. Uneori, pacientul neurastenic are o înfățișare sănătoasă, chipul odihnit şi un aer încrezător. Alteori, dimpotrivă, poate fi deprimat, foarte slab, palid, ține capul plecat, răspunde greu la întrebările cele mai simple. Cele două categorii de pacienți acuză, de regulă, aceleaşi probleme: dureri în creştetul capului sau doar la ceafă ori în alte părți ale capului, care sporesc la zgomote, mirosuri şi oboseală intelectuală şi se atenuează după masă.

Asta se potrivea, cel puțin, cu răsucirea bățului prin cap.

Insomniile apar adesea şi sunt chinuitoare. Pacientul simte nevoia să doarmă după cină, dar se trezeşte iute şi nu mai poate adormi până dimineața, aşa că se scoală a doua zi deja obosit*, fiindcă între timp a fost copleşit...*

---

[49] „Aspirator” (fr.).

Urma o pagină întreagă cu ilustrații pentru „Nettoyage par le vide”. Un om stătea pe stradă lângă o maşinărie mare şi neagră pe care scria „aspirator”, apoi acelaşi om în interior, îngenuncheat, apăsând capătul unui tub pe podea, apoi două femei cu şorț greblau podeaua cu tot felul de dispozitive metalice ca nişte piepteni.

...de un fel de nervozitate şi de o serie de senzații supărătoare, în aşa fel încât, chiar şi atunci când părea că se odihneşte, era asaltat de coşmaruri.

Uneori se manifestă şi amețeala: pacientul are o senzație de goliciune a creierului, vede muşte dinaintea ochilor, simte că se clatină, însă fără să cadă.

A urmărit cu degetul celelalte simptome: afecțiuni digestive... afecțiuni respiratorii şi circulatorii... afecțiuni ale tractului genito-urinar, una dintre cauzele bolii... Țiuit în urechi... sensibilitate extremă la cald sau rece, care provoacă durere...

Constanta preocupare pentru propria sănătate îl face pe neurastenic să simtă o seamă de senzații, neobservate de nimeni altcineva, pe care le interpretează şi le exagerează.

Tratamentul cuprindea şi un regim alimentar fără crustacee, cu surplus de gălbenuşuri crude şi supă.

— *Bonjour*, Monsieur Midhat!

Lângă el apăruse Cogolati, ținând un deget între paginile unei cărți.

— A, Samuel, ce faci?

— Ce citeşti acolo, dicționarul?

— Da, caut ceva despre neurastenie.

— Interesant, pot să stau şi eu lângă tine? Ce ai găsit?

Lui Midhat a început să-i chiorăie stomacul. A tuşit.

— A, nu prea multe. Singura chestiune comună tuturor pacienților pare a fi o seamă de senzații fizice ciudate. În afară de asta, se pare că diagnostichezi un pacient cu neurastenie dacă îl consideri ipohondru. Nu ți se pare ciudat? E bolnav dacă nu dă semne de boală. Nu e nici o indispoziție anume, nimic fizic sau neurologic, doar această interpretare subiectivă făcută de doctor pacientei. Sau pacientului.

— Da, e destul de vag. Poate că la asta se referă Rivaut când spune că suntem parte a unei ştiințe în continuă dezvoltare, a zis Cogolati şi a dat capul pe spate, râzând fără zgomot.

Midhat nu-i mai acorda însă atenție. Mintea lui pornise pe căile deja bătătorite şi se întorcea, împovărată de forța obiceiului, la acea idee jenantă a lui: cauzele invizibile, faptul că s-ar putea să existe alte cauze ascunse ale durerii lui Ariane Molineu. Se gândea la împotrivirea lui Jeannette față de ideea nebuniei. Se gândea la fetuşii din borcane, etichetați şi ferecați.

— Ar trebui să ne uităm şi la secţiunea de psihiatrie, a spus Cogolati, lăsând cartea jos şi punând o bucată de hârtie drept semn.

Midhat se bucura să aibă un tovarăş. Au cercetat împreună titlurile de pe cotoarele cărţilor, au consultat tablele de materii şi au stivuit cărţile în teancuri, notând termenii care se repetau. Midhat nu a găsit nicăieri vreo referire la „histero-neurastenie”, dar a citit despre „isterie” şi alţi termeni asociaţi.

— Dar care este motivul cercetării?

— Tocmai am citit despre neurastenie într-un... roman.

— Aha! Cea mai bună metodă de cercetare, cea stârnită de imaginaţie! Asta îmi place!

„Tratatul despre isterie” al lui Briquet prezenta 430 de cazuri, aproape toate implicând tinere, mai ales din clasele de jos. Existau câteva menţiuni de activitate sexuală aberantă.

— Ha, ha... i-auzi! a exclamat Cogolati împingând cu cotul o carte de pe masă ca să sprijine volumul pe care-l studia. Uite ce scrie aici: „Se întâmplă ca nevrozele ce apar deasupra mijlocului să fie mult mai bine înţelese decât cele care apar dedesubt”. Ce amuzant, şi ce inutil.

Chiorăiala din stomacul lui Midhat se preschimba treptat în foame. Era ora trei, luase micul dejun cu mai bine de şapte ceasuri în urmă. În ultimul număr din *L’Encéphale* era un articol intitulat „Cenestopatii” şi citise pe nerăsuflate descrierea celor şase cazuri. Se susţinea că originea durerii neprovocate de o leziune era o senzaţie

corporală anormală. *O incorectă locuire a corpului*, şi-a notat Midhat în caiet, puțin dezorientat.

Soarele dispărea din dreptul ferestrelor. Cogolati a căscat.

— A fost destul de instructiv, dar nu sunt sigur că am aflat ceva. Că definițiile se contrazic de multe ori? Sau că mintea şi corpul ar trebui să rămână domenii separate. Ştii, am un prieten cu care ar trebui să stai de vorbă, termină psihiatria. Lucrează acum cu soldați traumatizați. Crezi că ți-ar folosi?

— Stai aşa, ascultă, asta e din..., a urmat Midhat închizând cartea ca să vadă titlul de pe copertă, *La Conscience Morbide* a lui Blondel: „Starea de conştiență morbidă este un fel de instabilitate cenestetică", spune el... „se împotriveşte logicii"... „refractară în regimul nostru conceptual şi diferită de conştiența normală".

— Da, e... adică, ştiu şi eu? Trebuie să plec, Kamal. Dar a fost nostim... ar trebui să mai... oricum... ne vedem mâine la cursul de botanică. Succes! De-abia aştept să aud la ce concluzie ai ajuns.

— Mulțumesc, a spus Midhat. A fost grozav să lucrez cu tine.

— Îmi pare atât de bine că îți petreci timpul la bibliotecă, i-a spus Cogolati făcându-i cu ochiul. Pe curând.

Uşa bibliotecii s-a trântit, iscând un ecou peste teancurile de cărți. Lui Midhat îi mai trecuse foamea, aşa cum se întâmpla când postea. Aşa că a reluat firul de unde-l lăsase.

Poate că Madame Molineu nu fusese normală. Poate că era „morbidă”. Dar, serios vorbind, ce dovedea asta la urma urmei? I se părea că e mai rău decât dacă ar da vina pe un demon. În cazul acela, cel puțin, s-ar încerca alungarea demonului şi victima n-ar fi atât de izolată, oamenii i-ar da crezare şi nu i-ar pune un diagnostic cu convingerea că nu are simptomele pe care le acuză. Cum se putea spune că un simptom nu există dacă era dintre cele care nu pot fi văzute?

La France Intellectuelle[50], cu piedestalurile ei de granit pe care erau gravate datele de naştere, moarte, absolvire, era locul unei certitudini desăvârşite care-l făcea adesea pe Midhat să ridice privirea cu venerație spre acele monumente. Chiar şi în vreme de război, francezii propovăduiau de la tribune, dădeau sentințe dintre patru pereți, în timp ce la Nablus... La Nablus, când se simțeau neputincioşi, se adresau forțelor supranaturale, fie prin rugăciuni către Dumnezeu, fie prin farmecelor şeicilor care să-i apere de deochi. La Nablus, lumea trăia aproape de morminte, se lăsa în voia naturii şi căuta antidoturi pentru durerile omenirii în aburii ritualurilor. Aici, în Europa, trenurile circulau întotdeauna la timp, străzile erau pavate perpendicular, nu simțea nimeni țărâna sub picioare... Şi totuşi, acum i se părea că aceste structuri sunt şi ele înşelătoare. Dădeau doar impresia că sunt solide. Căci

---

[50] Volum de eseuri scris de Henry Bérenger şi apărut în 1899, pe tema literaturii şi a scriitorilor francezi.

uneori, privite într-o anume lumină, se vedea că sunt o țesătură desprinsă, care putea fi lesne ridicată. Şi puteai să-ți vâri mâna sub ea şi să apuci doar aerul.

Foamea îi dispăruse cu totul. Era de patru ore în bibliotecă şi n-avea nici o noutate pentru Jeannette, cu excepția faptului că doctorii nu reuşiseră să-i ajute mama, ceea ce era deja stabilit. Iar el se pomenea că cercetează acelaşi diagnostic pe care i-l dăduseră ei. În primul rând, de acesta trebuia să scape. A aşezat cărțile în căruciorul de returnări şi a ieşit în curte. Era linişte pe străzi, se auzeau doar cântările îndepărtate ale celor ce cărau tărgi şi paşii lui tropăind pe caldarâmul rece.

A trecut de colțul străzii şi luna s-a ivit deodată, uriaşă şi albă, din spatele unei ramuri înflorite, ca o prezență nepoftită înainte de dispariția soarelui. S-a oprit, străduindu-se să se gândească la ce i s-ar fi putut întâmpla lui Ariane Molineu în timpul vieții. Ce piedici ar fi putut să întâlnească? Ce evoluții nefericite? Ce – sau cine – ar fi putut fi cauza?

9

Sylvain Leclair locuia la podgoria sa de pe malul stâng al râului Hérault şi îşi ducea viața printre spalierele pentru viță sau în cramă, ocupându-se de butoaie. Era, în acelaşi timp, un om de lume, prezent la majoritatea adunărilor importante şi la multe mai discrete, într-un fel care avea prea puțin de-a face cu profesia lui. Poate că acest lucru se datora mai degrabă legăturilor sale cu Parisul: mătuşile lui

– domnişoare bătrâne – locuiau în arondismentul al XV-lea, iar el le vizita de câteva ori pe lună şi era, se pare, foarte căutat în saloanele din împrejurimi. Dar Sylvain nu se dădea niciodată drept cosmopolit şi nici nu-şi ascundea pronunţia vocalelor ca-n sud sau accentul nazal cu care încheia majoritatea cuvintelor, un „uh” lipsit de sens. Dimpotrivă, Sylvain Leclair nu se jena că e provincial, arătându-se veşnic arţăgos, agresiv, înfumurat, şi poate că tocmai ăsta era motivul pentru care era căutat de toate clasele sociale şi era invitat la toate petrecerile, unde i se dusese vestea pentru ţâfnă.

Relaţia lui Jeannette cu Sylvain, ca şi a tatălui ei, pornea de la prietenia cu mama ei. Jeannette ştia doar că Sylvain fusese mai întâi prieten cu bunica ei maternă de la Paris şi că apoi se împrietenise şi cu fiica acesteia. Sylvain ocupase un loc special în viaţa fetei, care nu avea fraţi sau surori, iar după ce Ariane a împlinit şaisprezece ani, a devenit perechea ei la baluri, consolând-o când se simţea stânjenită, ceea ce se întâmpla adesea. Stătea agăţată de braţul lui şi curând, desigur, s-au stârnit zvonuri că ar fi logodiţi.

Când Ariane a împlinit optsprezece ani, fiindcă Sylvain nu dădea nici un semn că ar cere-o în căsătorie, tatăl ei i-a spus pe şleau: trebuia să-şi exprime clar intenţiile sau să pună capăt atenţiei pe care i-o acorda. Sylvain s-a arătat surprins, a spus că-i pare rău, dar nu are nici o intenţie s-o ceară în căsătorie. După asta, cu excepţia unor intersectări

întâmplătoare în diverse saloane, Ariane şi Sylvain nu s-au mai întâlnit câțiva ani.

Printr-o serie de coincidențe puțin probabile, în iarna anului 1901, Frédéric Molineu s-a pomenit aşezat lângă Monsieur Leclair la un dineu la Fontainbleau, unde fusese invitat în ultima clipă de un profesor de la École Normale. În timpul discuțiilor de la masă au descoperit că Monsieur Leclair o cunoscuse pe soția lui Frédéric, Ariane, când era mică. Lui Frédéric i-a trecut, firește, prin minte că ar fi putut exista vreo relație romantică, dar fiindcă asta părea cu neputință fizic – bărbatul acela provincial, mătăhălos şi soția lui delicată –, gândul a fost înlocuit de ideea că un prieten din trecut, capabil să-i evoce amintiri plăcute, ar putea fi o alinare pentru Ariane, care de-acum simțea orice interacțiune umană ca pe o zgârietură dureroasă.

Sylvain a acceptat invitația la masă şi, spre uimirea lui Frédéric, efectul a fost aproape instantaneu. După ce şi-a întâlnit vechiul prieten – care avea cu douăzeci de ani mai mult decât ea şi se îngrăşase atât de tare, încât putea fi cu uşurință luat drept bunicul ei –, Ariane a început să-şi recapete buna dispoziție. Vizitele lui Sylvain au devenit o sărbătoare lunară, iar ea continua să se relaxeze, dormea şi mânca bine, era din nou femeia veselă de la începutul căsătoriei lor.

Dar n-a durat mult. Mintea lui Ariane părea să fi intrat pe un făgaş fără întoarcere şi, curând, a alunecat din nou în întuneric. Nimeni n-avea habar care era exact natura

legăturii ei cu Sylvain Leclair. Singurul lucru important era că nici măcar el nu se dovedea în stare s-o salveze.

Când, cu patru ani în urmă, Frédéric şi Jeannette s-au mutat în sud, la Montpellier, revolta podgorenilor față de scăderea prețului la vin era încă vie în mintea localnicilor. În timpul vizitelor sale la familia Molineu, Sylvain nu se sinchisea prea tare – gândeau ei – să-şi ascundă activitatea politică, dar nu era ceva despre care să vorbească prea mult şi, chiar dacă mai pomenea de asta, ei îşi imaginau că exagerează. Totuşi, pe măsură ce s-au acomodat cu noul oraş, au descoperit că nu era nici o exagerare şi că lui Sylvain i se dusese vestea în Montpellier pentru intervențiile gălăgioase dinaintea mulțimii în Place de la Comédie, unde se adunau sindicalişti, regalişti şi separatişti occitani ca să protesteze împotriva prafurilor ilegale ce năpădiseră piețele şi care puteau fi prefăcute în vin dacă turnai peste ele apă de la fântână. Şi, în timp ce Marcelin Albert[51] răcnea de la tribună, Syvain Leclair îi răspundea cu lozinci care aţâțau mulțimea.

O astfel de agitație febrilă nu mai apăruse până atunci în Montpellier, dar Sylvain era veşnic deschis la orice fel de influențe. Se părea că războiul adusese în zonă binefacerea unor slujbe, dublată de durerea iscată de pierderile de vieți omeneşti. Dar altceva clocotea sub toate acestea. Temându-

---

[51] Marcelin Albert (1851-1921): patron de cafenea şi podgorean, considerat conducătorul revoltei viticultorilor din 1907; a luptat pentru apărarea vinului natural împotriva vinului contrafăcut, din prafuri.

se de critici, cei neînrolați se grăbeau să-i denunțe pe alții, iar piețele publice clocoteau cu frânturi de zvonuri, transmise din gură în gură până când, răstălmăcite, făceau cale întoarsă şi ajungeau la uşa celui acuzat ca o dovadă a săvârşirii acelei nelegiuiri.

E greu de spus cum s-au răspândit primele zvonuri despre Patrice Nolin. Cel mai probabil a fost din vreo imprudență a sa, vreo remarcă întâmplătoare ajunsă la urechile vreunui patriot nelinişţit care a început s-o răspândească, până când, într-o singură seară, numele lui Nolin a făcut înconjurul oraşului, iar dimineață, tot Montpellier-ul era împotriva lui. Şi, desigur, Sylvain Leclair a aflat despre asta în timpul plimbării lui matinale şi a venit iute la familia Molineu să le spună lucrurile aşa cum le înțelegea el. Midhat tocmai plecase la facultate. Frédéric Molineu era pe punctul de-a ieşi la rândul lui, când a văzut silueta masivă a lui Sylvain Leclair pe aleea din față, legănându-şi bastonul.

— Bună ziua, Sylvain.

— Bună dimineața. Ai auzit?

— Ce să aud?

— Nolin a plecat. S-a întors acasă de la cină şi a găsit scrisori pe prag. S-a speriat şi a plecat.

— Intră! Ce tot spui? Ce fel de scrisori?

— Mulțumesc, a spus Sylvain ştergându-şi picioarele pe preş. Erau vreo patru, cinci. Unele anonime. Una cel puțin, a gemut el aruncând o privire spre hol, era scrisă de Luc Dimon.

— Luc? s-a mirat Frédéric. Dar ce are el cu Patrice?

— Ei, ştii... că-i trădător, că una, că alta. Neamț, egoist şi toate celelalte.

— Vai, Doamne! Ce crezi, ar fi bine să mă duc să-l văd? Sau mai bine să evităm...

— Nu mai e timp, a spus Sylvain aruncând din nou priviri spre bucătărie. Era pregătit să plece împreună cu fetele cu o oră în urmă.

— Asta înseamnă că i-ai văzut?

— Am trecut pe-acolo. I-am spus ce-am auzit.

— Dar ce-ai auzit?

— Una, alta, trebuie să avem mare grijă de-acum. Nu vrei să ne aşezăm? Mi-ar prinde bine o cafea.

— A... vai! Cred că ne-ar prinde bine, a răspuns Frédéric, dar cât e ceasul? Al meu a stat.

— Opt şi jumătate.

— Ştii ceva, de fapt eu trebuie să plec. Am curs la zece. Îmi pare rău, Sylvain, altă dată.

— De ce să-ți pară rău, prietene? Toată lumea profită de ospitalitatea dumitale. Presupun că nici eu nu sunt mai puțin vinovat. Plec şi eu cu dumneata.

— Ştii, îți mulțumesc că mi-ai spus.

Frédéric minţise: n-avea nici un curs la ora zece în ziua aceea. A pornit liniştit împreună cu Sylvain pe aleea ce ducea în stradă, dar îndată ce s-au despărțit şi a cotit, a început să meargă atât de iute că, atunci când a ajuns la facultate, avea gulerul ud de transpirație. A urcat câte două trepte odată, a împins cu putere primele uşi duble, a intrat

în forță pe al doilea rând, a ajuns la uşa cu geamul jivrat şi a descuiat-o cât de iute i-au îngăduit mâinile tremurânde să răsucească cheia.

Totul era la fel ca seara trecută. Sertarul de la birou era în continuare deschis, cele două pahare din care băuseră el şi Patrice rămăseseră unul lângă altul pe dulăpior, cu un rest gălbui de coniac pe fund. A lăsat servieta jos şi a început să-şi adune hârtiile. A deschis sertarele şi a scos foi pe care le-a stivuit pe birou, căutând ceva în ele. N-avea nici un rost, trebuia să le ia pe toate. Chiar dacă erau în franceză, aveau ici şi colo referiri la filosofi germani. A deschis două mape de piele şi a aşezat foile cât a putut de ordonat, fără să le îndoaie colțurile, şi-a luat cele trei carnete de notițe mai recente şi traducerea în engleză a Coranului, apoi a mai cercetat încăperea o dată înainte de-a ieşi din nou grăbit.

Între timp, Jeannette plecase de-acasă la mănăstire. Ca de obicei, luase cu ea *Les Mistères de Marseille*, dar pe drum s-a oprit la un chioşc ca să cumpere şi câteva ziare. La etajul al doilea al mănăstirii se afla un convalescent cu picioarele amputate pe nume Albert, venit din Béziers, care o întreba întotdeauna de ce nu le citeşte niciodată poveşti care să se fi petrecut cu adevărat. Rana de pe fața lui se vindeca greu, în unele zile îi crăpa şi din ea curgea puroi, iar el se plângea fără încetare că patul său e prea aproape de geam, că e prea multă lumină dimineața şi nu poate dormi. Doctorii spuneau că starea lui e prea delicată ca să

fie mutat şi că, oricum, mulți s-ar bate să capete patul acela. Uitați-vă ce privelişte aveți spre zidul grădinii, îi spuneau ei. Tonul cu care Albert îi cerea poveşti adevărate o descumpănea pe Jeannette fiindcă nu îşi dădea seama dacă glumeşte sau vorbeşte serios, deşi era acelaşi ton cu care se plângea de pat. De-acum îi ceruse asta de-atâtea ori, încât să hotărâse să-l creadă, chiar dacă o făcea numai ca să nu-l mai audă spunându-i-o.

Între paginile cărții vârâse şi cele două hârtii pe care i le arătase lui Midhat în dimineața aceea. Diagnosticul pe care doctorul i-l pusese mamei ei şi descrierea simptomelor scrisă de mâna acesteia. Nu mai avea timp să le recitească, dar nici nu voia să se despartă de ele. Strângea cartea la piept, de teamă să nu cadă foile din ea.

Din casa scării răzbăteau vocile joase ale doctorilor. Jeannette a ajuns la etajul al doilea, sfiindu-se, ca de obicei, că nu are halat alb de soră medicală. Colțul de la fereastră unde stătea mereu era inundat de lumină şi în jur fuseseră puse mai multe scaune aduse din tot salonul. Bărbații au aclamat-o pe măsură ce se apropia. Patul de lângă fereastră era gol, înfățat cu un cearşaf curat, bine întins.

— Unde e Albert?

— S-a dus!

— La etajul al treilea, l-au mutat până la urmă.

— Trăieşte, nu vă faceți griji! Ia uitați-vă la dânsa! a strigat unul dintre ei, pe nume Jerome, arătând cu degetul spre ea. A crezut c-a murit!

Un pacient nou, în pijama, aşezat pe unul dintre scaune, s-a ciupit de faţă şi a plecat capul râzând cu poftă.

— Bine, a spus Jeannette sec aşezându-se lângă el. Vrem *Les Mistères* astăzi? Am adus şi ziare.

— Nu ştiu ce vreţi să faceţi cu astea, Mademoiselle, mai lăsaţi ziarele, mulţumesc. Citiţi mai bine povestea.

— Bine, bine. Sunteţi gata cu toţii? *Bien*. Capitolul cinci, *où Blanche fait six lieues à pied, et voit passer une procession. Blanche et Philippe quittèrent la maison du jardinier Ayasse au crépuscule, vers sept heures et demie*[52].

Nu dădea prea mare atenţie cuvintelor pe care le citea, dar ştia să citească frumos şi încheia fiecare frază cu o intonaţie specială, accentuând anumite cuvinte sau semne de punctuaţie de parcă ar fi cântat o bucată muzicală. Soldaţii erau fermecaţi şi chiar şi surorile care veneau să le schimbe bandajele vorbeau în şoaptă şi răsuceau foarte încet tifonul. Din când în când, Jeannette ridica ochii de pe pagină şi le vedea în jur chipurile ca de copii, cu gurile căscate.

A plecat la începutul amiezii. „Vitejii” trebuiau să mănânce şi să doarmă, spuneau surorile. Luna apărea deja pe cer. Nu s-a putut stăpâni: a deschis cartea înainte să ajungă acasă, a scos notiţele mamei ei şi, oprindu-se la

---

[52] „...în care Blanche străbate cinci leghe pe jos şi vede trecând o procesiune. Blanche şi Philippe plecară de la grădinarul Ayasse în amurg, pe la şapte şi jumătate” (fr.).

colț, înainte de-a intra pe aleea casei, a despăturit hârtia în lumina pâlpâitoare.

Uneori simt că mă fac tot mai mare, alteori că mă micşorez. Merg şi iute, şi încet. Cavitatea gurii îmi e uriaşă, simt o apăsare foarte puternică.

Uneori îmi miroase a moarte. Mă uit la unii oameni şi nu-mi dau seama dacă o miros, o văd sau o simt. O simt în tot corpul. Dar nu e întru totul rău. Unele zile miros deosebit de puternic. Uneori mă pomenesc că aş vrea să le păstrez sau să păstrez măcar senzația, dar nu pot şi dispare. E ca şi cum aş fi dată complet peste cap. Când simt asta, cred că aşa e viața, cea nesimulată, nemimată. Căsnicia mea e de fapt ca o casă în care trăiesc. Cu patru pereți. Frédéric e o casă. Senzația asta e o reacție la ceva străin. Dar este oare adevărată? Fiindcă chiar şi ceva cunoscut poate deveni necunoscut.

— Jeannette!

Midhat venea alergând pe drum, în urma ei. Avea ochii umezi şi strălucitori, iar părul uns cu briantină îi era ciufulit. Şi-a dat la o parte o şuviță groasă de pe față.

— Jeannette, te-am văzut venind şi am alergat după tine. Am fost la bibliotecă. N-am găsit nimic nou. Dar, a urmat el trăgându-şi răsuflarea, am o teorie.

Chipul îi strălucea animat. Ea a vrut să-i atingă mâna şi, deşi n-a făcut-o, probabil că ceva din acel imbold a ieşit la iveală pentru că fața lui s-a luminat de un zâmbet încurajat.

— Stai să-ți...

— Mai bine îmi spui în casă, nu aici.

Au cotit pe aleea din fața casei, iar Docteur Molineu le-a deschis uşa de la intrare. Era sumbru.

— Am o veste foarte tristă, *mes petits*.

Midhat a văzut că ținea o scrisoare în mână şi, cu un gol în stomac, a ghicit ce putea fi.

— Nu! a exclamat el.

— Prietenul nostru Laurent a murit.

Scrisoarea era de la mama lui Laurent. Fusese ucis într-un bar, la Ypres, în drum spre casă. Un ofițer beat îl confundase şi l-a înjunghiat în piept şi în braț. Laurent murise iute din pricina pierderii masive de sânge.

Au rămas toți trei cu ochii în podea, cu uşa deschisă. Molineu a atins gâtul fiicei sale. Apoi a întins mâna să închidă uşa şi le-a propus cu glas sugrumat să se odihnească înainte de masă.

Jeannette se albise de tot la față. Midhat a invitat-o în camera lui, iar ea a acceptat fără jenă. S-a aşezat pe scaunul lui, iar el, pe pat. Amândoi stăteau cu fața la fereastra prin care se vedeau dispărând cele din urmă licăriri ale zilei. Umbrele ştergeau detaliile peisajului şi ornamentele îngerului cu urciorul gol, iar luminile dinăuntru prefăceau geamul într-o oglindă care le reflecta chipurile. Al lui, cu albul ochilor strălucitor, cu trupul cocârjat pe marginea patului. Al ei, cu pleoapele atârnând grele.

— Eram copii, a început ea să mormăie în timp ce-i picurau lacrimi din ochi. Când eram copii ne prefăceam că suntem orfani.

El n-a putut să-i răspundă. Curând avea să fie copleşit de o durere de nesuportat. N-avea să mai dureze mult.

— Voiam cu toții să fim Cosette. Sau la Petite Princesse.

Adevărul era că Laurent rămânea mai presus de Midhat în toate privințele. Laurent, pe care începuse să nu-l mai sufere şi, da, chiar să-l urască. Ba chiar, pentru o clipă, îi dorise moartea. Şi-a încleştat pumnii şi a închis ochii. Dar poate că nu pe adevăratul Laurent îl ura, ci doar imaginea pe care o avea despre el. Imaginea unui om care-l întrecea în virtute, ca şi în intelect, în purtare, cultură şi chiar în înfățişare. Laurent Toupin, uşor adus de spate, cu claia lui de păr blond şi gesturile atât de naturale. La capătul acestor gânduri era faptul de nesuportat că acest om nu mai exista. Nu putea încă să facă față ideii. Trebuia să se gândească la Laurent ca şi cum ar fi fost viu.

Jeannette zicea în continuare ceva despre orfani. Oare ce voia să spună? Că Laurent fusese ca un părinte pentru ea? Nu putea îndura nici asta încă. A încercat să-şi închipuie un cadavru însângerat, un braț şi un piept rănite. Era o imagine îngrozitoare, dar nu-l impresiona. Poate că-i era greu să creadă în ceva ce-şi imagina singur. Nimic nu putea înlocui încă scena care îi licărea în minte: Laurent mergând înainte pe poteca din grădină, cu pantalonii răsucindu-i-se în dreptul genunchilor, cu ochii pe jumătate închişi din pricina soarelui, mormăind o prostioară despre natura umană.

Jeannette tăcuse.

— Era prietenul meu, a spus Midhat cu voce tare, fără să se poată stăpâni.

Ura până şi amărăciunea acestor cuvinte.

Şi-a adus aminte de ceasul de aur în toiul nopții. Se trezise din pricina zăngănitului geamului în rama ferestrei şi, în timp ce-şi vâra brațele reci sub pătura caldă, mintea i s-a dezmorțit deodată. Ceasul! Se pierduse, de bună seamă. Şi l-a închipuit ticăind în noroi. Cu învelişul fragil deschis, asemenea aripilor unui gândac, lăsând la vedere inima ce pulsa. Apoi şi-a amintit că Laurent nu fusese ucis pe câmpul de luptă, ci într-un bar. S-a răsucit în pat.

Dimineața, nici nu se aşezase bine la masa de lucru, când a auzit o bătaie în uşă. Jeannette stătea în hol, dinaintea camerei lui, la fel de palidă ca ziua trecută. I-a apucat mâna şi a strâns-o cu degetele ei uscate. N-au rostit nici o vorbă. El s-a aplecat şi i-a atins uşor buzele cu ale lui. Când Midhat s-a tras înapoi, Jeannette s-a încruntat şi a deschis gura crispată.

Slujba de pomenire s-a ținut vineri. Lumea s-a adunat într-o biserică veche cu tavan boltit, cu arcade de marmură. Bărbații purtau costume cu cravate, femeile, rochii sobre, iar soldații aflați în permisie erau îmbrăcați în uniforme albastre, strânse la mijloc cu curele. Midhat s-a aşezat alături de familia Molineu, în rândul al doilea, sub un candelabru mare, neaprins. În față, deasupra altarului, se vedeau figurile de ghips ale sfinților şi ale imploratorilor. Midhat n-a ascultat slujba. Când intrase, îl zărise pe tatăl lui Laurent: îl recunoscuse după înălțime şi postură, deşi

avea părul castaniu. Dar acum bărbatul se afla de partea cealaltă a navei centrale şi Midhat nu-l vedea din pricina altor capete. La marginea aceluiaşi rând suspina o tânără blondă care ar fi putut fi sora sau verişoara lui Laurent. Midhat se întreba dacă au găsit ceasul asupra lui şi ce-au crezut despre el. Poate şi-au închipuit că Laurent îl furase de la vreun turc mort, că era un erou, iar ceasul era prada lui. Capetele s-au plecat la rugăciune. Lângă el, Jeannette a început să tremure. Ar fi vrut s-o apuce de braţ, dar s-a stăpânit ca să nu pară că-i neagă acest drept.

După slujbă, Midhat şi familia Molineu s-au despărţit de restul lumii şi au străbătut oraşul pe jos spre casă. La capătul bulevardului se deschidea o piaţetă cu peluza foarte îngrijită şi deasupra lor s-a învârtit un stol de porumbei care a poposit apoi pe braţele şi pe capul de bronz ale lui Ludovic al XIV-lea. Dintr-odată, Docteur Molineu a anunţat că merită cu toţii să facă o excursie la mare.

— Negreşit, a spus el cu voce tare în timp ce-i conducea pe promenadă. Nici unul dintre noi n-a ieşit din oraş toată iarna. Midhat n-a văzut decât pereţii universităţii. *Ergo*, o schimbare de decor, a urmat el aplecându-se să le privească feţele cu o mină mustrătoare, va fi necesară. Nu rezolvăm nimic dacă stăm mohorâţi. Nu-mi pasă ce cred alţii despre asta, a adăugat el, făcând apoi o pauză. Nu trebuie să ne pese. Că e război sau nu. E nesănătos să ne înfrânăm tot timpul. De fapt, lui Laurent chiar i-ar fi plăcut să ne ducem la plajă. Cred că e chiar ce ne-ar fi

recomandat. Nu vorbea el mereu despre cât de mult îi plăcea să călătorească?

Jeannette a oftat şi, pe neaşteptate, a început să râdă. Pielea de pe obraji o strângea din pricina lacrimilor uscate.

— Îți place să înoți, Midhat? a întrebat Molineu.

— Am mai fost în mare.

— Ai mai fost *pe* mare, cu siguranță, dar ai intrat vreodată în ea de bunăvoie? Ai simțit sarea rece pe spinare? Fiindcă asta e o senzație cu totul diferită.

La ordinul lui Molineu, a doua zi dimineață, Midhat, Jeannette şi Georgine l-au aşteptat în hol, îmbrăcați în haine uşoare de in, înarmați cu umbrele de soare şi cu o pungă cu pere. Au luat trenul către Palavas-les-Flots, ocupând un compartiment întreg. Frédéric a insistat ca Midhat să stea la fereastră ca să vadă peisajul şi s-au aşezat cu toții în timp ce locomotiva a început să geamă. De data asta Midhat era cel care nu putea s-o privească pe Jeannette, aflată în fața lui. Aşa că tot drumul n-a făcut decât să se uite atent pe fereastră, scrutând peisajul pe care nu-l văzuse de când sosise, pe măsură ce se ivea iute din spatele lui şi se pierdea încet în depărtare în urma trenului. Crângurile de măslini treceau în goană, amintindu-i de data când văzuse măslini în Franța, dar şi în Palestina, în timp ce trenul zăngănea şi pufnea din toate încheieturile.

În pofida ştirilor din dimineața aceea – o înaintare de opt kilometri cu prețul a şaisprezece mii de morți –, plaja de la Palavas era înțesată cu lume dornică de soare, sub un cer

neruşinat de colorat. Un dig de beton ieşea în larg ca un braț, iar valurile i se izbeau de ziduri. Printre ciulinii ce mărgineau plaja, Georgine a descoperit o gheretă nepăzită plină cu şezlonguri verzi-închis, pătate de sare, Midhat a sărit peste tejghea şi a scos câte unul pentru fiecare. Apoi, împreună cu Frédéric, le-a cărat într-un loc dintre un cort şi o cabină colorată. Midhat şi-a scos pantofii: simțea printre degetele de la picioare nisipul rece ca gheața. A întins un şezlong şi l-a îndreptat spre mare.

Docteur Molineu a fost singurul care a înotat până la urmă. S-a străduit din răsputeri s-o convingă pe Georgine, dar ea a refuzat, făcându-se tot mai roşie la față, până când Jeannette şi-a mustrat tatăl că e prea insistent, aşa că el s-a lăsat păgubaş şi s-a azvârlit în apă de unul singur.

Încă le mai răsunau valurile în urechi când, plini de nisip şi tăcuți, au luat trenul înapoi spre oraş. Pe fereastră vedeau cerul purpuriu, iar în drumul de la gară spre casă au fost nevoiți să se adăpostească sub copertina unei cafenele închise în timp ce norii s-au golit deodată cu forță asupra oraşului. Au aşteptat, privind ploaia care se revărsa pe copertină. Jeannette se fâțâia de la un capăt la celălalt al adăpostului. Apa cădea pe drum în stropi mari, care se spărgeau ricoşând în sus atât de abundent, încât parcă ar fi fost nişte castroane mari de argint. După o vreme a oftat şi a întors în sus un scaun, aşezând umbrela de soare pe locul ud. Apoi s-a aşezat, cu o figură nefericită.

Cu mâinile la spate, Molineu a scos capul să se uite afară şi a spus:

— Cred c-ar trebui s-o luăm la fugă. Putem folosi umbrelele de soare ca să ne ferim de ploaie. Ce părere aveți? Altfel chiar c-o să stăm aici ore întregi.

— Să alergăm? a protestat Georgine. Dar, Docteur, pantofii mei...

— Ei, hai, Georgine, o să ne distrăm, a spus Molineu. O să iei apoi nişte pantofi vechi de-ai lui Jeannette. Ei bine, sunteți gata cu toții? Hai, scoală-te, Jojo. Nu fi ursuză!

Nu-şi puteau înfrâna chicotele în timp ce hainele le deveneau străvezii, iar umbrelele de soare, care nu funcționau deloc ca nişte umbrele adevărate, se dovedeau complet nefolositoare pe potopul acela. Midhat se străduia să nu se uite la rochia lui Jeannette care, acum cenuşie, i se lipise de talie scoțându-i în evidență gropița buricului. A grăbit pasul ca să-l prindă din urmă pe Docteur Molineu, lăsându-le pe cele două femei să țipe în urma lor. Au ajuns acasă cu răsuflarea tăiată şi s-au împrăştiat ca să se schimbe.

Când Midhat s-a întors jos, uşa de la salonul crem era deschisă; a văzut-o pe Jeannette înăuntru, cu spatele la el. Curajul l-a îmboldit. A intrat şi, după ce a tras zăvorul, s-a răsucit, tresărind surprins s-o vadă chiar lângă el. Ea a râs, a râs şi el, i-a cuprins trupul cu brațele şi inima i-a bătut cu putere la atingerea buzelor ei moi.

Durerea era o scuză bună pentru intimitate, dar era reală şi chiar avea nevoie de ea. Până şi momentele lor de vinovăție, resimțite din când în când în zilele următoare,

puteau fi domolite doar cu şi mai multă apropiere. Era un miracol pe care-l trăiau în taină. Când se aflau în prezența altora roşeau, nu se puteau stăpâni să-şi zâmbească de la distanță în saloane aglomerate şi să se prindă de mâini pe nevăzute, sub fața de masă sau pe la spate, atunci când treceau un prag. Şi totuşi, Docteur Molineu nu părea să bage de seamă decât umbrele şi petele roşii care apăreau sub ochii lui Midhat.

— Nu merită să-ți pierzi somnul pentru nimic, i-a spus el, salutându-l şi urându-i succes înainte de cursuri. Gândeşte-te că sunt doar nişte examene. O să te descurci până la urmă. Şi dacă chiar se întâmplă să nu te descurci şi să fii nevoit să repeți anul, a urmat el deschizând larg brațele, noi tot aici o să fim. Dacă n-o să fim bombardați, desigur. Bine, hai, du-te!

Cât era ziua de lungă, mintea nedormită a lui Midhat se zbătea între euforie şi teamă, iar îndemnurile pline de înțelegere ale lui Molineu nu făceau decât să-i sporească groaza de a-l înfrunta. Avea de gând să amâne s-o ceară de soție pe Jeannette cel puțin până la sfârşitul anului universitar, dar ideea îl chinuia chiar şi aşa. Regulile de purtare ale oaspetelui față de gazdă erau sădite atât de adânc în mintea lui, încât simțea până în măduva oaselor ruşinea de-a le fi încălcat. Şi pentru toate aceste chinuri căuta alinare tot în şoaptele şi buzele lui Jeannette, în capul ei aşezat uşor pe umărul lui.

În această perioadă a descoperit şi un aspect al casei familiei Molineu despre care nu avea habar. Pentru prima

dată îşi dădea seama cât de puțin cunoscuse locuința aceea, limitat cum fusese la dormitorul lui, la camerele de la parter şi la acea singură privire pe care o aruncase în biroul lui Molineu. Casa era mult mai mare decât crezuse şi, asemenea salonului crem, majoritatea încăperilor erau închise, mobilele fiind acoperite cu pânze ce le preschimbau în tainice întinderi albe, labirinturi de siluete abia vizibile care aminteau vag de ceva trecut, oarecum mai vii fiindcă sileau mintea să formeze contururi, culori, să închipuie năluci. Imaginația lui Midhat o lua mereu razna, vedea umbre în încăperi locuite, proiectând trecutul închipuit într-un viitor închipuit. Pe la colțuri, praful se aduna în rotocoale. Când scârțâitul podelei din coridor anunța apropierea lui Georgine, cei doi îndrăgostiți se ascundeau sub pânzele pline de praf, muşcându-şi degetele şi ținându-şi respirația de cum auzeau bucata de săpun aterizând în găleata cu apă.

Se atingeau doar cu mâinile şi cu buzele şi această înfrânare devenea un chin desăvârşit. Degete mângâind palme, degete mângâind obraji. Evitau cu bună ştiință dormitoarele: cel mult, unul dintre ei şovăia în prag când celălalt intra să ia ceva, dar până şi asta părea o apropiere periculoasă. Uneori, cuprins de frenezie, Midhat o trăgea spre el şi-i strivea buzele înroşindu-i pielea din jur şi, văzând urma pe care o lăsase, o trăgea înapoi spre el şi ea se lăsa în voie. Dar cel mai mult îi delecta dorința înfrânată, care, fiindcă-i opuneau rezistență, avea vigoare, şi complotau hoțeşte în acest sacrificiu reciproc.

Mai încolo pe coridor, după camera lui Georgine şi după o baie întunecoasă plină cu obiecte de alamă, se aflau nişte scări înguste care duceau la etajul al treilea. Midhat era uimit. Acolo sus, ferestrele erau atât de mici, încât de afară lăsau impresia că spațiul nu e îndeajuns de înalt ca să stai în picioare. Cu toate acestea, erau două camere de dimensiuni normale, nefolosite, în care erau depozitate o mulțime de lucruri, iar a treia era o mansardă plină de cutii şi mobile aruncate, majoritatea vechi şi rupte, cu un mic intrând unde se afla un scaun îmbrăcat în catifea pe care stătea Jeannette când căuta „printre lucrurile mamei”, după cum spunea ea, arătând spre o vitrină cu uşi de sticlă, înceţoşate de praf, prin care se vedeau bibelouri, ornamente de porțelan, cărți, un sfeşnic cu un ciot de lumânare vechi şi un lucru din dantelă înghesuit într-un colț.

Era o manifestare de dragoste matinală. Trebuiau să plece de acasă înainte de prânz, el la facultate, iar ea la mănăstire sau să stea la coadă ca să ia rația de pâine. Aşa că dovezile lor de dragoste aveau prospețimea dimineții, iar ei nu vedeau niciodată umbrele serii strecurându-se prin ferestrele acelea murdare. Midhat se trezea adesea cu noaptea în cap şi, în intervalul până la răsăritul soarelui, o prindea pe Jeannette pe coridor, stăteau de vorbă în şoaptă, mai puțin sfioşi din pricina somnului. Apoi îşi începeau ziua avântați, iar până seara Midhat, cu inima bătându-i nebuneşte, se clătina istovit ca pe marginea unui hău.

În afară de faptul că trebuia să-i dea socoteală lui Docteur Molineu, se temea, de bună seamă, de confruntarea cu tatăl său. Iar aceasta trebuia şi ea amânată, cel puțin până după ce va fi vorbit cu Molineu, poate chiar până la sfârşitul războiului. Îşi închipuia chiar că ar putea să renunțe la moştenirea ce i se cuvenea şi să pornească pe cont propriu. Toate aceste gânduri îl umpleau de groază. Cel puțin Teta ar îndrăgi-o pe Jeannette, de asta era sigur. Aplecat peste cărțile sale, în unele după-amiezi îşi înfigea un deget în obraz, simțindu-şi dinții între orbita ochiului şi maxilar. Totul trebuia amânat, totul: luna iunie era aproape, venea vacanța şi, indiferent ce spunea Docteur Molineu despre prelungirea şederii, examenele cereau muncă susținută dacă voia să treacă în anul al doilea.

O lucrare practică la fizică pe care o făcuse într-o după-amiază la bibliotecă îi fusese înapoiată a doua zi notată cu 45 de puncte pe prima pagină. Ca să treacă, îi trebuiau 70 de puncte. A intrat în amfiteatru ca prin vis şi, aşezat în spate, a auzit cursul predat doar sporadic, ca şi când vocea conferențiarului ar fi fost purtată de un vânt ce sufla din timp în timp. Când a ieşit, peste o oră, a simțit că-l bate cineva pe braț. Era Samuel Cogolati.

— Salut, Midhat, a zis el zâmbind trist. Vreau să-ți spun cât de rău îmi pare. Îmi pare nespus de rău. E aşa de neaşteptat, dar, ştii, lucrurile astea se...

Midhat a plecat ochii spre lucrarea sa la fizică notată cu 45 de puncte.

— Dar de unde ştii?

— Poftim?

— De-abia am primit-o azi-dimineață, a urmat Midhat. A, s-a oprit el, te referi la Laurent? Da! E de-a dreptul îngrozitor. Suntem disperați. Mulțumesc, Samuel. Apreciez, să ştii...

— Dar, stai aşa, mai e ceva. Mă întreb dacă ai vrea să învățăm împreună.

— Să învățăm împreună?

— Mi-a plăcut cum am căutat amândoi la bibliotecă despre psihiatrie. Şi m-a impresionat cât de interesat erai, cât de curios să înveți despre diferite domenii ale ştiinței medicale. Cred că tu şi cu mine... am putea face învățatul pentru examene să devină plăcut.

Nările largi ale lui Cogolati s-au dilatat odată cu zâmbetul lui larg. Midhat a şovăit. Apoi i-a întins mâna şi, strângând-o pe a lui Cogolati, i-a trecut prin minte că omul acesta i-a fost trimis să-l salveze. Cogolati a început să chicotească, amuzat de entuziasmul lui, şi-i scutura tot brațul spunându-i:

— Sunt încântat, sunt foarte încântat.

A doua zi, la ora unsprezece, înarmați cu mai multe teste, manuale şi tabele cu elemente pe care le făcuseră singuri, cei doi s-au întâlnit într-un colț retras din spatele catedralei.

— Să începem cu botanica, vrei? a întrebat Cogolati.

În colțul acela, aflat la umbra unor chiparoşi, au stat zilnic, de la unsprezece la două, toată luna iunie şi apoi în iulie, când arşița verii pârjolea piatra cenuşie a

amfiteatrului de anatomie orbindu-i, aşa încât, atunci când ridicau ochii din paginile cărţilor, nu vedeau decât forme verzi şi violacee. De la bun început a fost limpede că, după un an de studiu intens, orice recapitulare a materiei era pentru Cogolati o simplă plăcere. Asta l-a neliniştit şi mai tare pe Midhat, care se străduia să-şi ascundă frământarea sub entuziasmul cu care punea întrebări şi mormăia aprobator la auzul răspunsurilor ca şi cum ar fi spus că, desigur, ştia toate acele lucruri. Iar dacă pe Cogolati îl enerva asta, nu lăsa să se vadă, fiindcă doar râdea şi dădea capul pe spate când Midhat întreba a treia oară:

— Şi cataliza? Mai adu-mi aminte ce e asta. O, da, da, desigur.

Au susținut examenele în prima săptămână din iulie. În sală au fost aşezate două sute de scaune la distanță de un metru unul de altul şi cu un spațiu gol în spate, unde se plimbau şi se adunau supraveghetorii. Primele examene au fost la botanică şi zoologie. Midhat era de părere că şi probele scrise, şi cele orale decurseseră bine: au avut întrebări despre fotosinteză şi agenți de împrăştiere a semințelor, pe care le învățase temeinic împreună cu Cogolati, şi o secțiune despre vertebrate şi nevertebrate; la examenul oral de zoologie, a recunoscut plin de încredere spinii branhiali, eventul, trompa, cilii şi tentaculele şi a descris ciclul de viață al unei broaşte dinaintea a doi profesori; la botanică, a prezentat etapele de dezvoltare ale unei alge, ale unei ciuperci şi ale unei briofite; a înşirat caracteristicile gimnospermelor, monocotiledonatelor,

dicotiledonatelor, a dat definiția respirației şi a prezentat victorios viața foioaselor.

Şi examenul la fizică a fost destul de simplu. Tot şpilul era, după cum îi explicase Cogolati, să învețe formulele pe dinafară şi apoi să deducă din întrebare care din ele se aplica. Apoi era doar o chestiune de înlocuire a cifrelor.

— Asta e problema la examenele rudimentare la ştiințe, îi spunea Cogolati.

Deşi voia, poate, ca Midhat să-i împărtăşească disprețul, a dat doar de chipul uimit al unui om care simțea că fusese salvat de la o mare nenorocire.

— Mulțumesc, îi spunea Midhat, îți mulțumesc.

La chimie a dat însă de necaz. Problema nu era că n-ar fi ştiut materia; în cele trei zile dintre examenul scris la fizică şi cel la chimie stătuse alături de Cogolati la bibliotecă, rezolvând testele practice şi discutând răspunsurile, şi în ziua examenului intrase în sală simțindu-se pregătit. Problema a fost că, privind la lucrarea sa, în încăperea cu pereți răcoroşi, în scârțâitul penițelor celor două sute de studenți şi tropăitul supraveghetorilor printre bănci, nu s-a putut concentra. A citit şi a recitit fără grabă fiecare întrebare, a dat mai întâi un răspuns, apoi altul, lăsând calculele neterminate.

În ziua cu examenul scris la chimie, care marca sfârşitul semestrului universitar, Sylvain Leclair era aşteptat la masă la familia Molineu. De la moartea lui Laurent, povestea de dragoste dintre Midhat şi Jeannette înflorise de la sine, iar teoriile sale despre Ariane Molineu şi cauza

sinuciderii ei fuseseră lăsate la o parte. Deşi nu se gândea în mod conştient la ele, ceva continua totuşi să i se închege în minte şi acum îi veneau idei tulburătoare despre abuz, asociate cu imagini ciudate pe care şi le amintea: Sylvain rânjind la masă, Jeannette părăsind încăperea necăjită.

A ridicat ochii din lucrare şi a văzut o tânără mai în faţă, în celălalt rând de bănci, care era agitată: bătea cu tocul de scris în masă, lovindu-şi călcâiul de glezna celuilalt picior. Studentul dinaintea ei s-a răsucit spre ea:

— Şşşşt!

Ea a tresărit, iar tocul a făcut o ultimă mişcare între degetele sale, după care nu s-a mai auzit.

— Mai aveţi o oră, a spus supraveghetorul.

Apoi a scris cu creta scârţâind pe tablă: „ENCORE UNE HEURE”.

Abia atunci s-a mobilizat Midhat şi a coborât privirea asupra lucrării, din care răspunsese complet la o singură întrebare. Începuse cu cea de la numărul cinci: s-a întors la ea.

5 (a) Calculaţi greutatea de sulf din 50 g de Cr^2 $(SO_4)_3$. Determinaţi rezultatul cu trei cifre semnificative (greutăţi atomice Cr 52, S 32, O 16).

Când timpul s-a scurs, răspunsese la întrebare doar pe jumătate, iar la apelul: „Puneţi tocurile jos” s-a ridicat de pe scaun ameţit de atâta concentrare. Li s-a îngăduit să iasă

în ordine alfabetică. L-a găsit pe Cogolati afară, pe trepte, într-o postură exagerat de relaxată.

— Ei, ce-ai făcut? a întrebat el când au pornit împreună.

— Bine, cred.

În capătul grădinii, chiparoşii foşneau şi se clătinau.

— Nu vrei să bem o cafea?

— Mulţumesc, a spus Midhat, dar, ştii, sunt istovit. Cred că mă duc acasă.

Venise momentul despărţirii, căci Cogolati pleca la Geneva a doua zi dimineaţa. Midhat i-a mulţumit, iar Cogolati a zâmbit stânjenit. S-au îmbrăţişat şi s-au despărţit la poartă.

Vara era în toi. În jurul său, pomii îşi etalau florile mici rozalii, umbrind străzile. Totul era liniştit. S-a îndreptat spre casă încet, eliberat de presiunea timpului universitar, de împărţirea rigidă a zilelor în ore şi minute. A ajuns acasă şi a urcat treptele: uşa de la biroul lui Docteur Molineu era întredeschisă. Prin crăpătură a zărit ceafa lui Jeannette, care stătea pe podea în faţa ferestrei arcuite. A ciocănit.

— Intră.

Pe jos, lângă ea, se aflau un maldăr de albume şi un teanc mai mic de fotografii. Prima fotografie înfăţişa o femeie cu guler de dantelă şi cu o floare în păr.

— Cum a fost? Hai, vino să mă săruţi!

— A fost bine. Sunt istovit, mi-a obosit creierul. Citeşte mai departe, nu vreau să te deranjez.

Midhat intrase ultima dată în biroul lui Docteur Molineu când căutase pe furiş o călimară. Nu era o încăpere pe care

s-o fi ales pentru întâlnirile lor tainice, era, desigur, un teritoriu nepermis. Şi totuşi, stând acum în mijlocul ei, cu femeia pe care o iubea citind în faţa lui, s-a simţit îndreptăţit să fie acolo. Masa de scris era acoperită cu hârtii învălmăşite şi cu câteva teancuri de volume din care ieşeau semne de carte asemenea unor limbi. Rezistând tentaţiei de a se aşeza pe scaun, s-a lăsat purtat o clipă de o închipuire, o încăpere exact ca asta, cândva în viitor. A alungat-o şi s-a îndreptat spre Jeannette, aşezându-se lângă ea pe podea.

Îi apăruse în minte înainte să-şi fi dat seama că citise. Propriul nume. S-a întors.

Pe marginea mesei de scris era un caiet deschis. Pe pagină se vedea titlul cu litere mari: „Notes Préliminaires – Midhat Kamal”, iar sub el, o mulţime de semne ilizibile cu cerneală verde, uneori scrise în diagonală până la margine. Midhat a ridicat caietul. A descifrat două fraze din josul paginii: una era „Naplouse – deux montagnes, Ebal şi Garizim”, iar cealaltă, „Les Samaritains – la magie? L’Araméen & l’Arabe & l’Hébreu”. A dat pagina. Următorul titlu era „Proverbes”. Erau înşirate toate expresiile pe care Midhat le auzise în copilărie la Nablus şi pe care i le tradusese lui Docteur Molineu iarna trecută, într-o discuţie pe care o avuseseră lângă foc, iar el le notase în caiet. Una era „Limbaj de ziar”; „Kalam jarayed – ceva greu de crezut”. Alta: „Kalamo waqif – vorbire agresivă”; „vorbele nopţii sunt ca unse cu unt – se vor topi la soare – promisiuni

nerespectate”. În josul paginii scria: „La langue peut affecter le cerveau? La traduction pure est impossible”[53].

— Ce e asta?

— Ce?

— Tatăl tău...

— Ce-a făcut tata?

— Scrie despre mine.

Jeannette s-a ridicat în picioare.

— Cum adică scrie despre tine?

El s-a dus înapoi la masa de scris. Printre cărțile de pe ea erau şi două traduceri ale Coranului. I-a întins lui Jeannette caietul în care apărea numele lui şi a ridicat un Coran, o veche traducere în franceză, legat în piele, cu cotorul aurit, ce purta titlul „L’Alcoran de Mahomet Tome 1”. Cel de-al doilea volum era o traducere mai recentă în engleză.

— Mă studiază.

Ea a dat o pagină, iar Midhat a privit peste umărul ei. Un fragment din însemnări era scris mare şi citeț.

Efectul unei limbi noi asupra creierului primitiv.

E ca şi cum învățarea unui cuvânt ar face loc în minte pentru înțelesul lui – întrebuințarea, nuanțele, conotația şi deosebirile – în aşa fel încât, chiar dacă cuvântul ar fi uitat, ar rămâne în minte o urmă, o formă, o cavitate. Astfel, un om

---

[53] „Poate limba influența creierul? Simpla traducere e imposibilă” (fr.).

care nu se poate exprima ar putea să formuleze gânduri complexe, cu condiția să fi învățat cândva să vorbească.

Jeannette n-a dat pagina mai departe. Au rămas tăcuți amândoi.

— Ştiai de asta?

— Sigur că nu.

— Crezi... că... crezi că sunt..., a rostit el cu voce sugrumată. Trebuie să vorbesc cu el.

S-a sprijinit de spătarul scaunului ca să-şi țină echilibrul.

— Da, cred că ar trebui, a răspuns ea punând cu grijă caietul la loc pe birou. Vrei să vin cu tine?

— Nu. Noi – nu e momentul acum. Simt că trebuie să stau jos.

Jeannette l-a urmat în dormitor. El s-a aşezat pe pat, în vreme ce ea îl urmărea din cadrul uşii. Ochii îi erau roşii din pricina lacrimilor înăbuşite.

— Stai jos.

N-o putea privi. În timp ce trecea prin fața lui, Midhat s-a uitat lung pe uşa deschisă spre hol, unde lumina răspândită de o fereastră nevăzută se întindea pe podea. A rămas cu ochii pierduți la formele ivite în cadrul uşii până când şi-au pierdut înțelesul, iar balustrada a devenit un braț femeiesc şi umbra din colțul îndepărtat, de lângă baie, un pantof negru, cu şiret lung, care era de fapt o adâncitură întunecată din care ieşise o scândură.

Simțea că i se strânge stomacul. Era oaspete, dar gazda păcătuise. Însă şi el păcătuise şi încălcase regulile, cu fiica gazdei. A cui era prin urmare necuviința? Şi-a dat seama din nou de măsura ignoranței sale. Credea că le cunoşte de-acum conduitele publice, într-o oarecare măsură, dar pe cele private? Se crezuse în sânul familiei – aproape apt să stea pe scaunul din birou. Crezuse că faptul că e diferit nu are nici o însemnătate. Dar dacă el reprezenta obiectul de studiu al tatălui, cum ar fi putut fi soțul fiicei? Ginerii nu erau obiect de studiu.

Întunericul înghițea priveliştea din dreptul uşii, umbrele se întindeau, petele de lumină se micşorau, iar pantoful din colț dispărea încet în umbră.

— Midhat? a exclamat Jeannette cu ochii măriți. Midhat, am auzit uşa. Au ajuns.

S-a auzit răspunzând.

— Ar trebui să mă schimb, a urmat ea. O să bea ceva mai întâi.

Jeannette a ajuns în dreptul uşii, intrând şi ieşind apoi din lumină, după care a dispărut.

El s-a mişcat încet. Şi-a pus cărțile şi caietele pe rafturile din dulap, şi-a scos halatul de examen. S-a îmbrăcat într-un costum gri-închis, cu un ac de cravată din argint şi o insignă în formă de fluture pe rever. S-a privit în uşa cu oglindă a şifonierului. A încercat să vadă ce vedea Frédéric. Ceva s-a mişcat. Era oglindirea unei ramuri din grădină care se legăna în adierea vântului, asemenea unui braț scuturat.

Podeaua a scârțâit în hol; a deschis uşa şi a văzut-o pe Jeannette în capătul scării. Purta o rochie galbenă-închis cu dantelă neagră pe umeri.

— Vino jos, i-a spus ea.

— Mai stau puțin şi vin după aceea.

Sylvain Leclair şi Docteur Molineu erau deja aşezați la masă când a intrat el. Sylvain stătea lângă Jeannette, iar tacâmul lui Midhat fusese pus lângă Molineu, în fața ei.

— Bună seara, Monsieur Midhat, a spus Sylvain.

— Bună seara, Monsieur Leclair. Docteur. Mademoiselle.

Leclair mai slăbise de când luase masa la ei ultima oară, astă-primăvară, deşi era tot masiv, cu fața uşor lăsată. Sprâncenele lui ascuțite erau cenuşii, dar nu se ştie de ce, Midhat şi le amintea negre.

— Ei bine, trebuie să ne scuzi pentru cina simplă, i-a spus Docteur Molineu lui Sylvain. Mi-e teamă că n-am putut face rost de nici un fel de carne. Dar avem nişte unt, *hourra*!

Georgine a adus farfuriile cu supă de dovleac şi Molineu le-a turnat vin.

— Ai terminat examenele, din câte înțeleg? a întrebat Sylvain.

— Da, le-am terminat.

— Şi a fost bine?

— Sper că da. O să vedem.

Au sorbit supa din linguri. Jeannette a rupt un corn şi a început să-l ungă cu unt.

— Şi când o să te întorci în țara dumitale?

Lingurile şi-au încetat zgomotul. Până şi Jeannette a întors capul.

— Când o să mă întorc? a întrebat Midhat surprinzându-şi un tremur în voce. Curând, probabil.

— Şi o să practici medicina în oraşul dumitale natal?

— Ce să fac? O... Nu ştiu...

Molineu a întins mâna după untieră.

— Mi-a părut rău să aud despre prietenul dumitale, a urmat Sylvain.

Nu exista nici un motiv ca tocmai această replică să-l scoată din sărite. Poate că Midhat fusese pur şi simplu pornit să reacționeze. Dar într-o clipă, mânia i-a izbucnit şi l-a amuțit, inundându-i capul ca un val de apă. Când a izbutit să rostească ceva, tremura din tot trupul şi nu putea decât să şoptească.

— Cine eşti dumneata?

— Monsieur Kamal, a sărit Jeannette. Te simți bine?

— Dacă mă simt bine? Mă simt bine? Omul ăsta, omul ăsta... Mademoiselle, mi-e teamă să ți-o spun, dar omul ăsta... e un vierme şi un... un hoț.

— Un hoț? s-a mirat Frédéric.

Sylvain a izbucnit în râs.

— Mi-e teamă că l-am provocat, a spus el pe un ton ascuțit, caraghios. Probabil că oaspetele vostru se simte vinovat că ne aflăm în război cu compatrioții lui, care l-au ucis pe prietenul nostru.

— Eşti dezgustător. Nu ai nici un respect pentru femei, pentru nimic sfânt.

— Midhat! a strigat Jeannette.

Se albise toată. Midhat a fost cuprins de panică – dragostea ei pentru el era atât de prețioasă, de fragilă, de greu obținută – şi a pierdut într-o clipă orice control avusese asupra vocii sale.

— Nu – omul ăsta e o nenorocire, s-a strecurat în inima familiei voastre. Dar eu ştiu cine e cu adevărat.

— Nu ştii nimic, l-a înfruntat Sylvain privindu-l drept în ochi.

— Linişteşte-te, Midhat, i-a spus Molineu. Eşti... Cred că ar trebui să te calmezi.

— Dumneavoastră! a strigat Midhat.

A privit din nou spre Jeannette: ochii ei luceau de lacrimi. Era momentul nepotrivit, a tras adânc aer în piept, încercând să se liniştească.

— Ce naiba e în neregulă?

— În neregulă? Ce e în neregulă, eu... eu...

Vedea în ceață castronul portocaliu din fața sa.

— Am descoperit că... Plănuisem să vă vorbesc... despre asta.

Jeannette îi făcea semn cu un tremur uşor al capului. „Nu”, rosteau buzele ei.

— Mai târziu, plănuisem să vă vorbesc despre asta mai târziu.

— Despre ce să-mi vorbeşti?

— Despre nimic... nimic.

— Nu e chiar nimic, a spus Sylvain. Ai făcut două acuzații ciudate şi violente, Monsieur, şi ar trebui cel puțin să explici.

— Soția dumneavoastră!

— Nu, a strigat Jeannette. Nu, Midhat!

— Soția mea? s-a mirat Sylvain.

— Nu, soția *dumnealui.*

— Midhat, a ripostat Jeannette şocată.

Ceva s-a frânt în sufletul lui Midhat. A încercat să-şi păstreze cumpătul.

— E un om rău, a urmat el, apoi a izbucnit: Am văzut, am văzut pe masa dumneavoastră de scris...

— Pe masa mea de scris? a întrebat Molineu.

— N-am vrut să intru, n-am vrut, eram curios, iertați-mă!

— N-are nici un rost, a intervenit Jeannette, să vorbim acum despre asta. Suntem cu toții agitați. Hai să ne calmăm.

— Ba nu, Jojo, lasă-l să vorbească, a spus Molineu ca şi cum ar fi vorbit cu un copil. Ai intrat în biroul meu?

— Iertați-mă, dar am văzut pe masa de scris...

— Midhat! a exclamat Molineu cu chipul alarmat.

— Credeți că eu nu am măruntaie în mine?

A lăsat să-i cadă pumnul moale pe masă. Lingura s-a răsturnat, iar supa portocalie, călduță i s-a vărsat pe mână şi pe fața de masă. A privit îngrozit murdăria. Jeannette s-a întins peste masă să-i şteargă mâna cu şervetul ei.

— Eu... eu doar..., s-a bâlbâit Molineu.

— Dumneavoastră mă studiați.

— Ba nu, nu e deloc aşa...

— Credeți că eu nu sunt... credeți că sunt *necivilizat*?

— Ar fi trebuit, desigur, să-ți cer permisiunea, îmi dau foarte bine seama acum...

— Credeți că sunt necivilizat?

— Nu, Doamne fereşte, dimpotrivă, Midhat, m-au inspirat prezența dumitale, eleganța şi... umanitatea dumitale.

— Umanitatea mea?

— Da! Da, umanitatea dumitale... te rog, lasă-mă să-ți explic. Din contră, sunt conştient de stereotipurile care circulă din belşug în cultura noastră, în Europa. Cred că trebuie să progresăm în studiul civilizațiilor...

— Docteur Molineu, a spus Midhat.

— Nu, lasă-mă să vorbesc. Dimpotrivă, încerc în studiul meu – o încercare modestă, Midhat! Doar o monografie preliminară! Am încercat, din contră, am încercat să te umanizez!

S-a auzit zornăitul tăvii lui Georgine. Aflându-se cel mai aproape de uşa dinspre bucătărie, Sylvain i-a făcut semn din cap şi ea s-a întors din drum.

— Să mă umanizați? a exclamat Midhat după ce a tras aer în piept. Sunt... zău aşa, sunt uluit! Monsieur, eu sunt om. Nu sunt... un...

S-a ridicat. Şervetul i-a căzut pe jos.

— Scuzați-mă, a îngăimat el, trebuie să plec. Noapte bună, noapte bună.

Începuseră să discute când el a ieşit, dar nu-i mai auzea. S-a apucat de balustradă şi a urcat foarte încet. Palierul i se învârtea dinaintea ochilor. Ajuns sus, a auzit paşi şi Jeannette l-a prins din urmă în faţa uşii de la dormitor.

— Vai, Midhat, a şoptit ea, aş fi vrut să nu faci asta!

El a plecat capul, iar ea i-a cuprins obrajii în palme.

— N-ar fi trebuit. Sylvain e...

— Ştiu cine e Sylvain, a spus Midhat.

— Ce vrei să spui? Sylvain ne e prieten.

El a tras adânc aer în piept şi s-a îndreptat de spate.

— Am motive să cred că el reprezintă cel puţin una dintre cauzele problemei pe care a avut-o mama ta.

Jeannette l-a privit cu un aer absent.

— Când am studiat cauzele posibile ale bolii ei, ale marii ei nefericiri, am descoperit că, în cele mai multe cazuri de boli nervoase, există o întâmplare care declanşează degenerarea. Şi am motive să cred că Sylvain Leclair ar fi putut s-o abuzeze...

Pe chipul ei nu s-a citit nici o reacţie. În mintea lui Midhat a apărut îndoiala. Nu mai putea să dea înapoi. Trebuia să rămână ferm, cel puţin în privinţa asta. Jeannette a plecat ochii.

— O, Midhat. Te înşeli în privinţa lui.

— Nu mă înşel. E un om rău. Nu are inima curată.

Jeannette a scuturat din cap.

— Nu, Sylvain a fost prieten cu mama.

— Ascultă-mă! a spus el apucând-o de brațe. Omul ăla e periculos.

— Poftim? a exclamat ea privindu-l aspru. Ce-ți închipui că faci?

— Ascultă, Jeannette. Încerc să...

— *Nu*, Midhat, ți-am spus că nu ai dreptate.

Cu o mişcare lentă, dar fermă, şi-a răsucit fața într-o parte. Apoi a închis ochii.

Midhat a aşteptat, aproape uimit. Ca şi cum ar fi privit un vas de sticlă care cade şi se face țăndări, fără să-i vină a crede că întregul era fărâmițat definitiv, i-a apucat brațele şi a privit-o, aşteptând să se întoarcă iar spre el. Ea n-a rostit nici un cuvânt. Dacă pe chipul ei s-ar fi văzut vreo încordare, ar fi putut să creadă că e ceva trecător, o mânie ce avea să dispară. Dar n-avea fălcile încordate, nici buzele strânse, nici lacrimi în ochi. Doar o tristețe tăcută în ochii uşor deschişi care priveau în podea.

Coridorul începea să-şi schimbe forma. Umbrele se mişcau ca şi cum o lumină agățată în tavan s-ar fi legănat, deformându-le. El a scuturat-o încă o dată, cuprins de disperare. Marginile palierului deveniseră înceţoşate. Până şi ea, Jeannette, era departe de el. I-a dat drumul şi a făcut un pas înapoi. Ea nu s-a împotrivit. Îi era tot mai clar că nu mai poate rămâne în casa aceea.

PARTEA A DOUA

1

Aşa cum se întâmplă în orice oraş străvechi, unde numele locuitorilor sunt neschimbate de veacuri, clevetelile purtate de vânturi între cei doi munţi din Nablus s-au întrupat de-a lungul anilor în legende. Poveştile despre căsătorii erau nenumărate, asemenea celor despre rivalităţi, blesteme şi farmece făcute de samariteni. Mai erau şi cele despre cocoşul condamnat la moarte pentru că a cântat pe pământurile primarului, despre acel *hakawati*[54] marocan care fura numai giuvaiere de aur şi despre prinţul beduin care dormea pe cal şi trăgea gloanţe spre cer.

Una dintre legende era despre regina franceză a Ierusalimului cruciat, numită Melisende, care moştenise de la mama ei armeană ochii negri şi plăcerea de-a călări în plin soare. Mama ei nu avusese urmaşi de parte bărbătească şi, pe patul de moarte, tatăl ei, regele, a împărţit regatul între Melisende şi fiul ei Baldwin. Când Baldwin a devenit bărbat, şi-a dorit să stăpânească întregul regat de unul singur şi a adunat armata ca s-o asedieze pe mama lui şi s-o exileze cu forţa. Alungată din Cetatea Sfântă, Melisende şi-a petrecut restul vieţii într-un palat din centrul oraşului Nablus. În fiecare zi, temnicerii o lăsau să se plimbe călare, iar ea trecea pe lângă muntele Garizim, în locul unde valea se revărsa în câmpul înţelenit.

---

[54] Povestitor de meserie (arabă).

Opt sute de ani mai târziu, în anul 1915 după calendarul gregorian şi 1333 după calendarul Hijri[55], lângă moscheea din cartierul Yasmineh se găseau încă temeliile palatului lui Melisende, iar locurile pe unde obişnuia să călărească ea fac acum parte din satul Zawata. Pe aceeaşi bucată de pământ locuia un om numit Hagi Hassan Hammad. Pe arşiţa unei după-amiezi de august, omul se întinsese la umbra unui măslin, când nevasta sa a venit în fugă la el. Tocmai sosise un sol turc, care-l chema la judecată cu Jamal Basha[56] în oraşul Aley, la douăzeci de kilometri mai sus de Beirut.

În primăvara acelui an, turcii începuseră să-i deporteze pe armeni. Întâi i-au închis pe intelectuali la Constantinopol – pe Krikor Zohrab, pe poetul Daniel Varoujan, pe Rupen Zartarian, Ardashes Harutiunian, Atom Yarjanian „Siamanto”, pe romancierul Yervant Srmakeshkhanlian – în total mai bine de două mii de oameni duşi în temniţe imperiale, mulţi fiind torturaţi, majoritatea omorâţi. Apoi turcii i-au forţat pe toţi armenii rămaşi să plece în deşert fără nici o provizie. Imperiul era pe moarte şi, în ultimele sale zvâcniri, îşi ucidea cu sălbăticie paranoică toţi disidenţii. La vremea aceea, chiar

---

[55] Calendarul islamic cu douăsprezece luni, 354 sau 355 de zile, începe în anul 622, când Profetul Mahomed a plecat de la Mecca la Medina.

[56] Jamal Basha (1872-1922): lider militar otoman, parte a triumviratului militar care a condus Imperiul Otoman în timpul Primului Război Mondial şi care a dezlănţuit şi genocidul armean.

şi seminţia putea fi un semn de trădare. Femeile erau siluite, apoi sugrumate, iar Eufratul era plin de leşuri. Sub presiunea Marelui Război, imperiul, care abia se deschisese către reforme democratice, ataca acum nemilos pe oricine nu era sau nu voia să fie turc.

Solul i-a spus lui Hagi Hassan că prietenul şi colegul său Fuad Murad fusese şi el chemat la proces şi că plecase deja de la Nablus spre Aley. Hassan l-a încredinţat că va porni la drum îndată şi l-a trimis la treaba lui. Apoi a închis uşa şi a dat de soţia lui, Nazeeha, care ascultase la uşă, cu ochii în lacrimi. Atunci i-a trecut prin minte că unchiul lui, Hagi Tawfiq Hammad, care reprezenta Nablusul în parlamentul otoman, ar putea să-i pună o vorbă bună pe lângă autorităţi. A scris un mesaj pentru Tawfiq şi a trimis un servitor să-l ducă la telegraful din Nablus. Avea să mai aştepte răspunsul lui o noapte acasă şi apoi să recupereze timpul pierdut în ziua următoare.

În seara aceea, după ce au luat cina – linte cu miel –, membrii familiei s-au dus la culcare sau la rugăciune, în afară de Hassan, care a folosit prilejul să stea în grădină. Nazeeha a vrut să i se alăture, dar a alungat-o. De pe malul stâncos, a privit bazinul ce sclipea la lumina stelelor şi a ascultat susurul sistemului de irigaţii care uda pomişorii de pomelo de mai jos.

Apoi s-a dus în biroul lui şi şi-a strâns câteva lucruri pentru drum – două cămăşi curate şi o pereche de pantaloni franţuzeşti din cei mai buni, Coranul, o bucată

de săpun – şi, în timp ce lega traista, servitoarea a adus un oaspete. Era prietenul lui, negustorul Hagi Taher Kamal.

— Jamal Basha a devenit tot mai agitat şi mai însetat de sânge, i-a spus Hagi Taher dintr-o suflare. Nu trebuie să te duci, e moarte curată. Al-Lamarkaziya[57], Al-Ahd[58] – orice grupare care vrea independenţă e o ameninţare. N-o să fie un proces corect.

— Dar noi n-am cerut niciodată independenţă, a spus Hassan. Noi suntem Partidul Descentralizării. Vrem doar reformă.

Dar Hagi Taher era convins de pericol şi l-a îndemnat pe Hassan să nu se ducă la Aley. Hassan era şi el oarecum de acord, dar se hotărâse şi se bizuia bineînţeles pe Tawfiq. Hagi Taher îi voia binele, însă nu era politician.

Înainte de miezul nopţii a sosit o telegramă de la Tawfiq: da, avea să intervină pentru el. Hassan putea fi sigur că va fi achitat.

S-a trezit la răsăritul soarelui, şi-a sărutat soţia adormită, a încălecat pe cal şi a pornit spre nord printre dealuri. Când soarele începea să încingă aerul a ajuns la Jenin, unde a tras la vărul lui ca să lase calul şi să ia o trăsură cu vizitiu. Pe drum a moţăit, în timp ce vizitiul mâna caii. Prin peretele de lemn auzea trăsura străbătând

---

[57] Al-Lamarkaziya: Partidul Otoman al Descentralizării Administrative, fondat în 1912, la Cairo.

[58] Al-Ahd: grupare politică înfiinţată în 1913 de ofiţeri irakieni din armata otomană.

hârtoapele şi s-a trezit când roţile au huruit peste pietre, în vreme ce se lăsa frigul pe lângă lacul Tiberiada. A mâncat una din bucăţile de pâine pe care le luase cu el, iar pe cealaltă i-a dat-o vizitiului. În apropierea râului Litani a început să-i fie din nou foame, dar nu le mai rămăsese decât un sac cu grăunţe pentru cai, aşa că i-a cerut vizitiului să oprească la hanul ce se vedea în vârful dealului din faţa lor.

În timp ce vizitiul hrănea caii, Hassan s-a apropiat de han. Clădirea fusese renovată de curând şi frunzele roşcovului din faţa ei erau încă acoperite de o pojghiţă lipicioasă de var. Hangiul a ieşit în prag; un om scund, cu ochi negri şi şorţ murdar. „N-avem mâncare", a spus el. Hagi Hassan i-a aruncat o privire furioasă şi omul şi-a amintit că s-ar putea să mai aibă nişte ouă pe undeva – dacă *effendi* ar dori să aştepte un pic. Întinzându-i un ziar ca să aibă ce citi, omul s-a făcut nevăzut.

Hassan s-a aşezat pe o piatră în soarele dimineţii şi a deschis ziarul. Erau anunţurile obişnuite despre morţi şi naşteri, ştiri despre respingerea britanicilor la Gallipoli şi o cronică lungă a unei cărţi despre un imigrant sirian în America. A sărit peste cronică. A întors pagina şi a dat de titlul „Unsprezece naţionalişti crucificaţi la Beirut".

La mijlocul listei se afla şi numele prietenului său Fuad Murad. Murad era deja mort! Apărea şi numele lui, alături de o *fotografie* – Hassan Hammad era dat în urmărire. Fotografia era făcută cu doi ani în urmă şi-l înfăţişa bărbierit. Şi-a atins barba crescută de-acum şi s-a ridicat

să plece. L-a găsit pe vizitiu uşurându-se lângă un copac şi, văzându-l, l-a cuprins spaima. Vizitiul alesese prost copacul şi se căznea acum să se ferească de urina care se răsfrângea de pe nodurile scoarței, stropindu-l; cât omul era ocupat, Hassan s-a hotărât iute. S-a aruncat pe capra vizitiului şi a dat bice cailor, fără să ia în seamă țipetele omului năucit în urma lui.

A traversat râul Litani pe un pod dărăpănat, oprindu-se doar cât să adape caii pe partea cealaltă. De-acolo s-a îndreptat spre răsărit, cât mai departe de Beirut, fără o țintă anume. Când vedea un sat, o lua pe un drum ocolitor, nu putea risca să fie luat la ochi ca singurul străin din *souq*[59].

După un ceas şi jumătate de bătut drumurile spre răsărit, a dat de un soldat turc care stătea singur pe marginea drumului, cu picioarele albite de praf. Soldatul s-a ridicat şi i-a strigat să oprească. Nasturii aurii îi străluceau pe piept, iar baioneta îi sclipea într-o parte. Mustața lui mare era ceruită după obiceiul otoman şi lângă scaunul lui se afla o cutie cu portocale. Hassan a oprit caii şi s-a dat jos, iar soldatul i-a cerut într-o arabă cu accent să-i arate un act de identitate.

— Asta e trăsura ta? a întrebat el privindu-i veşmintele cu ochii mijiți.

---

[59] „Piață”, „bazar” (arabă).

— Da, a răspuns Hassan, adăugând într-o turcă fără cusur: Caut un loc unde să mănânc, ştii cumva unul prin preajmă?

Părând încântat de accentul desăvârşit al lui Hassan, soldatul l-a bătut uşor pe braţ şi i-a întins o portocală. Hassan a luat-o şi a început s-o cojească, iar zeama i-a sărit pe mâinile acoperite de praf. Soldatul a pus coaja într-o grămăjoară în cutie şi, în timp ce fiecare mânca o bucată, Hagi Hassan a hotărât că trebuie să risipească îndoielile pe care le stârnise deja. I-a povestit soldatului că plecase de fapt cu un vizitiu, vrând să-şi viziteze familia la Beirut. Dar când îi ceruse să oprească la un caravanserai, vizitiul îl jefuise şi fugise. Făcându-i-se milă de el, un bătrân negustor cumsecade îi împrumutase o trăsură, cu promisiunea că i-o va înapoia.

— Aşa că n-am nici un act, nimic, a adăugat el, cercetând chipul soldatului în aşteptarea unei reacţii.

— Coliba mea nu e departe de aici, a răspuns soldatul. Şi am un telegraf, poate că vrei să trimiţi un mesaj familiei.

Hassan a şovăit. Chiar dacă omul părea de încredere, era totuşi turc. Şi dacă ar fi bănuit că Hassan e fugar, ar fi putut spera să obţină o răsplată. Hassan a socotit ce variante avea. Putea alerga iute. Avea să-şi dezlege un cal de la trăsură, în cazul în care era nevoit să fugă.

Soldatul l-a condus la o colibă mică, aflată mai jos de drum, deasupra căreia firele încrucişate de telegraf se clătinau uşor în bătaia vântului. În timp ce soldatul intra, Hassan a desfăcut hamurile unuia dintre cai şi a legat

cureaua şeii de marginea trăsurii cu o bucată de frânghie, a întins o mână de grăunţe către buzele mari ale animalului, frecându-i botul cald. Înăuntru, soldatul pusese deja apă la fiert pe sobă. Într-un colţ se afla o masă plină cu aparate electrice: o cutie ce semăna cu un radio, ale cărei margini erau acoperite cu butoane de diferite mărimi şi cu tuburi de cupru, mai încolo altă cutie cu şi mai multe butoane, cu tot felul de spire şi armături sclipitoare fixate perpendicular.

— Ştii să umbli cu el?

Hassan n-a răspuns. Soldatul a râs.

— Nu-ţi face griji. Scrie ce vrei să spui familiei tale şi o să transmit eu. Te rog.

Hassan a primit o foaie de hârtie şi a scris un mesaj eliptic în turcă. Nu era pentru nevasta lui, ci pentru prietenul lui, Hagi Taher Kamal.

Soldatul s-a aşezat şi a început să apese tasta de transmisie. Apa a dat în clocot şi cafeaua a făcut spumă. Hassan a stins flacăra.

— Acum trebuie să aşteptăm răspunsul. Uite nişte ceşti curate acolo.

În colibă era un singur scaun, cel de lângă telegraf, iar soldatul a insistat ca Hassan să se aşeze, în timp ce el s-a sprijinit de perete. Între tăceri prelungite, Hassan l-a întrebat pe soldat lucruri lipsite de însemnătate despre munca lui, ţinând cont de poziţiile lor opuse în jocul acela de-a imperiul, atent la orice întrebare care ar fi putut să scoată la iveală bariera dintre ei. După un ceas, i-a trecut prin minte că soldatul se bizuise pe faptul că el nu

cunoaşte alfabetul Morse şi că îşi transmisese, de fapt, propriul mesaj către comenduire, care putea apărea în orice clipă să-l aresteze. Poate că era încă timp să scape. S-a gândit la cal. Pe de altă parte, dacă soldatul se dovedea a fi cinstit şi-i trimisese cu adevărat mesajul lui Hagi Taher, atunci Hassan avea să rateze răspunsul. A măsurat din ochi drumul pe care-l va face pe lângă soldat spre uşă, mergând țeapăn, cu degetele îndoite ca să apuce frânghia.

Maşinăria a început să țăcăne foarte puternic. Hassan a sărit în picioare speriat şi soldatul s-a aşezat în locul lui la masă, unde se învârtea o rotiță ce desfăşura în mâna lui o panglică subțire de hârtie de sub un suport auriu care scrâşnea. Când s-a oprit, soldatul a rupt panglica, a cercetat semnele de pe ea şi a notat ceva pe o foaie.

— „Am un văr la Damasc lângă cetate stop du-te la el stop îl cheamă Abu al-Kheir al-Muwaqqa stop”, a citit el cu voce tare.

Apoi i-a întins transcrierea lui Hassan.

— Mulțumesc, a spus el. Pacea fie cu tine.

Plăcându-i să fie imparțial, Hassan i-a dat o mână de grăunțe şi celui de-al doilea cal, înainte de a-l lega din nou pe celălalt de trăsură. Şi-a reluat înfățişarea de vizitiu umil şi a dat bice cailor să pornească spre Damasc.

La căderea nopții a ajuns la Poarta Templului lui Jupiter, în partea de sud-vest a centrului vechi. De pe capra trăsurii, a strigat la un vânzător ambulant care-şi strângea marfa, întrebându-l unde poate să-l găsească pe Abu al-Kheir al-Muwaqqa. Vânzătorul i-a dat o mulțime de

îndrumări încâlcite şi, urmându-le întocmai, Hassan a ajuns la o uşă vărgată, cu pietre roşietice şi cenuşii.

Un bărbat cu păr argintiu şi buze subțiri i-a deschis uşa. I-a scuturat mâna şi l-a condus în grajd ca să-şi lase trăsura.

— Eşti bine-venit, te rog, a spus el. Orice prieten de-al lui Hagi Taher e prietenul meu.

L-a dus într-o încăpere cu fereastră *mashrabiya*[60], unde servitoarea întindea o saltea. Hassan a dormit neîntors şi s-a sculat în zori ca să-şi facă rugăciunea, apoi a dormit din nou până la a doua chemare a muezinului. În holul casei a găsit un bilet: plecaseră cu toții la o rudă îndoliată, dar aveau să se întoarcă înainte de căderea serii. Slujnica i-a dat să mănânce ouă cu fructe de oțetar şi, când tocmai isprăvea masa, s-a auzit o bătaie în uşă.

În casă au năvălit doisprezece soldați turci. Hagi Hassan s-a prezentat pe loc drept Abu al-Kheir al-Muwaqqa, rugându-se în sinea sa ca barba să-l deghizeze îndeajuns. Nu primise nici un fugar de la Nablus, nu, şi îi lăsa bucuros să caute prin casă, oferindu-le chiar câte un pahar cu limonadă. Cum nu era destul loc ca toți cei doisprezece soldați să stea jos, s-au aşezat doar cei cu grade superioare, iar cei mai tineri au rămas în picioare în jurul lor, bând din pahare înalte. Hagi Hassan se sprijinea de pervazul ferestrei, străduindu-se să-şi însuşească atât

---

[60] Element arhitectural specific arab, un bovindou acoperit cu un ornament dantelat din lemn (arabă).

amabilitatea de gazdă, cât şi înfăţişarea degajată a stăpânului, abţinându-se să privească la numeroasele ornamente de parcă le văzuse de sute de ori până atunci. Oamenii au golit paharele. I-au mulţumit lui Abu al-Kheir pentru timpul irosit.

Hagi Hassan era în continuare dat în urmărire şi a devenit limpede că trebuie să rămână ascuns mai mult de o săptămână. A discutat acest lucru cu Abu al-Kheir şi au hotărât ca el să se însoare cu fiica cea mare a familiei, o fată durdulie pe nume Rasha, cu ochii foarte depărtaţi. Hassan a oferit unul dintre ceasurile lui de buzunar drept zestre – din fericire luase două cu el – şi i-a făgăduit gazdei sale în scris că va plăti orice datorii se vor ivi în timpul cât va sta ascuns.

Au trecut luni întregi şi fotografia lui Hassan tot apărea săptămână de săptămână în ziar, însoţită de descrierea trădării sale şi de răsplata promisă celui care avea să dezvăluie autorităţilor unde se găsea. Abu al-Kheir a hotărât ca Hassan să-şi ia alt nume şi, sub noul nume de „Qassem Khatib”, bărbatul şi-a lăsat barbă lungă şi deasă şi a trăit în casa socrului său destul de fericit alături de noua soţie. Dar pe măsură ce timpul se scurgea, a început să-i fie dor de soţia şi de copiii lui, de bazinul de pe moşia lui din Zawata, de tovărăşia veselă a oamenilor din curţile din Nablus. Şi cum nu avea nici o modalitate de a-şi aduce bani de la Zawata, începea să se simtă stânjenit că depinde de gazda sa, iar lista răsplăţilor promise creştea cu fiecare

zi. Înainte de-a trece anul, se hotărâse să facă o vizită acasă.

Într-o duminică noapte din 1916, după victoria turcilor la Kut al-Amara[61], Hassan s-a înveşmântat în *abaya*[62] de bumbac şi şi-a acoperit capul cu *kufiya*[63], cum purtau fermierii, apoi a pornit călare spre sud. A ajuns la periferia Irbidului când zorii se revărsau ca albuşul de ou peste muntele Druze; în lumina tulbure, o beduină intra într-un cort din vale şi, dând cu ochii de el, i-a făcut semn să intre după ea. Hassan şi-a legat calul de un copac şi a intrat în cort, unde nişte femei zdrobeau boabe de cafea în piulițe pe care le țineau între picioare, îngânând cântece triste în ritmul bătăilor. Cel mai vârstnic din familie a venit să-l salute şi s-au aşezat împreună, tăcuți, să împlinească ritualul cafelei. După ce s-a fiert cafeaua şi au golit ceştile, Hassan a întrebat dacă pot să-l găzduiască peste noapte. Cum bătrânul se codea, Hassan i-a oferit puținul aur pe care-l avea asupra lui cerându-i în schimb o fiică de soție, au căzut de acord, iar el şi-a asigurat primul adăpost stabil în drum spre Nablus, în valea dintre Irbid şi muntele Druze.

---

61 Referire la capturarea de către turci a unei garnizoane indo-britanice cu 13.000 de soldați care au fost întemnițați în lagăre de muncă silnică.

62 Veşmânt lung şi larg, de obicei de culoare neagră, care acoperă întregul corp, în afară de cap, mâini şi labele picioarelor.

63 Pânză cu modele în formă de pătrățele albe, roşii sau negre, purtată tradițional pe cap de bărbații arabi, fixată cu un cerc de sfoară.

Apoi şi-a găsit al doilea adăpost însurându-se din nou, de data aceasta cu fiica unui fermier dintr-un sat aflat la sud de Safad. Şi al treilea, căsătorindu-se cu fiica vărului prietenului său din Jenin.

Până când a ajuns în Zawata la prima lui nevastă, avea deja alte patru. A stat acasă o lună, având grijă de moşie şi certându-se cu felahii pe câştigul din recoltă. După trecerea acelei luni, s-a întors la casa lui Abu al-Kheir, oprindu-se în drum spre Damasc la celelalte neveste ca să doarmă, să mănânce şi să le lase bani.

Timp de un an şi jumătate, Hagi Hassan a mai făcut două călătorii între Damasc şi Nablus în taină, vizitându-şi fiecare nevastă şi adunând banii de la moşie. În Nablus, lumea continua să se întrebe unde se află şi dacă trăieşte sau murise. Apoi, în iarna anului 1917, când era în drum spre Zawata, britanicii au smuls Ierusalimul din mâinile otomanilor. Hassan abia ajunsese la Jenin, când vărul lui i-a dat vestea că turcii se retrăseseră la Nablus şi îşi stabileau noul bastion pentru Palestina de nord între zidurile vechiului oraş. Hassan s-a întors întins la Damasc pe drumul pe care venise şi nu a mai încercat să se ducă la Nablus. A trecut încă un an până când britanicii i-au alungat în cele din urmă pe turci şi au pus stăpânire pe Nablus. Dar Hassan a socotit că era prudent să se întoarcă acasă, la Zawata, numai când Jamal Basha a fugit în Europa. A fost considerat pe loc un erou.

Asta se întâmpla în 1918, iar vărul lui Nimr era noul primar al Nablusului.

**

Când otomanii au fost înfrânți, străzile Ierusalimului s-au umplut de petrecăreți, lumea dansa, fluiera şi tăia firele de telegraf ca să le ia acasă drept pradă. Dar în Nablus reacția a fost destul de diferită. Acolo mulțimea s-a adunat în fața spitalului, acel simbol al modernității oraşului, nu ca să-şi exprime sprijinul, ci ca să protesteze împotriva capturării Ierusalimului de către britanici, apoi cetățenii din Nablus s-au dus cântând până la tabăra temporară a turcilor pentru a-şi manifesta cu putere dezaprobarea. Deşi oraşul era centrul naționalismului arab, locuitorii se temeau totuşi de înfrângerea imperiului. Ceea ce cunoşteau deja era preferabil necunoscutului, spuneau ei cu nelinişte. Otomanii fuseseră răi, dar cine putea fi altfel în vreme de război? Şi pe deasupra, jumătate dintre ostaşii din garnizoanele turceşti erau fiii lor. În plus, Balfour îşi proclamase declarația[64]: cei din Nablus bănuiau ce plănuiseră britanicii pentru ei şi se temeau.

Hagi Nimr a hotărât, cum nu-i prea stătea în obicei, să dea o petrecere pentru a sărbători întoarcerea vărului său, la care i-a invitat pe mai-marii oraşului. Hagi Nimr era un bărbat credincios şi, înainte de-a deveni primar, fusese judecător la un tribunal şaria. Singurele adunări pe care le

---

64 Referire la declarația publică a guvernului britanic din 1917, care anunța că Regatul Unit sprijină stabilirea unei patrii naționale a poporului evreu în Palestina.

găzduise vreodată fuseseră întruniri ale învățaților la etajul a doilea al casei sale, unde se așezau în cerc și beau ceai, discutând cărțile sfinte. Deși nu era ceva neobișnuit ca un *alem*[65] să fie o persoană sociabilă, Hagi Nimr nu mergea la petreceri, așa că la anunțarea acestei sindrofii, fiicele lui s-au bucurat peste măsură, chiar dacă nu avea să li se îngăduie să participe. Soția lui, Widad, și-a făcut rost de ajutoare, printre care și cele două servitoare ale cumnatei sale și un slujitor. Pe mese au fost aranjați irișI galbeni în formă de romburi. Au fost întinse platouri uriașe cu dovlecei umpluți, vinete umplute și sărmăluțe în foi de viță, așezate grămadă peste roșii coapte ce alunecau din pielițele sfâșiate. Au angajat cel mai iscusit cofetar de *kunafeh*[66] din orașul vechi, iar el și-a adus toate uneltele ca să se încredințeze că brânza e îndeajuns de fierbinte când e servită prăjitura.

Înainte de petrecere, Nimr l-a invitat pe Hagi Hassan să bea cafeaua împreună cu familia lui. Era un eveniment la care fiicele și soția lui aveau îngăduința să participe. Gătit cu cea mai bună cravată și cu cei mai lucioși pantofi damaschini, Hassan a plecat călare la prânz de la Zawata la Nablus.

Retrase față de drum, ferestrele triplu arcuite ale casei lui Hagi Nimr se vedeau peste zidul înalt de piatră. Intrând

---

[65] „Învățat”, „înțelept” (arabă).

[66] Desert cald arăbesc asemănător cu cataiful, din brânză dulce și sirop cu apă de flori.

pe poartă, Hassan a urcat treptele mărginite de spaliere încărcate cu plante agățătoare. A ajuns în dreptul uşii cu trei arce şi, urcând piramida de trepte dinaintea intrării, a răsucit mânerul şi a intrat în salonul imens, al cărui tavan boltit era inundat de lumină.

Cei trei copii ai lui Hagi Nimr stăteau aşezați pe un divan în capătul îndepărtat. Deşi Hagi Nimr îl mai întâlnise pe vărul său de când se întorsese, l-a întâmpinat acum sărutându-l înflăcărat de patru ori, de parcă l-ar fi văzut prima dată. Nimr era înalt şi zvelt, sprâncenele sale negre şi groase, aplecate spre coada ochilor erau înspicate cu fire argintii, iar pleoapele îi atârnau grele. Hassan era mult mai scund, aşa că vărul lui a fost nevoit să se aplece uşor ca să-i ajungă la obraz. Barba îi albise deja şi şi-o tăiase foarte scurt ca să arate că-şi încetase exilul. Vârful nasului îi ajungea peste mustață şi, deşi avea sprâncene înalte şi subțiri, Hassan semăna totuşi cu vărul lui la ochii cu coada lăsată, care îi dădeau o înfățişare tristă. Hassan a făcut o plecăciune dinaintea copiilor şi s-a apropiat. Cei doi copii mai mari, fetele Fatima şi Nuzha, au sărit să-l salute, dar Burhan, mezinul, a rămas locului tăcut.

Cu toată faima locală şi reuşitele sale, Hassan era modest şi oarecum aspru. Avea privirea neclintită, iar prezența sa putea intimida pe oricine nu avea aceeaşi stăpânire de sine. Dar ori de câte ori cineva spunea, pe bună dreptate, că Hassan e distant, sărea mereu altul care pretindea că-l cunoaşte mai bine şi îşi exprima uimirea,

susținând că, dimpotrivă, Hagi Hassan era, după cum văzuse el însuşi, un om extraordinar de cald, cinstit şi loial.

Când Nimr l-a sărutat, Hassan a râs – ceea ce se întâmpla foarte rar – şi, după ce s-a aşezat, au aşteptat toți în linişte. Nimr auzise multe variante ale poveştii lui Hassan, chiar că ar fi fost până în Rusia, dar, necrezând nici una, era la fel de nerăbdător ca şi familia sa să audă adevărul chiar din gura lui. Spre deosebire de copiii săi, îşi ascundea nerăbdarea sub un zâmbet înțelept şi clătinări voite ale venerabilului său cap.

După ce i-a întrebat politicos cum merg studiile, Hassan i-a răsplătit pe copii cu o întrebare mult mai interesantă:

— Au trecut aproape trei ani şi voi sunteți tot aşa cum îmi amintesc, doar că mai înalți, mai înțelepți şi mai frumoşi! Ştiți unde am fost?

— În Anglia!

— Ai fost în Egipt?

— O, nu... nu, am fost în Damasc.

Şi le-a povestit simplu, folosind cele mai bune expresii deprinse în casa lui Abu al-Kheir şi a familiei sale, care îi picurau acum din gură fără efort. Le-a spus pe rând despre cum îl pusese în gardă Hagi Taher Kamal, despre călătoria de la Nablus la Aley şi despre ziarul de la han. Băiatul şi-a plesnit pulpele auzind despre întâlnirea cu soldatul binevoitor de pe marginea drumului şi le-a plesnit şi mai tare aflând întâmplarea cu limonada servită soldaților care percheziționau casa lui Abu al-Kheir.

Cel mai atent îl asculta Fatima, fiica cea mare. Ea îi sorbea povestea fără să râdă, aşa cum le asculta şi pe cele istorisite de fratele ei despre bărbaţii care se întorceau la Nablus cu răni din război şi certificate de veteran. Ştia că printre cei reveniţi acasă se află şi fiul lui Hagi Hassan, Yasser.

Mama Fatimei era încredinţată că Yasser e o pereche potrivită pentru fiica ei. Ea îi pomenea adesea numele în casă, nu atât ca să audă Fatima, cât mai ales pentru tatăl ei. Deşi Hagi Nimr îşi iubea nespus şi-şi respecta vărul, nu se pronunţase niciodată limpede în favoarea fiului acestuia. Yasser era o alegere rezonabilă, făcea parte din familie, obţinuse un grad înalt în armata otomană şi avea să moştenească cele mai multe pământuri pe care Hagi Hassan le stăpânea în Valea Iordanului. Dar Nimr ţinea nespus la fiica lui fiindcă era şi cea mai mare, şi cea mai frumoasă, prin urmare spera să găsească pe cineva şi mai bogat. Ori de câte ori vorbeau de Yasser, el o privea pe Fatima peste masă şi ea îşi ferea ochii îmbujorată. Dar, acaparat de noua sa funcţie politică, Hagi Nimr nu mai avusese nici timpul şi nici prilejul să caute alţi pretendenţi, aşa că nevasta lui continua să insiste cu alesul ei. Yasser e băiat bun, tot repeta ea. Fatima era de părere că, la treizeci şi doi de ani ai lui, e cam bătrân pentru ea, dar cum gândul la măritiş o îngrozea, cel puţin dacă ar fi fost o rudă, ar fi putut să fie mai aproape de familia ei.

Moşia lui Hagi Hassan se întindea la poalele muntelui Ebal. La o treime din drumul spre pisc ieşea din pământ o stâncă mare. Cam pe la mijlocul ei se deschidea gura unei peşteri, iar în colțul dinspre apus mai era una, mai mică, a cărei intrare era blocată de un bolovan. Se povestea că o sfântă islamică numită Sitt Salamiyeh murise la Damasc şi, când fusese aşezată în coşciug, trupul i se ridicase în aer şi se făcuse nevăzut, apărând în acea peşteră, prin colțul dinspre apus, care se deschisese ca prin farmec pentru ea. Stânca devenise de-acum loc de pelerinaj, unde se ardeau candele în cinstea ei. Podeaua peşterii era plină cu vase de ceramică, iar pereții erau înțesați de candele.

În seara aceea, în timp ce tatăl ei se ocupa de oaspeți, Fatima a fugit prin grădina din fața bucătăriei şi a apucat-o pe poteca dinspre munte. Când a ajuns la peşteră, şi-a scos vălul şi a scăpărat un chibrit ca să aprindă o lampă. Umbre au tremurat, întinzându-se pe pereții peşterii. A mai aprins două lămpi, a îngenuncheat lângă mormânt şi s-a rugat ca oricine îi va fi soț să aibă o purtare blândă în casă.

Fatima avea şaisprezece ani. Nu mai mergea la şcoală de doi ani şi acum deprindea arta gospodăriei. Dimineața strângea aşternuturile, rula saltelele şi le lega pe fiecare cu sfoară, împăturea cearşafurile şi le punea în dulap. Chiar dacă aveau o slujnică ce se ocupa de spălat, mama ei insista ca Fatima să învețe toate treburile casei. Ea însăşi se trăgea dintr-o familie mai săracă şi ştia prea bine cât de important e să te bizui pe forțele proprii în vremuri grele. Aşa că, după ce strângea şi punea bine aşternuturile,

Fatima începea să calce, încingând mai întâi cărbunii într-un vas cu jăratic şi vârându-i apoi în fierul de călcat cu nişte cleşti. Aşeza fierul pe un trepied să se mai răcorească şi o ajuta pe servitoare să împăturească cearşafurile şi hainele şi să le aşeze în teancuri. După aceea se ducea la mama ei în bucătărie, unde mânca de obicei o bucată de pâine înainte de-a o ajuta să pregătească masa de prânz.

Toată viaţa ei până anul acela, partea de sus a casei fusese ocupată de soldaţi turci care o foloseau drept loc de cazare şi, uneori, pentru întruniri. Cu acel amestec ciudat de respect plin de teamă şi de mândria de-a fi ales, Hagi Nimr nu dăduse nici un semn de împotrivire. Bucătăria familiei Hammad se umpluse cu mâncăruri turceşti, iar Fatima învăţase de la bucătarul turc să gătească pilaf cu fasole albă, tocană de miel şi pui umplut. În timpul războiului, turcii fuseseră înlocuiţi de nemţi, care ajutaseră la umplerea cămărilor cu alimente, căci preţurile creşteau brusc în pieţe. Iar acum, trei ani mai târziu, familia Fatimei redobândise încăperile de sus, iar ridicarea în rang a tatălui în oraş era egalată de bucuria mamei de-a fi devenit din nou stăpâna casei.

Când mâncarea de prânz fierbea pe plită sau era băgată în cuptor, Fatima mergea sus la călcat. Lustruia fierul cu ceară fierbinte ca să nu ruginească. Apoi îşi petrecea timpul rămas citind reviste sau cosând şi, după ora patru, când sora şi fratele ei veneau de la şcoală, se aşezau cu toţii la masă.

În ultima vreme, Fatima începuse să-şi dea seama de durata vieții. Acum, că se pregătea să intre într-o nouă etapă, vedea şi că e lungă, dar şi că are un sfârşit. Se gândea la cei doi munți care încadrau oraşul Nablus ca nişte umeri, stabilindu-i hotarele; oricât de mult ar fi încercat aşezarea să se întindă pe stânci şi să-şi lărgească suburbiile, pământul era trupul său şi ocupa doar valea. Dacă Nablus avea să mai crească, va trebui să se răsfire printre spărturile pe unde valea se revărsa în câmpie şi, chiar şi atunci, n-avea să se întindă prea mult.

Numai că războiul adusese multe schimbări, iar oraşul era copleşit de îndoieli. Negoțul îşi revenise, iar raționalizarea alimentelor încetase. Însă acum ieşeau la iveală poveştile despre Salah ad-Din[67] şi despre bătăliile din timpul cruciadelor care rămăseseră întipărite în mintea oamenilor, în timp ce în cafenele erau citite cu voce tare articole despre redesenarea hărților, iar frumosul lor oraş, care fusese întotdeauna fratele din sud al Damascului, a devenit oficial o provincie la nord de Ierusalim. Statutul demn la care râvniseră familiile conducătoare în timpul dominației turce se afla deodată sub o mare amenințare.

Acum se putea călători din nou între oraşe. Ierusalimul a fost electrificat şi, sub noile lumini şi în sunetul muzicii ce răsuna din fonografe sclipitoare, s-a înfiripat viața de

---

[67] Salah ad-Din (Saladin) – primul sultan al Egiptului şi al Siriei, întemeietorul dinastiei ayyubide, care a condus campaniile militare împotriva cruciaților.

noapte modernă a Oraşului Sfânt. Tinerii veneau călare din Nablus şi închiriau apartamente între zidurile oraşului vechi, aşteptând să treacă ceasurile până se lăsa noaptea, fumând pe marginea drumului sau dansând prin baruri.

Fatima visa să meargă din nou la festivalul din Nebi Rubin[68]. Pe când avea zece ani, se dusese cu verii ei din Lydda şi stătuse acolo două săptămâni într-un cort încăpător aşezat lângă mare, la Jaffa. Pentru festival fuseseră amenajate tarabe, cafenele şi restaurante, în timpul zilei aveau loc curse de cai şi de cămile, seara erau spectacole ale unor trupe de teatru şi ale unor cântăreți din Egipt şi Liban, iar în cercuri delimitate cu sfori se perindau magicieni care făceau tot felul de scamatorii, poeți care recitau şi dervişi care se roteau în dansuri ritualice. Dar se îndoia că i se va mai îngădui să meargă la festival înainte să se mărite.

Când Fatima îşi încheia rugăciunea, vântul a început să sufle în peşteră, răscolind praful la picioarele ei. Prin gura peşterii a văzut noaptea lăsându-se peste oraş şi s-a grăbit să stingă cele trei candele pe care le aprinsese, apoi şi-a tras vălul la loc pe față. Cu uleiul şi chibriturile într-o mână şi cu cealaltă apucându-se de peretele stâncos al peşterii, a ieşit. Şi-a strâns vălul mai bine pe cap şi s-a

---

[68] Festivalul musulman îşi are originile într-un pelerinaj religios început la sfârşitul sec. al XIII-lea la mormântul din satul Nebi Rubin, aflat la 18 km de Jaffa, unde se credea că sunt îngropate rămăşițele lui Ruben, primul fiu al lui Iacob şi al Leei; acesta a căpătat treptat caracter secular, transformându-se într-un târg anual cu dansuri, dervişi şi petreceri.

aplecat să-şi țină echilibrul în bătaia vântului. O mişcare în copacii din jur i-a atras atenția. Dar erau doar ramurile care se legănau încălecându-se, acoperind cerul violet.

Pe întuneric, totul părea aproape. Ținea strâns sticluța cu ulei şi ciulea urechile, ascultând caprimulgii, greierii şi şuierul spart al vântului. A coborât încet coasta, atingând sticluța de stânci ca să-şi țină echilibrul, simțind cum i se zbate inima. Când a ajuns din nou în oraş, teama de sălbăticia întunericului s-a preschimbat în teama de ce va păți acasă pentru că umblase de una singură atât de târziu.

A închis uşa şi s-a dus cu capul plecat direct spre dormitorul pe care-l împărțea cu sora ei. Dar mama o pândea şi a ieşit iute din bucătărie.

— Unde ai fost? a început ea să țipe. Ruşine! Să-ți fie ruşine!

— M-am rugat, mamă! Iartă-mă.

— De ce te rogi la ora asta? Închipuie-ți c-ar fi putut să te vadă cineva. Să-ți fie ruşine, Fatima!

Fata a ridicat brațele ca să se ferească.

— Du-te iute în camera ta, până nu vine tata cu biciul!

Şi ca să se încredințeze că lecția e învățată, mama ei i-a tras brațele în jos, smulgându-i vălul şi pălmuind-o tare peste față.

2

După seara umilinței sale, Midhat a părăsit casa familiei Molineu fără să-şi ia rămas-bun. A doua zi, înainte de

răsăritul soarelui, a închis încetişor uşa de la intrare în urma lui şi şi-a târât cufărul până în centrul oraşului, unde şi-a cumpărat un bilet de tren până la Paris. I-a trimis o telegramă prietenului său de pe vapor, Faruq al-Azmeh. Şapte ore mai târziu a sosit în Gare de Lyon, cu inima grea din pricina pierderii suferite.

În timp ce-şi făcea primele impresii despre Paris – trotuare înțesate, acoperişuri de zinc, lume fără chip gonind – l-a cuprins aceeaşi emoție a schimbării care-l încercase şi noaptea trecută, când îşi dăduse seama că e nevoit să plece din casa familiei Molineu. Lumea părea mai degrabă să se năpustească decât să meargă domol. Auzea țipetele unui pescăruş, iar pământul fremăta sub tălpile sale ca şi cum undeva în adânc ar fi bolborosit apă.

Din pricina tuturor hainelor pe care şi le cumpărase în decursul anului, nu mai avea loc în cufăr pentru pardesiu şi *tarbush*, aşa că se îmbrăcase cu ele şi asudase. Înconjurat de meloane negre şi de uniforme albastre, a observat steagurile tricolore agățate la biroul militar şi şi-a dat seama că n-ar fi putut ieşi în evidență mai mult de-atât. Unii se încruntau mirați văzându-l, ba chiar dezgustați. Dar nu avea de gând să-şi dea *tarbush*-ul jos.

— Taxi!

Deasupra podului, pescăruşii păreau că aplaudă din aripi. Pe geamul taxiului se vedeau fluviul şi malurile largi mărginite de copaci. Ar fi vrut să-şi amintească numele cartierului în care copilărise Jeannette, unde îşi luase viața mama ei. Când traversau pe malul celălalt, o ploaie

măruntă a tăbărât pe maşină; au mers de-a lungul apei pe lângă un parc îngrădit, pe chei se înşirau şevalete, iar clădirile se înmulțeau pe ambele maluri pe măsură ce înaintau în oraş. S-au oprit în cele din urmă pe Rue du Four, Midhat a deschis portiera şi a plătit.

— Monsieur Kamal!

Faruq al-Azmeh stătea la o masă de metal sub o copertină, cu ochelarii atârnându-i la gât. Fruntea lui bombată părea şi mai mare odată cu rărirea părului. Şi-au strâns mâinile.

— M-a bucurat atât de mult telegrama ta. Ce mai faci, bunul meu prieten? Întoarce-te, uite, asta e uşa noastră.

— Ți-am dus dorul, i-a spus Midhat când urcau treptele. Îți mai aminteşti, pe vapor mi-ai povestit tot felul de lucruri despre francezi. Mi-ar fi plăcut să rămâi aproape de mine cumva, aveam nevoie să te întreb atât de multe.

— *Mais bien sûr*, a spus Faruq. O să avem destul timp!

Apartamentul se afla la etajul al treilea al clădirii, cu un balcon spre stradă şi cu o fereastră care dădea în spate, spre o curte comună. Camera principală avea puțin mobilier, dar elegant – pereții lambrisați, verzi-închis, acoperiți cu rafturi de cărți, ferestrele înalte până în tavan, cu draperii de damasc. Faruq l-a ajutat să-şi ducă bagajul în dormitor, şi-a frecat mâinile invitându-l să se aşeze şi a scos o sticlă cu whisky şi două pahare.

Aşa a început viața lui Midhat la Paris. A renunțat la studiile medicale. S-a înscris la cursurile de istorie de la Sorbona şi, până la sfârşitul verii, frecventa deja prelegerile

în săli lambrisate cu lemn ce miroseau a praf de cretă, alături de alți străini, de tinere şi de bărbați mai vârstnici. Îşi petrecea zilele în cafenele, cu cărți despre Grecia antică şi Spania secolului al XVII-lea, iar Faruq îi oferea lecturi suplimentare, poveşti de dragoste neîngăduite, texte mistice, povestiri despre străini călători care trăiau la Paris. Printre ele se aflau şi *Suferințele tânărului Werther* a lui Goethe şi povestea fiicei unui preot libanez, prizonieră în căsnicie în timp ce era îndrăgostită de altcineva. Aceste cărți se ocupau de simțuri, i-a atras atenția Faruq. Autorii lor erau în favoarea deschiderii către lume.

— Suntem cu toții nişte sperietori de ciori devenite filosofi, spunea el, cu ciorile rămase sub pălării.

Uneori, după cină, Midhat mergea cu Faruq în baruri şi la cabaret. Pe măsură ce oraşul trecea de la tristețea războiului la veselie şi petrecere, viața de noapte pariziană începea să prospere în atmosfera vie a celor rămaşi acasă. La lumina raționalizată a felinarelor, bulevardele păreau cenuşii, dar cinematografele şi teatrele se umpleau noapte de noapte şi rămâneau deschise chiar şi în timpul raidurilor zepelinelor. Sub apăsarea neîncetată a războiului, parizienii se purtau ca şi cum s-ar fi apropiat de sfârşitul lumii. Lui Faruq îi plăcea să spună în glumă că atmosfera de „désastre” duce la „déshabillement”[69], dar Midhat îl contrazicea, susținând că e vorba de ceva mai însemnat şi mai pătrunzător. Era o energie împărtăşită

---

[69] „Dezbrăcare” (fr.).

între străini, era emoția pură de-a Exista. Senzația de-a fi în viață în ghearele nopții adânci şi trecătoare le pătrundea în sânge ca un drog.

Prima experiență sexuală a avut-o cu o studentă tot de la Sorbona, pe nume Claire. Era micuță şi blondă şi avea aproape treizeci de ani, după cum avea să afle Midhat mai târziu cu stupoare. Ea îşi exprima disprețul pentru toți bărbații care nu se aflau pe front şi, când el a încercat să se justifice, Claire a întins mâna şi i-a pus două degete pe buze.

— *Je ne veux pas entendre vos raisons.*[70]

O văzuse prima dată la un curs despre originile religiei. Stătea în partea opusă a sălii şi a urmărit-o în timp ce ea îl urmărea pe profesor. Când studenții au ieşit în curte, a simțit o atingere pe umăr şi, întorcându-se, a dat cu ochii de ea stând cu mâinile în şolduri.

— *Je veux voir* ruina rămasă după raidul *de la nuit dernière*[71].

Au găsit o clădire cu cinci etaje pe Rue de Ménilmontant, cu un zid sfârtecat ce scotea la iveală secțiunea transversală, cu peretele de rezistență care rămăsese în picioare zdrențuit, expunând brutal o jumătate de baie şi o bucătărie cu rafturi pline de provizii. A rămas tăcut, cu ochii pironiți la scaunul suspendat de la etajul cel mai de sus. Se gândea la un bilet pe care Jeannette i-l

---

[70] „Nu vreau să-ți aud explicațiile” (fr.).

[71] „Vreau să văd ruina rămasă după raidul de noaptea trecută” (fr.).

citise odată, scris de mâna mamei ei, despre o casă care înceta să mai fie casă de îndată ce intra un hoț în ea.

Claire l-a apucat de mână.

— Dumnezeule!

Rochia ei avea un decolteu adânc, pielea de pe piept îi era albă, cu pistrui care se întindeau pe clavicule. S-a apropiat de el. Ce femeie ciudată, s-a gândit Midhat, eliberat de teamă. Ea i-a dat drumul şi a trecut pe lângă el către zidul grădinii. Şi-a ridicat fusta, a băgat un picior în spărtura din zid, s-a săltat şi a dispărut.

Midhat a privit în jur. Pe stradă erau puțini oameni. A auzit o voce strigând:

— *Maman, regarde!*

Nimic mai mult. S-a apropiat şi el de zid şi a sărit dincolo, fărâmițând o bucată subțire de beton cu greutatea lui. În grabă şi-a julit un genunchi, iar bucăți ascuțite de mortar îi lăsaseră urme pe palme; a aterizat pe iarba uscată amestecată cu mortar şi a văzut-o pe Claire îndreptându-se spre un şopron cu acoperişul prăbuşit. Uşa din tablă ondulată trântită pe jos a zăngănit sub paşii ei. S-a strecurat chicotind prin spărtura rămasă în locul uşii. Midhat a urmat-o în întunericul dinăuntru.

Acolo mirosea a rumeguş, iar acoperişul găurit abia lăsa loc de stat în picioare. Era o magazie de lemne: câțiva buşteni rămăseseră stivuiți, dar cei mai mulți erau împrăştiați pe jos. O găleată strălucea în firicelele de lumină ce pătrundeau prin acoperiş; Claire a râs, răsturnând-o cu piciorul. Fără nici un motiv. Au auzit

susurul apei când s-a vărsat. Dezastrul din jur îl tulbura pe Midhat. Pantoful i-a scârțâit când a ridicat găleata. Şi-ntr-o clipă i-a fost frică de ea – dar tocmai când simțea că-l cuprinde teama, ea l-a tras de haină şi Midhat a căzut înainte, sprijinindu-se de zid. În ureche îi răsuna respirația ei. Apoi Claire l-a sărutat. Străduindu-se să-i imite curajul, şi-a încordat muşchii brațului şi ai mâinii şi şi-a strecurat degetele pe sub gulerul rochiei, scoțând la iveală umărul ei alb. Chiar şi pe întuneric, ochii fetei străluceau. Ea a vârât o mână acolo unde el se înfierbântase şi se învârtoşase deja, i-a desfăcut nasturii de la pantaloni şi, preț de o clipă nemiloasă, Midhat şi-a amintit de doica lui, singura femeie care-l mai dezbrăcase vreodată. Claire râdea încetişor, trăgându-şi rochia în sus şi scoțându-şi chiloții. El a întins mâna şi, din instinct mai degrabă, a apucat-o de sub picioare, proptind-o de perete. Ea l-a sărutat din nou şi l-a ajutat cu mâna s-o pătrundă.

O izbucnire de senzații. Midhat a tras adânc aer în piept, cu degetele încleştate pe pulpele ei. Ea se foia, gemând de durere. „Dă-mi drumul”. Şi-a domolit respirația, s-a oprit; ea s-a mişcat înainte şi înapoi. A făcut şi el la fel şi a încercat să se împingă în ea. Plăcerea l-a izbit ca un val puternic şi, pentru o clipă ce i s-a părut nesfârşită şi amețitoare, n-a mai fost el însuşi. Apoi s-a sfârşit. Afară, pe stradă, s-au auzit paşi apropiindu-se şi îndepărtându-se. Claire a pufnit în râs exasperată, iar Midhat s-a întors să-şi recapete răsuflarea, simțindu-şi piciorul stâng udat complet de apa din găleată.

Deşi la început i-a fost greu să se gândească la asta, nu după multă vreme întâmplarea s-a preschimbat într-un triumf în mintea lui. A reimaginat cu uşurință povestea în acest oraş plin de străini şi, când i-a istorisit-o lui Faruq la un pahar de coniac, Midhat a schimbat locul – în apartamentul lui Claire – şi a râs ca omul care se mândreşte cu ceva, întărit de propriile fapte. Apoi, amăgit de iluzia acestei isprăvi bărbăteşti, după ce a mai smuls de la Faruq detalii din propriile lui aventuri sub pretextul împărtăşirii experiențelor, s-a descurcat mult mai bine data următoare.

A doua fată era din Lyon, şi ea studentă la universitate. A văzut-o de partea cealaltă a unei pajişti în Bois de Boulogne şi, schimbând direcția, i-a ieşit în cale ca din întâmplare acolo unde li se intersectau aleile. I-a admirat panglica din păr, a acceptat invitația ei la masă, a dat o mână de ajutor când o bridă a corsetului i s-a agățat de furou, a atins mica ruptură pe care o produsese scoțând la iveală un evantai de fire. Următoarea fată era o petrecăreață cu umeri osoşi, care purta costume de stofă moale şi pantofi cu ghetre de pânză. Uneori, la petreceri, purta monoclu. Următoarea vindea insigne pentru acțiuni de binefacere pe Rue de Rivoli; buclele ei aveau culoarea marmeladei. A cunoscut-o în iunie, iar în dimineţile de vară găsea fire ondulate portocalii pe perna de lângă el. S-a împrietenit apoi cu o târfă de la Café Napolitain, subțire şi cu pieptul plat, care îl numea „Mon Exotique”. După o lună întreagă cu seri petrecute în camere închiriate şi mic

dejunuri pe malul Senei, fata a plecat în Provence împreună cu mama ei, iar lui Midhat i-au lipsit vocea ei zeflemitoare şi pulpele ei tari. Apoi a început să frecventeze bordelurile din Pigalle în căutarea unei fete care să-i semene, dar şi pentru a-şi oferi pur şi simplu o eliberare fizică.

La început a mers la două prostituate, dar în scurt timp a rămas doar cu una, fiindcă cealaltă s-a îmbolnăvit de sifilis şi a fost dusă la spitalul din apropiere. Cea de-a doua se numea Pauline, avea pielea moale şi se dădea cu apă de trandafiri ca să alunge duhoarea de canal care venea pe fereastră vara. Pauline îşi ţuguia buzele într-un fel caraghios. Când au intrat şi americanii în război şi au început să mişune prin Paris în permisie, ea le imita vocile tărăgănate, mergând ţanţoşă cu capul pe spate, aprinzându-şi o ţigară şi uitându-se la Midhat, care scotea un teanc de bani ca s-o plătească pe matroană.

Dar după o vreme a început să se plictisească de plăcerile plătite şi, cu toată foiala aceea de soldaţi, trebuia desigur să se ferească de bolile venerice. Totuşi, din când în când, ameţit de vin ieftin, se întâmpla să plece bucuros dintr-un bar împreună cu alţi bărbaţi ca să-şi facă de cap în saloanele bordelului Le Chabanais şi să accepte fără prea mare bătaie de cap să intre în orice budoar era invitat.

În acest răstimp, nu şi-o putea scoate din minte pe Jeannette. Cu cât câştiga mai multă experienţă, cu atât mai greu se putea ataşa de vreuna dintre femeile pe care le întâlnea la Folies Bergère sau la Concert Mayol sau în

saloanele de cocktail. Uneori, pe întuneric, simțea buzele lui Jeannette sau îi adulmeca mirosul peste capul altei femei. Când se trezea din visare şi dădea cu ochii de o străină în brațele sale, auzea un sunet strident în urechi şi făcea dragoste cu ea aproape scârbit, după care se întorcea în Saint-Germain copleşit de ruşine şi de dor. Apoi, săptămâni de-a rândul, sunetul acela îi revenea în urechi şi-i dispărea, dar purta mereu cu sine dorul, ca pe o emblemă a seriozității, ceea ce-i dădea un aer grav, autentic, dar şi jucat, pe care femeile din Paris îl simțeau ca pe un parfum captivant.

Într-o zi din vara anului 1916, în drum spre universitate, a traversat Rue de l'Odéon şi a zărit prin vitrina unei librării capul unei femei întoarse cu spatele. Inima i-a sărit din piept când a recunoscut părul lui Jeannette. Se tunsese din nou până la ceafă. Ce căuta oare la Paris? N-avea de unde să ştie că el e acolo, fiindcă nu lăsase nici o adresă unde să fie găsit. Dar iat-o, îmbrăcată într-o fustă şi o bluză asortate, cenuşii-deschis.

Însă când femeia s-a întors cu fața spre vitrina prin care o privea Midhat, chipul ei s-a suprapus peste soarele oglindit în geam şi el nu şi-a dat seama dacă îl văzuse. A intrat pe uşa cu clopoțel tremurând tot. Ea stătea cu spatele şi ridicase o carte să-i citească titlul de pe cotor.

— Jeannette!

Auzindu-i vocea, ea s-a întors. Nu era Jeannette. Femeia s-a încruntat şi a roşit. Avea ochii mici şi aşezați mai jos decât ar fi trebuit, era prea scundă şi, deşi arăta foarte

bine, lui Midhat i se părea de-a dreptul monstruoasă. Ajunsese la casă, apoi s-a îndreptat spre el, spunându-i în şoaptă: „Scuzați-mă”; el s-a dat la o parte stângaci ca s-o lase să treacă şi uşa s-a închis cu un clinchet de clopoțel. Chipul ei i-a rămas în minte câteva clipe. Apoi l-a cuprins panica: nu-şi mai amintea trăsăturile lui Jeannette. Încerca să şi-o închipuie, dar n-o vedea decât pe femeia aceea necunoscută, cu ochii ei aşezați prea jos şi cu fusta cenuşie. A ieşit din librărie ameţit de-a dreptul, scrutându-şi memoria. Apoi – în cele din urmă – şi-a amintit: bărbia micuță, ascuțită, ochii, privirea, zâmbetul, sărutul, sfârşitul. Era tot acolo, în mintea lui, neschimbată.

Părea că universul nu vrea să-i dea pace lui Midhat. După doar câteva luni, l-a zărit pe Monsieur Samuel Cogolati – prietenul lui belgian de la Facultatea de Medicină din Montpellier – printre spectatorii de la Théâtre des Bouffes-Parisiens, în timpul unei opere comice despre o pară fermecată. Când li s-au întâlnit privirile, Cogolati a dat capul pe spate surprins. În pauză, Midhat l-a găsit la bar.

— Monsieur Kamal! Nu mă aşteptam să te mai văd vreodată! Credeam că te-ai întors în Palestina.

Deşi nu trecuse decât un an, Cogolati părea mai bătrân, iar pe fața lui ca de ceară apăruseră, în fine, nişte tuleie. Şi Midhat mai crescuse cu vreo doi centimetri şi fusese nevoit să-şi cumpere alte haine de pe Rue Royale. Începuse să-şi pieptene părul cu cărare într-o parte şi umbla cu un baston cu măciulie de metal.

— Nu, nu. Sunt la Paris... M-am hotărât, a urmat el, făcând apoi o pauză. Mi-am dat seama că aveam nevoie de o schimbare de peisaj. Şi, ştii cum e... experienţe noi... şi-aşa mai departe.

— Ce vrei să spui?

— Alt peisaj, alţi oameni... N-am vrut niciodată să abuzez de ospitalitate. Şi am vrut să văd Parisul! Cum poţi vizita Franţa fără să vezi Parisul?

— Aşa e. Eu o să fiu aici doar sâmbătă şi duminică, plec apoi la Geneva. Ne lipseşti la facultate. Nu mă aşteptam să pleci. Am auzit că te-ai descurcat bine la examene.

— A, da, datorită dumitale. Dar ce mai... ai mai auzit ceva despre gazdele mele?

— Cum, familia Molineu nu ţi-a mai scris?

— Ba da, doar că a trecut ceva vreme şi....

— Ultima dată am auzit că Jeannette plecase să lucreze ca soră medicală, dar sunt convins că ştii mai multe decât mine.

— Ei, bine.

Un uşier cu jiletcă roşie anunţa începutul actului al doilea.

— Trebuie să ne întâlnim când mai treci prin Paris.

Midhat a întins mâna tremurândă şi a luat un şervel, apoi şi-a scos stiloul din buzunar. *Rue du Four*, a notat pe el fără să-şi recunoască scrisul.

— Cine era? l-a întrebat Faruq când se ridica deja cortina şi actorii apăreau pe scenă în aplauzele şi uralele tuturor.

— Un belgian.

Midhat se străduia să se concentreze asupra veştilor aflate. Deşi el învățase la facultatea de medicină, până la urmă tot ea era cea care lucra într-un spital! Imagini şterse – inspirate de fotografii din ziare – cu Jeannette soră de caritate îngrijind soldați răniți; vagi împunsături de gelozie. Şi mai era o senzație de stânjeneală legată de întâlnirea cu Cogolati, teama că nu se prezentase la înălțime, aşa cum ar fi vrut să afle familia Molineu despre el. Doar că, în graba lui deşartă să-şi impresioneze un vechi coleg cu noua înfățişare şi cu purtarea orăşenească, nu se gândise ce ar crede Jeannette despre acest nou Midhat dacă ar afla cumva. Midhat Levantinul, cu batista în buzunarul de la pieptul noului său costum, cu totul alt om acum: devenit parizianul oriental aşa cum apărea pe un anume pachet de țigări din prăvăliile de la colțul străzii. Cogolati îl percepea, desigur, doar ca pe un coleg şi un egal – totuşi, în mintea lui Midhat, acel bărbat inocent şi muncitor avea să rămână mereu legat de momentul în care îşi dăduse seama că e diferit, de ziua în care terminase examenele şi îşi luase rămas-bun de la colegul său, se întorsese acasă şi aflase că fusese examinat şi în alt mod – de către gazda sa, fără ştiința sa. Chinuit de descoperirea unei alte viziuni despre sine, ciudată, din afară. Şi în decursul unui singur an suferise o asemenea schimbare, de la străinul care dorise cândva să devină european ca fire şi înfățişare la tânărul care arăta deja mai degrabă ca un italian sau un grec mai palid la față – dacă nu-şi dezvăluia de bunăvoie originea

oricui voia să ştie – decât ca locuitorii acelor continente supuse ce-şi renegaseră credinţa şi se îndepărtaseră de civilizaţie, după cum erau înfăţişaţi în cărţile ilustrate, în poeziile şi în imaginaţia copiilor francezi. Făcuse cu uşurinţă compromisul care era atât de la îndemână în Paris, îmbrăţişând ideea de-a fi diferit, lucru pe care îl admirase la început la Faruq, dar care acum i se părea o versiune deformată, artificială a ceea ce însemna de fapt să trăieşti într-un loc fără să te tragi de acolo, fără să-l cunoşti cu adevărat. Şi îl bântuia imaginea lui Docteur Molineu cu carneţelul său, cu graficele dezvoltării cutiei craniene, studiindu-l în timpul cinei.

Soţul din poveste fusese păcălit, para nu era fermecată, la urma urmei! Aplauze, cortina, plecăciuni.

În aceeaşi vară, în timp ce se pregătea pentru un seminar de istorie a filosofiei moderne, Midhat s-a întors într-o seară de la cafeneaua unde-l citise pe Spinoza şi a găsit apartamentul mai plin decât de obicei, înţesat cu prietenii lui Faruq şi năpădit de fum de ţigară. Faruq a ridicat o mână să-l salute, s-a răsucit pe scaunul rotativ de la birou, s-a ridicat şi i-a oferit locul lui Midhat.

Bărbaţii din încăpere discutau aprins. Pe cei mai mulţi îi cunoştea, erau cu toţii arabi sirieni. Pe măsuţa de cafea şi pe jos se aflau tot felul de reviste şi ziare, ceşti cu mucuri de ţigară şi farfurioare cu urme de cafea.

— Nu se poate să generalizezi la nesfârşit, să zici *noi* în loc de *eu*, spunea cineva de pe canapea.

Bărbatul a întors capul şi Midhat l-a recunoscut pe Bassem Jarbawi, cu bărbia sa lunguiață. Cei din familia Jarbawi se numărau printre fondatorii Alianței Libaneze din Paris, o organizație a diasporei care se lupta să atragă sprijin politic francez pentru cauza naționalistă libaneză.

Un om cu ochi apropiați şi-a sprijinit coatele de genunchi părând că vrea să spună ceva, când s-a băgat în vorbă Raja Abd al-Rahman, contabil şi poet aspirant.

— Da, vorbesc în nume propriu. Nu sunt creştin, musulman, turc, francez, chinez, nu sunt nimic din toate astea. Sunt doar reprezentant al omenirii.

— Raja, a intervenit exasperat omul cu ochi apropiați. Asta e... Nu înțelegi....

— Ba înțeleg foarte bine.

— Nu, trebuie să luptăm ca o *jama'a*[72], altfel, oameni ca tine vor avea de suferit.

— Omar, l-a dojenit Faruq.

— Ce-i? a răspuns omul enervat. O să aibă de suferit de pe urma propriilor lui acțiuni. Dacă vrea să lupte de unul singur, n-are decât!

— *Khaleek shway*[73], a răspuns Faruq.

— Nici un „khaleek shway". Ne-au omorât oamenii cei mai buni. Aici nu e vorba despre a fi doar un reprezentant

---

[72] „Organizație" (arabă).

[73] „Stai puțin" (arabă).

al omenirii. Noi toți de aici suntem din est şi am suferit destul. *Lazim, kuluna*[74], să ne mobilizăm!

— Folosind aceleaşi instrumente ca exploatatorii noştri? s-a auzit o voce caldă, potolită.

Midhat nu-l cunoştea pe vorbitor. Era înalt şi slab, cu pleoape căzute, tolănit pe canapea, picior peste picior.

— Chiar aşa, dacă ai avea ocazia, ai coloniza Europa? a continuat el.

— Da! a răspuns Omar. Sigur că da. Nu ți-ai dori toate astea? a întrebat el arătând cu mâna în jur, de parcă încăperea, cu pereții verzi şi scaunele cu picioare de mahon şi perne de catifea, ar fi reprezentat întregul Paris în toată splendoarea lui.

— Hai, Hani, fii realist, *ya'ni*. Gândeşte-te! Foloseşte-ți... ştii tu ce!

— Sigur că mă gândesc! Dar tu te gândeşti? a întrebat omul uscățiv pe nume Hani. Nu cred că asta e o conversație inteligentă, *habibi*.

— Hani are dreptate, a spus Faruq. Ştiți şi voi că e nevoie să gândim modern.

— Modern? a pufnit Omar. *Ya zalameh*[75], ei par moderni când îi vezi în... Saint-Germain, într-un tren frumos sau la cinema, dar crede-mă pe cuvânt, în imperii, în războaie, cu arma în mână sunt la fel de brutali ca turcii. Tu nu mă

---

[74] „Trebuie toți" (arabă).

[75] „Ei, omule" (arabă).

asculți. *Isma'nee*[76]. Ce e tribalismul arab? E ca şi cum fiecare oraş ar fi propria sa țară, care e mai bună decât oraşul alăturat. Un est unit nu înseamnă tribalism arab. Prin definiție, a răbufnit el, apropiindu-şi degetul cel mare şi arătătorul şi agitându-le de parcă ar fi ținut o bucată de hârtie cu definiția scrisă pe ea.

— *Wallah*[77]*!* Nu ştiu ce să zic, a spus Bassem Jarbawi. Ştii ce? Ei ne-au omorât. Ne mai omoară şi acum. Ca pe armeni.

— Pe cine au omorât? a întrebat Midhat.

— N-ai citit ziarul azi? a întrebat Yusef Mansour, un creştin maronit din Aley, cu mustață albă-gălbuie. Midhat, trebuie să începi să citeşti ziarele.

— O nouă rundă de execuții, naționaliştii, a spus Hani. Douăzeci şi unu de sirieni spânzurați la Beirut şi Damasc.

— Oameni din Palestina, *habibi*, a urmat Faruq.

— O să piardă războiul şi atunci noi o să fim învingători, a spus Jarbawi.

— Cine din Palestina?

— Un Shihabi, un Nashashibi, a răspuns Faruq întinzând mâna în spate să ia ziarul. Ali Nashashibi, îl cunoşti? Salim al-Jaza'iri... *wallah*. Ne-au scos ochii.

I-a întins ziarul lui Midhat şi i-a arătat paragraful cu pricina.

---

[76] „Ascultă-ne" (arabă).

[77] „Pe Allah" (arabă).

— *An jad*[78], a spus Omar, întorcându-se spre Bassem Jarbawi. Chiar crezi că o să căpătăm independența așa de ușor?

— Ana[79]... *assez confident*[80], a spus Bassem fluturând mâna.

— Abd al-Hamid al-Zahrawi, a intervenit Faruq. A fost președintele Congresului de-aici de acum trei ani. Oameni însemnați, Midhat. Noi avem noroc că suntem aici, zău așa!

— Ai dreptate, a încuviințat Raja Abd al-Rahman. Ne-ar ucide pe loc dacă ne-am întoarce, ca pe armeni, ca pe Zahrawi. Sau ne-ar înrobi, ne-ar preface în turci.

— Dar cum i-au prins? a întrebat Midhat înapoindu-i lui Faruq foaia de ziar.

— Documentele de la Consulatul francez din Beirut. *Habibi*, vrei să-mi dai scrumiera aia?

— Noi ne-am înhăitat cu francezii, Amo[81], a spus Bassem Jarbawi.

— Eu nu mă întorc până se sfârșește războiul, a declarat un bărbat trupeș așezat pe o pernă în fața șemineului.

— Pentru că ești laș, s-a repezit Omar.

---

[78] „Serios” (arabă).

[79] „Eu” (arabă).

[80] „Destul de încrezător” (fr.).

[81] „Unchiule”, adresare familiară între cunoscuți (arabă).

— Acolo se desfiinţează ziarele! a urmat Bassem. Chiar vrei să te întorci şi să te faci turc? Omar, uită-te la..., a început bărbatul apucând o revistă aflată lângă el pe canapea. Uită-te la asta, moarte, moarte, moarte, numai moarte. Nici o alianţă, nimic!

— Eu cred, a spus Hani, care rămăsese tolănit, că de fapt misiunea ţărilor creştine, *ya'ni*... asta va fi piedica noastră cea mai mare. Pentru că acum ele vor să-i spulbere pe turci, da. Dar mai târziu... Sunt imperii toate, mă-nţelegi. Şi noi ştim ce fac imperiile. Sunt flămânde. *Muthaqafeen*[82] din ţara asta, cel puţin, consideră că sionismul e un proiect care urmăreşte să facă din lumea arabă o chestie europeană!

— Eu nu cred că sionismul este de fapt problema, a spus Omar încruntându-se.

— Cum poţi să spui aşa ceva? s-a răstit Hani cu o energie care l-a făcut să sară în sus.

Midhat a observat eşarfa galbenă care i-a ieşit de sub rever.

— Independenţa e problema noastră, a spus Omar.

— Poftim? Cele două sunt strâns legate.

— Vreau să spun şi eu ceva, a intervenit Raja Abd al-Rahman, ridicând mâna. Uitaţi că europenii nu-i vor pe evrei aici. Aţi auzit povestea lui Dreyfus? *Yahud*[83],

---

[82] „Intelectualii" (arabă).

[83] Termen clasic arab folosit în Coran pentru a-i desemna pe descendenţii tribului Hud; termenul este folosit drept plural pentru „evreu".

Muslimeen[84], totuna suntem pentru ei, nu au încredere în noi. Să stăm acolo, la locul nostru. Nu e vorba de colonialism, ci mai degrabă de-a scăpa de noi.

Yusef s-a ridicat.

— Vrea cineva un pahar de coniac?

— Eu, te rog! a spus Raja.

— Ai grijă. Mai vrea şi altcineva?

— Deci, ce spuneam? a continuat Raja. Da, deci, evreii în Europa.

— Paharul ăla e murdar? Te rog să mă ierți, am orbit de-a binelea.

— Şşşt, lasă-l să-şi termine ideea.

— Scuze!

— În vreme ce noi, pe de altă parte, noi i-am avut mereu pe evrei. Mereu au fost evrei în Siria. Şi-o să rămână mereu evrei sirieni.

— Raja, *habibi*, ascultă la mine! a spus Hani. Ei şi-au scos deja propriile timbre.

— Timbre? l-a întrebat Yusef pe Bassem. *Ya Allah*[85]. Noi nici n-avem timbrele noastre.

— Ei vezi, asta e problema adevărată!

— Şi totuşi, pentru moment, Franța e amenințarea mai mare, a spus Omar.

— Vorbiți cu toții despre independență de parcă Marea Britanie şi Franța ar fi câştigat războiul, a zis Bassem.

---

[84] „Musulmani” (arabă).

[85] „Allah al meu” (arabă).

Turcii luptă încă, ar putea face un armistițiu sau aşa ceva. Nu ştim ce o să se întâmple!

— Dar dacă te uiți la ştiri..., a intervenit Midhat pentru prima oară. Acum, că au intrat şi americanii în război, nemții sunt chiar... Cred că e doar o chestiune de timp.

— Midhat, hai, vino să stai aici. Nu pari să şezi comod.

— Stau bine. Doar că scaunul e un pic rupt.

— Faruq, casa ta se cam dărâmă, a observat Yusef.

— Asta pentru că în fiecare seară vin cincisprezece arabi care stau pe mobilele mele.

— Ce tot spui? Noi suntem subțiri ca nişte trestii!

— Dacă tot a venit vorba... e ceva de mâncare pe-aici? a întrebat Raja. Eu am adus nişte morcovi.

— Altădată la petreceri se aducea ciocolată, a zis Bassem. Acum, doar cartofi şi morcovi. Şi pâine.

— Ai adus tu pâine? a întrebat Faruq.

— Nu, scuze... Ziceam şi eu, aşa...

— Ei bine, nu avem pâine, dar avem nişte biscuiți, a spus Faruq prelingându-se de pe birou. Sunt în bufet, ar trebui să fie de ajuns. Şi mai e o supă pe foc.

— Am cumpărat eu nişte pâine în drum spre casă, a anunțat Midhat.

— E minunat, *habibi*!

— Midhat, Mesia! a exclamat Yusef. O, e caldă, *ya Allah*!

— Dar ce am vrut eu să zic, a spus Raja Abd al-Rahman ducând morcovii în bucătărie, e că evreii sunt buni agricultori. Ştiți? Ar putea impulsiona economia locală.

— Spui asta pentru că eşti din Damasc, Raja, l-a dojenit Hani, nu eşti palestinian.

— Suntem *sirieni* cu toţii, s-a repezit Yusef. Ia mai terminaţi cu „palestinian, *mish*[86] palestinian”. Suntem uniţi cu toţii, vom fi o singură naţiune.

— Ajunge! a strigat Omar. Eu mor de foame, nu mai pot gândi!

— Vezi? l-a întrebat Yusef pe Faruq. Cum putem noi să-ţi rupem scaunele? Uită-te la burta lui Omar. Nici măcar nu se vede.

Pe măsură ce căpăta încredere, Midhat devenea tot mai activ seara la discuţii. Amintindu-şi ce-i spusese cândva Jeannette despre felul în care începuse ea să ia cuvântul la universitate fără să-i fie teamă că face greşeli, simţea cum i se dezvoltă capacitatea de-a dezbate asemenea unui muşchi pe care şi-l antrena atât prin eseuri despre Războaiele Revoluţionare şi despre Ioana d’Arc, cât şi prin discuţii la o cafea şi o ţigară, şi care – deşi nu era întru totul desprinsă de noţiunea de adevăr – părea separată de el, de parcă vorbele ar fi putut să se învârtă împrejurul adevărului şi să treacă prin el fără să-l scoată în evidenţă pas cu pas. Pe lângă asta, caracterul flexibil al discuţiilor şi realităţile politice schimbătoare făceau ca nimeni să nu fie nevoit să-şi menţină afirmaţiile făcute, toţi fiind liberi să-şi schimbe părerile după cum slujeau discuţiei prezente. Apoi a venit victoria din Hejaz şi, în cele din urmă, căderea

---

[86] Negaţie, aici „nepalestinian” (arabă).

Imperiului Otoman. Emirul Faisal a venit la Paris la Conferința de Pace şi chestiunile care fuseseră simple speculații, vorbe în vânt în saloanele de-a lungul bulevardelor, problema existenței sau nu a unei națiuni, se ridicau acut, iar anii fericiți ai exilului şi nedeterminării erau pe sfârşite.

Trecuseră trei ani de când Midhat plecase de la Montpellier la Paris. În acest răstimp, viața lui devenise mult mai variată. Era când studentul la istorie care se întâlnea cu cunoscuții după ore în baruri şi cafenele, când însoțitorul damelor, vesel, cu deprinderi blânde, când iubitul misterios; mai era şi participant activ la dezbateri, şi mai ales era arab. Deşi uneori şubrede, dezacordurile stăruiau totuşi, căci, în ciuda tuturor dezbaterilor despre origini şi adevăr din eseurile lui universitare şi din discuțiile cu prietenii lui sirieni, Midhat învăța să se prefacă, să treacă de la una la alta şi să se împace moral cu acea prefăcătorie printr-o conştientizare a propriei efemerități în toate. Dar cum prietenii săi erau din ce în ce mai demoralizați, Midhat a descoperit că devenea tot mai adesea arabul pus pe hartă – cel mai neinteresant dintre roluri. Iubea țara în care trăia, îi iubea raționalismul, ştiințele care aruncau un văl peste tot ce era cu neputință de cunoscut, versurile despre Orient pe care Faruq le citea cu voce tare duminica după-amiaza, chiar şi atunci când îi fixau pe el şi pe strămoşii lui în efigii ale lor înşişi. Stând pe balconul lui Faruq, privind maşinile negre de pe strada de dedesubt, care înaintau asemenea unei procesiuni de

coşciuge, a simțit că se fisurase ceva, o ramă mare şi solidă. A dat să intre şi imaginea surprinsă prin geamul ferestrei s-a clătinat, încăperea părea desprinsă de restul, chipurile prietenilor păreau necunoscute. Faruq era îmbrăcat cu o vestă de catifea şi avea pe cămaşă o pată ce rezistase la spălat, ca un semn din naştere cafeniu-deschis.

Odată cu sfârşitul războiului, întrunirile din apartamentul lui Faruq s-au rărit şi, chiar atunci când prietenii se adunau, tonul discuțiilor era sobru şi temător. Yusef Mansour vorbea întruna despre veştile privind foametea din Beirut, Omar îşi pierdea şirul vorbelor în furia lui împotriva Antantei. Midhat s-a apropiat mai tare de Hani Murad, celălalt palestinian din Nablus. Hani era singurul implicat direct în politică, iar informațiile lui nu le dădeau prea mare speranță.

Când venea vorba despre Napoleon şi Bismarck, Hani Murad era de partea nemților. Vedea limpede că unificarea unei țări era țelul suprem al omenirii. Şi locuitorii din Alsacia chiar vorbeau germana, la urma urmei.

Deşi era entuziasmat de propriile analize, Hani învățase să nu le prezinte pe toate în public. Pomenise o singură dată despre problema lui Bonaparte şi Bismarck într-o discuție cu un coleg francez de la *Le Matin*, unde lucra ca traducător, iar omul îl privise prin aburul care ieşea din ceainic de parcă Hani ar fi proferat o blasfemie şi, doar mai târziu, când au ieşit pe înserate, omul a reluat subiectul cu băgare de seamă, explicându-i ca unui copil că limba nu

constituie un motiv de formare a unei naţiuni, că sunt alte lucruri care marchează originea şi natura unei persoane. Hani nu era deloc de acord cu asta, dar şi-a dat seama că trebuie să-şi ţină gura.

În decembrie 1918, Hani stătea în faţa maşinii de scris în camera sa dintr-o pensiune din Cartierul Latin, cu focul trosnind în şemineu şi cu tapetul jupuit din pricina umezelii. În ultimul an, în timp ce pendula între slujbele de ziarist şi cea de la internat, de unde lua elevii ca să-i ducă în excursii la castele şi să le ţină lecţii improvizate, dar pline de imaginaţie, despre istoria Franţei, Hani îşi petrecea serile cu creionul în mână. Traducea o carte din turcă în franceză şi avea masa înţesată de hârtii scrise de mână. Cu câteva săptămâni în urmă, primise la pensiune câteva scrisori urgente de la un oarecare Monsieur Payot, care era de acord să publice cartea cu condiţia ca Hani să prezinte manuscrisul bătut la maşină în timpul cel mai scurt cu putinţă. Franţa atinsese, după cum spunea Monsieur Payot, culmea curiozităţii despre otomani şi acum venise momentul să dea lovitura şi să scoată aurul din adâncuri.

Titlul cărţii era *Soarta istorică a Turciei*. Autorul iniţial era un turc numit Ahmet Rasim, care scrisese cele patru volume cu aproape zece ani în urmă. Înfrângerea imperiului schimba acum considerabil optica, desigur, şi, în luna care se scursese de la armistiţiu, Hani se pomenise luându-şi nenumărate libertăţi faţă de text, introducând în unele locuri comentarii care anticipau evenimentele sau

minunându-se pur şi simplu că anumite fragmente conţineau deja dubii în propriile puncte de vedere.

S-a oprit asupra uneia dintre remarcile sale, în care compara planurile lui Bismarck de-a unifica Germania cu brutalitatea Junilor Turci şi a politicii lor de „turcificare”. Să fi fost oare asta doar un alt orgoliu de istoric amator? Faptul că se îndoia era un semn: dacă te îndoieşti, nu trebuie să acţionezi. A smuls pagina din maşină cu o mână, cu cealaltă a vârât o nouă foaie răsucind-o pe tambur, a trântit bara peste ea şi era gata să înceapă să rescrie primul paragraf când a auzit o bătaie în uşă.

— Monsieur Hani Bey Murad!

Când a deschis uşa, a dat cu ochii de doi foşti colegi de şcoală, Qadri Muhammad şi Riyad Assali, zâmbind cu pălăriile în mână; erau bărbaţi în toată firea, cu început de chelie, îmbrăcaţi în costume identice de lână, cu eşarfe colorate.

— *Mon Dieu!* Ha! Ce naiba căutaţi voi doi aici? *Ya salam*[87], mă uimiţi! Sărutaţi-mă, sărutaţi-mă, ce m-aţi speriat...

Qadri şi Riyad l-au îmbrăţişat râzând. Qadri a zâmbit pe sub mustaţa deasă, iar Riyad, mai înalt, a plecat capul cu ţeasta lucioasă.

— Scumpule Hani, ne-am întors să te vedem.

— Intraţi, vă rog, *itfadalu, itfadalu*[88].

---

87 „Extraordinar” (arabă).

88 „Poftiţi, poftiţi” (arabă).

— Nu, Hani, nu putem intra, a spus Qadri.

— Avem să-ți dăm o veste mare, *ya'ni*, a adăugat Riyad. Emirul Faisal se află aici la Paris, la Conferința de Pace. Stă la Hotelul Continental, ca oaspete al guvernului francez.

— Hani, vrem să vii cu noi să-l vezi. În seara asta, a urmat Qadri cu ochii mari. Înălțimea Sa are nevoie de cineva care să conducă delegația arabă şi nu avem prea mult timp. Noi credem că tu ai fi cel mai nimerit, Hani. Ce părere ai?

— Nu ştiu ce să spun. Nu puteți să intrați puțin să vorbim? Nu v-am văzut de ani de zile... Am ceai şi nişte pâine.

— Ei, *ya'ni*, am fost luați pe nepregătite, a oftat Riyad. Ne-au spus abia săptămâna trecută că Faisal poate veni la conferință. Aşa că totul a fost făcut în grabă, *ya'ni*. Suntem noi doi, Nuri Said, care a luptat la Revoltă şi englezul acela, Lawrence[89]. Toți ceilalți s-au adunat aici, iar noi suntem nepregătiți. Chestiunea e că trebuie să acționăm iute.

— Hani, hai vino acum. Mai vorbim pe drum.

Înainte să se dezmeticească, Hani a dat la o parte lemnele, punând apărătoarea în fața şemineului, şi-a luat

---

[89] T.E. Lawrence (1888-1935), cunoscut drept Lawrence al Arabiei, ofițer britanic de informații, arheolog, diplomat şi scriitor, a jucat un rol important în Revolta Arabă, asigurând legătura între britanici şi forțele arabe conduse de emirul Faisal. După război a publicat volumul autobiografic *Cei şapte stâlpi ai înțelepciunii*, în care a prezentat rolul său în timpul Revoltei Arabe.

în grabă pălăria, a încuiat uşa şi şi-a tras paltonul pe umeri.

Văzând maşina afară, lui Hani i-a crescut inima în piept. Vopseaua neagră lucea cu reflexii argintii din pricina luminilor de pe stradă. Cei trei au rămas pe trotuar cu ochii la automobil, expirând vălătuci de abur în frig, după care Riyad l-a bătut pe Hani pe umăr şi i-a deschis portiera din spate. Geamurile erau acoperite de promoroacă. Şoferul era îmbrăcat cu două haine.

— Emirul este fiul lui Sharif Hussein[90], din Hejaz, a spus Qadri întorcându-se spre Hani de pe locul din față. Tatăl lui a condus Revolta Arabă împotriva Turciei. E foarte, foarte viteaz.

— Şi fiul lui e la fel, *ya'ni*, a adăugat Riyad, şi abia aşteaptă să te cunoască.

Parisul i se perinda dinaintea ochilor. Stindardele victoriei atârnau zdrenţuite de stâlpii felinarelor. Hani stătea ca pe ace. Toți anii aceia când căutase de lucru în Paris, slujbe temporare pentru care trebuia să-şi ascundă calificarea, păstrându-şi în schimb energia pentru traducerile pe care le făcea noaptea – un mod atât de greoi de a-şi ajuta țara, atât de ocolit, un balsam atât de slab pentru vinovăția exilului, în timp ce unchii săi erau spânzurați de Jamal Basha. Acum totul se aranja. Nu-şi

---

[90] Hussein bin Ali (1853-1931): conducător arab haşemit, emir al cetății Mecca, conducător al Revoltei Arabe împotriva Imperiului Otoman, apoi rege al Regatului Hejaz (1916-1924).

luase diploma în drept degeaba. Nu avea importanță că nu auzise de emirul Faisal până atunci, important era că fusese chemat.

Hotelul Continental era un palat al luminilor, cu scaune şi covoare de pluş roşu, cu servitori în livrea care împingeau căruțuri de argint pe rotile. În hol îi aştepta un bărbat proaspăt ras, cu părul negru cârlionțat, pieptănat şi pomădat, cu cărare într-o parte. Purta o uniformă militară kaki.

— El e Nuri Said, a zis Qadri.

— *Enchanté*, a zis Nuri, salutând din cap şi zâmbindu-i lui Hani.

Apoi i-a condus de-a lungul unui coridor.

Apartamentul era înalt ca o capelă, cu ferestre uriaşe ce dădeau spre stradă şi străluceau reflectând lumina candelabrului electric. Dintr-un scaun aurit aşezat în fața şemineului s-a ridicat să-i salute Alteța Sa emirul Faisal, îmbrăcat în veşminte solemne azurii.

Faisal era mărunțel ca beduinii. Avea ochii negri, apoşi, fața lungă, înconjurată de o *kufiya* albă de mătase brodată, şi nasul mare, înclinat puternic într-o parte. Când s-a aplecat să-i întindă mâna lui Hani, din faldurile veşmântului său lung au scăpărat pietrele nestemate de pe mânerul unui hanger. Avea palma foarte moale. Qadri şi Riyad s-au aşezat în spatele emirului, lângă Nuri, iar Hani

a observat că îşi scoseseră eşarfele şi-şi acoperiseră capetele cu *kufiya* albe, fixate cu *i'qal*[91]-uri aurii.

Faisal i-a făcut semn lui Hani să se aşeze; Riyad, Qadri şi Nuri au rămas în picioare. Hani a mormăit nişte formule respectuoase de salut şi a urmat o clipă de tăcere. Apoi Faisal a început să vorbească.

— Ei, care este opinia generală despre arabi în Franța?

Vocea îi vibra ca un murmur al pământului.

— Înălțimea Voastră, cred că... Am impresia că cetățenii francezi citesc doar ziare franțuzeşti, care le creează o imagine greşită despre sirieni. Despre arabi, în general. Aşa că până şi studenții de la universitate cred că arabii sunt o rasă care trăieşte ca-n Evul Mediu. Chiar mai înainte de Evul Mediu, *ya'ni*.

Faisal a rămas tăcut, cu mâinile încrucişate în poală. Hani a urmat.

— Cred că Franța visează azi să anexeze Siria şi chiar să-i conducă destinul, aşa cum a făcut deja cu Algeria, Maroc şi Tunisia...

Faisal a ridicat o mână la câțiva centimetri deasupra celeilalte.

— Crezi, a început el, că am putea schimba poziția Franței dacă am porni un război de independență.

Asta nu suna a întrebare. Hani a şovăit.

---

[91] Şnurul cu care se fixează *kufiya* (arabă).

— Mi-e teamă, Înălțimea Voastră, că ei nu vor renunța... uşor la politica de colonizare. Asta e conduita lor peste hotare de zeci de ani.

Dar Hani nu trebuia să se lase pradă analizelor sale. Se gândise adesea că politica externă franceză era determinată de faptul că Franța avea o forță de muncă slabă, în timp ce a Germaniei învecinate era mult mai puternică. Iar motivul era că familia tipică franceză nu avea mulți copii. Iar *asta* pentru că francezii acordau femeilor o libertate lipsită de spirit practic. Franțuzoaicele erau mult prea libere. Le găseai mereu pe la teatre în loc să-şi petreacă serile acasă, pregătindu-se să procreeze. Acest comportament al femeilor franceze era o problemă sistemică, aşa că națiunea franceză îşi dorea să adopte mai mulți copii, de vreme ce ea nu producea nici unul, şi spera să facă acest lucru anexând mai multe teritorii. Aşa a izbucnit războiul cu Germania.

Hani a deschis gura să vorbească. Emirul aştepta. Dar, din nou, Hani a recunoscut în ezitarea sa de-a se pronunța semnele acelei zeități arbitrare – îndoiala. Dacă te îndoieşti de ceva, să nu acționezi. Poate nu s-ar fi cuvenit să dea glas pentru prima oară acestei teorii într-o întâlnire cu emirul Faisal din Hejaz, fiul lui Sharif Hussein de la Mecca.

Pleoapele emirului erau încordate şi umflate de oboseală. Dar chiar şi în această stare, putea să aprecieze că cel din fața lui e un om de onoare, care ştie să se stăpânească. Îi plăceau profilul aristocratic al lui Hani, membrele lui subțiri; îi plăceau pauzele lui dintre fraze,

care dovedeau prudență și stăpânire de sine, așa că răspunsul lui era pozitiv, îl vor angaja pe acest bărbat, pe Hani Murad, să conducă biroul de la Paris al delegației arabe. Cu ochii închiși, Faisal a încuviințat din cap spre Riyad.

Și pe deasupra erau în criză de timp, așa că nu aveau de ales.

În septembrie 1919, Hani Murad stătea la aceeași masă de lucru, dinaintea aceleiași mașini de scris. Dar nu mai avea în fața ochilor tapetul jupuit din vechiul său apartament de la pensiune, ci trecătorii de pe Rue Spontini umblând de colo colo în costumele lor ușoare de vară. Lângă el era o farfurie cu sandviciuri și în mână ținea o scrisoare primită din Damasc, de la Faisal.

Hani subliniase cu creionul un fragment: „Dacă mă întrebi care este situația politică a Siriei, am să-ți spun că până și pietrele cer independența țării". Problema era cum să transpună acea idee într-o franceză diplomatică robustă în scrisoarea către Clemenceau[92] pe care tocmai o redacta în numele lui Faisal.

Conferința de Pace progresase greu. De la bun început, francezii fuseseră mai dornici să-l distreze pe Faisal decât să negocieze cu el. Doar o întâlnire de douăzeci de minute

---

[92] Georges Clemenceau (1841-1929), prim-ministru al Franței între anii 1917 și 1920, figură cu o contribuție majoră în victoria Aliaților în Primul Război Mondial.

cu preşedintele, fără vreo vorbă despre probleme politice, numai zâmbete şi politeți, aşezări şi ridicări, strângeri de mâini şi complimente pentru veşmântul său, cum se numea oare? Un prânz cu ministrul de Externe, platouri cu felii de ananas adus special din Caraibi, n-ar dori Alteța Sa să guste din ele? Trei strângeri de mână şi un cvartet de coarde, fără vreo vorbă la sfârşit; o recepție cu ceai într-un parc aparținând cancelariei într-o zi însorită, unde trupurile dezgolite ale dansatoarelor se unduiau în ritmul pianului, organizată în cinstea voastră, Alteță. În cinstea lui Faisal! Nici unuia dintre ei nu-i păsa de arabi. Nimănui.

În cele din urmă, Hani l-a convins pe Faisal să meargă la un croitor francez şi, îndată ce emirul şi-a scos *abaya* şi a îmbrăcat un costum european cu pantaloni, situația a început să se îmbunătățească. Dar sarcina lui Hani rămânea foarte grea, căci trebuia să împace personalitatea Alteței Sale Regale cu nedreptățile francezilor. După opt luni a început să încărunțească.

S-a auzit o bătaie în uşă. Înainte de-a se întoarce să vadă cine era, a răsunat un glas:

— *Habibi, keefak*[93]*.*

Midhat a intrat în cameră. Purta un costum în dungi, avea părul pomădat, pieptănat cu cărare într-o parte şi mustața tunsă. Din buzunarul de la piept îi atârna o garofiță turcească roşie, turtită între cutele unei batiste verzi.

---

[93] „Ce mai faci?” (arabă).

— *Midhat bey*[94]. *Habibi*, hai, stai jos.

— Lucrezi?

— Da, dar aveam nevoie de o pauză. Ia un sandvici. Stai jos, Midhat.

— Bine. Nu, nu pot să stau jos. Trebuie să-ți spun ceva. Hani, ştiu că eşti ocupat, dar trebuie să vorbesc cu tine. Îmi pare rău că te deranjez.

— Nu-i nimic. Ce s-a întâmplat?

Pe Midhat Kamal nu-l văzuse vreodată altfel decât cuprins de agitație. De când îl cunoştea, Midhat fie se plimba râzând pe vreun bulevard la braț cu o femeie, fie rămânea tăcut, cu gândul la altă femeie şi la următoarea după ea, despărțindu-se de ultima cu fruntea asudată de parcă ar fi căutat ceva ce nu putea găsi, dând iama printre femeile din Paris, copleşit de o imensă tristețe care putea răbufni fără veste într-un salon, în timpul ceaiului.

— Plec. Mi-am terminat examenele, vapoarele au început să circule din nou, am rămas fără nici un ban. Trebuie să-mi iau inima-n dinți şi să înfrunt în sfârşit aşteptările pe care le are tata de la mine. Trebuie să mă întorc la Nablus. Trebuie să-mi fac datoria.

— Asta e foarte bine, Midhat. Cu toții trebuie să facem asta până la urmă.

— Of, dar... Hani, eu... nu pot! Nu pot să plec aşa!

— *Habibi*, stai jos.

— Nu ştiu ce să fac.

---

[94] Apelativ turcesc pentru bărbați („domnule”).

— Te gândeşti la Jeannette?

— Da, la Jeannette.

— După câte femei ai cunoscut, a râs Hani, tot la ea ți-e gândul? Zău aşa, parcă ai fi un personaj dintr-o poezie.

Când râdea, lui Midhat i se ridicau sprâncenele, de parcă râsul şi uimirea ar fi fost înfrățite; mai avea şi un obicei ciudat, după cum băgase de seamă Hani, de a-şi schimba iute expresia de la veselie la tristețe, de la bufonerie la suferință, aşa că era greu uneori să-i ghiceşti starea de spirit. Sprâncenele i s-au ridicat.

— Să-i scriu? Ce crezi că ar trebui să fac? Ştiu, a trecut atâta timp. E doar o femeie. Dar mi-a rămas în suflet. Uneori mai uit. Îmi iese din minte câteva săptămâni, trece în fundal şi nu mă mai gândesc. Şi-apoi, dintr-odată, îmi vine iar în minte.

Părând vlăguit de această perorație, Midhat s-a aşezat în cele din urmă pe scaunul pe care i-l oferise Hani. A început să-şi facă de lucru cu cravata, trecându-şi-o printre degete. A izbucnit în râs, apoi s-a întunecat, încruntându-se.

— Ha! Ştiu, nu trebuie să-mi spui, nu, n-a fost vina mea, am încercat să fac ce trebuie, dar cei din familia Molineu n-au fost corecți. Ar trebui să fiu mândru de ce-am făcut. Nu am intenționat să fiu aşa de... Vreau doar să ştiu dacă tu crezi că ar trebui să-i scriu, a urmat el aplecându-se şi privindu-l pe Hani drept în față. Tu iei mereu decizii bune, Hani. Şi nu pentru că îmi închipui că o să-mi răspundă. Deşi, dacă ar face-o, cel puțin ne-am lămuri... Nu, ci pentru că vreau să-i scriu. Acum mă simt în stare

să-i scriu ceea ce nu puteam să-i spun înainte. Înțelegi? Am multe de spus.

Înainte să-i răspundă, Hani a aşteptat ca să se încredințeze că Midhat terminase de vorbit.

Personajul Jeannette Molineu devenise faimos printre sirienii din Saint-Germain. Hani auzise mai întâi de ea de la prietenul lui din Damasc Faruq al-Azmeh, în apartamentul căruia stătea Midhat. Tipul ăsta tânăr din Nablus, obişnuia el să spună, e chinuit rău. Mă văd nevoit să-i fiu nu numai prieten, ci şi filosof, se agață de orice cuvânt al meu de parcă acolo şi-ar găsi salvarea.

— Midhat, cred că ar trebui să-i scrii, a spus Hani pe un ton înțelegător, luând un sandvici. Chiar dacă nu-i trimiți scrisoarea.

— Ba trebuie să i-o trimit!

— Ei, bine atunci! Dar asta te va ajuta în primul rând să te eliberezi. Am descoperit că scrisul face bine, a urmat el muşcând din sandvici.

— Am scris-o deja!

— A, înțeleg!

— Pot să ți-o citesc? Şi o să-mi spui dacă e cazul să i-o trimit?

— Te rog, *itfadal*.

3 septembrie 1919

Dragă Jeannette,

Îți scriu de la Paris, deşi urmează să părăsesc oraşul curând. Mă întorc în Palestina după aceşti patru ani. Îmi pare rău că nu ți-am scris

mai demult. Trebuia s-o fi făcut. Regretele se îngrămădesc unele peste altele. Am sperat, vezi bine, că o să te uit. Am asociat imaginea ta cu durerea atât de mult timp, încât să mă gândesc la tine însemna să simt din nou lovitura celorlalte întâmplări. Am sperat că voi rămâne doar cu amintirile dinainte de-a veni în Franța, că tu o să te desprinzi din mintea mea şi că o să rămân acelaşi în sufletul meu. Dar mi-e teamă că, dimpotrivă, experiența mea cu tine a devenit una dintre acele stări primordiale ale minții care împovărează tot ceea ce se întâmplă apoi. Durerea a mai slăbit puțin cu vremea. Amintirile mele cu tine, nu.

Trebuie să-ți cer iertare pentru multe. Îmi pare rău că nu ți-am spus unde mă duc. Îmi pare rău că am plecat fără veste. Acum trei ani m-am întâlnit cu dl Samuel Cogolati de la Facultatea de Medicină şi mi-a povestit că te-ai făcut soră medicală. Îmi închipui că te-ai întors la Montpellier de-acum. Ce ciudat e că, deşi eu sunt cel care ar fi trebuit să învețe medicina, ție ți-a fost dat să o practici! Sper că nu ai văzut prea multe grozăvii. Îmi este ruşine la gândul că totuşi ai văzut destule.

Jeannette, ai rămas în gândurile mele vreme de patru ani. Eşti mereu, mereu aici, în mintea mea. Nu numai pentru că durerea s-a încăpățânat să mă urmărească, ci pentru că tu te-ai încăpățânat să mă urmăreşti. Îți aud glasul în fiecare zi. Te văd lângă mine pe terasă. Îți văd părul – în toate felurile în care ți-l pieptănai. Îmi amintesc mirosul tău. Şi rochia ta galbenă. Îmi amintesc răsuflarea ta când m-ai sărutat. Îmi amintesc mânia ta când ți-ai întors fața de la mine.

Sper că înțelegi cât m-a durut să descopăr însemnările tatălui tău. Eu sperasem să mă căsătoresc cu tine, dar eram timid şi nu am putut să ți-o spun. Şi pentru asta îmi pare rău. Dar susțin în continuare ce am spus atunci. Aici, în țara asta, am devenit eu însumi şi din pricina asta nu pot reprezenta nimic. Simt că aparțin acestui loc la fel de mult cum aparțin Palestinei.

Aş vrea să ştii că întotdeauna am avut intenții bune. Şi am făcut totul din dragoste pentru tine.

Îți doresc o viață bună. N-o să te uit niciodată.

Al tău,
Midhat

— Ei, a exclamat Hani, nu scrii rău deloc, Midhat, mă impresionezi. Poftim un plic. Găseşti timbre în sertar.

3

În octombrie 1919, răzvrătirea mocnea încă în Egipt. La Conferința de Pace, Marea Britanie refuzase cererea de independență a țării şi, când conducătorii mişcării de rezistență au fost exilați în Malta, femeile din Cairo au organizat proteste. Dar greva generală a fost în cele din urmă anulată, iar comerțul între Egipt şi Levant şi-a revenit. Drept urmare, Hagi Taher Kamal, tatăl lui Midhat, a pornit de la Cairo la Damasc ca să cumpere mai multe mătăsuri şi pe drum s-a hotărât să se oprească la Nablus.

Căldura toamnei făcea chipurile trecătorilor să pară pomădate în soarele amiezii. Taher a trecut pe lângă bazar, l-a salutat pe ajutorul său printre pânzeturile agățate dinaintea prăvăliei Kamal, a acceptat o cafea îndulcită peste măsură cu zahăr şi cardamom, stând apoi de vorbă cu nişte muşterii. Oamenii îi mulțumeau lui Dumnezeu că se sfârşise războiul, bombăneau împotriva libertăților soldaților britanici, erau recunoscători pentru proviziile de semințe de cereale şi de vite, bucurându-se totodată că negoțul şi-a revenit la normal.

Hagi Taher Kamal era negustor pentru că aşa fuseseră tatăl său şi bunicul său înaintea lui. Negustorii erau cei care asigurau legătura între Nablus şi satele învecinate: pentru țărani, ei acționau ca nişte linii de credit, sponsori,

patroni sau chiar prieteni; pentru orăşeni, erau atât solii înnoirii, cât şi stâlpi ai tradiției şi, la sărbători, locuitorii din Nablus dansau prin piețe împrăştiind pe jos panglici colorate şi coji de fistic. Din timpuri imemoriale, pietrele de temelie ale societății din Nablus fuseseră moscheea, porțile oraşului şi piața centrală, Khan al-Tujjar.

Bunicul lui Hagi Taher şi-a început negoțul cărând la Cairo, prin Ghaza, pe catâri, lăzi de săpun făcut la Nablus şi, după câteva săptămâni, întorcându-se cu baloturi uriaşe de bumbac egiptean legate cu frânghii, pe care-l vindea în bazarul din Nablus, folosind profitul ca să cumpere şi mai mult săpun, să-l ducă la Cairo şi apoi s-o ia de la capăt. Când a moştenit afacerea, tatăl lui Hagi Taher a început să folosească vopsitori şi croitori locali, transformându-şi astfel taraba din bazar într-o prăvălie de haine. Apoi a stabilit legături cu producători de textile din Damasc, care combinau fire de mătăsuri aduse din Munții Libanului cu fire de bumbac din Marea Britanie, țesând materiale ce erau vopsite în indigo, stacojiu, smarald, galben-şofran, purpuriu. Apoi, prin cunoştințele care-i mai rămăseseră la Cairo, a deschis un magazin Kamal pe Bulaq Street, unde vindea cuverturi, fețe de pernă, acoperitori de saltea, eşarfe, batiste, legători de cap, pânzeturi albe sau colorate, înfăşurate în suluri mari, pe care le măsura cu cotul. Aceasta era afacerea moştenită de Hagi Taher. Magazinul din Cairo s-a dezvoltat pe măsură ce piața s-a extins şi, pe lângă articolele de bază, a ajuns curând să

vândă şi veşminte: *thob*[95]-uri, veste *sadari* şi pantaloni *sarawil*[96], *abayat*, precum şi podoabe de cap purtate de țărani la nuntă.

Când Hagi Taher s-a urcat pe cal să plece înapoi acasă, spre muntele Garizim, soarele coborâse din nou. O adiere îi flutura mânecile veşmântului, răcorindu-i părul asudat din jurul urechilor. Umbrele caselor şi copacilor începeau să se destrame pe măsură ce vântul biciuia cerul cu nori proaspeți.

— *Hamdillah as-salameh*[97]! l-a întâmpinat Um Mahmoud, servitoarea care i-a deschis uşa, întinzând brațele spre el. *Ahlan wa sahlan, ya Hagi, ahlan wa sahlan*[98].

— Mulțumesc lui Dumnezeu! Um Mahmoud, mi-e foame.

— Să fii sănătos, *ya* Hagi, pun acum apă la fiert. Dă-mi haina.

Pe măsuța de la intrare, Taher a văzut două scrisori. A deschis-o pe prima chiar acolo.

Preaonorabile Domn, Nobil Frate, Hagi Taher Kamal,

---

95 Veşmânt bărbătesc până la glezne, cu mâneci lungi, purtat în țările arabe (arabă).

96 Pantaloni largi, şalvari, purtați tradițional în țările arabe, dar şi în Imperiul Otoman şi Balcani (datorită influenței turce).

97 „Slavă lui Allah!” (arabă).

98 „Bine ai venit, hagi, bine-ai venit” (arabă).

Întreb mai întâi despre ceea ce ne este mai de preţ, sănătatea nobilei voastre persoane, şi vă transmit apoi speranţa noastră că ne veţi mai trimite nişte pânzeturi *dima*[99] de o formă plăcută, sadea, un veşmânt *abaya* de culoare închisă, cum ne-aţi trimis mai înainte, cu acoperitoare de cap, de calitate, lung până sub genunchi. Iar pentru doamne, două bucăţi şi jumătate de *dima* din cea mai bună, sadea, din care să-şi poată croi rochii acasă. Patru coţi de pânză *mansuri*, două rânduri de lenjerie de corp şi patru batiste femeieşti. Cu mila Domnului, Preaînaltului, vă vom trimite banii după sărbători prin purtătorul Husain, fiul lui Sulayman al-Muhammad. Vă implorăm să nu întârziaţi trimiterea lor, căci ştiţi prea bine că urmează să fie o nuntă la Abu Uthman. Dumnezeu să vă binecuvânteze.

Ibrahim Abd al-Wahhab

Astfel de comenzi erau de obicei livrate de Hisham. Dar, de vreme ce era aici, Taher se putea ocupa el însuşi. Avea să fie prima lui vizită în sat, ca patron, de la începutul războiului, şi o clipă şi-a închipuit primirea înflăcărată de care urma să aibă parte.

Al doilea plic era liliachiu deschis. Iar pe el scria:

Monsieur Midhat Kamal
Maison de Famille Kamal
Naplouse
Palestine

---

[99] Pânză fină ţesută la război manual din fire de bumbac (asemenea ţesăturilor de brocart, din fire de mătase şi aur, sau damasc din fire de mătase cu modele repetitive).

Hagi Taher vorbea engleză şi cunoştea alfabetul latin, aşa că a văzut iute numele fiului său. A cercetat cele două timbre verzi. Amândouă înfățişau aceeaşi imagine a unei femei în veşminte greceşti.

Cu patru ani în urmă primise o scrisoare de la Midhat cu un timbru aproape identic, prin care fiul său îl informa că-şi schimbase planurile: plecase de la Montpellier şi avea să-şi termine studiile universitare la Paris, urmând să se întoarcă acasă după război, aşa cum se înțeleseseră de la început. Îi dădea şi noua adresă, Rue du Four, în Saint-Germain-des-Prés. Explicația pentru această schimbare era vagă: se ivise prilejul de-a câştiga mai multă experiență, mai bogată. Hagi Taher nu se împotrivise. De ce n-ar fi fost Paris? Cu atât mai bine, de ce nu s-ar întoarce fiul lui mai rafinat? După ce îi confirmaseră transferul de bani, scrisorile se răriseră din nou. Pe ultima o primise în primăvară: o fotografie tip carte poştală cu Midhat sprijinit într-un baston, ținând o mână în buzunar, cu privirea îndreptată spre un colț dincolo de aparatul de fotografiat.

Plicul liliachiu avea o ştampilă a poştei din Port Said aplicată pe 13 octombrie, alta din Haifa, pe 17, încă una din Ierusalim, pe 18 şi din nou pe 19. Şi-a trecut degetul arătător pe sub partea de sus a plicului, desprinzând-o. Ambele fețe ale foii de hârtie erau acoperite cu un şuvoi de litere rotunde. A privit îndelung: nu ştia s-o citească. Scrisoarea era semnată cu o singură literă: J.

Ceea ce nu ştia însă Hagi Taher acum, la ora trei în după-amiaza zilei de 20 octombrie 1919, în timp ce stătea

în holul casei sale, pe muntele Garizim, la Nablus, era că fiul său plecase deja din Paris. Şi că dis-de-dimineaţă, după ce coborâse de pe vaporul cu aburi şi păşise pe pământ egiptean, Midhat se urcase într-o trăsură şi în clipa aceea era în drum spre casa tatălui său din Cairo, unde voia să-i facă o surpriză.

Cu şase zile în urmă, Midhat se îmbarcase pe nava Caucase cu destinaţia Alexandria. După ce-i trimisese scrisoarea lui Jeannette, hotărâse să amâne puţin întoarcerea în Palestina. Era o idee bună să se acomodeze mai întâi. Şi putea să înceapă cu Egiptul, căci era un loc cunoscut, dar nu atât de familiar ca Palestina. Cairo nu era parte din sufletul lui ca Nablusul. Nablus era numai miresme şi sunete, suflul vânturilor între munţi. Mai fusese în Egipt o singură dată, cu cinci ani în urmă, cu ocazia primei sale călătorii la Marsilia cu vaporul cu aburi. Îşi închipuia încântarea din ochii tatălui său când avea să-l vadă, aşa pe neaşteptate, un bărbat în toată firea. A tras adânc în piept aerul marin şi a zâmbit. Îmbrăţişarea avea să fie strânsă, animată de sentimente sincere.

Tot cu şase zile în urmă, plicul liliachiu părăsise poşta din Montpellier şi, tot la Marsilia, fusese încărcat pe un vapor poştal numit SS Amboise. Undeva, pe parcurs, poate că drumurile lor s-au întretăiat. În port, sau prin bazinul algerian sau în Strâmtoarea Siciliei, cele două vapoare ar fi putut trece unul pe lângă celălalt. În orice caz, vaporul poştal a acostat la Port Said şi scrisoarea de la Montpellier

şi-a început călătoria pe uscat spre Palestina cu două zile înainte ca vasul Caucase să ajungă la Alexandria.

La Alexandria, gara era închisă. Unii călători coborâți de pe vapoare se adunaseră în jurul unui afiş care anunța reparații ale căii ferate, alți câțiva se apropiaseră de intrare şi se uitau curioşi pe geam. Peluza grădinii de peste drum era presărată cu bucăți de hârtie şi pancarte de pânză rupte şi de jur împrejur fuseseră smulse firele de telegraf. Unele atârnau de stâlpi ca panglicile din arborele francez al libertății[100]. Îndepărtându-se de mulțime, Midhat a găsit o trăsură oprită pe marginea drumului. Pe locul vizitiului stătea un omuleț cu o țigară între dinți, care-şi odihnea picioarele în cadrul uşii. După ce s-au tocmit o vreme, Midhat l-a convins să-l ducă la Cairo pentru suma exorbitantă de cinci piaştri.

În drum spre capitală le-au ieşit în cale şi mai multe fire de telegraf smulse, linii de tramvai goale, pancarte aruncate pe marginea drumului pe care scria „Egiptul pentru egipteni", călcate în picioare şi sfâşiate. Trăsura mergea pe lângă calea ferată şi Midhat a văzut muncitori egipteni lucrând sub supravegherea soldaților britanici înarmați.

Străzile din cartierul Abbassia erau aproape pustii. Era acel moment al amiezii când lumea stătea întinsă, toropită, la adăpostul obloanelor. A ajuns acasă la tatăl său: o vilă

---

[100] Simbol al libertății şi revoluției adoptat oficial în 1792, care îşi are originea în timpul Revoluției Franceze, dar şi în coloniile americane unde ulmul a devenit din 1765 simbolul emancipării şi libertății americane.

albă cu balcoane susținute de stâlpi în stil baroc ismailit. Florile portocalilor din grădina din față erau pe trecute. Petale maronii se uscau pe iarbă.

Layla i-a deschis uşa; avea un copil în brațe şi chipul acoperit de un văl negru, subțire. A strigat:

— Midhat!

Copilul s-a întors cu fața şi şi-a şters gura de umărul ei.

Cu mâna liberă, femeia i-a făcut semn lui Midhat să intre şi, înainte de-a închide uşa, a aruncat o privire curioasă afară, de parcă strada ar fi putut să-i ofere şi alte surprize. Când s-a întors şi şi-a scos vălul ca să-l sărute, Midhat a râs fără voia sa de entuziasmul ei. Poate că timpul şi depărtarea îi spulberaseră pur şi simplu răutatea. Layla i-a zâmbit firesc, ca şi cum între ei n-ar fi fost niciodată vreo duşmănie.

— Ce înalt te-ai făcut!

A lăsat copilul jos, iar el a început s-o tragă de rochie. Layla părea mai scundă decât şi-o amintea Midhat. Tânărul a plecat privirea spre încheieturile fine ale mâinilor ei, spre părul ei lung şi negru, spre degetele pe care încă şi le picta cu henna, acum de un roşu spălăcit de la vreo unsoare folosită mai demult.

— Eşti bărbat în toată firea!

Remarca i-a făcut mare plăcere lui Midhat. Layla l-a condus în casă şi a poruncit să fie adusă cafea. Când a apăsat clanța, băiețelul i-a scăpat din mână şi a luat-o la fugă pe coridor.

Midhat îşi amintea încăperea aceea de la ultima vizită, dar pe-atunci servea drept dormitor. Acum era mobilată cu două canapele tapițate cu satin şi o masă de scris lângă fereastra năpădită de iasomie.

— N-ai scris? Tatăl tău e la Nablus, nu mi-a spus c-o să vii.

Midhat a tăcut o clipă, Layla a ridicat din sprâncene.

— A, a exclamat el, am presupus c-o să fie acasă. Credeam că nu mai lucrează nimeni... am auzit că e grevă.

— Da, dar totul o să revină curând la normal. Şi tocmai de-aia tatăl tău s-a dus la Damasc să mai cumpere mătăsuri.

— Aşa e. Ei bine, atunci îmi pare rău că te-am deranjat. Ar trebui să iau trenul spre Nablus.

— Da' de unde! Stai jos. Trebuie să rămâi măcar o noapte, o să mâncăm împreună.

— Nu, mulțumesc, trebuie s-o văd pe Teta, trebuie să mă duc la Nablus.

— Midhat, nu te-am văzut de cinci ani. *Haram aleyk*[101], nici vorbă să faci asta! Vrei să pleci după ce abia ai dat bună ziua? Trebuie măcar să-ți cunoşti fraților şi surorile.

A deschis uşa şi i-a strigat pe copii. Apoi s-a aşezat din nou şi au rămas tăcuți câteva clipe. Servitoarea a intrat ducând tava cu cafele, cu copiii după ea.

Erau cinci. Cel mai mare, Musbah, îi ajungea mamei lui până la mijloc şi avea sprâncenele groase. Rămăsese lângă

---

[101] „E un păcat" (arabă).

uşă, uitându-se lung. Următoarea era o fată blondă numită Dunya, care i-a întins mâna lui Midhat. Urmau Nadim şi Inshirah, amândoi bruneți. Nadim era gătit în costum de marinar, iar Inshirah, într-o rochie albă. Ultimul era Nashat, băiețelul timid pe care-l văzuse deja la sosire. Layla l-a ridicat în brațe şi l-a proptit de un şold.

Midhat le-a strâns pe rând mâinile delicate. Nashat n-a vrut să se uite la el, a băgat degetul în gură şi s-a ascuns în părul mamei sale. Când Midhat s-a dat din nou înapoi, mama lui vitregă l-a pironit cu o privire atât de hotărâtă, încât orice antipatie ar fi avut față de ea i s-a risipit pe loc.

Pe când se afla la Paris, se gândise adesea la primii ani de viață, petrecuți la Nablus. Socotind că omul e rezultatul trăirilor sale, se gândea că e posibil ca Layla să-l fi rănit într-adevăr în copilărie. Apariția ei îi dovedise prea devreme izbitoarea fragilitate a familiei, faptul că părinții sunt doi oameni care s-au unit.

Când se născuse Musbah, Midhat avea treisprezece ani. Îşi aducea aminte că pruncul era foarte mic, cu crețuri sub ochi din pricina cărora obrajii săi păreau umflați, şi cu cute adânci pe brațele durdulii. Uneori era timid, alteori era ca un omuleț furios, lovindu-se cu pumnii lui mici şi scâncind.

Cei doi soți şi copilul au venit de la Cairo la Nablus cu o mulțime de mobile încărcate în trei căruțe trase de cai. Casa s-a umplut de bibelouri, iar încăperile au devenit dintr-odată mult mai mari şi mai înțesate. În mijlocul salonului trona o masă de lemn incrustată cu petale de

sidef şi peste tot erau măsuțe octogonale identice, ca nişte decoruri de teatru, înalte, înguste, cu picioare terminate cu gheare. Tăblia patului în stil european fusese cărată de trei bărbați, iar montarea ei durase patru ore.

Cum Taher era plecat cu treburi la Ierusalim, ea supraveghea muncitorii. Nu l-a certat pe Midhat când l-a găsit uitându-se pe furiş de după uşă.

— Mai era o tăblie frumoasă, *zey kida*[102], a spus ea arătând cu mâinile ridicate, îmbrăcată în mătase. *Bitjannin, haram*[103]. S-ar fi distrus pe drum.

Muncitorii se mişcau stângaci, în picioarele goale, cărând bucăți de lemn vechi sau de metal, făcând plecăciuni din când în când spre stăpâna acoperită cu văl.

Era prima dată când Midhat intra în dormitor de când se întorsese tatăl său cu Layla. A doua oară a fost după şcoală, când s-a întâlnit pe drum cu prietenul lui Adel Jawhari. Adel plângea.

— M-au bătut în clasă.

— De ce?

— Că am râs când Abu Nasir s-a lovit cu piciorul de scaun, i-a spus Adel zâmbind şi i-a arătat pulpele firave.

Erau învinețite, cu pielea plesnită din loc în loc.

— Teta pune piatră-acră pe răni. Hai, vino înăuntru că avem noi.

---

102 „Cam aşa” (arabă).

103 „Incredibilă, păcat” (arabă).

În timp ce uşa se închidea în urma lor, Midhat şi-a amintit că medicamentele se aflau într-un dulăpior din dormitorul tatălui său. Câtă vreme Taher şi Layla stătuseră la Cairo, dormitorul fusese doar una dintre încăperile goale din casa care era oricum plină de camere goale, şi acolo, pe lângă medicamente, păstrau dulciurile şi marmelada pentru oaspeți. I-a făcut semn lui Adel să nu facă zgomot şi a intrat în vârful picioarelor. Patul cu tăblia faimoasă se afla în mijlocul camerei, acoperit cu perne viu colorate. S-a apropiat de dulăpior, a ridicat ivărul şi a băgat mâna să caute sticla. În prag s-a ivit o siluetă cu capul negru, care a început să strige:

— Ieşi de-aici! Cum îndrăzneşti să intri?

Adel a țâşnit afară. Înainte ca Midhat să-l urmeze, Layla s-a postat în dreptul uşii şi a ridicat mâinile. Zece degete cu buricele roşii.

Teta s-a ivit în spatele ei.

— *Habibi*, ieşi de-acolo.

Midhat s-a îndreptat către bunica lui, însă Layla l-a apucat de mână şi l-a plesnit peste ceafă şi gât, stângace, dar cu atâta forță, încât l-a zgâriat cu unghiile ei lungi. El s-a zbătut să scape şi a zbughit-o pe uşa de la intrare, pe care Adel o lăsase întredeschisă. Afară, nici urmă de prietenul său. A cotit pe lângă casă, nu era nici acolo. Două cearşafuri puse la uscat pe două frânghii paralele formau un culoar; Midhat a dat fuga între ele şi s-a aşezat pe jos, în timp ce slujnica scotea din coş alt cearşaf la întins.

— Midhat? a răsunat după o vreme vocea lui Adel. Midhat?

Apoi nu s-a mai auzit decât foşnetul pânzeturilor ude frecându-se unele de altele pe când slujnica le atârna pe frânghii. Cerul s-a întunecat şi lui Midhat i s-a zbârlit părul de pe picioare. Tropotele unor cai au vestit întoarcerea lui Taher de la Ierusalim. S-a auzit uşa trântindu-se. Layla a început să zbiere, iar sunetele greu de desluşit se revărsau pe ferestrele pe lângă care trecea. După aceea s-a aşternut liniştea. În cele din urmă, slujnica l-a chemat la cină şi au mâncat în tăcere la o măsuță joasă.

Nu-şi mai amintea dacă asta se întâmplase înainte sau după ce se hotărâse plecarea lui la Constantinopol. Îşi amintea doar seara când Teta se aşezase lângă el în pat şi-i povestise cum arată capitala turcească şi şcoala la care avea să meargă. Avea să-şi ia rămas-bun de la tatăl lui, de la prunc şi de la Layla.

Midhat a plecat privirea spre mama lui vitregă, care stătea cu mâinile pe umerii fiilor ei, şi şi-a dat seama că, la urma urmelor, ea era din cale-afară de tânără. Nu putea să aibă mai mult de treizeci de ani. Ceea ce însemna că se măritase cu Taher cam la vârsta pe care o avea el acum, dacă nu cumva mai devreme. Nu era de mirare că ura progenitura predecesoarei ei. Şi nici că preferase să locuiască la Cairo, lângă propria familie, şi că se străduise din răsputeri să-l convingă pe Hagi Taher să rămână acolo. Aşa că fusese nevoie să-şi marcheze teritoriul şi să-l alunge

pe băiatul străin atunci când îl prinsese în dormitorul său. Căsătoria era aventura vieții ei şi, din fericire, îi reuşise.

Surpriza pe care Midhat o plănuise pentru tatăl lui s-a dovedit a fi, în cele din urmă, doar pentru Layla, fiindcă îndată ce el a ieşit din casă, ea i-a trimis o telegramă soțului ei la Nablus. Hagi Taher i-a răspuns că putea rămâne, desigur, în Palestina ceva mai mult decât plănuise; nu se întâmpla nimic dacă-şi amâna drumul la Damasc în aceste condiții. Cu mila Domnului, de câte ori are prilejul un tată să-şi întâmpine fiul cel mare întors acasă?

În casa familiei Kamal din Nablus, Um Taher nu-şi mai încăpea în piele de bucurie. În timp ce Taher era plecat la bazar, ea a coborât să-i dea de ştire şi lui Um Jamil, instruind-o să le spună şi vecinilor; vestea avea să se răspândească iute în tot oraşul datorită slujnicelor. I se întorcea acasă nepotul, doctorul Midhat, de la Montpellier, dar şi de la Paris. Era musai să dea o petrecere pentru femei ca să sărbătorească. A doua zi, Um Jamil a urcat s-o ajute la gătit şi a spus din prag că Jamil era atât de bucuros, tare bucuros! Anii de război o îmbătrâniseră pe Um Jamil şi chipul ei ca de pasăre era plin de riduri care se întindeau de la coada ochilor. Fredona în timp ce umplea dovlecei şi zdrobea usturoi şi, când au început să sosească celelalte femei, a lăsat-o pe Um Mahmoud să continue treaba, ducându-se în salon să împartă sărutări şi felicitări.

— Douăzeci şi patru de ani? Are destul timp! a spus Um Dawud. Lasă-l să mai zburde o vreme! a chicotit ea scuturând din umeri.

— Dalia, a ripostat Um Taher, Midhat e băiat bun!

— *Shu*[104] băiat bun? a întrebat Um Dawud.

Um Taher a privit-o scandalizată, apoi a lăsat smerenia deoparte, chiuind din tot sufletul, cu aceeaşi forţă cu care îşi arătase demnitatea, după care şi-a tras dantela peste ochii miopi, unduindu-şi pântecul pe dedesubt.

— Um Mahmoud! a strigat ea. Nu mai faci nişte cafea?

— Da, Mama[105], s-a auzit vocea lui Um Mahmoud.

— Şi ne mai trebuie nişte ciocolată *ba'dayn*[106].

— Şi Taher ce zice? E emoţionat? a întrebat Um Burhan.

— Sigur că da, a răspuns Um Taher.

Femeile s-au uitat una la alta. Ce bine era s-o vadă fericită pe *meskina*[107] Um Taher.

— Şi ce-o să facă? O să fie doctor în Nablus? a întrebat Um Dawud.

— Trebuie să-l ajute mai întâi pe taică-său, a răspuns Um Taher. El e cel mai mare, deşi nevasta tatălui său are mai mulţi copii.

---

[104] „Ce” (arabă).

[105] Formulă de adresare familiară (arabă).

[106] „După aceea” (arabă).

[107] „Biata” (arabă).

— Eu cred că trebuie să ne aşteptăm la fapte mari, *ya Khalto*[108], a spus Um Jamil. Ia să-l arunci în apă şi iese cu peştele-n gură!

Um Taher a înclinat capul, ca şi cum ar fi fost încredințată de asta.

În vreme ce Um Taher se distra cu doamnele ei în salonul din casa de pe muntele Garizim, Hagi Taher i-a făcut o vizită guvernatorului militar britanic din Nablus, în clădirea municipală veche, din piatră de calcar, de pe Northern Street, care până în urmă cu un an fusese sediul înaltului reprezentant turc şi al consiliului său consultativ.

Taher l-a salutat pe paznic în engleză. Venise să-l vadă pe colonelul John Hubbard, i-a explicat, căruia avea să-i adreseze o solicitare specială. Vă rog să-i spuneți că e vorba de prietenul lui, domnul Hagi Taher Kamal. Paznicul s-a înclinat şi i-a făcut semn să intre, apoi a dispărut după colț. După câteva clipe s-a auzit vocea lui Hubbard chemându-l:

— Kamal, hai înăuntru. Bună dimineața, ce mai faci? Ia loc.

Hubbard era îmbrăcat într-o uniformă kaki cu guler roşu. Avea un chip tânăr, ceea ce, la început, stârnise oarecare nemulțumire printre notabilitățile din Nablus, insultate că li se trimisese un oficial străin căruia abia îi

---

[108] Mătuşă din partea mamei; dar şi adresare respectoasă către o femeie în vârstă (arabă).

dădeau tuleiele bărbii. Dar dacă îl priveai mai de aproape, îi vedeai ridurile fine de pe frunte şi firele cărunte de la tâmple şi din mustață. Hagi Taher îl întâlnise prima dată pe Hubbard la recepția oferită la instalarea sa, care în aparență era o festivitate, dar s-a dovedit a fi o încercare de-a câştiga bunăvoința oamenilor influenți din oraş, făcându-i să se simtă incluşi în toată tărăşenia. După discursul lui Hubbard, lumea s-a relaxat şi s-a împărțit în grupuri mai mici. Taher s-a pomenit într-un colț, doar cu guvernatorul. Hubbard i-a povestit că până atunci lucrase la Cairo şi au început să vorbească despre cartierele din oraş, iar când Taher i-a pomenit despre afacerile lui şi despre sprijinul pe care-l acorda diferitelor investiții din Nablus, printre care noul liceu şi spitalul municipal, Hubbard s-a arătat impresionat. Câteva zile mai târziu şi-a făcut apariția la prăvălia Kamal din bazar. A băut o cafea cu Hagi Taher şi, înainte de plecare, a cumpărat o mică taşcă de bumbac cu căptuşeală roşie să i-o dăruiască soției sale.

— Bună dimineața, colonele John, minunată dimineață! Cum îți merge astăzi?

— Sunt foarte bine, domnule Kamal. Dar dumneata?

— Destul de bine, mulțumesc, a răspuns Taher înclinându-se până când i s-a văzut ciucurele de pe fes. Am venit de la Cairo pentru negoț şi o să plec curând la Damasc.

— Excelent! E grozav de cald, nu-i aşa?

— Da, foarte cald.

— Şi cu ce pot să-ţi fiu de folos? a întrebat Hubbard proptindu-şi buzele pe degetele împreunate.

— Aş avea o întrebare.

— Hai, trage glonţul!

Nesigur de înţelesul acestor cuvinte, Taher a aşteptat un nou indiciu. Văzând că Hubbard nu mai spune nimic, a continuat.

— Dumneata ştii franceză?

— Da, vorbesc franceză. Cât de cât, nu extraordinar.

— Ai vrea să-mi citeşti asta, te rog?

A vârât mâna în buzunar şi, ridicându-se de pe scaun, i-a întins lui Hubbard plicul liliachiu.

— Desigur.

Hubbard a scos din buzunar o pereche de ochelari cu rame de sârmă pliabile, le-a desfăcut şi a început să citească uitându-se prin lentile.

— Monsieur – domnul – Midhat Kamal, Casa Familiei Kamal, Nablus, Palestina.

A ridicat ochii spre Taher, apoi a întors plicul, a scos scrisoarea şi şi-a dres vocea.

— Dragă Midhat.

Au trecut patru ani de când ai plecat de la noi din Montpellier. Patru ani! Nu-mi vine să cred nici acum, când aştern asta pe hârtie. Mă trezesc adesea gândindu-mă la tine. Îţi mulţumesc pentru scrisoare. Să-ţi spun drept, mă mâhneşte să aflu că ai fost la Paris – gândul că am fi putut să comunicăm până acum. Poate că te întrebi de ce nu am încercat să-ţi scriu – adevărul e că mult timp am fost furioasă şi îndurerată. Şi presupun că, mai presus de orice, am fost zăpăcită.

— Stânjenită sau confuză, de fapt. Dată peste cap, adică.

Mi-e teamă că scrisoarea mea nu va ajunge la tine până pleci, aşa că ţi-o trimit la Nablus – ceea ce înseamnă c-o vei citi acasă. Sper că ai avut o călătorie plăcută şi lipsită de primejdii.

Vai, am vrut de-atâtea ori să-ţi scriu şi acum, când ţin în sfârşit stiloul în mână, nu ştiu ce să-ţi spun. Toate lucrurile pe care m-am gândit să ţi le spun sunt deodată greu de...

— *Exprimer*, de pus în cuvinte.

Când ai plecat, ai luat cu tine toată căldura căminului nostru. Cred că nu băgaserăm de seamă cât ne bucura şi ne încânta prezenţa ta. Dacă am putea da timpul înapoi, mi-aş dori să mă port altfel. Dar ai dreptate, nu are nici un rost să încercăm. Mi-aş dori doar ca ceea ce s-a întâmplat să nu fie definitiv.

Am impresia că scriu în gol – e ciudat să nu ştiu ce vei simţi când vei citi scrisoarea asta. Mi-ar plăcea să-ţi văd chipul. O, Midhat! Uneori mi se pare că te simt în răsuflarea mea. E greu de îndurat.

Anii îndelungaţi de război au fost o apăsare pentru noi pe toţi şi acum, că au trecut, am o ultimă rugăminte: ai vrea să te întorci? Ştiu că abia ai ajuns acasă şi nu mă aştept să vii îndată şi nici nu vreau să mă milogesc, vreau doar să-ţi spun cât de dor îmi este de tine.

— Opreşte-te!

Hagi Taher avea faţa stacojie.

— Pare să fie o scrisoare de dragoste, a observat Hubbard punând-o jos şi ridicându-şi ochelarii pe frunte. Cine este Midhat?

Taher nu i-a răspuns. A tras adânc aer în piept, s-a înclinat şi a spus politicos, ridicându-se şi întinzând mâna după scrisoare.

— Mulțumesc, domnule Hubbard. Apoi a mormăit întorcându-se: Aţi fost foarte amabil...

Hubbard s-a ridicat pe jumătate din scaun şi şi-a luat rămas-bun.

— *Salaam!*

Hubbard a pronunțat cuvântul ca şi când ar fi rimat cu „alarm”.

— *Salam*, a răspuns Taher. *Allah yabarak fik*[109].

La Cairo, şoferul Laylei îl ducea pe Midhat la gara Bab al-Hadid. Pe geamul maşinii, Midhat privea localnicii mergând separat de străini, în murmurul traficului înăbuşit de căldură.

— Un bilet la Ierusalim, vă rog, i-a cerut el vânzătorului din gheretă.

— Nu e nici un tren spre Ierusalim azi.

— Poftim?

— E întârziat. Se repară liniile.

— Fir-ar să fie! Şi când e trenul următor?

— E acelaşi tren, dar întârzie, a răspuns vânzătorul de bilete. Pleacă mâine-dimineață, la ora şase după ceasul francilor. Biletul costă şapte piaştri.

Midhat a oftat şi a numărat banii.

---

[109] „Allah să te binecuvânteze” (arabă).

— *Ya mu'allim*[110], l-a strigat pe şofer, ia-mi bagajul şi aşteaptă-mă aici mâine-dimineaţă la cinci şi jumătate. Dimineaţa, nu după-masa. *Mashi?*[111]

— Da, *ya Hagi*!

— *Hagi!* a repetat Midhat sarcastic. *Ya'tik al-afieh*.[112]

I-a dat şoferului un piastru şi s-a întors spre vânzătorul de bilete.

— E pe-aici vreun restaurant mai bun pentru prânz? *Ishi baseet, ya'ni*[113], nu prea grea.

Omul s-a aplecat peste tejghea şi l-a măsurat pe Midhat din priviri. Apoi a dispărut din gheretă şi a reapărut după colţ, în holul gării. I-a făcut semn cu mâna şi, ferindu-şi ochii de soare cu palma, l-a îndrumat spre Ezbekiya Garden, care era înconjurată de restaurante şi hoteluri, unde *efendi*[114] va găsi cu siguranţă ceva placul său. Apoi şi-a aşteptat bacşişul. În lumina soarelui, Midhat a văzut stratul subţire de praf care-i acoperea uniforma albastră şi-i pătrunsese în crăpăturile mâinii întinse.

Vântul sufla mai tare pe aleea parcului. Midhat a rămas o vreme la umbra copacilor Grevillea şi a eucaliptilor, a

---

110 „Meştere" (arabă).

111 „E bine aşa?" (arabă).

112 „Să-ţi dea Dumnezeu sănătate", formulă de salut la întâlnire şi la despărţire (arabă).

113 „Pentru o masă simplă, vreau să zic" (arabă).

114 „Domnul" (arabă).

inspirat mireasma florilor lângă trunchiurile de smochini pe care şerpuiau tulpini subțiri ce conturau scorburi ca nişte guri căscate, a trecut pe lângă arborii-de-cauciuc zvelți, pe lângă palmierii regali şi, pe partea cealaltă a aleii, pe lângă fructele ciudate atârnând, ca nişte cârnați, ale arborelui Kigelia, ce se zăreau printre petalele mari, roşii-aprins. Crângul se deschidea spre o pajişte unde se afla o orchestră. Muzicanții erau îmbrăcați în *galabiya*[115], dar instrumentele lor cu coarde păreau aduse de prin alte părți, iar sunetele pe care le scoteau nu erau deloc egiptene; cu toate acestea, pe iarba din fața lor, trei femei *ghawazi*[116] cu buricele dezvelite şi şalvari au început să-şi unduiască şoldurile de parcă ar fi dansat pe o melodie din partea locului, ademenindu-i pe trecători să se apropie. Apoi Midhat a trecut pe lângă o pagodă japoneză pustie, pe lângă o clădire cu fronton şi fațadă de lemn şi mortar ce semăna cu o cabană, pe care se afla însă o inscripție YMCA[117]: „Clubul de recreere al soldaților". Perechi de europeni, cu pălării mari şi pantaloni albi, dansau pe o terasă. Soarele se lăsa printre copaci, iar Midhat s-a mai înveselit pe măsură ce noaptea lungă care-l aştepta începea să-i pară mai atractivă. Ceea ce pierduse din pricina

---

[115] Veşmânt tradițional arab, lung şi alb, negru sau vărgat (arabă).

[116] Dansatoare nomade din Egipt (arabă).

[117] Young Men's Christian Association (Asociația tinerilor creştini), organizație caritabilă internațională care promovează dezvoltarea tineretului prin diverse activități sportive, umanitare, religioase.

întârzierii trenului era pe deplin compensat de surprizele unei seri neaşteptate.

În ultima săptămână se plimbase zilnic pe puntea vasului Caucase, simțind pulsațiile motoarelor de dedesubt, aerul aspru ce răvăşea spuma mării şi-i înțepa obrajii cu umezeala lui sărată. Fiecare colțişor îi amintea cum fusese el când plecase – un băiat de nouăsprezece ani înspăimântat, care nu prea înțelegea obiceiurile europene, dureros de singur. Acum, din noua sa postură de bărbat stăpân pe sine, cu maniere alese, putea să privească înapoi şi să râdă de acel tânăr. Dar plăcerea acelor gânduri îl abătea prea puțin de la nelinişstea adevărată iscată de întoarcerea în Palestina.

Deşi vechile visuri de-a deveni francez i se risipiseră, nu renunța totuşi la ideea de-a duce o viață cosmopolită. Aşa că plimbările sale de-a lungul punții acoperite, de la pupă până la proră şi înapoi, sau pe sub punte, între salonul de catifea şi holurile boltite, îi ofereau nu numai răgazul să se felicite pentru maturitatea de curând dobândită, ci şi să se pregătească pentru ceea ce-l aştepta. Urma o nouă etapă de prudență, căci n-avea să se mai întoarcă în zori de la petreceri, nici să-şi amorțească îndoielile cu coniac, şi nici să se întrebe la opt seara unde şi cum îşi va petrece următoarele ore. Bârfele circulau cu iuțeală în Nablus. Din pricina nesăbuinței, ruşinea se putea abate asupra întregii familii. Dar poate că avea să se înțeleagă cu tatăl său în privința viitorului lui şi să se stabilească la Ierusalim sau într-unul din acele porturi în care traiul era mai lejer

datorită pelerinajelor, ori poate chiar la Cairo. Sau poate că avea să găsească o soluție de-a se întoarce în Franța. Ar putea să extindă afacerile spre Occident şi să călătorească acolo ca să cumpere materiale franțuzeşti.

Erau totuşi şi lucruri pe care le aştepta cu nerăbdare la Nablus: să-şi revadă verii, bunica, toată familia adunată. Dar urmau să intervină şi plictiseala, şi obligația de-a respecta păreri care nu-i aparțineau. Orele petrecute pe vapor i-au dat prilejul, prin urmare, să se gândească la datorie, la locul său în acea constelație de scopuri şi tradiții pe care o dăduse uitării în ultimii cinci ani petrecuți în Franța, când, animat de o libertate izvorâtă din statutul lui de străin, trecuse peste regulile familiei şi hoinărise pe aleile întâmplării şi ale extazului.

Lângă el, mereu, simțea umbra lui Jeannette. Nu primise nici un răspuns la scrisoare şi se convinsese singur că nici nu e cazul să aştepte. Simplul fapt că scrisese îi potolise dorința pentru moment, iar acum, păşind pe țărmurile Alexandriei, se gândea doar la tatăl său şi la Nablus, Mireasa Nordului. Şi din nou la tatăl său, când se suia în trăsura din fața gării. Şi tot la el pe drumul prăfuit, în vreme ce marile piramide dominau orizontul pustiu cu geometria lor uriaşă.

Şi totuşi, printr-o întâmplare ciudată a sorții, avea noroc. Căci se afla aici, trenul întârzia, Nablusul mai putea aştepta. Singur la Cairo, i se îngăduise o ultimă noapte de libertate.

A ajuns la un lac mărginit de lumini albe şi, ocolindu-l, a ieşit pe o poartă care dădea într-o stradă aglomerată. Panoul din faţa sa anunţa Hotelul Grand Continental şi, mai încolo, începea un şir de cafenele sub ale căror copertine se odihneau clienţii picior peste picior. A mai mers puţin, până la un loc cu nume franţuzesc: Le Grand Café Egyptien.

Înăuntru, i-a trebuit o clipă să-şi obişnuiască ochii. Era o încăpere luminată de lămpi cu gaz, cu mese rotunde înghesuite, în jurul cărora clienţii erau aşezaţi cu faţa la o scenă. A ales o masă liberă mai aproape de aceasta.

— O friptură cu cartofi prăjiţi. *Et un verre du vin, s'il vous plaît.*[118]

Chelnerul s-a încruntat şi s-a consultat cu un coleg. Luminile din sală au scăzut şi pe scenă a apărut o femeie. Avea ochii conturaţi cu negru, iar părul şi corsajul îi erau împodobite cu monede care se răsuceau sclipind. De sub corsaj îi ieşea abdomenul, pe care şi-l unduia odată cu şoldurile. În spatele scenei, un şir de bărbaţi au început să sune din castaniete, femeia a răsucit un văl cu mâinile ridicate şi pe scenă a apărut un rând de dansatoare. Se învârteau şi-şi arcuiau spinările în spatele ei, apoi, când muzicanţii au lăsat castanietele şi au luat alte instrumente

---

[118] „Şi un pahar cu vin, vă rog." (fr.).

– *qanun*[119], tamburină, vioară, *darabuka*[120] –, femeia a început să cânte.

Vocea ei avea un tremolo pronunțat; uneori cânta o singură notă, iar vibrațiile erau atât de puternice, încât părea că dănțuieşte între ele. A întors capul într-o parte, cu un zâmbet tainic, abia schițat. Midhat a aruncat o privire prin încăpere. Unii clienți erau cu siguranță europeni – cei blonzi erau probabil englezi, ceilalți puteau fi greci sau italieni, alții erau clar levantini şi foarte mulți erau egipteni aristocrați, îmbrăcați cu haine bogat împodobite. Dansatoarea îi ațâța tăind aerul cu brațele. Midhat o urmărea cum ocheşte anumiți bărbați din sală, stârnind invidia celorlalți aflați la aceleaşi mese, care-i loveau pe spate, strigau sau fluierau. Midhat tânjea să fie unul dintre cei aleşi. A rămas nemişcat, cu ochii pironiți la dansatoarea care s-a întors cu spatele la public, scoțând la iveală două gropițe frumoase pe şale. Apoi s-a întors din nou cu fața şi s-a uitat direct la Midhat. El a fost copleşit îndată de bucuria şi emoția pe care ştia că dansatoarea intenționa să i le provoace.

Când termina al patrulea pahar cu vin, nişte tineri egipteni l-au invitat să li se alăture la masă. L-au întrebat de unde vine, iar răspunsul lui, „Paris”, a stârnit un val de

---

[119] Instrument cu coarde folosit în Orientul Mijlociu, Magreb, Africa de Vest, Asia Centrală.

[120] Tobă mică, ținută în mână sau în poală, folosită în nordul Africii şi în Orientul Mijlociu.

râsete. După asta, nu prea a mai fost timp de conversație. S-a pomenit în picioare, alături de una dintre fetele de pe scenă, în timp ce bărbații din spatele lui chiuiau. Fata mirosea a flori de iasomie şi vin roşu. Părul ei împletit, lung şi negru, era moale la atingere.

A doua zi dimineața, singur în vagonul de tren, şi-a înfăşurat eşarfa în jurul ochilor şi a moțăit tot drumul. Se gândea că o discuție constructivă cu tatăl lui ar putea să-i asigure un post la magazinul Kamal din Cairo. Acolo ar putea trece aproape la fel de neobservat ca la Paris. Calea spre Europa era scurtă.

Trenul a ajuns la Poarta Damascului din Ierusalim puțin după prânz; Midhat a luat un taxi şi a pornit spre nord. Văi albe, stâncoase, câmpiile împădurite din Ayn al-Haramiya, terase de piatră de la care porneau în pantă lanuri de grâu pline de secerători. Vederea dealurilor a avut un efect ciudat asupra lui şi a privit pe fereastra automobilului umbrele adânci pe care le aruncau, copleşit de o emoție puternică şi neaşteptată. Apoi s-a zărit Nablusul, înconjurat de crânguri de măslini. Case albe, terase rotunde, minarete cu coroane în formă de ceapă. Maşina a încetinit în pantă. Midhat l-a plătit pe şofer şi s-a dat jos, inspirând mirosul de salvie.

— *Habib alby!*[121]

— Teta! Teta! Doamne, ce mică te-ai făcut!

---

[121] „Dragul meu!” (arabă).

— Şi cât ai crescut tu! Eşti aşa de palid, eşti bolnav? *Yalla*[122] Teta, hai înăuntru!

— Tata e acasă?

— Te aşteaptă.

Înăuntru a simțit miros de ceapă, de sumac şi de încă ceva, izul specific, ca de var şi mucegai, care i-a trezit o amintire ce pălise în anii de nepăsare. O parte întreagă din mintea lui s-a deşteptat. Forma ferestrelor de la bucătărie, cu un geam crăpat, farfuria aceea de argint de care nu-şi mai aducea aminte, dar pe care o recunoştea acum. Până şi măsuțele din Damasc ale Laylei erau pline de ceva ce nu ştia să numească, şi toată lumina dantelată a dimineții strălucitoare cădea pe broderie. Trecutul țâşnea din obiectele acelea.

Focul de grătar ardea. I-au căzut ochii pe un tablou caligrafic familiar şi, apropiindu-se de divan, s-a întrebat dacă cei ai casei aveau să-l întâmpine, poate Um Jamil şi Jamil, care locuiau la parter, sau alți vecini. Dar nu se vedea şi nu se auzea nimeni. Apoi, de după un colț a apărut tatăl lui, îmbrăcat în costum, cu *tarbush*.

— Tată!

— Bine ai venit acasă.

Midhat s-a întins să-l îmbrățişeze, dar la început Hagi Taher nu s-a clintit. Totuşi, în timp ce Midhat lăsa brațele în jos, Taher a făcut un mic gest, parcă împotriva voinței

---

[122] „Să mergem” (arabă).

sale, şi i-a îngăduit să-l cuprindă, înclinând uşor capul şi închizând ochii. Îmbrăţişarea a fost scurtă şi rigidă.

— *Hamdillah as-salameh!* Sper că ai călătorit bine. Acum trebuie să vorbim.

— Desigur!

— Stai jos aici. Bine. Uite. Trebuie să discutăm unele lucruri, să luăm nişte hotărâri cât mai iute cu putinţă.

Apoi s-a oprit, cântărindu-l pe Midhat din priviri. Îşi ţinea mâinile împreunate, iar cu degetul cel mare al unei mâini îşi scărpina dosul celeilalte mâini, încreţind pielea din jurul arătătorului.

— Mai întâi, înţeleg că un tânăr are o anumită libertate. Ar trebui să aibă o anumită libertate. Asta e, *ya'ni*, aşa e normal. Totuşi, Midhat, ideea mea a fost întotdeauna că vei petrece aceşti ani în Europa, cât timp turcii sunt în război, ca să obţii o educaţie europeană. Şi după aceea, ideea mea a fost întotdeauna că o să te întorci acasă, în ţara ta, ca un om educat şi cu experienţă, pregătit să continui pe calea urmată de strămoşii şi de semenii tăi. O cale a onoarei, *fhimet*? Onoare şi... stabilitate.

Hagi Taher folosea un amestec elevat de limbă clasică şi dialect care îi suna ciudat lui Midhat. Tânjea după un pahar cu apă. Tatăl lui a continuat.

— *Il-mohim*[123], nu te vei mai întoarce în Franţa. Dacă încerci s-o faci, îmi iau mâna de pe tine. Nu mai primeşti

---

[123] „Important", „esenţial" (arabă).

nici un ban, nici un sprijin, nimic. Înțelegi? Nu o să îngădui nici un fel de purtare ruşinoasă.

Midhat a rămas mut de uimire. Apoi a spus:

— Baba.

— Se pare că ți-ai pierdut judecata.

— Dar ce am făcut?

— Sper doar, sper totuşi că ai învățat cât de cât ce înseamnă să fii adult în aceşti cinci ani petrecuți în străinătate. Pentru care am plătit din buzunarul meu.

— Da. Adică, aşa sper, a spus el cu voce scăzută. Nimeni nu e perfect, decât unul Dumnezeu, căruia îi cerem iertare şi ajutor.

— Lăudat fie numele Lui. Şi acum, că eşti bărbat în toată firea, trebuie să ne gândim la viitorul tău. În mod obişnuit, aş propune, desigur, să petreci câțiva ani câştigând experiență în profesia ta, înainte de-a face alte planuri. Dar cred că în cazul tău trebuie să luăm aceste hotărâri mai iute. Ai căpătat destulă experiență... Nu te putem ține aşa... în nesiguranță. Mai întâi, e datoria mea să spun că, pregătindu-te în Franța ca să devii doctor, se cuvine să fii liber să practici medicina aici, dacă doreşti. Totuşi, pentru că eşti singurul meu fiu adult, îți ofer şi prilejul să înveți meseria mea. Ca să preiei afacerile familiei când eu o să mor sau o să fiu neputincios.

Midhat a aşteptat. Tăcerea se adâncea şi şi-a dat seama că tatăl lui vrea să ia o decizie pe loc.

— Eu..., a început el, dar s-a oprit.

Nu ştia ce să spună. Se aşteptase, cel mult, la nişte constrângeri în privința modului de a-şi petrece timpul liber, nu la o asemenea confruntare despre viitorul său. Îşi închipuise întotdeauna că va prelua în cele din urmă afacerile tatălui său. Dar asta se întâmpla mult mai iute decât prevăzuse. Discuția despre viitoarea lui carieră acaparase cu totul revederea lor, căreia tatăl său părea că nu-i acordă prea mare atenție. În plus, ideea că ar putea să practice cu adevărat medicina începea să-l deranjeze, aşa că a izbucnit:

— Dar de ce nu mă pot întoarce în Franța?

Hagi Taher şi-a încordat maxilarul.

— Dacă te întorci în Franța, a spus el răspicat, vei pierde moştenirea.

— Dar ce-ai zice de... de Cairo?

— Midhat, nu e momentul să te joci.

— Dar nu vreau să mă joc.

— Eşti bărbat şi eu îți dau de ales. Vrei să practici medicina sau vrei să înveți să te ocupi de negoțul familiei?

Midhat şi-a ferit privirea.

— Nu înțeleg.

— Răspunde-mi. Ai învățat destul.

— Aş... aş vrea să mă ocup de negoțul familiei.

— Bine. Atunci o să începem îndată. O să te trimit să lucrezi cu Hisham la începutul săptămânii viitoare. Apoi, peste un an, o să vii la Cairo ca să înveți să ții socotelile şi să tratezi cu muşteriii pe Bulaq Street. Dar o să vorbim mai târziu despre asta. Acum, aşa cum am spus, o să grăbim

lucrurile în cazul tău, căci e limpede că ai multă energie ce trebuie cheltuită. Din păcate, eu trebuie să plec mâine la Damasc. Şi apoi o să mă întorc la Cairo, unde o să rămân cel puțin trei luni, probabil. Altminteri, m-aş fi ocupat eu însumi de chestiune. Dar în situația asta, o las pe bunica ta să-ți aleagă o soție.

— O *soție*?

— Da, Midhat, o soție, a întărit Taher, sugându-şi dinții. Mie îmi pasă de fiul meu cu înflăcărare, iar el e rece ca o piatră. Asta e soarta mea.

Midhat a simțit că totul se rezolvă înăuntrul lui. A rămas mut, cu gura căscată. Redus la tăcere de groaza față de tatăl lui – şi de o senzație nouă, un amestec de ruşine şi de neîmplinire care-l cuprindea, încingându-i urechile.

Hagi Taher s-a ridicat. Sculându-se şi el, Midhat a zărit-o cu coada ochiului pe bunica lui. Taher a ieşit din cameră şi Teta s-a îndreptat spre el, trăgându-l lângă ea pe canapea şi strângându-l în brațe. Mirosea a săpun cu ulei de măsline.

— Râvnim la tot ce e oprit, *ya sitti*[124].

— Nu înțeleg, Teta.

— Crede că ai avut prea multă libertate. Dar ce să facem, a fost război.

— Nu înțeleg, n-am făcut nimic rău.

---

[124] „Bunică” (arabă).

— Eşti obosit, îmbăiază-te şi culcă-te. Um Jamil abia aşteaptă să te vadă. O să vină mai târziu, după ce te odihneşti.

Midhat s-a desprins din brațele bunicii fără ca ea să se împotrivească şi a intrat în vechiul său dormitor, unde s-a întins imediat pe pat. Nu-l emoționa deloc vechea cameră. Nu simțea nimic văzând fereastra aceea veche unde stătea în copilărie. Toate reacțiile îi erau amorțite, întunecate de vocea tatălui său, care îi răsuna în minte ca un tăiş. Ce nesăbuință să se fi aşteptat la o primire călduroasă, la o dovadă de mândrie, de grijă. Se trânteau uşi pe care nu le ştia deschise şi n-avea habar ce văzuse, poate, îndărătul lor. Din cotloanele minții începeau să se ivească necontrolat amintiri şi senzații de la Montpellier. O dorință primejdioasă se înfiripa, țâşnită din învățăturile lui Faruq despre întâmplări romantice – urâtă şi dezlânată – şi-l durea. Îi ardea capul. A strâns cu putere ochii umezi, gândindu-se la casa aceea căreia îi cunoştea atât de bine fiecare colțişor, la prima lui plimbare prin grădină cu Laurent. Ce absurd că o singură după-amiază în care nu se întâmplase mare lucru i se părea mult mai însemnată decât întoarcerea sa acasă, la familia pe care n-o mai văzuse de cinci ani, la patul în care dormise în copilărie. Cât de lipsit de sens, cât efort pentru o minte rațională ca a lui, să râvnească atât de tare la o vreme care se dovedise până la urmă atât de săracă în plăceri şi de dureroasă.

4

— Deci cine o să fie? a întrebat Jamil.

— Cine să fie ce? a întrebat la rândul lui Midhat.

Cineva se certa afară. Midhat a ridicat capul să se uite printre pânzeturile atârnate la intrare, dar n-a văzut decât cefele oamenilor.

— Nevasta ta, a explicat Jamil. Cine o să fie? Adică, ai aflat?

— A, nu. Habar n-am. Dar ce se-ntâmplă afară?

— Aşa e mereu. Probabil că o să tot vezi asta în fiecare zi dacă o să lucrezi aici.

Midhat a ieşit din prăvălia Kamal. La marginea pieței, lângă turnul cu ceas al-Manara, un soldat englez gesticula dinaintea unui om care mâna o căruță cu legume, înconjurat de o grămadă de privitori. Midhat vedea doar spatele soldatului: purta o caschetă rotundă şi o uniformă de culoarea nisipului, cu pantaloni scurți până la genunchi. Pulpele picioarelor îi erau înfăşurate cu un soi de bandaje, de umăr îi atârna o puşcă şi flutura un carnet în aer. Chipul bărbatului aflat sus, în căruță, se vedea bine şi stârnea reacțiile celor din jur: iritare, haz, disperare. Un al treilea bărbat, tot localnic, care stătea de partea cealaltă a căruței, striga către vizitiu:

— *Bas ehkeelu*, roşiile. *Adaysh andak?*[125]

— N-am numărat roşiile. De ce le-aş număra? *Hemar!*[126]

---

[125] „Dar spune-i! Roşiile, câte ai?” (arabă).

— Da’ de ce nu cooperează?

— Zice... că... nu a numărat roşiile.

— Doamne sfinte! Poți să-l întrebi de vinete?

— Ce-s alea vinete?

— Uite, astea!

— *Adaysh andak betinjan, ya mu’allim.*

— *Adaysh andi betinjan? Hemar. B’arifish.*[127]

— Spune că nu ştie.

— La dracu’! Wilson! Vino aici, te rog, ăştia mă scot din minți.

— Da, să trăiți! Cu ce pot să vă ajut?

— Ai reuşit cu ceilalți?

— Am făcut o listă.

— Bine. Ăsta îmi dă de furcă – nu, cu tine n-am terminat încă! Nu pleca! Spune-i să nu plece, te rog, n-am terminat cu el.

— Zice că trebuie să se ducă la moschee acum, domnule!

— Nu-mi pasă! N-am terminat cu el.

— Domnule, a intervenit Wilson. Domnule, ar fi mai bine să renunțați. Le place să facă tărăboi. Pe-ăsta l-am mai văzut şi altă dată.

Omul din căruță s-a holbat către mulțime cu o mutră abătută. Lui Midhat i-a trecut prin minte că poate se prefăcea doar că nu ştie engleză.

---

[126] „Măgarule!” (arabă).

[127] „Câte vinete ai, şefule?”, „Câte vinete am? Măgarule. Nu ştiu.” (arabă).

— Cum îl cheamă? l-a întrebat primul soldat pe tălmaci. Să scriu.

— Numele...?

— Da, numele lui?

— Îl cheamă...

— Cum îl cheamă? Hai...

— *Al-Harami*[128], a strigat cineva din mulțime.

— Îl cheamă Al-Harami.

Toată lumea a izbucnit în râs. Soldații au făcut stânga-mprejur şi au părăsit piața, trecând pe lângă prăvălia Kamal, dinaintea căreia stătea Midhat. Țineau amândoi câte un carnet în mână, iar primul soldat, ale cărui trese indicau un rang mai înalt, avea mustață neagră, stufoasă şi ochelari. Era atât de rumen în obraji, încât părea ars de soare.

— Cine e ăsta? a întrebat Midhat pe când mulțimea se risipea.

— Cel cu căruța? Abu Amin. De tot râsul!

— Nu, englezul.

— E, ăştia fac mereu tot felul de inventare. Nu se descurcă cu evreii, aşa că se ocupă de legume. Stai aşa, n-ai terminat povestea cu franțuzoaica.

— Te referi la Jeannette? Ei, la drept vorbind, chiar am vrut să mă însor cu ea. Dar eram tânăr, nu ştiam ce fac.

Apoi a tăcut.

---

[128] „Hoțul” (arabă).

— La urma urmei, familia e totul, a spus Jamil cu o blândețe neașteptată. Suntem cu toții datori față de părinții noștri. Dar tu chiar ai devenit *majnun* de când ai plecat, nu-i așa, *ya zalameh*[129]?

— Sper că nu, *ya Allah*! a râs Midhat. Spune-mi cum stă treaba cu armata?

— Nu e bine. Deși, în ultima vreme... Știi ceva? Chiar trebuie să stai aici? N-am putea să mergem la Sheikh Qassem?

— Stai un pic. Hisham?

Hisham a apărut din spatele prăvăliei, întinzând o bucată de material roșu cu ciucuri.

— Da, Midhat Bey.

Midhat a șovăit o clipă, apoi i-a spus:

— Noi ne ducem la cafenea, Hisham.

Omul a clipit, s-a uitat la Jamil și a scos un sunet nedefinit printre buze.

— Nu stau mult, promit!

— *Inshallah*[130]. *Inshallah*, a spus Hisham făcând o plecăciune, și ciucurii s-au clătinat.

Sheikh Qassem era cafeneaua cea mai cunoscută din Nablus și acolo puteai fi sigur că găsești pe cineva la orice oră. Pe fundalul pereților de un verde pal se profilau mereu

---

[129] „Dar tu chiar ai devenit nebun de când ai plecat, nu-i așa, omule?” (arabă).

[130] „Cu voia Domnului” (arabă).

şiruri de capete bărbăteşti, care pufăiau din narghilea scoțând nori de fum şi se agitau sporovăind. Când Midhat şi Jamil au trecut pragul, le-a ajuns la urechi o învălmăşeală de voci, dominate de una baritonală, apoi au văzut vreo treizeci sau patruzeci de bărbați, tineri şi bătrâni, îngrămădiți la o masă în partea din spate. La lumina ce venea de pe fereastră, cineva citea cu voce tare un ziar.

— Mii şi mii de oameni au demonstrat în centrul Damascului, strigând lozinci cu îndemnuri la război împotriva francezilor. Circulă zvonuri că emirul Faisal a făcut o înțelegere cu Clemenceau...

Un tânăr aplecat peste spătarul unui scaun, care lovea podeaua cu vârful piciorului, i-a văzut şi s-a îndreptat de spate.

— Midhat Kamal!

Era Tahsin Kamal, unul dintre verii lui. L-a îmbrățişat pe Midhat. În spatele lui se afla alt văr, Wasfi, care fusese la universitate în Anglia, dar şi Qais Karak şi Adel Jawhari, celebrii prieteni de nedespărțit care-şi lăsaseră bărbi şi cărora li se lățise pieptul de când nu-i mai văzuse; mai era şi tânărul Burhan Hammad, fiul cel mic al lui Hagi Nimr, cu gâtul lung şi fața îngustă, care nu putea să aibă mai mult de paisprezece sau cincisprezece ani, dar era deja cel mai înalt dintre toți. Mai încolo se înşiraseră să-l salute doi frați din familia Murad, Basil şi Munir, veri de gradul al doilea sau al treilea cu Hani.

Numele lui Midhat s-a răspândit printre ceilalți şi mai multe fețe s-au întors spre el şi alți bărbați s-au ridicat să-l vadă.

— *Habibi* Midhat, Midhat Bey!

În lumina ferestrei, s-a ridicat şi baritonul care citea ziarul. Lui Midhat i-a luat o clipă să-l recunoască, fiindcă şi el se schimbase mult. Era Hagi Abdallah Atwan, un patriarh mai puțin însemnat din familia Atwan, proprietar al fabricii de săpun Atwan.

Rânduiala socială din Nablus putea fi descrisă în mai multe feluri. Unii defineau oraşul ca o opoziție între est şi vest, două lumi separate care se întâlneau doar în piața de pânzeturi în timpul sărbătorilor populare, când tinerii din cele două tabere organizau lupte de amuzament ca să mai risipească tensiunea adunată de-a lungul anului. Unii puneau această rivalitate pe seama unei străvechi duşmănii dintre clanurile Qaysi şi Yemeni[131], din vremurile când musulmanii se stabiliseră în țara Can'aanului. Acea veche duşmănie lua acum forma unor rivalități pe teme anume între familiile Atwan, Omar şi Murad, care atinseseră apogeul în timpul războiului civil din secolul trecut. Alții ridicau din umeri şi spuneau că e o împărțeală geografică firească: estul va rămâne mereu în est, iar vestul va ține de vest, şi cu toate acestea, alții argumentau că cele

---

131 Referire la rivalitatea istorică între diverse facțiuni ale triburilor arabe din nord şi sud, începută în sec. al VII-lea şi continuată sub diverse forme până în secolul al XIX-lea.

două zone au culturi diferite şi că de aici se trag toate neînțelegerile. De pildă, cei de la răsărit mâncau *kunafe* la micul dejun între două felii de pâine, ca un sandvici, în timp ce apusenii îl mâncau ca desert, după prânz. Astfel, duşmănia dintre est şi vest nu era decât o simplă diferență de pofte şi obiceiuri.

De fapt, oraşul nu fusese întotdeauna dezbinat. Dar la începutul secolului, pe măsură ce Nablusul a devenit mai bogat şi s-au întărit căile comerciale între Egipt, Damasc şi Beirut, familiile importante au fost atrase în diverse facțiuni şi s-au format tot felul de alianțe. Aceste grupări erau cel mai adesea bazate pe poveşti moştenite despre lupte interne care, chiar dacă erau recente, se pretindeau a fi străvechi şi erau folosite drept scuză pentru acțiuni în prezent. Dacă cineva din clanul Omar voia să-i facă rău cuiva din clanul Atwan şi nu avea nici o scuză la îndemână, putea oricând să recurgă la tradiția războinică a strămoşilor săi Yemeni şi să scoată de acolo vreo istorie veche.

Şi, pe măsură ce industria săpunului şi a textilelor se dezvolta în oraş, acest lucru se întâmpla tot mai des: cu cât noii capitalişti munceau mai puțin, cu atât aveau mai mult timp liber şi bârfele îşi porneau motoarele nefaste prin saloanele bogătaşilor. Odată cu avuția a sporit şi nefericirea, iar ea a dat naştere intrigilor şi glumelor proaste, şi femeile, care fuseseră libere să secere grâul pe câmp şi să adune măslinele în poala şorțurilor, au fost ferecate în cele din urmă în case, să se umfle între perne şi

să-şi folosească energia doar pentru naşterea copiilor şi cântat, iar cu forța ce le mai rămânea, să răspândească zvonuri despre rivali.

Abdallah Atwan era un bărbat palid, cu părul rar şi cute adânci de o parte şi de alta a gurii, care-l făceau să pară mai bătrân decât era de fapt, căci nu putea avea mai mult de patruzeci şi cinci de ani. Era faimos pentru plăcerea cu care îşi amintea de războiul civil dintre familiile Atwan şi Omar şi pentru felul în care recita deopotrivă litania numelor criminalilor şi ale victimelor lor.

Pătura moşierilor era urmată de cea a ulemalelor, cărturari asemenea celor din neamul Hammad, care începuse să domine şi viața politică. După ei veneau familiile de negustori nou-îmbogățiți, care invadau acum teritoriul câştigat cu greu de ulemale. Această nouă categorie, în care intra şi familia Kamal, era privită cu reticență, căci negustorii nou-îmbogățiți se aflau în ascensiune, participau la acelaşi petreceri şi la aceleaşi întruniri şi se însurau cu femeile din neamul lor.

Un om poate, desigur, să lege o prietenie sfidând istoria. Poate să nu ia în seamă istoria când îngenunchează pe pardoseala Moscheii Verzi. Dar Abdallah Atwan nu era un astfel de om. Acum, când lăsa ziarul din mână, nu atât din pricina lui Midhat, cât din pricina tulburării auditoriului încântat de apariția sa, în timp ce-i întindea mâna, purtarea lui era marcată de istoria ciocnirilor dintre strămoşii lor.

— *Hamdillah as-salameh*, a spus el.

— *Allah yisalmak*[132], a răspuns Midhat.

— Negoțul tatălui tău merge bine, a urmat Abdallah.

— Eşti european de-a binelea, a spus Burhan Hammad. Uită-te la tine!

E drept că, fără să se gândească în mod deosebit, în dimineața aceea Midhat îşi scosese din dulap costumul în dungi cumpărat de pe Rue Royale şi pornise în oraş cu bastonul lui cu măciulie de metal. A aruncat o privire la hainele celorlalți, croite în partea locului, cu cravatele cusute de sătence. A scos un pachet de țigări din buzunar şi i-a întins una lui Burhan. Deşi era tânăr, acesta se fălea cu o mustață la modă, ceruită. A cercetat admirativ costumul lui Midhat.

— *Yalla*[133], Midhat! a strigat Qais Karak. Uite că s-au adunat cu toții acasă!

— *Keef*[134], zici că sunt european? s-a mirat Midhat după ce şi-au aprins țigările.

— După cum arăți..., a râs Burhan scoțând fumul pe gură.

Midhat s-a aşezat la o masă în curtea interioară şi, în timp ce Jamil comanda cafele, în jurul lor s-a format un cerc de bărbați, iar tinerii îl îmbiau pe Midhat să le povestească.

---

132 „Allah să-ți dea pace” (arabă).

133 „Hai” (arabă).

134 „Cum” (arabă).

— Ei, ce să vă spun? a început Midhat.

— Povesteşte-ne despre femei, a spus Tahsin.

Toți aceşti bărbați şi flăcăi, acum cu cinci ani mai mari, aveau o imagine diferită despre Midhat. Chiar şi în cele câteva minute de conversație, vedeau cu siguranță unele trăsături ale lui neobservate de cunoscuții săi din Franța. Simțindu-se în centrul atenției, Midhat a roşit. Nu putea să ascundă apucăturile din copilărie care stăruiau în purtarea lui şi nici urmele felului său de-a fi, aşa cum fusese el înțeles de alții – nici măcar nu le distingea. O preferință copilărească pentru anumite dulciuri sau anumite jocuri – acel gen de lucruri care erau exagerate atunci când individualitățile din Nablus erau transformate în personaje, în aşa fel încât să poată fi luate şi amestecate în diverse povestiri. Midhat tare ar mai fi vrut să adune toate acele urme şi să scape de ele. Nu pentru că erau defecte, ci pentru că-l categoriseau într-un fel anume.

Era deja limpede, privind chipurile lor amuzate, că bărbații din jurul lui îl socoteau ciudat. Şi poate că aveau de ce: lui Midhat, gustul cafelei îi amintea de Sena, fereastra luminoasă, de candelabre şi de chipuri de femei.

— Midhat tocmai îmi povestea despre o aventură pe care a avut-o la Paris, a spus Jamil.

Midhat l-a străfulgerat cu privirea. Jamil i-a zâmbit.

— Nu a fost la Paris, Jamil.

— Păi, tu ai zis că la Paris.

— Nu, eu... la Paris a fost...

— Hai, povesteşte-ne, Midhat! l-a îndemnat Tahsin.

Midhat a început să născocească o femeie alcătuită din trăsăturile celor câteva cu care se culcase. Maria cea cu ghetrele de pânză, Nicole cea roşcată – a trecut sub tăcere mirosul trupurilor lor şi le-a parfumat cu arome de violete, amestecându-le poveştile cu întâmplări din câteva balade vestite, până când cineva a strigat:

— Nu te cred!

Midhat a chicotit şi cu toţii s-au plesnit peste genunchi.

— *Ça y est!*[135] a spus el.

Jamil îl privea râzând înfundat. Midhat şi-a dat seama că ar trebui să-l întrebe despre aventurile lui la Constantinopol. Vărul său devenise un bărbat chipeş, cu trăsături de bibelou: sprâncenele – două linii drepte, buze arcuite, nas acvilin, pieptul puternic ca de ofiţer, şi umerii noduroşi, de parcă hainele i-ar fi fost cusute cu epoleţi – o apariţie pe cinste, probabil că făcuse o droaie de cuceriri.

— O să intri în politică, Midhat? l-a întrebat Wasfi Kamal.

— Sunt deja implicat, a răspuns Midhat.

— Nu mai spune!? s-a mirat Jamil, lovindu-l cu palma peste umăr.

— La Paris erau, desigur, multe activităţi politice. Discuţii, conferinţe. Acolo erau mulţi în exil. Al-Fatat[136]...

---

[135] „Asta e!” (fr.).

[136] Organizaţie arabă clandestină din timpul Imperiului Otoman, care lupta pentru independenţa şi unificarea teritoriilor arabe aflate sub dominaţie otomană.

— Eşti membru Al-Fatat? a întrebat Wasfi.

— Nu, nu sunt membru. Dar bunul meu prieten Hani Murad a fost unul dintre cei care au înființat organizația, *ya'ni*, şi el îmi mai scrie câteodată. Este secretarul emirului la Conferință.

— A, foarte frumos. Impresionat, a spus Wasfi.

Auzind acest lucru, Abdallah Atwan a intrat în vorbă pentru prima dată de când grupul de bărbați se mutase de la masa lui.

— Atunci ce veşti mai sunt, dacă eşti aşa de bine informat? A făcut Faisal o înțelegere cu francezii sau nu? O să fie independentă Siria? Hani Murad trebuie să-ți fi spus ultimele noutăți, dacă nu cumva te lauzi peste măsură cu prietenia asta a voastră.

— Linişteşte-te, Amo, lasă omul în pace, a spus Qais Karak.

— Nu-i nimic, a răspuns Midhat. Ei, în mare, ideea din scrisoarea lui Hani...

— A, deci e vorba de o singură scrisoare!

— ...e că francezii şi englezii au făcut deja înțelegeri. Asta tot spune englezul ăla, Lawrence. Aşa că Faisal putea fie... ei bine, a fost nevoit să facă un târg cu francezii, altfel ar fi avut de-a face cu armata lor.

— Eram sigur! a pufnit Munir Murad.

— A făcut deja o înțelegere? a întrebat Wasfi. *Ya Allah*, asta e cea mai mare nenorocire care se putea întâmpla!

Toți s-au dat înapoi la auzul veştii, dar Munir Murad s-a aplecat şi mai tare spre Midhat.

— Şi Palestina? Ți-a spus ceva despre poziția lui Faisal în privința sionismului? Ziarele nu spun nimic, doar că „circulă zvonuri”... şi tot aşa.

Abdallah a dat capul pe spate supărat şi a rupt furios ziarul în două, de parcă n-ar fi fost un simplu abonat, ci însuşi autorul articolului.

— Nu, a răspuns Midhat, nu mi-a spus. Părerea mea e că Palestina ar trebui să facă parte din Siria, pentru că unitatea e mai importantă decât independența.

Nu era ceea ce susținuse în mod constant la Paris. Dar bărbatul care întrebase dădea de înțeles că o astfel de părere ar gâdila plăcut urechile celor din Nablus. Iar expresia „unitatea e mai puternică decât independența” fusese pronunțată adesea în apartamentul lui Faruq şi era uşor de repetat.

— *Habibi*, sigur că ar trebui să facem parte din Siria, a spus Munir Murad. Adu-ți aminte că te afli la Nablus. Nu e o părere, e ceva concret. Tuturor moşnegilor din Ierusalim care susțin altceva nu le pasă decât de *tarbush*-ul lor. Cine o să-ți dărâme *tarbush*-ul mai iute, emirul Faisal sau Lloyd George?

— Dar voi? a întrebat Midhat. Sunteți şi voi implicați în politică?

Munir şi Basil Murad s-au uitat unul la altul. Munir a înălțat capul.

— Noi suntem membri ai Al-Fida’iya, Societatea pentru Sacrificiu de Sine.

Acum le-a venit rândul lui Qais Karak şi Adel Jawhari să schimbe priviri, iar Adel a dat ochii peste cap.

— Ce e asta? N-am auzit de ea până acum, a zis Midhat.

— E nouă, a răspuns Basil.

— E o organizație de la Jaffa, a comentat Tahsin Kamal.

— Da, ei bine, acum e şi din Nablus, a sărit Basil.

— Lucrează cu felahii, a adăugat Burhan.

— Ce, le ştii tu pe toate? s-a rățoit Basil.

— Basil, încetează! a intervenit Qais Karak.

— Serios? Muncă la țară? a întrebat Midhat.

Jamil i-a tras un picior pe sub masă.

— Nu, a spus Munir, vrem să înrolăm toată Palestina.

— Cei care se înrolează trebuie să depună jurământ că, dacă vreunul trădează, atunci trebuie ucis. Chiar dacă ți-e prieten bun, a spus Tahsin pe nerăsuflate.

Burhan Hammad şi-a încleştat dinții şi a holbat ochii.

— Tahsin! l-a admonestat Munir, dar nu a tăgăduit, ci s-a îndreptat mai mult de spate la auzul prezentării.

— Problema cu organizațiile astea e că, a început Adel Jawhari, vor toate bani. Şi pentru că Nablus e oraşul cel mai avut, noi plătim cel mai mult şi nimeni altcineva nu-şi aduce contribuția.

— Nu cred că e adevărat.

— Ba da, a întărit Adel. Organizațiile astea ar trebui să funcționeze în toată țara, dar nu toți îşi fac datoria. Ca de obicei, noi dăm dovadă de cel mai mare *qawmiyyeh*[137], pe

---

[137] „Naționalism” (arabă).

când alții... Adică, organizațiile trimit petiții, cumpără arme, pistoale, vreau să zic, nu chiar puşti nemțeşti. Nu că puştile nemțeşti le-ar fi fost de prea mare folos turcilor, dar englezii au cu grămada, pe când noi n-avem de nici unele.

— Cât timp nici evreii n-au nimic, n-are importanță că n-avem nici noi. Să fim cinstiți! a spus Tahsin Kamal.

— Să fim cinstiți? Eşti nebun? s-a repezit Munir Murad. Evreii din Anglia... ştii câți bani au? Au un imperiu întreg. Au început să colonizeze şi aici, s-au băgat peste țăranii din nord, *de-aia* nu sunt bani – toți se duc la evrei! N-ai decât să dai vina pe război, dar războiul s-a sfârşit de mai bine de un an şi ce s-a schimbat?

Abdallah Atwan a preluat apoi firul discuției.

— Trebuie să ne împotrivim tuturor evreilor, a spus el. Chiar şi alor noştri, ăştia pe care-i avem aici.

— Noi n-avem decât vreo zece evrei în Nablus, a spus unul din ei, şi ăia sunt arabi.

— Dar samaritenii? a întrebat altcineva.

— Samaritenii nu sunt evrei, a spus un al treilea.

— Ba sunt! s-a împotrivit Abdallah.

Adevărul era că foarte puțini dintre cei care stăteau în ziua aceea la cafeneaua Sheikh Qassem întâlniseră vreodată un evreu european. Cele mai multe aşezări ale comunității *yishuv*[138] se aflau destul de departe de Jabal Nablus, prin urmare, singura lor idee despre evreii şi evreicele europene se bizuia pe autoritățile religioase de la

---

[138] Evreii prezenți în Palestina dinaintea formării statului Israel.

Ierusalim, care nu erau nici măcar sioniste, şi pe samaritenii din Nablus, care pretindeau că ei sunt primii israeliți şi socoteau că Garizim e muntele sacru unde Ibrahim a fost chemat să-şi sacrifice fiul.

Dar mânia lui Abdallah Atwan era îndreptată împotriva tuturor, iar prejudecățile lui nu cunoşteau limite. Putea să-şi însuşească înflăcărarea indignării şi, prin câteva vorbe care să-i dovedească înțelepciunea de om bătrân, s-o amestece cu furia tribală, care nu ținea seama de deosebirile subtile dintre evrei.

Când au plecat de la cafenea, era deja ora cinci şi înserarea începea să stârnească vântul care se aduna în vale. Midhat a dat fuga înapoi la prăvălie cu obrajii amorțiți. A ajuns la colț şi, deşi croitoria era închisă, a văzut lumina lămpii lui Hisham venind de pe tejghea. Şi-a luat o înfățişare de nepăsare prietenoasă, pe care o exersase pentru dățile când era nevoit să se descotorosească de o femeie jignită. Era o metodă bazată pe observația că partea vătămată putea da uitării răul ce i se făcuse dacă pretindeai că asta nu se întâmplase sau că fusese o greşeală neînsemnată.

— Hisham, *ya* Amo! N-am putut să scap de-acolo, a spus el intrând. Am stat de vorbă cu tânărul Salim şi nu mai ştiu cum, care ar vrea să cumpere de la noi nişte material pentru *kiswa*[139] fiicei lui, ar fi o comandă mare, aşa spunea. Oricum, am sporovăit mult în față la Sheikh

---

[139] „Veşmânt” (arabă).

Qassem şi... s-ar putea să treacă pe-aici mâine. Dar poate că a spus aşa, într-o doară, că vrea să cumpere ceva, fiindcă nu mă mai văzuse de mult, a adăugat el ridicând din umeri cu smerenie prefăcută. Cred că aşa se-ntâmplă când eşti nou-venit în oraş, toată lumea se poartă frumos cu tine. Dar nu-ţi face griji, n-o să mai fiu o noutate mult timp.

— Care Salim? a întrebat Hisham mijind ochii. N-am auzit de nici o Bint[140] Salim care să se mărite curând.

— Ei, sunt de undeva din parte de răsărit a Nablusului, a spus Midhat fluturând din mână. N-ai de unde să-i ştii.

— *Tayyeb*[141]! a încuviinţat el închizând registrul încetişor. Poţi să pleci acasă acum, e târziu.

5

— Ascultă, Fatima, a spus Widad Hammad în drum spre hamam, Um Taher Kamal ne-a invitat după-amiază la cafea.

Fatima şi Nuzha mergeau cu un pas în urma mamei lor. Trei siluete înfăşurate în muselină neagră, iar Nuzha, cea mai scundă dintre ele, ducea un coş.

— Pe cine, mamă? a întrebat Nuzha.

— Nu pe tine. Doar pe Fatima.

---

[140] Particulă care indică filiaţia unei femei, „fiica lui...” (arabă).

[141] „Bine” (arabă).

Fatima nu a răspuns. Dinaintea prăvăliei din fața lor se afla un grup de bărbați tăcuți, adunați în jurul unei narghilele. Cel care ținea muştiucul s-a lăsat pe spate când ele s-au apropiat. Din gură îi ieşeau vălătuci de fum. Widad, Fatima şi Nuzha au mers mai departe, flecurile pantofilor lor țăcănind pe pământul tare. După ce au cotit, Widad a continuat:

— Um Dawud zice că, de când i s-a întors nepotul, doamna asta Kamal nu mai conteneşte să vorbească despre el. Nepotul meu a făcut asta, nepotul meu a trăit la Paris. *Hala'*[142], nu pe-acolo, pe-aici, *habibti*. De bună seamă că o să te ceară în căsătorie pentru el, Fatima, aşa că nu e nevoie să vină şi sora ta. *Haram*, Nuzha. Oricum n-are rost, fiindcă Fatima o să se mărite cu Yasser.

— Dar, mamă...

— Nu vorbim despre asta acum.

Din cartierul Yasmineh şi până la bazar au mers pe un drum îngustat. Era ora aceea de după rugăciunea de prânz când forfota pieței se domoleşte, iar negustorii răsucesc fructele în lăzi ca să ascundă mucegaiul sau stau pe scaune şi sporovăiesc dinaintea tarabelor, uitându-se la copiii care se joacă cu mingea între coloanele arcuite. În față, turnul cu ceas, la dreapta, moscheea Nasr. Cele trei siluete negre au cotit pe lângă moschee şi au intrat la hamam pe un portal de piatră.

---

[142] „Hai" (arabă).

Widad îşi ducea fetele la hamam o dată pe săptămână. Era important pentru sănătatea corpului lor, dar şi mai important pentru sănătatea corpului social, căci în afară de *istiqbalat*[143] – întâlnirile din intimitatea casei, hamamul era un loc unde femeile puteau sta de vorbă. Dar mai era şi un prilej de-a studia trupurile fiicelor celorlalte ca posibile partide pentru propriii fii: la *istiqbalat* fetele veneau înveşmântate în catifele şi văluri brodate sau în orice alte haine care le scoteau în valoare bogăția şi gustul, dacă le aveau, dar aici, unde stăteau despuiate în aburi, se putea vedea cu ce au fost înzestrate de la natură.

— Dar cine e Kamal? a întrebat Nuzha.

— Dă-mi prosoapele, *habibti*.

Mama le-a dus în vestibulul întunecos, unde şi-au scos vălurile, în timp ce ea a plătit-o pe slujnică. În prima încăpere şi-au scos robele şi şi-au pus nişte halate dungate şi saboți de lemn, iar în cea de-a doua, femeile s-au adunat în grupuri, asemenea unor vietăți marine lucioase, învăluite în aburi. Widad a chiuit când şi-a văzut prietenele. Prefăcându-se că ține ochii în pământ, Fatima arunca priviri spre femeile care intrau în cabinele de baie *khulwa* separate. Îi plăcea să le vadă lepădându-şi robele. „Nu te holba”, îi spunea mereu mama ei. Dar cum să nu se holbeze? Când avea dinaintea ochilor trupurile goale ale tuturor femeilor din oraş? Carne sclipind de apă şi sudoare, cu pliuri şi bălțături după cum cădea lumina din tavan. Cel

---

143 „Recepție” (arabă).

mai mult îi plăceau spinările bătrânelor, felul cum li se lăsa grăsimea peste şolduri în cercuri groase, ca straturile de cremă.

Fatima a intrat în *khulwa* după sora ei. Şi-a privit pieptul urcând şi coborând odată cu bătăile inimii în timp ce mânecile halatului i-au căzut de pe umeri, apoi a plecat ochii spre picioare, spre călcâiele deja încreţite şi tălpile înroşite de mers, cu scame negre de la ciorapi rămase între degetele asudate. Singurul lucru pe care i-l spusese mama despre trupul ei era că trebuie să-l spele şi să-l frece bine. Sau să îngăduie să-i fie frecat, căci slujnica scotea rotocoale de piele moartă în clăbucii de săpun din ulei de măsline, lăsând braţele, picioarele, spatele şi burta moi şi roşii. Şi asta era tot, treaba era făcută, aveau să iasă de la hamam în aerul uscat fără să mai pomenească despre asta. Acasă, Fatima îşi schimba hainele în grabă, fără să se gândească prea mult la trupul pe care-l acoperea şi-l descoperea, dar aici, la hamam, unde încăperile înfierbântate şi întunecoase păreau încărcate de evlavie, unde lumina ce pătrundea prin cercurile de sticlă colorată din tavan se reflecta prin aburi, iar femeile moleşite, înfăşurate în halate vărgate, sporovăiau pe băncile de lângă pereţi, trăgând în piept aburii în timp ce ciuguleau felii de pepene şi brânză aduse de slujnice pe tăvi de trestie, aici Fatima îşi studia picioarele dezgolite cu mult interes. Vene albăstrii îi coborau dinspre vintre pe pulpe. Sângele îi pulsa în picioare.

Două slujnice înmuiau bureți într-un lavoar de cupru. Apa clipocea lovindu-se de margini, iar pardoseala de marmură duduia de căldură. Surorile s-au aşezat pe băncile din *khulwa* şi sânii Nuzhei s-au legănat când s-a aplecat. Avea doar cincisprezece ani, dar sânii ei erau deja mai mari decât ai Fatimei, care erau însă mai rotunzi. Venele Fatimei s-au făcut nevăzute şi coastele i-au ieşit în relief, sub ele i se unduia pântecul, cu gropița din mijloc mare şi adâncă de parcă cordonul care o legase cândva de mama ei fusese neobişnuit de gros. Sora ei era mai lată în şolduri, dar altminteri trupurile lor semănau. În învălmăşeala de păr de dedesubt se ascundea cel mai ciudat accident al biologiei, doar că Fatima nu-l văzuse niciodată pe al surorii ei ca să poată face comparația. O altă gură ascunsă acolo jos, urâtă şi roşie. Pe acolo nu ieşea numai sânge, ci şi alte scurgeri, sau începeau acolo şi se răspândeau peste tot: miasme sărate, dureri ciudate în timpul nopții care-i furnicau picioarele. Trupul acela, cu mişcările şi senzațiile lui agitate, era taina cea mai mare a vieții sale. Sudoarea îi năpădea fruntea. S-a aplecat ca slujnica s-o frece pe spate şi o picătură i-a alunecat de-a lungul nasului.

Mama lor era în prag, adresându-i-se cuiva pe tonul ei mieros de conversație.

— *Hakayt ma'a Um Hashim imbarrih*.[144]

---

[144] „Am vorbit cu Um Hashim ieri" (arabă).

Fatima nu putea suferi modulațiile acelea artificiale ale vocii. I se părea că sună slugarnic.

— *An jad?* Serios?

— Întoarce-te, te rog, *ya sitti*! a zis slujnica.

— *Ma'roof*[145], a spus Widad.

Femeile din Nablus spuneau întotdeauna că ceva e „ma'roof", adică se ştie. Pe drumul dinspre munte se vedeau toate casele şi era de la sine înțeles că oricui avea nevoie de îndrumări i se putea arăta locul cu pricina de pe acoperişul unui vecin, deşi era puțin probabil să se întâmple asta, fiindcă toată lumea ştia oraşul. Mama Fatimei folosea acest cuvânt alternativ cu „desigur", aşa că probabil avea mai degrabă legătură cu felul cum interacționau femeile, care mai de care dornică să arate cât de multe ştie.

Familia Kamal i-a stârnit curiozitatea Fatimei. O întâlnise cândva pe Um Taher la o *istiqbal*, dar tot ce mai ştia despre ei aflase de la fratele său Burhan, care povestise într-o seară, cu două săptămâni în urmă, ce auzise la cafeneaua Sheikh Qassem. Un bărbat pe nume Midhat Kamal se întorsese la Nablus din Franța şi lucra în prăvălia tatălui său din bazar. Fusese implicat în politică. Purta haine frumoase şi era foarte chipeş. Şi avusese o iubită la Paris pe care o chema Pauline – dar când ajunsese la punctul acela din poveste, mama îl certase pe Burhan că e neruşinat şi-l plesnise peste mână.

---

[145] „Se ştie" (arabă).

Clătite şi înfăşurate la loc în halatele lor vărgate, Fatima şi Nuzha s-au întors în încăperea principală să ia o gustare. Lângă havuz se aflau tăvi cu mâncare, iar de-a lungul pereților, narghilele cu furtunurile răsucite în jurul vaselor cu apă. Mama le-a făcut loc pe bancă, lângă ea. Când erau mici, fetele se luau la întrecere întotdeauna la mâncat. Dar, în loc să încerce să mănânce cât mai mult şi mai iute, aşa cum ar face cei dintr-o casă nevoiaşă, surorile se străduiau să mănânce cât mai încet şi să lase cât mai mult în farfurie, căci să mănânci însemna să nu mai ai nimic în farfurie, iar cea căreia îi rămânea cât mai mult era câştigătoare. Fatima a urmărit-o pe Nuzha ducând o bucată de pepene la gură. Zdrobea fructul cu dinții, iar buzele îi luceau.

— Aud că-şi fac singuri săpunul acum, îi spunea mamei cineva din partea cealaltă.

— *Ma'roof*, a răspuns Widad.

Altă femeie povestea ceva mai interesant:

— Şi era aşa de mânioasă, că i-a spus „nu mă mai culc cu tine, vreau să divorțez", aşa că, *ya'ni*, femeia a intrat în grevă, n-a mai vrut să se culce în pat, s-a mutat în baie, pe pardoseală, şi a zis „o să rămân aici, în baie, până o să divorțezi de mine". Şi şi-a luat aşternuturile, *ya'ni*, şi florile, şi a aranjat frumos baia. Şi, *khalas*[146], când ea s-a întors acasă într-o zi, el era în baie şi se culcase pe jos, unde-şi

---

146 „În sfârşit" (arabă).

pusese ea toate lucrurile frumoase, şi ea i-a zis *shu sar?*[147] Iar el i-a răspuns „ai făcut aşa de frumos aici, că vreau să dorm şi eu în baie”.

Femeile se scuturau de râs.

Fatima avea degetele zbârcite când au plecat de la hamam. Au dus-o pe Nuzha acasă, apoi ea şi cu mama ei au mers mai departe la familia Kamal, pe muntele Garizim. Simțea moliciunea vălului de muselină pe piele şi vântul i-l lipea de buze, aşa că, atunci când expira, căldura răsuflării îi umezea toată fața.

Le-a deschis uşa o slujnică, pe care Widad a numit-o Um Mahmoud. Ea le-a condus în salon, unde s-au aşezat pe canapea una lângă cealaltă. Vântul zgâlțâia fereastra.

— *As-salamu alaykum!*[148] le-a spus Um Taher zâmbind din prag.

Era îmbrăcată într-o rochie roşie tivită cu negru şi-şi strânsese părul alb şi subțire la spate, într-un coc. Chipul îi era rotund, cu buze colorate.

— *Wa alaykum as-salam!*[149] a răspuns Widad, ridicându-se ca să-şi scoată vălul.

Fatima şi l-a scos şi ea.

---

147 „Ce s-a întâmplat?” (arabă).

148 „Pacea să fie cu voi!” (arabă).

149 „Şi cu tine fie pacea” (arabă).

— *Mashallah*[150], Fatima, a exclamat Um Taher. Ce mult ai crescut de când nu te-am mai văzut!

După ce s-au aşezat, Um Taher şi Widad au început să sporovăiască despre invitaţii la o nuntă ce avusese loc recent în oraş. Lângă Fatima, pe pervazul ferestrei, o muscă se zbătea căzută pe spate. Ba se oprea, cu picioruşele negre înţepenite, ba se agita din nou, fluturându-le.

— Fata cântă foarte frumos, a spus mama Fatimei.

— *Mashallah*, a repetat Um Taher.

— Fatima, vrei să ne cânţi? a îndemnat-o Widad.

— Nu trebuie dacă nu vrea, a spus Um Taher. Altă dată. Poate la *istiqbal* la Atwan. Cânţi şi la *oud*?

— Sigur că da, a răspuns Fatima răguşită, dregându-şi vocea.

— E foarte talentată la *oud*!

Um Taher a spus:

— Instrumentul ăsta te unge pe suflet, *ya'ni*... poate fi o mare alinare pentru... mai ales pentru femei. Adică, pentru Domnul. Mereu auzim despre astfel de lucruri... Domnul să ne învăluie cu mila Lui, a urmat ea, după care a tăcut îndelung.

Um Taher a zâmbit iar din toată inima.

— Fiţi bune, doamnelor, să mă scuzaţi o clipă.

Deşi era limpede că Um Taher e în vârstă, nu se purta ca o bătrână. Chiar dacă se mişca încet, nu era plăpândă. Avea încheieturile groase şi puternice, dar nu de ţărancă,

---

[150] „Binecuvântată să fii!" (arabă).

pielea deschisă la culoare şi privirea pătrunzătoare. În timp ce se închidea uşa, mama Fatimei s-a cuibărit mai bine pe canapea şi a oftat. A pus apoi o mână pe genunchiul fiicei, parcă vrând s-o îmbărbăteze.

Pe fereastră se vedeau două păsări mari, negre, aşezate pe zidul de piatră, cu ceva în cioc. Una dintre ele s-a aplecat să ciugulească, iar cealaltă a rămas la pândă, penele străfulgerându-i violet în timp ce ţopăia pe zid, apoi, cu o bătaie din aripi, a sărit pe stâlpul porţii şi a început să ciugulească şi ea. Cele două păsări au zburat de colo colo o vreme, apoi au plecat pe neaşteptate, înălţându-se şi croncănind. Dintr-odată, zidurile s-au umplut de dâre albe.

— Ia te uită, a exclamat Fatima, păsările au umplut zidul de găinaţ.

Mama ei a icnit. Fatima şi-a dat seama că asta trebuie să fi fost un semn rău. Widad a şovăit o clipă, parcă gândindu-se cum să reacţioneze. Apoi a lovit-o pe fiica ei peste mână.

— Fatima, e scârbos!

Fata a privit din nou dârele albe de pe zid, întrebându-se dacă e adevărat că Um Taher o cerceta pentru nepotul ei. Nu vrusese s-o audă cântând. Dacă mama ei nu era de acord cu căsătoria asta, atunci de ce o mai adusese aici? Apoi a înţeles raţionamentul ei. O prezenta lumii, chiar dacă nu avea de gând s-o ofere. S-a simţit deodată prea conştientă de chipul ei, întristându-se.

— Mamă, ce a vrut să spună... cu Domnul şi *oud*?

— Nu la Domnul s-a referit. Ci la soția lui Hagi Hassan, mama lui Yasser. Ani la rând a fost nefericită. Şi-apoi a devenit fanatică.

— Nazeeha?

— Da. Hassan a fost plecat prea mult timp. Şi când s-a întors, ea a... *khalas*, n-ar trebui să mai pomenim de asta.

— Bine.

— Ei, el i-a dat un *oud*. Aşa a făcut. A pus-o să cânte, căci avea vedenii. Nazeeha asta era foarte credincioasă, ştii, mereu vedea ba una, ba alta. Dar starea ei se înrăutățea pe zi ce trece şi rugăciunile nu mai erau de ajuns ca să-i țină în frâu habotnicia. Dar muzica i-a priit. A început să cânte foarte bine la *oud*, avea şi voce frumoasă. Cânta cântece populare egiptene despre Harun al-Rashid, cu toate înfloriturile. Dar nu se face să vorbim despre asta, a spus ea, făcând o pauză, apoi a adăugat: E o femeie *tare* de treabă. O să fie o soacră bună.

— Unde s-a dus? a întrebat Fatima.

— La Zawata.

— Nu, Madame Kamal, am vrut să zic.

Widad a lovit-o uşor peste genunchi.

— Şşşşt.

Widad avea dreptate în privința intențiilor lui Um Taher: îndată ce a închis uşa, gazda lor a dat fuga pe coridor să-l caute pe Midhat. El stătea în pat, cu o carte pe genunchi.

— Hai iute, a şuierat ea, n-avem prea mult timp.

Midhat a urmat-o pe hol. Ea s-a întins să-l apuce de încheietura mâinii şi s-a oprit la fiecare pas. În dreptul uşii închise a salonului, i-a făcut semn către clanță. El a întins mâna.

— *Hemar*![151] a şuierat ea apucându-l din nou de mână. Nu deschide uşa, te-ai smintit? Uită-te pe gaura cheii. Iute. Apleacă-te!

Midhat s-a străduit să nu râdă. S-a lăsat pe vine şi a început să şteargă praful de pe pardoseală cu degetele. Bunica l-a pocnit după ceafă. El s-a uitat în sus, nevenindu-i să creadă, ea a căscat ochii la el şi i-a făcut semn spre gaura cheii.

Nu era uşor să vadă ceva prin ea. Din câte îşi amintea, în broasca aceea nu fusese niciodată vreo cheie, şi se adunase atât praf acolo, încât abia dacă o mai străbătea o rază mică de lumină. Şi mai ieşea şi un miros de metal nelustruit. A suflat în ea, fără nici un efect. De deasupra lui, Teta a scos un şervețel din buzunar, a răsucit un colț între degete, apoi a băgat în gură vârful ca să-l umezească şi i l-a întins lui Midhat. El l-a vârât pe gaura cheii şi l-a scos înnegrit de praf. Apoi şi-a sprijinit fața de uşă. Teta a ținut de clanță.

Două femei stăteau pe canapea. Mamă şi fiică. Părul mamei era vopsit cu henna, negru cu reflexe roşietice, tuns până la urechi, ondulat şi prins la spate după moda europeană. Purta o rochie maro-închis cu corsaj roşu cu

---

[151] „Măgarule!” (arabă).

verde, avea nasul ascuțit şi sânii mari. Fiica era tânără, în jur de şaptesprezece ani, slăbuță şi palidă, cu părul negru şi cărare pe mijloc, ce-i lăsa la vedere pielea albă a capului. Coada ochilor îi era uşor coborâtă şi subliniase asta cu două linii trase cu dermatograf pe pleoapele de sus. Avea pomeții rotunzi şi proeminenți, părând că-i ridică colțurile buzelor, în aşa fel încât, în ciuda ochilor trişti, gura îi era foarte expresivă. La Nablus, Midhat nu mai văzuse niciodată o femeie nemăritată, din aceeaşi clasă socială cu el, fără văl. Le văzuse doar pe slujnice şi pe femeile de vârsta bunicii lui. Cel mult, poate pe dansatoarele din Cairo şi pe Layla. Asta era o privelişte nemaipomenită. Ca şi cum s-ar fi uitat printr-un microscop la alcătuirea tainică a celulei. Teta a oftat deasupra lui. Fata pe care o vedea prin gaura cheii părea serioasă, cu mâinile încrucişate în poală. Mama se foia. Se zicea că, dacă vrei să vezi cum o să arate fiica, trebuie să te uiți la mamă. Totuşi, în cazul acesta, fata semăna probabil cu tatăl ei, căci nu avea nimic din trăsăturile mamei.

Teta a oftat din nou. Dar tocmai când Midhat dădea să se tragă înapoi ca să întrebe despre tată, fata de dincolo de gaura cheii a râs. Deşi se auzea slab din pricina uşii, râsul ei era profund şi ea se zguduia din tot trupul. Arăta ceva pe fereastră, ridicând brațul ca o fetiță neobişnuită cu mărimea mâinilor sale, şi dintr-odată, chipul ei trist, cu trăsături căzute, s-a schimbat, despovărat de mina gravă printr-o izbucnire de veselie. Mama s-a repezit şi a lovit-o peste mână.

Apoi s-a petrecut ceva ciudat. Preț de o clipă, fata a întors capul şi s-a uitat direct la Midhat. O privire ca o săgeată îndreptată spre gaura cheii, ochii aceia trişti, foarte mari şi întunecați. Midhat s-a tras iute înapoi.

— *Tamam*?[152] a întrebat Teta în şoaptă.

El a şovăit o clipă. Apoi a încuviințat din cap, frecându-şi genunchii.

— *Yalla*, du-te de-aici! i-a spus Teta.

Întrând în vârful picioarelor în bucătărie, şi-a auzit bunica spunând:

— Scuzați-mă că a durat aşa de mult, slujnicele astea! Te înnebunesc de-a binelea.

Apoi uşa s-a închis. Midhat s-a dus în dormitor, aşezându-se din nou în pat şi deschizând cartea. Cuvintele se târau pe pagină. Nu ştia cât timp trecuse când Teta a intrat în cameră şi s-a aşezat la picioarele lui. Era puțin îmbujorată.

— Aşa deci, a început ea privindu-l țintă. Ce părere ai, *habibi*?

— Cred că e frumoasă.

— Îndeajuns de frumoasă? Um Dawud mi-a spus că maică-sa vrea s-o mărite cu vărul ei, Yasser Hammad. Dar nu e definitiv, fiindcă nu sunt logodiți. Mai putem face ceva, am eu nişte idei.

— Cine e tatăl ei?

---

[152] „Ai terminat?” (arabă).

— Hagi Nimr. Un cărturar, a fost primar anul trecut. Au pământuri în Zawata. E unul dintre fondatorii spitalului, ca taică-tău. Şi e frumoasă, chiar foarte frumoasă. Regina din Nablus, aşa i se spune. Se zice că e nițel cam mândră, dar... eu cred că ar fi o partidă minunată. Cred că mama ei e... *ya'ni*, una peste alta, e o familie bună. Dar, să ştii, nu pot să fac asta cu toate fetele din Nablus, să le invit mamele la cafea şi să te las să le vezi pe gaura cheii. *Habibi*, nu te uita aşa acru la mine.

— Chiar crezi că pot să mă însor cu cineva din familia Hammad?

— Familia Kamal e onorabilă, Midhat.

— Teta...

— Negoțul lui taică-tău merge bine, nu văd de ce nu te-ai putea însura cu cine doreşti, şi tu eşti un negustor bogat – sau o să fii. Putem să facem asta. Vrei să încercăm? Vrei să te însori cu ea?

— Teta...

— Încerc să aleg ce-i mai bun pentru tine. Fatima asta e foarte frumoasă, ştie să cânte foarte bine la *oud*.

— Dar cum aş putea... Nu pot să mă însor cu o fată pe care n-o cunosc.

— Dar cum ai putea să cunoşti o femeie înainte să te însori cu ea? *Ya sitti*, întâi te însori şi apoi ajungi să cunoşti fata. *Hala'*, mai gândeşte-te. Dacă vrei să te însori cu ea, atunci o să ne străduim să aranjăm asta.

— O să mă gândesc.

— Baba zice să te însori anul ăsta. Ori cu fata asta, ori îți alegem alta. Sunt o mulțime de fete de măritat în neamul Kamal. Şi tu, tu eşti, *ya'ni*, o partidă bună. Eşti doctor, eşti chipeş, eşti bogat. Cred că putem ținti sus.

Midhat se afla la Nabus de trei săptămâni. În primele nopți a încercat să se forțeze să adoarmă, apoi şi-a dat seama că petrecea ore întregi în purgatoriul istovitor dintre somn şi trezie. Uneori aprindea o lampă cu petrol, deschidea o carte şi îşi citea în şoaptă versuri în franceză ca pe nişte incantații. Mai recurgea şi la alte trucuri, se prefăcea că închide ochii doar pentru puțin timp şi că avea să reia lectura; uneori asta funcționa şi îşi amăgea mintea să adoarmă cu cartea deschisă sprijinită de obraji şi, când se trezea, găsea paginile mototolite şi flacăra lămpii abia pâlpâind lângă el. Dar de cele mai multe ori, dacă era cuprins de toropeală, învăluit de acea pojghiță moale care înăbuşea sunetele şi-i încetinea respirația – vreun gând răzleț se întâmpla să i se strecoare în minte şi-i întețea din nou bătăile inimii, şi se pomenea din nou cu ochii larg deschişi. Un gând: Jeannette citind scrisoarea, o expresie închipuită de tristețe sau de regret. În astfel de momente tânjea după un whisky. Atunci se ridica din pat şi se plimba prin cameră şi, dacă era senin, privea fața pătată a lunii printre pereții groşi care încadrau fereastra. Uneori vedea cum zorii albesc turla moscheii Jabal al-Sheikh sau, în rare momente fericite, se întindea şi adormea fără să-şi

dea seama, fără să viseze, şi când deschidea ochii descoperea că se luminase în lipsa lui.

Privat de somn noaptea, creierul lui părea deşirat în timpul zilei şi discuțiile obişnuite puteau să-şi piardă limpezimea. Cum stătea în prăvălie şi verifica registrele contabile, i se părea că vede paginile cu pătrățele ca prin apă, iar cifrele scrise cu cerneală vălureau, parcă mişcate de vânt. Dar când se apropia seara, oboseala îl împingea într-o nouă stare şi lămpile îi stăruiau în minte, nelăsându-l să doarmă.

În seara aceea stătea întins în pat, cu gândul la fata din neamul Hammad, la ochii ei trişti înconjurați de urmele de praf din gaura cheii. Se răsucea în aşternut. Îl supăra stomacul, o încordare ciudată în intestine se prefăcea din când în când în gaze. Cu o noapte în urmă, sau poate cu două, se trezise cu un sughiț dureros şi, după ce dăduse fuga la toaletă la timp ca să vomite, se întorsese în pat cu gura toată numai acreală. În noaptea asta îl durea ceva mai jos. I-a trecut prin minte că, dacă durerea continuă, ar trebui să meargă la un doctor. Fatima Hammad. Fatima. Cum să se mărite Fatima Hammad cu aşa un fătălău?

Şi totuşi, în noaptea aceea, printr-o minune, nici n-a fost nevoie să se gândească la somn. A adormit în timp ce gândurile îi umblau aiurea, amestecând imagini, prefăcând siluetele femeilor în tipuri de durere. Cele pe care le rănise: Jeannette, mama lui. Cele care-l răniseră: Layla, Jeannette. Şi acum Fatima Hammad, cu trăsăturile ei miniaturale redate clar de gaura cheii asemenea unei lentile. Când s-a

auzit chemarea muezinului, Midhat a întors capul pe pernă în lumina rece, uimit cum trecuse noaptea. S-a dat cu greu jos din pat, cu o puternică senzație de greață, şi a îngenuncheat cu fața spre Mecca.

— Dimineața verificăm registrele, a spus Hisham.

Era călduț pentru luna noiembrie, piața se umpluse de praf, de scrâşnete de sticlă şi pietre strivite sub roți, iar vocile negustorilor se auzeau strigând prețurile şi numele mărfurilor. Printre narghilele de sticlă sclipeau cristale de Boemia şi orice adiere de vânt legăna şi răsucea viorile nemțeşti agățate cu sârmă prinsă de cheițele de acordaj. Înşirate în fața prăvăliei Kamal, jachetele brodate se legănau şi ele, intrând şi ieşind din calea razelor de lumină ce cădeau prin deschizăturile din acoperişul bazarului, după cum îşi roteau umerii şi spatele. În partea din spate a prăvăliei, unde stăteau Midhat şi Hisham, era frig de-a binelea din pricina umbrei.

— Nu e aşa de greu. Dar uneori lăsăm un bilet seara cu ce trebuie înregistrat a doua zi, aşa că trebuie să verifici dacă socotelile sunt corecte, uite-aici... *heyk*[153]... şi, da, vedem că socoteala are o cifră greşită. Astea sunt lucrurile la care ne uităm. Apoi verificăm comenzile în curs, ne încredințăm că a venit croitorul, *as-salamu alaykum ya mu'allim, ya'tik al-afieh*, Butrus e aici. Acum, comenzile în

---

153 „Aşa" (arabă).

lucru sunt trecute pe partea asta a paginii... Midhat? Ce faci? Dormi?

— *Na'am*[154], Hisham. Scuză-mă. Ce spuneai? Croitorul e aici.

— Da, şi-apoi verificăm comenzile şi-l întrebăm cum merg. O să facem asta îndată. Acum... n-avem prea multe comenzi. Dar cum se apropie Eidul, lumea cumpără, indiferent câtă sărăcie ar fi. Şi când e vreo nuntă, la fel, după cum bine ştii. *Hala'*, orice vânzare e înregistrată, şi scriem aici dacă a fost făcută plata sau nu. Şi data, întotdeauna punem data. *Hala'*, pe pagina asta sunt datoriile. Şi dobânda e aici... *heyk*, socotim de câte zile e datoria. Înțelegi? Acum, fă tu socoteala, eu o să văd cum merge comanda.

Jamil avusese dreptate când spusese că Midhat o să aibă o privelişte grozavă. Prăvălia Kamal se afla în locul cel mai larg al drumului şi în capătul de vest, ceea ce-i dădea prilejul să-i observe pe englezii care intrau să arunce o privire în piață, mai ales când le dădeau târcoale negustorilor de la ieşire, după cum obişnuiau să facă, de parcă n-ar fi fost dispuşi să vorbească cu cineva decât dacă se aflau lângă o ieşire. Chiar şi din fundul prăvăliei, Midhat avea vedere spre o mare parte a bazarului, luminată de soare ca un ecran de cinematograf. Soldații notau mereu câte ceva în carnete şi Midhat începuse să le învețe chipurile. Era unul a cărui bărbie mică se încrețea ca un

---

154 „Da" (arabă).

acordeon atunci când se uita în carnet şi, când ridica ochii mijiți să se uite împrejur, gura îi rămânea căscată. Ochii albaştri, sticloşi i se zăreau de la depărtare.

Din când în când, vedeai şi câte o englezoaică pipăind mărfurile. O recunoşteai de la o poştă, purta de obicei un fel de văl pe cap şi avea un zâmbet încordat. Localnice erau puține, dar vedeai mereu câte una, câte o servitoare sau o fiică de fermier care făcea cumpărături pentru familie – fără să le punem la socoteală, desigur, pe nevestele felahilor, care vindeau legume şi nu purtau văluri negre. Ciudat era, sau cel puțin aşa i se părea lui Midhat acum, că hainele tipice ale femeilor din Nablus te împiedicau uneori să deosebeşti o femeie între două vârste de una bătrână sau tânără. Localnicele purtau întotdeauna o mantie, peste care veneau un văl şi apoi un şal. Privirea lui Midhat era atrasă de acele siluete rare, întunecate, pierdute prin mulțime. De departe încerca să le ghicească vârsta după mărime şi mers, fiindcă una mică de statură era o tânără şi una foarte trupeşă avusese parte probabil de multe naşteri, dar nu ajunsese încă la acea vârstă când oasele devin sfărâmicioase şi pofta de mâncare scade. Apoi, dacă silueta se apropia, bănuiala i se adeverea sau el se corecta după ceea ce citea în ochii ce se arătau între văl şi şal. O singură dată a descoperit că se înşelase când o femeie venise până în dreptul prăvăliei; el şi-o închipuise mult mai bătrână, dar vocea care răzbătea prin vălul negru era a unei tinere şi şi-a dat seama cu uimire că fata abia atunci învăța cum să

se poarte în acele veşminte şi că delicateţea pasului ei nu era semn de slăbiciune, ci de nesiguranţă.

— Cum stai? a întrebat Hisham venind din atelierul de croitorie, aplecându-se pe sub pragul de sus.

— Păi... a... Scuză-mă, Hisham. Îmi zburase gândul.

— *Ma'lish amo*.[155] N-are nimic, hai că facem împreună. Data de acolo... e din altă săptămână. Ceea ce înseamnă că Abd al-Wahhab are o datorie de cinci lire.

Midhat a scris cifra cinci în coloana cu datorii.

— Şi ce se întâmplă dacă datornicii nu mai plătesc? a întrebat el.

— Dacă nu mai plătesc deloc? a repetat Hisham şovăind. Mai întâi, nu-i mai împrumutăm. Şi în al doilea rând... negustorii mai fac şi alte lucruri. Uneori mai... vorbesc cu încasatorii de taxe, dar ştii şi tu că tatăl tău nu e aşa de hain. Să nu uiţi că e un semn de omenie să dai cu împrumut. Şi uneori datoriile şi împrumuturile astea provin, *ya'ni*, chiar de la strămoşii noştri.

Midhat nu-l mai asculta, fiindcă văzuse o siluetă înfăşurată în văluri negre venind întins spre prăvălie. Cu paşi hotărâţi. Cu veşmintele umflate de vânt. A ieşit din lumină şi a intrat în umbră, iar Midhat i-a văzut ochii aprigi, căprui şi i-a adulmecat mirosul familiar al trupului.

— Teta! Ce cauţi aici?

— *Ahlan teta*[156], l-a salutat bunica. Ascultă, *habibi*! Mergem la samariteni. Eşti gata? *Yalla, imshi*.[157]

---

[155] „Nu-i nimic, unchiule!" (arabă).

— Poftim!?

— Hisham, îmi pare rău că plecăm, dar e foarte important. Aşa ne-a cerut taică-său.

— Sigur că da, Um Taher. Să vă țină Domnul!

— *Yalla*, Midhat! Scoală-te!

El s-a ridicat iute de pe scaun.

— Dar, Teta... făceam socotelile...

Însă ea se întorsese şi ieşise deja în stradă. Midhat a luat-o la fugă ca s-o prindă din urmă. La marginea bazarului, a simțit soarele încălzindu-i fața şi a văzut praful ridicându-se de sub tălpi, în vreme ce veşmintele bunicii se umflau sub şal. A ajuns-o din urmă când treceau pe sub arcadă.

— Dar ce a zis tata să facem? De ce ne grăbim aşa?

— *As-Samariyin*. Aşa ar vrea, dacă ar fi aici.

— La samariteni? s-a mirat Midhat, oprindu-se în timp ce ea a cotit pe o alee.

— Teee-ta! a strigat-o pornind după ea.

Au mai cotit o dată şi au ajuns la marginea cartierului samaritenilor, apoi au traversat un pasaj îngust şi umed, din piatră văruită. Teta a bătut la o uşă joasă de lemn din dreapta lor şi a zgâlțâit clanța. În vreme ce aştepta să audă paşi apropiindu-se, l-a privit pe Midhat drept în ochi, apoi s-a uitat pe ferestruica întunecată.

---

156 „Bună ziua, bunică” (arabă).

157 „Hai să mergem” (arabă).

— Cred că ar trebui să vorbim despre asta, a început el, neputând să-şi stăpânească vocea. Cred că te grăbeşti.

De pe poteca din spatele lor a apărut o femeie îmbrăcată în şalvari, fără văl, doar cu o basma pe cap. Văzându-i pe Midhat şi pe Um Taher a tresărit.

— *Salam*, a salutat Teta. Ne puteți spune unde e preotul?

Midhat şi-a prins puntea nasului între degete, simțind că-l apucă durerea de cap.

— Yitzhak! a strigat femeia.

Neprimind nici un răspuns, a oftat, s-a uitat mai bine la Um Taher şi apoi le-a făcut semn s-o urmeze. Midhat a rămas la urmă, cu ochii în pământ, strângându-şi în continuare puntea nasului. Au ajuns la o scară de piatră fără acoperiş. Teta i-a mulțumit femeii şi i-a spus lui Midhat:

— *Yalla*, hai sus!

Treptele erau lustruite de atâta umblat şi mult mai înalte decât late. Ajunsă sus, Teta şi-a pus mâinile în şolduri, abia suflând. În fața lor se întindea o curte deschisă, pustie.

— Am îmbătrânit, a bombănit ea.

Râsul lui Midhat s-a răsfrânt, ecoul vuind mult mai vesel decât se simțea el. Acolo sus era cald, soarele încălzise piatra. Dincolo de zidurile joase se vedeau, pe trei laturi, acoperişurile boltite ale oraşului şi, mai departe, munții înverziți. Zgomotele străzii nu se mai auzeau din

pricina înălțimii. Cel de-al treilea zid al curții, care era şi cel mai mare, forma fațada clădirii: o sinagogă samariteană.

— Ce căutăm aici? a întrebat Midhat.

Nu era o întrebare, de fapt. Existau trei motive care-l făceau pe un musulman să se ducă la un preot samaritean. Teta nu era nici pe departe genul de femeie invidioasă care să deoache pe cineva şi ştia foarte bine să-şi ghicească viitorul singură. Aşa că mai rămânea un motiv. Bunica l-a apucat de umăr cu o mână şi pe cealaltă a dus-o la talpa ridicată.

— Nu vreau farmece, a spus el.

— Nu vrei? a întrebat ea privindu-l în ochi, cu un pantof în mână.

— Nu.

— Dar, *habibi*, ştii că n-o să-i facă nici un rău ei.

— *Bihimish*[158], nu despre asta e vorba! Nu vreau să fac farmece. *Khalas!* Nici măcar nu m-am... hotărât dacă vreau să...

— Ei, dar dacă tot am ajuns aici... hai înăuntru să-l cunoşti. Dup-aia... n-ai decât să faci cum vrei tu. Dar eu îți spun că te-ajut. Sunt de partea ta. N-ai decât dar, dacă aş fi în locul tău, aş face-o.

— Nu vreau, Teta.

— Te-am auzit. Dar dacă tot suntem aici, o să-l vezi.

---

158 „Nu contează” (arabă).

Ea şi-a scos şi celălalt pantof şi, gemând, i-a aşezat pe amândoi sub un lămâi. Midhat şi-a trecut un deget pe sub şireturile pantofilor, i-a scos şi a urmat-o înăuntru.

Poate că mai fusese în curtea aceea şi altă dată, dar era sigur că nu intrase în sinagogă. Deasupra se înălța tavanul boltit, în față erau ziduri neîmpodobite, cu arcade ascuțite, care împărțeau spațiul în diferite încăperi. La îmbinarea pereților se zăreau urme de umezeală şi varul începuse să se scorojească şi să cadă. Deasupra jilțului preotului stătea agățat un ceas mare de lemn ca o pendulă retezată. Minutarul zvâcnea în sens opus. Înaintând desculță şi tăcută, Teta l-a dus până în dreptul unei bolți şi s-a oprit.

Marele preot şedea pe alt jilț, într-o firidă. Avea părul alb, sprâncene negre, purta un veşmânt albastru şi turban. Nu era singur. Lângă el, pe un covor, stătea îngenuncheat alt bărbat, îmbrăcat într-un halat de lucru cenuşiu, închis până la gât, cu tivul murdar în dreptul încălțărilor. Deşi era complet chel, bărbia îi era acoperită cu o barbă mare şi aspră ca o mătură din păr de porc. Stătea cu ochii pironiți asupra unui obiect aşezat pe covor dinaintea lui: un document cu colțurile îndoite, decolorat şi acoperit cu un scris frumos, un pergament poate, aranjat într-o cutie căptuşită cu satin roşu.

Au trecut câteva clipe. Omul îngenuncheat a ridicat documentul apucându-l de margini şi l-a împins mai încolo, dând la iveală altul dedesubt. Acesta părea şi mai decolorat. Sprânceana groasă şi neagră a preotului a

zvâcnit ca a unui câine atunci când şi-a mutat privirea. În cele din urmă, a ridicat ochii spre Midhat şi Teta.

— *As-salamu alaykum*.

— *Wa alaykum as-salam*, a spus Teta. *Abu Salama, keefak*. *Ana* Um Taher. *I'rifet hafidi?* Midhat, *ismu*.[159]

Midhat a făcut o plecăciune, preotul s-a ridicat încet din jilț şi s-a plecat la rândul său.

— *As-Salameh alaykum*.

Omul cu barba uriaşă s-a ridicat şi el. Halatul i se adunase în jurul bustului şi şi l-a îndreptat înainte să-i întindă mâna lui Midhat, după care a înclinat capul spre Um Taher. Avea ochii atât de apropiați, încât părea că se încruntă tot timpul, iar globii oculari îi erau mici şi injectați.

— *Hada Abuna* Antoine[160], l-a prezentat Abu Salama. *Faransawi[161].*

— *Marhaba[162]*, a spus Teta.

— *Marhaban*, a răspuns părintele Antoine, pronunțând „r"-ul graseiat.

— *Bonjour*, a spus Midhat.

Părintele Antoine a clipit.

---

[159] „Bun găsit, Abu Salama. Ce mai faceți? Eu sunt Um Taher. L-ați cunoscut pe nepotul meu? Midhat" (arabă).

[160] „Acesta e părintele Antoine" (arabă).

[161] „E francez" (arabă).

[162] „Salut".

Abu Salama s-a adresat francezului pe un ton prețios, folosind unele forme verbale clasice:

— Aş putea să îi cer acestei doamne şi nepotului ei să aştepte, dacă crezi că ai să închei... iute. Altminteri, poți să vii mâine, la aceeaşi oră.

Părintele Antoine i-a răspuns cu aceeaşi vorbire aleasă:

— Cu recunoştință pentru bunătatea dumitale, Abu Salama. O să revin mâine.

Preotul francez s-a lăsat din nou în genunchi pe covor ca să pună la loc documentul pe care-l dăduse la o parte, apoi a atras uşor satinul roşu peste cele patru colțuri ale acestuia şi l-a legat cu panglica neagră de dedesubt. Cei trei au rămas în picioare privindu-l. Degetele groase ale francezului erau noduroase, pătate şi acoperite ici-colo cu smocuri de păr alb. Ridicându-se din nou, părintele Antoine s-a înclinat dinaintea marelui preot şi, în loc să treacă pe lângă Midhat şi Um Taher ca să ajungă la uşă, a luat-o pe sub altă arcadă din colțul opus al sinagogii. Paşii lui zgomotoşi i-au înconjurat şi, când bărbatul s-a ivit din nou în ultima clipă, Midhat a răsucit capul ca să privească silueta cu barbă stufoasă profilată pe fundalul luminos. Zgomotul paşilor s-a stins când părintele s-a îndepărtat.

— Ia spuneți-mi, Um Taher, cu ce vă pot fi de folos? a întrebat Abu Salama.

Midhat rămăsese cu ochii la pachetul înfăşurat în satin.

— Avem nevoie de nişte farmece.

— Bun. Pentru sau împotrivă?

— Pentru, a spus Teta. De dragoste.

Midhat a întors iute capul spre bunica lui. Mişcarea repezită i-a stârnit din nou durerea din tâmple.

— Aţi adus cumva ceva...?

— Da, am adus nişte păr.

Teta a scos din veşmântul ei larg o punguţă legată la gură în care a vârât două degete. A scos arătătorul pe care se afla un singur fir negru, ale cărui capete se legănau: unul ondulat, argintat de lumină, celălalt, alb. Era un fir smuls cu tot cu rădăcină din capul Fatimei. Midhat a simţit că ia foc.

— Nu, nu se poate! Nu, Teta, a spus el punându-i mâna pe spate. Îmi pare rău că vă irosim timpul, Abu Salama. Dar adevărul e că... nu, Teta, pune-l la loc.

Firul de păr negru s-a clătinat, împins de răsuflarea lui Midhat, dar Teta l-a apucat strâns cu degetul mare ca să nu cadă.

— Ei, dacă el nu vrea, a spus Abu Salama, mi-e teamă că nu putem face nimic. N-o să meargă, din păcate.

Abu Salama a ridicat mâinile şi şi-a îndreptat privirea în sus. Nu stătea în puterile lui, părea el să spună. În clipa când marele preot şi-a luat ochii de la ea, Teta s-a întors spre Midhat. De la marginea vălului, ochii ei l-au străfulgerat. A pus la loc firul de păr în punguţă şi l-a privit chiorâş în timp ce trăgea de băierile ei. Apoi a făcut o plecăciune dinaintea preotului. Midhat s-a stăpânit să nu râdă.

A străbătut curtea înapoi, cu bunica în urma lui, şi când coborau treptele abrupte, ea i-a spus din nou:

— N-ai decât!

Tare ar fi vrut să-i vadă chipul. S-au întors prin cartierul samaritean într-o tăcere chinuitoare şi s-au despărţit la prăvălie. Hisham pusese un scaun în dreptul uşii. Era vremea rugăciunii de amiază, iar bazarul tăcut răsuna de chemarea muezinului. Midhat s-a aşezat pe scaun şi, când Teta se îndepărta, două stinghii prinse în cruce au trosnit, izbindu-i urechile. Durerea din tâmple i se mai domolise, căpătând un ritm. Şi-a apăsat puntea nasului şi şi-a acoperit ochii cu palmele.

O parte din el nu se împotrivea ideii de farmec de dragoste. De fapt, era chiar deschis la asta. Da, studiase materii ştiinţifice şi fusese educat să argumenteze raţional, dar superstiţia era o rămăşiţă din copilărie greu de îndepărtat. Iar când se gândea la presupusele farmece ale samaritenilor, simţea şi acum fiorul acelei uimiri vechi, în pragul întunecat al cunoaşterii. Superstiţiile nu erau doar pentru copii şi babe. Credinţele aveau rădăcini adânci şi chiar unii dintre cei care păreau sceptici se dovedeau adesea adepţi tainici, înşirând în şoaptă dinaintea marelui preot numele taţilor şi mamelor lor, deschizându-şi palmele ca se fie atinse de un deget care le descifra destinul, repetându-şi în gând verdictele astrologice în drum spre casă ca să nu uite pe ce au dat banii. În copilărie auzise zvonuri despre păsări moarte zidite în tencuiala de deasupra uşilor. Ca adult, păstrase ceva din senzaţia mistică din copilărie, acea curiozitate plină de teamă, aşa încât inima i se mai zbătea şi acum când auzea de acea

carte infamă şi de runele ei oculte, deşi înțelesese între timp că e doar o colecție de texte religioase scrise în limba lor. Gândul i-a zburat la pergamentul decolorat de pe pardoseala sinagogii, la preotul francez Antoine şi la barba lui.

Când a deschis din nou ochii, silueta măruntă a lui Hisham se vedea apropiindu-se dinspre moscheea Nasr.

— Poți să pleci, i-a spus el. *Khalas*, nu mai e nimeni aici.

Urcând coasta muntelui spre casă, se gândea că, din pricina oboselii, devenise prea influențabil. N-ar fi trebuit s-o lase pe Teta să-l târască până la sinagogă. Apoi gândul i-a zburat la Jeannette: nu-şi putea închipui ce-ar spune ea despre toate astea. Mai bine zis, putea, dar nu voia.

Au mâncat în tăcere *kusa mahshi*[163] făcuți de Um Mahmoud. Relaxat, dând uitării războiala cu bunica, i-a spus:

— Teta, ar trebui să mănânci mai mult. Mai ia un *kusaya*.

Um Taher a tăcut o vreme, apoi i-a răspuns:

— Nu mi-e foame.

După cină s-au dus în salon, ca şi cum ar fi fost o seară obişnuită. Um Taher s-a apucat să brodeze, iar Midhat s-a străduit să-şi facă ordine în gânduri prefăcându-se că citeşte un roman. În bucătărie, Um Mahmoud a făcut

---

163 Dovlecei umpluți (arabă).

tărăboi în timp ce pregătea micul dejun pentru a doua zi, apoi a băgat capul pe uşă şi le-a urat noapte bună.

Pe măsură ce i se depănau gândurile, durerea de cap slăbea în mod straniu, coborând tot mai mult în țeastă şi risipindu-se în cele din urmă spre umeri. Dacă totuşi trebuia să se însoare până la urmă, ce-l împiedica să fie de acord cu Teta şi să unelteaască pentru alegerea ei? Fatima Hammad era într-adevăr foarte frumoasă.

Problema era Jeannette. Era incredibil că, după atâția ani de tăcere, imaginația lui putea încă să născocească motive şi să nu ia în seamă fapte concrete, totul ca să păstreze speranța. Trebuia să se concentreze, să pipăie faptele şi să le accepte materialitatea. Nu voia să retrăiască întâmplarea cu Sylvain Leclair şi Frédéric Molineu. Totuşi, cum ar fi putut să scape de ea altfel decât amintindu-şi suferința simțită atunci la masă şi faptul că ea nu-i luase apărarea? Jeannette se prefăcuse într-o substanță cleioasă care i se lipise de pereții creierului. Faruq ar fi numit-o dragoste neîngăduită sau ar fi folosit orice alt clişeu, dar nu era deloc aşa. Orice descriere era ca un cub de gheață care aluneca pe lângă țintă, iar ea rămânea dedesubt, greu de desluşit. Casa aceea cu coridoarele sale îi stăruia în minte fără voie – poate de aceea îndrăgostiții erau considerați nebuni. Dacă un om pierdea tot ce-l lega de un loc, atunci nimeni nu putea susține că tot ce se întâmplase acolo fusese adevărat. El nu avea fotografii de la Montpellier. Nu avea decât haina pe care şi-o cumpărase acolo, pălăria franțuzească, costumele şi cravata.

Teta a răsucit ghergheful şi a tras tare de un fir. Şi-a umezit un deget şi a luat un fir nou de pe mosor.

Dar avea obligația să rămână la Nablus. Îi era dator tatălui său şi măcar din această pricină trebuia să se însoare. Această datorie fusese stabilită dinaintea naşterii sale. Grija pe care i-o purtase tatăl se bizuise întotdeauna pe ideea că Midhat avea să-l răsplătească asemenea unui bilet de ordin ajuns la scadență. Aşa că, chiar dacă pe moment ai fi putut crede că legăturile de familie sunt lipsite însemnătate, până la urmă ele erau totul, aşa cum zisese Jamil.

Întunericul se aşternea la ferestre, iar focul strălucea şi mai tare. Midhat şi-a întrerupt şirul gândurilor şi, privind cu coada ochiului flacăra, fără să-şi dea seama, a început să joace un joc din copilărie. Când privea direct în foc, marginile se estompau, jocul presupunea să-şi mişte ochii îndeajuns de iute încât să prindă momentul când flacăra se vede cel mai clar, iar încercarea nu avea sfârşit, căci era imposibil s-o vadă.

— Va trebui să te hotărăşti curând, *ya* Midhat, a rostit deodată Teta, lăsându-şi broderia în poală. Nu se poate să nu faci nimic, a urmat ea ridicând glasul. Să nu te hotărăşti... Pentru că atunci va trebui să căutăm altă fată şi după aia s-ar putea să fie prea târziu. Prea târziu!

— Teta, n-a trecut decât o zi de când mi-ai cerut asta.

Ea a apucat din nou broderia, a ridicat din sprâncene apucând acul şi a spus blând:

— Eşti un nesăbuit, nesăbuit de-a binelea!

— Nu pot să cred! s-a răstit Midhat. Te prefaci că mă laşi să aleg, dar nu am de ales. E limpede! Pentru că tu ai hotărât deja.

— Dar tu cine te crezi? a răspuns ea lăsând capul într-o parte. Vii aici cu toate... hainele alea ale tale – cine crezi că a plătit pentru asta? a urmat ea arătând spre haina lui aruncată pe un taburet de picioare, din buzunarul căreia atârna o batistă de mătase.

Midhat s-a întors cu faţa spre fereastră.

— Am făcut o alegere foarte bună pentru tine, de ce te împotriveşti? a întrebat ea.

Teta s-a ridicat şi ceva a zburat pe lângă el. Îşi azvârlise broderia pe canapea.

— Eu am isprăvit. Faci ce vrei. Fatima Hammad o să se mărite cu vărul ei, taică-tău o să te dezmoştenească şi o să-ţi pară rău. Şi-o să rămâi singur sau o să te pricopseşti cu vreo vacă tâmpită care n-o să-ţi facă nici un fiu.

Ea s-a aplecat şi a apucat din nou broderia, apoi a trântit uşa în urma ei, lăsându-l pe Midhat singur în camera întunecoasă. El răsufla greu. Privea drept la conturul tulbure al flăcării.

A doua zi era joi. În bazar se lumina de ziuă, lumea începea să vină, iar negustorii din prăvăliile învecinate îşi apropiau scaunele ca să sporovăiască. Unii muşterii pipăiau materialele, dar cei mai mulţi zăboveau la taclale, nu să cumpere. În vreme ce negustorii depănau poveşti, Midhat se uita pe drum după siluete înfăşurate în văluri.

— Că... atunci când vorbeşte, ştii, el chiar crede ce-a făcut. Zice că atunci când a sosit la Alexandria...

— Da, mi-aduc aminte de povestea asta.

— A găsit un soldat pe plajă.

— Mi-aduc aminte.

— Şi-i ieşea un ochi din... din...

Povestitorul s-a înecat de râs, plesnindu-se peste genunchi.

— Din orbită.

— Şi i l-a pus la...

— Da, i l-a pus la loc.

Omul a icnit şi a început să tuşească.

— Mai ai nişte cafea, Amo?

— *Lahza*[164], a spus Midhat.

S-a dus la robinet să umple ibricul şi, când a aprins chibritul să dea drumul la plită, şi-a închipuit deodată că cineva aleargă prin bazar strigându-l pe nume.

La Paris, Faruq formulase ideea că o căsătorie poate fi o opreliște în calea iubirii, nu substanța însăşi a iubirii. El îşi inspira teoriile din lecturi. Când i-a vorbit prima dată despre asta lui Midhat, stătea întins pe canapea în Saint-Germain, cu picioarele goale sprijinite de brațul canapelei şi cu capul proptit într-o mână, ca în fotografiile acelea occidentale ce înfățişează arăboaice în postúri regizate. Cu cât apar mai multe limitări din afară, susținea el, cu atât mai profundă e dragostea adevărată. Devine pură – dar e

---

[164] „O clipă”, „imediat” (arabă).

vorba, desigur, de dragostea pentru altă femeie, nu pentru nevastă. Cu cât opreliştea e mai mare, cu atât mai bogată e trăirea interioară. La vremea aceea, Midhat încuviinţase din cap şi încercase să ţină minte, avid să găsească principii de orice fel după care să-şi conducă viaţa. Dar acum, stând în prăvălia Kamal din Nablus, cu ibricul într-o mână şi ceştile într-alta, Faruq i se părea – privind în urmă – la fel de vinovat ca oricare altul ce împărţea viaţa în teorii mărunte. Se întreba ce se întâmplase oare de i se clintise încrederea în Faruq, atât de solidă altădată. Era un simplu detaliu geografic, faptul că acum se afla în Palestina? Sau că se confrunta cu perspectiva concretă a unei căsătorii şi nu cu o idee despre asta?

— *Meen bidu qahwe?*[165] i-a întrebat el pe bărbaţii aşezaţi în cerc şi toţi au ridicat mâna.

Toţi erau căsătoriţi. Unii divorţaseră şi se căsătoriseră a doua, ba chiar a treia oară. Era bine cunoscut faptul că cel care spusese povestea cu ochiul, poreclit „Abu Islam”, se însurase cu o creştină din estul oraşului. Dacă exista vreo dovadă că uniunile din dragoste sunt cu putinţă, atunci asta era!

Când turna cafea în prima ceaşcă, se întreba dacă ar fi cu putinţă să-şi înfrunte tatăl, respectându-i în acelaşi timp poruncile. Secretele vieţii sale în Franţa, bucuriile trăite acolo, dar şi ruşinea – că se petrecuse ceva hotărâtor şi cumplit cu el, care-l împinsese să se lase de facultatea

---

[165] „Cine doreşte cafea?” (arabă).

aleasă de tatăl său şi s-o ia de la capăt, mutându-se la Paris de capul lui, căutând îndrumare la alții, studiind istoria în locul medicinei în aşa fel încât ajunsese să cunoască toată istoria Europei Occidentale, dar nimic despre vindecarea oamenilor – vedea cum toate acestea se umpleau de înțeles, în aşa fel încât propria sa intimitate devenea un fel de putere. Chiar dacă o mare parte din trecutul lui ascuns era dureros. Suferința era mai uşor de îndurat pentru că era poetică, iar înăbuşirea trecutului devenea o virtute, un izvor tainic de îndurare.

Restul zilei a trecut fără întâmplări ieşite din comun. Negustorii şi-au strâns mărfurile şi au tras obloanele peste tarabe. Midhat tocmai zăvora uşa verde când chiar a auzit pe cineva alergând prin bazar şi strigându-l.

— Midhat, Midhaaat!

Era Tahsin Kamal, cu pantalonii suflecați până la genunchi.

— *Habibi ta'al.* E un *rawi* la Sheikh Qassem.[166]

Midhat a ridicat din umeri, punând lacătul pe uşă.

— *Yalla. Ta'al*.

— Stai o clipă, că vin. Nu ştii ce poveste spune?

— Las' că vedem noi!

Nu erau singurii care se îndreptau spre Sheikh Qassem. În scurt timp s-au pomenit în mijlocul unei mulțimi de bărbați care se salutau din cap. Felahi cu *kufiya* pe cap, bătrâni cu cămăşi lălâi, încinşi cu curele peste pântecele

---

[166] „Vino, dragule. E un povestitor la Sheikh Qassem" (arabă).

fleşcăite, tineri cu părul năclăit de unsori ieftine. Trei băieţandri lustragii cu *tarbush*-uri murdare îşi duceau uneltele sub braţ şi ţipau unii la alţii ca nişte adulţi în miniatură. Un felah bătrân cu o *kufiya* roşie şi un veşmânt prea larg i-a zâmbit lui Midhat cu gura lui ştirbă, arătând spre cafenea cu degetele noduroase.

Sheikh Qassem era deja înţesată de lume şi întunecată. Un cerc de lămpi dintr-un colţ îl scotea în evidenţă pe *rawi*, aşezat lângă un cântăreţ din *qanun* într-un spaţiu gol, ca o scenă, din care mesele fuseseră date la o parte. În spatele lui se afla un gramofon cu o pâlnie asemenea unui crin negru uriaş. *Rawi* discuta cu câţiva oameni din preajmă, în timp ce muzicantul ciupea corzile instrumentului din poală, acordându-l. Tahsin şi-a sprijinit capul de peretele din spate şi s-a strâmbat: când au de gând să înceapă? Pe scaune stăteau bărbaţi din familiile înstărite. Lângă fereastră, Midhat l-a văzut pe Abdallah Atwan, gârbovit, cu o mână sprijinită de umărul fiului său mai mic, şi la câteva mese mai încolo a recunoscut spinarea lată a lui Jamil. S-a strecurat printre mese ca să-şi îmbrăţişeze vărul. Câţiva se porniseră să fredoneze melodia familiară cântată la *qanun*, abătându-se din când în când de la ea. *Rawi* a ridicat privirea: apăruse un băieţel cu o tobă. Muzicantul a mai tras un scaun şi, în timp ce băiatul se aşeza, *rawi*, cu o mimică antrenată, a făcut publicul să tacă. A început să fredoneze, dând din cap, iar din *qanun* susurau notele ca apa, învăluindu-i vocea. Oamenii au ovaţionat şi au fluierat.

— *Abu Zayd al-Hilali*[167], a cântat el. *Ana sa-aqool lakum qissat Beni Hila-a-al*.

Qanun-ul a tăcut, iar băieţelul a fluturat uşor degetele pe tobă. *Rawi* a început să vorbească:

— În numele Domnului Atotputernic, aceasta e povestea arabilor din neamul Beni Hilal. Pe vremea sultanului Sarhan, cel mai puternic războinic al lor era Rizq cel Viteaz, fiul lui Nayil. Rizq cel Viteaz se însurase cu opt femei şi avea multe fete, dar nici una dintre cele opt neveste nu-i dăruise vreun moştenitor. Sufletul i s-a tulburat şi a început să cânte:

Ah-ah-ah, Lumea, Soarta şi Destinul
Tot ce-am văzut dinaintea ochilor va dispărea
Mare e avuţia mea, oameni buni, dar urmaş nu am,
Iar avuţia fără urmaş dispare dup-o viaţă.

— Jamil, l-a chemat Midhat în şoaptă, vino să vorbim.

Vărul lui a tras din pipă şi a încuviinţat din cap. S-au strecurat pe lângă peretele din spate şi băieţii de lângă uşă s-au dat în lături ca să-i lase să treacă. Afară, cerul se întuneca.

— Ce-ai păţit? a întrebat Jamil, uitându-se înapoi pe fereastră la lămpile dinăuntru, care formau halouri aurii pe geamul zgâriat.

---

[167] Eroul ciclului de povestiri despre tribul Beni Hilal, al cărui conducător a fost.

— Nici nu ştiu de unde să încep. Am şi eu povestea mea de spus.

Vocea lui *rawi* se auzea tot mai tare: *La ei a venit o pasăre neagră din depărtare.*

— Acesta e Abu Zayd! a strigat cineva şi lumea a aplaudat.

O pasăre neagră... (Ayyywa! Allah)... *groaznică la înfăţişare...*

— Să nu spui nimănui, auzi!? Bunică-mea vrea să mă însor cu Fatima Hammad. Fata lui Hagi Nimr. E judecător şi-a fost primar acum un an.

— Îl ştiu, cum să nu.

— Teta le-a poftit pe fată şi pe maică-sa la noi acasă şi mi le-a arătat prin gaura cheii de la uşa salonului.

Jamil s-a sprijinit cu umărul de zid.

— *Mish ma'ool*[168], Midhat! Dar cum... adică... şi cum arată?

— Avea chipul ca... de fapt, ştii, arăta ca luna, a spus el râzând de clişeul folosit, aşa cum ar fi făcut cu Faruq, dar a observat o undă de nedumerire pe chipul zâmbitor al vărului său.

Într-o clipă şi-a dat seama de o nouă prăpastie între ei.

— Chipul ca luna, a repetat el privind spre strada întunecată, pe care o umbră singuratică se îndrepta spre cimitirul apusean.

---

[168] „Nu se poate" (arabă).

Jamil nu avea cum să râdă, desigur, clişeul era o noţiune franţuzească. Aici, la Nablus, nu exista aşa ceva, erau doar comportamente manifestate în public, maniera obişnuită de-a exprima dorinţa.

Şi Khadra a strigat, s-a auzit din nou vocea lui *rawi*, *O, ce frumoasă eşti tu, pasăre, şi ce frumoasă e întunecimea ta...*

— Şi Teta vrea ca eu să fac farmece. Iar eu am zis că nu vreau.

— Nu crezi în farmece? a întrebat Jamil. Da, nici eu nu cred, de fapt. Dar poate că n-ar fi rău.

Dinăuntru se auzea începutul unei noi melodii, cu bătăi uşoare în tobă.

— Ascultă, a spus Jamil. Ştiu că nu ţi-o poţi scoate din minte pe franţuzoaica aia, dar asta n-ar trebui să te împiedice. Adică... Fatima Hammad? Dacă *o să poţi*...

Jamil şi-a încrucişat braţele în dreptul ferestrei. Midhat a privit profilul lipsit de expresie al vărului său. Jamil era mai mare decât el cu aproape un an, ceea ce îi dăduse un avantaj în copilărie. Nu numai că fusese cu o clasă înaintea lui la şcoală, dar avea şi oasele mai mari, muşchii puternici şi, când se luptau cu crengi, el ieşea întotdeauna învingător şi-l ţintuia pe Midhat la pământ cu o puzderie de ramuri. Acum, timpul ştersese diferenţele şi aveau cam aceeaşi înălţime; totuşi Midhat era atent la felul în care vorbise vărul lui. Spusese „dacă *o să poţi"* cu dispreţ sau cu admiraţie? Îşi dădea seama că-l impresionase pe Jamil cu poveştile lui din Franţa. Simţea că impresia pe care o lasă

variază în ochii vărului său şi era ciudat de stânjenit să-i vadă admirația.

— I-am scris, a urmat el după o vreme. Franțuzoaicei.

— *Wallah?*

— *Wallah.* Dar ea nu mi-a răspuns.

Ochii lui *rawi* au început să se bulbuce pe măsură ce se apropia de punctul culminant al povestirii. Din narghilele se ridicau vălătuci de fum.

— Simt că..., a spus Midhat.

— Ce, *habibi*?

— Nu ştiu, a urmat el prinzându-şi capul în mâini. Tu crezi că ar trebui s-o fac? Cu fata asta a lui Hammad?

— Glumeşti? s-a mirat Jamil. Dacă poți... Sigur că da.

— Nu poți să-l laşi în puşcărie! s-a auzit cineva strigând dinăuntru.

Un tânăr a trântit un scaun. Alții s-au ridicat. Pe unele chipuri se citea amuzamentul, pe altele mânia. Tahsin Kamal a apărut în pragul uşii, îndreptându-şi cravata şi oftând din rărunchi.

— Ce se întâmplă acolo? a întrebat Midhat.

— S-au supărat cu toții că l-au întemnițat pe Abu Zayd.

— Asta se întâmplă mult mai târziu. Nu poate să sară chiar aşa peste poveste.

— De-aia s-au supărat, a spus Tahsin ridicând din umeri.

Midhat a intrat înapoi în cafenea şi l-a văzut pe *rawi* fluturând brațele, cu un flaut într-o mână.

— *Shwaya!* striga el. *Stannu shwaya!* O să termin! *Lahza, lahza, itfadalu*, vă rog, staţi jos cu toţii![169]

— Ia uită-te la Hagi Abdallah, a spus Jamil.

Hagi Abdallah Atwan stătea în picioare lângă fereastra din capătul îndepărtat al încăperii. Sprijinit cu o mână de creştetul fiului său, îl ameninţa cu celălalt pumn pe *rawi* şi striga.

— E şi fiu-său cu el, a spus Midhat.

— Ştiu. Mă-nspăimântă uneori.

Trupurile ridicate se încordau furioase. Apoi s-a auzit flautul lui *rawi*, care a domolit mânia, şi oamenii s-au aşezat la loc, aplaudând şi aşteptând ca poetul să le recite versurile în care Abu Zayd era eliberat din temniţă.

6

Curând după întoarcerea din exil, în 1918, Hagi Hassan a descoperit că pământurile sale din Valea Iordanului, cele douăzeci de mii de *dunum*[170] semănate cu grâu, fuseseră distruse cu sălbăticie. Recolta era arsă în întregime şi nu avea să se aleagă cu nimic din ea. Hagi Nimr, vărul său, a sugerat că, probabil, vinovaţii erau fie vandali, fie infanterişti brutali care se întorceau de pe front. În orice

---

[169] „Staţi, striga el, aşteptaţi puţin! O să termin! O clipă, o clipă, vă rog, staţi jos cu toţii!” (arabă).

[170] Unitate de măsură a suprafeţelor în Imperiul Otoman, care a variat ca mărime de la o ţară la alta, în Palestina fiind de 919,3 metri pătraţi până în 1928.

caz, nu era nimic de făcut: englezii împiedicau tribunalele islamice să se ocupe de probleme legate de pământ, chiar dacă nu-şi înființaseră încă propriul sistem judiciar. La Zawata, Hassan s-a lăsat cuprins de disperare, în timp ce nevasta lui cânta cât era ziua de lungă la *oud*-ul pe care i-l adusese el.

Anul următor, în noiembrie 1919, un reprezentant al Fondului Național Evreiesc l-a vizitat şi s-a oferit să-i cumpere pe loc pământul cu nouăzeci de mii de lire. Deşi prețul era extraordinar de bun, Hassan a refuzat. Guvernul militar britanic închisese Registrul Funciar şi el ştia că astfel de tranzacții deveniseră ilegale. Cu toate acestea, întâmplarea i-a dat curaj să aranjeze o vânzare în avans pentru momentul când se va ridica interdicția, aşa că s-a adresat Patriarhiei Bisericii Latine din Ierusalim. Au căzut la învoială la prețul de patru mii.

— A fost o alegere corectă, a spus Hagi Nimr.

Stăteau în salonul de la etaj al casei sale împreună cu noul primar, Abu Omar Jawhari. Lumina soarelui ce intra pe fereastră dănțuia pe podea după cum se mişcau frunzele pomilor din grădină.

Scaunele aveau spătarele atât de înclinate, încât bărbații erau nevoiți ori să se întindă cu totul, ori să stea doar pe margine. Hassan se întinsese de tot, la stânga lui Nimr. Haina lui largă, crem, sporea iluzia că mai slăbise, iar barba scurtă îi era albă ca sarea. Chiar şi culcat, avea un aer dramatic, cu *tarbush*-ul aşezat în vârful capului, cu

ochii clipind rar şi buza de jos tremurând de teamă. În faţa lui, la dreapta lui Nimr, stătea Abu Omar Jawhari, care îşi legăna mătăniile. Cu pielea întinsă, la cei aproape cincizeci de ani, arăta mai mult a funcţionar decât tovarăşii săi: avea faţa mare, purta ochelari rotunzi şi un costum de lână boţit.

Widad a adus o tavă cu suc de portocale şi pahare, de care a început să se ocupe Nimr.

— Toarnă mai întâi în toate, i-a şoptit nevasta lui, şi după aia le împarţi.

Nimr i-a făcut semn să plece şi, când ea ieşea din cameră, i-a întins primul pahar lui Hassan.

Abu Omar a spus:

— Asta se întâmplă adesea, ştii... ca lumea să le vândă evreilor. Dar ce te faci când unul e în Beirut, acum că s-a făcut şi graniţă...

— *Ya*, e o problemă serioasă. Dacă eşti în situaţia lui Hassan, atunci sigur că trebuie să vinzi, a spus Nimr.

— Dar eu n-am vândut evreilor.

— *Ya*, ştiu că nu. Dar am vrut să zic că ai fi putut s-o faci. Şi de-aici ni se trag toate belelele cu felahii, când nu au pământ, *ya'ni*. Colonelul ăla, Hubbard, a fost pe la mine... *khalas*, e problema lor, a spus Nimr turnând al doilea pahar.

Dornic să nu se lase mai prejos, Abu Omar a spus:

— A venit şi la mine. Şi i-am zis că trebuie să avem instanţe care să se ocupe de aşa ceva. Dar nici n-a vrut să audă, a încheiat el dându-şi ochii peste cap.

— Da, nu ne ascultă, a spus Nimr întinzându-i al treilea pahar lui Abu Omar. Ierusalimul e capitală britanică. Oricum e un obicei al locului, nu e trecut în scripte. Şi tot mai multor oameni le pasă de ce e pe hârtie, nu numai britanicilor. Aşa cum zice şi Ibn Abidin...

— Ia mai dă-l încolo pe Ibn Abidin, *ya* Hagi! a spus Abu Omar.

— A fost un geniu. Obiceiurile locului trebuie incluse, altminteri oamenii suferă. *Bidna*[171] un amestec între lege şi obiceiuri. Aici intervine raţiunea.

Abu Omar a clătinat din cap şi a înghiţit. Pe buza de sus îi rămăsese o urmă rotundă portocalie pe care şi-a şters-o cu arătătorul mâinii în care ţinea mătăniile.

— Aici e problema. Filosofia şi teologia sunt atât de amestecate, încât până şi şcolile *kuttab*[172] s-au molipsit. Tinerii musulmani sunt învăţaţi cu ajutorul acestor unelte ale necredinţei, *ya'ni*, a spus el, zăngănind mărgelele între degete.

— Ascultaţi, a intervenit Nimr întinzând mâna după al treilea pahar. Săptămâna trecută am judecat o pricină cu un cal. Una dintre părţi era un ţăran de lângă Sabastia, nu-mi mai aduc aminte din ce sat. El a vândut o iapă unuia dintre muşteriii lui obişnuiţi, târgul s-a făcut, omul a

---

171 „Vrem" (arabă).

172 Un tip de şcoală primară de modă veche din ţările majoritar musulmane, în care un şeic le predă elevilor, care stau pe podea în faţa lui.

cumpărat iapa cu atâtea lire şi toată lumea a fost mulţumită. Apoi, după câteva săptămâni, ţăranul vine la Nablus la cules. Şi, trecând pe lângă piaţa de ceapă, pe cine credeţi că vede? Pe nimeni altul decât prietenul lui, omul care cumpărase iapa. Şi acesta, vesel nevoie mare, îi zice: „Mulţumesc tare mult, *ya mu'allim*, pentru iapă. Sunt foarte bucuros. Ieri a fătat un mânz, şi naşterea a mers bine şi căluţul e bine, sănătos".

Nimr a pus carafa cu suc pe tavă, iar Abu Omar a slobozit un râset scurt.

— Se vede că avem de-a face cu doi nerozi. Primul e ţăranul care nu şi-a dat seama că iapa lui e cu mânz. Poate şi-a închipuit că e doar grasă, sau cam aşa ceva. Al doilea e muşteriul care nu şi-a dat seama că ţăranul o să se mânie când va afla că i-a vândut o iapă gata să fete... *ya'ni*... doi la preţ de unul. Aşa că, de bună seamă, ţăranul e consternat şi-i cere nişte bani în plus pentru al doilea cal, pe care i l-a vândut fără să ştie. Sau, propune el, muşteriul poate să-i dea mânzul. Aşa că ce se-ntâmplă? Sigur că muşteriul se împotriveşte, zice: nu, mânzul e al meu, mi l-ai vândut în bună înţelegere... ca o singură marfă, *ya'ni*. Însă ţăranul zice şi el: dar dacă socotim când s-a împerecheat iapa, asta trebuie că s-a întâmplat cât timp era la mine, deci tatăl este unul din armăsarii mei, deci mânzul e de drept al meu, şi tot aşa... şi... *heyk heyk heyk*.

— Aşadar, lăsând la o parte nesăbuinţa, pricina devine interesantă. Poate cineva să posede un cal care nu s-a născut încă? Şi, atenţie! Treaba mea e să găsesc soluţia cea

mai dreaptă. Şi ce e cel mai drept? Ceea ce face ca viețile oamenilor să fie *cât mai puțin amare*. Dar pentru asta nu există o măsurătoare, *tab'an*[173]... căci cine poate spune că primul țăran n-a fost grav afectat de pierderea acestui mânz, acum că a aflat despre existența lui? Cine poate şti ce situații neprevăzute are de înfruntat: poate are o fată bolnavă, poate umblă după vreun leac pe la Ierusalim. Există, desigur, nevoi şi nevoi... şi acestea pot fi luate în seamă până la un anumit punct. Şi iată că această pricină mi-a ridicat şi o problemă *morală*, Abu Omar, şi, în acelaşi timp, una de *logică*. Iar logica nu e despărțită de viață, *ya zalameh*, şi filosofia ne dictează traiul, indiferent dacă suntem filosofi sau nu.

— Şi ce-ai hotărât? a întrebat Hagi Hassan. Cu calul?

— Eu înțeleg, a spus Abu Omar şi şi-a lăsat capul pe o parte, iar lentilele ochelarilor au reflectat lumina ca nişte oglinzi. Dar cum aplici asta la vânzarea de pământ? Dacă ai un proprietar de pământ în Beirut care vrea să-şi vândă pământul din Galileea, căci acum s-a tras graniță acolo şi n-are cum să-şi ia recolta? Iar noilor cumpărători nu le pasă de felahi. Ce-ar zice Ibn Abidin, de vreme ce Coranul zice că stăpânul e cel care trebuie să are pământul? Vreau să zic că există mai multe feluri de logică şi că ne pierdem prin tot felul de poveşti şi scăpăm din vedere adevărul. Şi pilda asta cu calul... poate fi interpretată în zeci de feluri, poți să dovedeşti orice cu ea dacă o tragi un pic de păr.

---

[173] „Bineînțeles" (arabă).

Hagi Nimr şi-a supt buza, a băut din pahar şi a suflat tare aerul printre dinți în timp ce privea sucul.

— Dar, la urma urmelor, te-a făcut să înțelegi ce voiam eu să spun. Şi este, prin urmare, un raționament temeinic.

— Şi care zici că a fost verdictul dumitale, ya Hagi? Cu iapa şi mânzul? a întrebat Hassan.

Hagi Nimr dădea să răspundă când s-au auzit paşi pe scară. A întors capul, iar uşa s-a deschis şi s-a ivit chipul acoperit de văl al lui Widad Hammad.

— Ai un oaspete, Abu Burhan.

Hagi Nimr s-a ridicat. A intrat un tânăr palid la față, îmbrăcat într-un costum strâmt, bleumarin, cu un *tarbush* roşu-închis. Avea părul des, negru, iar ochii mari şi verzi îi străluceau. Deşi afară era răcoare, i se vedea fruntea îmbrobonată de sudoare. Îşi ținea bastonul într-o poziție nefirească, cu vârful planând deasupra podelei, de parcă n-ar fi ştiut dacă să se sprijine în el sau să-l țină doar în mână. S-a uitat la ceilalți bărbați din salon şi a făcut iute o plecăciune.

— *As-salamu alaykum.* Mă numesc Midhat Kamal.

— *Wa alaykum as-salam*, au murmurat ceilalți.

— Nimr Hammad, s-a prezentat Nimr întinzându-i o mână. Doriți un pahar cu suc? Widad! Mai adu, te rog, un pahar! Şi suc. *Itfadal*. Luați loc.

Midhat îi recunoscuse deja pe ceilalți bărbați din încăpere: primarul Abu Omar Jawhari, desigur, şi vestitul Hagi Hassan Hammad. Îi fusese îndeajuns de greu să se

pregătească pentru întâlnirea cu Hagi Nimr, dar prezența celorlalți doi îl copleşea de-a binelea. Îi părea rău că nu-l adusese pe taică-său cu el.

— Sunt fiul lui Hagi Taher Kamal, a început el în timp ce se aşeza, dar a regretat pe loc, căci şi-a dat seama că Hagi Nimr rămăsese în picioare. Nepotul lui Muhammad Kamal.

S-a răsucit pe scaun spre Nimr, care aştepta încă la uşă să i se aducă sucul şi paharul, dar a vorbit adresându-se tuturor:

— Tatăl meu e proprietarul prăvăliei Kamal din bazar şi a prăvăliei Kamal de la Cairo. M-am întors de curând din Franța, de la Paris, unde am studiat medicina, filosofia şi istoria.

Abu Omar Jawhari s-a uitat spre Hassan cu o expresie care spunea: „Nu-i rău!”. Midhat şi-a încordat piciorul ca să nu-i mai tremure.

— Îl cunosc pe tatăl dumneavoastră, a spus Hagi Hassan. Îmi e prieten. Hagi Taher e unul dintre ctitorii spitalului, Abu Omar, a urmat el, întorcându-se apoi spre Midhat. El m-a ajutat în timpul războiului.

— Da? s-a mirat Midhat.

Faptul că exista o alianță între familiile lor ar fi trebuit să-i dea mai mult curaj, dar, neştiind nimic despre asta, şi cum nimeni nu încerca să-i explice despre ce era vorba, se simțea încurcat. Şi ruşinat, ca şi cum ar fi ieşit la iveală că nu era apropiat de tatăl său. Au tăcut apoi cu toții. El s-a întors spre Nimr.

— Aş vrea să vă rog... Am putea vorbi între patru ochi, *ya* Hagi?

— Da, sigur, a spus Nimr aruncând o privire spre uşă. Urmați-mă, vă rog.

Pe când Midhat se ridica, Abu Omar şi-a turnat restul de suc din carafă şi a ridicat paharul privindu-l în lumină.

Nimr l-a condus într-o cameră îngustă, umedă, cu tavanul înclinat. Fereastra dădea spre stradă şi Midhat a văzut treptele ovale pe care le urcase cu câteva minute în urmă.

Hagi Nimr şi-a încrucişat brațele. Midhat a observat că Fatima semăna cu el. La ochi, la buze. A tras adânc aer în piept.

— Aş dori s-o cer pe fiica dumneavoastră de soție.

Chipul lui Nimr a rămas neclintit. Apoi sprâncenele au început să i se ridice încet.

— A... Din păcate, răspunsul este nu.

Midhat a privit în jos, străduindu-se să-şi compună o expresie neutră. Dăduse greş, şi atât de iute! Mintea îi mergea cu încetinitorul. Auzea zgomotele din bucătărie şi vocile femeilor de la parter şi, când a ridicat ochii, l-a văzut pe Hagi Nimr uitându-se țintă la el. Răspunsul era, din păcate, nu. „Dacă *poți*" îi zisese Jamil când vorbiseră despre Fatima. Cuvintele îi răsunau în urechi, încărcate de un nou sens. În cele din urmă a izbutit să îngaime:

— Înțeleg.

Hagi Nimr a mormăit prietenos şi a zâmbit.

— Mulțumesc pentru vizită. Şi cu sucul acela cum rămâne?

— Nu, vă mulțumesc. Mulțumesc că m-ați primit.

Midhat ar fi vrut să dea buzna în jos pe scări. Dar s-a înclinat dinaintea soției lui Nimr şi i-a privit lung mâna cu care deschidea uşa de la intrare. Avea o mână delicată, cu riduri fine, unghii ascuțite şi lăcuite. Când a ajuns în stradă n-a mai răbdat şi a rupt-o la fugă.

O singură persoană a văzut goana aceea, picioarele mici, de la distanță, care se mişcau iute şi s-au oprit la trecerea unei maşini. După care au pornit din nou şi au traversat. Acea persoană se afla la ultimul etaj al casei, în dreptul celei de-a treia ferestre arcuite, şi privea oraşul de deasupra în timp ce cu o perie micuță amesteca ulei de măsline într-un vas cu pudră neagră pentru ochi. Pe jumătate tolănită într-unul din paturi, sora ei Nuzha îşi întindea o cremă albă pe față.

— La ce te uiți? a întrebat Nuzha, făcând o mutră din cale-afară de tristă în oglinda de buzunar ca să-şi întindă pielea de sub ochi.

— La nimic, a răspuns Fatima.

Silueta a dispărut, apoi s-a ivit dincolo de spalier. După aceea a rupt-o din nou la fugă, ținându-şi *tarbush*-ul cu o mână.

7

Midhat a început să urce coasta în goană. Pe măsură ce drumul devenea abrupt, avântul i-a scăzut şi a mai încetinit. Se străduise să face ce doriseră ei. Locul lui nu era la Nablus. Traiul acela, sistemul acela nu erau pentru el. A încetinit şi mai mult şi a izbit o piatră cu piciorul. Dar Teta n-avea să vadă lucrurile la fel.

— Nu e vina mea, a spus el cu voce tare. E un îngâmfat. Nu e vina mea c-o să se mărite cu văru-său. Ai vrut s-o cer de nevastă când ea e deja logodită? Teta, nu e... cred că de fapt vina e *a ta*!

O siluetă întunecată, ca un copac cu o singură ramură groasă, s-a profilat pe cerul luminat de amurg, sus pe munte. Ar fi putut fi un copac, doar că l-a simțit ca pe o apariție nepământeană într-un peisaj familiar. Şi se mişca. Midhat a trecut pe lângă un desiş şi a mai văzut o dată silueta înainte să fie acoperită de terenul care urca în pantă. Lumina pălea. Midhat a iuțit pasul.

— Midhat, a răsunat o voce din spate. Midhat, aşteaptă-mă!

— Jamil?

— Da, da, eu sunt.

Trupul înalt al lui Jamil a apărut pe potecă.

— De ce alergi? a întrebat el râzând şi luând-o la fugă ca să-l prindă din urmă. Eşti speriat?

— Nu.

— *Ça va?*

— *Ça va bien.*

— N-arăți prea bine.

Midhat şi-a încreţit nasul în semn de protest.

— Am văzut pe cineva acolo sus, a spus el în cele din urmă. Cu o barbă foarte mare.

— Era probabil Fratele Fecioarelor.

— Adică cine?

— Un preot. Îi place să stea în locuri neobişnuite. Destul de ciudat.

— E francez?

— Probabil. De ce?

— Am văzut un francez cu barbă în sinagoga samariteană.

— La sinagogă? Dar ce căutai acolo?

— Studia ceva cred. Un pergament sau o carte.

— Ce făceai *tu* acolo?

— Păi nu ți-am spus deja? a răspuns Midhat şovăitor. Teta a vrut să facă farmece.

Jamil n-a răspuns. Midhat se întreba dacă ar fi trebuit să-i povestească ce se petrecuse la Hagi Nimr acasă. Nu era sigur că ar putea îndura disprețul lui.

— Ştii, a urmat Jamil aplecându-se să ridice un băț de pe drum, se mărită cu el.

Lui Midhat i-a luat ceva timp să înțeleagă că se referea la Yasser. A simțit un junghi în stomac.

— Poftim?

— Au semnat deja.

Midhat a înlemnit în drum. Jamil a izbucnit într-un hohot de râs, iar el l-a aşteptat să termine. În cele din urmă, Jamil a spus răsuflând greu:

— Am glumit!

A ridicat bățul deasupra capului şi l-a azvârlit în prăpastie. Părea că nu bagă de seamă uimirea lui Midhat.

— Cred că-şi vând hârțoagele vechi. Samaritenii. Şi străinii ăia vin să cumpere de la ei.

— Ce să facă cu ele?

— Bani, *habibi*, ce altceva? Vremuri grele. A, că tot veni vorba, voiam să-ți spun că...

— Bani pentru cine... pentru samariteni sau pentru străini?

— Ştii că lucrez în bazar acum, într-o prăvălie de covoare.

— A, asta e o veste bună, a spus Midhat. Putem să mâncăm de prânz împreună.

— Tata s-a luat după tine, sau mai degrabă după taică-tău. Trebuie să stau un an în prăvălie şi apoi mă promovează la birouri. Aşa că mă ocup de covoare toată ziua. E interesant, a spus el fără convingere.

Curba se sfârşea şi drumul se întindea larg înainte. Pe o potecă îngustă ce se bifurca pe pantă cobora preotul francez. Îşi ridica veşmântul lung ca să păşească pe pietre şi, când a intrat în cele din urmă pe drumul larg, şi-a desfăcut traista agățată pe umăr ca să bage o carte în ea. Era mai înalt decât şi-l amintea Midhat din sinagogă, şi mai

vânjos. Veşmântul îi flutura dinaintea picioarelor în timp ce venea spre ei.

— *Bonjour*, l-a salutat Midhat.

Spre surprinderea lui, preotul s-a oprit.

— *Bonjour*.

Tinerii au rămas şi ei în mijlocul drumului.

— El este vărul meu, a spus Midhat în franceză. Jamil Kamal.

— *Fursa sa'ida*[174], a salutat preotul plecând capul şi întinzând mâna. Père Antoine.

— *Fursa sa'ida*, a răspuns Jamil.

Midhat s-a uitat la creionul din mâna preotului şi l-a întrebat în franceză:

— Ce scriați?

Preotul l-a privit lung. Avea ochii roşii. Apoi i-a răspuns în arabă:

— Nişte notițe. Studiez.

— La universitate?

— Nu, la École Biblique din Ierusalim, a răspuns el şi a continuat după o pauză: *Je suis professeur*. Deşi nu predau acum. Dumneavoastră sunteți student?

— Nu, dar am fost. Acum lucrez, amândoi lucrăm... în piață.

— A! a exclamat Antoine clipind de câteva ori. Interesant.

---

[174] Formulă de salut la prima întâlnire; „E o ocazie fericită" (arabă).

— Nu e chiar aşa de interesant, a răspuns iute Midhat, de fapt, aş zice chiar că e plicticos. Nu-i aşa, Jamil? Aş zice că nu e interesant deloc.

— Eu nu cred că e *chiar aşa* de plicticos, a spus Jamil în arabă, cu o expresie ciudată pe chip.

— Vreau să zic doar că nu e interesant să fii student şi apoi să lucrezi în piaţă. E..., a urmat Midhat ridicând din umeri, e destul de banal. În acelaşi timp, n-aş spune nici că e prea reprezentativ.

Nu părea să existe un răspuns potrivit la o astfel de observaţie. O pală puternică de vânt a culcat iarba de pe coasta muntelui. Nimeni n-a mai spus nimic şi Midhat şi-a dat seama că era vina lui, că el prelungise conversaţia inutil. Preotul a dat să plece.

— Mă bucur că v-am cunoscut, a spus Jamil.

În drum spre casă, verii n-au vorbit. Apoi, după ce au trecut de pâlcul de copaci dinaintea casei, Jamil a spus:

— Să ştii că am uitat aproape de tot să vorbesc franceză.

— Serios?

— Da. Dacă n-o foloseşti, o uiţi.

Teta îl aştepta în bucătărie. Povestindu-i, Midhat a lăsat să se înţeleagă că vina era a lui Hagi Nimr.

— Nerod mai eşti, a spus ea neimpresionată. Ar fi trebuit să mă laşi pe mine, de ce m-ai oprit?

— Te referi la farmece? i-a întors el vorba. Farmecele ar fi fost pentru Fatima, nu pentru *taică-său*. *Din capul lui* ar fi trebuit să faci rost de un fir de păr.

Ea a ieşit din încăpere.

— Şi-acum trebuie să-ţi găsesc altă fată. Eşti culmea! De necrezut! Vrei să mă faci să trag ca o mârţoagă.

— Nu e vina mea, a spus Midhat, dar ea se făcuse nevăzută.

Întins în pat, în noaptea aceea, s-a întrebat dacă nu cumva Teta avusese dreptate. Dacă nu cumva Hagi Nimr s-ar fi învoit odată ce el ar fi acceptat să facă farmece. Era limpede că eşecul cu familia Hammad nu înlătura problema căsătoriei. Dacă nu era ea, avea să fie alta. Dimineaţa s-a sculat devreme şi a plecat înainte ca Teta să se trezească.

Spre uimirea lui Hisham, în ziua aceea Midhat s-a cufundat în registre cu avânt. Toată dimineaţa şi după-amiaza s-a concentrat asupra aritmeticii datoriei şi creditului, urmărind nu atât scopul imediat – îndeplinirea unei sarcini –, cât mai ales senzaţia de după atingerea lui. Voia să simtă senzaţia aceea de istovealã, acea secătuire fericită de după concentrare. Voia să fie doar un trup care munceşte, fără să lase loc minţii să întoarcă gândurile pe toate feţele. Noaptea adormea iute şi se trezea din nou devreme în dimineaţa următoare.

Aşa au trecut trei săptămâni. De atât a avut nevoie ca să înveţe să facă socotelile fără ajutorul lui Hisham. Erau nişte lucruri de care trebuia să se ocupe în acelaşi timp: să urmărească dobânda adunată la credite, ţinând cont totuşi de numele familiilor implicate şi de loialitatea tradiţională, care influenţa rata dobânzilor sau permitea grăbirea comenzilor dacă muşteriul venea în persoană; apoi trebuia să supravegheze comenzile neonorate, cât de iute lucra

croitorul şi să ştie ce mărfuri erau pe sfârşite. Şi pe măsură ce devenea mai priceput, descoperea că are nevoie de tot mai puțină concentrare, aşa că se trezea cu mai mult timp liber pe parcursul zilei, munca fiindu-i întreruptă de răgazuri periculoase.

Teta n-a mai pomenit de mirese şi nici el n-a mai adus vorba. Lui Jamil nu-i spusese încă despre eşecul lui şi, ori de câte or îl vedea pe vărul său apropiindu-se cu paşi mari de prăvălie, băgând capul pe uşă şi uitându-se după el în toate părțile, afişa o nepăsare pe care n-o simțea defel. I se părea că şi Jamil e încordat în preajma lui. Deşi asta ar fi putut fi doar sfiala apărută fiindcă fuseseră despărțiți, Midhat simțea totuşi că discuțiile lor deveniseră mai superficiale începând din seara aceea petrecută la cafeneaua Sheikh Qassem, când îi spusese lui Jamil despre planul lui Teta. Voia să se protejeze. Dacă Jamil avea să-l întrebe cumva, era pregătit să-i spună că nu se hotărâse încă dacă să-i vorbească lui Hagi Nimr. Dar Jamil nu l-a întrebat. Midhat a încercat să nu se mai gândească la asta. Totuşi, gândurile aveau felul lor de-a reveni, ca apa pe o podea înclinată.

Ca să-şi abată atenția, petrecea mai mult timp în atelierul croitorului. Îi aducea cafele lui Butrus şi privea cum teancurile de materiale se prefac în cuverturi matlasate, fețe de pernă şi de saltea şi cum piciorul negru cu auriu al maşinii de cusut Singer muşca țesăturile, tivind cordoane şi basmale de mătase. Cele mai multe articole făcute la prăvălia Kamal erau pentru muşteriii din zone mai

sărace, aşa că modelele şi materialele erau destul de limitate, deşi felahii se îmbrăcau frumos la nunți. Dar prăvălia nu-şi propunea să servească oameni avuți: ei se duceau la croitorii samariteni.

Croitoria samaritenilor se afla la colț, lângă ei. Aveau patru angajați, doi bărbați şi două femei, şi de obicei găseai cel puțin trei cosând la maşină, aşezați în semicerc. Cel mai prietenos dintre ei era Eli, un bărbat înalt, slab, cu păr încărunțit înainte de vreme şi chip tânăr, măsliniu. Era oricând bucuros să-i arate lui Midhat ce lucrau şi asta a devenit un obicei; Midhat băga capul zilnic, după prânz, în atelierul lor să vadă cum se fac paltoanele de lână după moda europeană, felul în care e cusută broderia cu fir de aur pe spatele jachetelor şi cum se ajustează rochiile pe care femeile le purtau la petrecerile particulare. La intrare erau articolele terminate, călcate şi împăturite. Dacă muşteriul nu se împotrivea cu tot dinadinsul, hainele erau puse în vitrină pentru scurtă vreme. Nu într-atât de mult încât să atragă deochiul, dar îndeajuns cât să facă cunoscut modelul.

Deşi adesea prezentate drept haine după „moda occidentală”, ele nu arătau întocmai ca cele din Occident. Jachetele erau mai drepte decât cele pe care Midhat şi le amintea de la Paris şi, deşi se importau adesea materiale – de pildă, bumbacul din Anglia invadase piața de curând –, acestea erau de regulă amestecate cu țesături locale, aşa încât nimic nu părea făcut exclusiv după moda străină. Samaritenii nu foloseau nici tipare europene, căci modelele

lor ținеau cont de cererile localnicilor, cu unele influențe din rarele filme mute americane sau egiptene sau chiar de la englezoaicele care se aventurau prin bazar. Şi habar nu aveau acele femei că ochii care le măsurau din cap până-n picioare formele lăsate la vedere erau mai puțin interesați de trupul lor, cât de materialele care le înveşmântau. Şi apoi modelele se transformau de la o comandă la alta şi, de fiecare dată când se cosea o haină, era adaptată după cerința clientului, iar modificările erau adesea folosite şi la comanda următoare. Aceste compromisuri stilistice i se păreau adevărate greşeli lui Midhat. Modelul de tunică purtat la petrecerile pariziene la vremea când plecase el de acolo, şi care ajunsese – nu se ştie cum – la Cairo înaintea lui, era încercat acum şi la Nablus, croit din mătase neagră şi bumbac şi, la început, s-a întrebat dacă era comandat de cliente foarte trupeşe, până când şi-a dat seama că erau făcute intenționat mai largi, după moda locului, ca nu cumva, din întâmplare, să scoată la iveală necuviincios vreo formă a trupului femeii.

În decembrie a fost secetă şi treburile au mers mai greu în bazar. Muşteriii intrau în prăvălia Kamal nu atât să cumpere materiale sau să meargă la croitor, cât să-şi plătească datoriile sau să roage să fie păsuiți până la recolta următoare. Într-o după-amiază deosebit de rece, un bărbat foarte cocoşat, cu un *tarbush* ros în mai multe locuri, a trecut pragul şi a pus o boccea pe tejghea.

— Ce e asta? a întrebat Hisham.

— Comanda de țesătură de luna trecută.

Vocea părea cunoscută. Omul rămăsese cu mâinile pe boccea, cu tendoanele pronunțate. Midhat s-a aplecat să-i vadă chipul.

— Amo Ayman?

— Midhat!

Era un chip pe care şi-l amintea din copilărie, tatăl micuței lui prietene, Hala Saba cea roşcată. Timpul îl sluțise, cute adânci îi brăzdau tâmplele.

— Ce faci, Amo?

— Am auzit că te-ai întors, a răspuns Ayman istovit. Felicitări.

— Comanda? a întrebat Hisham.

Ayman a deschis iute bocceaua. Hisham a început să deruleze materialul.

— Hisham, lasă asta, i-a cerut Midhat.

Hisham a ridicat ochii. Cu palma spre el, Midhat a spus cu un glas pe care nu şi-l recunoştea:

— E în regulă. Mă ocup eu de asta.

Hisham l-a privit îndelung şi, schițând o plecăciune vagă spre Ayman, a trecut în încăperea din spate.

Midhat a ridicat un colț al boccelei.

— Hai, ia-o înapoi. Nu mai ai nici o datorie. *Khalas*, s-a isprăvit!

Ayman şi-a plimbat privirea peste nasturii hainei lui Midhat.

— O, nu, o, Midhat, vai! Domnul să te binecuvânteze, Amo.

Midhat nu l-a mai văzut pe Hisham tot restul zilei. Cerul se întuneca în timp ce el fuma în dreptul uşii. Butrus a ieşit, înfăşurat în pardesiu; HISHAM A PLECAT DEJA, l-a anunțat. Midhat îi urmărea pe negustori cum trag unul câte unul obloanele prăvăliilor şi-şi iau rămas-bun unii de la alții. Familiile lor, ca şi a lui, depindeau de legătura dintre mase şi elite. Lui Midhat i se părea că, în realitate, cei care sufereau erau oamenii asemenea familiei Saba. Ei fuseseră cândva bogați, asta se ştia, şi, deşi pricina sărăcirii lor nu era limpede, ajunseseră acum genul de creştini ale căror femei acoperite cu văluri erau singurul semn că aparțineau locului. Se întreba unde o fi Hala. Dacă era măritată.

— E tare frig, a spus Jamil apărând de după colț. Grăbeşte-te, te rog.

— Stai un pic.

Jamil s-a strecurat înăuntru în timp ce Midhat fuma şi urmărea țigara prefăcându-se în scrum şi împrăştiindu-se. L-a auzit pe vărul lui spunând:

— Ce e asta?

— Ce anume?

— *Mashallah!* Ai talent de artist!

— O, nu!

Mucul de țigară i-a zburat dintre degete.

— Lasă aia! a strigat Midhat alergând spre registrul contabil.

În timp ce încerca să acopere pagina cu mâna, a ridicat vocea inventând ceea ce socotea a fi un pretext mai bun pentru mânia lui:

— De ce naiba îți bagi nasul în registrele noastre?

— Dar era deschis!

Registrul era deschis la ultima pagină. Pe foaia din stânga erau desenate nişte veste şi câteva modele de pantaloni cu manşetă. Pe cea din dreapta încercase de câteva ori să deseneze o rochie. A închis registrul în timp ce Jamil s-a dat la o parte, apoi s-a lăsat pe vine ca să descuie dulapul unde îi era locul.

— N-ar trebui să te uiți prin lucrurile altora, a spus el împingând registrul pe raft.

— Dar era deschis! a râs Jamil. De ce faci desenele alea?

— Uite de-aia!

Midhat nu se pricepea la desen. La şcoala din Constantinopol nu învățase să deseneze. La Montpellier avusese prilejul să facă nişte secțiuni transversale de plante pe care să le învețe pentru orele de botanică. De fapt, fusese prima lui încercare de-a observa şi copia uitându-se la specimenul de pe placa de sticlă. Dar nu mai desenase din imaginație până atunci, iar strădaniile din registru erau stângace. Făcuse eforturi să-şi amintească invitații de la petreceri, manechinele din vitrine, rochiile femeilor care împrumutau elemente din uniforma militară. Dar nu-i izbutise nici unul din acele elemente, şi toate fustele arătau ca nişte triunghiuri. Ca nişte umbrele deschise pe jumătate.

S-a ridicat în picioare. Jamil râdea ținându-se de burtă. Când a văzut mutra lui Midhat, a încetat.

— Dar ce-i cu tine?

— S-a făcut aproape întuneric.

— Ei, bine, o să te-aştept afară.

Nu i-a luat mult să facă ordine şi să încuie. A mai zăbovit o clipă să curețe locul din jurul tejghelei, fiindcă se simțea stânjenit că în ziua aceea îşi impusese, pentru prima dată, punctul de vedere asupra lui Hisham. A măturat şi podeaua la intrare, unde urmele de tălpi pline de noroi se prefăcuseră în praf ce se amesteca cu scame. A ieşit din prăvălie cu lacătul în mână şi l-a văzut pe Jamil, chircit din pricina frigului, scormonind cu degetul într-o crăpătură din zid. Când a dat cu ochii de Midhat, s-a oprit brusc. Degetul îi rămăsese plin de puf.

— Pânză de păianjen, a spus el.

Midhat a zâmbit fără să vrea şi a dat ochii peste cap ca să compenseze.

— Ştii, voiam să te întreb, a început Jamil în timp ce se îndepărtau. Ai văzut multe automobile la Paris?

— Sigur că da.

— Dar Bugatti ai văzut?

— Nu ştiu ce e aia.

— E o maşină de curse.

— S-ar putea, nu ştiu.

— Nemții din Jenin aveau multe, a urmat Jamil. Acolo, la bază. Tahsin a mers cu una. Zicea că a făcut trei ore până la Ierusalim.

— Dar de ce te obsedează maşinile aşa, dintr-odată?

— Nu mă obsedează. Dar n-a văzut multă lume maşini.

— Tu sigur ai văzut la Constantinopol.

— N-am văzut Ford. Dar tu cu siguranță ai văzut la Paris toate maşinile făcute vreodată.

— Ei Jamil, hai! Spui prostii.

— Adică?

— Termină!

— Ce să termin?

— Să fii..., s-a bâlbâit el. Ştii, nu mai fi invidios pe mine, cu Parisul...

Jamil a scos un sunet de protest.

— Nu tot ce mi s-a întâmplat la Paris e aşa grozav.

— Nu ştiu ce vrei să spui.

Midhat a gemut. Ajunseseră la marginea oraşului şi copacii se întunecau spre apus. După câteva clipe i-a spus:

— Ştii că m-am dus la Hagi Nimr s-o cer. M-a refuzat.

— Ei, îmi pare rău.

— Ba nu-ți pare. N-are nici o importanță. Ce vreau să spun e că nici mie nu-mi ies toate bine.

— Dar eu n-am zis că...

— Am spus că n-are nici o importanță. Nici nu trebuia să pomenesc asta.

Jamil n-a răspuns. Au urcat mai departe muntele şi, când drumul a cotit, Midhat şi-a amintit ceva. Ca şi cum gândurile sale ar fi rătăcit, de parcă ar fi căutat îndelung vreo asociere şi tocmai dăduse peste ea. I-au năvălit în minte terasa măturată de vânt din Montpellier, peluza,

bazinul. Frédéric Molineu întrebându-l despre samaritenii de pe muntele Garizim. S-a agățat de imagine şi şi-a amintit şi alte amănunte. A rămas cu privirea ațintită la picioarele goale şi ude ale lui Jeannette. Le vedea printre copaci.

— Ştii cum găseşti spărtura dintr-un cauciuc? l-a întrebat Jamil.

— Cum?

Drumul cotea din nou, scoțând la iveală celălalt munte, înceţoşat din pricina înserării şi a depărtării.

— Îți umezeşti degetul, *heyk* şi pipăi să simți aerul, a spus Jamil frecându-şi palmele. Ştii, cred că ar trebui să încerci din nou.

— Ce să încerc?

— Cu Fatima.

— Fatima!

— Hei, *habibi*, ce-i cu tine? a exclamat Jamil bătându-l pe umăr. Se vede că eşti supărat. Cum te-a refuzat Hagi Nimr? Zi-mi cuvintele lui.

— A zis: „Din păcate, răspunsul e nu”.

— Astea au fost cuvintele lui? *Wallah*. Ei, chiar şi aşa. Dacă aş fi în locul tău, aş încerca din nou. El nu te cunoaşte bine. Tu ai fi perfect.

— Să te țină Dumnezeu!

— Şi nu sunt invidios. *Mish ma'ool*, Midhat. Nici nu-mi vine să cred c-ai spus asta. Dar cred că...

Ieşind de pe drumul mare către poteca ce ducea spre casă, au văzut printre ramurile plecate ale unui copac ochii sticloşi ai unor faruri stinse. Şi sub ei, urmele unor roți.

— A, s-a auzit o voce şi s-a ivit o siluetă bățoasă. Midhat!

Midhat a simțit că i se strânge stomacul.

— Tată! N-am ştiut că ai venit.

— A, uite-l şi pe Jamil! a spus Hagi Taher. *Ahlan wa sahlan,* Amo. M-am întâlnit cu taică-tău. Lucrezi în bazar acum.

— *Ahlan*, Amo, da.

— Am fost la o întrunire la Haifa. Şi-n drum spre Cairo am trecut să văd ce mai e pe-aici. La Damasc e haos. Vii să mănânci cu noi?

— Da, vine, a răspuns Midhat.

— *Yalla*.

Teta era în holul de la intrare. Îi străluceau ochii şi a sărutat apăsat obrazul lui Midhat.

— Unde e maică-ta? l-a întrebat ea pe Jamil.

— Jos.

— Ar fi trebuit s-o aduci. Mi-e dor de ea. *Ta'alu*[175], a spus Um Taher luându-i haina fiului său. Mama, a urmat ea. Cum a fost la Damasc?

— Demonstrații în fiecare zi, tocmai le povesteam şi lor, a răspuns el scoțându-şi *tarbush*-ul şi trecându-şi degetele

---

[175] „Veniți" (arabă).

prin părul argintiu. E tot mai greu pentru toată lumea, şi pentru negustori. Să fi văzut mulțimea... Vai!

— Şi la ce întrunire ai fost? a întrebat Midhat.

— *Ay*... ce întrunire? a întrebat bunica lui de pe divan.

— O conferință la Haifa. Avem ceva dulce? Mi-e foame.

— Aşteaptă să mâncăm!

Taher şi-a strâns degetele nerăbdător şi Teta s-a ridicat.

— Au fost Al-Nadi al-Arabi[176] şi celelalte organizații. Din Haifa, Yafa, al-Nassira[177]..., a spus el fluturând plictisit din mână.

Dar când s-a lăsat pe speteaza scaunului, starea de spirit i s-a schimbat şi şi-a supt dinții zgomotos. Apoi a vorbit pe un ton lămuritor, de parcă s-ar fi adresat unei adunări publice:

— Am înființat un comitet pentru întreaga Palestină, cu trei centre: Haifa, Nablus, Ierusalim. Ne gândim să aducem palestinieni în armata lui Faisal ca să lupte împotriva francezilor.

Teta s-a întors cu o tavă cu baclavale. Taher a luat una de pe margine, prinsă de vecina ei prin fire lipicioase de miere.

— N-avem un şervet?

---

[176] Clubul Arab: organizație înființată la Damasc, în 1918, de către activişti palestinieni originari din Nablus, ca o ramură a organizației Al-Fatat. A avut filiale în toate oraşele palestiniene şi, pe lângă obiective culturale şi sociale, a avut un pronunțat caracter politic, opunându-se sionismului şi militând pentru unirea Palestinei cu Siria.

[177] Nazaret, cel mai mare oraş arab din Israel.

— Armată? s-a mirat Jamil. E război?

— Depinde. Faisal a fost lăsat să-şi facă un guvern... dar lumea e nemulțumită. Mai ai vreo veste de la prietenul tău Hani? a întrebat arătând spre Midhat cu un deget lipicios.

Midhat s-a bucurat să audă întrebarea şi i-ar fi plăcut să aibă un răspuns mai bun.

— Nici una în ultima vreme. Ar trebui să-i scriu, de fapt.

— Şi tu ce-ai mai făcut? Ți-ai găsit nevastă? l-a întrebat Taher, sprijinindu-se din nou pe spătarul scaunului, picior peste picior.

Cu coada ochiului, Midhat a văzut sclipirea din ochii bunicii sale.

— Cred că da.

Teta a tuşit.

— Mă gândesc s-o cer pe Fatima Hammad, fiica lui Hagi Nimr.

Jamil s-a întins să ia o baclava, iar Hagi Taher s-a întors spre Teta.

— E fată bună?

Teta a ridicat din umeri şi a încuviințat din cap în acelaşi timp.

— Hammad e o familie bună, a urmat el. Ar trebui s-o ceri iute. Câți ani are?

— Nici nu ştiu, de fapt.

— Şaptesprezece ani, a spus Teta destul de tare.

— *Shu malik?*[178] S-a întâmplat ceva? a întrebat Taher.

---

[178] „Ce-ai pățit?” (arabă).

— Nimic.

— Dar de mâncare n-avem? *Yalla*.

— Um Mahmoud găteşte. O să fie gata în jumătate de oră, a spus ea privind spre uşă.

— Unde ți-e ceasul, Midhat?

Lui Midhat i-au trebuit câteva clipe să se dezmeticească. Şi-a simțit mâinile aşezate pe coapse. Nu-şi putea desprinde ochii de la chipul tatălui său, de la barba sa neagră care se înclina când el îşi aranja cravata, de la părul lui cărunt pe la tâmple. Tăcerea a continuat. Taher îl privea drept în față.

— E la reparat, a spus Midhat.

— Dar ce s-a întâmplat?

— A, e doar... mecanismul... zicea că se repară uşor.

— Cine zicea?

— Ceasornicarul... de pe strada... strada din...

— Ierusalim, l-a ajutat Jamil.

— Da, din Ierusalim, grecul ăla care repară ceasuri, pendule, aparate de fotografiat... toate lucrurile astea.

— Sper că nu e prea scump, a spus Taher luând încă o baclava. Şi prăvălia cum merge? M-am întâlnit cu Hisham.

— Bine, da, merge bine. Îmi place.

— Îți place! Bine, o să te trimitem la Cairo curând. Acolo o să-ți placă şi mai mult.

Spre uşurarea lui Midhat, discuția de la masă s-a întors la politică. Tatăl lui spunea că o parte din notabilitățile de la Ierusalim nu erau prea încântate de Faisal. Voiau ca Palestina să lupte singură pentru independență.

— Şi au fost şi nişte tulburări. Ştiți cum sunt oamenii, când se aprind...

— Ce fel de tulburări? a întrebat Jamil.

— Nu cred că asta o să ajute prea mult cauza, a spus Midhat. Noi nu suntem îndeajuns de puternici să amenințăm pe cineva. Europenii vor avea întotdeauna armate mai bune. Nu cred că iese bine dacă, pe lângă că eşti cel mai slab, mai eşti şi violent.

— Dar de unde ştii tu că noi suntem cei mai slabi? a întrebat Jamil.

— Uită-te la război.

— Anglia şi Franța au câştigat războiul cu ajutorul arabilor.

Midhat s-a strâmbat şi a clătinat din cap.

— Asta e altceva. S-a întâmplat pentru că eram în interior. Era altă situație.

— *Mashi*, a încuviințat Hagi Taher. Sunt de acord cu tine în ultima chestiune. Dar în privința violenței, vreau să zic că e *înțelept*, bineînțeles. Aşa gândim şi noi, *ba'dayn*, chestiunea asta la Haifa. Dar să nu uităm că nu toată lumea e înțeleaptă, când vorbim de mulțime. Cum poți să-i spui asta cuiva care moare de foame? Noi doi nu murim de foame. *Ție* îți dă mâna să gândeşti aşa. Nu spun că nu sunt de acord cu tine, ci doar că *ash-sha'ab*[179], *ya'ni*, lumea gândeşte diferit. E o chestiune economică, într-un fel.

---

179 „Poporul" (arabă).

Midhat a încuviințat din cap. A scrutat chipul tatălui său căutând un semn că ar fi iritat. Dar n-a văzut decât un început de zâmbet în colțurile gurii şi în ochi, ceea ce i-a adus o mică satisfacție. Încurajat, s-a repezit să aducă câteva argumente noi, prezentând echilibrat cele două puncte de vedere, cea în favoarea unității pansiriene şi cea pentru independența Palestinei, încercând, în timp ce vorbea, să afle care era poziția tatălui său ca s-o adopte. Dar după acea primă cuvântare despre oameni, Hagi Taher nu s-a mai lăsat antrenat în discuție. Zâmbetul nu a fost dus până la capăt. I-a aruncat lui Midhat câteva priviri lungi, greu de desluşit, şi a încuviințat din când în când din cap, de parcă ar fi adunat informațiile ca să le cântărească mai târziu.

— Dar Palestina e mică, a spus Jamil. Nu văd cum am putea noi să luptăm fără Damasc.

— Bunica mea era din Damasc, a spus Teta cu îngâmfare.

— Cum e limpede că sioniştii nu vor să se amestece cu noi, a spus Taher, ei se organizează pe cont propriu, atunci înseamnă că şi noi trebuie să ne rezolvăm problemele singuri.

Midhat şi-a repetat fraza de mai multe ori în gând, dar tot n-o înțelegea. Dându-şi seama că se încruntase, şi-a descrețit fruntea.

— Şi ce mai fac soția ta şi copiii? a întrebat Teta.

— Bine, sunt bine cu toții. Musbah e plecat la şcoală.

— *Habibi*, dă-mi pâinea.

— Şi când mai vii înapoi, tată?

— La Nablus? La primăvară. Primăvara e cea mai potrivită pentru nunți.

De îndată ce farfuriile au fost adunate, Jamil a plecat acasă şi Hagi Taher s-a dus cu cafeaua în salon. În hol, Teta l-a apucat pe Midhat de braț.

— De ce i-ai spus treaba aia? Doar omul te-a refuzat!

— Cine?

Prin uşa salonului se zăreau picioarele tatălui său, unul bălăngănindu-se peste celălalt. Un fir de fum de țigară ieşea pe uşă.

— Hagi Nimr, a şoptit ea.

— Ah... Teta, ai răbdare. Mai încerc o dată.

— Visezi cu ochii deschişi! Şi ştii că tot în capul meu o să se spargă!

— De ce în capul tău?

— Pentru că eu trebuia să aranjez toată treaba.

— Ai puțină răbdare. Lasă-mă să încerc mai întâi. Şi dacă nu iese, atunci stăm de vorbă.

A doua zi, Taher nu l-a lăsat pe Midhat să-l conducă la gară, dar l-a îmbrățişat şi l-a sărutat pe obraz. Midhat a rămas în prag, în timp ce ecoul paşilor lui se pierdea pe pietre. Plecările tatălui său de-a lungul anilor se contopeau într-una singură, asemenea unei pietre brăzdate de trecerea neîntreruptă a apei. Senzația aceea rece că e lăsat în urmă, având toată ziua înainte, era o rămăşiță a

copilăriei mai puternică decât orice recunoscuse sau îşi amintise de la întoarcerea sa.

Deşi sugestia lui Taher de-a face nunta în primăvară nu-i dădea prea mult timp să-şi găsească o nevastă, Midhat nu s-a apucat imediat să plănuiască o nouă încercare de a-i cere lui Hagi Nimr mâna fetei. Dar, în săptămâna care a urmat, s-a interesat mai îndeaproape de casa în care locuia familia Hammad. Clădirea cu cele trei ferestre arcuite şi intrare impunătoare a început să-i apară şi în vise. Trecea pe furiş pe strada aceea, trezindu-se mai devreme decât de obicei şi luând-o pe acolo în drum spre bazar. Zăbovea dimineaţa pe strada întunecoasă, cu ochii pierduţi la acoperişul casei, apoi trecea pe partea cealaltă a drumului ca să vadă partea de sus a uşii de la intrare. Nu se întreba de ce face asta şi nici nu încerca să treacă dincolo de zid. La început s-a străduit să ghicească, după forma ferestrelor, unde era încăperea în care o ceruse pe Fatima prima dată, cea cu tavanul înclinat, de deasupra bucătăriei. Dar nu era cu putinţă să-şi dea seama cum e înăuntru doar privind de afară. Uneori, printre fantele vreunei jaluzele se zărea câte o siluetă mişcându-se înăuntru, dar altfel din casă nu răzbăteau alte semne.

Până la sfârşitul săptămânii, se hotărâse. Izbutise să dea uitării senzaţia umilitoare a primului refuz şi-i revenise curajul. Fără să piardă prea mult timp să se gândească la sine, avea mintea limpede. Lucra cu spor, sporovăia vesel cu Butrus în atelierul din spate şi cu Eli de la prăvălia samariteană. Nu se ruga; se gândea prea puţin la viaţă

dincolo de clipa prezentă ca să-şi bată capul cu ceea ce ar putea fi dincolo de ea.

Într-o după-amiază, în timp ce făcea socotelile, a deschis registrul la sfârşit, unde erau desenele. Pe penultima pagină erau veste. A apucat foaia de lângă cotor şi a început s-o rupă. Sunetul era puternic şi plăcut. Gata cu rochiile pariziene! Gata cu costumele din trei piese! Pe când mototolea paginile rupte, ochii i-au căzut pe foaia următoare. Era plină cu schițele aceluiaşi chip de femeie. Gropiță în bărbie, cute fine sub ochi. A dat drumul ghemotocului de hârtie şi a ridicat foaia aceea la lumină. I s-a strâns inima. Îi desenase părul în multe feluri: scurt, lung, prins la spate. Dar scosese în evidență cele două trăsături – bărbia şi ochii. Buzele nu-i reuşiseră.

— Dacă ne trebuie mai multă tafta albastră, avem nevoie de mai multă... s-a auzit vocea lui Hisham din atelier, unde vorbea cu Butrus.

Midhat s-a înroşit gândindu-se că Hisham ar fi putut vedea desenele. Şi-a sprijinit palmele de tejgheaua caldă de lemn. Avea să cedeze – doar de data asta. Parcă lăsându-se cuprins de un somn neîngăduit: mai întâi şi-a închipuit bărbia ei. Apoi a aşteptat să se înfiripe restul. I-au apărut linii frânte, mişcări, forma chipului ei. Buzele. Dulci, moi, rotunjite jos. I s-a strâns stomacul. Ochii nu-i apăruseră, şi îi mai aştepta când din spate s-au auzit paşii lui Hisham. S-a străduit să se adune, a rupt foaia în trei bucăți cu mâinile tremurânde şi a azvârlit-o la coş, lângă celelalte.

— Înainte să-i spui „Vreau să mă însor cu Fatima”, l-a sfătuit Jamil, asigură-te că te prezinți. „Eu sunt Midhat, am trăit la Paris, sunt educat.” *Shayef?*[180]. Şi apoi spui: „Aş vrea să mă însor cu fiica dumneavoastră şi aşa mai departe, *kaza wa kazalek*[181].

— Aşa am făcut şi data trecută.

— Da, dar de data asta vorbeşte mai mult despre tine. Şi după aia, să nu uiți să le lauzi familia. Şi poate... să te îmbraci elegant. Dat trecută cu ce te-ai îmbrăcat? Încearcă să-ți pui o cravată mai frumoasă.

Midhat a ales o batistă albastră şi o pereche de şosete de mătase asortate şi şi-a dat pantofii la lustruit. A început să asude când a ajuns pe strada din apropiere. A apăsat soneria de la poartă şi paznicul l-a condus sus pe trepte, pe lângă spaliere, către casă.

În ciuda discuțiilor prelungite cu vărul lui, nu-şi putea închipui acest episod petrecându-se altfel decât prima dată. Widad avea să deschidă uşa, să-l conducă sus, şi se aştepta să găsească acelaşi grup de bărbați care beau suc de portocale. Dar atunci era toamnă, iar acum se aflau în pragul iernii şi vânturile din nord aduceau şoaptele zăpezii. A urcat scările şi se pregătea să bată când uşa s-a deschis singură. De partea cealaltă se afla Hagi Nimr.

— Vă rog să mă scuzați, nu am vrut să vă sperii, a spus Midhat.

---

[180] „Înțelegi?” (arabă).

[181] „Aşa şi pe dincolo” (arabă).

— A... Bună ziua. Cu ce vă pot fi de folos? Tocmai plecam, din păcate.

— Aş dori să... Mă numesc Midhat Kamal.

— Midhat Kamal. *As-salamu alaykum*. Eu mă duc la *diwan*[182]. Vino cu mine.

— Am studiat medicina, se auzea vocea lui răsunând pe sub arcada porții, filosofia şi istoria. Şi negoțul tatălui meu de la Cairo e înfloritor.

Nimr i-a făcut semn cu mâna paznicului când au ajuns în stradă.

— Şi numele Kamal devine tot mai cunoscut. Tata face şi politică. Tocmai s-a întors de la Damasc şi a participat şi la conferința generală de la Haifa. Va fi unul dintre reprezentanții oraşului Nablus la întrunirea Comitetului pentru Palestina, care vrea unirea cu Siria.

Ultima chestiune nu era chiar adevărată, dar era o înfloritură nimerită, despre care Jamil spusese că-i va rămâne în minte lui Nimr după ce va uita celelalte amănunte.

— A, foarte bine, a spus Nimr.

Midhat s-a simțit încurajat să continue.

— Din aceste motive, cred că aş putea fi un soț excelent pentru fiica dumneavoastră Fatima.

Ajunseseră într-un loc unde pavajul străzii se adâncea luând forma coastei muntelui. Nimr s-a oprit şi a întors capul, cu gura întredeschisă.

---

[182] „Tribunal” (arabă).

— M-ai mai întrebat o dată.

Midhat a tras aer în piept ca să-l întrerupă, dar Nimr a continuat:

— Şi eu ți-am spus că răspunsul este – din păcate – nu.

— Ştiu, ştiu. Dar am vrut să mai încerc o dată.

— Şi răspunsul este tot nu.

— Se mărită cu Yasser Hammad?

Midhat nu intenționase să întrebe asta şi îşi dădea seama că se înroşise tot.

— Poftim? Nu... nu se mărită cu Yasser.

Hagi Nimr l-a privit îndelung chibzuind şi apoi a părut – cu întârziere – că se simte jignit.

— O să întârzii, a spus el pornind în jos pe deal. *Ma'salame!*[183]

Midhat a rămas pe loc, respins a doua oară. Dar cel puțin aflase că Fatima nu se mărita cu Yasser.

Chiar şi după acest nou refuz, el a continuat să dea târcoale casei Hammad. Zăpadă nu era încă, ci numai ploaie, care se revărsa în cascade neprevăzute şi repetate. Zorii tremurau în ferestrele arcuite care se vedeau pe deasupra zidului înalt. Vizitele sale matinale deveniseră o patimă secretă şi, în săptămânile următoare, s-a dedublat: o parte din el era lecuitoarea celeilalte şi avea grijă să-i domolească pornirea. Partea lecuitoare îi limitase vizitele la casa familiei Hammad o dată la două zile şi, cu această oprelişte, în zilele când nu se ducea, simțea în piept un dor

---

[183] „Cu bine!" (arabă).

mistuitor. Iar în zilele când ceda şi dădea fuga dis-de-dimineaţă în jos pe coasta muntelui, începea să simtă mângâierea încântătoare pe care o încearcă cel ce fuge să întâlnească o fiinţă iubită. Doar că el se ducea să vadă o casă, şi nici asta pe de-a-ntregul: doar acele părţi ale ferestrelor şi acoperişului care se vedeau de după zid.

Asta s-a întâmplat până într-o dimineaţă când, în vreme ce aştepta pe stradă, pe o ploaie măruntă, s-a deschis uşa de la intrare, pe care au ieşit două femei în negru. Una scundă, cealaltă înaltă. Una era cu siguranţă Fatima. S-a ridicat pe vârfuri şi le-a privit mijind ochii, cu chipul scăldat de ploaia rece. Una dintre ele s-a întors pe jumătate pe scară şi şi-a deschis umbrela. Apoi au dispărut după zid. Poarta s-a deschis şi au ieşit în drum. El a surprins privirea uneia, mai târziu nu ştia dacă era cea scundă sau cea mai înaltă, ştia doar că ochii li se întâlniseră şi că era ea. Apoi fata îşi ascunsese capul sub umbrelă şi porniseră amândouă în josul străzii.

Ploaia s-a înteţit, stropii izbindu-se de pavaj în jurul lui. Lui Midhat i s-a făcut rău. A privit zidul de piatră brăzdat de urme întunecate de umezeală şi în minte i-a apărut limpede chipul lui Jeannette. A văzut-o răsucindu-se pe coridorul de sus, cu obrajii moi care-l respingeau şi, cuprins de silă, şi-a smuls *tarbush*-ul de pe cap. Bălţile de pe jos erau mari şi adânci şi, când a ajuns acasă, avea picioarele leoarcă, iar Um Mahmoud a ţipat văzând urmele lăsate în hol. Pe masă a găsit un plic care-i era adresat. Şi-

a frecat brațele cu un prosop şi a rupt plicul cu un deget: avea scrisul lui Hani.

9 februarie 1920
18 Jumada I[184] 1338

Cher Midhat,

Îți scriu de la Damasc – deşi mă voi întoarce curând în Europa cu emirul Faisal. Sper că eşti bine, ultima dată când te-am văzut scriai o scrisoare – sper că totul a ieşit pe placul tău. Îmi închipui că eşti fericit de când te-ai întors la Nablus, lângă familie. Îmi este dor de tine, dragă Midhat. Când se liniştesc lucrurile în regiune, sper să ne vedem din nou. Probabil că ştii că deocamdată trecem printr-o perioadă grea şi că ultima rundă de discuții cu Clemenceau a eşuat; cu toate astea, se pare că nu avem altă soluție decât să continuăm negocierile, chiar dacă oamenii din Damasc şi chiar din întreaga Sirie suferă cumplit.

După retragerea trupelor britanice, francezii au intrat în zonele de coastă şi au avut loc multe ciocniri. Faisal a purtat o corespondență cu generalul Gouraud sperând să domolească tensiunea, iar Gouraud îl acuză acum de provocare. Ceea ce este, desigur, absurd. Gouraud îi cere lui Faisal să nege zvonurile că francezii vor să invadeze. Dar cum cred ei că o să facă asta când chiar aşa este? Cum pot să se aştepte ca el să fie de acord cu întemnițarea lui Mahmoud Abd al-Salam şi a celorlalți când, în timpul demonstrațiilor din Sidon, ei au strigat „Trăiască Regele Faisal”? Cum am putea noi să interzicem ziarelor să-l numească rege pe Faisal, al cărui regat de drept este Siria? Tripoli îşi exprimă loialitatea față de Siria – şi atunci cum s-ar putea aştepta ca noi să luptăm împotriva lor? Siria e în stare de revoltă – este absolut necesar să trimitem reprezentanți arabi ca să domolim regiunile vestice. Francezii susțin că asta ar avea consecințe îngrozitoare – dar te

---

[184] Cea de-a cincea lună a calendarului islamic (calendar lunar, cu 11-12 zile mai scurt decât calendarul solar).

întreb: cum să fie îngrozitor ca sirienii să discute cu compatrioții lor despre viitorul țării lor – să-i încredințeze că sunt cu toții cetățeni ai unei Sirii independente? Francezii spun că creştinii vor să trăiască separat de musulmani – din nou, asta nu e adevărat – şi continuă să-i numească *sharifi* pe cei din armata siriană, deşi nici un soldat nu este din Hejaz – sunt sirieni cu toții! Toți suntem sirieni. Francezii vor să stârnească un război religios şi acum au împiedicat convoaiele cu alimente să meargă la Alep. Ăsta să fie comportamentul unui aliat? Nu cred.

În ceea ce priveşte Palestina – programul sionist este o problemă pentru toată lumea. Faisal încearcă să fie corect şi francezii pun, desigur, presiune asupra lui să facă un compromis. De-acum nici nu ştiu ce să mă declar: sirian sau palestinian – despre „arab" ce să mai zic? –, sunt convins că, atunci când europenii folosesc acest cuvânt, înțeleg doar „musulman", ba chiar pare-se că înțeleg adesea doar un om care trăieşte în cort. Ce înseamnă asta pentru creştini şi evrei, pentru oamenii din Levant, în general? Şi dacă tot vorbim despre asta, ar trebui să fim noi înşine siguri ce anume înțelegem prin acest cuvânt atunci când îl folosim – este doar o problemă lingvistică sau ceva mai mult? – căci, la urma urmei, s-ar putea ca „arab" să nu fie mai precis decât „european" – şi ştim şi noi cât de diferiți sunt francezii de nemți. De aceea cred că ar trebui să ne numim sirieni – oare nu au fost evreii numiți sirieni pe vremea lui Cristos şi înainte de el? Ba da. Aşa îi denumise deja Herodot.

Până la urmă, sper că vom putea să ne dăm singuri numele – Comisia Americană a declarat că nu va avea întâietate nici o soluție care are în vedere un singur popor, dar, dimpotrivă, *habibi* Midhat, noi ştim cu toții că puterea cea mai mare va avea întâietate, aşa cum se întâmplă întotdeauna.

Cât despre Faruq – când am plecat eu de la Paris, el continua să predea la şcoala de limbi străine, care are tot mai mulți studenți de când cu armistițiul – lui îi este dor de tine, întreabă ce face amorezul său preferat şi mi-a adus aminte să-ți scriu. Desigur că şi mie îmi este

dor de tine. Sper că ai călătorit cu bine şi că Nablusul nu este prea tulburat de ceea ce se întâmplă.

Fratele tău,
Hani

8

— Consultă-mă, i-a spus Um Taher. Sunt bolnavă.

— Poftim?

— Consultă-mă, am zis.

— Nu pot, a răspuns Midhat, şovăind în căutarea unei scuze. Nu am instrumente.

— Şi fără instrumente nu poți?

El a închis cartea.

— Tuşeşti vreun pic?

— Sigur că tuşesc. Nu mă auzi noaptea?

— Şi scuipi ceva?

— Uneori, a spus ea încercând să tuşească, fără să elimine nimic. Oh, nu ştiu, a adăugat gemând.

— Dureri ai?

— Mereu.

— Unde?

— Uneori aici, alteori aici. Poate că sunt pe moarte.

— Şi crezi că dacă ai fi pe moarte ai mai umbla de colo colo? Eu nu cred, a spus Midhat deschizând din nou cartea cu zgomot.

Cu nepăsare prefăcută şi cu mâna pe clanța uşii, Teta a spus:

— Atunci cred c-o să mă duc la cabinetul de lângă Moscheea Verde.

— Ba n-o să te duci acolo. O să mergi la spital, la Fetele Ebal. N-am încredere în cabinetele alea.

— Vai, Monsieur! a exclamat ea ridicând o sprânceană.

Um Taher nu i-a mai cerut vreodată nepotului ei s-o consulte. Dar nici nu s-a dus la spital sau la cabinet, aşa cum ameninţase. Şi asta nu pentru că i-ar fi fost frică. Doar că putea număra pe trei degete dăţile când fusese la doctor, şi asta dacă socotea naşterea lui Taher.

La câteva zile după aceea, l-a găsit pe Midhat lângă fereastra din bucătărie, holbându-se la peretele dintre dulap şi raftul cu borcanele unsuroase cu mirodenii. În copilărie umblase adesea în somn şi, aşa cum făcea atunci când îl găsea în hol pe băieţelul cu înfăţişare fantomatică, Um Taher scotea un şuierat blând ca să-şi anunţe prezenţa, cuprinsă de spaima familiară că nepotul ei nu era în toată firea. Când li s-au întâlnit privirile, i-a văzut ochii roşii şi obosiţi, iar el a strâns din buzele tremurânde.

— Teta, nu cred că o să pot.

— Ce să poţi?

— Să mă însor.

Ea a scrâşnit din dinţi.

— Toată lumea se căsătoreşte. Când eram tânără, eram îndrăgostită de un bărbat care...

— Ştiu, Teta, am mai auzit povestea.

— *Sitti – yalla*, stai jos. Ascultă-mă.

— Nu vreau să mai aud povestea, o ştiu.

— N-o să ți-o spun. Îți spun doar că nu te gândeşti la viitor. Tu vezi doar mărunțişurile care-ți stau dinainte, te ştiu eu. Ai încredere în mine. Eu nu îți aleg o nevastă care să nu fie bună pentru tine.

— Dar eu...

— *Stenna*[185], taci şi ascultă-mă. Ştii cât de supărată am fost când mi-am văzut logodnicul?

El a ridicat ochii înlăcrimați spre ea şi a clătinat din cap.

— Am țipat, a urmat ea dând din mâini. *Wallahi*, ce ruşine i-a fost mamei! Dar, *sitti*, crede-mă, am ajuns iute să-l iubesc. Chiar aşa. S-a purtat frumos cu mine. Am fost fericită. Mama şi tata l-au ales bine...

Midhat a sărit în picioare deodată şi s-a repezit la uşă.

— Unde te... Ce vrei să faci?

A apucat o carafă de cupru ornamentală de pe bufet şi a izbit-o cu amândouă mâinile de perete. Carafa a zăngănit lovindu-se de două ori şi alunecând pe podea.

— Opreşte-te!

El s-a sprijinit de perete, cu gura deschisă din care-i curgeau stropi de salivă ca unui copil. Um Taher s-a aplecat cu greu să ridice carafa care se îndoise.

— Mi-ai stricat vasul! Tu nu înțelegi ce noroc ai? Nu înțelegi că lumea din oraşul ăsta te pizmuieşte?

— Şi ție de ce-ți *pasă*?

— De ce-mi pasă? *Majnun*! Asta eşti! Ai de gând să mă omori? O să te pocnesc.

---

185 „Aşteaptă!” (arabă).

— Nu pot. Nu pot să fac asta! Îmi pare rău!

— Nu mai spune că nu poți.

— Nu pot. Am nevoie de libertate.

Asta era prea de tot. Um Taher a izbit biata carafă de masă.

— Libertate față *de ce*?

El şi-a dus degetele la buze şi apoi le-a întins înainte.

— Teta, ajută-mă, trebuie să mă ajuți. Sunt atât de obosit... Vreau doar să mă mut singur, vreau doar să... Ajută-mă, Teta, nu vreau o fată oarecare pe care n-o cunosc.

— Dar ți-am explicat că...

— Nu-ți dai seama? Eu iubesc pe altcineva.

— Eşti la fel ca toți ceilalți, *habibi*, a spus Um Taher apăsat. Trebuie să uiți. S-a isprăvit.

Midhat a privit-o uimit.

— Ce vrei să spui?

— Acum eşti aici. O să te îmbolnăveşti dacă te mai gândeşti mult... Văd cât te frământi, nu-ți face bine.

Um Taher a simțit tusea dezlănțuindu-i-se adânc în plămâni.

— O să-ți găsesc o femeie frumoasă, îți promit. O femeie frumoasă, *deşteaptă*. O să locuieşti singur cu ea, o să fi independent. Îți promit că n-o să stați cu mine...

— Teta...

— Eu n-o să trăiesc veşnic şi-atunci cine o să te îngrijească? Cine o să-ți țină casa curată, cine o să te

hrănească, cine o să te ajute când eşti bolnav? Crezi că patul ți-l fac nălucile? Crezi că hainele ți le spală strigoii?

Bărbia lui Midhat a început să se încrețească, aşa că ea a schimbat tactica.

— *Yalla, habibi*, când o să-ți găsim o nevastă, taică-tău o să fie mândru, foarte, foarte mândru – şi *atunci*, *habibi*, atunci o să faci ce vrei tu. Să te duci la Cairo, să lucrezi cu Baba, să călătoreşti... orice. Şi o să ai alături o fată frumoasă, minunată. Şi o să ai copii, câți vrei tu.

A tras aer ca să poată vorbi mai departe. Dar tusea i s-a ridicat în piept şi a înăbuşit-o.

— Teta, trebuie să te duci la spital.

— Nu, a dat ea să protesteze, simțindu-i mâna pe spate.

A inspirat anevoie, şuierând, şi a tuşit din nou.

— Oi fi ştiind tu mai multe despre însurătoare, dar eu ştiu medicină.

— Apă!

Robinetul a fâsâit.

— *U ba'dayn!* a strigat el. Dar spitalul nu e proprietatea mai-marilor Hammad?

— Neamul Hammad! a pufnit ea disprețuitoare. Nişte îngâmfați cu toții! Tare îngâmfați!

Toată lumea ştia că Hagi Tawfiq Hammad înființase spitalul municipal, plin de mânie după ce un doctor misionar englez încercase s-o convertească pe sora lui. Împreună cu alți bogătaşi de prin partea locului – printre care şi Hagi Taher –, Tawfiq şi nepotul lui, Nimr, renovaseră un palat vechi de la poalele muntelui Ebal, dărâmând

pereții ca să facă patru saloane spațioase şi angajând călugărițele franceze ale Ordinului Sf. Iosif, care nu făceau prozelitism.

Deşi fiul ei era unul dintre fondatorii spitalului, Um Taher prefera să nu intre în clădirea aceea ciudată care mirosea a moarte şi a spirt medicinal. Când trăgea aer în piept, auzea mereu un huruit de roți hurducându-se peste pietre, dar şi-l înăbuşea şi nu se plângea. Dacă tuşea în prezența altora, o punea pe seama secetei şi a prafului adunat.

În ultima vreme nu mai plouase deloc. Parcelele terasate de pe coastă deveniseră cenuşii, iar crengile copacilor se rupeau şi cădeau în bătaia vântului. Dar în timp ce imamii ieşiseră să se roage pentru o ultimă ploaie înainte de căderea zăpezii, s-a răspândit vorba printre doamne că Madame Atwan avea să-şi țină *istiqbal*-ul în curtea palatului său, la adăpost de uscăciunea serii. Um Taher nu avea chef de petreceri. Dar trebuia să se ducă, pentru că avea sarcina să-i găsească o nevastă lui Midhat până la primăvară, când se întorcea Taher.

În ciuda aerului rece de iarnă, plantele de pe lângă zidurile curții lăsau impresia că e primăvară. Frunzele tremurau în vânt, arătându-şi fața cu nervuri. Servitorii ieşeau din casă rânduri-rânduri aducând tăvi cu ceşti de cafea. Lichidul negru se clătina şi scânteia.

La un capăt al curții, femeile se aşezaseră la coadă să cerceteze un aparat de fotografiat aşezat pe un trepied. Se apropiau de el câte două odată şi atingeau cu degetele

burduful de piele, încercând cu unghiile smalțul negru din jurul lentilei, ferindu-se să atingă sticla, aşa cum li se spusese. Şi se băgau pe rând sub pânza neagră, minunându-se cu voce tare de ce vedeau prin obiectiv. Stăpâna maşinăriei era o armeancă din Nazaret pe nume Elmas, care stătea de pază lângă aparat şi le indica părțile componente, anunțând denumirile lor oficiale. A repetat de mai multe ori cuvântul „Kodak".

Din cealaltă parte a curții, Madame Atwan urmărea primul spectacol al înserării. Sau mai degrabă pe cel de-al doilea, căci primul spectacol era chiar ea însăşi: rămăsese cu mâna întinsă ca să fie sărutată de oaspeții care soseau, lăsând-o tot mai jos pe măsură ce trecea timpul, în aşa fel încât musafirele întârziate trebuiau să se lase pur şi simplu în genunchi. Brățările de pe antebraț îi alunecau în jos, iar cele de deasupra coatelor îi intrau în carne. Mătasea veşmântului îi învelea umerii goi şi pantofii curbați la călcâi îi ieşeau pe rând de sub poale după cum se îşi muta greutatea de pe un picior pe altul.

Trebuie că-i este foarte frig, s-a gândit Um Taher de cum a sosit şi i-a sărutat degetele. Tuşind, s-a aşezat la coadă lângă Um Jamil ca să vadă aparatul de fotografiat.

— Nu ți-e bine, a spus Um Jamil.

— Ei, praful...

— *Bitjannin!*[186] se minunau femeile în jurul aparatului. *Bitjannin!*

---

[186] „Fantastic" (arabă).

— Plămânii mei au început să şuiere. Auzi!

— E greu să auzi ceva aici, *Khalto*, a răspuns Um Jamil.

— *Bitjannin!*

— Dar ar trebui să te duci să te vadă Fetele de pe Munte, dacă te doare.

— Nu-mi place la spital.

— Nu l-ai întrebat pe Midhat?

— Ba da, dar nu are instrumente, mi-a zis să mă duc la Fetele Ebal. Dar eu nu vreau să mă duc acolo, *shu bitsawi*[187].

— El ce face?

— *Wallah*, îi trebuie o nevastă. La vârsta asta, flăcăii au atâta energie şi nu ştiu ce să facă cu ea.

— Jamil e la fel. Uneori are nişte toane...

Au ajuns în dreptul aparatului. Um Jamil s-a apropiat de el, în vreme ce Um Taher a luat o ceaşcă de cafea de pe o tavă purtată pe lângă ea. Se răcise deja, dar era foarte dulce. A luat o înghiţitură, a tuşit şi a strâns din buze. Ochii i s-au umezit şi, ca să nu se bage de seamă, a făcut câţiva paşi s-o prindă din urmă pe Um Jamil.

— *Yalla*, bagă-te înăuntru, *Khalto!* a îmbiat-o Um Jamil ridicând pânza neagră.

Um Taher s-a sprijinit de braţul lui Um Jamil ca să-şi ţină echilibrul şi s-a aşezat dinaintea obiectivului. A rămas cu gura căscată. Dinaintea ei era o bucată de sticlă strălucitoare. Pe sticla asta, în partea de sus sau înăuntru

---

187 „Ce să-i faci?!” (arabă).

cumva, se vedea întreaga adunare cu susul în jos, aşezată invers. Ea s-a clătinat, apucând braţul lui Um Jamil, şi imaginea s-a mişcat. Parcă erau năluci: femeile umblau aninate de pantofi, care tropoteau acolo unde ar fi trebuit să fie capetele. Asemenea unor medalioane negre, capetele le atârnau în jurul havuzului, care atârna la rândul lui ca un candelabru uriaş.

— Vai de mine! a exclamat ea în şoaptă.

— Widad Hammad! a răsunat glasul lui Madame Atwan.

Chipurile atârnate s-au întors. Lui Um Taher i s-a ridicat sângele în obraji şi a fost bucuroasă că se afla la adăpostul pânzei aparatului. Widad Hammad a intrat în scena răsturnată, zâmbind şi întinzând braţele către gazdă. Era urmată de două fete. Fatima era cea mai înaltă, sau mai bine zis cea lungană, şi, chiar aşa, răsturnată, era nemaipomenit de frumoasă. Atât i-a trebuit lui Um Taher să ameţească şi să întindă mâna după Um Jamil, care i-a tras pânza de pe cap; femeia a ieşit să tragă aer în piept.

Şi-n faţa ei, la capătul celălalt al curţii, mama şi fiicele Hammad stăteau cum trebuie, cu picioarele în jos. Fatima purta o rochie neagră de catifea şi un şirag de perle. Cealaltă fată era mai spălăcită, cu ochii apropiaţi, iar buzele pline, care o prindeau pe Fatima, la ea creau impresia că are gura prea mare.

E posibil ca apariţia fetelor Hammad să fi fost un semnal pentru servitoare, căci în clipa când Um Jamil s-a îndepărtat de aparat, două fete au ridicat câte un picior al trepiedului şi l-au dus într-o firidă, unde le aştepta a treia

fată, care l-a acoperit cu o cârpă neagră şi mai mare. Pe chipul doamnelor ce aşteptau încă să le vină rândul s-a citit dezamăgirea, dar s-au risipit curând, alăturându-se grupurilor care se înmulțeau în curte pe măsură ce cafelele dispăreau iute de pe tăvi.

— Nevasta lui e foarte frumoasă. Şi rochia e foarte scumpă *ba'dayn*, spunea una din doamnele aşezate pe taburete, potrivindu-şi brațul ca să nu răstoarne ceaşca de cafea. Şi gulerul! Ca un pătrar de lună. De argint. *Kteer helu.*[188]

— Da de unde a avut el atâția bani?

Um Taher şi-a pus o mână pe piept şi Um Jamil a strâns-o de braț.

— Vrei să-ți dau eşarfa mea?

Ea a clătinat din cap.

— Ia uite ce frumoasă e *aia*! a spus Um Jamil arătând spre o fată cu părul creț. A cui o fi?

— Nu ştiu.

Um Taher rămăsese cu ochii la femeile Hammad şi la Madame Atwan. Widad Hammad purta o jachetă brodată, cu tigheluri roşii şi aurii pe spate, neobişnuit de strâmtă pe talie. Dintr-odată, Widad s-a întors şi a văzut-o.

— Um Taher!

— *Marhaba*! a salutat-o Um Taher pe un ton maiestos. *Aash min shafek.*[189]

---

188 „Foarte frumos" (arabă).

189 „De când nu te-am văzut!" (arabă).

A început să se apropie încet de ea. Widad s-a îndreptat şi ea spre Um Taher ţăcănind cu tocurile pantofilor scumpi.

— Ce mai faci? a întrebat ea, sărutând-o de trei ori pe Um Taher. Ce mai e nou?

— *Hamdulillah*, dar dumneata ce mai faci?

— *Hamdulillah*, Nuzha, Fatima, veniţi s-o salutaţi pe Madame Kamal.

— *As-salamu alaykum*, au spus fetele.

— *Mashallah*, a urmat Um Taher. Ce fete frumoase ai! a spus ea zâmbind cu ochii închişi.

Nu putea să rabde gândul că Midhat dăduse greş. Pur şi simplu nu putea.

— Vorbeam despre preotul francez, a spus Madame Atwan, părăsind grupul de alături ca să vină lângă ele. L-aţi cunoscut?

— Eu nu, a spus Um Taher.

— Cum arată? a întrebat Widad.

— Are barbă, a spus o doamnă într-o tunică verde, arătând cu mâna la bărbia ei. Şi veşmânt lung. Şi pune tot felul de întrebări, a urmat ea mimând scrisul în aer.

— Da, pune întrebări, a încuviinţat Madame. Toţi pun întrebări. Toţi vor să afle cum trăim noi.

— Dar eu îl cunosc, a intervenit deodată Um Taher.

Widad s-a uitat la ea.

— L-ai văzut la spital? a întrebat Madame Atwan.

— Nu, l-am văzut la..., a început ea, ridicând privirea spre o fereastră ce dădea în curte, unde se aprinsese o lumină. Nu-mi mai aduc aminte.

— Dar oare de ce or fi oamenii atât de curioşi? a întrebat femeia cu tunica verde. Avem noi destule pe cap. M-am săturat de europeni. Îi urăsc, nimeni nu e mai viclean ca ei, ascultați-mă pe mine. Cel puțin arabii te mint în față.

Widad tocmai deschisese gura să zică ceva, când Madame Atwan a strigat:

— O să facem fotografia acum!

Um Taher şi Widad s-au privit mirate. Au văzut încotro se uita Madame Atwan: cerul se întunecase de tot. Avea să plouă.

— Suntem gata pentru poză!

Un fior de spaimă, apoi turma de femei s-a învălmăşit. Aparatul de fotografiat a fost scos din nou la iveală, ochiul de sticlă a sclipit în sus în timp ce două fete țineau trepiedul de câte un picior, iar a treia alerga în urma lor cu pânza neagră care căzuse de pe el.

— Elmas, Elmas!

— Sunt aici, Madame. Pe cine doriți să fotografiez?

Madame Atwan a şovăit o clipă.

— Pe mine şi apoi pe celelalte. Unde să mă aşez?

Fără să mai aştepte vreun răspuns, a pornit cu paşi mărunți să-şi aleagă o pernă neocupată, pe care a aşezat-o în mijlocul curții, în timp ce invitatele ei s-au dat înapoi, formând un cerc în jur. Ea s-a aşezat pe pernă, înclinându-se într-o parte ca o matroană romană.

— *Keef*, a spus ea adresându-se cuiva din grup.

Şi-a pipăit cercelul şi l-a răsucit ca să i se vadă modelul gravat, apoi a aplecat capul să-şi verifice colierele.

— *Heyk*, Khalto, a spus o tânără doamnă aplecându-se să-i aranjeze rochia.

Fotografa Elmas pregătise aparatul. Doamnele de lângă ea au băgat de seamă că a potrivit deschiderea lentilei şi apoi a plimbat capul aparatului înainte şi înapoi pe suportul scurt.

— Gata, Mama! a strigat ea. Dă-ți capul un pic într-o parte!

Elmas i-a şoptit ceva unei servitoare, care a dat fuga în casă şi s-a întors cu un obiect asemănător unui făraş cu mâner de lemn şi cu o cutie mică. Elmas a deschis-o şi, asemenea unui magician sau unui chimist, a scos două borcănele pe care le-a ridicat ca să le arate tuturor etichetele: pe una scria MAGNEZIU şi pe cealaltă B.N.

— Cinci linguri din asta, a spus ea cu voce tare măsurând pulberea într-un vas metalic, şi şase din cealaltă... cinci, şase. Un chibrit, vă rog.

Beţişorul de chibrit a scăpărat scoţând miros de sulf. Elmas a făcut un pas înainte, cu o mână pe butonul aflat la capătul unui cablu legat de aparatul de fotografiat, iar cu cealaltă ţinând făraşul cât mai departe de ea. Aşezată pe pernă, Madame şi-a dres vocea şi şi-a ridicat cu degetul o şuviţă rebelă de pe frunte. Elmas a înclinat vasul metalic ca să bage chibritul şi, înainte ca asistenţa să-şi dea seama ce se petrece, s-a aprins o lumină strălucitoare. Apoi a dispărut cu aceeaşi iuţeală cu care apăruse. Femeile din curtea învăluită în fum au izbucnit în aplauze şi fluierături.

Madame Atwan s-a ridicat în picioare zâmbind, iar câteva femei au dat fuga s-o ajute, strigându-i:

— Ai grijă!

Elmas a schițat o plecăciune, stânjenită, ținând încă fărașul la distanță.

Lui Um Taher lumina îi afectase ochii. Peste tot ce o înconjura, peste femeile care băteau din palme și sporovăiau, peste trupurile tinerelor și peste bijuteriile sclipitoare își vedea propriile vase de sânge albe, mărite, asemenea unor fulgere.

— Cum te simți, Um Taher? a întrebat-o Um Jamil apărând lângă ea.

— *Tamam, tamam!*[190]

— Acum, hai, toate doamnele!

A început o ploaie măruntă. Frunzele din copaci tremurau sub stropi.

Um Taher a fost împinsă în rândul al doilea, lângă Um Jamil. A privit adunătura de chipuri serioase, după care s-a uitat drept înainte în timp ce Elmas pregătea al doilea amestec de prafuri cărora să le dea foc. O străfulgerare de lumină, apoi un zgomot puternic ca de sticlă spartă când a început răpăiala.

— Vai, Mama, a exclamat Um Jamil acoperind-o iute pe cap cu propriul șal, pe când cele trei rânduri de doamne se risipeau.

---

[190] „Bine, bine!” (arabă).

Dar, deşi ploaia era o surpriză neplăcută, toate au aplaudat tunetul ca pe oricare alt spectacol şi au fluierat la apa care şiroia în timp ce fugeau să se adăpostească în pragul uşilor, iar servitoarele o ajutau pe Elmas să ducă la adăpost aparatul de fotografiat strigând:

— *Ya salam!*

Ploaia a risipit orice urmă de etichetă. Gloata veselă s-a adunat în salon, scuturându-şi hainele şi acoperind zgomotele furtunii cu vacarmul vocilor. Pe o uşă interioară şi-a făcut apariția o femeie scundă cu văl care s-a dus până în mijlocul încăperii, a făcut o plecăciune dinaintea doamnei Atwan şi, aşezându-se cu fața spre restul invitatelor, a început să intoneze o melodie ca un bocet:

— *Ishma'na... ya... nokh*, apoi s-a oprit, după care a reluat: *Al-kukay... a... a... ayn... kokh.*

Femeile au aplaudat şi au fluierat.

Ishma'na ya nokh al-kukay-ayn kokh
da akul al-mokh halakna
amilu ala ghee ...eerna.

— Auzi, Um Jamil, a spus Um Taher.

— Da, *habibti*.

— Vreau să te întreb ceva. Ai auzit vorbindu-se ceva despre Midhat în ultima vreme?

Um Jamil şi-a lăsat capul într-o parte.

— Adică, a fost vreo... *ya'ni*...

— A, nu, nu... N-am auzit nimic. Dar ce te frământă?

Ea a dat din mână de parcă ar fi împrăştiat un miros.

— Dar am auzit despre Hagi Hassan, a zis Um Jamil. Tu n-ai auzit?

— Nu, ce?

— A pierdut tot pământul din vale. L-a vândut pe nimic la evrei.

— De ce?

— Am auzit trei variante: una, că e îngrijorat de soarta nevestei, cică şi-ar fi pierdut minţile. A doua, că pământul nu producea destul şi că avea nevoie de bani. Şi a treia, că ar juca la pariuri. Nu ştiu care e adevărul.

În timp ce asculta, Um Taher a băgat de seamă că Widad şi Fatima Hammad stăteau la un loc ceva mai încolo. Fatima privea în podea, dar Widad se uita ţintă la ele. Devenise pământie la faţă.

— Dar mie-mi pare rău de fiu-său, spunea mai departe Um Jamil. Că n-o să mai moştenească nimic.

Abia mai târziu, după ce Um Jamil a condus-o până acasă, şi-a dat seama Um Taher că nu făcuse nici o ispravă la petrecere. Nu apucase să se intereseze de nici o fată de măritat.

Din pântec i se ridica o tuse care-i năvălea pe gură. Dacă era să moară, măcar, avea să se întâlnească în ceruri cu Um Midhat. Se şi închipuia întinsă pe scândură, cu Um Jamil plângând în timp ce-i îngrijea trupul. Îşi vedea chipul plin de demnitate, cu ochii închişi. Ba nu, cu ochii deschişi. Să aibă ei ce închide înainte de înmormântare, că era un

gest tare frumos! A ridicat mâna pe întuneric, schițând gestul cu degetele. Apoi, foindu-se de pe un picior pe altul, s-a gândit la Midhat. Nu putea să-l lase de izbelişte. A oftat şi a simțit că se înecă cu flegmă. A tuşit din nou, iar pieptul i-a fost traversat de curenți electrici.

Era o dimineață întunecată. Furtuna din noaptea trecută lăsase doar frig în urmă. S-a înfofolit încet cu mai multe haine, hotărându-se în cele din urmă să se ducă la spital.

Vântul îi irita gâtul şi parcă-i smulgea respirația din piept. Apucând-o pe drumul dinspre nord ce cotea către vest, a ieşit din oraş şi s-a apropiat de poalele muntelui Ebal. Primul lucru care a izbit-o la intrarea în spital a fost mirosul înțepător, dulceag-chimic, care-i pătrundea până în străfundul capului. În mijloc se afla o cutie mare de colectă cu o despicătură pentru monede şi, mai încolo, un şir de ferestre înalte care dădeau spre o grădină plină de pomi şi apoi pământ arabil. În partea de jos a unei ferestre se iveau capetele a două bețe, poate capetele spătarului unui scaun de terasă. A băgat mâna în geantă să scoată o monedă pentru colectă şi din dreapta ei a apărut o soră medicală care i-a făcut semn s-o urmeze.

Salonul în care au intrat era lung şi înțesat cu paturi. Pe pereții curbați şi tencuiți atârnau strâmb tablouri, iar o lampă cu gaz se legăna aninată de tavan. Um Taher a evitat să se uite la pacienți, dar a văzut cu coada ochiului că toate erau fete care nu purtau pe cap decât o basma subțire legată pe sub păr. Tocurile surorii medicale

țăcăneau pe dale, iar aşternuturile se încreţeau odată cu mişcările pacientelor care se uitau după ea. Oare cu asta se ocupau ziua întreagă? Stăteau în pat şi-i urmăreau pe toți cei care intrau? Trebuie să mai fie şi altă încăpere, una mai izolată, unde să se odihnească femeile mai vârstnice şi de condiție mai bună.

Penultimul pat i-a atras atenția. Aşternuturile erau atât de întinse, încât părea că e gol, totuşi acolo zăcea o femeie; era întinsă pe spate, cu ochii în tavan. Nu părea o poziție de odihnă.

— *Keefek*[191], madame? a întrebat sora.

— *Shu*, a exclamat Um Taher arătând spre femeia nemişcată. *Hayye*[192]?

— Da, e vie, a lămurit-o fată din patul de alături, cu un ochi bandajat. Dar e nebună.

De dincolo de o uşă luminată s-a auzit un bărbat strigând:

— Spuneți-mi numele, vă rog!

— *Tfadali*, s-a mobilizat sora poftind-o să intre şi închizând uşa după ea.

Înăuntru, un arab chel se spăla pe mâini într-un lighean.

— Sunt doctorul Ibrahim. Cum vă numiți?

— Mahdiya Um Taher Kamal.

---

191 „Ce faceți?” (arabă).

192 „(Ce-i cu) aceasta?” (arabă).

— Mulțumesc, a spus doctorul Ibrahim ştergându-se pe mâini cu un prosop şi luând o mapă. Luați loc, vă rog.

Singurul loc unde se putea aşeza era un pat acoperit cu o pătură albă, care nu părea prea solid. Încăperea era impecabil de curată, dar înțesată cu obiecte. Um Taher şi-a oprit privirea asupra rafturilor din fața ei, pline cu tot felul de sticluțe cu etichetele îndreptate spre ea. Când doctorul a deschis un sertar şi l-a închis la loc, ea a întins mâna, luând o sticluță foarte mică de la capătul raftului. Literele de pe etichetă păreau a fi boabe de orez.

— Ştiți să citiți franțuzeşte? a întrebat doctorul punându-şi un şorț.

— Nu ştiu să citesc deloc, a răspuns ea ridicând ochii spre el.

— Atunci, tot aia e. Nu vă speriați, n-o să vă examinez eu. Eu sunt chirurg. Uitați-o pe maica Sarah. *Bonjour*, maică. Faceți cunoştință cu Madame Kamal. *La madame vient avec une maladie pulmonaire*.[193]

Sora medicală care tocmai intrase pe uşă era scundă, cu părul negru şi chipul uscățiv.

Maica Sarah se descurca un pic mai bine în arabă decât cealaltă soră. A rugat-o pe Um Taher să-şi scoată vălul şi, lipindu-i de piept bucata rece de metal de la capătul unui tub de cauciuc, i-a cerut să inspire şi să expire. Apoi a pus-o să se aplece şi i-a ridicat rochia ca să-i lipească bucata de metal pe spate – se mai încălzise un pic pe pielea ei, dar tot

---

[193] „Doamna vine cu o boală pulmonară.” (fr.).

rece era –, rugând-o să tragă aer în piept şi să-l dea afară. Um Taher s-a supus şi a auzit hârâitul din plămâni amplificat acum sub cercetarea atentă a femeii. Ceva tare, metalic i s-a plimbat pe şira spinării. Începuse să simtă frigul pe spatele gol şi şi-a dat seama că sora se îndepărtase.

— E *sill*?

— Nu, a răspuns maica Sarah scriind ceva într-un registru mare. Nu e tuberculoză.

Nu era nevoie să rămână peste noapte. Sora i-a dat o sticluță cu un dop de cauciuc şi i-a spus să pună câte două picături într-o oală cu apă fierbinte şi să facă inhalații seara, înainte de culcare.

În drum spre ieşire, Um Taher a văzut pe fereastra din hol un creştet chel, cu pielea încrețită ca valurile unei dune de nisip. Coborând pe trepte afară, a luat-o pe aleea mai lungă pe după clădire. Şi iată-l într-un colț al terasei cu balustradă, legănându-se într-un balansoar. Peste veşmântul alb avea şi un fel de şal pe umeri, iar pe cap purta o pălărie neagră cu boruri largi. Era acoperit cu o pătură şi părea că desenează priveliştea.

Ea şi-a ales un scaun mai departe de fereastră şi bătăile inimii au început să se domolească pe măsură ce vânzoleala din jur s-a potolit, iar vântul şi-a tras răsuflarea o clipă înainte de-a vălui din nou ierburile.

După o vreme, preotul s-a ridicat şi s-a apropiat. Adresându-i-se într-o arabă îngrijită, cu accent străin pronunțat, a întrebat-o dacă poate să se aşeze, arătând un

scaun nu în imediata ei apropiere, ci câteva locuri mai încolo. Ea a încuviințat din cap, şi-a strâns şalul mai tare şi şi-a aranjat vălul la gât. Dar, în loc să se întoarcă spre ea sau să-i acorde vreo atenție, preotul şi-a aranjat doar pătura, s-a îndreptat cu fața spre peisaj şi a continuat să deseneze. Poate că se mutase doar ca să schimbe perspectiva. Ea respira şuierând. Asculta creionul lui mişcându-se pe foaia de hârtie, ciripitul slab al unei păsări şi ticăitul ceasului de pe peretele îndepărtat. După câteva clipe, în timp ce continua să deseneze, preotul a întrebat-o:

— Veniți des la spital?

— Nu, nu mă îmbolnăvesc prea des. *Ba'dayn*, nepotul meu s-a pregătit să se facă doctor.

— Da? s-a mirat el privind-o. Unde a învățat?

— În Franța.

— A, eu sunt din Franța. Unde a învățat acolo?

— La Paris. Şi la... Montpeliano... Montpe...

— Ah, a exclamat preotul.

Apoi au vorbit nimicuri despre spital, război, englezi, iar preotul a făcut-o să râdă cu o glumă despre rivalitatea dintre Anglia şi Franța. Ea a început să-i spună o povestioară nostimă de-a ei, una faimoasă despre samariteni şi un pastor grec libidinos, când a băgat de seamă că preotul nu desena, ci scria în caietul său. Atunci s-a oprit brusc şi l-a întrebat:

— Dar ce scrieți acolo?

Creionul a pornit înapoi pe foaie, apoi s-a oprit.

— Ceva ce nu voiam să uit. Scuzați-mă. Spuneți mai departe.

Dar ea nu a continuat. Trebuia să plece să-şi ia doctoria, i-a explicat. A descuiat portița terasei ca să iasă pe partea aceea, printre pomi. De la capătul potecii, a privit înapoi şi a văzut două siluete pe terasă: preotul şi o femeie. Silueta neagră a femeii se mişca, iar mâinile îi gesticulau pe sub văl.

S-a întors după două zile şi, fiindcă ajunsese cu jumătate de oră înainte de deschiderea spitalului, a fost condusă pe terasă. Acolo a dat iar peste preot, aşezat în balansoar, cu o carte în mână. El a răspuns salutului ei înclinând din cap şi a continuat să privească peisajul. Păsările ciripeau, ceasul ticăia. Preotul a rămas tăcut. Ea urmărea mişcarea minutarului. În cele din urmă, Um Taher a tras adânc aer în piept.

— Am auzit că ați vorbit cu familia Hammad.

Barba cea lungă a tremurat odată cu mişcările feței şi el a clipit de câteva ori.

— Hagi Nimr Hammad a fost foarte amabil cu mine, a spus el. Şi, desigur, acesta este spitalul lui.

— Ce mai fac ei? a întrebat Um Taher. Ce veşti aveți? Nu i-am mai văzut de mult.

A urmat o pauză.

— Ați aflat despre exilul lui Hagi Hassan? a întrebat preotul.

— A, da, *ma'roof*. Şi şi-a vândut pământul din Valea Iordanului. Săracul de el! Altceva mai ştiți?

— Mi-e teamă că asta-i tot ce ştiu despre ei. Dar staţi să mă uit... să mă uit în notiţele mele, a urmat el, iar paginile carnetului au foşnit pe când el le frunzărea colţurile.

— Şi despre... cine a mai fost de curând... pe la samariteni?

I-a aruncat o privire provocatoare, gândindu-se la povestea ei cu pastorul grec. Era un fel de târg. Ea îi spunea una, el îi spunea alta.

— Ei bine, a fost o doamnă care voia să facă farmece pentru nepotul ei...

Um Taher a simţit cum i se zbate inima în piept.

— În afară de asta, când eram acolo, la un moment dat am văzut un bărbat dintr-o familie de vază, dar nu m-au lăsat să stau cu ei. S-au dus în altă încăpere.

— A, şi bărbatul din ce familie era?

— Atwan.

— Atwan? Şi nu ştiţi pentru ce voia farmece?

— Nu, dar parcă-mi aduc aminte ceva despre o pasăre. Mi-e teamă că n-am notat... Am încercat să fiu... politicos.

Faţa i s-a lăţit, iar braţele au început să-i tremure în timp ce scotea un sunet ca un sughiţ. Ea şi-a dat seama că râdea.

— A, da, sigur că da, a încuviinţat ea, grăbindu-se să audă mai departe.

Dar uşa s-a deschis.

— Madame, a chemat-o sora medicală.

— Mulţumesc, Abuna, a spus Um Taher ridicându-se în picioare.

— Cu plăcere, sper să vă mai văd, Madame.

9

De pe o culme din răsărit a muntelui Garizim, Père Antoine urmărea vântul care sufla de-a lungul văii, răvăşind frunzele copacilor şi culcând ierburile. Întregul peisaj pulsa după cum vântul pierdea din forţă şi o dobândea din nou. Trupul lui robust simţea această forţă împingându-l uşor înainte şi înapoi în vreme ce-i umfla sutana, ce arăta ca fusta unei femei care dansează.

Stânca pe care stătea avea forma unei măsele uriaşe, iar adâncitura din partea de sus era atât de netedă, încât îţi puteai uşor închipui că, de-a lungul timpului, fusese folosită de sute de ori ca loc de şedere de către păstori, călători sau cerşetori ca el. Şi dinaintea ei se afla o altă piatră mai mică, pentru sprijinirea tălpilor, după care panta se înclina abrupt şi pământul dispărea, lăsând loc unei privelişti cu citadele albe şi siluete în mers. În stânga lui se afla un măslin uriaş, străvechi, cu scoarţa atât de răsucită şi brăzdată, încât – dacă mijeai ochii – puteai să vezi o grămadă de figuri întinse sau ghemuite, cu gurile căscate, asemenea desfrânaţilor din basoreliefurile cu Judecata de Apoi. Cu totul, trunchiul avea o circumferinţă de vreo trei metri, după cum socotise Antoine însuşi într-o dimineaţă când îl măsurase cu braţele. Auzise de mai multe ori că era considerat cel mai bătrân copac din Palestina. Dar astfel de aprecieri trebuiau luate cu îngăduinţă, căci călăuzele obişnuiau să prezinte tot felul de minuni în

speranța că drumeții vor vârî mâinile ceva mai adânc în buzunare să-i răsplătească. Totuşi, aveau dreptate să-l socotească o minune. Antoine venea adesea în locul acela tocmai din pricina copacului, un bătrân semeț care sporea frumusețea priveliştii.

Jos, în vale, se afla Fântâna lui Iacov[194]. Cu mai bine de zece ani în urmă, ruşii începuseră să construiască o biserică în jurul ei, dar se opriseră odată cu izbucnirea revoluției, aşa că biserica devenise o ruină chiar înainte de-a fi apucat să fie o clădire întreagă şi, deşi fusese curățată de gunoaie, Fântâna lui Iacov rămăsese pe jumătate descoperită. Asta în ciuda faptului că, oricât s-ar fi ciorovăit pe moaşte şi locuri, toți urmaşii lui Avraam au căzut de acord măcar asupra unui lucru: că era a lui Iacov, locul unde Isus a întâlnit-o pe samariteană şi unde, aşa cum spune Evanghelia după Ioan, „fiind ostenit după călătorie, s-a aşezat lângă fântână”[195] şi i-a cerut nişte apă să bea. Cu toate acestea, locuitorii din Nablus nu s-au obosit să aranjeze fântâna pentru vizitatori, deşi au îngrijit cu generozitate alte monumente din vale. În afara unor călăuze cu spirit întreprinzător, nici unui cetățean din Nablus nu-i păsa câtuşi de puțin de călătorii europeni. Cei din alte oraşe construiseră cartiere întregi pentru pelerini şi

---

194 Loc de pelerinaj creştin, fântâna unde Isus a întâlnit-o pe femeia samarineană, în drumul său de la Ierusalim spre Galileea.

195 Ioan, 4,6.

căutători de relicve. În Nablus nu exista nici măcar un hotel pentru străini.

Dar tocmai de aceea oraşul era ideal pentru studiile lui Antoine: Nablus rămăsese neatins. Locuitorii lui nu se prefăceau, aşa cum îi văzuse făcând pe săracii din Jaffa, care se îmbrăcau asemenea păstorilor şi îi întâmpinau pe pasagerii vaselor de croazieră cu aşchii din crucea răstignirii lui Cristos. În Nablus nu se petrecea aşa ceva. În ciuda elementelor creştine şi samaritene – sau poate tocmai datorită lor –, Nablusul era un exemplu perfect de oraş islamic. Antoine îl cerceta cu multă dragoste, privindu-l de jos şi de la înălțimi, şi nota tot ce auzea de la pacienții spitalului municipal.

Oficial, Père Antoine era profesor de studii orientale la École Pratique d'Études Bibliques din Ierusalim. Venise acolo ca student, cu vreo douăzeci de ani în urmă, cam în vremea afacerii Dreyfus, când din Franța erau expulzate ordinele religioase şi dominicanii părăseau Lyonul pe capete. Tânărul Antoine auzise despre şcoala cea nouă din Ierusalim a lui Père Lavigne din zvonurile care circulau printre călugări. Şcoala acestuia voia să apere catolicismul împotriva modernişt ilor. Numai că metoda folosită era neortodoxă: cărturarii aveau să se străduiască de fapt să satisfacă rigorile ştiinței şi istoriei, să explice scriptura cu metode „moderne" – folosind ceea ce descopereau pentru a *apăra* credința supranaturală.

La vremea aceea, Antoine avea nouăsprezece ani şi nu părăsise niciodată Franța. A călătorit cu vaporul de la Marsilia până la Port Said şi de acolo cu trenul până la Ierusalim. Când a ajuns, a descoperit că reputația lui Lavigne făcuse ca proiectul lui să pară mai consistent decât era în realitate. Mănăstirea nu era încă ridicată, deşi preoții măsuraseră terenul din jurul vechiului mormânt al Sfântului Ştefan[196]. Împreună cu alți trei seminarişti care sosiseră la începutul trimestrului, Antoine a fost trimis să se cazeze într-un cămin provizoriu din curtea fostului abator turcesc.

Totuşi, Père Lavigne nu i-a dezamăgit. Bărbat de statură medie, cu o gură strâmbă, dar prietenoasă, cu barbă castanie modestă şi cu un început de chelie, el i-a molipsit îndată pe tineri cu entuziasmul său. Cuvântarea lui la adunarea inaugurală i-a întărit impresia lui Antoine că omul era un vizionar cu inima mare, care se străduia – nu fără teamă, dar cu suficient curaj – să-i călăuzească pe toți spre adevăr.

În câteva săptămâni, impresia a fost reciprocă: fratele Antoine a devenit cel mai bun din clasă la limbile semitice şi Lavigne spunea că a descoperit la el o minte cuprinzătoare, animată deja de înflăcărarea unei mari ambiții. În toți cei cinci ani de studiu şi mult timp după ce

---

[196] Potrivit Noului Testament, a fost un arhidiacon iudeu din Ierusalim, unul din primii şapte diaconi hirotoniți de Apostoli şi primul mucenic al Bisericii Ortodoxe. A fost condamnat la moarte prin lapidare, devenind primul martir pentru mărturisirea credinței în Isus Cristos.

Antoine a fost hirotonit, Lavigne i-a fost mentor. Îl încuraja să fie riguros, independent, virtuos. Iar Antoine îi semăna: era acel gen de catolic meticulos, greu de găsit, animat de o credință atât de curată, încât putea să-şi țină privirea limpede ațintită neîncetat asupra lumii.

Criza modernistă însemna o criză personală pentru fiecare exeget. Lavigne avea curajul să scoată la iveală tocmai acest lucru, conducându-şi şcoala în toiul acestei lupte. Îi învăța pe studenți că, pentru a apăra credința, pentru a găsi adevăratul înțeles, trebuiau să aplice fără teamă textelor biblice tehnicile analizei literare. Oare cămila era cea care trecea prin urechea acului? Sau textul fusese răstălmăcit, fiind vorba de fapt despre o funie? Îmbărbătați de credința mentorului lor, umblând zilnic pe pământul călcat de Isus, trăind deasupra mormântului cu moaştele lui Ştefan, tinerii călugări citeau Scripturile în greacă, învățau şi vorbeau aramaica, cufundați în dileme fără răspuns, descoperind cu mult curaj că latina vulgară pe care o învățaseră era în sine o limbă diluată. Dar în duhoarea Ierusalimului puteau să-şi închipuie cu uşurință adevăratul trup al lui Cristos, mâinile osoase care vindecau şi care erau mutilate sub cerul alburiu încins, dinaintea pietrei de pe Golgota, albă ca o tigvă, şi aceste viziuni le insuflau curajul de-a stărui acolo unde ştiau că protestanții şovăiseră.

Deşi țelul mai înalt era metafizic, concepția lui Lavigne despre şcoală avea un caracter strict local şi material. Cheltuia multă energie căutând profesori care să

alcătuiască o programă de studiu al limbilor, arheologiei şi geografiei. Şcoala s-a extins cu o nouă aripă pentru dormitoare. Tinerii călugări şi preoții urmau exemplul lui Toma de Aquino: toate cele din ceruri şi de pe pământ convergeau şi totul avea o esență. Iar ei, cărturarii, ținteau cu mintea spre acele esențe, asemenea pelerinilor care întindeau mâinile să atingă Piatra Ungerii[197].

Dar ochiul vigilent al papalității nu era la fel de convins. Privită din perspectiva sa latină, „metoda istorică" a lui Lavigne părea suspicios de asemănătoare cu modernismul împotriva căruia susținea că luptă. Comentariile lui asupra Facerii au fost interzise. Dar, în loc să-i descurajeze pe seminarişti, vestea despre bănuielile pontificale n-a făcut decât să-i îndârjească. Sălile de clasă improvizate erau însufleţite de o devoțiune fierbinte. Se socoteau deschizători de drumuri. Stârniseră mai întâi mânia Franței, acum pe cea a Romei. Erau o frăție de călugări ce-şi croiau drum prin furtuna raționalismului împreună, țintind cu mintea spre lumina călăuzitoare a autorității Bisericii.

Un automobil şi-a făcut apariția în capătul mai îndepărtat al oraşului. Înainta pe drumul din vale ca un cărăbuş. A depăşit o siluetă măruntă care ținea ceva în mâini; silueta s-a dat la o parte, apoi, când vehiculul a

---

[197] Locul unde a fost aşezat după răstignire trupul Mântuitorului pentru a fi uns înainte de a fi pus în mormânt. În prezent, se află în Biserica Sfântului Mormânt din Ierusalim (construită în sec. al XI-lea).

cotit, roţile au stârnit un nor de praf. Era automobilul unui englez, fără îndoială, fiindcă nici un arab din Nablus nu avea aşa ceva, deşi uneori şoferii erau de prin partea locului. Silueta mergea mai departe prin praf. Antoine şi-a notat:

„De întrebat doamnele de la spital despre automobile."

Chemările muezinilor se întretăiau. Preotul şi-a mişcat piciorul. O femeie înfăşurată într-o mantie s-a ivit pe cărare; se îndrepta spre el. Pe cap purta un văl – ba nu, o broboadă călugărească. Era maica Louise.

— Maică, nu te-am recunoscut!

S-a ridicat şi i-a făcut semn spre locul pe care stătuse. Ea a refuzat şi a pornit pe după stâncă ocolind-o cu grijă. Antoine s-a aplecat cu oarecare greutate, aşezându-se pe pământ lângă ea.

— Cum se simt pacienţii astăzi?

— A mai apărut un băiat cu gripă.

— Pari cam iritată.

— Poate că sunt, a urmat ea oftând şi strângând din buze. Am ceva să-ţi spun. Am tot chibzuit în ultima vreme şi acum ne-am hotărât. Cât de curând vom lăsa spitalul în seama localnicilor.

— Vorbeşti serios?

— Da, de data asta. Vom continua să le instruim pe fetele din partea locului, dar asta o să fie tot, în cele din urmă. Ni se cere să dezvoltăm şcoala de fete. Nu te uita aşa la mine, aşa au hotărât prin decret popular. Le place faptul că suntem foarte curate, a urmat ea bosumflându-se în loc

să zâmbească. Consideră asta o calitate musulmană. Aşa c-o să avem şi un dispensar pe lângă şcoală şi ne vom continua vizitele în sat. Dar spitalul... Ştii, Ibrahim e foarte priceput. Nu-mi dau seama ce însemnătate are asta pentru studiul dumitale, părinte, dar îmi închipui că n-o să-l deranjeze că stai pe terasă. Eu am obosit, după cum vezi. Ei ne acuză de spionaj, dar de îndată ce sosesc răniți de la Ierusalim, ne cer disperați să rămânem. E istovitor.

Maica Louise chiar părea ostenită. Avea înfățişarea unei țestoase elegante: zbârcită, cu pielea uscată pe oase.

Maicile din Ordinul Sf. Iosif erau liniştite şi răbdătoare. Ani de zile se luptaseră cu mai-marii Nablusului, li se aduseseră tot felul de învinuiri, de la convertirea pacienților la creştinism la faptul că luau pâinea de la gura doctorilor autohtoni. Dar în timpul războiului s-au îmbolnăvit de tifos, iar cele care au supraviețuit au căpătat imunitate, prin urmare deveniseră valoroase, aşa că primarul de la vremea aceea, Hagi Nimr Hammad, le-a rugat să rămână şi le-a încredințat conducerea noului spital municipal. Călugărițele nu primeau fonduri de la englezi. Mesele lor erau sărăcăcioase, trupurile slabe, aveau înfățişarea curată şi sobră a unor gospodine pricepute. Dar cel mai lăudabil i se părea lui Antoine că nu făceau caz în nici un fel de faptul că erau franțuzoaice. Îl slujeau numai pe Dumnezeu.

— Dar dumneata cum stai cu cercetarea?

— Ei, aşa şi-aşa. Mi-e teamă că nu am o lucrare închegată..., a spus el privind-o drept în față. E cam aşa: într-o zi, mă uit la însemnări şi găsesc lucruri interesante,

de cercetat mai departe. În următoarea, mă uit din nou şi nu-mi amintesc ce anume am crezut că merită studiat.

A lovit uşor coperta de piele a carnetului cu buricele degetelor lui groase. Prietenia sa cu maica Louise era neobişnuită; în prezența ei i se risipea toată reținerea. Din afară, ea părea dură, dar izbutea să-i smulgă tot felul de confesiuni – tocmai lui, care era de obicei atât de precaut – şi părea s-o facă fără să-l judece în vreun fel. Şi cum oraşul Nablus era practic de nepătruns pentru străini, ea era un mare ajutor în studiul pe care-l făcea. Boală, spitale, leacuri – aşa se apropiau oamenii. Ea îi făcea rost lui Antoine de pacienți dornici să stea de vorbă, iar legătura lui cu instituția spitalicească sporea încrederea bolnavilor în el. Antoine începuse să se bizuie întru totul pe ea, nu numai ca să descopere lucruri despre Nablus, ci şi despre el însuşi.

— De bună seamă că scrii despre oraş.

— Da, da, dar deocamdată însemnările mele par mai degrabă o înşiruire de cleveteli locale. Îmi fac griji că concluziile pe care ar trebui să le trag... Deşi, desigur, asta e destul de departe...

— Spune-mi ce-ai adunat până acum.

— Liste întregi. Duşmani şi alianțe. Familii învrăjbite. Mai ales personajul acesta, Atwan, a spus el ciocănind cu arătătorul coperta carnetului, cel care deține fabrica de săpun. Îl cunoşti? Mereu plănuieşte o răzbunare... Dar asta e, în general, un fenomen specific Nablusului. Oraşul ăsta... a urmat el cu privirea ațintită la clădirile de jos,

clătinând din cap. Între munții ăştia doi e numai pizmă şi scandal.

— Aşa se întâmplă întotdeauna, scandaluri sunt peste tot.

— Nu, a îngăimat el. Nu cred. Aici e altfel. Trebuie să mărturisesc că mă fascinează. E ceva puternic în aer.

Ca la o comandă, vântul a început să sufle, izbind de stâncă mătăniile maicii Louise.

— În orice caz, eu caut să găsesc forma.

— Forma?

— Da, forma lucrării. Dacă uneltirile locale vor fi intriga, e de văzut ce vor scoate ele la iveală.

Ea şi-a deschis palmele.

— Viața oraşului musulman?

— Ăsta va fi punctul de pornire, cu siguranță. Dar... nu e cam banal? În mod ideal, ai vrea să scoți la iveală... ei, bine... învățăturile Bisericii. Mă întreb dacă nu am greşit că am ales un oraş islamic...

— Cercetarea dinainte a fost despre beduini.

— Da, dar vezi dumneata, deşertul este un bun păstrător. Se lega direct de studiul biblic, de vreme ce beduinii sunt la fel ca în timpurile biblice. Şi am ştiut asta de la bun început.

— Mergi mai departe totuşi. S-ar putea limpezi pe parcurs.

Antoine n-a răspuns. A frecat cu degetul muchia paginilor.

— Mi-ar părea rău dacă te-ai răzgândi, a spus ea zâmbind scurt. Dacă ai alege să faci studiul în altă parte.

A apucat marginea stâncii ca să se ridice.

— Trebuie să mă pregătesc pentru mâine dimineață. Nici dumneata n-ar trebui să mai stai mult, e frig şi o să se întunece iute. Sper că rămâi la noi diseară.

— Ar trebui să mă-ntorc la Ierusalim. Am lipsit prea mult timp şi se zice că o să ningă.

— Cu bine atunci, părinte. Sper să ne vedem curând.

— Cu bine.

În vreme ce ea se îndepărta pe potecă, el s-a întors să se aşeze pe stâncă, răsuflând din greu. A deschis carnetul şi şi-a sprijinit piciorul pe piatra dinaintea lui.

De când cu războiul, lucrurile se schimbaseră. Numărul elevilor de la École sporise şi era cu neputință de păstrat puritatea concepției lui Lavigne despre menirea şcolii. Deşi colegii lui Antoine de la Ierusalim erau cumsecade, şi îşi făcuse prieteni printre ei, simțea că ei reprezintă acum interesele francezilor mai mult decât o făcuseră înainte sau s-ar fi cuvenit s-o facă. Spre deosebire de Louise şi de celelalte călugărițe din Nablus. Oraşul Sfânt era pe de-a-ntregul asediat şi nu numai de către francezi: toți europenii se luptau să-şi câştige un loc, un aşezământ spitalicesc ici, o biserică dincolo, un centru misionar după colț, un birou arheologic două etaje mai sus. Pe toate clădirile fluturau

steaguri, de parcă Allenby[198] n-ar fi făcut nici o ispravă şi, cu toate că diplomaţii se prefăceau că sunt laici, aveau întotdeauna ceva în comun cu fanaticii, fie ei mântuitori ai propriului suflet, mântuitori ai sufletelor altora sau oameni mânaţi de lăcomia de-a aduna obiecte străvechi sau de preţ. Altfel spus, nimeni nu era dezinteresat. Chiar şi în cazul celor care acţionau doar în virtutea „credinţei" era greu să separi pornirile mistice din sufletele lor de cele naţionaliste, care păreau să fie adânc înrădăcinate la vremea aceea. Se înflăcărau la descoperirea oricărui pergament, la cea mai mică menţiune a vreunei legende bizantine sau a Mesopotamiei şi dezgropau zilnic zeci de talismane, iar inscripţiile erau cercetate în birourile ce dădeau spre piaţa de mirodenii şi, deşi ei se dădeau drept oameni de ştiinţă şi îşi agăţau ecusoane la rever, era tot mai greu să faci deosebirea între turişti şi savanţi atunci când aveau cu toţii acea privire sălbatică în ochi.

Dar Antoine stăruise în rigoarea lui, alcătuind monografia comunităţilor beduine. Şi acum continua munca la Nablus. Cu un zel prea tineresc pentru barba sa colilie, mentorul lui, Père Lavigne, nu contenea să sublinieze importanţa practicii etnografice chiar înainte de-a fi limpede cum ar putea ea desluşi credinţa. Şi printre laude presăra îndemnuri oferite peste masa lui de lucru

---

[198] Vicontele Edmund Allenby (1861-1936): mareşal britanic, în timpul Primului Război Mondial a condus campania împotriva turcilor în Palestina şi a cucerit Ierusalimul, Megiddo, Damascul şi Aleppul.

înțesată de hârtii: „Fii precis, Antoine, în timp ce toți cei din jurul tău sunt neclari. Şi nu atribui obiectului de studiu calități pe care nu le are”.

Antoine se întreba dacă nu cumva cărturarii erau fanatici într-o anumită măsură. Dar şi Ierusalimul avea un fel de forță chimică de-a scoate la iveală ceea ce ar fi putut altminteri rămâne ascuns. Mai zilele trecute văzuse o suedeză, despre care se ştia că este bursieră a Societății Teologice, care urla mergând în urma unei procesiuni ce reconstituia crucificarea, în care un arab cu nasul lung târa nişte bârne după el, târşindu-şi picioarele ca o marionetă pe Via Dolorosa. Trebuia să recunoască uneori că şi el simțea acel fior al botezului în deşert şi, aşezat lângă cel mai bătrân copac din Palestina, în fața văii Nablusului, în timp ce vântul îi răsfira barba, şi-a notat în carnet că fascinația pentru metafizic are o putere uimitoare de-a pătrunde peste tot, de la dealurile iudeilor până la teancurile de cărți din bibliotecile liniştite, unde aproape că se puteau auzi sionişti englezi urmând furtuna progresului cu vocile lor înflăcărate.

Umbra uriaşă a unui nor, zimțată asemenea țărmurilor unui continent, a trecut pe deasupra oraşului şi s-a aplecat peste pantele munților. Antoine abia zărea spitalul municipal: un mic dreptunghi la poala muntelui Ebal, unde se întindea o livadă de măslini. Totuşi nu vedea casa călugărițelor franceze. Probabil că se ascundea în spatele unora din acele palate năpădite de vegetație.

Strângându-şi lucrurile şi pornind către staţia de autobuz, se gândea la ce spusese Louise despre plecarea de la spital. Era ciudat ca localnicilor să le lipsească turcii atât de mult, încât să continue să-şi facă griji că sunt spionaţi în favoarea lor. La urma urmei, nu turcii fuseseră cei care-i chinuiseră? Pe drum l-a depăşit un felah care urca muntele cu un catâr încărcat.

Poate că oamenii aveau forţa de-a uita opreliştile rânduielilor trecute. Trecutul părea veşnic: ce se întâmplase era de neatins, nimeni nu ţinea minte pe vecie care fuseseră împrejurările neprevăzute, iar ceea ce nu se întâmplase fusese dat uitării. Dar acum, erau mai conştienţi de ceea ce s-ar putea întâmpla *dacă*... Limitările impuse de legile actuale îi legau de mâini şi de picioare şi-i făceau să-şi amintească doar îngăduinţa care existase acolo unde acum domnea strictеţea. Ceea ce însemna că era firesc ca, în timp ce soldaţii englezi mărşăluiau prin faţa vechii închisori, locuitorii să-şi amintească de relaţiile prietenoase cu ofiţerii otomani şi de căsătoriile cu fiicele lor, dându-şi seama că englezii aceştia nu-şi vor da niciodată fetele arabilor.

A găsit autobuzul de Ierusalim şi şi-a cumpărat bilet. Soarele apunea când s-au apropiat de Poarta Damascului.

10

În noaptea aceea a început să ningă. Dimineaţa, cerul a sufocat oraşul cu o ceaţă albă groasă care s-a aşternut în troiene până la pulpe şi a învăluit casele în tăcere. Nu mai

cântau nici păsările. În câteva zile, umezeala a pătruns grânele puse la adăpost şi a făcut legumele să putrezească. Oamenii îşi înfăşurau picioarele în pânză de sac ca să poată merge până la vecini şi orice veste care nu se putea răspândi în felul acesta nu se răspândea deloc.

Ferestrele caselor de pe muntele Garizim erau acoperite cu dâre groase de gheață. Midhat stătea acum în dormitor, de unde ieşea doar ca să mănânce. De când se înfruntaseră ultima dată, Um Taher nu mai adusese vorba de însurătoare. Dar neavând altceva de făcut decât să brodeze, a început să se gândească întruna la ceea ce preotul îi dăduse de înțeles despre samarineni. Desigur că o mică aluzie putea să nu aibă nici o însemnătate, şi indiferent ce farmec văzuse el – o pasăre însemna întotdeauna un blestem –, ar fi putut fi destinat oricui. Cu toate acestea, privind zăpada neatinsă de pe pervazul bucătăriei, mintea ei închipuia localnici pizmaşi care îi blestemau nepotul. Ca să nu se poată însura. Ca să-şi piardă minţile. Închipuirea i-o luase razna: în vreme ce Midhat nu vedea mai departe de lungul nasului, Um Taher îşi putea imagina prea multe pericole în viitor.

Pe la mijlocul lui februarie 1920, primii ciulini albaştri au scos capul din nămeții de pe coasta muntelui care se topeau formând mici băltoace în jurul tulpinițelor lor. Norii albi de pe cer s-au risipit, lăsând în cele din urmă zările albastre, limpezi. Stratul de zăpadă de pe munte se zdrențuia, străzile deveneau cenuşii, lumea se încumeta să umble pe drumuri şi copiii să se joace pe-afară.

Într-o dimineață din martie, s-au pomenit că frigul se înmuiase. Aerul fremăta, păsările cântau, gheața se topea pe munte scurgându-se în vale, umplând străzile de zloată. Femeile din Nablus au pornit pe jos până la Ras al-Ayn ca să stea lângă cascade cu coşurile pline de nuci, în vreme ce copiii spălau frunze de lăptucă în apa rece ca gheața, ținându-le în căuşul palmei ca şuvoiul de apă să nu le frângă. Au început să circule din nou ziarele, s-au deschis liniile de telegraf şi lumea din Nablus a aflat, în fine, ce se întâmpla la Damasc şi la Ierusalim.

S-a dus curând vestea despre negocierile lui Faisal cu francezii pe care le pomenise Hani în scrisoarea către Midhat. Şi despre violențele care izbucneau în zonele sărace. Frământările s-au extins în Palestina şi au apărut fotografii cu oamenii din oraşele de pe țărm ținând pancarte pe care scria: PALESTINA ESTE O PARTE ÎNSEMNATĂ DIN SUDUL SIRIEI şi SIONIŞTII NU AU CE CĂUTA ÎN PALESTINA. „Demonstrații înăbuşite violent de englezi” scria în ziar. „Toate adunările au fost interzise acum”.

— Ai aflat ceva? s-a auzit un glas.

Midhat tocmai ajunsese la prăvălie şi îşi scotea haina, iar umbra celui care vorbise se vedea printr-un gol dintre țesăturile atârnate, dar nu i se desluşea fața.

— Burhan? a încercat el să ghicească.

— Da, eu sunt, a răspuns Burhan. Ai aflat ceva?

Din spatele lui Burhan a apărut şi chipul lui Adel Jawhari, care ținea o lampă cu petrol ce-i lumina pe amândoi şi lăsa o dungă pe podea.

— Despre ce vorbiți?

Midhat şi-a supt dinții şi şi-a deschis palmele.

— Am auzit ceva, a spus Adel. Cred că Faisal e rege acum.

— Al cui rege?

— Asta încercăm şi noi să aflăm.

Burhan a ridicat din umeri.

— Ei, ei, a strigat el către cineva de-afară. Ce-ai în mână, un ziar? A, scuze, *ya'tik al-afia*.

— Bună dimineața, Midhat, a salutat Hisham în timp ce Adel îi făcea loc să intre. Ai auzit de regele Faisal?

— Ce ştii? Noi n-am auzit nimic.

— 'Neața, Midhat, s-a auzit altă voce.

— Noi nu ştim nimic, a spus Midhat. A, Qais, nu te-am văzut.

— Lasă că afli îndată, a zis Qais cu zâmbetul până la urechi. Uite ce-am aici!

— De unde-l ai? a întrebat Burhan.

— Tata a venit de la Ierusalim acum o oră.

— Qais are un ziar! s-a auzit cineva strigând de-afară.

— *Zut alors*[199], a exclamat Midhat.

— Ce-ai zis? a întrebat Burhan.

— Hai, iute! a spus Midhat. Dă-l încoace!

---

[199] „La naiba!" (arabă).

Vestea se răspândise deja în toată piața şi, pe măsură ce lumea începea să se înghesuie în prăvălia Kamal, Qais a fost împins într-o parte. Midhat a mutat nişte lăzi ca să facă loc şi i-a dat lui Qais o ladă goală, în timp ce restul îşi făceau rost de scaune. Tocmai se crăpa de ziuă.

— Suntem gata? a întrebat Qais.

— Da!

— *Lahza, lahza!* N-are nimeni o cafea? a întrebat un bătrân fluturându-şi mâna noduroasă.

— Faisal! a strigat Qais, depărtându-şi picioarele pe cutia goală asemenea unui orator.

— Poftim, *ya* Hagi! a spus Midhat în şoaptă întinzându-i bătrânului o ceaşcă.

— Emirul Faisal a fost declarat... Rege al... Siriei!

Au izbucnit fluierături şi aplauze. Midhat a privit peste marea de capete şi l-a zărit pe Jamil stând cu brațele încrucişate, sprijinit în cadrul uşii. Privirile li s-au întâlnit.

— Scrie acolo până unde se-ntinde Siria? a strigat Midhat.

— Stai aşa! a spus Qais. Aşteptați, aveți răbdare. Să citesc până la capăt.

Dar mulțimea era prea numeroasă ca să poată fi domolită. Câțiva au încercat să convingă gloata să cânte un vechi cântec popular. Hisham şi-a ridicat brațele osoase, balansându-le în jos ca să-i liniştească, dar fără folos. Midhat şi-a croit drum până în colțul unde era Qais.

— Şi zice de Palestina?

— Da, a răspuns Qais. Capitala noastră e Damasc.

— Ia dă-l încoace, a cerut un bărbat înalt scoțând o pereche de ochelari.

— Deci, a urmat Qais, acum facem parte din Siria. Aşa-i? l-a întrebat el pe Adel.

— Nu ştiu, a răspuns Adel clipind nedumerit. Nu ne-au interzis ei toate adunările? Nu uita că nu avem nici armată, a adăugat el, cu ochii la ziar.

— Armată are Faisal! a zis Jamil.

În noaptea aceea, fraţii Murad, Basil şi Munir, au apelat la ajutorul lui Midhat şi Jamil pentru ceea ce numeau ei „operaţia”. Un unchi al lor dinspre mamă luptase alături de Faisal în timpul Revoltei Arabe împotriva turcilor şi se întorsese acasă cu steagul revoltei, roşu, negru, verde şi alb, fluturându-l de pe cal ca pe un trofeu. Aproape de miezul nopţii, Basil şi Munir s-au urcat cu acel steag zdrenţuit pe acoperişul clădirii municipale şi l-au agăţat de un catarg gol. Midhat şi Jamil dădeau ocol clădirii, după cum le fusese înţelegerea, clătinând din cap când se întâlneau. Când Basil a fluierat, s-au dus în spate ca să-i ajute pe băieţi să coboare.

A doua zi dimineaţă se vedea de pe munte: stindardul Revoltei Arabe devenit stindard al independenţei arabe, fluturând şi unduindu-se peste oraş, sporind forţa vântului.

— Ce grozav e să ştii că ai făcut ceva, a spus Jamil. Înţelegi ce vreau să zic?

În ziua aceea, Midhat s-a plimbat dintr-un capăt în altul al bazarului până seara, pândind ce se petrecea în stradă. Toată lumea era agitată. Cea mai mică activitate, orice gest al mâinii, orice pas stârnea un val de mişcare, aşa cum o singură frunză se clatină în pădure până când întreg copacul devine un animal zbuciumat. A doua zi dimineață, steagul dispăruse. Dar nu mai conta. Îl văzuse toată lumea.

Deşi Midhat şi Jamil dăduseră o mână de ajutor la operația „stindardul", următoarele câteva săptămâni şi le-au petrecut nu cu frații Murad, ci cu Qais Karak şi Adel Jawhari. Basil şi Munir vorbeau doar în lozinci şi erau întotdeauna de acord, dar lui Qais şi lui Adel le plăcea să discute, chiar şi contradictoriu. După ce isprăveau lucrul, mergeau toți patru – Midhat, Jamil, Qais şi Adel – la Sheikh Qassem ca să citească ziarele. Adel, care era membru al Societății Musulmano-Creştine, a fost cel de la care au auzit prima dată despre planul de-a demonstra la Ierusalim în favoarea lui Faisal, cu prilejul festivalului religios Nebi Musa.

Midhat nu ştia când avea să sosească tatăl lui, dar se apropia luna aprilie, Teta nu-i găsise încă o nevastă, şi nici el nu se grăbea să-i aducă aminte. Aprilie era luna cu cele mai multe sărbători religioase, iar Nebi Musa, pelerinajul la mormântul lui Moise din Ierihon, devenise de curând cel mai însemnat. Acesta avea loc întotdeauna în Vinerea Mare după calendarul ortodox, dar în ultimii ani pelerinajul căpătase un caracter tot mai laic, o mulțime de creştini luând parte la el alături de musulmani sau măcar

călătorind la Ierusalim în prima duminică. Uneori li se alăturau şi evreii din Ierusalim, deşi se presupunea că anul acesta n-aveau să vină, pentru că – printr-o suprapunere nefericită a datelor – prima zi a pelerinajului Nebi Musa coincidea cu prima zi de Pesach.

— E un prilej nemaipomenit, spunea Adel, făcându-i pe Midhat şi pe Basil să grăbească pasul.

Jamil mergea înaintea lor.

— N-au decât să ne interzică adunările, dar n-o să îndrăznească niciodată să interzică o sărbătoare religioasă. Nu vorbesc ei mereu despre menținerea statu-quoului? Ar fi prea de tot.

Era vineri şi se îndreptau cu narghileaua spre Ras al-Ayn. Pe drum au dat de Basil, care fuma pe Qaysariyeh Road. El i-a întrebat unde se duc şi Adel l-a invitat să li se alăture. Când Basil a întrebat dacă putea să-l ia şi pe Munir, Midhat şi Adel s-au uitat unul la celălalt. Unul dintre frați... mai treacă-meargă, dar amândoi, nici vorbă!

— Atunci, hai să ne întâlnim acolo, a propus Adel, iar Basil a renunțat.

— Hai că vin şi eu, vin şi eu, a zis el alăturându-i-se lui Midhat.

— Mergi şi tu?

— La Nebi Musa? a întrebat Basil. Sigur că mergem.

Basil a întins o mână la spate să se scarpine la şale, şi i s-a deschis haina. În betelia pantalonilor avea vârât un pistol. Mânerul proaspăt lustruit ieşea la iveală în talie.

— Serios?

Cu ochii aţintiţi înainte, Bazil şi-a muşcat obrazul.

— Ce aveţi de gând să faceţi?

— N-ai auzit de Jabotinski[200]? a întrebat el după câteva clipe.

— Nu.

— E sionist. Strânge o armată sionistă. Dacă vrem să-i înfrângem, trebuie să ne antrenăm şi noi.

Mergând înaintea lor, Adel a izbucnit în râs. Jamil gesticula cu braţele lui lungi, iar mânecile îi străluceau în soare.

— Şi avea o căţeluşă, zicea el, şi o chema Naila.

— Dar pot să te întreb, a urmat Midhat, de ce îl iei cu tine la Ras al-Ayn?

— Ca să mă obişnuiesc să-l port.

— La ce izvor vreţi să ne aşezăm? a întrebat Adel întorcându-se spre ei.

— La care vrei, a răspuns Midhat.

Nişte femei aşezate în cerc pe marginea drumului s-au ridicat şi au dispărut iute asemenea unui stol de mierle.

— Mai aveţi şi altele? a întrebat Midhat.

— Vrei şi tu? i-a răspuns Basil. Am putea să-ţi facem rost de unul până la sărbători. Ar trebui să vorbeşti cu...

— Nu, nu vreau, a spus Midhat.

---

[200] Zeev Jabotinski (1880-1940): luptător sionist evreu originar din Rusia, fondator al Organizaţiei evreieşti de autoapărare din Odesa, poet, orator, cofondator al Legiunii evreieşti a armatei britanice din timpul Primului Război Mondial, iniţiator al mai multor organizaţii evreieşti din Palestina.

— Ei, e doar în caz de nevoie, *habibi*, a adăugat Basil zâmbind îngăduitor. Doar în caz de nevoie.

Prima zi a procesiunii s-a încheiat fără incidente. Pelerinii au pornit spre Ierusalim, s-au rugat la moscheea al-Aqsa, au înnoptat în afara zidurilor cetății şi apoi şi-au urmat drumul spre Ierihon. Duminică dimineața, Midhat şi Jamil s-au întâlnit pe potecă înainte să se lumineze şi, coborând muntele, au auzit cântecele pelerinilor răsunând din depărtare. Pe Northern Road au văzut mulțimea pregătită cu tobe şi cimbale – un convoi şters în lumina lipsită de culoare a zorilor.

Jamil şi Midhat s-au urcat în primul tren spre Tulkarem, de unde au luat altul până la Lydda. Acolo, pe peron, au văzut nişte englezoaice cu umbrelele strânse în mâini. Midhat a băgat de seamă că toate îşi țineau bărbiile plecate în semn de pioşenie. După o vreme a observat că evitau să-l privească în ochi. A ales una la întâmplare: păr blond cu reflexe portocalii, îndesat sub un fel de bonetă urâtă, mănuşi de piele ieftine, aparat de fotografiat.

— Eu am obosit deja, a declarat Jamil.

Blonda nu i-a aruncat nici o privire. Trenul s-a apropiat şuierând tare, iar ea şi însoțitoarele ei s-au îndreptat spre grilajul ce mărginea peronul. S-au urcat toate. Midhat şi-a amintit de fotografiile cu trenuri franțuzeşti înțesate de soldați care plecau pe front, iar vârfurile umbrelelor acelor femei i s-au părut a fi țevi de puşcă.

— Cred că Adel e acolo, a spus Jamil arătând spre capătul peronului, apoi s-a apucat de bară şi s-a urcat în tren. S-a aplecat să treacă pe sub braţul cuiva în timp ce Midhat se strecura în urma lui, iar însoţitorii închideau uşile vagoanelor. Locomotiva a scos un geamăt şi peronul a dispărut din faţa ferestrei. În vagon era cald şi aglomerat. Pe ferestre au văzut procesiunea care înainta în depărtare către Ierusalim, străbătând văile ca un fir şerpuitor.

În următoarele trei ore, Midhat s-a lăsat cuprins de reverie. Se gândea la ce-i spusese Hani în scrisoare – că ar trebui să se numească sirieni – şi se întreba ce o să urmeze. Poate un război de independenţă. Şi ce avea să se întâmple la Nablus? El ştia prea bine că războiul poate să suspende rânduielile din prezent. Ar putea să-l elibereze de sub tutela tatălui său. Siria ar deveni liberă – şi Midhat la fel. Jamil i-a prins privirea şi i-a făcut cu ochiul. Munţii ce se vedeau pe fereastră au acoperit soarele, aruncând umbre mişcătoare pe obrajii vărului său. În spatele lui, străinele stăteau ghemuite pe bănci. Şi ce-o să facă cu libertatea asta? Teta avea dreptate: el nu ştia ce vrea. Imaginea Regelui Faisal domnind în Palestina s-a prefăcut în alta cu el însuşi la Cairo, însurat şi cu copii mici. S-a căznit să înţeleagă de unde îi veneau gândurile acelea şi şi-a dat seama cu uimire că se închipuia însurat cu Fatima.

Ecoul unor bătăi de tobe răsuna în contratimp cu ritmul roţilor de tren.

— Ce de lume! a strigat o femeie în engleză.

Pe fereastră se vedea o mare de capete şi steaguri. Zgomotul se auzea înfundat ca apa ce trece printr-un canion.

Midhat a întins braţul dinaintea lui Jamil ca să lase femeile să coboare mai întâi. Câteva i-au mulţumit şi, în timp ce el s-a înclinat şi şi-a scos *tarbush*-ul, Jamil l-a plesnit cu palma peste piept şi a râs. Când au coborât, parcă s-au afundat în nori grei de furtună.

— Michael, asta nu e cumva procesiunea de la Ierihon? a întrebat în gura mare un englez cu o pălărie de paie pe cap. Credeam că ajung abia peste o oră.

Au pornit în urma mulţimii către vechiul oraş. Un bărbat semeţ, cu *tarbush*, ţinea un gramofon deasupra capului, dar din el nu se auzea nici o muzică. Mulţimea sporea şi înainta tot mai încet. Pe marginea drumului a apărut un cal călărit de un bărbat trupeş cu o mustaţă mică, deasă. Nasturii din mijloc ai vestei i se deschiseseră, scoţând la iveală un petic oval din cămaşa albă.

— *Ya*, camarazi, a strigat el umflându-şi bărbia. Fiţi paşnici! *Ya* camarazi!

La Poarta Jaffa s-au oprit în spatele unui grup de tineri europeni care nu voiau să meargă mai departe. Midhat l-a prins de braţ pe Jamil.

— Vrei să intrăm? l-a întrebat Jamil.

— Cum să nu! a strigat Midhat şi s-a avântat printre ei, dându-i drumul lui Jamil ca să bată din palme, împins de mulţime pe sub poarta arcuită.

Europenii se dăduseră la o parte şi, când şirul pelerinilor a cotit ca să intre pe poartă, Midhat a văzut că în partea din spate a cozii se aflau arăboaice. Multe purtau steaguri şi pancarte ca bărbaţii, iar câteva fluturau chiar steagurile Revoltei Arabe. Şi strigau ceva. Începea cu „Falastin arad-na”[201], dar mai departe nu înţelegea. Apoi au fost împinşi brusc pe sub arcadă, de partea cealaltă a porţii; („Rămâi lângă mine!” a spus Midhat, apucându-şi vărul de mânecă), iar în balcoanele de deasupra lor au văzut şi mai multe femei care le aruncau batiste colorate.

Un derviş sufit îmbrăcat cu o haină lungă de pluş jerpelit a început să danseze lângă nişte toboşari. Trupul i se rotea într-o parte şi în alta, iar hainele îi zburau în toate direcţiile şi se răsuceau din cusături. Dădea din cap înainte şi înapoi, lovind mărunt pământul cu picioarele, ridicând un nor de praf. Mulţimea îngrămădită s-a oprit să-l vadă, făcând un cerc larg în jurul lui. S-a auzit o bătaie din palme şi un cântec s-a înălţat peste învălmăşeala altora, ajungând până la ei. Midhat a fost împins spre derviş şi a scăpat din mână mâneca lui Jamil. Tălpile dansatorului băteau pământul din ce în ce mai iute. Midhat se apropiase îndeajuns cât să-l audă cum fredona: „La ilaha illa allah la ilaha illa allah”[202].

Apoi s-a petrecut ceva neaşteptat. Proptit pe jumătate de cei din jurul său, Midhat a simţit o explozie ciudată,

---

[201] „Palestina este pământul nostru” (arabă).

[202] „Nu există alt Dumnezeu în afară de Allah” (arabă).

înfundată în piept. O senzație ce semăna cu bucuria, dar mai profundă, mai liniştită. A început să-şi mişte capul în ritmul dansului, plesnindu-şi cu zgomot limba de cerul gurii. Fără să vadă picioarele dervişului, îl privea cum se roteşte cu o uşurință mecanică, împins de motoarele încheieturilor de la mâinile ridicate şi încordate. A simțit că cineva îl cuprinde de ceafă.

— Ai pățit ceva?

Jamil avea părul încâlcit, fruntea lucioasă de sudoare şi buza de sus acoperită cu salivă.

— Uite, uite, încep să joace *dabke*[203]!

Dervişul s-a dat la o parte lăsând în loc un şir de săteni care tropoteau ținându-se de brațe. Înaintau pe rând în mijlocul cercului, țopăiau şi azvârleau din picioare. De undeva se auzea un cântec de fluiere. Midhat şi-a plecat privirea la picioare: avea pantofii plini de praf. A simțit că îl împinge cineva de la spate.

— Nu ştii să dansezi *dabke*?

— Nu, nu ştiu, a râs el dându-se înapoi.

Femeile din capătul cozii trecuseră pe sub poarta arcuită şi, pe măsură ce lumea se înghesuia tot mai tare, s-au oprit lângă zid şi au început să bată din palme în ritmul dansului. Lui Midhat i-a atras atenția una dintre ele care stătea mai în față şi nu bătea din palme. Se uita drept la el. Stătea nemişcată, țintuindu-l cu privirea. A încercat să n-o piardă din ochi în învălmăşeala aceea, apoi şi-a dat seama

---

[203] Dans popular oriental cu mişcări tropotite (arabă).

că ea observase, fiindcă s-a răsucit şi a rămas încremenită, cu profilul spre el. Fără să-i mai pese de Jamil, Midhat s-a îndreptat spre ea. Deşi femeia n-a mişcat capul, Midhat i-a văzut irisul fugind spre coada ochiului. În lipsa celuilalt, ochiul vizibil arăta ca un obiect oarecare, aşa că n-a avut senzația că-i surprinde privirea. Dar a urmărit-o cum se uita la el. Apoi cineva i-a trecut pe dinainte şi n-a mai văzut nimic, iar el l-a împins pe omul de lângă el ca s-o poată zări din nou pe femeia aceea, pomenindu-se cu o lovitură peste umăr când şirul dansatorilor s-a împletit în horă. Mulțimea a început să se mişte. Gloata de pelerini care aşteptau dinaintea porții s-a năpustit peste el şi în clipa aceea ea s-a întors. A recunoscut-o: Fatima Hammad; îi vedea acum ambii ochi, cu colțurile lăsate, şi deşi chipul ei era ascuns, ochii aceia erau îndeajuns ca să şi poată închipui restul.

Şuvoiul de oameni era prea puternic şi l-a împins mai spre dreapta. Fatima s-a pierdut printre celelalte femei. Midhat s-a întors spre Jamil să-i spună ce văzuse, dar în forfota aceea vărul lui dispăruse. A scrutat chipurile care treceau pe lângă el.

— Midhat, s-a auzit strigat. Midhat!

Era Basil Murad, care îi făcea cu mâna. Se afla la depărtare de şapte sau opt oameni. Pâlcul în care se afla el se mişca mai iute decât grupul lui Midhat, înaintând pe măsură ce lumea se clintea. Midhat a ținut piept puhoiului o vreme, cu gândul să fugă înapoi la Poarta Jaffa, unde se aflau femeile.

S-a răsucit pe călcâie, dar a văzut că ele plecaseră de-acolo. S-a uitat la gloata dinaintea lui, care înainta şerpuind ca să intre în curtea tot mai neîncăpătoare. Lumea împingea din spate. Probabil că Jamil era undeva pe-acolo. A făcut semn cu mâna spre locul de unde-l strigase Basil, dar şi el dispăruse. Nu avea ce face decât să se lase purtat de mulțime. Aşa că a mers înainte, îmbrâncindu-se laolaltă cu ceilalți.

Înainte de ivirea zorilor, Fatima şi Nuzha se întâlniseră cu Burhan în hol ca să la facă cu mâna pelerinilor ce porneau la drum. Mama lor era plecată la Lydda şi n-avea să afle. Auzind trompetele şi tobele pe strada întunecată, Fatima s-a gândit la festivalul Nebi Rubin. Şi-a amintit înfiorată emoția pe care o simțea când se trezea dis-de-dimineață în cort şi auzea muzicanții acordându-şi instrumentele.

Paşii lor răsunau mai tare în întuneric. Pe Northern Road, muzica a început să se audă mai de-aproape până când, în cele din urmă, a apărut şi mulțimea de dansatori. Cum nu se făcuse încă ziuă, o mulțime de felinare se legănau în mâinile lor sau atârnate de prăjini, flăcările pâlpâind ca o ploaie de stele.

Majoritatea privitorilor erau femei din oraş. Surorile s-au aşezat lângă ele, iar Nuzha a încercat, timidă, să chiuie. A râs apoi şi s-a uitat spre Fatima, iar Burhan a ezitat câteva clipe pe margine, apoi şi-a luat inima în dinți şi s-a alăturat

pâlcului mai împrăştiat de bărbaţi. Cu picioarele depărtate, a ridicat mâinile deasupra capului ca să bată ritmul.

— Fatima, tu eşti?

— *Meen?*[204]

— Muna al-Jayyusi. Nu mă cunoşti?

Doi ochi, gene blonde.

— Cum să nu, Muna! Sigur că te recunosc. Ce mai faci, nu te-am mai văzut de la şcoală!

— *Ikshif alayya, ya tabib*[205], cântau pelerinii, tropotind din picioare.

— Vino cu noi, a poftit-o Muna. O să luăm trenul de la Tulkarem. Drumurile o să fie tare aglomerate.

— Să mergem la Ierusalim?

— Da, nu e nici o primejdie, ne uităm doar. Hai şi tu!

— Pleacă peste douăzeci de minute, s-a auzit o voce piţigăiată.

— Dacă vrei... Fatima, a îmbiat-o Muna.

Grupul de femei a început să se mişte. Fatima a apucat-o de braţ pe sora ei. Nuzha era încordată.

— Dacă întreabă de tine, a spus Nuzha, o să-i spun că te-ai dus să dai o mână de ajutor la şcoală.

Fatima s-a uitat după Burhan. Era ceva mai încolo, cu spatele la ele, fluturând o batistă pe care o şterpelise din dulapul mamei.

---

[204] „Cine e?” (arabă).

[205] „Consultă-mă, doctore” (arabă).

Pe peron s-au adunat în total douăsprezece femei. S-au urcat în vagon şi s-au aşezat pe trei rânduri de bănci de lemn, în timp ce la ferestre se iveau zorile.

Fatima îşi simțea mintea înceţoşată de frică. Deşi Nuzha avea să-şi țină cu siguranță promisiunea, Burhan putea s-o pârască tatei, care, desigur, avea să-i spună mamei. Şi de ea se temea cel mai tare. La ei în casă nu tatăl era cel care făcea legea, el mai degrabă întrupa legea, era numele pe care Widad îl pomenea ca pe o sperietoare ca să-i înspăimânte pe copii.

Până nu de mult, Fatima fusese convinsă de mânia închipuită a tatălui şi tăcea ori de câte ori el intra în casă. Dar a doua zi după *istiqbal*-ul de la doamna Atwan, auzise glasul mamei ei răzbătând furios din biroul tatei.

— Ştiu, a răspuns tatăl ei. Mi-a spus Hassan. L-am sfătuit să vândă.

— Cum? L-ai *sfătuit*?

— Da.

— *Fazee'a*[206]! Peţitorii vin zi şi noapte şi tu ai de gând să-i refuzi pe toți!

— Chiar zi şi noapte?

— Lasă că am aflat eu despre Midhat Kamal. Eram în casă. Nu te face că nu ştii!

— Încetează!

---

[206] „Îngrozitor" (arabă).

— Cum să încetez, când tu ai hotărât să nu-mi spui nici asta? Bunica lui ne-a invitat la cafea – *ya Allah*! Cine mai are un bărbat ca al meu?

S-a auzit o bătaie din palme.

— Am zis să încetezi!

— Acum are mare căutare. Dar n-o să dureze la nesfârşit. Ce-ai vrea? S-o ceară emirul? Care crezi tu că e bărbatul ideal? Nu e chiar atât de frumoasă, Nimr, şi pe lumea asta sunt mii de fete frumoase, frumusețea e pe toate drumurile. Las' că te ştiu eu, ştiu că o să aştepți până când numele neamului o să fie dat uitării. Vrei să mă omori? Asta vrei? Să mă omori, să scapi de mine? Nici în iad nu găseşti un bărbat ca tine.

Mai târziu, Fatima şi-a dat seama că fusese martora unei ştirbituri în buna înțelegere dintre părinții ei. Ceea ce însemna că mama nu era cea mai nimerită cale de comunicare cu tatăl şi că amenințarea „Se supără tata" ar fi putut să nu fie mereu adevărată. Din clipa aceea, nu de mânia tatei a început să se teamă Fatima, ci de a mamei. Nu de lege se temea ea, ci de cea care o aplica. Şi studiindu-l pe taică-său, a început să se mire că se lăsase dusă de nas atât de uşor. El părea mult prea preocupat de viața din afara căminului ca să le acorde prea multă atenție şi, chiar dacă o mai băgase în seamă în ultimii ani, grija lui de-a o mărita bine era ca o prelungire a ocupației sale de judecător: o evalua de la distanță.

— Nu te teme, i-a spus Muna. Stăm doar câteva ceasuri, să ascultăm cuvântările.

În lumina zorilor, Fatima a băgat de seamă că pielea din jurul ochilor prietenei sale era brăzdată de riduri fine.

— Te-ai măritat? a întrebat-o Fatima.

— Nu, a răspuns Muna cu ochii luminați de zâmbet. M-am făcut profesoară. La şcoala Fatimiyah. Tu te-ai măritat?

— Nu încă, a răspuns Fatima întorcând capul spre fereastră.

Au zăbovit pe peron până s-au golit toate vagoanele. Din grupul lor s-a desprins o conducătoare: o femeie mai în vârstă, cu văl şi cu o umbrelă albă pe care o ținea dinainte ca pe un toiag. Le-a îndrumat spre stradă. Muna a apucat-o pe Fatima de mână.

— Mi-a fost dor de tine.

Fatima şi-a dus palma la piept, în semn că şi ei îi fusese dor, şi a simțit cu uimire bătăile puternice ale inimii.

Drumurile erau înțesate de lume. Vânturile nopții încă se făceau simțite şi femeile s-au îngrămădit laolaltă. Fatimei îi părea rău că nu avea nişte pantofi mai solizi. Ajuns la Poarta Jaffa, puhoiul de lume s-a revărsat pe sub turnul cu ceas şi călăreții descălecați şi-au condus caii de frâie. Era o zarvă nemaipomenită. Şi-a dat seama că se înşelase cu totul crezând că o să fie ca la Nebi Rubin. Acolo era o sărbătoare pe plajă, cu mulți copii, aici era o sărbătoare a bărbaților. Niciodată nu văzuse atât de mulți. Se uita la mişcările lor smucite, la fălcile şi la cefele lor dezgolite şi, în mintea ei, plecarea la festivalul Nebi Musa şi plecarea de acasă ca femeie măritată au căpătat aceeaşi semnificație. Amândouă înşelătoare, amândouă

dezgustătoare. Şi-a împreunat mâinile pe sub şal şi cu degetul mare rămas liber a început să tragă nervoasă de cordonul din talie.

— Stați pe lângă perete, doamnelor!

Umbrela albă le-a condus spre locul umbrit de sub arcadă.

— N-am crezut c-o să fie atâta lume, a exclamat Muna ridicând mâinile ca să bată din palme.

Fatima rămăsese cu ochii la bărbați şi, simțind că începe să-i curgă nasul, şi-a ridicat mâna pe sub văl.

În clipa aceea l-a zărit pe Midhat Kamal. În jurul lui se făcuse loc, iar cineva începuse să danseze. Ştia cum arată pentru că Burhan îl văzuse trecând prin fața casei lor cu câteva săptămâni în urmă şi o chemase la fereastră. Acum Midhat râdea. Ridicase brațele să se apere de alt tânăr, ceva mai înalt decât el, cu pielea mai întunecată şi cu un nas drept ca o săgeată, care-l apucase de ceafă. Văzându-i chipul, a simțit o mare uşurare. Nu părea înspăimântător. Culoarea arămie a feței, zâmbetul... L-a privit curioasă. Asemenea ei, şi el izbutea cumva să participe la ce se petrece în jurul lui, ținându-se însă deoparte şi observând. Aşa cum stătea acolo, râzând, avea un aer lejer. Vorbea cu tovarăşul său. A izbucnit din nou în râs şi trăsăturile feței i s-au lățit.

Apoi pieptul Fatimei a vibrat din nou de ropotul tobei şi a săgetat-o un gând rece ca gheața: probabil că născocea totul. Purtată de aceleaşi visuri ca întotdeauna. Nu-l cunoştea pe Midhat Kamal. Îi auzise doar numele şi

încropise o imagine din povestirile lui Burhan, iar acum era limpede că-i atribuia nişte calităţi şi-l distingea în mulţime. De aceea îl remarcase în marea aceea de bărbaţi, ca fiind deosebit şi omenos.

El şi-a abătut puţin privirea de la dansatori şi s-a încruntat uşor, coborând sprâncenele – avea chipul puternic luminat de soare –, iar ea şi-a dat seama că o văzuse. Luată prin surprindere, şi-a întors iute faţa. Apoi, asemenea unei vietăţi conştiente de umbra sa, nu s-a putut stăpâni să-l privească cu coada ochiului. El rămăsese cu ochii la ea. Deşi avea faţa acoperită, era convinsă că o recunoscuse. Şi se îndrepta fără greş spre ea. Orice gând lasă o umbră şi i-a trecut prin minte că era posibil ca el să fi fost atras tocmai de privirea ei insistentă. Ea îl provocase, el nu avea de unde să ştie cine e, pentru el era doar o femeie care îmbiase un bărbat să se apropie. Neştiind ce cale să aleagă, în ultima clipă s-a hotărât să le urmeze pe amândouă: l-a înfruntat cu privirea, după care s-a răsucit pe călcâie şi s-a retras printre şalurile, fustele şi umbrelele celorlalte femei.

În faţa Clubului Arab s-a iscat o învălmăşeală când au apărut nişte pahare de carton purtate pe deasupra capetelor. Midhat a apucat unul, vărsând câţiva stropi care i s-au uscat în aceeaşi clipă pe degete, lăsându-le lipicioase şi greţoase. În pahar era puţină limonadă. Gura i s-a umplut de salivă. A dat-o pe gât: era caldă şi dulce.

Lumea stătea sprijinită de pereți şi în balconul Clubului Arab se afla un şir de bărbați cu *tarbush*-uri şi costume albe care țineau în mâini nişte hârtii şi se jucau cu cravatele. Un bărbat atrăgea atenția fluturând un steag. Şi a apărut din nou Basil, cu câteva rânduri mai în față, strigând cu pumnul în aer.

Tot mai multe voci scandau: „Falastin arad-na, al-Yahud aklab-na! Falastin arad-na! Al Yakud aklab-na!". Vorbele se împrăştiau iute în mulțime, din gură în gură: „Palestina e pământul nostru. Evreii sunt câinii noştri". I-au pătruns lui Midhat în urechi şi i s-au întipărit în minte şi, curând, n-a mai simțit nici stânjeneala, nici murdăria sau sudoarea, nici setea pe care i-o stârnise limonada. Erau toți un trup. Şi-şi simțea din nou pieptul copleşit de bucuria aceea ciudată, stârnită de ritmul scandării, iar senzația i s-a răspândit apoi spre mâini şi picioare, care se mişcau ca lovite de ciocănele. Bătea din palme şi tropăia.

Întorcând capul, Midhat a văzut lângă poartă un pumn izbind o căpățână şi pete întunecate împroşcate pe zid. În clipa aceea s-a trezit la realitate. A simțit o cocleală în gură. O durere i-a săgetat pieptul şi urechile, iar bătăile tobelor i-au stârnit un val de spaimă. Un om s-a clătinat şi chipurile altora s-au schimonosit, brăzdate asemenea unor măşti. Guri pline de salivă, ochi înfierbântați, brațe scuturate ca nişte ciomege. Cuvintele prindeau sens, dându-şi la iveală toată violența. Şi-a venit în fire şi a simțit că firele de lână ale hainei îi înțeapă spinarea şi brațele prin cămaşa năclăită de sudoare. În cele din urmă, primul vorbitor şi-a

început cuvântarea în balcon şi tobele au încetat să mai bată, aşa cum se opreşte vântul.

În spatele celui care vorbea se flutura un steag cu chipul emirului Faisal, iar Midhat a privit din nou înapoi. Urmele violenței la care fusese martor mai devreme dispăruseră, nu mai zărea nici petele de sânge, dar turnul ceasului de deasupra Porții Jaffa era destul de departe, iar drumul, blocat de mulțimea de oameni. Se înşelase crezând că ar putea să dea de Jamil acolo.

Mulțimea s-a înfuriat din nou. Zidul cel mai apropiat era în dreapta lui. Midhat a început să-şi croiască drum, împingând spinări asudate cu brațele lui la fel de asudate.

— Pardon, scuzați!

Şi-a luat o înfățişare suferindă, dar nu l-a ajutat în nici un fel să străbată mulțimea mai iute. Zidul era rece, umed şi aspru. Nefericiții care stăteau lângă el erau atât de striviți, încât înțelegea de ce mulți dintre ei se cățăraseră mai sus. Un băiat plângea. Midhat şi-a scos batista din buzunar şi i-a întins-o, dar băiatul nu a luat în seamă bucata de pânză ce se desfăcea dinaintea lui. Lacrimile îl podideau în continuare, prelingându-i-se pe chip.

Scandările s-au întețit din nou. Midhat a observat o deschizătură în zid în spatele băiatului.

— Hai, ia-o, Amo!

A întins mâna să-l mângâie pe spate, dar băiatul s-a tras înapoi şi l-a lovit în stomac. Midhat a gemut surprins. Cu ochii ațintiți la chipul boțit care se ferea de el, a tras adânc aer în piept şi s-a avântat spre deschiderea din zid.

Dădea într-o potecă înțesată cu lume care se îngrămădea spre o piațetă, dar de pe panta dealului şi-a dat seama că nu erau atât de mulți oameni. Şi-a croit din nou drum împingându-se printre ei, arborând aceeaşi suferință, cu colțurile buzelor lăsate asemenea băiatului care plângea mai devreme.

În aerul rece din stradă, a simțit cum îi îngheață sudoarea pe haine şi a tras aer în piept uimit. Îl dureau coastele. Drumul l-a purtat pe sub o boltă mare şi, în scurtă vreme, mulțimea a rămas în urmă, doar o vibrație înfundată în zidurile de piatră. S-a sprijinit de perete, îi răcorea ceafa. A ridicat capul şi a văzut o bucată de cer albastru captivă între clădiri.

Din direcția opusă răzbătea un sunet nou. Alt ritm, altfel de tobe, care se tot apropia. Apoi sunetul s-a limpezit, era un tropot de marş. Un-doi un-doi, izbind dalele.

De după colț a apărut prima pereche. Apoi au trecut şi ceilalți pe lângă el, fără să-l bage în seamă, ca o armată de năluci. Un-doi, un-doi. Jachete bej cu cravate, pantaloni scurții cafenii. Cizme militare, un-doi. A crezut, mai întâi, că englezii aduseseră armata să păzească lumea la pelerinaj. Dar privindu-le fețele, şi-a dat seama că nu erau englezi şi nici indieni din colonii. Şi-a amintit spusele lui Basil despre „armata sionistă". Şi tot treceau pe lângă el cu sutele, nu numai bărbați: vedea şi bucle prinse cu agrafe peste cap. Toți mărşăluiau în acelaşi ritm, cu puştile agățate pe spate şi cartuşierele legate la brâu. Unu-doi,

tălpile lor loveau pământul. Ultima pereche a cotit şi s-au făcut nevăzuți.

Midhat a rupt-o la fugă. Poate că, dacă ar fi luptat şi el în armată, ar fi înțeles cum se făcea că atâția oameni la un loc nu mai arătau deloc a oameni. Mai citise despre mulțimi şi cu alte ocazii, când era la universitate chiar scrisese eseuri despre Revoluția Franceză, văzuse fotografii, rapoarte – dar nu mai făcuse niciodată parte dintr-una. Ceea ce-l înspăimânta cel mai tare, ce-l făcea să se cutremure pe când iuțea pasul, înconjurat de strigăte, era faptul că *simțise* ceva. Înflăcărarea de-a fi împreună, unit cu ceilalți, acolo dinaintea Clubului Arab.

Dincolo de Poarta Sion a trecut pe lângă nişte polițişti care se aflau lângă zidul cetății, fluturându-şi puştile, şi l-a cuprins teama. Soarele de amiază ardea puternic. Şirul de taxiuri se întindea până la Poarta Damascului şi avântul i-a scăzut la gândul de-a merge pe jos. Făcuse doar câțiva paşi când un polițist cu cască de pânză a început să alerge spre el, ținându-şi puşca.

— Trebuie să te percheziționez.

— Poftim?

Polițistul a ridicat cătarea puştii. Midhat a ridicat mâinile.

— Trebuie să te percheziționez.

— Dar... eu plecam de-aici.

— Rămâi cu mâinile sus!

Atingerea dură a degetelor polițistului i-a stârnit din nou durerea din coaste. El i-a pipăit talia, apoi şi-a trecut

palmele de-a lungul picioarelor, i-a cercetat manşetele pantalonilor, după care i-a cerut să-şi scoată pantofii. Şosetele îi erau fleaşcă de sudoare şi a simțit că-l dor tălpile când a atins pământul.

— Bine. Poți să pleci.

În capătul drumului s-a ivit un taxi. Midhat a fluierat, i-a făcut semn cu mâna şi, aşezându-se pe locul din spate, a spus gâfâind:

— La Nablus!

— Trebuie s-o luăm pe ocolite, a spus şoferul.

— *Mashi*, ia-o pe ocolite!

A închis ochii şi şi-a sprijinit spatele de spătarul banchetei de piele. Claxoane, țipete. Răsuflarea i s-a mai domolit: avea să doarmă. Dar când să închidă ochii, în spatele pleoapelor i-a apărut imaginea lui Jamil. Pierdut într-o mare de trupuri. A deschis ochii iute.

Pe drum, un şir de pelerini înainta cu greu. Pe margine, negustori ambulanți îşi țineau mâinile căuş la frunte.

— Ar trebui să le spună cineva, a zis şoferul aplecându-se peste volan ca să privească pe geam.

— Da, a încuviințat Midhat.

Pelerinii băteau tobele. Midhat şi l-a închipuit din nou pe Jamil, altfel de data asta: mai înalt cu câteva capete decât ceilalți, croindu-şi drum prin mulțime ca un înotător care ieşea satisfăcut din apă.

***

— Ce s-a întâmplat? a întrebat Teta.

— Vreau nişte apă.

— Ce s-a întâmplat?

— Nu ştiu. N-ar fi trebuit să ne ducem, a fost o idee nesăbuită.

— Şi Jamil unde e?

Midhat a băut cu lăcămie şi s-a şters la gură.

— L-ai lăsat acolo?

— Nu, Teta, era mare înghesuială. N-ai cum să înțelegi.

— Ce să nu înțeleg?

— Era înghesuială, Teta! Era... era, a bâiguit el, aşezându-se şi luându-şi capul în palme. N-o să pățească nimic.

— Trebuie să-i spunem lui Um Jamil.

— Ce s-o mai îngrijorăm şi pe ea? Mai aşteaptă. Încă puțin.

Teta l-a țintuit cu privirea. „Încă puțin” era un semn de renunțare. Midhat s-a ridicat, recunoscându-şi înfrângerea.

— *Yalla*, a spus el.

N-a fost nevoie decât de o privire spre Um Jamil ca Midhat să-şi dea seama că va trebui să îndulcească adevărul. La masa din bucătărie, femeile l-au asaltat cu întrebări şi, în ciuda oboselii, s-a străduit să le povestească pe scurt ce văzuse: mulțimea uriaşă, arşița, scandările, cum s-a pierdut de Jamil, hotărârea – asupra căreia a stăruit – de-a se lăsa dus de mulțime ca să-l găsească, ceea

ce era imposibil, după cum şi-a dat seama apoi, cuvântările pe care nici nu şi le mai amintea bine, steagul lui Faisal, şi cum scăpase, în cele din urmă. Ele rămăseseră cu gura căscată asemenea copiilor dinaintea unui *hakawati*[207]. La un moment dat, Um Jamil a ridicat mâna să-l oprească şi a strâns din buze. Midhat a văzut că începe să-i tremure capul şi tare ar mai fi vrut ca ea să nu-l fi oprit, să fi putut să îndrepte ceea ce spusese, să n-o lase să-şi închipuie cine ştie ce. Acum, că nu se mai dezvinovățea în fața lui Teta, îşi dădea seama pe deplin ce lucru groaznic făcuse lăsându-l pe Jamil acolo. Chiar aşa, simplificate, lucrurile pe care le povestise îl învinovățeau cu prisosință.

— O să pun apă la fiert, a spus Teta.

A aruncat pe masă un mănunchi de salvie uscată, iar Midhat a luat o frunză în mână.

— Dar nu s-a întâmplat nimic, sunt sigur!

Chipul brăzdat de riduri al lui Um Jamil era scăldat de lacrimi.

— Nu s-a întâmplat nimic, s-a văicărit Teta.

Apa a fiert, apoi ceaiul a căpătat o culoare aurie. Lui Um Jamil i se zbătea pieptul de suspine. Teta a turnat ceaiul în trei ceşti şi a scotocit prin cămară după nişte pâine şi un borcan cu *labneh* în ulei de măsline, punând puțin pe o farfurie. Midhat a înmuiat încet pâinea în ulei şi a urmărit cum se întinde pe farfuria de porțelan.

---

[207] „Povestitor” (arabă).

Era aproape şapte când au auzit deschizându-se uşa de la intrare.

— Vai, mama! a strigat Um Jamil.

Scaunele au scârțâit. Jamil avea un ochi învineţit şi buza spartă, iar gulerul cămăşii îi era năclăit de sudoare şi murdărie. S-a prins deodată de marginea bufetului, de parcă ar fi fost cât pe-aici să se prăbuşească.

— O, Doamne! a exclamat Midhat.

— Aici erai? a zis Jamil.

Midhat a dat să spună ceva. Dar a constatat cu groază că nu putea.

— Ce-ai pățit la față? a întrebat Um Jamil.

— M-a lovit cineva cu cotul, a răspuns el tresărind de durere. Dansau cu toții. Dar tu unde te-ai dus? Te-am pierdut şi am încercat să te caut.

— Îmi pare rău, a bâiguit Midhat. Poliția... Şi am... Am plecat.

— L-ai lăsat acolo! Să-l bată! a izbucnit Teta.

— A făcut bine c-a plecat, a zis Jamil.

— Stai jos, *habibi*, i-a spus mama lui.

Jamil nu s-a aşezat.

— A fost groaznic. S-au năpustit asupra cartierului evreiesc, a urmat el privindu-l drept în ochi pe Midhat, care a înțeles că nu spunea chiar tot ce se petrecuse.

— Englezii au încuiat porțile. Iar eu a trebuit să aştept să se întunece ca să sar zidul.

— Şi Basil...?

— Nu l-am văzut pe Basil. M-am căznit doar să scap de-acolo. Sincer să-ți spun, habar nu am ce s-a întâmplat.

— Eşti rănit! a strigat Um Jamil arătând spre umărul lui.

Um Taher a icnit.

— Nu, mama, a ripostat Jamil îndepărtându-i mâna, nu e sângele meu.

S-a lăsat tăcerea.

— N-ar fi trebuit să ne ducem! a spus Midhat.

— Sigur că n-ar fi trebuit să vă duceți! a strigat Teta, ca şi când l-ar fi contrazis.

— Ba nu, a protestat Jamil ridicând o mână obosită. A fost bine că ne-am dus. E important c-am văzut cu ochii noştri.

Femeile s-au retras iute, una câte una, din mulțimea care se zbătea. Dincolo de Poarta Jaffa, înghesuiala era şi mai mare. Şi-au croit drum până la margine şi Fatima, înnebunită de groază, s-a adăpostit de dogoarea soarelui sub copertina farmaciei Christackis. După ea au venit şi alte femei, ținându-şi vălurile ca să nu le cadă de pe față, şi s-au îngrămădit lângă ea, sprijinite de geamul vitrinei. Farmacia era închisă duminica şi vitrina părea încremenită. Razele soarelui scoteau la iveală praful de pe un şir de sticluțe verzi cu medicamente, dar dincolo de reflecția copertinei era umbră şi lumina prăfoasă se pierdea în întuneric. Peste hărmălaie se auzeau voci care strigau în engleză. Vreo zece polițişti cu chipie roşii veneau alergând

pe drum. Auzind un strigăt puternic în dreptul Porții Jaffa, au încetinit pasul. În toată vânzoleala aceea era greu să-ți dai seama dacă se bătea cineva, până când undeva, mai la margine, s-au încăierat doi oameni, iar un englez înalt cu mutră de focă, nas gros şi umeri gârboviți s-a năpustit cu puşca ațintită.

— *Yalla ya banat!*[208] a strigat femeia care le conducea, ridicând umbrela deasupra capetelor celor două însoțitoare. Hai la taxiuri!

Au pornit ținându-se una de cealaltă şi s-au urcat în maşini. Fatima şi-a îngropat fața în mâini şi a început să murmure versetul Tronului[209].

— Eu nu am nici un ban, a strigat ea dintr-odată.

— Lasă că am eu, a spus Muna. Îmi pare rău, n-am ştiut cum o să fie. Nu te luam cu mine dacă ştiam!

— N-am nimic. Slavă Domnului. Bine c-am scăpat toate tefere.

Taxiul a lăsat-o mai întâi pe Fatima. Ea s-a îmbărbătat, pregătindu-se să dea ochii cu mama ei, să-i prezinte cea mai puțin ruşinoasă variantă a poveştii adevărate, căci cum ar fi putut să ia de bună o minciună văzând-o atât de prăfuită? Intrând în hol, a tras cu urechea, dar n-a auzit nimic. Mama nu se întorsese.

În baie şi-a frecat fruntea cu buretele, s-a dezbrăcat şi s-a spălat din cap până-n picioare. Îi răsuna încă în urechi

---

[208] „Fetelor” (arabă).

[209] Versetul 255 din a doua sură a Coranului.

mulțimea agitată. Vedea procesiunea şi învălmăşeala, marea aceea zbuciumată de bărbați – fiecare cu un scop în minte – din trupurile cărora lua ființă o convingere ce prindea formă şi înțeles în spațiul dintre ei.

În dormitor, Nuzha stătea pe burtă şi citea o revistă.

— Burhan e acasă?

— A, ai venit! Da, e acasă, dar n-o să te pârască. Cum a fost?

— Brutal.

Nuzha a tresărit surprinsă.

— Ai nevoie de ceva de la bucătărie?

Sora ei a clătinat din cap. Fatima a ieşit şi a coborât scara.

— Baba, a şoptit ea dinaintea uşii biroului tatălui ei.

Nici un răspuns.

— Baba, a rostit ea ceva mai tare.

S-a auzit scârțâitul unui scaun.

— *Meen?*

— Fatima.

Uşa era înțepenită în covor.

— Împinge-o!

S-a deschis cu un zgomot înfundat şi Fatima a intrat în camera încălzită de soare. Pe biroul la care stătea tatăl ei erau deschise două cărți groase. Încăperea înțesată de perne mirosea a hârtie mucegăită şi a trupuri. O strălucire verzuie acoperea geamurile.

— Ce e?

Nimr avea ochelarii ridicați pe fruntea încrețită.

— Pot să mă aşez?

El a privit-o uşor mirat, dar nu s-a împotrivit.

— Baba..., a început ea trăgând aer în piept. Aş vrea să te întreb despre...

Şi-a trecut degetul peste fustă de-a lungul piciorului şi a ridicat privirea. Dar nu s-a uitat la el, ci la raftul de cărți. De undeva, din altă cameră, se auzea muzică.

— Mi-e frică.

— Frică?

Ea a plecat capul.

— Ei, să nu-ți fie frică din pricina *aceea*. Şi n-o mai lua în seamă pe maică-ta!

Şi-a scos ochelarii de pe frunte şi s-a aşezat de-a curmezişul scaunului.

— Ce ştie ea... Ascultă, *habibti*, nu-ți face griji, o să-ți găsim noi un soț. Unul bogat, cu renume, dintr-o familie bună.

— Dar Midhat Kamal...?

El a tras aer în piept înainte să răspundă. Apoi a expirat, clătinând din cap.

— Familia Kamal nu e de nici o ispravă, Fatima.

— De ce?

— Pentru că eu vreau ceva mai bun... Vreau...

Buzele au început să i se mişte iute, în căutarea vorbelor potrivite.

— Dar cum îndrăzneşti să mă iei la întrebări? a izbutit să spună în cele din urmă, cu voce foarte uimită. Sunt tatăl tău. Chiar să-ți fie ruşine, Fatima. Ruşine!

— Îmi pare rău. Doar că mi-e frică şi cred că Midhat ar...

— De ce l-ai vrea? Aşa te-a învățat maică-ta să-mi spui?

— Nu, Burhan mi-a povestit despre el. Aş vrea să...

— Ai vrea să te măriți cu acest Kamal.

— Da.

— Nu e potrivit pentru tine.

— De ce? De ce crezi că nu e potrivit?

El a deschis gura din nou, dar de data asta a lăsat mânia deoparte şi i-a tăiat-o scurt:

— Pentru că nu e îndeajuns de bun. Nu e îndeajuns de bun să fie rudă cu mine. Cine e Kamal? Un nimeni! a exclamat el răguşit. *Yalla*, ce-ți place la el? Spune-mi.

Ea a şovăit. Ce zi anapoda! Să dea de piedici la care nu s-ar fi aşteptat. S-a străduit să-şi amintească puținele calități ale lui Midhat pe care le ştia.

— Îmi place că a fost în Franța, a început ea. I se spune Parizianul. E foarte rafinat... Aşa se zice. Îmi place cum arată. Şi-mi place...

— L-ai văzut?

— Mi l-a arătat Burhan, a adăugat ea iute, pe fereastră.

— Trebuie să vorbesc cu Burhan!

— El n-a vrut, de fapt, eu l-am rugat. Eu am vrut să ştiu, e vina mea... pentru că te-am auzit vorbind cu mama despre el... despre Midhat, şi eram curioasă cum arată. Iar Burhan era lângă mine şi mi l-a arătat pe fereastră când trecea pe stradă împreună cu alții şi Burhan mi-a spus: „Uite, ăla, ăla e!”.

— Şi tu ai hotărât că-ți place?

— Da.

— *Ya Rubbi, Ya... Rubbi*[210]. Şi din ce face bani?

— Din îmbrăcăminte. Face negoț. La Nablus şi la Cairo, cred.

— Ei, cred că banii o să fie la adăpost. Nu toată lumea are banii în siguranță, a spus el clătinând din cap. Lasă-mă să mă gândesc.

S-a aşezat apoi cum trebuie pe scaun. După câteva clipe, Fatima şi-a dat seama că ăsta era semnul că trebuie să plece.

— Mulțumesc, Baba.

— *Yalla*.

Când intrase în baie, Fatima luase următoarea hotărâre: chiar dacă diferența dintre Midhat şi ceilalți bărbați era doar o închipuire a minții ei, era oricum mai bună decât necunoscutul absolut. Mai bine să nutrească o convingere neîntemeiată şi să hotărască de una singură, decât să se pomenească apucată de gât şi azvârlită în prăpastie.

11

Cum pornise de fapt revolta aceea? Era o întrebare pe care mulți şi-o puneau. Istorisirile se contraziceau şi fiecare martor jura că spusele lui sunt adevărate. După unii, violențele începuseră când un băiat evreu înşfăcase un

---

[210] „Domnul meu” (arabă).

steag al Profetului şi rupsese un colţ. Alţii susţineau că cel care ducea steagul o scuipase pe o bătrână creştină şi o numise cățea sionistă. După spusele altora, nu fusese vorba de nici un steag, ci totul pornise de la o întâmplare din holul Hotelului Amdursky, unde un bătrân fusese trântit pe jos şi ciomăgit. Unii ziceau că bătrânul era evreu, iar atacatorii erau arabi, alţii susţineau că bătrânul era arab şi bătăuşii erau evrei din armata lui Jabotinski; toţi povesteau că, atunci când cineva îi sărise în ajutor bătrânului rănit la cap, care sângera pe pardoseala de marmură, salvatorul fusese înjunghiat pe loc de agresori şi că sălbaticii aceia ar trebui traşi la răspundere pentru violenţele ce au izbucnit îndată pe stradă, soldate cu patru arabi şi cinci evrei ucişi, şi mai mulţi răniţi.

Alt motiv pentru care nu se ştia mai nimic era însăşi construcţia vechiului Ierusalim. Străduţele coteau la întâmplare şi treptele împiedicau trecerea cailor sau a vehiculelor, iar zidurile de piatră erau atât de groase, încât ceea ce se întâmpla pe o stradă nu se putea auzi pe cea învecinată. Degeaba pierduseră englezii luni întregi să alcătuiască o hartă a oraşului şi se străduiau să-l împartă în patru cartiere după cele patru identităţi principale – creând un model care avea să capete faimă şi să fie considerat veşnic, aşa încât, cincizeci de ani mai târziu, până şi arabii care vor vinde medalioane cu cele patru cartiere vor uita că e o invenţie a englezilor care să-i ajute pe soldaţi să se orienteze mai uşor pe drumuri şi să-şi dea seama cine sunt locuitorii după numele străzii celei mai

apropiate: tu eşti creştin, tu eşti evreu, tu eşti armean. Dar în aprilie 1920, englezii încă se rătăceau şi întrebau pe unde s-o ia. Iar în dimineața sărbătorii Nebi Musa aveau atât de puțini oameni de ordine, încât haosul stârnit a durat trei zile. În tot acest timp, penele smulse din perne zburau de la ferestre asemenea fulgilor de zăpadă care se topiseră nu de mult, şi, aterizând pe caldarâm, se înroşeau la atingerea sângelui întunecat, strălucitor din şanțuri. După trei zile, când s-a instituit interdicția de circulație, roşul se înnegrise din pricina murdăriei, iar cei care conduseseră mulțimea, îndemnând-o de pe acoperişul Clubului Arab să se împotrivească cu orice preț proiectului sionist sau altminteri să protesteze demn şi paşnic, fugiseră în Egipt, fiind condamnați la închisoare, în absență.

— Nu mai suntem în secolul al XII-lea, părinte, a spus Père Antoine. Nu ne mai aşteptăm să intrăm într-un război sfânt.

Barba lui Père Lavigne a măturat masa de lucru când el a întins mâna să prindă o foaie care zburase.

— Nu e război sfânt, Antoine. A fost o revoltă. Nu exagera, te rog. Englezii nu sunt aici de prea mult timp... Nu ştiu ce are stiloul ăsta, nu mai scrie, aşa dintr-odată.

A apăsat penița pe hârtie, lăsând o zgârietură subțire în formă de I.

— Îmi fac griji pentru creştini.

— Pentru creştini îţi faci tu griji! a exclamat Lavigne schiţând un zâmbet. A, mi-am adus aminte... Societatea Orientală Palestiniană nou înfiinţată se întruneşte joia viitoare. Vii şi tu? O să ţin o cuvântare în deschidere.

— Cum aşa?

— M-au ales preşedinte.

Ochii i s-au umezit puţin. Poate din pricina luminii.

— Minunat! Felicitări!

— O să ne întrunim aici, la mănăstire. *Alors*... să nu te duci la Nablus, te rog, măcar de data asta.

— Sigur că da. O să rămân.

— Dumnezeu să te aibă în pază, a spus Lavigne fără să ridice ochii, apăsând încă o dată peniţa pe hârtie.

Père Antoine a plecat capul să-şi pună pălăria şi a ieşit în zăpuşeala ce domnea sub arcadele mănăstirii. Era luna mai şi Ierusalimul se cocea deja de căldură. A mers la umbra subţire a pereţilor până la chilia lui.

Deşi administraţia civilă britanică în Palestina abia fusese ratificată, pe Antoine îl tulburase revolta de la Nebi Musa. El era aici, la Ierusalim, când năvăliseră manifestanţii, stătea chiar în curtea din faţa Sfântului Mormânt când gloata de bărbaţi puternici dăduse buzna pe porţile înalte de lemn. Mulţimea s-a despicat şi el s-a trezit în faţa unei privelişti: o targă ţinută strâmb, gata să se răstoarne, sânge picurând pe dale. Trupul unui credincios, legănarea braţului unui nevinovat ucis în timp ce se ruga.

În toţi anii de când se afla acolo, nu fusese niciodată atât de tulburat. Îi sărea inima din piept când vedea arabi

tineri pe la colțurile străzii. Şi-a pierdut cumpătul pe terasa spitalului din Nablus şi abia şi-a putut isprăvi interviurile. Se gândise că cel mai bine ar fi să discute cu mentorul lui. Dar acum îşi dădea seama că se înşelase, şi asta îl durea destul. A urcat treptele spre chilia lui, gândindu-se cum e mai bine să aducă vorba despre asta cu maica Louise.

După-masă a luat un autobuz spre nord şi a ajuns la maici după căderea serii. La intrare, maica Sarah i-a spus că Louise se dusese să vadă un copil bolnav aflat într-un sat la o depărtare de şapte ore de mers pe jos. Şi nu aveau habar când se va întoarce. Antoine şi-a petrecut următoarele trei zile la spital, notând toate ciudățeniile pe care le afla, simțindu-se încordat şi vulnerabil. Dar fiindcă n-a primit nici un semn de la Louise, s-a întors la Ierusalim, după cum îi promisese lui Lavigne, fără să aibă parte de alinarea obişnuită.

Joi după-amiază, cu jumătate de oră înainte de întrunirea societății lui Lavigne, Antoine a ridicat privirea de la masa lui de lucru din biblioteca şcolii şi a văzut că nu mai e singur. Pe treptele bibliotecii coborau trei polițişti englezi. Dacă nu şi-ar fi scos atât de iute chipiele cu gesturile grăbite ale oamenilor care se găsesc în locuri sfinte, Antoine ar fi crezut că aveau să-l aresteze.

— Bună ziua, părinte Anthony, a spus cel din mijloc. Eu sunt maiorul Hodges.

— Bună ziua, a răspuns Antoine.

— Am venit să vă cerem ajutorul.

Maiorul Hodges nu era mic de statură. Dar lăsa impresia asta pentru că avea capul destul de mare. Părul îi era cărunt, mustața neagră şi tunsă mult deasupra buzei de sus. Avea bărbia mică, sau mai degrabă umbrită de halca de carne de dedesubt, care-i ieşea de sub guler, dând pe dinafară. Şi când şi-a dres vocea şi şi-a răsucit corpul înțepenit ca să se uite la unul din ofițerii lui, movilița aceea de carne i s-a încrețit.

— Părinte Anthony, am auzit că sunteți un mare cunoscător al Nablusului.

— Cunoscător? Ei, nu ştiu ce să spun... Dar sunt interesat de Nablus, cu siguranță. Da, sunt interesat.

— Bine. Necazul cu Nablus e... îmi îngăduiți să stau jos?

— Sigur că da.

— Luați loc, domnilor.

Trei scaune au scârțâit pe dalele de piatră. Maiorul Hodges s-a aşezat lângă Antoine ținându-şi chipiul de cozorocul de piele.

— Necazul cu Nablus e că sunt răzvrătiți. Dar, spuneți-mi, mai e cineva pe-aici?

— Nu, sunt singur.

— Bine. Nablus! Sunt îngrozitori! Problema noastră e că nu avem pe nimeni care..., a urmat el aproape în şoaptă. Să ne dea informații... de pe la 1917 încoace. Le-am rugat pe călugărițele franceze să fie cu ochii pe ei, dar... necazul cu Nablus e că, după cum probabil ştiți, e un cuib de fanatici. O grămadă de răzvrătiți. Ceea ce noi, la DIC, adică

Departamentul de Investigații Criminale, numim zurbagii. Chiar mai răi decât la Hebron, poate.

Antoine a plecat capul, nu în semn de încuviințare, ci că ascultă.

— Dacă prinzi nişte răzvrătiți în Ierusalim, cu siguranță că doi din trei sunt din Nablus sau din împrejurimi. Nu-i o minciună. Ce vreau să spun e că-i tot mai greu să adunăm informații de pe teren, ca să zic aşa. Chiar am înființat de curând o secție nouă, însă, vă spun cinstit, zadarnic umblă vreunul din noi fără uniformă. Nimeni nu vrea să vorbească cu noi.

Antoine a aruncat o privire spre ceilalți doi ofițeri. Unul avea nişte favoriți mari, roşcați. Trăsăturile celuilalt erau delicate, adolescentine.

— Ne-am tot căznit să recrutăm un localnic. Dar tot patrulând am auzit că dumneavoastră ştiți mai multe despre locul acesta. Ce am vrea noi să aflăm e dacă întâmplările din zilele trecute au fost plănuite. Fiindcă Nablus e una din localitățile cele mai bine organizate din punct de vedere... cum să zic... al activităților... Şi, după cum am mai spus, sunt mai nesupuşi. Aşa că ar trebui să fim cu ochii pe ei să vedem dacă au vreun plan sistematic să agite masele. Înțelegeți? În ce-i priveşte pe evrei, ştim cine ce face. Cu arabii e un pic altfel. Uitați cum stă treaba, o să fiu cinstit cu dumneavoastră. Suntem depăşiți şi n-avem nici oameni. Am început să luăm amprente, dar ce avem noi nevoie, de fapt, sunt fapte, nume, alianțe. Bârfe de prin târg. De trei ani nu mai avem nici o informație

despre familiile de vază şi lucrurile se schimbă mereu... Şi vă rog să mă credeți că-i al dracului de greu să dai de un arab din Nablus care să vrea să spună ceva şi în care să avem încredere. Sau care să ştie engleză.

Apoi a făcut o pauză şi l-a privit drept în ochi pe Antoine.

— Ce-am vrea noi să aflăm e...

— Dacă am auzit ceva...

— Da, a încuviințat el din cap. Şi chiar, a urmat oftând, ceva mai mult. Ne întrebam dacă nu cumva ați vrea să lucrați pentru noi. Ştiu că vă ocupați de cele sfinte, dar să ştiți că nu e ceva neobişnuit în meseria dumneavoastră, chiar dacă nu vă vine să credeți. Şi am aflat că vorbiți limba lor şi că aveți o experiență destul de mare în studierea arabilor. Şi o să primiți şi o răsplată pentru asta, a spus zâmbind sarcastic, n-o să fie prea mare, dar veți primi desigur şi o distincție pentru serviciile dumneavoastră din partea Guvernului Maiestății Sale.

A încheiat strângând din buze. Ținea cozorocul cu degetele atât de strânse încât, după câte băgase de seamă Antoine, pielea de sub unghii i se albise de tot. Antoine şi-a întors privirea şi s-a uitat pe fereastra din partea cealaltă a separeului.

— Şi ce-ar însemna asta?

— Ar însemna, a repetat Hodges, să zăboviți prin piețe, să prindeți câte-o vorbă de ici şi de colo. Nimicuri, pentru început... Doar să ne dăm seama cine ar putea fi răzvrătiții. Apoi să vă faceți nişte prieteni.

Antoine a rămas pe gânduri, privind spre cer. Oamenii din Nablus sunt *nesupuşi*. Poate că erau. Era un oraş complicat, asemenea unui mecanism frumos ale cărui componente numeroase acționează în sensuri diferite ca să urnească vehiculul. Polițiştii ăştia erau nişte nătărăi, scoşi de prin te miri ce colț al imperiului ca să trateze orice caz de tulburare colonială după aceeaşi rețetă. Şi, cu toate acestea, în ciuda puternicului său dispreț față de ei, Antoine simțea o licărire de ceva... Să fie oare... şansă?

Adevărul era că probabil deținea deja informațiile de care aveau ei nevoie. Ştia totul despre familii, despre certuri şi alianțe. Ştia ce fel de crime se înfăptuiau şi cum erau de obicei răzbunate. Nu-i trecuse niciodată prin minte că acele răzbunări pe care le nota uneori ar trebui să intre în atenția englezilor, el le observa doar din punct de vedere antropologic. Totuşi, iată-le notate acolo, în carnetul lui, gata să fie studiate. Scenele sângeroase de la Nebi Musa i-au revenit cu putere în minte.

— *O Jesu, vivens in Maria veni et vive in famulis tuis*[211]. Doamne Dumnezeule, milostiveşte-Te de mine în marea Ta milă.

Şi-a pus mâinile pe pântec şi a plecat capul.

— Ascultă-mă, Doamne. Nu ştiu încotro s-o iau. Arată-mi pe ce cale să apuc, ce hotărâre să iau. Mă închin cu umilință dinaintea Ta.

Sergentul a rămas cu ochii căscați.

---

[211] „Isuse care vieţuieşti în Maria, sălăşluieşte-Te şi în robul Tău” (lat.).

— Îmi pare rău, dar, de fapt, nu am nimic să vă spun.

— Ah, a exclamat sergentul cu uimire stăpânită. În cazul acesta, dacă nu v-ar deranja... ați putea oricum să vă mai gândiți la ce-am vorbit.

A vârât mâna în buzunar şi a scos un plic închis şi o carte de vizită.

— Maiorul Hodges e numele meu şi sunt încartiruit la sediul poliției din vechiul complex rusesc.

— Răspunsul meu e nu.

— Da, da..., a şovăit Hodges. Totuşi, mai trec eu pe-aici peste câteva zile să văd... ce mai faceți.

Şi, înainte ca Antoine să-l întrerupă din nou, s-a ridicat în picioare.

— Bine, băieți, luați-vă rămas-bun de la părinte. La revedere, părinte Anthony. Hai să mergem!

***

La întrunirea lui Père Lavigne au venit câțiva cărturari evrei şi arabi, însă majoritatea păreau să fie englezi şi francezi, mulți de la École, mai erau câțiva americani, greci şi armeni, printre care nişte preoți şi rabini care ieşeau în evidență prin veşmintele clericale şi prin ceea ce purtau pe cap, dar şi arheologi şi diplomați care se deosebeau unii de alții prin cât de spilcuiți şi de pomădați erau. Deşi adunarea fusese anunțată public, singurele persoane fără vreo legătură cu cercetarea pe care le observase Antoine

erau patru femei care sporovăiau pe rândul din spate. Ele şi-au făcut semne să tacă atunci când Père Lavigne s-a înfiinţat la tribună. Antoine s-a strecurat pe un scaun gol mai la margine.

Cum stătea acolo, singur, la tribună, lui Lavigne i s-a înteţit tremurul obişnuit. Mâna cu care îşi ţinea ochelarii pe nas îi tresărea, iar capul i se clătina de parcă ar fi încuviinţat ori s-ar fi înfiorat.

— Care e treaba noastră aici? a început el zâmbind larg. Dăm la iveală un spectacol din cale afară de ciudat. Europa, Asia, lumea întreagă tocmai a fost lovită de cele mai groaznice chinuri pe care le-a cunoscut vreodată istoria. Şi pământul se cutremură încă. Peste tot în lume, comisii întregi se dau peste cap să asigure pâinea cea de toate zilele pentru cetăţenii lor. Şi iată-ne adunaţi aici, domnilor, ca să discutăm despre înţelesul cuvintelor, despre reguli gramaticale şi chestiuni legate de geografia antică, de flori de câmp, de cântece vechi şi de litere scrijelite pe stâncile Palestinei, a spus el pufnind. Dar ştim cu toţii că asta e o treabă însemnată. Ceea ce urmează să facem nu e fără folos. Dimpotrivă. Dacă e ceva ce poate străbate întunericul viitorului, dacă e ceva omenesc ce poate arunca lumină asupra prezentului arătându-ne calea, dându-ne forţă să mergem mai departe, stârnindu-ne speranţe înalte, acestea sunt învăţămintele trecutului. Lumina istoriei.

S-a oprit să întoarcă pagina şi a căutat rândul cu degetul.

— Dar nu ne mai dorim acel tip de istorie născut din închipuire, care înfăţişează tablouri măreţe şi aşază învălmăşeala de întâmplări necontrolabile în şiruri ordonate. Nu. Metoda noastră, domnilor, se bazează pe precizie şi date corecte, chiar dacă acestea par mediocre. Istoria din ziua de azi înseamnă studiu minuţios, atent. Iar pentru asta nu ajung străduniile unui singur om. Nu mai trăim în vremurile lui Herodot şi nici în cele ale lui Bossuet sau Macaulay. Noi, domnilor, vom colabora. Şi, dacă mă uit în jurul meu, îmi dau seama că n-ar fi cu putinţă să adunăm atâtea cunoştinţe şi priceperi diferite ca ale dumneavoastră altundeva decât la Ierusalim, într-un tărâm atât de profund schimbat de-a lungul timpului de către o multitudine de civilizaţii.

Când au izbucnit aplauzele, Lavine a apucat din nou strâns o lentilă a ochelarilor. L-a îndepărtat cu o mişcare a mâinii pe cel care voia să-l ajute să coboare treptele şi s-a îndreptat încetişor spre locul său din primul rând. Apoi, ridicând o sprânceană groasă, i-a zâmbit celui de lângă el.

A urmat o scurtă cuvântare a consulului american, după care s-a anunţat pauza, înainte de prezentarea primelor lucrări. Ceaiul a fost servit în încăperea de alături.

— Doar lapte, vă rog, i-a spus Antoine celui care servea ceaiul.

Tânărul l-a privit neînţelegând.

— *Bas haleeb*, a urmat Antoine arătând spre carafă.

— Asta e o mare grozăvie. Turcii chiar n-aveau gusturi deloc, a exclamat dindărătul unei piramide de biscuiți de import un tânăr blond cu cărare pe mijloc.

— Arată ca un far, a spus interlocutorul său.

— Vorbiți despre ceas? a întrebat un al treilea bărbat, ceva mai scund.

— Da, a răspuns blondul. Storrs vrea să fie scos.

Antoine cunoştea prea bine turnul cu ceas. Se afla la Poarta Jaffa – o rămăşiță din timpul vechiului sultan, făcut din piatră tăiată industrial, complet nepotrivit cu stilul zidurilor vechii cetăți. Deschis la culoare, cu linii drepte, cu un arc boltit ca o potcoavă îndreptat spre un balcon ce dădea ocolul cadranului. Din vârf ieşea o semilună în care era cuibărită o stea. Se zice că fusese construit pe când se schimba modul de măsurare a timpului şi reprezenta un simbol al modernității sultanului.

Pauza de ceai era pe sfârşite. Cineva a anunțat titlul primei lucrări – „Clase de substantive în limbile hamitice” – şi, când lumea a început să se mişte, Antoine l-a prins din urmă pe Lavigne în dreptul uşii. Apucându-i mâna moale şi noduroasă într-a sa, l-a felicitat pe mentorul său pentru cuvântarea minunată. I-a spus că era o introducere fără cusur.

— Dar nu mai rămâi?

Gura lui Lavigne rămăsese deschisă. Buza de jos îi sângera puțin.

— Mai am nişte treburi de făcut. Îmi pare rău. Dar promit că vin la următoarea întrunire.

Când a ajuns la locuința maicilor, Antoine a găsit-o pe Louise aşezată singură la masă în refectoriul mic, bând un pahar cu apă.

Refectoriul din locuința călugărițelor fusese mărit cu câțiva ani înainte prin dărâmarea zidului dinspre mica seră, care, asemenea capacului de sticlă al unei cutii răsturnate, le îngăduia să vadă de la masă grădina luxuriantă de afară, aflată acum în semiîntuneric, cu o mică peluză mărginită de un şir de plante aromatice înflorite. Pe fiecare perete al sălii se afla câte un crucifix, iar din tavan atârna o lampă ca un castron de cupru, cu un pandantiv ponosit şi nişte mărgele de argint oxidat. Lumina nu era aprinsă.

— Maică, a început Antoine aşezându-se pe scaunul de răchită care a scârțâit. Şi-a pus mâinile pe blatul de marmură al mesei, simțindu-se istovit.

— Maică, am fost dus în ispită.

Maica Louise a rămas tăcută.

— Ştii bine, Antoine, că eu nu pot să te absolv de păcate.

La marginea blatului se vedea o urmă rotundă. A atins-o cu degetul; era aspră. Cineva lăsase acolo o jumătate de lămâie cu fața în jos.

— Ce ai făcut? a întrebat ea.

— Nu am făcut nimic, a răspuns el stăpânindu-şi cu greu tristețea din glas. Asta e şi izbânda mea.

Şi-a odihnit palma pe piatra rece şi a ascultat cu atenție ca să se încredințeze că nu e nimeni în preajmă. Apoi a privit-o pe Louise drept în ochii care, după câte a băgat de seamă, trădau mai multă teamă decât exprimase prin vorbe.

— Dar dumneata cum izbuteşti? a întrebat-o el. Cum poți să rămâi atât de pură?

— Cum? a repetat ea înfruntându-i privirea. Izbutesc pentru că nu sunt singură.

El s-a dat înapoi, iar ea a continuat:

— Nu trebuie să te descurajezi.

— Am uitat pentru ce am pornit la drum.

S-a pomenit gemând şi a simțit nevoia să-şi acopere fața.

— Ajută-mă, Doamne. Nu ştiu ce se întâmplă.

— Uiți pentru că eşti singur.

— Singur? a repetat Antoine uitându-se lung la ea.

— N-ai vrea să-mi spui ce s-a întâmplat? Putem merge în altă parte...

— Nu, adică... da. Pot să-ți spun şi aici. O să-ți spun aici. N-ai vrea să... Pot să închid uşa?

Maica Louise sărise deja în picioare, răsucise cheia într-o clipită, aşezându-se apoi la loc.

— Eram în bibliotecă.

A ridicat privirea spre geamul fumuriu al uşilor în care li se reflectau siluetele printre menouri şi bare.

— Da, eram singur. În biblioteca de la mănăstirea din Ierusalim, când a venit un polițist la mine. Citeam... Nu are

importanță ce anume. Mai erau doi cu el, a adăugat el plecând ochii. Poate că ar trebui să încep povestea mai dinainte... Nici nu ştiu de unde să încep...

— De-aici e foarte bine. Erai în bibliotecă.

— Da, în bibliotecă. Şi a apărut un polițist. Cu alți doi după el. Şi mi-a cerut să-i ajut. Fiindcă am cunoştințe, înțelegi? Spunea că-i îngrijorează ce se întâmplă la Nablus, că acolo sunt cei mai fanatici, cei mai... Ştii, a spus ceva. Maică, a spus că două treimi dintre răzvrătiții de la Nebi Musa erau din Nablus. Îți vine să crezi?

Maica Louise răsucea încet o coajă de pâine prăjită pe farfurioară. În general, nu era o persoană fără astâmpăr.

— Am întâmpinat probleme în Nablus, ştii prea bine! a spus ea lăsând coaja din mână şi scuturându-şi degetele de firimituri. Dar, înainte să zic altceva, vreau să subliniez că *noi* tot aici am rămas.

— Dar chiar să se închidă spitalul...

— Nu, nu închidem spitalul, părinte, îl predăm doar. Avem de gând să rămânem aici, să ne păstrăm clinica şi şcoala şi să ne continuăm vizitele în sat. Ştii prea bine, părinte, că scopul nostru nu a fost niciodată să-i schimbăm. Noi nu convertim, nici măcar nu predicăm... ci împlinim doar misia pe care ne-a dat-o Dumnezeu, a spus ea închinându-se iute.

— Da, ştiu asta. Dar chestiunea asta cu fanatismul... Adică, ştiu că ați avut probleme, mi-ai povestit. Şi se simte o înflăcărare, sunt sigur. Mie-mi place Nablusul. L-am iubit mereu. Dar, ştii, când am văzut grozăviile acelea din oraşul

vechi, mi-am dat seama că era ceva ce nu luasem în seamă, prefăcându-mă că nu e important... Uite ce mi-a dat sergentul acela.

A scos plicul din veşmânt şi l-a deschis. În el se afla o singură foaie pe antetul căreia scria STRICT SECRET.

Categorii
Naționalist
Profrancez
Antibritanic
Antisionist
Supus

— Supus? a exclamat maica Louise după câteva clipe. Doamne fereşte! Şi dumneata ai fost de acord? Să-i ajuți?

— Nu, ți-am spus. I-am refuzat.

— Dar ai fost tentat.

— Tentat? Sigur că da, am fost tentat. Dar s-o iau de la început. Înainte de asta, am fost la Nebi Musa. Am văzut grozăviile alea... Am simțit că... Maică Louise, am simțit că poate m-am înşelat. Fusesem atât de sigur că e mai bine să nu te *implici.* Dar când am văzut lucrurile alea, cum aş fi putut să mă prefac – căci prefăcătorie ar fi fost – că studiez doar obiceiurile civile? De parcă ele ar fi putut exista separat. Adică să studiez doar obiceiurile înscrise în legi – ale lor sau ale britanicilor – de parcă încălcarea legii n-ar face şi ea parte din viața comunității. Dar mă înşelam, ea este o parte a întregului.

Maica Louise i-a aruncat o privire iute, după care şi-a aţintit ochii la uşile dinspre grădină.

— Nu poţi face observaţii, a continuat Antoine înfierbântat, în afara unui cadru... Întotdeauna există un cadru. Eu vin din Franţa, *cred cu tărie* că Franţa îi ocroteşte pe catolicii din Levant, fac şi eu parte din sistem, nu sunt izolat, de critic, da, sunt critic. Dar nu sunt izolat. Am început să mă întreb dacă – în studiul meu – nu cumva există un ţel: să limpezesc motivele, să-mi accept rolul *ca parte* a mecanismului în loc să mă prefac că exist cumva în afara..., a zis el, întrerupându-se apoi. Nu mai ştiu, maică. Nu-mi dau seama unde am greşit. Sunt dezorientat. Ştiu doar că am greşit. Că am refuzat sau că totul constă în..., a spus el arătând spre trupul şi faţa sa, frământarea asta neîncetată. A existat o tentaţie. Maică, nu mă mai pot încrede în propriile instincte.

— Ei, hai, părinte. Lasă..., a spus ea, întinzându-se peste masă ca să pună lista jos. Nu plânge.

— Nu plâng, pur şi simplu nu ştiu ce să fac.

— Mă întreb dacă ai auzit ceva.

— Eu aud multe. Femeile de la spital îmi povestesc tot felul de lucruri, aparent mărunte, dar luate împreună, îţi dau o idee – dacă nu o imagine completă – despre genul de activităţi, ilegale sau nu – nu-mi dau seama, dar cu siguranţă secrete, din care unele ar putea fi *de folos*...

— Sigur că ai auzit multe. Dar, de fapt, am vrut să te întreb altceva. O să te întreb de-a dreptul. Ce mă miră pe mine, părinte, e că vrei să mi te spovedeşti *mie*, şi nu unui

preot hirotonisit cum se cuvine, ceea ce ai fi putut foarte bine să faci la Ierusalim.

— Cum? Vrei să spui că...

— Să nu crezi că te refuz.

El i-a scrutat chipul. În ciuda întunericului, şi-a dat seama că roşise.

— Mă întreb doar, a adăugat ea.

Deasupra lor au început să se audă paşi, un scârțâit puternic şi apoi o bufnitură, ca şi cum un obiect foarte greu ar fi fost lăsat pe podea.

— Când ai spus că sunt singur, a urmat Antoine încetişor după o vreme, la ce te-ai referit?

— Mă referem, desigur, la celelalte maici, căci noi luăm hotărârile împreună. Dumneata ai, bineînțeles, l'École Biblique, dar ştiu, din câte mi-ai spus, că nu e acelaşi lucru, acolo lumea vine şi pleacă. Nu împărtăşiți aceeaşi... Ceea ce împărtăşim noi nu e chiar o viziune, ci un țel mai degrabă. Când cade una dintre noi, suntem mai multe acolo s-o sprijinim.

— A, n-ai vrut să spui atunci că sunt singur în sensul că nu-l am pe Dumnezeu.

— Vai, a exclamat ea îngrozită, pierzându-şi stăpânirea de sine. Doamne păzeşte!

Părea că a amuțit. Asta i-a adâncit lui Antoine sentimentul de ruşine.

Cineva a început să scuture clanța de pe partea cealaltă a uşii şi să strige:

— E cineva acolo?

— O clipă!

Maica Louise s-a ridicat şi a descuiat uşa, de după care a apărut uimită o tânără în uniformă de soră medicală, cu o lumânare în mână.

— Îmi pare tare rău, maică Marian, pesemne că am încuiat uşa din greşeală.

— Am venit să aprind lămpile, a spus maica mijind ochii la Père Antoine.

S-a ridicat şi el şi a întins iute mâna să ia foaia de pe masă, plecând capul să nu i se vadă faţa.

— Te rog să ne mai îngădui încă puţin, maică, o să isprăvim în câteva clipe.

Maica Marian a făcut o plecăciune şi a întins mâna spre clanţă. Maica Louise l-a privit ţintă pe Antoine, aşteptând ca paşii lui Marian să se îndepărteze.

— Sfatul meu e, a spus ea sec, să-ţi vezi înainte de treabă. Căci este de folos. Să nu te gândeşti la naţiuni, legi şi puteri. L'École Biblique are reputaţia de-a fi imparţială în orice situaţie, să nu uiţi niciodată asta, e important. Să nu te *implici*, dacă poţi. Ascultă-mă pe mine, a spus ea aruncându-i o privire insistentă. Nu merită. Acum, te rog să mă scuzi, trebuie să mă duc la culcare.

A doua zi dimineaţă, când toată lumea îşi bea cafeaua, uşile refectoriului ce dădeau spre grădină erau larg deschise să intre adierea vântului. Maica Louise îşi redobândise înfăţişarea sobră, de femeie puternică, deşi – după cum observase Antoine – nu se dusese la spital cu

celelalte maici. Când au pornit, a auzit-o pe maica Marian spunând că urma să facă o vizită în sat.

Discuția din seara trecută nu-i rezolvase dilema lui Antoine. De fapt, vorbele de pe urmă ale lui Louise îl uimiseră atât de tare, că rămăsese treaz gândindu-se la ele. Şi la ceea ce-i spusese Hodge, că *genul acesta de activități nu e ceva neobişnuit în meseria dumneavoastră, chiar dacă nu vă vine să credeți. Le-am rugat pe călugărițele franceze să fie cu ochii pe ei*.

Cu excepția scaunelor, terasa spitalului era goală. În colțul cel mai îndepărtat, balansoarul lui Antoine se clătina uşor în bătaia vântului. El s-a aşezat lăsându-se pe spate, sprijinit de cadrul atât de familiar, şi-a deschis carnetul la o pagină dublă goală şi a început să deseneze privelişte a. O ştia atât de bine, încât nici nu avea nevoie să se uite. Trei măslini pe fundal. Apoi o coastă de deal cu umbre şi bolovani. În spate, crestele Ebalului. Şi deasupra muntelui, cerul.

— Abuna[212], s-a auzit o voce sprințară. *Zaman ma shoofnak*.[213]

Uşa terasei se deschisese şi intrase o femeie micuță cu gâtul lung.

— Randa, a spus Antoine. *As-salamu alaykum, keef halek*.

---

[212] „Părinte” (arabă).

[213] „Nu v-am văzut de multă vreme” (arabă).

Randa era soția unui muncitor de la fabrica de săpun. Lucra cu ziua ca slujnică şi, cum îi plăcea să bârfească doar de dragul bârfei, îi fusese de mare folos lui Antoine în studiul său. După ce stăteau de vorbă, el îi dădea mereu câțiva bănuți. La început îi bolborosise: „Pentru deranj...", dar apoi ajunsese la concluzia că e mai bine să pretindă că e un act de milostenie ca de la preot la sărman, fără nici o legătură cu informațiile pe care i le dădea ea. Nu era întotdeauna uşor să mascheze acest târg: ea vorbea, el o plătea. Dar Randa îşi îndeplinea rolul plângându-se de dureri de spate, de cât de grea fusese săptămâna care trecuse, cât de mult se scumpise mâncarea, toate acestea oferind pretexte ca plata lui să pară spontană.

— Ooof, ce mă chinuie spatele, a spus ea aşezându-se lângă el.

Antoine a dat pagina.

— *Salamtek*.[214] Ia spune, ai mai auzit vreo poveste în ultima vreme?

— Da, fu răfuială şi curse sânge, a început ea dintr-o suflare. Între neamurile Murad şi Shawwaf. Unu' din neamu' Murad s-a dus peste unu' de-ai lui Shawwaf. Fiindcă ăla îi tăiase pomii.

— Dar de ce-i tăiase?

Randa l-a privit uimită.

— Pentru că nu i-a dat banii!

---

[214] „O să te simți mai bine" (arabă).

Antoine a dat din cap. În colțul de sus, din dreapta, al paginii a scris data: 20 mai 1920 şi a adăugat: Murad – Shawwaf.

— Şi ce mai spune lumea prin târg zilele-astea?

— Vaai, s-a văitat ea, numai necazuri, necazuri.

— Ce fel de necazuri?

— *Ya'ni*, a început ea muşcându-şi buza. Aţi auzit de revolte, nu? Revoltele din Nablus. De la Jaffa şi Haifa. E zaveră-n toată ţara. E rău de tot.

— Din pricina sioniştilor?

— Sioniştii sunt o pacoste. Vor să ia pământul.

— Şi lumea ce... Ce face?

— *Ya'ni*.

— Ce?

— O să se lupte.

— Cine să se lupte?

— Flăcăii.

Antoine a dat foaia înapoi la desen şi a întărit conturul unui bolovan de pe fundal, apoi încă unul. După care a făcut umbre oblice cu creionul.

— Spune-mi, dar ce zic oamenii despre ce s-a întâmplat la Nebi Musa?

— Ei, oamenii se sfădesc.

El a aşteptat răbdător.

— Unii zic: hai să le dăm şi evreilor ceva, a urmat ea oftând. Alţii zic: dacă le dai ceva, le dai totul şi noi rămânem fără nimic. Pentru că acolo, în Anglia, sunt mulţi evrei. Şi Mandoub es-Samme, guvernatorul ăl nou al

Palestinei, e evreu. Aşa c-o să fie un imperiu evreiesc. Se sfădesc întruna. Aşa e mereu. La Nablus totu' e invidie şi zâzanie.

Vechea zicală vestită la Nablus, „Al-hasad wa al-fasad"[215], a răsărit ca un model de limpezime printre vorbele în dialect ale Randei.

— Dar dumneata ce părere ai, Randa?

— Nu ştiu ce să zic, *ya*, Abuna, a răspuns ea jucându-se cu unghia.

— Vreau să te întreb ceva. Dumneata crezi că Nablusul e... cum să zic... mai puternic decât alte oraşe din Palestina? Adică, mai...

— Da, sigur că da!

Antoine a aşteptat. În cap îi răsunau vorbele lui Hodge: *un cuib de fanatici.*

— Cum adică?

— Păi, la Nablus se aduc arme, a spus ea strângând din buze.

— Arme? s-a mirat Antoine.

— De la beduini.

— Aha, doar la Nablus?

Ea a ridicat din umeri. Pe balustrada din faţa lor, un păianjen ridica un picioruş delicat ca şi cum ar fi încercat aerul. Antoine s-a căznit să găsească altă întrebare.

— Marwan zicea că le aduc în chiupurile cu linte. Cică se întâlnesc în satul...

---

[215] „Invidie şi stricăciune" (arabă).

Apoi s-a oprit.

— Marwan? a întrebat Antoine.

Dar Randa n-a mai continuat. Creionul s-a rostogolit către mijlocul carnetului.

— Şi familia ce-ți mai face?

— Murim de foame. Păsările... Am avut de furcă cu păsările. A fost prea mare arşița săptămâna trecută.

Antoine a întins mâna să-şi ia portmoneul de piele şi a scos un şiling.

12

În luna mai a anului 1920, când toată lumea nu vorbea decât despre mandatul britanic, Midhat se gândea la Fatima Hammad. Adică se gândea la întâlnirea cu ea de la Nebi Musa. De fiecare dată când îi venea în minte silueta aceea şovăielnică i se trezea o puternică senzație trupească, asemenea impulsului nestăvilit de-a umbla ca un somnambul dis-de-dimineața pe dinaintea casei ei, de parcă şi-ar fi dorit ca ferestrele să-i întoarcă privirea.

Era aproape vremea cinei; simțea mirosul de ceapă şi auzea clinchetul veselei. Şi-a pironit ochii în tavan, împotrivindu-se somnului. Cu câteva luni în urmă, dorise să se convingă singur că vrea să se însoare, iar acum şi-a dat seama că s-ar putea să fi reuşit. Dar amintindu-şi cum îl privise fata, îl bântuia ideea de predestinare, faptul c-o recunoscuse şi că îl recunoscuse şi ea printre sutele de oameni adunați acolo.

Inima i-a bătut mai tare la amintirea mulțimii, cu violența ei mocnită, şi s-a ridicat în capul oaselor. Pe pervazul ferestrei se aflau cărțile, pe care lumina înserării cădea pieziş. A scotocit după o foaie de hârtie şi un toc. Aici n-avea nici măcar o masă de lucru. Singura din casă se afla în biroul nefolosit al tatălui său.

— Um Mahmoud? s-a auzit vocea bunicii sale.

S-a aşezat pe saltea, a luat o carte pe care să sprijine hârtia şi a îndreptat penița spre colțul din stânga al paginii. Era o pornire mai veche de-a lui să descrie şirul întâmplărilor, să judece şi să explice ce anume provocase acel lucru. A pus titlul: FATIMA HAMMAD. S-a uitat la cuvinte de la stânga la dreapta, scrise cu litere latine. N-ar fi mai bine în arabă? A scris „Fatima Hammad” cu litere arabe. Dar după asta nu i-au mai venit în minte alte cuvinte. Toate erau în franceză. A ridicat ochii şi, cuprins de un val de greață, a văzut tapetul vărgat din dormitorul său de la Montpellier, fereastra care dădea spre peluza verde şi a simțit duşumeaua rece sub tălpi.

Mişcarea aceea a minții, dansul acela al rațiunii şi hazardului – de bună seamă că n-avea cum să rămână marcat pe vecie de ceea ce i se întâmplase în casa familiei Molineu. Nu voia să treacă prin viață fără să fi încercat măcar să înțeleagă. Nu voia să aibă de-a face cu acea latură întunecată a firii sale stârnită la vederea dervişului, în mijlocul gloatei care scanda înfierbântată. A rămas aşa mult timp, şovăind, cu tocul în mână. După o vreme, a scris: „Dragă Jeannette”. Dragă Jeannette şi mai ce? A

privit pagina prosteşte. A desenat un cerc şi l-a haşurat cu zigzaguri de cerneală.

A doua zi, pe când Hisham ieşise din prăvălie, Midhat citea. Aerul părea îngălbenit de atâta polen. Cumpărase cartea aceea cu doi ani în urmă, de pe malul Senei. Frunzărind cărțile de vânzare, dăduse peste un fragment despre Țara Sfântă şi scosese pe loc banii s-o cumpere. De atunci, citea pe furiş descrieri ale locului de unde se trăgea, lăsându-se vrăjit de peisajul atât de minuțios desenat şi colorat într-o altă limbă, încât îl cuprindea dorul de priveliştile din copilărie, ca şi cum n-ar fi trăit printre ele. O umbră s-a lăsat peste pagină, făcându-l să tresară.

— *As-salamu alaykum*, a spus Hagi Nimr Hammad.

Midhat a bâiguit un salut. Hagi Nimr purta o haină de vară, prinsă cu o curea la mijloc. Părea slab. S-a îndreptat cu paşi mari spre colțul unde erau agățate hainele de vânzare, uitându-se apoi la mica plită şi la ibricul de cafea. S-a apropiat de rafturile pline cu țesături frumos împăturite. A atins una aflată în dreptul său – un imprimeu cu flori albastre pe galben – şi a tras de ea ca un doctor care cercetează buza de jos a unui pacient. A pipăit modelul cu degetele.

— Ați dori ceva anume? a întrebat Midhat. Dacă vreți ceva pentru o ocazie specială, vi i-aş recomanda pe croitorii samariteni.

Vorbea prea iute. A pronunțat apoi mai atent consoanele.

— Lucrează aici, după colț. Noi, a ridicat el din umeri, ținem mai ales lucruri pentru felahi.

Nimr s-a întors spre rafturi.

— Pentru felahi, a repetat el. Şi aici o să lucrezi?

— Poftim?

Nimr s-a întors spre el. Ochii îi erau adânciți în orbite şi avea o mustață mare şi căruntă.

— Aici îmi fac ucenicia doar, a răspuns Midhat cu băgare de seamă. *Ba'dayn* o să merg la Cairo, la tata. Prăvălia din Cairo e mult mai mare, să ştiți. Mai încăpătoare.

Nimr a dat din cap.

— Şi nu eşti logodit.

— Nu, nu sunt logodit.

Nimr a încuviințat din nou din cap.

— În cazul acesta... În cazul acesta, dacă vrei, poți să te însori cu fiica mea.

Midhat a rămas cu gura căscată. A simțit că-l podideşte râsul şi o mână i s-a ridicat la gură – propria mână – ca să-l oprească.

— Vă mulțumesc. Domnul să vă binecuvânteze, *ya* Hagi.

S-a prelins de pe scaun abia ținându-se pe picioarele moi.

— Sigur că da, s-a pomenit răspunzând. Pe Dumnezeul meu, vreau să mă însor cu fiica dumneavoastră.

Hagi Nimr şi-a ferit privirea.

— Te-aşteptăm cât de curând atunci, ca să-i ceri mâna.

— Da.

— Nunta va trebui să aibă loc după Ramadan.

— Da, da, desigur…

— *Ma'salameh.*

După ce pulpana hainei lui Hagi Nimr s-a făcut nevăzută în lumina gălbuie, în prăvălie s-a lăsat o tăcere adâncă. Midhat a râs cât a putut de tare. Îi venea s-o rupă la fugă aşa, dintr-odată. S-a aşezat picior peste picior. Arcuindu-şi talpa de deasupra, a început să apese o pedală invizibilă. În cele din urmă, a apărut o siluetă în prag şi el a sărit în sus.

— Hisham, trebuie să plec. Trebuie să plec!

A luat-o la fugă pe panta muntelui. Trei neveste de felahi stăteau în mijlocul drumului tocmai acolo unde se îngusta: le-a ocolit luând-o pe lângă bolovanii de pe margine, stârnind țărâna, şi a alergat în sus pe potecă până acasă.

— Teta, unde eşti, Teta? Hagi Nimr s-a învoit!

Bunica a apărut în pragul camerei sale, în cămaşă de noapte, cu părul cărunt împletit într-o coadă. S-a pornit să chiuie, trăgându-l de urechi spre ea.

— Când, când, când?

— Au, au!

— Trebuie să-l anunțăm pe taică-tău numaidecât.

— A spus să aşteptăm până după Ramadan.

— Dar de ce s-o fi răzgândit?

— Nu ştiu.

— Hai, du-te să-i spui lui Jamil, o să-i spunem lui taică-tău mai târziu. *Habib alby!*[216]

A plesnit din palme şi a slobozit un chiot.

— Ai înnebunit!

Um Jamil tăia roşii în bucătărie, cu mâinile pline de zeamă şi semințe.

— Jamil e la prăvălie, a spus ea şi a zâmbit larg. Ce s-a întâmplat?

— O să-ți spun mai târziu, vreau să-i spun vărului meu întâi, a zis el strângând-o de braț şi sărutând-o.

A coborât în fugă poteca, de parcă ar fi zburat. Înainte să ajungă la capăt, s-a oprit la umbra unui copac mare dându-şi seama că nu mai are suflu. A ridicat bărbia spre cerul senin. La adăpost de soare, îi vedea razele strălucind prin frunzişul de deasupra capului, iar frunzele verzi păreau fluorescente, asemenea insectelor. A pornit din nou la pas, îndreptându-şi cravata şi aranjându-şi părul la tâmple. Lângă piață, bărbații îşi fumau pipele la soare. I-a salutat, iar ei au întors chipurile să-l vadă. Din uşa unei prăvălii de brânzeturi s-a revărsat un şuvoi de apă şi stropii întunecați i-au udat pantalonii.

— N-are nimic! a strigat el.

Simțea mirosul de lapte acrit. La răspântie a trecut pe lângă patru polițişti englezi. În urma lor, trei arabi – tot în uniformă. Cu puşti. Şi banduliere de pânză pline cu gloanțe. Unul dintre englezi l-a salutat din cap: bucuria lui

---

[216] „Dragul inimii mele” (arabă).

era pesemne uşor de citit. Midhat a răspuns şi el înclinându-şi fruntea. Iubirea lui era atât de cuprinzătoare, încât era dispus s-o împartă în clipa aceea chiar şi cu ei.

Gândurile sale se înşiruiau lin. Ce oraş mai era şi acesta! Străbătea mândru aleea, spunându-se că cei mici aparţineau cu adevărat locului, o ţesătură de loialităţi legând tălpile lor micuţe de pământ, asemănarea lor cu alţii fiind lesne de observat, cu temeiuri pentru a face profeţii. Dar în cazul adulţilor, chiar dacă se păstrau unele loialităţi din copilărie, ele nu erau un semn de apartenenţă. Mai era nevoie de ceva – ce tocmai căpătase. Acum avea să aparţină şi el acelui loc. Scopurile acţiunilor lui începeau să se limpezească, ieşind la iveală asemenea unui zid solid în plină lumină. Tocmai asta îi lipsea la Nablus – ce ciudat că abia dacă apucase să-şi dea seama de această absenţă înainte să fie înlocuită cu un val minunat de familiaritate, de-a fi cunoscut şi de-a cunoaşte, chiar în timp ce se îndrepta spre prăvălia de covoare. În toţi anii cât stătuse departe de Nablus, această senzaţie de-a fi cunoscut fusese motiv de nostalgie – cât de mult greşise, căci sentimentul nu aparţinea trecutului. Nu, nu, nu, ci viitorului. Era foarte clar, extraordinar de coerent. Tot ce se întâmplase îl călăuzise spre prezent. Toate încercările neprevăzute ale Europei, toate accidentele şi minunile, chiar şi Nebi Musa, grozăviile văzute şi simţite, toată ruşinea şi durerea, toate obiectele din galeriile muzeelor păreau să-l fi îndreptat spre clipa aceea. Cu o zi în urmă, n-ar fi putut să deosebească dorinţa pe care o simţea pentru Fatima de celelalte senzaţii,

de gândul la tatăl său, de nevoia de-a avea ce i se interzicea, de nevoia de-a fi cu o femeie. Dar acum, că avea teoretic trofeul în mână, înțelegea totul foarte bine. Dinaintea lui se întindea un zid trainic, temelia unei case. Se supusese şi sfidase. Făcea şi el parte dintre ei, dar era şi propriul stăpân. Cu trupul lui vânjos aşezase prima cărămidă şi lumea văzuse, Hagi Nimr Hammad înțelesese şi el şi întrevăzuse clădirea pe care avea s-o înalțe.

Prăvălia lui Jamil era întunecată din pricina covoarelor atârnate pe pereți şi în dreptul ferestrelor. Nici n-a păşit bine înăuntru că a fost copleşit de mirosul de fibre animale şi de vopsele de lână care fierbeau la un loc. Îmbrăcat într-un veşmânt lung subțire, Jamil ținea în mână o mătură şi un făraş. Un muşteriu îi descria un model de covor făcând gesturi largi cu mâinile, iar el încuviința din cap. Când l-a văzut pe Midhat, a ridicat degetul arătător.

— Hagi Nimr s-a învoit, i-a spus Midhat de îndată ce muşteriul a plecat. O să mă însor cu Fatima, a adăugat el râzând şi muşcându-şi buza.

— Felicitări.

Midhat aştepta să mai audă şi altceva. Apoi tot el i-a întins mâna vărului său. L-a privit în ochi şi şi-a dat seama că nu-i zâmbeau deloc. A simțit un gol în stomac.

— Ei, Jamil, l-a strigat un tânăr din spatele prăvăliei, arătându-i două zdrențe, ai nevoie de astea sau le aruncăm?

— Atunci ne vedem mai târziu, a spus Midhat.

I-a mai aruncat o privire vărului său şi, nevăzând nici o reacţie, l-a îmbrăţişat apropiindu-şi forţat obrajii de-ai lui ca să-şi ascundă faţa. Cu palmele a simţit sudoarea de pe gâtul lui Jamil. Probabil că-i stătea gândul la altceva.

Dar, pe când se întorcea, Midhat s-a întrebat dacă nu cumva succesul lui cu Hagi Nimr stârnise din nou invidia vărului său, care, era limpede acum, doar se domolise când îi mărturisise că dăduse greş prima dată. L-a cuprins mânia. Dar amintirea primului refuz l-a dus cu gândul la reuşita din prezent, care-l umplea de bucurie făcându-l să simtă un val de lumină. Nimic nu-l va mai putea copleşi de-acum. Îşi pusese ceva în minte şi izbutise.

— *Ya mu'allim*, i-a spus el telegrafistului. Vreau să trimit o telegramă la Cairo.

Omul i-a întins o foaie dintr-un teanc. Midhat a scris: „Hagi Nimr a acceptat. Mă însor cu Fatima Hammad. Nunta se va face după Ramadan. Vino la Nablus ca s-o cerem oficial. *Salamat*. Midhat."

A plătit, şi-a luat rămas-bun şi a plecat. Gândul la cât de mândru avea să fie tatăl lui îi dădea fiori pe şira spinării. A urcat în fugă poteca abruptă. Jos vedea oraşul, clădirile înalte, balcoanele şi minaretele.

Când a deschis uşa, a auzit voci de femei. Um Taher se afla în salon, îmbrăcată frumos, bea cafea cu nişte prietene. El a ridicat mâna din prag.

— *Salam.*

— Hai, vino şi tu, Teta, l-a îmbiat bunica.

— *Mabroo... ook*[217], a început să cânte Um Dawud.

— A, mulțumesc, Khalto. V-a spus bunica tuturor?

— Şi ce eşti aşa trist? i-a strigat Um Taher.

— Nu sunt trist, sunt doar istovit. Prea multe emoții! I-am spus şi lui Jamil, a adăugat el dând din cap spre mătuşa lui.

— Fii mai vesel, Domnul nu dă de prea multe ori, a spus Um Taher împăunându-se către prietenele sale.

— Auzi, cu Fatima Hammad! a exclamat una din ele.

— Minunat, a urmat-o alta.

Teta a întins o mână spre nepotul ei. Midhat s-a aşezat lângă ea şi a desfăcut cu unghia ambalajul unei bomboane de ciocolată. Um Jamil tocmai se plângea că vânzările de covoare începuseră să scadă, celelalte încuviințau din cap. Nu era ca la prăvăliile de țesături, apropierea Ramadanului nu aducea nici un folos celor de covoare. *Ba'dayn*, zicea ea, lui Jamil nu-i prea stă mintea la treabă în prăvălie. O ia razna, „fi aalam liwahdu"[218], parcă e pe altă lume.

— Tu ce crezi? l-a întrebat ea pe Midhat.

— Să spun drept, nu prea l-am văzut nici eu în ultima vreme. Am fost atât de ocupat cu..., a răspuns el gesticulând, de parcă ar fi fost deja prins cu organizarea nunții. Dar, ştiu eu, poate că ai dreptate. Nu pare în apele lui. Petrece prea mult timp cu frații Murad.

---

[217] „Felicitări" (arabă).

[218] „Într-o lume izolată" (arabă).

— De când v-ați întors amândoi de la revolta aia, nimic nu mai e la fel.

— *An jad*[219], nimic, a adăugat şi Um Dawud.

— Poate c-ar trebui să-şi caute şi el o fată, a spus Teta. Nu e sănătos, să ştiți. Trebuie să mai scoată şi din el.

— Teta! a dojenit-o Midhat.

— Cred că ține de vârstă, a spus altă femeie. *Wallah al-azeem*[220], fiu-meu a fost țâfnos până la treizeci de ani. *Wallah al-azeem*.

— Ia să-i găseşti o fată, să vezi că-i trece, a repetat Teta.

— Poate că nu-i prea place să lucreze cu covoare, a zis Midhat.

— S-ar putea să ai dreptate, a spus Um Jamil răsfrângându-şi buza de jos.

Vestea logodnei lui Midhat s-a răspândit cu iuțeală. În zilele următoare, femei bătrâne pe care nu le cunoştea chiuiau când îl vedeau, iar bărbații vârstnici chicoteau pe înfundate:

— *Dar* Hammad! *Dar* Hammad![221]

Se zvonea chiar că Abu Omar Jawhari în persoană avea să oficieze semnarea contractului de logodnă. Până şi Hagi

---

[219] „Serios” (arabă).

[220] „Jur pe Allah cel măreț” (arabă).

[221] „Casa Hammad” (arabă).

Abdallah Atwan i-a făcut un semn apreciativ din cap într-o seară înăbuşitor de caldă, în Grădina Manshiyah.

— Pariziene, l-a strigat el. Am auzit vestea.

— Mulțumesc, a răspuns Midhat cu o eleganță îndelung repetată.

Abdallah a râs pufnind zgomotos, iar cutele din jurul gurii i s-au adâncit. Midhat şi-a dat seama că-i mulțumise înainte ca acesta să rostească vreo felicitare.

Abdallah s-a grăbit să adauge:

— Da, foarte bine. Rareori mai auzi şi veşti bune în Nablus în vremurile astea. Lumea se bucură de nunți.

Cealaltă veste care stătea pe buzele tuturor era începutul oficial al mandatului britanic asupra Palestinei. Adesea, când se întorcea de la lucru, Midhat le auzea pe femei punând întrebări de genul:

— Ştiți care e diferența dintre englezi şi francezi?

Pe străzi fluturau pliante de la Biroul Colonial care anunțau, în ebraică şi arabă, că mandatele europene fuseseră confirmate de către Liga Națiunilor. Franța avea să conducă Siria şi Libanul, iar Marea Britanie, Palestina. Nimeni nu căpăta independență. Mandatele erau o măsură temporară menită să ducă la autoguvernare, o perioadă de supraveghere „până când vor putea să stea pe propriile picioare”.

După câteva zile a sosit o telegramă de la tatăl său: nişte probleme financiare legate de afaceri, care urmau să fie curând rezolvate, îl obligau să rămână la Cairo. Prin urmare, n-avea să fie prezent la cererea oficială în

căsătorie. „Dar o să vin la ceremonie, în iulie”, scria în telegramă. „În câteva zile voi trimite banii pentru *mahr*[222] şi pentru pregătirile de nuntă. Sunt mândru.”

Midhat a simțit un nod în stomac, tânjea după mai mult. Doar ultimele cuvinte trădau vreun sentiment: „Sunt mândru”. A îndoit telegrama. S-a dus în dormitorul întunecat al tatălui său şi, trăgând adânc aer în piept, a mers mai departe în biroul lui. S-a aşezat la masa de lucru.

Încăperea era mult mai mică decât biroul lui Taher de la Cairo. Avea doar masa aceea de lucru şi scaunul, dulapul de lângă uşă şi un mic raft cu cărți lângă fereastra pe care se vedea panta muntelui, unde o pasăre țopăia printre ramurile unui păducel în lumina amurgului. Nu era nici o lampă. Midhat a deschis un sertar al biroului, şi un stilou a zornăit. L-a scos, a luat şi o foaie de hârtie din teancul de lângă el şi a închis sertarul cu piciorul. Capacul stiloului era plin de cerneală. A privit pagina goală, răsucind stiloul în mână. Degetele i s-au acoperit de pete când a început să scrie cuvintele: „Dragul meu tată”. Aproape că nu vedea pe întuneric. A întins mâna să ia altă coală de hârtie.

„*Cher* Hani,

Mă însor cu Fatima Hammad, fiica lui Hagi Nimr Hammad. Înțeleg că la Damasc situația e cumplită. Suntem cu toții tulburați de ultimele evenimente. Dar sper că vei putea să vii la ceremonie – va avea loc în a treia zi după Eid al-Fitr. Sper că eşti bine. Îmi este dor de tine. Sunt

---

222 Sumă de bani plătită de ginere familiei miresei cu ocazia unei căsătorii islamice.

fericit că mă însor, dar la Nablus starea generală nu e prea bună. Suntem îngrijorați de soarta care ne aşteaptă. Îți doresc toată binecuvântarea sfintei luni a Ramadanului. Domnul să fie cu tine.

Al tău,
Midhat

În absența lui Hagi Taher, Teta a ținut morțiş să fie şi ea de față la cererea în căsătorie. Dar probabil că ar fi insistat oricum. În dimineața cu pricina, i-a luat atât de mult să se hotărască cu ce să se îmbrace – o rochie albastră şi cercei de argint – încât, atunci când au ajuns la familia Hammad, i-au găsit pe ceilalți bărbați din neamul Kamal aşteptându-i deja în fața casei. Jamil stătea sprijinit de perete. Când s-au apropiat, tatăl lui, Abu Jamil, le-a făcut cu mâna. Wasfi era şi el acolo, împreună cu cei doi frați ai lui.

— Uite-l şi pe Tahsin, a spus Jamil arătând peste umărul lui Midhat spre o siluetă slăbănoagă care cobora grăbită panta.

— Nu mai alerga! i-a strigat Abu Jamil. O să-şi strice pantofii.

Midhat a râs stânjenit, în timp ce Abu Jamil apăsa butonul soneriei. Portarul le-a deschis şi au intrat unul câte unul, înclinând din cap – un şir de costume şi *tarbush*-uri. La urmă, Um Taher cu Midhat. Uitase cât de mare era holul de la intrare. Ca o biserică. Cei din familia Hammad erau mai numeroşi decât ei, dar la prima vedere, sub tavanul acela uriaş boltit, păreau un grup mic. Hagi Hassan se afla mai în spate, erau şi Hagi Tawfiq, alți câțiva bărbați mai vârstnici şi câțiva mai tineri. Hagi Nimr se ținea

deoparte, cu mâinile împreunate. Bărbații Hammad aveau bărbi mult mai albe decât cei din neamul Kamal, dintre care Abu Jamil era cel mai bătrân. Una după alta, rudele lui Midhat au dat mâna cu cei din familia Hammad, plecând capetele şi rostind: *al-salamu alaykum, as-salamu alaykum, wa alaykum as-salam, as-salamu alaykum, wa alaykum as-salam*.

Midhat a înaintat şi a văzut-o în spatele lor pe Fatima, care stătea în picioare lângă mama ei, lângă o canapea mai îndepărtată. Avea părul pieptănat cu cărare la mijloc şi prins într-un coc jos, la ceafă. Purta un văl alb, subțire peste nas şi gură. Rochie crem, un şirag lung de perle. Ochii conturați puternic. Midhat a zâmbit. Ea l-a privit, dar nu i-a răspuns la zâmbet. Pantofii ei: albaştri-verzui. Cu o forță pe care nu şi-o recunoştea, Midhat s-a desprins din şirul de bărbați care-şi scuturau mâinile şi s-a îndreptat spre ea. Din buzunarul hainei a scos un mac pe care-l culesese de pe munte. Mătasea lucioasă a florii s-a unduit spre tulpinița ofilită. Fatima a întins mâna, iar el a rămas impresionat la vederea degetelor ei rotunjite, mai late la bază, subțiate spre vârf. De sub văl s-a auzit un râs scurt în timp ce a ridicat ochii spre el. Toată lumea îi privea: Hagi Nimr, Widad, sora Fatimei, frățiorul ei. Teta nu mai putea de bucurie.

Servitoarea a intrat aducând prima tavă cu cafele, iar bărbații s-au aşezat ordonat pe două şiruri. Widad s-a făcut nevăzută şi a reapărut cu cea de-a doua tavă, trecând printre rândurile de bărbați în aşa fel încât fiecare să poată

lua o ceaşcă. Apoi Abu Jamil şi-a dres glasul şi i s-a dresat lui Hagi Nimr.

— Fiul nostru, Midhat Kamal, băiatul lui Hagi Taher Kamal, ar dori s-o ceară de soție pe fiica dumneavoastră, Fatima Hammad.

S-a lăsat tăcerea. Hagi Nimr a făcut un semn din cap către membrii familiei sale şi cu toții şi-au dus deodată ceştile de cafea la gură, după care le-au pus înapoi pe tavă ca să-şi elibereze mâinile să poată aplauda. Câțiva au fluierat. Um Taher s-a îndreptat spre Widad s-o îmbrățişeze. Abu Jamil l-a sărutat pe Midhat pe obraz.

Midhat nu-şi mai putea lua ochii de la Fatima. Ea ținea privirea în pământ, dar pe buze i se vedea limpede un zâmbet. Midhat trebuia să se mulțumească doar cu asta toată luna Ramadanului.

După cererea în căsătorie, Midhat l-a mai văzut pe Jamil doar la masă, în unele seri când el şi cu Teta coborau la ei. Îşi petrecea majoritatea amiezilor de Ramadan cu Adel Jawhari şi Qais Karak, distrându-şi minții în timp ce trupurile li se deprindeau cu postul. După masa de *iftar*[223], umblau toți trei prin curțile deschise noaptea ca să vadă vreun *karakozati*[224] ce-şi mânuia marionetele sau dădeau târcoale mulțimii împrăştiate din vreo cafenea

---

223 Singura masa a zilei pe care o iau musulmanii seara, în timpul postului de Ramadan.

224 „Păpuşar” (arabă).

supraaglomerată, unde un *rawi* îşi depăna poveştile aşezat pe scaun, cu ochii aţintiţi la *tarbush*-ul răsturnat care circula prin mulţime, zornăind de mărunţiş.

Adel şi Qais îi ofereau o tovărăşie excelentă. Se iubeau unul pe celălalt fără nici un pic de invidie şi îl acceptau pe Midhat necondiţionat. Qais era de o sinceritate aproape naivă, la care se adăuga o preţiozitate de bătrân. Avea mâinile mari, barba stufoasă şi, când râdea, avea obiceiul să se încrunte uşor, de parcă totul i s-ar fi părut un pic absurd. Pentru că publicase patru cronici literare într-un ziar de la Ierusalim, se gândea să se mute acolo şi să-şi facă o profesie din asta – deşi o astfel de dezertare de la afacerea cu săpun a familiei nu le-ar fi fost pe plac nici tatălui şi nici unchilor săi.

Adel era mai isteţ decât Qais, dar avea o moralitate mai pronunţată, care i se reflecta în multe păreri. Se întorsese de un an de la universitatea din Beirut şi, căutându-şi un ţel în viaţă, se pomenise membru al filialei locale a Societăţii Creştin-Musulmane. Era unul dintre membrii cei mai tineri şi mai tot timpul nu făcea altceva decât să le împuie capul cu politica lui Midhat şi Qais, pentru că tocmai semnase o petiţie împotriva mandatului care urma să se aplice cât de curând.

În cea de-a noua zi a Ramadanului, au plecat toţi trei de la moschee după rugăciunea de seară şi s-au dus să mănânce la Adel acasă.

— Voiam să te întreb, a început Qais, tu mai ai de gând să te faci doctor?

— Doctor? Nu, a răspuns Midhat. De ce întrebi? Am renunțat de mult.

— Atunci apucă-te de politică.

— Nu, nu e de mine. Eu rămân la negoțul cu țesături. Probabil c-o să mă mut la Cairo, ca tata.

— La câte ştii tu, *ya'ni*... Doar afacerea familiei...

— Să nu te duci la Cairo, l-a îndemnat Adel.

— De ce nu? a întrebat Qais.

— E nevoie de el aici, de oameni ca Midhat.

— *Ya al-Barisi*[225]..., a îngânat Qais.

— Avem nevoie de oameni de calitate, a întărit Adel.

— Ei, ştii, de fapt mi-am dat seama de un lucru, a spus Midhat. Adică nu e vorba doar de afacerea familiei. E ceva mai mult, *ya'ni*, ceva... Nu-mi dau seama exact ce anume. Dar dacă la Cairo merg afacerile mai bine, atunci acolo o să mergem, a încheiat el. Pur şi simplu.

— Înțeleg, a spus Qais. E greu să fii liber aici.

— Ba nu, nu asta am vrut să spun. Nu despre libertate e vorba, ci despre... apartenență.

— Ştii ce se spune despre femeile de-aici, a zis Qais. Dacă le scoți din Nablus, devin binevoitoare. Ştii ce vreau să zic, nu?

— *Shu hada?*[226] Tocmai e pe cale să se însoare! a spus Adel sugându-şi dinții.

---

[225] „Parizianule" (arabă).

[226] „Ce vrei să zici?" (arabă).

Adel locuia cu părinții şi frații în centrul oraşului – deşi susținea că locuieşte în partea de vest – la parterul unei case recent construite în stil vechi, cu o curte interioară mică şi un bazin pentru apa de ploaie. Stăteau la o masă afară, împreună cu cei doi frați mai mici şi cu tatăl lui Adel. Clădirile din jurul lor erau întunecate, dar cerul avea încă o strălucire ciudată, difuză. Midhat a început să povestească ceva, cu toată stăpânirea de sine.

— Odată, mergeam cu trenul în Franța.

— Cu ce? a întrebat tatăl lui Adel, care era tare de o ureche.

— Cu trenul, i-a repetat Adel.

— Eram în tren şi am văzut un om care stătea cam acolo, a urmat Midhat arătând spre Qais, aşezat la distanță de două scaune.

Qais l-a încurajat din priviri să continue, cu ochii mari în lumina lumânărilor.

— Era *ikteer mratab*[227]. Foarte şic, în costum şi cravată, a urmat Midhat ridicându-se şi gesticulând, cu mustață, subțirel. Blond, cu bască, Şi ne-am uitat unul la altul, *heyk*.

Midhat a închis ochii şi s-a înclinat scurt, în semn de salut. Preluând rolul francezului blond, Qais a făcut şi el la fel, râzând.

— Şi după aia, trenul a pornit...

— Dar unde te duceai? a întrebat Adel.

---

[227] „(Om) cu salariu mare, cu bani mulți” (arabă).

— Ăăă... la Lyon.

— De ce?

— Asta e altă poveste, a răspuns Midhat fluturând din mână. Omul se ridică şi se dă jos. Eu mai mergeam o stație. În timp ce trenul pornea din nou, bag de seamă că a uitat ceva pe banchetă. Ceva mic, de piele, *heyk*. Un portofel. Îl ridic... ei, Monsieur, Monsieur! Îi fac semn pe fereastră – *khalas*, dispăruse deja. *Shu sar?*[228] Îl iau cu mine... să nu-l fure cineva...

— Şi avea bani înăuntru? a întrebat Qais.

— O *grămadă*. O mie, o mie cinci sute de franci. *Shu sar?* De luat nu puteam să-i iau eu, ar fi fost total necinstit. Aşa că mă uit în portofel şi văd o adresă. O carte mică de vizită, aşa, ca asta... cu nume şi adresă.

— Şi cum îl chema?

— Laurent.

În clipa când a rostit numele, o roşeață i-a pornit din măruntaie şi i s-a întins până pe obraji. Capul îi luase foc. Laurent. Dragul de el. Fusese primul nume care-i venise în minte.

— *Yalla*, a exclamat tatăl lui Adel încetişor.

— Aşa că, a urmat el pe un ton mai domol, ridicând privirea spre strălucirea palidă a cerului şi oftând îndelung. Adresa era... în cutare şi cutare loc... *kaza mahal* lângă Lyon. Mă dau jos din tren, trec pe peronul celălalt, *ya'ni*, e o pasarelă peste linia ferată. Aştept trenul următor, vreo

---

[228] „Ce să fac?" (arabă).

cincisprezece minute, nu mai mult. Şi mă dau jos în gara unde coborâse blondul. Iau un taxi – ştiți, în Franța găseşti taxiuri berechet – şi-i spun şoferului: „Du-mă, te rog, în locul acesta”. Şoferul mă întreabă: „A, vreți să mergeți acolo?” „Da, îi spun eu, vreau să mă duci acolo.” *Tayyeb*[229], nu mergem mult şi când ajungem acolo, ce să vezi? Era un castel! Unul de-adevăratelea, *wallah al-azeem*. *Bishamuha chateau, bil faransawi*[230]. Cu o alee lungă ca asta, cu copaci şi, când mergeam eu aşa pe alee, am văzut cai alergând pe pajişte.

Într-o curte întunecată, albul ochilor dezvăluie încotro se îndreaptă privirea cuiva. Când Midhat a pomenit de cai, a surprins privirea plină de îndoială a lui Qais îndreptată spre Adel, care nu s-a străduit în nici un fel să-şi înăbuşe o tresărire a pieptului. Un fior mic ce ar fi putut fi o regurgitare de la cină, totuşi, Midhat s-a grăbit să încheie.

— Aşa că bat la uşă, cer să vorbesc cu Monsieur... Laurent. Dar mi se spune că el nu e Monsieur, ci e duce! Nu mint, jur! Şi-l văd pe blond ieşind pe uşile cele mari, a urmat el arătând spre o fereastră din cealaltă parte a curții, luminată de pâlpâirea unei lămpi. Iese şi mă îmbrățişează şi toți servitorii îmi strâng mâna... şi-aşa ne-am împrietenit. A fost atât de recunoscător. Mi-a spus că era încredințat că cineva o să ia toți banii. Şi-am rămas acolo trei zile. După care m-am întors la Paris.

---

229 „În regulă” (arabă).

230 „Casă franțuzească” (arabă).

— *Mish ma'ool*[231], s-a mirat mezinul lui Adel. Grozav!

Adel l-a privit fix şi a început să râdă. Emoţionat încă de pomenirea întâmplătoare a numelui lui Laurent, Midhat se întreba dacă Adel îi va pune la îndoială povestea şi-l va face de râs. Apoi a simţit că se schimbă ceva, muşchii propriului stomac s-au destins şi a pufnit în râs, iar Adel, luându-şi ochii de la el, s-a dat pe spate şi s-a plesnit peste genunchi.

Poate că nici n-avea importanţă că inventase povestea asta. Era o poveste grozavă şi asta era de ajuns. Era un mod mai potrivit de-a vorbi despre sine, n-avea rost să ţintească de-a dreptul. Şi pe când veselia se domolea, a avut un rar moment de intuiţie: s-a văzut pe sine din afară, nu numai în spaţiu, ci şi în timp. Ca într-o străfulgerare, şi-a dat seama ce rol juca el în faţa bărbaţilor din Nablus: opusul a ceea ce fusese la Paris, dar acelaşi rol pe care-l jucase în privinţa femeilor. Ieşea întotdeauna în evidenţă prin faptul că era diferit. De multe ori, atunci când îi făcea curte vreunei femei, se prefăcea că vorbeşte mai prost franceza – pe care la vremea aceea o stăpânea aproape perfect – descoperind că poate juca lesne rolul de bufon drăgălaş, păstrându-şi, în acelaşi timp, şi farmecul disimulării. Se găsea mereu vreun sâmbure ascuns între falduri, vreo taină după care să tânjeşti. Şi acea dublă perspectivă o resimţea şi acum.

Se gândea la privirea sfredelitoare a lui Jeannette ţintuindu-l de peste masă. Se întreba ce-ar fi zis ea de

---

[231] „Nu se poate!" (arabă).

născocirea lui, şi de undeva din depărtare a simțit un val posibil de ruşine. Care a fost alungat îndată de mânie. Şi-a stăpânit-o şi i-a trecut.

Pe măsură ce se întuneca, discuția s-a învârtit ca de obicei în jurul întâmplărilor de la Nebi Musa. Tatăl lui Adel susținea că ratificarea mandatului era o reacție la ce se petrecuse acolo şi că-şi tăiaseră craca de sub picioare cu violențele acelea. Dorind oarecum să întărească spusele tatălui său, Adel şi-a reluat ideile despre susținerea dialogului în împotriva privării de drepturi. Avuseseră discuția asta de nenumărate ori până atunci şi se învârteau mereu în jurul aceloraşi argumente. Îşi pierduseră elanul şi Midhat şi-a adus brusc aminte de pistolul lui Basil. Ca şi imaginea lui Jeannette, gândul ăsta țâşnise aşa, din neant. Ce ciudat, uitase cu totul de pistol. Cum Hagi Nimr îi acceptase cererea în căsătorie imediat după Nebi Musa, asta îi ştersese probabil orice altceva din minte.

— Şi s-au tras focuri la Nebi Musa? a întrebat el.

— Sigur că da, a răspuns Adel.

— Ce-ai zis? a întrebat tatăl.

— Am zic că da, a strigat Adel crezând că bătrânul nu auzise.

— Mie nu mi-ai spus asta!

— N-am vrut să te sperii.

— Şi cine a adus arme?

— De unde să ştiu eu. Jabotinski avea arme. Poate că evreii au tras.

— A, l-a întrerupt Midhat. Îmi aduc aminte că...

Alt gând i-a străbătut mintea. Grupul acela de militari sau de paramilitari la Ierusalim.

— Ce ți-ai adus aminte? a întrebat Qais, singurul care-l auzise, căci ceilalți începuseră să vorbească între ei.

— Nimic..., a spus Midhat fluturând din mână.

Era uimit de sine însuşi. Întorcându-se spre casă, îl obseda gândul că uitase pur şi simplu ce văzuse, pe oamenii lui Jabotinski – bărbați şi femei care mărşăluiau în formație. Versiunea pe care o născocise pentru Teta şi Um Jamil luase locul adevăratei amintiri. Ce ciudat! Îşi simțea mintea îngrijorător de opacă. S-a întrebat îngrozit ce altceva o fi mai uitat sau ar putea să uite.

A doua zi, după ce a isprăvit lucrul, Midhat a urcat muntele spre casă şi a strigat-o pe bunica din prag. Pe masă se afla un plic cu o telegramă venită de la Cairo.

— Teta, a strigat el luând plicul şi intrând în bucătărie.

Acolo nu era nimeni. Un dulap avea uşa deschisă. A închis-o. Nu era nici în salon şi nici în dormitorul ei. S-a dus în camera lui, a cărui fereastră dădea la iveală un soare roşu aproape de orizont. S-a dus la covorul de rugăciune şi a început să se roage, cu mâinile la urechi, aplecându-se, îndreptându-se apoi de spate, îngenunchind. După două aplecări a ridicat capul şi a tresărit. Teta stătea pe patul lui.

— M-ai speriat! Ce, eşti nălucă?

— Am făcut o greşeală, a început ea înlăcrimată. Să mă ierți. M-am supărat foarte tare pe Um Mahmoud. Şi a plecat.

— De ce?

— Nu ştiu ce s-a întâmplat, a spus ea ridicând mâinile în aer şi lăsându-le să cadă din nou. Nu ştiu ce m-a apucat în ultima vreme. A ars mâncarea, a ars cratița şi mi-am pierdut cumpătul. Dar nu mi-am închipuit c-o să plece aşa, dintr-odată.

— Ei, Teta, nu-i nimic, a spus el. S-a aşezat lângă ea şi a văzut că-i tremurau mâinile în poală. Uite, te-ai istovit de tot.

— Ba e! Vine nunta! Um Mahmoud găteşte grozav, de obicei e foarte pricepută... Avem nevoie de ea să facă *mansaf*[232].

— Lasă, o să fie bine. Găsim noi pe altcineva.

— Ba eu o vreau pe ea! Să nu-i spui lui taică-tău.

— Lasă că găsim... Dar ştii ceva? Ce-ar fi să mă duc eu la ea să vedem dacă nu putem s-o împăcăm?

— Vrei tu să faci asta? a întrebat ea, podidind-o lacrimile. Eu țin la ea. E la noi de atâta timp.

— Sigur că mă duc. Las' c-o să fie bine!

— Ştiu, ştiu. Dar asta ce e? a întrebat ea arătând spre plicul pe care el îl aruncase pe pat.

Hârtia părea roşiatică în lumina apusului.

---

[232] Mâncare tradițională arabă din carne de miel, cu sos din iaurt şi orez sau bulgur.

— Cred că e *mahr*.

— Şi n-ai deschis? s-a mirat Teta zâmbind printre lacrimi.

— Mi-am făcut rugăciunea mai întâi.

— A, Domnul înaintea banilor. *Habibi* e un musulman vrednic.

Ea a rupt plicul şi a scos telegrama. Zâmbetul i-a pierit de pe buze şi s-a încruntat.

— Nu pricep. Ce zice?

— Dă-mi să văd.

Dragă Um Taher şi Midhat,

Dragul meu soţ s-a prăpădit. Domnul să-l aibă în pace. I s-a oprit inima. Se afla în birou. Noi toţi dormeam. Vă rog să veniţi.

Layla

Midhat a rămas cu gura căscată.

— Nu se poate, a spus Teta.

— Baba!

O durere ascuţită, puternică i-a străbătut şira spinării. A strâns ochii şi şi-a proptit bărbia în piept, parcă ferindu-se de o lovitură.

Atât i-a trebuit lui Teta. Trupul ei a alunecat de pe saltea prăbuşindu-se pe jos. Când a ridicat ochii, Midhat i-a văzut spatele tremurând. Ea a început să bocească. Mai întâi un mârâit înfundat, apoi un geamăt lung, tot mai ascuţit. Apoi o mână moale care lovea peretele. Midhat simţea ceva lunecos umflându-i-se în cap. Bocetul era un

cântec, ceva de care să se agațe. Mâinile şi picioarele îi erau dureros de uşoare. Se uita la mâna ei care izbea peretele şi patul i s-a părut tot mai mic. Podeaua a dispărut.

Urmau să plece la Cairo în dimineața următoare. Midhat a găsit o rămăşiță de orez şi, după ce a pus apă la fiert, a turnat-o peste. A amestecat până când cocoloaşele diforme s-au risipit în zeama pe care a scurs-o apoi la canalul de lângă uşa din spate. Teta a intrat în bucătărie tocmai când el aşeza nişte frunze de viță pe o farfurie. Fără o vorbă, ea a turnat orezul într-o cratiță de pe plită şi a început să scotocească printre pachetele cu mirodenii din dulap. Până când a terminat treaba, pâinea pe care o încălzise Midhat s-a răcit de tot. Au mâncat în tăcere.

A doua zi dimineață s-au sculat când *musaharati*[233] a venit să bată toba în fața casei lor. După ce au mâncat, au luat trenul spre Tulkarem, de unde au schimbat cu un tren direct pentru Cairo. Fiind perioada Ramadanului, erau puțini călători şi au avut patru locuri libere lângă vagonul-restaurant. Midhat s-a aşezat la fereastră, Teta s-a rugat tot drumul, legănându-se, ridicând din când în când ochii şi mâinile spre tavan. Midhat era cuprins de o deznădejde ciudată, uscată, de parcă i se evaporase tot lichidul din trup.

Au ajuns la Cairo pe înserate. Oraşul fusese refăcut în ultimele opt luni, de când trecuse pe-acolo ultima dată, şi

---

[233] Toboşar care anunță ultima masă de noapte înaintea zorilor, când reîncepe postul de Ramadan (arabă).

zumzăia de lume care se veselea după *iftar*. Taxiul pe care l-au luat de la gară i-a purtat pe un bulevard larg, plin de ceainării şi librării, iar intrările strălucitoare ale marilor magazine erau păzite de bărbați cu cizme înalte. Ajunşi acasă, în Abbassia, au aşteptat câteva minute pe trepte până le-a deschis uşa o servitoare care i-a condus în salon. Layla era înveşmântată în negru. Avea talia ceva mai plină, dar nu părea însărcinată. Era mânioasă când a întins brațele spre Midhat şi, apropiindu-se, el i-a văzut ochii înroşiți de plâns.

— A făcut atac de cord.

Buza de sus îi tremura.

— Domnul să-l aibă în pază. Mânca... mânca... fistic. În birou. Nerodul!

— *Al-awda fi hayatek*[234], a murmurat Midhat.

În minte îşi închipuia scena. A închis ochii să n-o mai vadă.

— *Allah yirhamo*[235].

— Mamă, a exclamat Layla întinzând brațele spre soacra ei, pe care n-o putuse suferi niciodată.

Um Taher a început să plângă.

— Unde e?

— În pământ.

— L-ai şi îngropat? Cine l-a spălat?

— Eu l-am spălat, a răspuns Layla.

---

[234] „Să ai parte de viață” (arabă).

[235] „Domnul să-l miluiască” (arabă).

Layla a trimis-o pe servitoare să le arate lui Midhat şi bunicii lui camera pe care aveau s-o împartă. Teta a rămas cu ochii la tavanul aurit şi la pernele de catifea de pe pat. Pe jos se afla o saltea subțire răsucită, Midhat şi-a pus bagajul lângă ea. Teta a întrebat-o pe servitoare unde este baia.

— Du-te să vezi şi tu, a şoptit ea când s-a întors.

Apoi a pus stăpânire pe scaunul din colț. Uitându-se la busolă, a îndreptat scaunul spre Qibla[236], pieziş față de fereastră. Midhat s-a întins pe saltea şi a adormit iute.

Când s-a trezit, scaunul era gol. Prin podele răzbăteau voci. Haina i se şifonase şi a deschis bagajul să-şi scoată alta.

— E foarte mare, nu-i aşa? s-a auzit o voce de femeie venind de jos.

— Marie, n-am ştiut c-o să vii, s-a auzit altă voce.

Într-un colț al băii se afla un vas de toaletă alb, modern. De-a lungul peretelui, pe picioruşe metalice se sprijinea o cadă lungă, iar pe peretele opus se vedea ieşind din podea piciorul înalt al unei chiuvete. Cele trei obiecte sclipeau ca nişte dinți curați. Midhat a îngenuncheat pe dalele între care se adunase nişte apă şi şi-a sprijinit capul de marginea de porțelan a căzii. Era rece şi tare. Cineva l-a strigat. După o vreme, s-au auzit nişte paşi uşori şi vocea unui copil.

---

[236] Direcția spre care musulmanii trebuie să se aşeze la rugăciune.

— Midhat?

— Vin acum! a răspuns el cu o voce de complezență.

S-a ridicat şi a dat drumul la robinet, apoi l-a oprit şi a deschis uşa.

Mesagerul era Musbah, fratele vitreg cel mai mare al lui Midhat, cu chipul mohorât şi o umbră de mustață deasupra buzei de sus, picioare lungi şi tare speriat. L-a aşteptat pe Midhat să se încalțe şi a luat-o înaintea lui pe scări. Holul de jos era plin de lume, bărbați şi femei la un loc.

— El este fiul lui. Băiatul cel mai mare, s-a auzit glasul Laylei.

Musbah a coborât ultima treaptă şi a urmat un moment de confuzie, în care nimeni n-a salutat pe nimeni. Apoi, dându-şi seama de deosebirea dintre cei doi frați, oaspeții s-au întors spre Midhat. El a străbătut holul în urma lui Musbah, strângându-le mâinile, fără să rețină nici un nume sau chip şi a văzut-o pe Layla primind o tavă cu mâncare de la cineva şi ieşind cu ea pe o uşă din spate. De-a lungul pereților fuseseră aşezate scaune. Copiii erau într-un du-te-vino, frații vitregi mai mici ai lui Midhat – Nadim şi Nashat, în costume de catifea identice, iar Dunya şi Inshirah în rochii cu pătrățele. Musbah rămăsese de unul singur într-un colț, la fereastră.

— L-am cunoscut foarte bine pe tatăl tău, a spus un bărbat mai în vârstă, punându-i în mână un Coran greu, argintat. A fost un om tare bun şi blând.

Lumea a rămas acolo până târziu şi şoaptele pline de respect s-a prefăcut treptat în cleveteală domoală. Copiii fuseseră de mult trimişi la culcare când pe Teta – aflată într-un cerc de femei din Cairo – a apucat-o o criză de tuse. O femeie a frecat-o pe spate, iar Layla a profitat de ocazie şi a îmboldit-o:

— Trebuie să te duci să te culci, Um Taher. Hai, la culcare!

În cele din urmă, ultimii oaspeți şi-au îmbrăcat hainele, şi-au înfăşurat eşarfele la gât, luându-şi rămas-bun.

În puterea nopții, Midhat a simțit că e tras tare de ureche. A deschis ochii şi a văzut fața lătăreață şi palidă a lui Teta aplecată deasupra lui.

— Nu mai sta aşa, întins pe spate! Pare c-ai murit.

— Ce tot zici?

— Mi-a fugit somnul. Mi-e frică.

Visase ceva, dar nu ştia ce. Tot felul de lucruri i se îngrămădeau în minte.

— *Yalla*, a oftat ea cu aer tragic, aşezându-se la loc pe pat.

Midhat s-a ridicat în capul oaselor şi s-a strecurat lângă ea.

— Întinde-te.

S-au lăsat învăluiți din nou în întuneric. Ceva mai târziu, un soare ostentativ s-a strecurat pe fereastră, lăsându-se greu pe pleoapele lui Midhat. Din altă cameră se auzea un copil plângând. Simțea marginea cearşafului

rece sub palmă şi un pic umedă. Teta sforăia cu spatele la el.

În lipsa meselor care să-i indice momentele zilei, Midhat s-a ghidat după chemările la rugăciune. Număra orele şi minutele dintre ele. De fiecare dată când muezinul de pe stradă începea cântarea, ieşea din camera unde se adunase toată familia şi se ducea sus ca să se spele şi să se roage. Teta şi-a petrecut ziua întreagă în dormitorul lor, legănându-se în balansoar, cu palmele spre tavan. La prânz s-a alăturat şi ea familiei. Copiii plângeau cu întreruperi. Nu era limpede cât înțelegeau, cât de multe le spusese Layla, dar se molipsiseră cel puțin de tristețea din jur şi o exprimau şi ei pe rând, aşa că nu trecea mult şi porneau din nou. De fiecare dată când începea vreunul să scâncească, Teta ridica ochii spre cer. Musbah, care era destul de mare să înțeleagă, nu plângea mai deloc. Era şi singurul copil îndeajuns de mare să postească, aşa că se uita necăjit la frații lui, cărora lingurile cu mâncare de la prânz le opreau lacrimile. Mâncarea era singura lor mângâiere, dar şi asta era trecătoare. Orice alte încercări de-a ajuta, îmbrățişa sau mângâia erau respinse de brațe care se împotriveau. Din când în când mai mormăia câte unul „ma-ma”, dar, când Layla îi lua în brațe, păreau că n-o vor nici pe ea. Dunya cea blondă semăna cel mai mult cu tatăl lor din pricina pometilor mari. Năsucul ei avea încă forma cârnă şi dulce de prunc, iar fruntea i se boțea adesea încruntată. Nashat mai crescuse față de toamna trecută şi, pufnind exasperată, Layla îl tot prindea ca să-i tragă

cămaşa peste burtă. Inshirah şi Nadim aveau ochii Laylei. Inshirah moştenise şi nasul ei subțire, dar Nadim avea capul mare şi buze mici, şi nu semăna cu nimeni. Şi aşa, cu astfel de observații în minte, treceau orele între rugăciuni. Cu puțin noroc, Midhat n-avea să ajungă pe marginea prăpastiei în ziua aceea. Iar noaptea nu va mai avea timp, căci va fi lume multă. Iar în ziua următoare aveau să se întoarcă la Nablus şi, până atunci, totul va aparține deja trecutului.

Când s-a lăsat seara şi a venit următorul val de oaspeți să le prezinte condoleanțe, lui Midhat îi pierise pofta de mâncare.

— Nu-mi trebuie, a spus el refuzând farfuria.

— Dar ai postit toată ziua, l-a apostrofat Teta supărată. Eşti prea slab.

Poate că avea dreptate, dar era o senzație minunată să-i fie foame. Îi trăgea toată energia spre stomac. Nu se gândea la nimic.

Noaptea a dormit adânc. Cu câteva ore înainte de revărsarea zorilor, totuşi, s-a trezit brusc. Zgomotul înfundat al țevilor îi răsuna în urechi şi la început a crezut că asta îl trezise. Apoi şi-a dat seama că îl doare stomacul. Simțea că amețeşte, chiar dacă stătea întins. A ieşit tiptil din dormitor şi a coborât la parter. Când a dat să intre în bucătărie, a văzut uşa de la biroul tatălui său. Era închisă. A deschis-o.

Ambele ferestre aveau storurile trase şi lumina felinarului din stradă îşi vâra degetele galbene printre

stinghiile lor. Scaunul era împins sub birou, iar hârtiile fuseseră stivuite pe margini, lăsând un pătrat gol în centru. Încăperea păstra mirosul tatălui său, de mosc şi tutun.

Şi atunci a început. N-avea cum s-o împiedice, nu-şi pregătise dinainte un scut. Neobservată de mintea lui care abia se dezmorțea, scena aceasta se înfiripase din toate detaliile pe care le auzise şi, acum, începuse să se desfăşoare fără s-o poată opri. Vedea, simțea cum, cu gura plină de fistic, pieptul tatălui său începea să se strângă. Groaza cumplită, inevitabilă: brațele tatălui cuprinse brusc de o gheară, durerea pătrunzătoare şi îndoielnică ce-i răscolea abdomenul, îngerul morții pătrunzând în încăpere pe fereastra întredeschisă în timp ce gura scuipa fisticul strivit deja între dinți, murdărindu-i cămaşa. Sufocarea, chipul aprins. Trupul care se zbate să verse fisticul deja înghițit. Şi apoi înțepenit, trupul zăcând acolo unde viața se sfârşise, prăvălit pe birou.

Biroul gol se holba la el. A ridicat un picior şi l-a izbit. Era masiv, dar s-a clintit puțin. A izbit din nou, mai tare. Şi din nou, icnind, punându-şi toată forța în piciorul drept, iarăşi şi iarăşi, până când biroul s-a urnit într-o parte, lăsând la iveală pe podea urmele albite ale picioarelor.

L-a năpădit furia. Făcuse totul pentru omul acela. Pentru părerea lui, orice alegere. Şi reuşise! Se logodise cu fata familiei Hammad! Şi el unde era acum? Viața întreagă a lui Midhat, redusă la o trestie plăpândă. Fără el se prăbuşeau cu toții. A izbit cu pumnul. A simțit durerea în degete şi, înnebunit, a izbit din nou cu marginea pumnului,

repetat, ca ritmul unuia dintre cântecele lui Teta, apoi a auzit un geamăt care-i ieşea din gura schimonosită. A înşfăcat o hârtie şi, fără să citească atent, a observat titlul legat de o autorizare. Cu o mişcare înadins exagerată a rupt-o în două, chiar pe mijloc, despărțind o buclă de restul unei litere. Sfâşierea hârtiei a răsunat de parcă ar fi țâşnit sânge şi, uluit de sunet, s-a calmat.

Din hol s-a auzit un zgomot şi Midhat a ieşit din starea în care se afla. Cu răsuflarea întretăiată, a împins biroul, apucându-l mai întâi de partea de sus, şi când a văzut că nu-l poate urni, l-a prins de picioare, împrăştiind un teanc de hârtii ce nu avea o greutate deasupra. După ce a reuşit să aşeze oarecum la loc picioarele biroului, a adunat hârtiile căzute. Iar când a deschis uşa, a băgat de seamă că avea mâna însângerată.

Dincolo de uşă se afla Musbah, palid de tot. Văzându-l pe Midhat a părut uşurat. Se temuse poate că venise vreun duh, vreun djinn al dispăruților. A lăsat capul în jos şi a dat să plece. Atunci Midhat şi-a dat seama că avea fața scăldată în lacrimi. S-a şters cu mâneca şi a strigat:

— Stai, aşteaptă!

Musbah era deja la jumătatea drumului spre bucătărie. Midhat şi-a trecut o mână prin păr, şi-a verificat nasturii de la bluza de pijama. Şi-a lins sângele de pe mână.

— Stai, voiam să-ți spun ceva, să vorbesc cu tine. Hai să intrăm aici.

S-au aşezat pe canapeaua din salonul întunecat. Auzea respirația lui Musbah şi-i vedea mânuțele sprijinite pe

genunchi. Băiatul era deja îmbrăcat de zi, iar mânecile costumului de catifea îi rămăseseră mici. Stătea cu gura închisă, avea ochii mari şi obrajii relaxați. Arăta ciudat: cu sprâncene dese, cu trăsături gingaşe de fată.

— Voiam să-ți spun, a început Midhat cu voce blândă, ştii, şi eu mi-am pierdut mama când eram foarte mic. Cam cât Dunya.

Ochii mari ai lui Musbah s-au întors spre el.

— O să fie bine.

Midhat a aşteptat. Băiatul n-a spus nimic.

— El o să fie fericit în rai. E mai bine acolo. A fost un musulman credincios, un om bun, drept. Va fi răsplătit. Înțelegi? O să fie fericit. Da, cred că e deja fericit. Gândeşte-te la asta!

— Bine.

— A fost un tată bun, a urmat Midhat cu glasul frânt.

— Da, a răspuns Musbah şi, când a întors capul, pe chip i-a apărut o undă de fericire, de parcă şi-ar fi amintit ceva.

În cea de-a treia zi, Teta a dormit până la răsăritul soarelui şi apoi a venit momentul plecării. Rămasă în umbra uşii de la intrare, înconjurată de copii, Layla le-a făcut semn cu mâna, mijind ochii din pricina luminii. Taxiul a pornit şi Midhat aştepta primul comentariu răutăcios despre Layla sau despre casă. Spre uimirea lui, Teta n-a spus nimic. A rămas cu privirea pierdută pe

fereastră. Midhat şi-a dat seama că n-avea habar dacă ea mai fusese vreodată la Cairo.

În tren, mişcările lui Um Taher au oscilat între gesturile obişnuite ale rugăciunii, rezervate, şi un fel de agitație atent controlată, exprimată prin felul în care îşi plimba mâinile țepene dintr-o parte într-alta, de parcă ar fi zornăit o tamburină.

— Ce-o să facem? întreba ea tot mai disperată, adresându-se uneori sieşi, alteori lui Midhat, sau nimănui în special, refrenul topindu-se în mormăieli când începea să se roage din nou, vorbele amestecându-i-se cu vocea controlorului de bilete şi a megafonului care anunța stațiile ca şi cum ar fi fost mărfuri de vânzare.

Midhat repeta tot felul de îndemnuri liniştitoare, lipsite de sens:

— Lasă că totul o să fie bine!

Sau:

— Sunt aici cu tine!

Trenul înainta de-a lungul țărmului fâşiei Gaza, iar marea sclipea de scânteierile albe ale soarelui. Pentru prima dată în viață, Midhat şi-ar fi dorit să fie mai credincios. Îşi făcea, de bună seamă, rugăciunile, dar – deşi ăsta era un gest intim – îi dădeau uneori impresia de spectacol public, iar învățăturile Coranului erau deprinse mecanic, inoculate, prin atâtea repetări. Ele alcătuiau urzeala lumii sale, dar nu-i ocupau partea centrală, vitală a minții, cea care vibra în clipa aceea, acolo, în trenul care înainta zăngănind în timp ce el se străduia să țină laolaltă

toate aceste frânturi. În copilărie avusese aceeaşi curiozitate faţă de misterele altor credinţe – faţă de lumina sfântă a creştinilor sau de scrierea samaritenilor – dar atracţia i se domolise la scurtă vreme, când începuse să vadă religia tradiţională ca pe ceva lumesc, o adunătură de legi, precepte morale şi tot aceleaşi poveşti şi sărbători. Toate erau fapte, nu gânduri.

Stătea cu faţa spre apă acum, cu ochii pironiţi în depărtarea molcomă, dincolo de frunzişul nedesluşit al copacilor care fugeau de-a lungul căii ferate, la bărcile părăsite ce se legănau pe valuri. S-a pomenit că dibuie conturul a ceva foarte mare, ca ghizdurile negre ale unei fântâni, asemenea unui vas care părea în acelaşi timp un hău, şi s-a gândit, fără să se gândească totuşi limpede la asta, intuind doar cu marginile fragile ale minţii, care ar fi putut fi înţelesul originar al Revelaţiei. De ce era atât de important să dezbată cu înverşunare ce ar însemna dacă Dumnezeu ar avea mâini şi dacă El făcuse lumea. Dincolo de toate acestea se afla, de fapt, o nevoie imperioasă şi vie, problema însăşi a proporţiei: felul în care câteva sute de mile străbătute pe jos nu însemnau nimic în mintea noastră, drumul de la Nablus la Cairo, o zi de mers cu trenul, dar – aşezată pe verticală – aceeaşi distanţă, privită în adâncime, scotea la iveală micimea trupului omenesc şi te ducea brusc cu gândul la moarte. Era oare nevoie să te pleci cu faţa la pământ, să-ţi vâri nasul în ţărână ca să simţi acea distanţă ameninţătoare deasupra? Se găsea în asta o părticică din propria lui mortalitate. Şi atunci de ce,

în clipa morții cuiva, trebuia să se gândească la propria dispariție?

— Şi ce-o să ne facem? a întrebat bunica, de parcă atunci i-ar fi trecut prima oară prin cap gândul acesta.

— Totul o să fie bine, a răspuns el scrâşnind din dinți.

Avusese întotdeauna un fel schematic de-a gândi. Asta era problema lui. Plănuia lucrurile câte unul, pe rând. Vasul uriaş de întunecime pe care îl intuise se năruia deja la simpla atingere cu gândul, nu putea să-l mai susțină, ci doar să-l mânjească cu metafore nefericite care îl prefăceau în cu totul altceva. Abstract, s-a străduit să cerceteze viața de apoi aşa cum era descrisă în Cartea Sfântă. Dar nu şi-l putea imagina pe tatăl său într-o grădină. Era o imagine falsă. Nu şi-o putea închipui.

— Nu mai plânge, *habibi*, i-a spus bunica.

— O să fie bine.

Şi-a îndreptat gândurile spre Fatima, plăsmuind scene ale vieții conjugale. Minutele s-au adunat în ore şi curând au ajuns la Tulkarem, gata să schimbe trenul către Nablus.

Au ajuns acasă după-amiaza. Nu-i aştepta nimeni, căci Um Mahmoud nu mai era acolo. Pe prag se vedea ceva: un plic alb. Aflat pe jumătate în umbră, cu o ştampilă rotundă de poştă. Prezența lui răspândea groază. Un plic devenise ceva dureros. Teta nu l-a luat în seamă, luptându-se să descuie uşa. Când ea a intrat în casă, Midhat l-a ridicat.

18 mai 1920
29 Sha'ban 1338

Dragă Midhat,

Mii de felicitări – cred că eşti tare fericit. Sper să pot veni la nuntă – după cum poate ai auzit, francezii îşi adună forţele împotriva noastră –, mai multe nu pot să-ţi spun, doar că Faisal e agitat şi că există pretenţii din toate părţile. Aici, lumea chiar crede că palestinienii au mai multă libertate decât în realitate – după aflarea veştilor despre toate demonstraţiile acelea şi aşa mai departe. Vom vedea ce urmează.

Hammad este o familie nemaipomenită – te-ai descurcat excelent – abia aştept să petrecem!

Fratele tău,
Hani

13

Executorul oficial al testamentului lui Hagi Taher era un avocat din Sinai care îl ajutase în problemele legate de negoţul cu ţesături. Dar executorul neoficial, a cărui jurisdicţie era de fapt mai largă decât a celui oficial, era Layla. Ea se dovedise totdeauna pricepută în chestiunile băneşti, iar moartea soţului a fost un bun prilej s-o arate. La nici o săptămână după întoarcerea la Nablus, Midhat a primit partea lui de moştenire prin mandat telegrafic. Layla plătise deja datoriile lui Hagi Taher şi împărţise restul banilor între ea, Midhat şi ceilalţi băieţi, păstrând sume mai mici pentru Dunya şi Inshirah. Midhat şi-a folosit partea ca să plătească *mahr* pentru Fatima şi să cumpere o casă la marginea de sud-vest a oraşului, în care să locuiască după nuntă.

Casa avea un singur nivel şi bătrânul care locuise acolo înainte îşi luase toate lucrurile cu el. Mobilarea ei s-a făcut pe socoteala lui Hagi Nimr, lucrurile fiind alese de Widad;

cum Um Taher era încă în doliu, Widad a luat asupra sa şi pregătirile de nuntă. Aceasta avea să aibă loc îndată după încheierea postului, la Eid al-Fitr, fiind urmată de o petrecere de trei zile, cu care se umflau în pene cei ce avuseseră norocul să primească o invitație. Până şi croitorii samariteni profitau de ocazie, făcând un câştig frumos din veşmintele nuntaşilor.

Până la urmă, Hani nu a putut veni. Armata lor din Damasc fusese înfrântă de francezi, iar el şi Faisal fugiseră în exil, aşa că trimisese o telegramă de la Amman ca să-şi ceară scuze. Încă dinainte să aibă loc, nunta era deja sub semnul unor absențe şi Midhat resimțea fiecare moment de bucurie cu o undă de tristețe.

Eli Samariteanul l-a ajutat să-şi aleagă hainele: un *tarbush* de o înălțime specială, o cravată cu model mărunt, batista cea mai moale de pus la buzunarul de la piept, şi cizmele italiene cele mai lucioase şi mai ascuțite, cu carâmb maro şi vârf negru, cusute în zigzag cu tighel dublu. Fatima era îmbrăcată cu o rochie albă în stil european, cu funde de satin la umeri şi coate şi o eşarfă bogată în talia joasă. Sora ei îi subțiase sprâncenele cu o pastă de făină şi zahăr ars. Avea părul ondulat şi aranjat în jurul feței, coada împletită şi strânsă apoi într-un coc. În vârful capului, mama îi prinsese un voal de plasă. Ciorapii albi de mătase i se strânseseră pe glezne. Şi a plecat din casa părintească cu mâinile vopsite cu henna pline de talismane: o bucățică de lemn, o oglinjoară, o foarfecă, un cub de zahăr.

În noaptea procesiunii *zaffeh*[237], bătea vântul şi se tot stingeau lumânările. După baia rituală la hamam, după dansurile în care femeile chiuiau lovindu-se peste buze, plesnindu-şi limbile asemenea mierlelor, după citirea primelor versete din Coran şi după binecuvântările de pe treptele casei Hammad, tânăra pereche a pornit în fruntea alaiului, în sunet de fluiere şi tamburine, în lumina pestriță a lampioanelor, spre noua casă din sud-vest, unde lumea s-a strâns înaintea uşii cântând şi strigându-le urări. Midhat şi Fatima au trecut pragul şi, după ce au închis uşa în urma lor, au ascultat în tăcere cum zarva se îndepărta, întorcându-se în oraş. Şi-au zâmbit politicos. Ea avea ochii conturați puternic cu creion negru şi pudra i se strânsese pe față.

— Bună, a spus el.

— Bună, a răspuns ea.

Pe podea se afla un felinar mare. Arătându-se mai stăpân pe sine decât era, Midhat s-a aplecat şi a deschis uşița de sticlă, aprinzând fitilul cu un chibrit pe care-l avea în buzunar. Apoi l-a apucat de cârlig şi i-a făcut semn Fatimei să-l urmeze. Şi aşa, fără să stea pe gânduri, Midhat şi Fatima şi-au petrecut prima parte a nopții nunții cercetându-şi noua grădină.

Terenul casei era aşezat în pantă, iar grădina din spate era amenajată în patru terase înguste. Pe prima, care era şi

---

[237] Procesiune cu muzicanți, dansatori şi mânuitori de săbii care conduc mireasa la casa soțului (arabă).

cea mai lată, era o masă de fier forjat cu trei scaune. Pe a doua şi a treia, câteva răzoare pătrate sugerau că acolo crescuseră cândva flori şi legume, dar acum erau năpădite de buruieni ce acopereau poteca. Pe cea de-a patra, care era şi cea mai strâmtă, lângă tulpinile încâlcite ale unei tufe de trandafiri fără flori se vedea un coteț mare cu acoperişul de ciment crăpat. Midhat a ridicat felinarul şi amândoi s-au uitat înăuntru. Nici o pasăre. Doar nişte dâre vechi, albe, pe jos. El a dat ocol coteţului, iar lampa clătinată a aruncat lumini tremurânde spre portița din spatele grădinii, trimițând umbre vărgate dincolo de gard, pe alee. Mătasea rochiei Fatimei sclipea. A pornit înapoi pe treptele grădinii şi Midhat s-a grăbit să-i lumineze paşii cu felinarul.

— Ai vrea să mănânci ceva?

— Nu.

Se gândea s-o întrebe: „Eşti obosită?” sau „N-ar trebui să mergem la culcare?”, dar i s-a părut că ambele au şi înțelesuri necuviincioase, aşa că a ales să tacă.

În hol, a lăsat felinarul şi a luat o lampă, apoi a coborât cele trei trepte care duceau spre dormitor. Încăperea era răcoroasă, fiind pe jumătate săpată în pământ. Zidul de piatră nu era văruit, iar singura fereastră era mică, aşezată în partea de sus şi avea obloanele trase peste noapte. Patul era acoperit cu o cuvertură crem de mătase, iar pe peretele opus, între două scaune tapisate verzi, se afla un dulap cu intarsii de sidef sprijinit pe picioare înalte, curbate. Lângă uşă atârna o oglindă cu ramă bogat ornamentată. Midhat

se uita la Fatima, care privea totul cu nesaț. Mobila nu era pe gustul lui, fiind demodată şi feminină, dar asta nu avea nici o importanță, de vreme ce era darul mamei pentru fiica ei. Mâinile îi erau încă acoperite cu henna şi avea cearcăne la ochi. Era foarte parfumată. Midhat a aşezat lampa pe noptieră şi a şoptit „Habibti”, întinzându-se să-i apuce palma ornată.

Buzele ei s-au întredeschis şi un zâmbet îngrozit i-a scos la iveală dinții. A făcut un pas spre ea şi a izbutit s-o sărute pe frunte chiar în clipa când se trăgea înapoi. I-a prins uşurel bărbia pe care şi-o tot ferea şi i-a atins cu buzele un ochi obosit, apoi pe celălalt. Şi-a dus mâna stângă la betelia pantalonilor şi a împins nasturele de sus, desfăcându-l din butonieră.

— Ce faci?

— Nimic, mă dezbrac.

S-a aplecat spre buzele ei. Fatima a pus mâinile pe pieptul lui.

— *Habibti*.

Coatele i s-au înmuiat şi l-a lăsat s-o sărute pe gură, deşi rămăsese cu palmele pe pieptul lui. Al doilea nasture al pantalonilor s-a desfăcut cu un zgomot şi mai mare, iar brațele ei s-au încordat din nou. Midhat i-a cuprins mâinile.

— Nu-ți fie teamă.

Ea s-a eliberat din strânsoarea lui. Zâmbetul îi pierise. Şovăind, a călcat greşit şi s-a împiedicat de marginea

patului, căzând cu zgomot pe cuvertură. Şi-a ridicat rochia ca să arate că i se rupsese tocul unui pantof.

— Lasă-mă să te ajut!

Dar ea a fost mai iute. Avea degete de pianistă, care au desfăcut şireturile primului pantof de parcă ar fi cântat o tocată la repezeală, iar în clipa următoare era descălțată şi se apleca să-şi aşeze pantofii sub pat. Când s-a ridicat, avea fața stacojie. Midhat nu reuşise să facă decât un pas spre ea, fără să-şi fi desfăcut de tot pantalonii.

— O să fie mai uşor fără lumină, a spus el întinzându-se să stingă lampa.

În clipa următoare s-a făcut întuneric, iar ea a icnit. El s-a aşezat pe pat.

— Nu te apropia de mine!

Spre uimirea lui, vocea Fatimei se auzea de la câțiva metri.

— O să țip.

Prin crăpătura oblonului se strecura o rază plăpândă de la lună sau din altă parte, dând la iveală doar conturul trupului ei, în vreme ce chipul îi rămânea în întuneric. I-a văzut coatele îndoindu-se, degetele moi, dar pregătite. Tăcerea s-a adâncit.

— Eşti soția mea.

Fatima a tras aer adânc în piept. În clipa aceea, Midhat a simțit că venise momentul: ea îşi aduna curajul. Dar palmele s-au ridicat cu toate cele zece degete încordate, şi, cu toate că el n-a făcut nici o mişcare spre ea, Fatima a slobozit țipătul pe care tocmai jurase că-l va scoate.

Asemenea unui fluierat ascuțit, sunetul a sfâşiat aerul şi i-a pătruns în urechi ca un ac.

— O, Doamne, nu, te rog, nu face asta.

Însă ea n-a contenit cu țipătul cumplit. O pauză de respirație şi o lua de la capăt, deşi mai pierdea din forță pe măsură ce se îndepărta de el, apoi altă pauză de respirație, iar acum, că se afla în dreptul ferestrei, Midhat îi vedea chipul. Avea ochii ieşiți din orbite şi pieptul i se zbătea.

— N-o să mă apropii de tine. N-o să-ți fac nimic, dar te rog, opreşte-te. Te rog.

N-a mai țipat, deşi el aştepta încordat s-o audă din nou; ajustându-şi acum privirea în semiîntuneric a văzut-o aşezându-se pe scaunul de lângă fereastră. Şi-a săltat picioarele de parcă ar fi vrut să-şi cuprindă genunchii cu brațele, dar s-a ridicat, apucându-se de dulapul de lângă ea ca să-şi țină echilibrul, sau cel puțin aşa i s-a părut lui la început, însă imediat a auzit scârțâitul lemnului şi a văzut cum picioarele din spate ale dulapului s-au ridicat când Fatima, punând un picior pe brațul scaunului, s-a urcat pe dulap. Cele patru picioare ale dulapului s-au cutremurat, rochia i-a foşnit, iar ea s-a aşezat acolo ținându-se cu toată forța mâinilor sale palide de colțurile sculptate ale dulapului.

— Acum nu mai ai cum să te apropii de mine.

El s-a străduit să-i caute privirea, dar nu-i vedea decât mâinile.

— Aşa e, a recunoscut.

A privit scaunul gol şi o clipă s-a gândit să se urce pe el ca s-o dea jos de pe dulap. A rămas cu mâinile în şold. L-a pufnit râsul, care a sunat nemilos. A simţit cadrul patului lipit de fluierul piciorului şi s-a aşezat.

— *Allahu akbar!* a mormăit pentru sine.

Rotiţa lămpii era înţepenită de rugină şi şi-a zdrelit degetele încercând s-o răsucească. Lumina a umplut camera: şi iat-o sus pe dulap, cu picioarele încrucişate. El şi-a sprijinit un picior pe genunchi. Pantoful drept a ieşit uşor, stângul a trebuit scos cu ambele mâini, pricinuindu-i un mic icnet de efort. Şi-a slăbit nodul de la cravată cu arătătorul.

— Şi ai de gând să stai acolo toată noaptea?

Intenţia lui a fost să întrebe pe un ton apăsat, trufaş. Dar din păcate întrebarea a sunat mai degrabă jalnic şi i-a conferit pe dată putere Fatimei. Tăcea. El şi-a scos haina şi apoi cămaşa, scoţând nişte suspine pline de importanţă şi ferindu-se din răsputeri s-o privească încât, atunci când s-a întins în fine în pat, rămas doar în lenjeria intimă, a fost rândul lui să tresară uimit. Bineînţeles că ea-l pironise tot timpul cu privirea.

— Vrei să te ajut să te dai jos de acolo?

— Nu.

— Să las lampa aprinsă?

Nu i-a răspuns. De undeva a venit o adiere, iar flacăra lămpii a pâlpâit într-o parte şi-n alta, înnegrind sticla acolo unde se îngusta. El a întins mâna spre rotiţă ca să micşoreze fitilul şi de data asta a mers mai uşor.

Întunericul i-a descătuşat oboseala pe care şi-o stăpânise zile întregi, cuprinzându-l pe dată.

Noaptea lipsită de vise a trecut într-o clipă. S-a trezit pe spate, aşa cum se culcase. Tavanul era atât de întunecat, încât a crezut că trecuseră doar câteva ore, dar ridicându-se în capul oaselor a văzut prin crăpătura oblonului lumina rece a dimineții. Fatima dormea pe scaun, ghemuită, cu rochia adunată în jurul coapselor, cu picioarele ei vopsite cu henna împreunate ca mâinile la rugăciune. El s-a ridicat din pat s-o studieze mai atent. Avea gura deschisă, iar părul de pe ceafă îi ieşea în smocuri din coada împletită. Când umbra lui s-a aşternut peste ea, pleoapele i s-au înfiorat şi buzele i-au zvâcnit. Midhat s-a răsucit pe călcâie. Avea s-o lase singură, să se îmbrace, să cerceteze casa şi să se obişnuiască cu locul, fără el.

La un capăt al holului a dat de cufărul lui. L-a aplecat uşurel. Fusese singurul său tovarăş în călătorii, şi-a spus cu tristețe, purta încă juliturile şi zgârieturile căpătate în tangajul vapoarelor sau în mâinile hamalilor. Înăuntru a găsit o pereche de pantaloni de in. S-a îmbrăcat cu ei în salon – o încăpere mică în care se revărsa lumina strălucitoare din grădină. Şi-a tras şi haina pe el şi a pornit spre muntele Garizim.

Plănuiseră să vândă casa familiei. Um Taher urma să se mute la parter împreună cu Um Jamil, iar cu banii căpătați din vânzarea etajului, să-şi asigure traiul. Deşi asta trebuia să se întâmple abia după nuntă, Um Taher îşi petrecea deja cea mai mare parte a timpului jos. Midhat a găsit-o în

bucătărie la Um Jamil, amestecând cu degetul mierea în ceai.

— Ce cauți aici? l-a întrebat ea. Unde ți-e nevasta?

El s-a trântit pe un scaun şi, oftând, i-a mărturisit cum se desfăşurase noaptea nunții. Teta l-a ascultat cu răbdare. Apoi a început să râdă.

— Dar ce i-ai făcut?

— Cum adică, ce i-am făcut?

— *Ya'ni*, s-a speriat. Trebuie s-o iei cu binişorul, *habibi*. Um Jamil! a strigat ea dintr-odată. *Ta'ali*.[238]

Midhat a presupus că voia s-o întrebe altceva; spre disperarea lui, Teta s-a apucat să-i povestească lui Um Jamil tot ce-i spusese el.

— Dar chiar trebuie să...? a încercat el s-o oprească, dar ea n-a făcut decât să turuie şi mai abitir, pufnind sau oprindu-se să sublinieze momentele importante.

Um Jamil şi-a plimbat privirea de la Midhat la Um Taher, cu ochii mari, clătinând din cap ca o pasăre şi, ca şi când ar fi ştiut ce urma, buzele sale au dat să zâmbească.

— Aşa că i-am spus, a încheiat Um Taher, trebuie s-o iei cu binişorul, *ya'ni*, biata fată s-a speriat. *Saheeh wila la?*[239]

— Ai încercat s-o mângâi?

— O, Doamne, a exclamat Midhat. Nu pot.

— *Lazim*, trebuie! a spus Um Jamil. *Ya'ni*, şi s-o săruți, *ya'ni*. E foarte important.

---

[238] „Vino" (arabă).

[239] „E adevărat sau nu?" (arabă).

— Nu asta am..., a gemut el. Mă duc înapoi. A fost o greşeală să vin.

A ieşit iute afară. Era prea devreme să se întoarcă la casa cea nouă, unde-l aştepta Fatima. Sau tremura de frica lui. A luat-o pe drumul obişnuit spre oraş şi a străbătut bazarul.

Deşi nu avea scaunul proptit în uşă, prăvălia Kamal părea pustie de-afară. Dar din atelierul croitorului răzbăteau voci. Butrus se afla la masa lui de croit cu alți trei în jurul său. Au ridicat privirile când a intrat Midhat şi s-au îndreptat spre el să-l salute. Erau vechii lui prieteni, croitorii samariteni. Zâmbeau cu toții şi Eli a făcut un pas în față să-l felicite şi să-i spună cât de bine s-au simțit la nuntă.

— Unde-i Hisham?

— S-a dus după tine, a spus Eli.

— Dar ce s-a întâmplat?

Eli s-a uitat la Butrus, care stătea la masa lui de lucru.

— Stai să se întoarcă Hisham.

A urmat o jumătate de oră stranie, în care Midhat i-a tot întrerupt ca să afle ceva. De fiecare dată, croitorii se uitau stânjeniți unul la celălalt şi clătinau din cap.

— Stai să se întoarcă Hisham.

Butrus a făcut cafea şi samaritenii s-au aşezat pe scaune ca să-l întrebe despre nuntă. Cu gândul la ce-i ascundeau, Midhat le tot scruta chipurile în cautarea vreunui indiciu şi răspundea fără chef la întrebări. Şi nici

n-a pândit venirea lui Hisham, aşa că a rămas surprins să-l vadă apărând în spatele lui.

— I-aţi spus? i-a întrebat Hisham pe croitori.

— Nu, nu mi-au spus nimic, a răspuns Midhat ridicându-se. Ce s-a întâmplat?

Hisham părea temător.

— Tatăl tău..., a început el.

Midhat a aşteptat.

— Ce-i cu tatăl meu?

— El... a..., s-a bâlbâit Hisham înghiţind în sec, cu ochii în pământ.

— Ce-a făcut?

— A trecut afacerea pe numele lui Um Musbah.

— Ce?

— Afacerea. Pe numele nevestei lui.

Midhat a amuţit.

— *Ce?*

Hisham a ridicat braţele.

— Şi ce înseamnă asta? a întrebat Midhat.

Dar le era limpede tuturor. Mila li se citea pe chipuri. Eli şi-a încleştat mâna pe spătarul scaunului, ca şi cum ar fi fost chinuit de durere.

— Noi avem contract, adică eu şi cu el, a spus Hisham arătând spre croitor, iar Midhat i-a văzut mâinile tremurând. Să lucrăm pentru ea. Tu, *habibi*... Îmi pare rău că... că...

— Dar tu ştiai?

— Îmi pare rău, a răspuns Hisham strângând din buze.

Midhat a icnit.

— Adică tu ştiai, Hisham, şi mie nu mi-ai spus!

— N-am vrut să te duci la înmormântarea tatălui tău aşa. N-am vrut să-l vezi aşa, mânios.

— Şi eu ce-ar trebui să fac?

Midhat simțea că i se boțeşte fața. Ar fi vrut ca ceilalți să nu fie acolo. Era o întrebare prostească şi bineînțeles că nu i-a răspuns nimeni.

— Şi pe cât timp aveți contract?

— Simbria noastră vine de la Cairo. La Nablus nu sunt vânzări.

— Hisham, pe cât timp aveți contract?

Hisham i-a aruncat o privire disperată croitorului.

— Înțeleg, a urmat Midhat. Aveți nevoie de simbrie. N-am nimic împotrivă.

Dar avea. Ieşind în stradă, uluirea i s-a prefăcut în mânie. S-a uitat în jur după ceva în care să izbească cu piciorul. Vreo piatră ieşită din caldarâm. O roşie stricată a țâşnit din pielița strivită. A izbit zidul cu pumnul, simțind o durere zdravănă de-a lungul mâinii, după care a luat-o iute la picior. Nu putea risca să iasă vreun croitor să-l îmbărbăteze.

Cum mai putea să dea ochii cu Fatima acum? Să-i spună că mijlocul lui de trai dispăruse brusc? Mijlocul de trai care-l convinsese pe Hagi Nimr că avea să fie un soț potrivit. Tot ce-i rămăsese era căsuța întunecoasă pe care tocmai o cumpărase, cu cotețul gol, murdar de găinați, din fundul grădinii. Şi mai trebuia să împartă banii din

vânzarea vechii case cu Teta şi nici măcar aceia n-aveau să-i ajungă prea mult. Gândindu-se la Teta, şi-a cuprins capul în mâini.

— Unde-i Jamil? l-a întrebat pe unul din lucrătorii de la prăvălia de covoare. Jamil, poți să vii afară puțin? Trebuie să vorbim.

L-a scos pe vărul său în stradă şi i-a povestit ce aflase.

Jamil a rămas cu gura căscată.

— Ce? Nu se poate! Sunt sigur c-o să te angajeze, măcar.

— Cum? Ca pe Hisham? Tu ştii cât câştigă Hisham? N-aş putea să-mi întreţin familia, pe bunica... Şi chiar dacă m-ar plăti, pentru femeia asta eu refuz să lucrez...

— Dar aşa ceva nu-i cu putinţă! Nu se poate una ca asta, Midhat! Eşti sigur? Credeam că ți-a promis ție afacerea.

Midhat a ridicat mâinile.

— Nu-mi vine să cred. Ea trebuie să fie de vină, ea l-a convins. Ce-o avea femeia asta...?

— Nu ştiu ce-o să mă fac!

— E de necrezut.

— Da, da, de necrezut, a mârâit Midhat.

— Dar de la taică-tău, *ba'dayn*, nu m-am aşteptat!

Auzind acel cuvânt, „tată", lui Midhat i s-a pus un nod în gât şi a urlat:

— Tatăl meu!

Jamil a aruncat o privire pe drum.

— *Yalla*, hai să ne mişcăm un pic.

Midhat s-a lăsat condus de-a lungul străzii, pe lângă Şcoala Fatimiyah, pe lângă Rafidia, pe drumul dinspre mahalalele de sus. Ajunşi în dreptul satului Balata, au luat-o spre nord printre munți şi, după o vreme, lui Midhat i-a pierit cheful de vorbă. Furia i s-a risipit ca un stol de păsări şi s-a simțit amorțit. Se uita prosteşte peste câmpuri. Albastrul cerului se albea pe coama dealului, unde verdele se prefăcea în tonuri roşietice. Coasta de lângă ei era plină de tufe sălbatice rotunde şi lumina puternică scotea în relief crăpăturile stâncii cenuşii.

— Sunt istovit, a murmurat el. Cuvintele i-au adus alinare, aşa că le-a mai pronunțat o dată: Sunt istovit.

Asta nu era, totuşi, adevărat. Mersul începuse să-i risipească oboseala, tulburând apele stătute în care rămăsese cufundat, cu riscul de-a se îneca. Urcuşul îi limpezise gândurile.

— Ştii că toată lumea îmi zice Parizianul?

— Da.

— Ce ciudat! A trecut un an de când m-am întors şi mă simt deja atât de departe. Mă tot întreb. Ce s-ar întâmpla dacă m-aş duce înapoi?

— Nu poți, *habibi*! Viața ta e aici.

— Care viață? a râs el fără pic de veselie. N-am nimic.

— Fii serios. Tocmai te-ai însurat cu cea mai frumoasă fată din oraş. Eşti un om împlinit. Toată lumea aşa crede.

— M-am însurat *pentru el.* Dacă mă gândesc la ce-am reuşit aici, aş fi putut la fel de bine să plec. N-aveam nimic care să mă țină aici...

— Lasă că nu doar pentru el te-ai însurat. Te cunosc. O iubeşti.

Midhat a scrâşnit din dinți.

— Nu poți iubi o străină. Nu e posibil.

Ajunseseră la un fel de culme, după care panta cobora din nou şi urca apoi. Când s-au oprit din mers, totul a prins viață în jurul lor.

— Vrei să ştii ce s-a întâmplat azi-noapte? Fatima... a fugit de mine. S-a urcat pe dulap şi n-a vrut să se mai dea jos de acolo.

A aruncat o privire spre vărul lui aşteptând să audă un hohot de râs. Cu piciorul pe o piatră, trăgându-şi răsuflarea, Jamil i-a pus o mână pe umăr.

— O să fie mai uşor cu timpul. E femeie. Încă nu ştie nimic.

— Dar să nu spui nimănui, te rog! a adăugat Midhat. Deşi, să-ți spun drept, cred că Teta le-a povestit deja tuturor.

— O să fie bine, sunt sigur c-o să fie bine.

— De ce ți-e drag de mine doar când greşesc?

— Doamne! a exclamat Jamil retrăgându-şi mâna. Nu-i adevărat, Midhat. Eşti atât de arogant!

A izbucnit în râs.

— Cum adică? În ce fel sunt arogant?

— Cum să zic? Chiar te crezi buricul pământului. Ei, nu asta am vrut să spun. *Shwaya*[240], nu te mai supăra.

---

[240] „(Ia-o) încet” (arabă).

— Nu mă supăr. Doar că nu înțeleg.

— Ei bine, vrei să ştii prin ce-am trecut eu în ultimele două luni? Te interesează?

Jamil a făcut o mişcare ciudată, întinzându-şi gâtul, şi o clipă a părut că vorbeşte de unul singur. Apoi i s-a adresat din nou, mai blând.

— Mai întâi am văzut cum au fost omorâți doi oameni. Întâi unul, pe urmă celălalt. Chiar în fața mea, la câțiva metri. Am văzut sângele, tot... Am văzut ultima..., a adăugat el strângând din buze. Primul era un evreu tânăr, de vârsta noastră. Al doilea era arab, ucis de prietenii evreului. Şi asta mi-a rămas în minte, ştii? Nu mai pot scăpa...

— La Nebi Musa? N-am ştiut.

— Nu m-ai întrebat! Nici măcar nu m-ai întrebat. Când ne-am întors, tu te-ai cufundat din nou în lumea ta, te-ai apucat să citeşti poezii. De, Parizianul, care umblă de colo-colo cu cravatele lui colorate. Nici măcar nu m-ai întrebat. Ai plecat, pur şi simplu.

Midhat încerca să-şi amintească ce s-a întâmplat după Nebi Musa, ce făcuse atunci, dar i-a răsunat în minte înțepătura acuzației din urmă.

— Ți-am mai spus... Ştii că ne-am pierdut în mulțime. Cum aş fi putut să te găsesc?

— Ştiu, a spus Jamil fluturând din mână.

Poate că nu voise să aducă vorba despre asta, îi scăpase în toiul certei.

— Doar că ar trebui să te mai uiți un pic şi în jur. Țara asta se duce de râpă. Felahii hămesiți umblă să jefuiască lumea. Ştii câți oameni au fost prădați săptămâna trecută? Măcar asculți ce zice lumea?

— Jamil, mi-a murit tatăl. Cum poți să spui una ca asta, nu ştii prin ce-am trecut... Tu abia mă mai vezi.

— Lumea nu mai cumpără covoare, dar tot mai intră în prăvălie, se prefac că vor să cumpere câte ceva şi ştii de ce? Pentru că n-au nimic altceva de făcut. Îmi pare rău de tatăl tău, dar am pierdut Damascul şi-acum o să avem o țară evreiască, pentru că asta vor englezii să facă. *Ya'ni, khalas*. O să fie ca-n vremurile cele mai crunte cu turcii. Poate şi mai rău.

Jamil mergea înainte, dar Midhat a rămas pe loc. Vărul lui a băgat de seamă după câteva clipe şi s-a oprit un pic mai sus pe pantă. Amândoi abia mai răsuflau.

— De ce te porți aşa cu mine? a întrebat Midhat.

Se aflau lângă un intrând în stânca muntelui, o gură de peşteră. Vântul îi pătrundea lui Midhat prin cămaşă. O şuviță de păr a zburat de partea cealaltă a feței calme a lui Jamil.

— Nu-mi vine să cred că poți fi atât de neînțelegător.

— Neînțelegător! a exclamat Jamil aruncându-şi brațele osoase în sus.

Midhat s-a întors brusc şi a pornit înapoi, coborând dealul. Binecuvântată fie gravitatea, altminteri trupul i s-ar fi oprit şi s-ar fi prăbuşit. Nu voia decât să dispară, să dea timpul înapoi. Prezentul era o stâncă goală care nu-i oferea

nici un adăpost. În trecut, orice durere trecuse, totul era deja ştiut, nimic nu-l mai putea vătăma.

— Midhat!

A mers mai departe. Soarele strălucea puternic. N-avea unde să se ascundă.

Când a ajuns înapoi pe potecă, a văzut că Jamil nu venea după el. Lângă talpa piciorului său, o şopârlă s-a prelins peste o piatră şi s-a făcut nevăzută. Apoi, cum rămăsese cu faţa la întinderea dinaintea sa, i-a venit în minte senzaţia aceea usturătoare după care tânjea când se afla la adăpost, în dormitorul de la Constantinopol. Acum era mult mai intensă. Carcasa trupului îl strângea, arzându-i pielea. Singura scăpare era să fugă.

Fatima şi-a despachetat lucrurile şi le-a pus în dulap, apoi a târât cufărul lui Midhat în jos pe trepte până în dormitor. Când s-a deschis capacul, i-a venit să râdă. Omul ăsta avea mult mai multe haine decât ea. A atins primul strat; ceva moale, un fel de halat de casă, gros, cu căptuşeală maro. Cămăşi, cravate, satin şi bumbac cu model. A întins mâna să închidă capacul şi, în timp ce ridica braţul drept, a simţit o durere ascuţită în ceafă, aşa ca i-a dat drumul. Şi-a frecat locul dureros şi s-a ridicat, privindu-se în oglindă. Avea un umăr mult mai ridicat decât celălalt. I-ar fi trebuit nişte schinduf.

Cămara era burduşită cu tăvi de mâncare pregătite de rubedenii. Farfurii pline cu orez erau aşezate peste

castroane cu *mulukhiyyeh*[241] şi *kusa*[242] şi *maqluba*[243], mai erau şi două plase de roşii şi castraveți proaspeți şi două castroane cu fructe. Nici urmă de schinduf. A dat totuşi peste o pungă de foi de viță uscate. Cu brațul care nu o durea a scos fructele şi le-a pus pe masă. Guavele erau mici şi tari, portocalele aveau o murdărie albicioasă în găurile cojilor. A pus o cratiță cu apă la fiert şi a luat un cuțit mare şi o ceapă. A tăiat ceapa în două pe masă şi apoi a tocat-o în bucățele sticloase. A început să cânte. Când aburul a umplut bucătăria, a deschis fereastra spre grădină; la lumina zilei, scaunele de fier arătau decolorate. Şi-a apăsat gâtul cu degetele.

Orezul tocmai se răcea când s-a auzit uşa de la intrare. Nu s-a întors când a intrat Midhat. A aşezat frunzele grămadă şi a turnat nişte ulei de măsline într-un vas. După o clipă, el a ieşit. Fatima a strâns primele pachețele, pândind atentă orice scârțâit sau zgomot de paşi care i-ar da de ştire dacă el mai e în casă. Dar zgomotul următor s-a auzit chiar din spatele ei, din holul de lângă bucătărie. Ea şi-a ascuns iute surpriza.

— Poți să-mi faci o cafea?

S-a şters pe mâini cu prosopul de bucătărie prins la brâu şi a deschis un dulap. Acolo erau vrafuri de farfurii.

---

241 *Corchorus olitorius*, legumă populară în Orientul Mijlociu (arabă).

242 Dovlecei (arabă).

243 Fel de mâncare arăbesc din orez, carne şi legume prăjite (arabă).

— E în celălalt, acolo.

— Şi ibricul?

— Ia-l pe ăsta... Ba nu, mai bine pe ăstălalt. Ai... tot ce-ți trebuie?

— N-avem... schinduf, a spus ea deşurubând capacul cutiei de cafea. Dar în rest, am de toate. A, cu excepția..., a urmat ea întorcându-se spre el.

— Ce-ți trebuie?

— Cine o să care apă? La noi acasă aveam fântână.

— O să vină sacagiul, a spus Midhat. Nu suntem aşa de departe. Dar o să te descurci? Adică, o să ai nevoie de o slujnică?

— A, nu cred. Cel puțin nu deocamdată.

Cafeaua făcea spumă. Midhat a primit ceaşca în care i-a turnat Fatima, dar n-a băut din ea de la început. S-a aşezat la masă şi s-a uitat pe fereastra deschisă, în vreme ce mâinile Fatimei îşi vedeau de lucru.

— La ce te gândeşti? a întrebat ea.

Midhat a ridicat ochii. Ea s-a întrebat dacă nu cumva se simțise jignit de întrebare. Dar după o clipă el i-a spus:

— Mă gândeam... la ceva ce mi s-a întâmplat în Franța.

— Şi asta te întristează?

— Nu neapărat. Era... aveam un prieten care a murit. Era un om foarte inteligent. El avea o idee despre viață. Că viața cuprinde şi moartea, că împreună sunt un tot, a spus sorbind din cafea. Nu-mi dau seama dacă are vreo importanță. Dar ce faci acolo?

Ea a răspuns după o clipă, cu o voce uimită.

— Frunze de viță!

— Eşti foarte pricepută.

El a aplecat capul spre tăblia mesei ca şi cum ar fi vrut să vadă dintr-o parte.

— Sunt foarte mici.

— Aşa am învățat de la mama... De fapt, nu, nu de la mama am învățat, ci de la un turc. Ştii că la etajul casei noastre au stat nişte turci.

A scufundat o foaie de viță în ulei. Simțea că el o priveşte.

— N-am ştiut.

Ultimele boabe de orez se prinseseră de fundul cratiței. Le-a râcâit cu lingura şi au căzut pe farfurie formând o grămăjoară ovală.

— Acum suntem căsătoriți, a spus ea muşcându-şi obrazul.

Midhat a râs, iar ea şi-a dat seama că se întorsese cu spatele.

— Da, acum suntem căsătoriți.

Până seara, Fatima a socotit că izbândise. Totuşi, nu se bucura prea tare de asta. Midhat nu se atinsese de ea toată ziua şi nici nu adusese vorba despre seara trecută. Continuau să-şi vorbească prietenos, pe ocolite, dar fără gesturile care ar fi fost de aşteptat între soți în intimitate. Fatima se tot gândea la femeile care se veseleau la hamam. Ele ştiau cum trebuie să se întâmple. Căsnicia asta le aparținea lor, siluetelor acelora despuiate care sporovăiau

în aburi bântuindu-i gândurile. Pe măsură ce trecea după-amiaza, şi-a dat seama că-şi irosise toată stăpânirea de sine rulând foi de viță. Aşa că s-a oprit o clipă şi a lăcrimat la fereastra bucătăriei. Privind în urmă, groaza din noaptea trecută i se părea mai uşor de îndurat decât acea necunoaştere stângace de peste zi, acum când lumina nu mai era îndreptată spre trupul femeii într-un colț al camerei şi spre trupul bărbatului într-altul, ci spre contururile mai vagi ale îndoielilor legate de viitor, în care timpul şi spațiul se întindeau mult mai departe decât putea concepe mintea unei fete, şi-i micşorau de mii de ori teama de o apropiere de câțiva centimetri, de câteva clipe, de sunetul răsuflării lui. Chiar aşa cum stătea acolo, la fereastră, nu ştia ce să facă cu mâinile. Aşa că şi le-a strâns atât de tare, că degetele i s-au umplut de pete albe şi roşietice. Încerca să se concentreze la ceasurile ce urmau, dar mintea ei neascultătoare tot fugea la tabloul mai larg al anilor, ani plini de aceeaşi necunoaştere, al căror sfârşit era învăluit în ceață.

Când s-a lăsat seara, Midhat a citit în salon, iar ea a cântat la *oud*. Pentru o femeie era o calitate să ştie să cânte. Încerca să cânte ca pentru sine, de parcă nici nu şi-ar fi dat seama că el e acolo, îngânând chiar cuvintele ca şi cum ar fi repetat pentru alt prilej. Dar nu era nici un risc ca el să-şi ridice privirea, şi aşa putea să-l cerceteze în voie. Părea obosit, şi-a spus. Era palid, cu pleoapele căzute. Şi chiar îi plăceau brațele lui ieşite din mânecile suflecate.

După ce a început şi a lăsat apoi baltă câteva melodii, şi-a pus instrumentul în poală şi a început să-l acordeze.

— Ce citeşti? l-a întrebat.

— Îmm?

I-a aruncat aceeaşi privire ca mai devreme, când îl întrebase la ce se gândeşte. Chipul lui era destul de grăitor – o trăsătură atrăgătoare, dar poate şi o dovadă de nepăsare. A ridicat cotorul cărții să-i arate. Era scris într-o limbă europeană. Coperta pânzată era roşie şi de cotor atârna un semn de carte zdrențuit.

— Flaubert, a răspuns el. Ştii franțuzeşte?

— Nu, ştiu un pic de engleză şi trei cuvinte în germană.

— Ce cuvinte?

— Abendessen[244]. Mittagessen[245]. Heisse[246]. Mai ştiam şi altele, dar le-am uitat.

El s-a încruntat, înclinând capul într-o parte, cu buzele uşor întredeschise. Ea a explicat:

— După ce-au plecat turcii, au venit nemții.

— A, da... mi-aduc aminte de asta. Mi-a povestit tata.

A mai privit-o o vreme, apoi şi-a văzut de citit. Ea se întreba dacă povestea pe care o citea era tristă. El a ridicat din nou ochii, parând că vrea să spună ceva. A privit-o aşa o clipă; ea a aşteptat, nefericită, până când Midhat a

---

[244] „Cină” (germ.).

[245] „Dejun” (germ.).

[246] „Fierbinte” (germ.).

renunțat. Fatima a sprijinit instrumentul cu partea rotundă la perete.

— Unde te duci? a întrebat el.

— La bucătărie.

Nu avea nimic de făcut acolo. A şters cu cârpa udă muchia mesei, unde s-ar fi putut aduna murdărie. Cârpa a rămas curată, mai făcuse asta şi mai devreme.

A avut grijă să se ducă în dormitor înaintea lui Midhat, s-a dezbrăcat dinaintea oglinzii şi şi-a pus o cămaşă de noapte. Când a bătut la uşă şi a intrat, el era deja într-o pijama albastră cu dungi negre. Cu o noapte înainte, această imagine ar fi îngrozit-o. Acum a chicotit amuzată: asta însemna că-i citise gândurile şi-şi luase pijamaua mai devreme. Bluza lui, neînchisă până sus, s-a depărtat uşor în dreptul reverului când s-a suit în pat. Ea s-a strecurat lângă el. Cearşafurile atârnau grele. O vreme au rămas aşa, cu fața în sus, în tăcere. Apoi Midhat a întrebat-o:

— Ai fost să vezi procesiunea Nebi Musa la Ierusalim?

— Da, a spus ea simțind că i se opreşte respirația.

— Te-am văzut acolo.

Fatima s-a speriat, simțind pericolul. Asemenea părinților, soții aveau grijă ca femeile să nu se facă de râs. A aşteptat, înlemnită de spaimă.

— Ai fost singură?

— Da, a îngânat ea simțind c-o podideşte plânsul.

— Să nu-ți fie frică.

Dar cuvintele acestea nu au făcut decât să-i amintească de noaptea trecută, care nu i se mai părea atât de

îndepărtată, ci foarte reală, şi inima a început să-i bată cu putere. Tânjea după întuneric, voia să-şi ascundă fierbințeala care i se ridica pe gât şi pe față şi privea neputincioasă lampa de lângă el. Se simțea la fel de vulnerabilă ca în seara trecută, când se suise pe dulap.

— De ce ți-e frică?

Cearşaful s-a mişcat. El se răsucea spre ea. Îi vedea albul ochilor.

— Eu te simt, ți-e frică. Nu mă deranjează că te-ai dus la Nebi Musa. Întrebam doar pentru că... Mă întrebam dacă ai văzut ceva. Ceva groaznic.

— N-am văzut nimic. N-am stat acolo, nici n-am ajuns bine, că am şi plecat...

— Dar a fost ciudat, totuşi, nu crezi? Toată gloata aia, atâția oameni mânioşi.

Ea a tras aer în piept cu zgomot.

— Sunt oameni needucați. *Ya'ni*, oameni săraci. Oamenii săraci sunt mânioşi. De-aia avem *zakat*[247].

Midhat s-a întors din nou cu fața în sus. A stins lampa. Fatimei i-a mai trecut roşeața şi asculta foşnetul mângâietor al aerului în mişcare. Când s-a liniştit de tot, l-a întrebat încetişor:

— Vrei să-mi spui cum era la Paris?

— La Paris?

---

[247] Unul dintre cele cinci principii ale islamismului, plată pentru anumite tipuri de proprietăți folosită apoi pentru scopuri caritabile sau religioase (arabă).

— Vreau să ştiu.

— Am stat la Paris în timpul războiului, a început el pe îndelete. Erau puțini bărbați acolo, doar cei bătrâni şi câțiva arabi, pe deasupra.

Deşi la început a părut mai reținut, curând s-a relaxat şi a început să povestească. Cuvintele sale stârneau imagini, iar Fatima vedea balcoanele şi terasele cafenelelor, auzea vocile şi clinchetul paharelor şi tacâmurilor pe când străbătea străzile pustii şi culoarele dintre fotoliile teatrelor pline de femei strălucitoare ce duceau dorul bărbaților aflați pe front. Eliberată de întuneric, s-a apropiat de el, de vibrațiile vocii sale joase, guturale, de căldura pieptului său dezgolit pe jumătate. A simțit căldura aceea pe umăr când Midhat s-a întors spre ea, uimită cât de aproape era trupul lui de al ei. Era suficient de sensibilă să-şi dea seama că, povestind, el îi dezvăluia o parte din trăirile lui interioare, că nu-i era uşor să le scoată la iveală şi să le tălmăcească pe înțelesul ei. Şi o impresiona că-i făcea aceste destăinuiri. Cu o îndrăzneală nesperată i-a pus o mână pe piept şi, sub mătasea bluzei lui de pijama, i-a simțit inima întâmpinând-o.

— Am putea să mergem acolo într-o bună zi?

— Am putea, a răspuns el apăsându-i uşor palma.

Apoi a mai rostit ceva, dar nu l-a auzit. Îi găsise gura şi-l săruta. Frunțile li s-au atins stângaci. Pe buza lui rasă se simțea transpirația. Apoi a întins mâna să-l atingă între picioare, uimită şi speriată de propriul curaj. A fost şi mai uimită să descopere forma ciudată a trupului său, care

împungea materialul pijamalei, aşa că şi-a tras iute mâna înapoi.

— Nu te uita la mine, a spus ea.

— N-am cum să te văd. E întuneric de tot.

Era limpede o minciună, pentru că ea îl vedea încă. A închis ochii, fierbând de ruşine, iar degetele lui au început să-i salte blând cămaşa de pe picioare. Şi-a ridicat şoldurile de pe saltea, apoi şi braţele ca să şi-o scoată de tot. Deşi era înfierbântată, pielea i se încreţise de frig şi a tresărit când mâna lui i-a atins şoldul. Apoi i-a văzut umbra şovăitoare şi, apucându-l de gât, l-a tras spre ea.

Durerea a fost cumplită. Iar bruma de ruşine care-i mai rămăsese i-a pierit pe loc în fierbinţeala aceea greu de îndurat. Braţele lui tremurau sub propria greutate, iar părul care-i cădea de pe frunte o atingea pe tâmple.

— Cum te simţi?

Doar când i-a auzit vocea şi li s-au întâlnit privirile şi-a dat seama cât de greu respira el.

Ea a zâmbit.

— Bine, mulţumesc de întrebare.

A doua zi dimineaţa s-a trezit singură. De afară se auzeau doi muncitori strigându-şi indicaţii sau salutându-se. S-a dat jos din pat şi a pus cearşaful la înmuiat în bucătărie. Pata roşie s-a dizolvat, tulburând apa din lighean. Ea a deschis geamul şubred şi vântul a năvălit înăuntru încreţind suprafaţa apei şi răcorindu-i pielea de pe ceafă.

Nu putea spune că e în largul ei; era calmă, atât. Vântul sufla în grădină, învârtejind ramurile celor doi copaci din capăt şi răscolind tufişurile. Toată întinderea aceea – cea de afară, îngrădită, şi cea deschisă – era a ei. A dat fuga în dormitor, a scos o haină din dulap, şi-a înfăşurat un şal de bumbac pe cap; de sub poalele hainei i se zăreau gleznele ieşind din papuci. A descuiat uşile salonului care dădeau spre prima terasă, a răsucit mânerul şi a tras un scaun de fier forjat care stătea sprijinit de masă. Deşi dincolo de grădină nu vedea decât coama muntelui, nu s-a depărtat de uşă.

Şi de ce n-ar fi mers mai departe, dacă tot n-o vedea nimeni? Locuiau la marginea oraşului. La început asta o îngrijorase, dar acum părea minunat. Îi mai dispăruse teama că e departe de centru, de casele celor avuți, de familie – fiindcă asta însemna, poate, că nu mai avea nevoie de aprobarea altora. Amintindu-şi de vocile de pe câmp care o treziseră, se gândea ce grozav ar fi să fie felah, să aibă libertatea lor. Să poată striga dimineața, ca bărbații aceia pe când porneau la lucru.

Priveliştea era de-a dreptul spectaculoasă. Chiar înainte ca privirea să ajungă la spuma zbuciumată de alb şi albastru din cer, dedesubt vântul era minunat, şi, în timp ce-l urmărea sfâşiind nemişcarea grădinii, frânghia de rufe de pe terasă a început să se legene într-o parte şi-ntr-alta asemenea unui colier şi s-a gândit că ar fi bine să atârne acolo cearşaful la uscat. A intrat în casă, a stors pânza în chiuvetă şi a dus-o afară. Materialul răsucit s-a desfăcut

plesnind frânghia şi încreţiturile s-au netezit sub degetele ei amorţite.

Poate că şuieratul vântului a împiedicat-o să observe de la început prezenţa cuiva. Când şi-a dat seama, silueta stătea neclintită. Fatima a tresărit, iar durerea din ceafă a izbit-o din nou. Nu auzise când se deschisese poarta şi nici zgomotul de paşi. Silueta se afla în umbră, pe penultima terasă, cu jumătatea de jos a corpului ascunsă de pantă. Fatima şi-a dus mâna la frunte să se ferească de soare şi a văzut că umbra se mişca, urca treptele. Spaima i s-a mai domolit când şi-a dat seama că e o femeie, îmbrăcată cu haine grele, ţărăneşti, fără văl. Femeia s-a oprit pe a doua terasă şi Fatima i-a văzut chipul. Era bătrână, dar avea destui dinţi în gură. Ochii îi erau mari şi blânzi, fruntea înaltă. Cu o mână îşi ţinea şalul peste piept.

— Am bătut la poartă, a strigat ea cu voce aspră.

Fatima a făcut un pas spre scaune şi spre uşa salonului care, a văzut cu groază, se deschisese.

— Nu m-aţi auzit, a spus femeia.

— Cine eşti? a strigat Fatima, dar vântul i-a risipit glasul.

Femeia rămăsese acolo privind-o cu neruşinare, iar Fatima a avut senzaţia stranie că ea, şi nu femeia aceea, era nepoftită, asta din pricina aerului ei grav, a nemişcării, în timp ce Fatima se simţea lipsită de miez ca o fâşie de pânză. Poate că femeia locuise acolo mai înainte, poate că lucrase pentru fostul proprietar. Sau poate că era un djinn. Fatima a ridicat un braţ şi a ţipat cât a ţinut-o gura:

— Ieşi afară din casa mea... din grădina mea! Ieşi afară!

— Doamnă...

Femeia îşi împreunase palmele ca şi cum ar fi apucat ceva în mâini.

— Doamnă, vă rog.

Fatima se holba la ea. Venise oare să cerşească? Ar fi fost mai bine să fugă spre uşa salonului? Poate că femeia auzise despre ea, despre tânăra proaspăt căsătorită, şi socotea că singurătatea şi tinereţea ei îi oferă o bună ocazie s-o jefuiască. Circulau atâtea poveşti cumplite. Dar în loc să fugă în casă, pe Fatima a cuprins-o furia că cineva şi-ar putea închipui că poate profita de ea. Şi-a strâns haina pe corp şi şi-a legat eşarfa mai bine pe cap. A făcut toate aceste gesturi neînsemnate cu iuţeală şi indignare, încercând să pară cât mai războinică. Acele câteva clipe i-au dat răgaz femeii să vorbească.

— Doamnă, am venit la soţul dumneavoastră.

— La cine?

— La soţul dumneavoastră, a spus femeia, şovăind pentru prima dată. La Midhat *bey*.

— Şi ce vrei de la el? a strigat Fatima.

— Voiam să-i spun că-i cer iertare.

Străina a făcut un pas înainte, ca şi cum ar fi vrut să se urce pe terasă, şi Fatima i-a văzut pielea din jurul ochilor încreţindu-se în riduri adânci pe când pleca ochii în pământ.

— Vreţi să-i spuneţi asta din partea mea? Că-mi pare rău...

Pe chip i-au apărut lacrimi adevărate, argintii.

— Să-i spuneți că... lui Um Mahmoud îi pare tare rău că l-a părăsit. Că-i pare rău şi de tatăl lui, *Allah yirhamo*. Vă rog să-i spuneți, doamnă.

Apoi s-a uitat drept în ochii Fatimei şi, strângându-şi şalul peste piept, a pornit înapoi pe trepte şi i-a făcut cu mâna liberă, întorcându-se şi făcând plecăciuni din mers.

— *Yislamo ideyki*, doamnă, *yislamo ideyki, Allah ma'ek*[248].

A ajuns la poartă şi a tras ivărul.

— *Allah yikhaleeki*[249]*. Salam. Salam. Salam.*

PARTEA A TREIA

1

Cu jumătate de oră înainte de-a fi spânzurat, Fuad Murad, unchiul lui Hani, şi-a scris testamentul pe o pagina goală de la sfârşitul unui roman. Aşezat lângă gardian, dinaintea spânzurătorii, a rupt pagina din carte cu mare grijă. Apoi s-a aplecat peste carte cu spatele la soare şi a început să scrie, la adăpostul propriei umbre.

---

[248] „Fie-vă mâinile binecuvântate, Allah să vă aibă în pază" (arabă).

[249] „Allah să vă țină în viață" (arabă).

Scriu această poruncă în cel de-al optulea ceas şi jumătate, în noaptea de sâmbătă, 14 Shawwal, anul o mie trei sute treizeci şi trei după calendarul arab, în locul în care sunt condamnat să fiu executat la ceasul nouă al nopții. Adică scriu această poruncă cu jumătate de oră înaintea morții. Scriu în timp ce Muhammad Abd al-Karim, unul din tovarăşii mei de temniță, este dus la crucificare şi mă bucur pentru el, căci se duce să-l întâlnească pe Domnul Atotputernic. Şi întâmpin moartea cu sufletul deschis, iar dacă părăsesc lumea aceasta, o părăsesc ca musulman, cu credință în Dumnezeu şi în viața de apoi.

Vedeți că nu-mi tremură mâna,

Aşa scria penița, împiedicându-se de şănțulețele de pe copertă, pe care erau săpate literele aurite. L-a numit executor testamentar pe unchiul său şi a stabilit câți bani primeşte fiecare dintre surorile lui, precum şi suma ce-i revenea soției. Cea mai mare parte a averii sale avea să-i revină fiicei lui, Sahar.

Şi ca să întâmpin moartea cu cugetul împăcat, îi mai datorez şi lui Rabea al-Dura cinci qurush şi jumătate, pentru că mi-a adus acele prosoape la Hotelul Continental.

În 1915, când tatăl ei, Fuad, se afla pe eşafodul spânzurătorii din Aley, între alți doi sirieni cu gâtul în ştreanguri, înfăşurați de-a dreptul în dovezile faptelor lor criminale care, scrise pe pagini uriaşe, le fuseseră prinse pe corp ca nişte şorțuri, Sahar Murad avea şase ani.

Şi îşi amintea următoarele: la ei acasă, la Jenin, a sosit un mesager cu un plic. Mama ei a căzut în genunchi în

prag. Era vară şi arşiță. Câteva zile sau săptămâni mai târziu, a venit un oaspete.

— Bună dimineața, soră! a salutat un om înalt care a intrat în holul casei.

A privit-o pe Sahar, s-a aplecat la nivelul ei şi i-a spus, mângâind-o pe păr:

— *Mashallah!*

— Avem ceva de vorbit, i-a zis mamei sale fără să-şi ia ochii de la Sahar.

După alte câteva zile, Sahar a auzit vocea altui bărbat în hol. Crezând că e tatăl ei, a ieşit să iscodească.

— Uite-o, a spus bărbatul.

Nu era tatăl ei. A întins brațele spre ea şi, cu băgare de seamă, Sahar s-a îndreptat spre el. Şi dintr-odată s-a pomenit luată pe sus, cu capul pe umărul lui, aşezată pe brațul lui ca pe scaun. Era prea mare pentru asta, şi auzea respirația bărbatului.

— Ne mai vedem peste câțiva ani, *habibti*, a spus el vesel.

Pe cel de-al treilea oaspete şi-l amintea cel mai bine. Avea cearcăne şi mirosea urât. S-a uitat la ea, dar, spre deosebire de ceilalți, n-a salutat-o. S-a întors drept spre mama ei şi i-a spus:

— *Yalla*. Vorbeşte.

Mama părea îngrijorată, asta n-a putut uita niciodată.

Nu era sigură când anume a aflat că tatăl ei murise: dacă înțelesese asta treptat sau dacă fusese o descoperire pe care şi-o ştersese din minte după aceea. Îşi amintea

neliniştea mamei. O lăsa singură pe Sahar doar în dimineţile zilelor de lucru, când o femeie numită Mariam venea s-o înveţe să citească, şi în după-amiezile de sâmbătă, când slujnica Noura venea să ajute la treburile casei. Oaspeţi nu prea aveau, dar Sahar ştia dacă urma să le viziteze cineva, fiindcă mama îşi punea vălul şi o încuia în dormitor. În timpul acelor ore de singurătate, Sahar deschidea sertarul cu eşarfele mamei şi şi le înfăşura în jurul capului. Dar nu avea nici o oglindă în dormitor ca să se vadă.

Altminteri, Sahar nu s-a simţit singură în copilărie. Sub supravegherea celor trei femei – mama, Mariam şi Noura –, a căpătat o curiozitate gălăgioasă şi se juca ore întregi în grădina din spatele casei, cercetând rădăcinile nucului, smulgând iarba, scotocind prin pământ. Mariam îi aducea cărţi, adevărate porţi spre cunoaşterea unor ţări îndepărtate şi a trecutului apus şi, pe măsură ce a învăţat să citească tot mai bine, s-a avântat de una singură în poveştile despre istoria musulmană, devorând intrigile romantice ale romanelor egiptene, iar serile îi povestea tot ce aflase mamei ei, care nu ştia să citească.

Despre tatăl ei îşi amintea două lucruri. Mai întâi, că stătea pe genunchiul lui, care se ridica şi cobora, iar ea râdea legănată aşa, un râset săltăreţ, care era destul de caraghios. Cea de-a doua amintire era senzaţia mâinilor lui mari care o apucau de subsuori. Când a împlinit unsprezece ani, la un an după ce s-a sfârşit războiul, a întrebat-o în cele din urmă pe mama ei de ce murise. Spre

uimirea sa, mama, care stătea în momentul acela pe un scaun şi curăța un pantof cu o cârpă udă, i-a răspuns de-a dreptul:

— Pentru că a fost prieten cu oameni care nu-i plăceau pe turci.

— Şi de ce nu-i plăceau pe turci? a întrebat ea sărind într-un picior.

Mama s-a oprit din curățat şi a rămas cu privirea ațintită înainte, răsucindu-şi mâinile în sus ca să nu-şi murdărească rochia cu pantoful.

— Pentru că pe-atunci era imperiu.

Sahar a oftat. Asta se întâmpla tot mai des: senzația aceea amestecată, de dezamăgire şi milă, când îşi dădea seama că ştiința mamei e limitată.

— Ştii, noi, arabii... am vrut independență, a continuat mama.

Pe sub cârpă, o rază de lumină s-a întins peste tocul de piele al pantofului.

— Şi turcii unde sunt acum?

— În Turcia, bănuiesc.

— Acum îi avem pe englezi, a spus Sahar.

— Aşa e. Se zice că e doar pentru o vreme, înainte de-a ne căpăta independența. *Inshallah. Inshallah*... de-ar fi mai bine decât cu turcii.

Sahar avea treisprezece ani când i-a venit menstruația. Fusese pregătită din vreme.

— Să vii să-mi spui, o îndemnase mama ei, în clipa când se întâmplă, să-mi spui.

După astfel de avertizări, cum să nu se teamă, neştiind ce însemna asta? Aşa că şi-a târât picioarele până în dormitor ca să dea de veste. La orice s-ar fi aşteptat, doar la asta nu: mama i-a strâns mâna atât de tare, că a început să-i zvâcnească. Şi a privit-o intens, ca şi cum ar fi încercat să vadă prin ea.

— Ce s-a întâmplat, mamă?

Femeia a tras de mai multe ori aer adânc în piept.

— O să te măriți.

Senzația aceea de dezamăgire a pus din nou stăpânire pe Sahar şi fata a rămas neclintită, aşteptând să-i treacă. Milă pentru neştiința mamei, pentru singurătatea ei.

— Dar o să-ți îngădui să stai cu mine, a spus ea în cele din urmă.

Mama a deschis gura de parcă ar fi vrut să râdă, dar din păcate era doar un semn că începe să plângă.

— Vai, nu, mamă, nu plânge.

— Sahar, trebuie să-ți spun ceva, dar mai întâi, adu-mi o batistă.

După moartea tatălui, veniseră să le viziteze trei unchi. Îşi mai aducea aminte?

Sahar s-a gândit la bărbatul cu cearcăne, care mirosea urât.

— Da.

— Erau frații mei şi fiecare vrea să te măriți cu fiul său. De ce? Pentru că tu moşteneşti cea mai mare parte a averii

tatălui tău. Ei sunt oameni răi. Şi tot mai vin pe la noi. Destul de des. Îi văd în fiecare lună. Dar nu le-am îngăduit să te vadă. Iar acum – nu, n-o să le spunem că a venit vremea. Vedem noi cum facem...

Au hotărât să nu dezvăluie taina lui Sahar. Nu le-au spus nici lui Noura sau Mariam. Au dat drumul la cusăturile rochiilor ca să ascundă sânii ce aveau să crească.

Şi aşa a trecut un an întreg. Pentru prima dată, micul ei univers se micşorase în mod tragic şi nu i se mai îngăduia să se încreadă în două dintre cele trei locuitoare ale acestuia. În timpul zilei privea cu nesaț grădina din prag, fără să îndrăznească să iasă în spațiul acela neprotejat, de teamă că ar putea-o vedea sau răpi cineva. Deşi curiozitatea ei nu slăbise, acum era amestecată cu spaimă şi frica de unchii ei ajunsese s-o obsedeze.

Mariam nu părea să-şi dea seama ce se întâmplă. Lecțiile ei deveniseră mai degrabă discuții, căci Sahar ajunsese aproape la fel de pricepută ca ea la citit şi avea nevoie doar de exercițiu. Uneori citeau ziarele împreună şi discutau întâmplările recente. Nici nu erau prea multe subiecte, căci – după revoltele din anul trecut – în țară era linişte, iar Mariam sporovăia în mare parte doar despre repararea căii ferate. Şi despre ceva ce se numea telefon: era unul la poştă şi cu el puteai să vorbeşti cu cineva tocmai de la Ierusalim, aşa zicea ea. Vocile străbăteau nişte sârme. În primăvara următoare, Mariam a adus o veste din

locuri şi mai îndepărtate. O citise în ziarul local şi mai târziu apăruse şi într-un articol întins pe două pagini dintr-o revistă egipteană la care era ea abonată.

În 28 mai 1923, două femei au coborât din tren la Cairo. Una era foarte cunoscută, soția unui om care fusese ucis de englezi. Ele se întorceau de la un congres ce se ținuse la Roma şi, când s-au dat jos din vagon, toți prietenii şi susținătorii care se adunaseră să le întâmpine pe peron au rămas muți de uimire. Amândouă femeile erau îmbrăcate în negru, cu fuste lungi până la glezne; una purta la gât un lanț gros cu un medalion mare de argint, cealaltă, o rozetă. Pe cap purtau bonete prinse cu ace deasupra urechilor. Lumea a rămas cu gura căscată. Nici una nu avea văl. Una a zâmbit, cealaltă şi-a ridicat bărbia. Apoi mulțimea de femei din jurul lor a izbucnit în ropote puternice de aplauze. Multe şi-au smuls vălurile de pe cap, dezvelindu-şi fețele. Blițurile aparatelor de fotografiat țăcăneau neîncetat.

Sahar a băgat de seamă că lui Mariam îi tremurau degetele când întorcea paginile ziarului.

— Ce înseamnă asta? a întrebat ea.

— Nu ştiu, a răspuns Mariam.

În vara aceea, Sahar şi-a petrecut orele cele mai toride şi mai supărătoare citind în pat. Renunțase la cărțile de istorie şi devora romane. Într-o după-amiază ajunsese aproape de sfârşitul unui roman despre o regină egipteană care domnise cu multe secole în urmă. Tocmai se străduia

să citească mai încet fiindcă-i părea rău că-l termină, când şi-a dat seama că mama ei intrase în cameră.

— Au aflat, a spus ea.

Culcată pe spate, Sahar şi-a sprijinit cartea pe piept.

— Cine?

— Unchii tăi. Au şi venit doi azi. Al treilea poate apărea în orice clipă.

Când a ajuns prima dată la Paris, Hani Murad aspira la o viață cu însemnătate politică. Dar după ce a lucrat un an împreună cu emirul Faisal, începuse deja să viseze la un trai domestic. Iar când delegația s-a stabilit, în cele din urmă, la Damasc ca să pună bazele noii administrații, el şi ceilalți asistenți au întâmpinat tot mai multe piedici. Pe măsură ce francezii deveneau din ce în ce mai violenți, iar mişcarea lor era înăbuşită încet-încet de cenzură, pe măsură ce disperarea publică devenea personală şi toată lumea din palat începea să se gândească la propriile eşecuri, această aspirație tainică a lui Hani a prins forță. Se închipuia lucrând la o casă de avocatură. Şi scriind – ar fi putut să se reapuce de istoria Turciei pe care începuse s-o traducă. Visa să aibă o casă. La Nablus? La Ierusalim? O soție. Mângâierea de-a şti că poate ghici cu uşurință ce va face ceas de ceas în decursul unei zile.

În 1920, mişcarea arabă de rezistență împotriva francezilor eşuase definitiv în Siria şi războiul de independență fusese pierdut la scurt timp. Fugind din Damasc, Hani şi emirul şi-au luat rămas-bun într-un taxi,

sărutându-se pe obraji. Faisal accepta oferta englezilor de-a deveni regele Irakului, având o englezoaică drept consilier principal. În primăvara anului 1923, Hani s-a întors în Palestina, ca cetățean palestinian. Aşa cum prezisese, n-a avut de ales. Visul lor de-a crea un Levant unit era cu neputință de împlinit, cel puțin pe moment.

Când a ajuns la Ierusalim, oraşul era liniştit. Sau la fel de liniştit ca de obicei. Hani a participat la reuniuni în saloane, şi-a salutat prietenii vechi bătându-i pe spate, zâmbind când îl îmbrățişau; prindea frânturi de discuții şi, când era întrebat ce părere are, ținea cuvântări complicate. Ar fi mai bine să colaboreze cu englezii şi cu sistemele lor cvasidemocratice, dacă asta ar însemna să accepte sionismul? Sau ar trebui să boicoteze totul şi să continue să lupte pentru independență fără să accepte compromisuri – ceea ce li se cuvenea de fapt atât prin făgăduielile inițiale, cât şi prin dreptul lor din naştere.

— Tu ce crezi, Hani? îl întrebau prietenii. Ar putea englezii să fie convinşi să-şi reconsidere angajamentul față de sionişti?

Hani era tras de mânecă la mese, țintuit pe canapele şi răguşea tot prezentându-şi punctul de vedere. Şi-a închiriat un apartament în Ierusalim. A început să se întâlnească cu capii familiilor de vază, cărora le împărtăşea din înțelepciunea şi experiența pe care le acumulase, întrebându-i ce cale credeau că trebuie apucată: colaborarea sau boicotul. Cumpăra toate ziarele, se informa despre părerea localnicilor. Şi-a cumpărat un birou şi l-a

aşezat lângă fereastra noii sale camere de lucru, ce dădea spre Poarta Damascului. Şi privea mulțimea care intra şi ieşea din oraş.

S-a dus cu trenul în nord, să-şi vadă familia. Cel mai mult se gândea la mătuşa lui, Um Sahar: se temea de multă vreme că poartă vina văduviei ei.

Cu ani în urmă, în perioada timpurie şi plină de naivitate petrecută la Paris, Hani trimisese o scrisoare la Jenin, îmbiindu-l pe unchiul său Fuad să se alăture grupului său de gânditori arabi care se întruneau serile în casele lor, discutând avântați. Izbucnise războiul, prietenii lui erau ațâțați de noi curente politice, iar Hani – tânăr şi înflăcărat – dorea să împărtăşească această lume nouă cu unchiul său. De obicei, grupul lui coresponda prin comunicări cifrate numeric, dar cum Fuad nu ştia cifrul, Hani i-a scris în arabă. Nu a primit nici un răspuns. La scurtă vreme a aflat că Fuad fusese executat. Îl bântuia acea scrisoare azvârlită nepăsător în cutia poştală de pe Rue du Four.

Ani de zile, repeta cum să-i ceară iertare mătuşii sale. Când a ajuns la Jenin, a găsit-o foarte schimbată: încheieturile mâinilor îi ieşeau în relief din mânecile veşmântului, iar spatele delicat îi era gârbovit. La vederea acelei siluete subțiri, singuratice pe coridorul întunecat, l-a străfulgerat egoismul propriei dorințe de-a căpăta iertare şi şi-a dat seama că nu e cazul să spună nimic. Ar fi fost prea mult pentru ea să răscolească grozăvia aceea din trecut. Ce ciudat că-şi închipuise că ea ar fi putut rămâne

neschimbată, încremenită în cele patruzeci de zile de doliu, în timp ce el trăise ani întregi. Când Hani i-a apucat mâinile şi a întrebat-o ce face, ea i-a zâmbit. Ei, aşa şi aşa, a spus. A pomenit şi de o fiică. Soarele ieşea uneori dintre nori, luminând încăperea, iar biblioteca şi celelalte mobile căpătau străluciri şi umbre. El i-a spus că e bucuros s-o vadă şi că-i fusese dor de ea. Dar adevărul era că simțea o apăsare în locul acela şi a fost uşurat când a venit vremea să plece.

La uşă, ea a spus:

— Îmi aminteşti de el.

— De cine?

Um Sahar a zâmbit.

— Am trimis o scrisoare, a început Hani fără să se poată stăpâni, de la Paris...

Ea a clătinat din cap, zâmbind în continuare.

— Dacă pot face ceva pentru dumneata, să-mi spui, a urmat el.

La întoarcerea spre Ierusalim, Hani s-a oprit la Nablus să-şi vadă vechiul prieten Midhat Kamal.

De trei ani, de când se căsătorise, Midhat locuia cu soția şi cu copilul într-o căsuță la marginea oraşului. Fetița se numea Massarra şi avea un an.

Spre deosebire de mătuşa lui, Midhat nu se schimbase aproape deloc de la ultima lor întâlnire. Avea doar pântecul mai rotund. Părul îi era des şi lung, şi – deşi la început părea că-şi pierduse aerul de adolescent –, după ce s-au

aşezat în salon şi au isprăvit schimbul de amabilităţi, a început să glumească ridicând din sprâncene, după cum îi era obiceiul, cu acea înfăţişare maliţioasă atât de cunoscută. La început a vrut cu tot dinadinsul s-o ţină pe fetiţă pe genunchi, dar când ea s-a zbătut şi a scâncit, a venit Fatima şi, fără o vorbă, a luat-o în bucătărie, legănând-o.

— Mi-a părut rău să aud despre tatăl tău, a spus Hani. Domnul să-l binecuvânteze.

— Eh, a exclamat Midhat, lovind aerul cu mâna ca să arate că a trecut, dar apoi n-a mai fost în stare să spună altceva.

Fatima făcuse nişte biscuiţi *ma'mool*[250] care erau calzi încă şi sfărâmicioşi, aşa că i-au mâncat în tăcere. Apoi Midhat a spus:

— Am deschis o afacere nouă. Croim haine, lucrez cu un samaritean şi cu Butrus, vechiul nostru croitor. Facem costume.

— Minunat! Felicitări. Dea Domnul să meargă bine!

Midhat a zâmbit larg.

— *Ba'dayn*, importăm şi ceva haine femeieşti de la Cairo.

— Ei, să ştii că şi eu sunt cam zdrenţăros, a spus Hani. Poate c-o să vin la tine. Costumul ăsta e vechi de când lumea, l-am cumpărat din locul ăla, îţi mai aduci aminte?

---

[250] Prăjitură din aluat sfărâmicios de griş, umplută cu curmale şi nuci (arabă).

— De la blonda aia?

— De-acolo. Aveau şi cravatele-alea grozave.

— Eu mai am vreo trei, patru.

— Nu mai spune!

— Ba da, a chicotit Midhat. Le păstrez într-un sertar special. Fatima crede că sunt nebun. Dar, lasă asta, spune-mi despre viața politică. Ce se întâmplă?

— *Ya'ni*... sionişti s-au mai potolit, aşa că arabii se luptă doar între ei. Nashashibi, Husseini[251], ştii şi tu cum e.

— La fel şi la Nablus.

— Dar îmi pun speranța în noua delegație la Londra. Sunt optimist.

Nu avea nici un motiv să fie optimist. Hani nu ştia de ce se comporta aşa de față cu Midhat. Poate că era ceva ce se petrecea între prieteni care nu se mai văzuseră de mult timp: primele impresii după anii de pauză erau mai importante decât impresiile de la prima întâlnire, căci erau încărcate de aşteptări stârnite de amintiri. O primă întâlnire adevărată implica modestie, o primă întâlnire după trecerea vremii era obligatoriu urmată de lăudăroşenie. Adevărul era că noua delegație la Londra fusese sfătuită de susținătorii britanici să-şi mai domolească pretențiile. Să nu ceară independența, li s-a spus: n-o veți primi. Intrați în grațiile lor, arătați că sunteți paşnici. Cereți să aveți un cuvânt de spus în privința

---

[251] Numele unor familii palestiniene proeminente.

imigrației. Atunci o să vă dovediți rezonabili şi s-ar putea ca autorităților să li se facă milă de voi.

Peste câteva zile, arabii au boicotat alegerile pentru consiliul legislativ. Acceptarea oricărei instituții britanice însemna acceptarea guvernării britanice. Hani se afla la masa lui de lucru şi privea mulțimea care trecea pe sub Poarta Damascului, când a sunat telefonul.

— Centrala, a auzit în receptor. Hani Murad?

— La telefon.

— Aveți o convorbire cu doamna Murad.

A auzit un clic, un pârâit şi apoi altă voce a spus:

— *Amto*[252], vrei, te rog, să vii înapoi?

— Bună ziua, mătuşă. Ce s-a întâmplat?

— Vrei să vii? Nu vreau... nu vreau... să vorbesc la...

— Înțeleg, a spus Hani, care ştia ce înseamnă discreția. Plec acum.

Ajuns încă o dată în holul de la intrare, mătuşa i s-a părut şi mai slăbită decât înainte.

— M-ai întrebat daca am nevoie de ceva. Ai vorbit serios?

— Sigur că da, a răspuns Hani.

— Fiica mea are paisprezece ani. Este singura moştenitoare a lui Fuad. Cei trei unchi ai ei...

---

[252] „Mătuşă (după tată)", aici formulă de adresare familiară, în loc de „nepoate".

Nici n-a început bine să vorbească şi Hani a înțeles ce i se cerea şi a întins mâna spre spătarul unui scaun.

— A, desigur, a exclamat mătuşa făcându-i semn să se aşeze. Sunt atât de copleşită de gândurile de mamă, încât uit să fiu o gazdă bună. O să pun apă de cafea.

— E o mare diferență de vârstă, a spus Hani când mătuşa scotocea într-un bufet. Ştii câți ani am eu? Treizeci şi patru. Când o să facă douăzeci de ani, o să-şi dea seama că..., a urmat el cu mâinile una peste cealaltă. Îmi dau seama că te afli într-o situație foarte dificilă, dar nu cred că asta e cea mai bună...

— Eu ştiu cum am crescut-o, a spus mai departe Um Sahar, întorcându-se spre el cu ibricul în mână. Niciodată n-o să creadă că... Te implor, Amto. Nu am altă soluție.

Discuția politicoasă se sfârşise, ea a pus ibricul la loc pe foc şi s-a aşezat lângă el, punându-şi mâna peste a lui. El i-a scrutat chipul. Îi ucisese soțul. Le lăsase pe femeile acelea lipsite de apărare. A coborât privirea spre mâinile ei atât de subțiri, încât articulațiile degetelor păreau nişte monede.

— Pot s-o văd?

Când a strigat-o mama, Sahar asculta la uşă. S-a dat înapoi înainte să intre. Ce coşmar! Era cu putință? Încă un unchi.

— E un om bun, a spus mama ei.

Omul cel bun era deja cărunt. Înalt, slab, cu pleoapele căzute care-i dădeau un aer ironic. El i-a zâmbit. Ei i se făcuse greață.

În noaptea aceea i-au pus vălul. Mama ei s-a rugat cu voce tare şi a plâns. După ce s-a întunecat, au plecat cu o maşină la Ierusalim şi Sahar a adormit pe bancheta din spate, trezindu-se din când în când din pricina zgomotului de motor şi întinzând mâna după mama.

Probabil că au dus-o în braţe sus, căci a doua zi dimineaţă s-a trezit lângă mama ei, care dormea. Prin perete se auzea cu întreruperi o voce de bărbat. Sahar s-a dat jos din pat şi, deschizând uşurel uşa, l-a văzut pe omul cel bun aşezat la o masă în dreptul ferestrei, vorbind într-un obiect lucios despre care şi-a dat seama îndată că trebuie să fie un telefon.

Şeicul era chiar mai scund decât Sahar şi avea capul ca o nucă lucioasă. A venit la ora unsprezece, a aşezat un teanc de hârtii pe masă şi şi-a deschis Coranul. Fără să-i arunce vreo privire fetei, le-a explicat că o va reprezenta mama ei. Asemenea unei eroine de roman care se supune sorţii, Sahar s-a aşezat tăcută la celălalt capăt al canapelei, în timp ce mama ei şi Hani repetau Fatiha, primul capitol al Coranului, şi răspundeau întrebărilor legale al e şeicului. După câteva minute, au semnat în registrul de căsătorii.

— O să te trimitem la şcoală, a spus Hani după ce a plecat şeicul, mângâind-o pe cap.

11 februarie 1924

Dragă Sahar,

Mai întâi aş vrea să-ţi spun – şi sper să nu te superi – că în ultima ta scrisoare am observat două greşeli gramaticale. Când scrii „Dintre cele douăsprezece fete din clasa mea, doar patru dintre noi suntem musulmane" ai folosit acuzativul, dar trebuie să ştii că în situaţia aceasta numeralul se acordă în caz, aşa că trebuie să fie la genitiv. Totuşi ai scris „patru" corect – la masculin – pentru că numeralele cardinale se acordă. Cealaltă greşeală este folosirea conjunctivului – să nu uiţi să nu mai pui litera *nuun*.

Ca de obicei, eu sunt ocupat cu activitatea politică. Sunt multe dispute. La şcoală vorbiţi despre asta?

Salamat,
Hani

15 martie 1924

Dragă Hani

Îţi mulţumesc pentru îndreptări. Lecţiile merg bine. Îmi plac orele de geografie, engleză şi istorie. Credeam că voi aprecia orele de literatură pentru că-mi place să citesc, dar nu-mi place profesoara. E mereu atât de sigură că are dreptate şi nu-i place să audă şi alt punct de vedere

Profesoara mea preferată e domnişoara Schmidt. Predă geografia. Nu pare prietenoasă la început, dar cred că este foarte conştiincioasă. Şi, pe deasupra, e inteligentă.

La şcoală, profesorii nu discută politică, totuşi elevele vorbesc despre asta. Majoritatea fetelor nu-l plac pe muftiu. Până şi fetele musulmane spun că nu ar vrea să poarte văl. Te rog să nu-i spui mamei.

Cum e munca ta? E grea? Ce părere ai despre muftiu?

Salamat,
Sahar

23 decembrie 1924

Dragă Sahar,

Îmi pare rău că răspund cu întârziere, dar am fost ocupat, ca de obicei. Nu am reuşit să organizăm alt congres, dezacordurile sunt profunde. Imigraţia sionistă sporeşte, se vinde pământ peste tot, iar arabii nu au format încă un front comun. Nu sunt sigur că se cuvine să-ţi împărtăşesc părerea mea despre muftiu. De fapt, nici nu mi-am format încă o părere. Prefer să nu adopt o poziţie la care să ţin cu tot dinadinsul ca şi cum de asta ar depinde onoarea mea, căci acesta este un obicei pe care-l văd peste tot, în defavoarea creării unei mişcări naţionale. Oamenii susţin că au principii, dar nu vor decât să păstreze puterea. Nu încearcă să vadă imaginea de ansamblu, adică faptul că, în timp ce noi ne ciondănim între noi, ni se ia pământul de sub picioare.

Ştiu că tu preferi poveştile şi romanele, dar eu îţi recomand să citeşti poezie, chiar dacă nu se predă la şcoală. Începe cu al-Barudi, e plin de înţelepciune morală. Mie îmi mai place şi poetul egiptean Hafiz Ibrahim. Şi uite nişte versuri de Ahmad Shawqi care sper să-ţi placă:

„Şi steaua ne-a ţintuit cu privirea ca un ochi neclintit, fără să clipească

Aşa încât, la vremea despărţirii, legătura noastră s-a risipit.

Acum marea ne desparte şi, dincolo de ea, sălbăticia.

Aici, în Egipt e noaptea mea, a ei, acolo în Occident.

Ce fericită trebuie să fie noaptea ei că e alături de ea!”

Al tău,

Hani

17 ianuarie 1925

Dragă Hani,

Am citit cu plăcere ce ai scris despre problemele arabilor din perioada aceasta.

Poezia este foarte frumoasă. Ştiam câte ceva de al-Barudi şi Shawqi, dar o să mai citesc şi altele.

Am auzit despre protestele organizate când a venit lordul Balfour. Nu este asta o dovadă că se poate pune capăt ciorovăielilor în favoarea unei cauze mai importante?

Iartă-mă că scriu atât de puțin. Azi avem zi de sport şi mă duc să joc tenis.

Sahar

26 mai 1925

Dragă Sahar,

M-am bucurat nespus să te văd acasă la mama ta. Ai crescut mult şi recunosc că m-a uimit cât de înaltă te-ai făcut. Şi eşti foarte elocventă.

Îți scriu din Amman. Am venit să-l văd pe prietenul meu regele Faisal al Irakului, la o întâlnire despre noua revoltă din Siria. E o plăcere să fiu împreună cu el, este un model de onoare, atât de grijuliu cu soarta altora.

Hani

29 iunie 1925

Dragă Hani,

Am isprăvit cu examenele de sfârşit de an şi acum suntem în vacanță. Cum mama nu a vrut ca eu să vin la Jenin, stăm la Jaffa până în august.

Tu eşti în Siria? Noi tot auzim despre revoltele împotriva francezilor. Sper că eşti la Ierusalim. Totuşi, de vreme ce îți trimit scrisoarea aceasta la Ierusalim, când o vei citi, te vei afla cu siguranță acolo! Mă rog să nu fii în Siria.

Acum, că nu mai sunt la şcoală, pot citi ziarele. Ai auzit că, după ce guvernul englez a deviat toată apa dintr-un sat arab ca să le-o dea evreilor care construiau case la Ierusalim, arabii au dat guvernul în judecată şi au câştigat? Eu cred că acesta este un semnal că

guvernarea britanică este dreaptă şi că vor ceda aplicând propriul sistem juridic atunci când sunt aduse argumentele corecte.

Salamat,
Sahar

2 octombrie 1925

Dragă Sahar,

Reacția ta la disputa cu apa m-a făcut să zâmbesc. Uneori legile par plicticoase, dar, da, alteori constituie esența vieții. Iar dacă guvernarea britanică este dreaptă sau nu, o să vedem.

Din fericire, nu eram în Siria. Totuşi, de când a început revolta, am organizat un Comitet Central pentru Ajutorarea Victimelor Siriene şi ne-am adresat Ligii Națiunilor pentru a protesta împotriva bombardamentelor brutale ale francezilor asupra Damascului.

Încep să mă îndoiesc că în Palestina avem nevoie de o revoluție ca cea din Siria. În nord sunt unii care susțin acest lucru. Tragedia noastră e că mişcarea național-palestiniană nu are în prezent o strategie. În fiecare lună intră peste o mie de imigranți evrei şi este limpede că doresc să-şi întemeieze un stat evreiesc. Om fi noi majoritari, dar suntem tratați ca o minoritate şi observ că au de gând să ne şi transforme în aşa ceva. Această politică britanică de aşa-zisă menținere a statu-quoului este întru totul falsă.

Am început să construiesc o casă nouă în cartierul Musrara, care sper ca va fi pe placul tău. Arhitectul e turc şi a mai construit alte case primprejur. Între timp mă ocup de dispute domestice şi funciare şi se pare că, deşi intrăm într-o perioadă de tulburări politice, cu englezii începem să avem relații bune. Se organizează multe petreceri, de exemplu.

Acum te-ai întors la şcoală. Cum a început ultimul tău an de studii?

Salamat,
Hani

15 noiembrie 1925

Dragă Hani,

Acum, că a început ultimul an de şcoală, am o senzaţie neobişnuită. O să-mi pară rău să mă despart de prietenele mele, mai ales de Margo şi Lamees. Ştiu că tot o să le mai văd, deşi nu în fiecare zi. Totuşi, sunt şi entuziasmată. Diseară avem un concert în curtea şcolii şi Lamees va cânta la pian.

Cum iese casa din Musrara? Mi se pare ciudat că mai sunt doar câteva luni. Azi am avut ora de lucru manual şi mi-am făcut un turban. Mi-e teamă că mărunţişurile astea te plictisesc, dar nu am altceva să-ţi spun, aşa că-ţi cer iertare.

Sahar

9 ianuarie 1926

Dragă Sahar,

Amănuntele pe care mi le împărtăşeşti nu sunt deloc plictisitoare. E minunat să aud ce faci tu zi de zi. Foarte curând, cu voia lui Dumnezeu, îmi vei povesti toate acestea seara, la cină. Cred că ţi-am mai spus că exprimarea ta în arabă s-a îmbunătăţit considerabil şi că scrii foarte frumos.

Scuză-mă că nu-ţi scriu mult, dar trebuie să mă pregătesc pentru întâlnirea din această seară cu înaltul comisar, iar mâine voi participa la o întrunire cu câţiva colegi în oraşul vechi. Abia aştept să te văd în luna mai. Casa e gata.

Salamat,
Hani

Când Sahar a ieşit pe poarta şcolii pentru ultima dată în primăvara aceea, fără văl, a luat un taxi şi s-a dus drept la casa cea nouă a soţului ei în Musrara, un cartier din vestul Ierusalimului, nu departe de zidurile oraşului vechi. Iar el o

aştepta în capul scărilor, dinaintea uşii deschise. Nu era atât de înalt cum şi-l amintea. Şi cu siguranță arăta mai bătrân. La şcoală, el stârnise invidia colegelor ei de clasă, iar pentru ea fusese un motiv de mândrie tăcută. Dar când a păşit pragul casei, îmbrăcată în rochia încheiată cu nasturi până la gât, cu geamantanele pline de cărți, primul ei gând a fost că Hani nu prea se potrivea cu imaginea pe care şi-o crease, o împărtăşise şi o iubea din tot sufletul.

Casa avea două niveluri şi o mulțime de dormitoare, iar ferestrele dinspre stradă erau arcuite. Parterul era construit în stil tradițional, în jurul unei curți cu bazin şi havuz, pardosită cu dale negre, roşii şi albastre. Dalele au răsunat profund când a păşit în urma soțului ei să vadă saloanele.

Un an mai târziu, când cutremurul de la Ierihon a răzbătut până la Ierusalim, dalele acelea s-au crăpat şi fisura s-a întins prin curte până în dreptul bazinului din mijloc. După ce s-au liniştit lucrurile în oraş şi au fost numărate victimele, Sahar s-a apucat să repare pardoseala. Împreună cu slujnica a adunat bucățile rupte, crăpate şi pe cele ce ieşeau din pământ, lăsând în urmă un şir oblic de găuri. Preocupat, ca de obicei, Hani nu-şi mai amintea de unde le cumpărase arhitectul. Sahar a împrumutat cataloage cu obiecte casnice egiptene de la colegele ei din Asociația Femeilor şi, după ce şi-a pus pe cap unul din turbanele ei, a pornit către prăvălia de ceramică din cartierul armean, purtând în geantă fragmente din pardoseală ca să arate ce-i trebuia. Negustorul a ştiut

imediat cine e, fiindcă-i cunoştea soţul, şi a devenit brusc amabil, umplând tejgheaua cu dale de teracotă şi porţelan de diferite culori. Nici una nu se potrivea: erau prea ţipătoare, iar cele cu modele nu se integrau cu nici un chip, aveau desene repetitive, nu puteau forma un model întins de-a lungul întregii pardoseli. Asudat de-a binelea, negustorul a vrut să mai scotocească şi în depozitul din spate, dar Sahar a rostit înverşunată numele arhitectului, întrebându-l dacă cumpărase vreodată ceva din magazinul lui.

— Ah, doamnă, a răspuns negustorul, m-aş fi simţit foarte onorat dacă ar fi făcut-o.

— Asta înseamnă că nu a venit la dumneata.

Şi, când se pregătea să plece, negustorul i-a spus că, dacă vrea să-l întrebe chiar pe arhitect, îl găseşte la moscheea al-Aqsa, unde dirija reparaţiile după cutremur.

L-a găsit pe arhitect îngenuncheat lângă colţul dinspre apus al moscheii. Era îmbrăcat într-un costum albastru-închis. Văzând-o pe Sahar lângă el, s-a ridicat şi i-a zâmbit. Într-o mână ţinea o riglă şi în cealaltă o bucată de hârtie murdară. Mustaţa lui neagră, pomădată, era înspicată cu fire albe, iar părul cărunt îi stătea ridicat într-o parte.

— Dumneavoastră mi-aţi construit casa, a spus ea. Şi încerc să găsesc dalele pe care le-aţi montat în curte.

La început, arhitectul s-a prefăcut că-şi aminteşte casa pe care i-o descrisese ea. Dar curând s-a dovedit că habar nu avea şi a mărturisit că, ridicând atâtea locuinţe în cartierul acela, lăsase alegerile legate de amenajare, cum ar

fi pardoselile, în seama numeroşilor lui ucenici şi asistenți care se schimbau neîncetat.

— Cred, a spus el în cele din urmă, că probabil au fost comandate în Italia.

— În Italia?

— Da, dar nu-mi aduc aminte unde anume.

Ea i-a mulțumit întristată, iar el a întrebat-o cum o cheamă, privind-o în ochi şi ținându-i mâna o clipă mai mult decât ar fi fost nevoie. Sahar şi-a tras mâna şi s-a întors la prăvălia armeanului care, văzând-o, a ieşit în fugă din spatele tejghelei.

— Puteți să-mi mai arătați o dată dalele acelea?

Sahar a ales un teanc de dale simple, negre, albastre şi roşii, comparându-le cu părere de rău cu cele sparte aduse de ea. Noile dale roşii erau cele mai nepotrivite; fixate lângă cele originale, de un portocaliu mai spălăcit, săreau în ochi cu strălucirea lor vulgară.

După un an, noile dale au început să-şi piardă culoarea. Hani aproape că nici nu le băgase de seamă, şi când ea i le-a arătat, a spus doar:

— Bine-ai făcut!

După doi ani, dalele nepotrivite nici n-o mai deranjau, se obişnuise cu ele şi chiar începuse să le îndrăgească. Într-o zi de toamnă din 1929, curtea era înțesată cu două sute de femei, delegate de organizațiile de femei din toată țara, gătite cu pălării şi pantofi cu toc înalt care țăcăneau pe dale ca o adevărată canonadă. Femeile din Ierusalim

măritate cu bărbați mai de vază erau aşezate pe scaune, în vreme ce restul stăteau de-a lungul pereților, ascultând şi ridicând mâna ca să vorbească.

Erau cu toate furioase pe tema zidului. Era vorba despre Zidul Plângerii al evreilor şi Zidul Buraq al musulmanilor, unde se înălțase Profetul la ceruri. Evreii instituiseră separarea femeilor de bărbați, ceea ce încălca statu-quoul Locurilor Sfinte stabilit de otomani şi păstrat de britanici şi părea a fi primul pas în vederea preluării întregului zid. Au izbucnit revolte: au murit arabi, au murit evrei, dar arabii au fost tratați cu mult mai multă asprime după aceea şi unii au fost condamnați la spânzurătoare.

Femeile au ales-o pe Madame Husseini să prezideze. Ea a ridicat mâna cerându-le să facă linişte. Aveau să mărşăluiască până la sediul Guvernului. O delegație – din care făcea parte şi Sahar, la cei douăzeci de ani ai ei – avea să meargă direct la înaltul comisar şi la soția acestuia cu o listă de solicitări şi să anunțe intenția de-a organiza o demonstrație.

(— Şi şi-au scos vălurile, a urmat Hani povestindu-i lui Midhat, uite-aşa, şi i-au spus: „Noi avem de gând să mărşăluim, să protestăm împotriva Declarației Balfour şi a abuzurilor împotriva arabilor". Şi ce zice comisarul: „O să pun capăt protestului cu forța, dacă voi fi nevoit". Şi-atunci ce crezi c-ai făcut femeile?

— Ce? a întrebat Midhat.

— Tot au demonstrat, dar... au făcut-o din *maşini.*

— Nu mai spune! s-a mirat Midhat zâmbind.

— Ba da! O sută douăzeci de automobile!)

***

Sahar stătea pe bancheta unui Buick 154, în spatele şoferului, iar lângă ea se afla o femeie creştină din Jaffa pe nume Jamila. Aşezată pe locul de lângă şofer, bătrâna doamnă Abdul s-a întins peste volan ca să apese claxonul. Maşini înainte, maşini înapoi, ambele trotuare înțesate cu poliţişti. Femeile treceau pe sub Poarta Damascului într-un convoi de automobile care claxonau, strigând lozinci pe geamurile coborâte. În faţa fiecărui consulat străin se dădeau jos din maşinile din faţă cinci femei şi se duceau să predea memorandumurile. Până la şase şi jumătate, când soarele roşu şi arzător a coborât la orizont, convoiul de maşini s-a risipit cu steaguri fluturând prin tot oraşul, îndreptându-se spre cartiere, localităţi şi sate învecinate.

Într-o seară din 1933, Hani i-a povestit din nou această scenă lui Midhat. Era una din cele câteva poveşti despre soţia lui de care părea foarte mândru şi pe care era mereu pregătit să le spună. În seara aceea tocmai se întorsese din Irak şi se îndrepta obosit să-şi cumpere ţigări când a dat cu ochii de prietenul său în capătul străzii Jaffa, lângă Hotelul King David. L-a recunoscut îndată pe Midhat după ţinuta dreaptă, mersul tărăgănat pe stradă ca şi cum ar fi privit pe

îndelete în jur, cumpănind tăcut priveliştea, cu o pereche de mănuşi în mână. Din zece paşi întinşi, Hani l-a ajuns din urmă.

— Ce cauți aici? l-a întrebat, apucându-l pe Midhat de umăr.

Se aflau în fața hotelului uriaş, cu multe ferestre, ca o clădire oficială.

— Hani! Am venit la cinematograf.

Privirea uimită i s-a prefăcut în zâmbet. Pleoapele îi atârnau grele, mustața îi era pomădată cu grijă.

— Bunica mea şi copiii au intrat la film, dar eu aveam nevoie de aer proaspăt. Hani, mi-a fost dor de tine! Nu te-am mai văzut de un an! Pe unde ai fost?

— De curând am fost la Bagdad. La înmormântarea regelui Faisal.

— Bravo, a exclamat Midhat încuviințând din cap, de parcă Hani ar fi îndeplinit o sarcină pe care i-o atribuise el. *Allah yirhamo*. Mare om! Ce zici, mergem să bem ceva?

O femeie îmbrăcată într-o rochie cenuşie de bal a intrat în holul hotelului la brațul unui bărbat în frac. Midhat şi Hani au intrat după ei şi femeia a privit nervoasă peste umăr. Au luat-o pe un coridor spre barul hotelului. Dintr-un colț răsuna muzică de pian de la un gramofon. Pereții erau întunecați şi raftul barmanului avea o oglindă pe fundal, creând impresia unor şiruri nesfârşite de sticle şi chipuri. Midhat s-a îndreptat spre nişte scaune de la fereastra pe care se vedea grădina luxuriantă a hotelului,

cu instalații electrice printre tufişuri, iluminând mese cu turişti arşi de soare şi jurnalişti mohorâți.

— Două whisky-uri.

— Cu cine crezi că m-am întâlnit? a întrebat Hani.

Midhat a clătinat din cap de parcă şi-ar fi limpezit auzul.

— Cu Faruq al-Azmeh.

— Ia te uită! La Bagdad?

— Mergea să se întâlnească cu o femeie. Ți-aduci aminte cum era!

Midhat s-a lăsat pe spate, apucându-se cu mâna de marginea barului să-şi țină echilibrul.

— M-a întrebat de tine. Voia să ştie dacă mai citeşti şi dacă mai eşti îndrăgostit.

— Ei bine, poți să-i spui că sunt îndrăgostit.

— Ştii că a chelit? Şi nu s-a însurat, bineînțeles.

— Mă mir.

— Zău? Dar toată filosofia lui era împotriva căsătoriei.

O femeie frumoasă, între două vârste, îmbrăcată într-o rochie neagră, a apărut în oglindă, printre sticle. Midhat a privit-o cum dispare la loc pe uşa din spate.

— Nu cred că Faruq avea ceva *împotriva* căsătoriei, doar că era foarte amator de tot ce e în afara ei.

Hani a chicotit şi a sorbit din pahar.

— Uită-te la noi! Oameni însurați!

Aceasta era introducerea la povestea lui Hani, pe care a început s-o depene după un suspin adânc. Midhat auzise diferite variante, dar acum era prima dată când prietenul lui îi descria amănunțit cum îşi salvase tânăra soție din

ghearele a trei unchi cărpănoşi şi o adusese în toiul nopții la Ierusalim.

Povestită astfel de Hani, întreaga întâmplare devenea o adevărată aventură cu accente absurde. În cea mai mare a timpului, Midhat a zâmbit larg şi a chicotit la momentele mai aprinse. Dar, deşi Hani a vorbit apoi despre rolul soției sale în comitetele de femei şi în demonstrațiile lor – lucruri atât de cunoscute de-acum, încât grimasele de surprindere ale lui Midhat erau de-a dreptul prefăcute, chiar dacă necesare –, el a rămas sub efectul straniu al primei părți a poveştii, care continua să-l uimească. În istoria asta cu unchii lui Sahar era ceva ce rămânea nedesluşit, o anume stare de spirit sau vreun alt înțeles. Chiar şi părțile hazlii, sau tocmai acelea – cei trei bărbați, chemarea mătuşii în puterea nopții, călătoria de coşmar – lăsau să se întrevadă ceva mai dur, mai adânc decât o simplă deturnare de forțe. Atunci lui Midhat i-a trecut prin minte că o poveste tragică spusă la repezeală poate cu uşurință să se prefacă în comedie şi, pierzându-şi înțelesurile mai adânci, să stârnească râsul. Prietenul lui continua să vorbească despre articolele de ziar care-i lăudau soția...

— Şi să vezi ce discursuri ține, despre unitate, despre libertate... sunt mândru de ea, să ştii!

Dar Midhat asculta doar pe jumătate, căci se gândea cum ar putea fi relatată propria sa farsă după moartea lui, când nu va mai fi acolo să mânuiască frâiele amintirilor

care vor da buzna în învălmăşeala de gânduri şi închipuiri ale altora.

— Tragedia e, a urmat Hani, că totuşi au fost spânzurați trei arabi. De acord, mult mai puțini decât fuseseră condamnați. Dar e suficient să rămână în memoria oamenilor şi să devină martiri. Moartea creează miturile astea, să ştii!

— Da, a spus Midhat. Groaznic. Îți mai aduci aminte povestea aia cu omul de la Nablus poreclit Barbar?

— Nu, nu ştiu.

— N-o ştii? Ți-o spun eu atunci. Se zice că omul ăsta îşi ura porecla. O primise când era mic pentru că era foarte vorbăreț.

În oglinda dintre sticlele de gin şi coniac a apărut din nou femeia în negru, însoțită de data aceasta de un bărbat ca o stafie, într-un costum de tweed.

— Şi când s-a făcut mare, a fondat o moschee la Nablus pe numele lui adevărat Salim Basha sau cam aşa ceva... nu-mi mai aduc aminte. După care a fost plecat mult timp la as-Salt şi, când s-a întors la Nablus, l-a întrebat pe un copil pe stradă unde este moscheea lui Salim Basha. Şi băiatul i-a răspuns: „Vrei să zici moscheea lui Barbar?”.

Hani a râs cu poftă şi a alunecat pe spate. Barmanul a tresărit, apoi a văzut că râdeau şi a râs şi el pe înfundate.

2

Midhat nu se simțea niciodată vinovat că-şi mai petrecea câte o seara ca aceasta, bând în vreo cafenea sau

într-un bar laolaltă cu evreii şi europenii. Simțea nevoia să evadeze puțin din Nablus, din atmosfera înăbuşită, plină de patimă. Şi avea, într-adevăr, nevoie să mai scape de propriul cămin, de replicile tot mai tăioase ale Fatimei şi de uşurința cu care copiii se luau la bătaie, transformând casa într-o arenă de arte marțiale unde nu făcea altceva decât să le descurce picioarele şi să stabilească cine are şi cine nu are dreptate.

Midhat şi Fatima aveau patru copii. Întâi se născuse Massarra, apoi Taher. Cel de al treilea, Khaled, venise pe lume în anul când se cutremurase pământul la Ierihon şi fusese singurul care nu plânsese în brațele moaşei.

Cel de-al patrulea copil a apărut în 1929, la doi ani după Khaled – pe vremea revoltelor pentru Zidul Plângerii, a masacrului evreilor din Hebron, a marşului lui Sahar la Înaltul Comisariat. Fatima, disperată, în pragul altei sarcini, nevoită să recunoască la cei douăzeci şi opt de ani ai ei că nu fusese niciodată stăpână pe propriul trup, stătuse pe furiş cufundată în cadă şi mâncase cu lingura un borcan întreg de semințe de harmal[253], cu un gust şi un miros groaznice, de pământ. Costase o avere şi-l luase de la unul din puținii vraci şarlatani din vechiul oraş, care-i făcuse cu ochiul şi folosise o expresie ocolită. După câteva ore, leacul nu avusese alt efect decât o diaree puternică, cu dureri, fără vreo sângerare sau pierdere a fetusului, aşa că,

---

[253] *Peganum harmala*: plantă erbacee cu proprietăți de reducere a fertilității, care poate produce pierderea sarcinii.

peste câteva luni, pruncul Ghada şi-a arătat feţişoara roşcovană în aerul răcoros de primăvară, la spitalul municipal, spre încântarea lui Midhat şi disperarea Fatimei, vlăguită de-a binelea.

În ajunul recepţiilor pe care soţia sa le organiza lunar, an de an, pentru toate doamnele de vază din Nablus, Midhat obişnuia să-i ducă pe copii la bunica lui, apoi lua taxiul până la Ierusalim ca să-şi petreacă noaptea cu prietenul său, ziaristul Qais Karak, şi cu dansatoarele de la cafeneaua Ma'arif. Pe Jamil nu-l mai invita, fiindcă el nu făcea decât să strâmbe din nas la idee, dar uneori izbutea să-l convingă pe Adel Jawhari să li se alăture şi cei trei mergeau cu maşina la malul mării, fâţâindu-se ţanţoşi pe balcoanele hotelurilor care dădeau spre apă. Midhat fuma o ţigară de foi de la Adel, cu halatul căptuşit fluturând deschis, cu eşarfa înflorată la gât – adusă din Franţa – îmbibată cu apă de colonie Farina Gegenüber.

În oraşele de pe litoral exista o diferenţă, despre care nu se vorbea, între atitudinea de peste zi şi cea din timpul nopţii, între ura truditorului cu nevoile sale şi libertatea celui care se distrează. Cel puţin aşa interpreta Midhat aceste contradicţii, care nu-l deranjau aşa de mult ca pe Adel. Într-o seară de vară din 1934, la cafeneaua Casino din Jaffa, au intrat în vorbă cu un om care s-a dovedit a fi sionist înfocat.

— Nici nu-mi vine să cred că am vorbit cu el! a exclamat Adel ieşind după Midhat pe pontonul luminat. Îţi vine să crezi aşa ceva? Mie nu-mi vine să cred.

Midhat l-a bătut uşor pe spate şi s-a lansat într-o pledoarie blândă, utopică, în timp ce valurile întunecate se loveau de ponton. Nu era cu putință să evite amestecul, căci trăiau în aceeaşi țară, iar în seara aceea urmăreau aceeaşi trupă de dansatoare şi ascultau aceeaşi muzică, vinul curgea şi cineva a spus o glumă, aşa că de ce să nu se bucure de o astfel de camaraderie, chiar dacă încetează la revărsatul zorilor?

— *Habibi*, Midhat! a spus Adel la lumina unui felinar. Eşti naiv!

Midhat a tăcut. Se gândea la Jamil. Îl mai vedea din când în când la mesele de familie şi era la curent cu ce se întâmpla în general în viața lui, dar de la cearta aceea de după nunta lui se îndepărtaseră şi se vedeau rar. Chiar dinainte, de la Nebi Musa. Jamil nu se însurase şi îşi dedicase ultimii cincisprezece ani din viață „Cauzei", mobilizând oamenii să sprijine boicotarea mandatului şi a instituțiilor sale. Midhat îşi dădea seama că Fatima admira devotamentul vărului său şi o lua drept o critică implicită a lipsei lui de devotament. Copiii, în schimb, se fereau de unchiul lor când se aflau în preajma lui la Eid. În afară de Khaled, care-l cerceta pe Jamil cu o admirație ce-l făcea pe Midhat să se ruşineze.

Când s-au întors în cafenea, i-a făcut semn chelnerului şi n-a trecut nici un ceas că Adel săruta deja o rusoaică brunetă pe nume Polinka. Midhat îi privea din colțul unde stătea, la rândul lui, cu o dansatoare pe genunchi.

Deşi se făcea că e om de viaţă, la treizeci şi nouă de ani, Midhat nu mai putea spune cu mâna pe inimă că e sănătos. Doctorul îi zicea că mănâncă prea mult. Bea şi prea multă cafea, şi fuma prea multe ţigări de foi. Şi-i plăcea prea tare aracul – deşi asta era meteahna lui secretă, nici măcar doctorul nu ştia.

După naşterea Ghadei, vreme de o săptămână şi jumătate a avut noaptea nişte spaime ciudate: de fiecare dată când închidea ochii, simţea că se clatină patul. La început a învinovăţit-o pe Fatima, dar când ea a negat, a început să-şi închipuie că se clatină toată încăperea şi că umblă cineva pe acoperiş. După miezul nopţii raţiunea îl părăsea, iar în noaptea următoare clătinarea a fost atât de puternică, încât a fost convins că e un cutremur de pământ care vesteşte, de fapt, un altul. Aştepta atât de încordat fiecare vibraţie, cât de mică ar fi fost, încât nu dormea toată noaptea. Şi nici nu a îndurat asta în tăcere, ci a tot trezit-o pe nevastă ca s-o întrebe dacă simţise o mişcare sau alta. A doua zi de dimineaţă, Fatima s-a apucat să cerceteze. L-a pus pe Midhat să se întindă pe canapea, apoi pe iarbă. Aceste încercări n-au avut nici un rezultat, dar noaptea următoare Midhat a rostit brusc, cu voce tare, în încăperea întunecată:

— E un ritm anume. Dum-dum, dum-dum.

Patul se clătina, iar Fatima s-a ridicat străfulgerându-l cu privirea. Ochii îi străluceau. Părul întunecat îi era strâns într-un coc răsucit.

— Sunt bătăile inimii, a strigat ea, idiotule!

Midhat a ascultat cu atenție. Avea dreptate. Mişcările coincideau, cu o mică întârziere, cu bătăile inimii sale. Era sângele din propriul lui corp, care pulsa. Fatima l-a lovit peste umăr şi Midhat a izbucnit în râs.

— O să trezeşti copiii, a şuierat ea.

Dar, o clipă mai târziu, l-a luat prin surprindere. A pufnit în râs şi s-a lăsat înapoi pe spate sprijinindu-se de tăblia patului, cu picioarele îndoite sub pătură. Era un moment de apropiere, care s-a prelungit în mai multe ceasuri fericite, iar patul s-a scuturat mai tare ca de obicei. A doua zi, doctorul i-a spus că trebuie să reducă consumul de cafea şi de zahăr înainte de culcare. Dar ceea ce s-a întâmplat, de fapt, a fost că s-a obişnuit treptat cu clătinatul ritmic, care nu mai părea atât de puternic acum, când ştia de la ce i se trage.

De obicei, dimineața se iveau mai multe ocazii să petreacă momente de intimitate cu Fatima, mai ales după ce fuseseră despărțiți o noapte – el mergând la Ierusalim, iar ea la vreunul din *istiqbal*-urile din Nablus. Midhat credea că scânteia se reaprindea datorită schimbării rutinei, din pricina căreia fiecare i se părea celuilalt un pic mai străin, ceea ce le trezea o oarecare nostalgie după zilele de început ale mariajului lor, mai pline de mister. Întors după o noapte petrecută în altă parte, îşi găsea nevasta îmbunată de schimbarea programului, fără sarcasmul obişnuit, pe care presupunea că şi-l consumase în cantități considerabile în seara precedentă. Pe lângă asta, ea părea împăcată văzând că restul lumii – adică restul celor din

Nablus – nu o ducea mai bine decât ei. Şi în acele momente, dorința se împletea cu ideea că alții le văzuseră soțul sau soția, că văzuseră şi cântăriseră ceea ce vedeau ei în clipele acelea, între aşternuturi, în lumina străvezie a dimineții. Şi fiecare dintre ei se bucura să simtă şi chiar îşi stârnea gelozia pe care gândul acesta o smulgea din adâncuri, pentru că, în acest caz, gelozia ducea la dorință – şi, aducând lumea în dormitorul tău – era mai uşor să fii singur.

Noiembrie 1935. Apropiindu-se de bucătărie, Midhat a auzit voci. Pe măsură ce paşii îi răsunau pe dalele de teracotă, vocile au tăcut.

Aburul dimineții ascundea munții îndepărtați din dreptul ferestrei de la bucătărie şi, sub el, tot ce era în grădină – copaci, mobile, tufişuri, ziduri – căpăta culori cenuşii. Fatima stătea la masă, cu genunchii la piept şi călcâiele sprijinite pe marginea scaunului. Avea gâtul încordat, ceea ce arăta că abia se sprijinise de perete. Lângă ea, Nuzha era aplecată peste ceva întins pe masă.

Deşi era mai tânără decât sora ei, în ultimii cincisprezece ani Nuzha îmbătrânise mult mai iute. Nu putea avea mai mult de treizeci de ani, dar părul ce-i încadra chipul începuse să încărunțească şi îi apăruseră cute la colțurile gurii. Când nu era de față, Fatima spunea adesea că sora ei e cam grea de cap, dar Nuzha nu era deloc nătângă. Rămăsese doar senină, ceea ce Fatima nu fusese niciodată.

— Uite, a spus Nuzha, am găsit asta printre lucrurile mamei.

Cu degetele ei osoase a răsucit fotografia ca Midhat s-o poată vedea cum trebuie. Era o fotografie ştearsă de vreme, în care se vedeau două şiruri de femei gătite de petrecere, cele din față fiind aşezate în genunchi. Majoritatea chipurilor nu se distingeau bine, gurile şi ochii fiind doar nişte linii şi găuri fumurii, dar ici şi colo vreo parte dintr-un veşmânt sau vreo bijuterie se vedea foarte clar. Pe fundal, modelele cu frunze gravate pe ghivecele cu flori rămăseseră intacte. Deasupra lor, învălmăşeala de frunze adevărate apărea ca o pată aburită.

Midhat a arătat cu degetul mic o siluetă din rândul al doilea, una din puținele fețe care se vedeau mai bine.

— Asta eşti tu, a spus el.

Copila Nuzha se uita încremenită spre aparatul de fotografiat. Lângă ea, o pată întunecată.

— Da, eu sunt. Nu vi se pare că dansăm?

Midhat a studiat siluetele, încercând să şi le imagineze mişcându-se.

— Unde eraţi? Unde-aţi făcut poza asta?

— Nu ştiu. Ce nostim, nu-i aşa? Pe vremea aia lumea nu prea avea aparate de fotografiat, aşa că nu văd...

— La *istiqbal*-ul doamnei Atwan, a spus Fatima răguşită.

Nasul şi fruntea îi luceau în lumina ce năvălea pe fereastră.

— A, da, la Atwan. Dar de ce ne mişcam aşa?

— Trebuie să fi fost..., a început să zică Midhat.

— Chiar trebuie? s-a răţoit Fatima.

Şi-a aruncat privirea la gâtul încordat al soţiei sale, apoi a ridicat fotografia şi a dus-o mai aproape de ochi să vadă mai bine ghivecele de flori.

— Plouă, a spus el punând fotografia la loc pe masă.

Dintre toate obiceiurile nevestei sale, cel mai tare îl irita străduinţa ei de-a părea dezinteresată. Era o apucătură aristocratică pe care el o detesta, dar pentru care ea avea o înclinaţie naturală, pentru că putea să-şi arate plictiseala prin simpla imobilitate a feţei. Când i se relaxau muşchii feţei, colţurile ochilor şi ale gurii i se lăsau în jos de parcă n-ar fi catadicsit să ţină ochii deschişi. Uneori lui Midhat îi plăcea s-o provoace, şi din această pricină pusese fotografia pe masă mai departe de ea. Dar, ca de obicei, voioasă, Nuzha a intervenit şi i-a întins fotografia surorii sale, aşa că Fatima n-a trebuit să se clintească de la locul ei ca s-o vadă. A aruncat o privire fără să spună nimic.

Midhat a bătut la uşa dormitorului fetelor şi Ghada a dat fuga să-l întâmpine.

— Baba, Baba, Baba, am visat că era cutremur.

— Vai de mine! a exclamat Midhat. Massarra, mai ai treabă cu pieptănul?

Massarra, care îşi împletea părul, a dus pieptănul la spate fără să-şi ia ochii de la imaginea ei din oglindă.

— Da, era cutremur, a continuat Ghada în timp ce Midhat s-a aşezat pe saltea şi a tras-o pe genunchi, şi după aia am plecat în vacanță.

— Dar de ce eşti aşa de ciufulită? a întrebat el, atingându-i părul încâlcit de pe o parte a capului. Cutremurul te-a făcut să te rostogoleşti în pat?

Ghada a mai ciripit ceva şi a dat capul pe spate, gângurind în timp ce el o răsucea de umeri ca s-o vadă de la spate. A băgat pieptănul uşor de câteva ori prin nodul de păr până când şuvițele au început să se separe. Ghada şi-a împreunat mâinile deasupra capului în timp ce el o pieptăna şi, când încâlceala s-a descurcat, i-a netezit şuvițele ciufulite. Pe scaun se aflau două şosete curate. S-a aplecat spre picioarele Ghadei, iar ea s-a sprijinit de capul lui să-şi țină echilibrul când a ridicat un picior.

— Pantofii, a spus el arătând către şirul de încălțări de sub fereastră. Taher, bună dimineața, *habibi*!

Fiul lui cel mare apărea de obicei pe nesimțite. Taher era înalt pentru un copil de unsprezece ani, era tăcut şi avea o privire goală, iar capul lui lunguieț şi pătrățos era acoperit de bucle negre. Fără să-şi ia în seamă tatăl, a ieşit pe uşă şi s-a făcut nevăzut.

— Massarra, eşti gata? Khaled? Unde s-a dus?

— Mai lasă-mă patru minute şi jumătate, a spus Massarra.

— Unde e Khaled?

— E în patul meu.

— Nu l-ai trezit? Khaled, trezeşte-te!

— Ba l-am trezit! s-a întors Massarra mânioasă spre el şi coada împletită deja i s-a răsucit în jurul gâtului, în timp ce pe cealaltă o ţinea cu mâna. Dar s-a culcat la loc! Nu-i aşa?

După ce au mâncat iute pâine cu *za'atar*[254], băieţii au pornit spre şcoală. Midhat a rămas să aştepte în hol până când fetele şi-au luat rămas-bun de la mama şi mătuşa lor, apoi i-a întins mâna Ghadei.

Ceaţa se risipea, dar noaptea trecută plouase şi, curând, cizmele lui au prins o crustă de noroi. Vârful pantofului Ghadei s-a pătat şi el. Midhat a ridicat-o în braţe, sprijinindu-i picioarele de burta lui şi braţele pe după gât.

Massarra o trăgea de fustă.

— Pot s-o duc şi eu în braţe.

— E prea grea.

— Ba nu e. Tu o murdăreşti de tot.

Nu i-a răspuns. Ajunseseră pe trotuarul pavat de lângă şcoală şi trebuia oricum s-o lase jos.

— Ia-o doar de mână.

— Hai, mititico, a spus Massarra mulţumită.

Fiicele lui au dispărut şi au reapărut printre afişele lipite pe poarta şcolii. Vreo şapte-opt dintre ele aveau acelaşi text: „Dreptatea este mai presus de forţă şi poporul e mai presus de ocârmuire." O pală de vânt s-a stârnit mai departe şi, când a ajuns la el, afişele au fluturat ca fanioanele pe gard. „Luptaţi împotriva englezilor, luptaţi

---

[254] Amestec de mirodenii arabe (cimbru, măghiran, oregano, susan ş.a.)

împotriva evreilor, luptați împotriva trădătorilor arabi – semnat: Tineretul Rebel.”

Dincolo de poteca asfaltată, elevele se îngrămădeau în sus pe scări.

La începutul căsătoriei lor, în 1920, Midhat şi Fatima intenționaseră să plece cândva din Nablus. Dar visul pe care-l avea fiecare – de-a merge în Europa sau la Cairo – s-a risipit pe măsură ce s-au afundat în viața de aici, în acest oraş cu mrejele lui de confort subtil, unde cunoşteau lumea şi erau cunoscuți, ceea ce făcea ca plecarea să pară o ruptură prea grea.

Adevărul era că, fără moştenirea de la tatăl său, tot ce avea de valoare Midhat se afla la Nablus. S-o ia de la capăt în altă țară sau chiar în alt oraş ar fi însemnat să pornească de la zero. Nouveautés Ghada, magazinul pe care-l deschisese împreună cu samariteanul Eli după ce se închisese prăvălia Kamal din bazar, se afla în oraşul nou, între Banca Barclays şi un magazin de echipament sportiv. În ciuda tuturor fluctuațiilor, Nouveautés mergea bine: cu cinci ani în urmă, vânzările crescuseră odată cu creşterea interesului pentru moda feminină, iar Nablus părea, în cele din urmă, să prindă din urmă alte oraşe. Deşi nu dispăruseră, vălurile deveniseră tot mai subțiri, ca nişte aburi de şifon, aşa cum se întâmpla în părțile mai conservatoare din Ierusalim şi de-a lungul litoralului; fustele se terminau la genunchi şi ciorapii negri dispăreau de îndată ce erau aşezați pe rafturile magazinului lor.

Dar nu toată lumea din Nablus se bucura de norocul lor. În ultimii zece ani, mai mulți dintre cunoscuții lui Midhat se îndepărtaseră de el, şi se întâmplase în repetate rânduri ca un grup de femei să se oprească dinaintea magazinului şi, crezând că nu le vede nimeni, să se uite urât la rochiile din vitrină. Teta spunea că aşa păţise şi tatăl lui: omul ridicat pe propriile forțe cădea pradă deochiului mai lesne decât cel care-şi moştenise averea.

— În parte, de-aia s-a şi mutat la Cairo.

— Serios? s-a mirat Midhat, căruia nu-i trecuse niciodată prin minte că tatăl său ar fi dorit să fugă de Nablus.

— Se zice că muşcătura de leu e mai uşoară decât o privire înveninată.

Şi, de bună seamă, lumea îl vedea pe Midhat ca pe un bărbat însurat deasupra condiției sale, desfrânat, optimist, cu succes la femei, admirator nepăsător al Occidentului. Chiar dacă nu făcuse suficientă avere cât să-şi ducă familia în străinătate, Midhat şi soția lui au început să fie iute invidiați de cei din jur. Erau eleganți, fermecători, educați, casa lor nu era pe măsura palatului familiei Atwan, dar petrecerile Fatimei deveniseră faimoase pentru rafinamentul lor, pentru indiferența atent studiată a gazdei care şedea pe şezlongul său armenesc. Până şi măiestria cu care cânta la *oud* devenise un motiv de ranchiună şi, când îşi punea instrumentul la loc în cutia căptuşită cu catifea, şoptea rugăciunea de la revărsatul zorilor din Coran ca să

nu se deoache, în timp ce musafirele ei savurau ultimul pahar de limonadă şi ieşeau pe porțile grădinii.

În 1935, în Nablus se răspândise teama şi, odată cu ea, reaua-voință. Degetul îndreptat spre duşman se ridica neîndurător spre trădătorul de alături, iar „trădătorul" putea fi orice vecin care nu părea să dea dovadă de zel ideologic. În aşezările evreieşti fuseseră instalate depozite de arme şi, în vreme ce elitele arabe se ciondăneau cât de mult să colaboreze între ele, mişcarea lor națională încetase de tot. În Europa răsunau tot felul de semnale de alarmă şi imigrația evreiască creştea pe zi ce trece. Neavând alt mod de a-şi vărsa mânia, locuitorii din Nablus deveneau tot mai arțăgoşi în piețe, aşa că la o simplă plimbare prin târgul de ceapă aveai ocazia să auzi tocmeli pe voci înflăcărate peste măsură. Aceeaşi furie domnea şi în grupurile de femei care, acoperite cu văluri subțiri, se urcau la tribuna din fața poştei şi ridicau brațele spre cer răbufnind împotriva ipocriziei britanice şi împotriva oricărui concetățean care se dovedea prea slab să apere Cauza.

Adel deplângea luptele interne. Basil Murad îl acuzase *chiar pe el* că nu e destul de radical. Dar adesea, adăuga el răsucind paharul pe masă, se dovedea că duşmăniile vechi ieşeau din nou la suprafață şi luau forma resentimentelor politice. De multe ori, venind acasă, Midhat o găsea pe Fatima arzând salvie pe la colțurile salonului în timp ce bolborosea descântece. A încercat să râdă la început. Faptul că soțul ei nu era activist politic şi că se asociase cu un samaritean nu-i risipise teama de deochi.

Deşi magazinul Nouveautés mergea destul de bine, Eli punea scăderea vânzărilor din ultima vreme pe seama situației politice. Lumea nu voia să arate că are bani de cheltuit. Nu făcea o impresie bună pentru mişcarea de rezistență. Numai luna trecută se descoperiseră la Jaffa butoaie cu muniție pentru evrei şi arabii convocaseră o grevă de o zi în toată Palestina. Massarra ținuse morțiş ca Midhat s-o ia şi pe ea la marş, dar Ghada se împiedicase în grădină şi se lovise la genunchi şi se rugase de el să n-o lase acasă, după care începuse o ceartă gălăgioasă şi fără rost, aşa că în cele din urmă copiii îşi petrecuseră ziua bosumflați în dormitor, în timp ce Midhat trăsese un pui de somn.

Cel mai mult a avut de suferit industria săpunului. Piața egipteană s-a micşorat şi după aceea evreii şi-au înființat propriile fabrici pentru export, vânzând „săpun de Nablus", mult mai ieftin fiindcă era făcut cu ulei de ricin în loc de ulei de măsline. Într-o seară, la Ierusalim, Qais Karak le-a mărturisit lui Midhat şi lui Adel – râzând pe jumătate uluit – că tatăl lui, faimosul fabricant de săpun, trăia acum din câştigul lui de ziarist. Midhat trecuse adesea prin dreptul porților deschise ale fabricii de săpun a familiei Atwan şi îl auzise pe Abdallah Atwan strigând mereu câte ceva despre evrei. Prins între cele două coame muntoase, Nablus nu putea în nici un caz să se extindă în acelaşi ritm ca alte oraşe. Comparat cu Jaffa, Ierusalim, Haifa şi Akka – toate cu ieşire la mare sau locuri de pelerinaj creştin ori de turism, electrificate şi pline de

cinematografe –, oraşul acesta decădea, devenind o fundătură provincială care trăia doar din amintirea gloriei apuse, locuitorii sforțându-se să-şi amintească zilele când era considerat „Micul Damasc”.

— Când Nouveautés o să mai crească, îi spunea Midhat uneori Fatimei în puterea nopții, atunci o să ne putem gândi şi la Cairo.

Cu toate acestea, toți, până şi copiii lor, simțeau cât e de necesar să rămână la Nablus. Era datoria lor. Trebuiau să dea uitării duşmăniile locale, căci, la urma urmei, după cum spunea şi un proverb al beduinilor, duşmanul duşmanului tău îți este prieten, şi chiar dacă nu era el la fel de activ ca Jamil şi Adel, Midhat era din Nablus şi toți cetățenii oraşului respirau acelaşi aer bântuit.

Nu i se întâmpla deseori să se gândească la ceea ce s-ar fi putut întâmpla, dar din când în când ridica ochii din registrul său de inventar şi auzea o rafală de vânt vâjâindu-i pe la urechi, iar viața i se perinda pe dinaintea ochilor dându-i o senzație de amețeală, ca şi cum s-ar fi aflat pe puntea unui vapor. Agățat de muchia strălucitoare a clipei prezente, întorcea capul şi arunca o privire înapoi la cum se desfăşurase soarta lui. La cum arătau căsnicia lui, profesia, familia, casa. Văzută din punctul acela, problema alegerii părea fără însemnătate.

De cele mai multe ori, Adel era cel care-i mai dădea veşti despre Jamil. Vărul său participa la dezbateri în cluburile naționaliste, ținea discursuri, scria petiții, ralia forțe, îşi folosea legăturile de dincolo de Iordan ca să adune arme de

la beduini. Uneori Midhat îşi spunea că viaţa vărului său ar fi putut fi şi a lui. Se gândea la anii de studenţie, prins în drama „exilului” la Paris, cu Faruq şi Hani şi ceilalţi, îmbătaţi de ideea că dezbaterea era importantă, că ducea către un final productiv şi că, gesticulând spre prietenii lui cu un pahar de lichior în mână, se angaja pe o cale însemnată de gândire, făcând parte din tabloul mai mare al celor ce dezbăteau între patru pereţi. Dar acum, cu limba împleticită de arac, bolborosea, zâmbindu-le vărului şi compatrioţilor săi. Nu asta era viaţa lui.

***

Apropiindu-se de Nouveautés Ghada, Midhat l-a văzut pe Eli aplecat peste tejghea. Urechile îi ieşeau de sub *tarbush* şi îşi răsfira barba cu două degete.

— Bună dimineaţa, Abu Taher, a spus el sărind în picioare cu ochii holbaţi.

Ziarul de pe tejghea a foşnit când l-a împins în lături. Midhat s-a aplecat să vadă ce scria.

— Ce s-a întâmplat?

— A, nu, nu acolo, a spus Eli. S-a întâmplat ceva aici!

— *An jad?*

— Vino să vezi.

S-a dus după Eli în atelierul de croitorie. Butrus nu sosise încă, dar obloanele erau deschise. Pe masă, între roata maşinii de cusut şi un teanc de ţesături de bumbac

se aflau două lămpi cu gaz. Aveau sticla spartă, făcută țăndări de jur împrejur.

— Ei, ce păcat! a exclamat Midhat. Dar nu e nici o nenorocire. Unde sunt cioburile?

— Nu de pagubă e vorba, a spus Eli pe un ton de avertisment, ci despre cum s-a întâmplat. De ce sunt sparte.

Midhat cunoştea prea bine efectul superstiţiilor, fiindcă erau o pacoste de care sufereau şi propria lui nevastă, şi bunica lui. Le mai văzuse şi altădată în comportamentul lui Eli: privirea care zăbovea asupra unui cotlon întunecat, o tremurătură a buzei care bolborosea o rugă protectoare. Neobişnuit era totuşi ca Eli să recunoască asta de-a dreptul.

— Crezi că e mâna cuiva? Eu nu cred, Eli.

— Ascultă-mă pe mine, amândouă lămpile? Ăsta e un semn, eu aşa zic.

Cioburile uneia dintre lămpi erau egale şi drepte, asemenea zimţilor unei coroane de jucărie.

— Dar mai avem una, unde e?

Oblonul s-a izbit de zidul exterior când Eli a tras ivărul şi, la lumina slabă ce a intrat pe fereastră, Midhat a deschis dulapurile.

La Nablus, lipsa electricităţii, ca a multor altor lucruri, avea o motivaţie politică. Cu mai bine de un deceniu în urmă, consiliul municipal votase în favoarea boicotării companiei electrice, o întreprindere sionistă sprijinită de englezi. Iar faptul că refuzau lumina electrică era un temei

de mândrie: nicăieri în Palestina nu se mai manifesta o astfel de solidaritate. Nici la Haifa, nici la Jaffa şi nici la Ierusalim. Din fericire pentru Midhat şi Eli, vitrinele lor se deschideau larg spre stradă, aşa că nu prea aveau nevoie de lămpi cu gaz în timpul zilei. Dar Butrus le folosea destul de mult în atelierul din spate, unde rămânea adesea să lucreze până noaptea târziu.

Midhat a urcat treptele spre depozit. A aşezat nişte cutii goale una peste alta şi, făcându-şi loc pe lângă balustradă, l-a zărit pe Eli umblând printre rafturile de jos. Samariteanul a pus un picior pe prima treaptă şi, răsucindu-se, a vorbit ca să-l audă Midhat de sus.

— Abu Taher, aş vrea să-ți spun ceva.

S-a răsucit şi mai tare ca să-l poată privi în ochi. Avea pielea atât de netedă încât, văzută într-o anumită lumină, părea un copil. Ca şi cum s-ar fi răsucit prea tare, trupul i s-a îndreptat la loc şi a vorbit în schimb către raftul cu cravate.

— Ştii, acum nişte ani... am auzit că cineva te-a deocheat. Mi-aduc aminte... mi-aduc aminte că Abu Salama i-a spus maică-mii...

Midhat a rămas încremenit. Apoi, fără să vrea, a simțit că i se înmoaie picioarele.

— Mai ştii cine?

— Nu.

— Dar crezi că persoana aia a spart lămpile?

— Nu ştiu. Dar lumea te vede, nu ştii ce gândeşte... Trăim vremuri grele, Abu Taher, a urmat Eli privind rugător peste umăr. Lumea e mânioasă... Ce ai? De ce râzi?

Midhat se apucase cu mâinile de cap.

— Pentru că nu poți, *habibi*, să dai vina pe deochi pentru tot ce merge prost.

— Dar nu e nostim deloc.

— Scuză-mă. Mă opresc, a urmat el ridicând palmele. Oricum, n-ai zis că asta a fost demult?

— Ba da.

— Atunci, nu prea avem ce face, nu-i aşa?

— Ba da. Poți să cauți să vezi unde sunt puse farmecele.

— Unde?

— Trebuie să fie undeva în casă. Vreo pasăre, poate. Vreun talisman.

Midhat a clătinat din cap.

— Îmi pare rău, *habibi*, dar eu nu pot să cred aşa ceva. Îmi pare rău. Două lămpi! Dar ca să te liniştești... o să arunc o privire când ajung acasă.

Şi cu un chiot a pornit în jos pe scară.

— *Yalla*, hai la treabă!

Midhat se prefăcea din cale-afară de senin, aşa cum făcuse şi cu Fatima. Cu cât soția lui era mai înnebunită şi mai superstițioasă, cu atât Midhat insista, zâmbind, să se încreadă în propriile lor simțuri. Dar cum în ziua aceea lucrurile depăşiseră măsura, au început să-i treacă prin minte tot felul de gânduri rele. Era oare cu putință ca cineva din Nablus să-i poarte atâta pică încât să recurgă la

farmece ca să-l facă să sufere? Indiferent dacă credea sau nu în astfel de lucruri, duşmănia era duşmănie şi făcea rău în nenumărate feluri. S-a gândit pe rând la toți cei din oraş. Să fie Jamil? Dar Jamil era din familia lui şi n-ar fi făcut niciodată aşa ceva.

Colaborarea lui Midhat cu Eli fusese ideea lui Eli: spunea că se gândise la asta pentru că Midhat avea stil şi bun gust şi pentru că se arătase interesat de ceea ce făceau ei la prăvălia samariteană. După ce Midhat a acceptat să lucreze împreună şi au făcut planul afacerii, Eli l-a întrebat dacă mai avea albumul cu desene.

— Ce album? Ce desene?

— Când te-ai întors de la Paris, desenai modele de haine, a spus Eli. Aşa am auzit, dar nu mai ştiu de la cine.

Singurele desene pe care le făcuse Midhat vreodată fuseseră cele de pe ultimele pagini ale vechiului registru contabil din prăvălia tatălui său. Le rupsese şi le aruncase de mult. Să fi dat cineva amploare acelor schițe simple numindu-le „album”? Trebuie să fi fost Jamil. Sau Hisham. Nimic nu trecea neobservat în oraşul acesta.

— A, ăla, a exclamat Midhat indiferent, da, l-am aruncat de mult. Dar pot să fac altul. Aş putea să-mi amintesc modelele. Cu ajutorul tău, desigur, *cher* Eli.

După vestea privind afacerea tatălui său, Midhat s-a străduit din răsputeri să evite gândul că lui Eli îi era milă de el. Desigur, nimeni nu se apuca să facă afaceri cu altcineva din milă, dar el tot a simțit nevoia să-şi scoată în

evidență cunoştințele de artist, de negustor şi cărturar, răsucind un creion între degete cu privirea pierdută în depărtare, menținând astfel iluzia că el era cel care se cobora la nivelul lui Eli lucrând împreună. Aşa că asocierea lor a început cu o amăgire şi a continuat în acelaşi fel, căci nici unul nu spunea exact ce avea în minte. Midhat făcea asta dorind să impresioneze şi să nu jignească, iar Eli, din teama adânc înrădăcinată a omului aparținând unei secte în pericol de dispariție care încearcă să supraviețuiască în altă civilizație. Fiindcă nu era ceva obişnuit ca un samaritean să lucreze cu un musulman.

Deşi Midhat nu avusese vreo dovadă că Eli avea secrete față de el, interpreta totuşi ca atare unele din purtările lui. Cum ar fi obiceiul de-a aştepta înainte să răspundă la o întrebare, faptul că alegea să tacă în loc să refuze ceva. Şi s-a pomenit dorindu-şi să câştige încrederea lui Eli la fel de mult cât dorea s-o dobândească pe a Fatimei. Ajunsese să-i poarte pică nevestei că nu avea încredere în el; dar Eli, dacă se ferea, avea măcar motiv s-o facă. Cu doar o săptămână în urmă, îi povestise lui Midhat că samaritenilor le fuseseră atacate casele cu pietre.

— Şi nici măcar nu suntem evrei! a spus el, fluturând o cravată pe care Butrus îi ceruse s-o cerceteze.

Cei mai temători dintre samariteni îşi părăseau casele din vechiul oraş şi se mutau în noile aşezări de pe muntele Garizim. Şi nu aveau cum să le explice atacatorilor că din istoria grecilor şi a arameenilor reieşea că israeliții se desprinseseră din samariteni încă de pe vremea lui Moise.

Pentru un țăran căruia i se luase pământul, ei erau cu toții „evrei”.

Într-o seară, în primăvara dinaintea cutremurului, Eli îl invitase pe Midhat la cină. Midhat nu mai fusese în cartierul samaritenilor de şapte ani, când mersese cu bunica lui să încerce – fără succes – să facă farmece de dragoste. Iar lui Eli îi trebuiseră tot atâția ani să-l invite. Pe drum, s-au oprit să-l vadă pe bătrânul Abu Salama, marele preot, şi au găsit uşa casei deschisă. Preotul nu era în camera de la intrare. Eli s-a dus în cea de-a doua, strigând:

— Bună ziua, Abu Salama.

Cum Abu Salama era destul de bătrân, se poate pur şi simplu să nu-i fi auzit, sau poate că nu izbutise să ascundă îndeajuns de iute ce făcea. Oricum, în clipa în care au intrat în încăpere, Midhat şi-a dat seama că îl întrerupseseră din ceva.

Abu Salama stătea lângă un tânăr la o masă pe care erau aşezate tot felul de obiecte. În mijloc se afla un pergament mare proptit cu pietre în partea de sus şi de jos, cu colțurile răsucite. Într-o parte era un vas cu apă uşor colorată, iar lângă el, un maldăr de cârpe murdare, iar în partea cealaltă un mojar cu pistil şi o sticlă cu un lichid întunecat. Gura sticlei părea lipicioasă. La marginea mesei dinspre Midhat şi Eli erau nişte fire de şofran pe o hârtie. Abu Salama ținea o cârpă în mână. În loc să-i salute, bătrânul a rămas cu ochii la ei, cu gura ca o crăpătură pe chipul împietrit.

Midhat s-a uitat întrebător spre Eli. Dar acesta pălise de tot. S-a înclinat dinaintea lui Abu Salama bâiguind un salut şi-apoi l-a scos grăbit pe Midhat din casă.

După privirea îngrozită de pe chipul tovarăşului său, Midhat şi-a dat seama că văzuse ceva ce nu se cuvenea. Învățase de mult să nu ia în seamă ceea ce nu trebuia să vadă, dar mergând în urma lui Eli care tăcea, s-a simțit zgândărit de un fel de atracție: în parte curiozitate, dar şi altceva mai greu de descris. Senzația că recunoaşte ceva sau că piesele se potrivesc. Ce zăriseră ei acolo în grabă era o treabă mai cuprinzătoare. Marele preot vopsea pergamentul acela. Hârtia avea urme de culoare. Şi văzuse şi şofran, iar în sticla unsuroasă era un fel de zeamă sau pigment.

În timpul mesei, Eli a ocolit privirea lui Midhat. Buza de jos îi tremura şi se holba atât de insistent la bătrâna lui mamă, care le servea cartofi umpluți, încât la un moment dat ea l-a întrebat:

— Ce-ai pățit? Am ceva pe față?

Lui Midhat îi părea bine că tăceau. Spaima colegului său arăta că îi e ruşine. Ceea ce ar fi putut însemna că unele dintre documentele pe care samaritenii le vindeau străinilor erau măsluite – lucru care implica, desigur, că ar fi putut face şi alte înşelătorii. Şi era asta ceva ruşinos? Nu neapărat. Îşi închipuia un străin, un francez, în biblioteca lui europeană, ținând în mână documentul falsificat, desluşind exemplarul samaritean, strecurând faptele autentice în bibliotecă. Şi pornind de la această imagine,

adevărații samariteni se strecurau şi ei sub indexuri. Falsificau ca să fie liberi, ăsta era adevărul: material, pentru că erau săraci, dar şi în alte privințe. Să te inventezi pe tine însemna să te opui invențiilor altora: a falsifica însemna a crea. Aşa că era firesc ca marele preot să se ocupe de vopsitul pergamentului şi nu altcineva de o condiție mai joasă. Era nevoie de acuratețe în falsificări. De delicatețe, de mână de artist pentru a alege ceea ce putea ascunde cel mai bine.

***

Când Butrus a ajuns şi el la magazin, la o oră după ce Midhat aflase despre lămpile sparte, nu i-au trebuit decât trei minute s-o scoată pe a treia. O ascunsese sub un teanc de țesături şi a mărturisit că aşa obişnuia el să facă, s-o aibă în caz că dispăreau celelalte. Iar despre lămpile sparte a zis:

— Probabil că a fost un liliac.

Şi-a scos apoi haina şi s-a apucat să cerceteze corpul primului client cu un centimetru pe care-l ținea între dinți.

Restul zilei s-a desfăşurat fără evenimente şi Midhat s-a scuzat şi a plecat înainte de ora închiderii, fiindcă avea oaspeți la cină. A ajuns acasă la cinci şi jumătate; la şase a sunat soneria.

— Bună seara, *habibi*!

Hani Murad a intrat, cu pardesiul ud de ploaie.

— Bună seara, a spus şi Sahar venind în urma lui.

Midhat i-a îmbrăţişat, apoi a apărut şi Fatima din dormitor, îmbrăcată într-o rochie neagră cu guler rotund. Purta nişte cercei strălucitori în formă de lacrimă, şi pe mătasea neagră a rochiei îi sclipea un colier de argint cu mai multe şiraguri.

Între Fatima şi Sahar se stabilise, de nevoie, o relaţie, care era destul de tensionată. Deşi diferenţa dintre ele era de numai şase ani – doar cu un an mai puţin decât între Fatima şi Midhat –, Fatimei îi era greu s-o trateze pe Sahar ca pe o egală. În timp, devenise la fel de preocupată de poziţia socială ca mama ei, şi uneori părea c-o tratează de sus pe Sahar, dar aceasta – foarte abilă în astfel de situaţii, cu un talent natural de-a se arăta respectuoasă şi în largul său – o ignora politicos.

Deşi familia lor se trăgea de pe dealurile din Nablus, Sahar şi Hani erau întruchiparea perfectă a oamenilor liberi de la Ierusalim. De fapt, se putea spune că adevăratul om liber din Ierusalim provenea din altă parte, fiind dezlegat, în acea metropolă, prin distanţă, de familie. Sahar continua să fie activă în mişcarea naţională şi în lupta pentru drepturile femeii în lumea arabă, inclusiv pentru creşterea vârstei de căsătorie şi abolirea vălului, şi i se dusese vestea pentru cuvântările ei la adunări şi demonstraţii. Femeile cu care avea de-a face proveneau din toate păturile sociale, inclusiv din rândul felahilor, din toate categoriile şi toate religiile.

Ori de câte ori se întâlneau cu Hani şi Sahar, lui Midhat i se părea că soția lui devine, prin comparație, şi mai mândră că provine din Nablus, şi mai intransigentă ca de obicei, ca şi cum ar fi întruchipat spiritul oraşului însuşi.

— *Keefek, shu akhbarak*[255], a spus Fatima înțepată, sărutând-o pe Sahar pe amândoi obrajii.

— Cum ați călătorit? a întrebat Midhat, ajutându-l pe Hani să-şi scoată pardesiul. A fost bine?

— A, da, fără probleme.

— Vreți să vă aşezați acolo, vă rog? i-a poftit Fatima arătând încet cu degetul spre sufragerie.

Apoi i-a luat geanta lui Sahar şi a dus-o în dormitorul de oaspeți. Midhat l-a surprins pe Hani urmărind-o cu privirea. Soția lui se îmbrăcase mult mai elegant decât Sahar, care purta o rochie simplă de bumbac.

S-au aşezat la lumina lămpilor, în sufragerie, Hani în fața lui Midhat, iar Sahar dinaintea scaunului gol al Fatimei. Pe fereastră se vedea cerul întunecat şi auzeau ploaia izbind geamurile ca nişte aripi. Fatima a intrat cu o tavă cu salate puse în farfuriile ei cele mai bune, din serviciul de porțelan dantelat nemțesc. Era foarte grijulie cu ele, căci erau primite de la mama ei şi aveau marginile aurite şi ghirlande de flori galbene şi roz. Cum nu-şi permiteau să cumpere alte farfurii, trebuia să aibă grijă de cele care nu aveau să se demodeze vreodată. Serviciul nemțesc era ținut într-un dulap special, cu două încuietori.

---

[255] „Ce mai faci?” (arabă).

— Dar copiii unde sunt? a întrebat Hani.

— La mama, a răspuns Fatima punându-i o lingură de mâncare în farfurie.

— Le duci lipsa? a întrebat Midhat zâmbind ştrengăreşte şi făcându-i cu ochiul lui Sahar. O fi vreun semn?

— Ia spune-ne, Sahar, a început Fatima, ce ştii despre cearta femeilor din Tulkarem?

— Ce ceartă? a întrebat Midhat.

— E doar o rivalitate prostească, a spus Sahar zâmbind. La drept vorbind, nici eu nu ştiu prea mult.

Fatima i-a aruncat o privire piezişă în timp ce-şi punea mâncare în farfurie, părând că vrea să mai întrebe ceva, dar Hani a intervenit.

— Vezi tu, i-a spus el lui Midhat fâțâindu-se pe scaun ca şi cum ar fi făcut o gaură în şezut, ideea e că, în general, femeile ştiu să colaboreze mult mai bine decât noi. Am putea învăța de la ele. Toate facțiunile astea sunt o harababură. Şi să nu zici că la Nablus e mai bine. Sincer. Încerc să împac principiile mele cu ideea de colaborare, dar...

— Îmi închipui că unora dintre oamenii aceştia, a spus Sahar, le vine greu să-şi imagineze cum va fi viitorul. Le este teamă că vor ieşi în pierdere. Pe când noi, femeile, am colaborat întotdeauna în culise. Aşa că ştim cum să trecem peste propriul nostru... propriul nostru...

— Orgoliu? i-a sugerat Midhat.

— Da, i-ai putea spune şi aşa.

Sahar s-a îmbujorat. Avea o căldură prietenoasă care-i făcea vorbele plăcute.

— Există însă şi concurență, a urmat ea, chiar şi în rândul femeilor. Vreau să zic că uneori e greu să lucrezi împreună în ziua de azi pentru că nu-ți poți închipui cum arată partea cealaltă.

Şi a făcut un gest cu mâna ca să arate partea cealaltă, ca şi cum ar fi împăturit aluat.

— Şi cum noi n-am cunoscut niciodată independența, nu ştim cum este.

— Sigur, nu asta spune în cuvântările ei, a intervenit Hani. Trebuie transmis un mesaj care să ne unească.

— Ei, acum nu prea mai țin cuvântări, a spus ea zâmbind către Fatima.

Fatima a privit-o o clipă, apoi i-a zâmbit şi ea, clipind cu înțeles.

— Da, dar lumea a învățat de la tine, a continuat Hani adresându-se soției sale, ca apoi să se întoarcă spre Midhat: Şi contează felul în care o spui. Asta face mai mult de jumătate din impresie. Uneori e mai bine să vorbească o femeie. O femeie poate să spună orice.

— Chiar crezi asta? a întrebat Midhat.

— Dar de Qassam ce ziceți? a spus Fatima.

— Ce-i cu Qassam? a întrebat Hani.

— Ce părere aveți despre cum vorbeşte?

— Ei, asta e altceva, bineînțeles. El e predicator.

— Dar are succes, a spus Fatima. Mai ales după ce au descoperit arme la Jaffa. Lumea vrea să-l asculte.

Midhat s-a uitat surprins la ea.

— Poate felahii... da, a urmat Hani. Dar, cu siguranţă, are alt... efect. Adică, atunci când vorbeşte o femeie, a adăugat el arătând spre soția lui, dă bine înaintea europenilor. Şi e bine chiar şi pentru noi. E un semn de iluminare, de societate progresistă. Arată că ne putem guverna singuri. De-aia am zis că o femeie poate spune orice.

— Dar e firesc ca englezii să fie înspăimântați de Qassam, a insistat Fatima.

— Cu siguranță, a răspuns Hani, cu ochii mari. Dar de femei, nu.

— Aşa, s-a băgat şi Midhat în vorbă. Aşadar, ai avut de-a face cu Qassam?

— Da, am luat legătura, a răspuns Hani. Ar putea fi un aliat important.

Rostind acele cuvinte, a ridicat din umeri şi şi-a deschis palmele de parcă şi-ar fi cerut scuze.

— În afară de gruparea lui Qassam, lumea nu e pregătită nicăieri, cu excepția Nablusului, poate, să se ridice împotriva englezilor... nici din punct de vedere militar, *ya'ni*, dar nici prin nesupunere civică, fiindcă de ani de zile eu tot spun că ăsta e modul cel mai bun de împotrivire. Ați văzut rapoartele, ştiți câți sunt. Evreii sunt înarmați. Dacă se ajunge la asta, Qassam se va dovedi mult mai puternic decât toți democrații ăştia.

A urmat o tăcere lungă. Midhat a rupt din pâine şi aburul s-a ridicat la lumina lămpilor.

— Ce frumoasă e casa! a spus Sahar.

— E greu de încălzit. Bate vântul dinspre munte, a comentat Fatima.

— E bun pentru uscatul rufelor.

— Ați văzut grădina, nu? a întrebat Midhat.

— Da, da, a spus Sahar. Mi-o duc aminte de data trecută. E minunată.

— Păcat că e prea întuneric acum, altfel te-aş duce să-ți arăt puii.

— Dar de ce crezi că ar vrea să vadă puii? a întrebat Fatima.

— Ei, şi trandafirii, şi pomii, etcetera, a urmat Midhat fluturând pâinea în aer. Dar cred că puii sunt minunați.

Sahar şi Hani s-au uitat unul la celălalt şi au zâmbit. Când s-au apucat din nou să mănânce, Fatima s-a ridicat şi s-a dus la bucătărie.

— Nu mai plouă, a observat Hani.

— Ei, doar n-o să mergem la pui pe întuneric! a spus Midhat aşteptându-se ca ceilalți să râdă, dar cum ei n-au reacționat, a adăugat: Să punem nişte muzică?

— Aşteaptă până terminăm masa, i-a strigat Fatima.

— Are auz de liliac! a comentat Midhat.

— Ştii că am auzit nişte muzică grozavă la Cairo, a zis Hani.

— A, da... minunată, a întărit şi Sahar.

Dar nu mai era timp să vorbească despre asta, căci Fatima s-a întors şi acum trebuiau să se minuneze şi să exclame cu toții la vederea cărnii aburinde de pe patul de

orez picant şi seminţe de pin. Pe masă au fost aşezate cu zgomot farfurii curate. Fatima i-a spus lui Sahar:

— Deci vă măriţi familia?

Întinzând mâna după lingura de servit, Midhat s-a încruntat spre ea.

— Dar de unde ştii? s-a mirat Sahar.

— Păi ai spus că nu mai ţii cuvântări, şi m-am gândit că...

După cină, cele două femei s-au dus să-şi bea ceaiul în salon. Midhat le-a aşteptat să plece şi, ridicând o sprânceană, l-a întrebat pe Hani:

— Arac?

— Sigur că da.

Hani s-a răsucit pe scaun, iar Midhat a îngenuncheat lângă dulap.

— Fatima nu ştie.

— Ce să ştie?

— Crede că e lapte.

— Nu mai spune!

— Unele lucruri trebuie să le ţii doar pentru tine. Aaa... muzică... am uitat. Ia să vedem... să vedem!

Deşi se simţea îngreunat după masa bogată, o gură de arac a fost îndeajuns să-i descătuşeze chinga din jurul capului şi s-a simţit mai uşor. S-a îndreptat încet spre dulapul cu discuri şi şi-a trecut degetele peste ele, alegând unul cu un cântăreţ din Alep, apoi a coborât braţul picupului. Mai întâi au răsunat coardele.

— Ştii, uneori cred că..., a început el.

Vocea cântărețului s-a auzit peste orchestră.

— Ia spune, *habibi*, ce crezi.

Prietenul lui s-a lăsat pe spate, stând picior peste picior şi cu un braț sprijinit de spătarul scaunului. Hani îl cunoştea de ani buni. Mai mult de-atât, îl ştia de la Paris. Nu fusese cu el la Montpellier, totuşi era singurul care avea o imagine de ansamblu asupra vieții lui Midhat. Şi poate că era mai bine c-o percepea de la distanță, dat fiind că locuise mereu altundeva. Distanța îi dădea o limpezime anume, ca şi cum ar fi văzut mai bine conturul țărmului din larg. Aşezat pe scaunul lui Sahar, Midhat a început să filosofeze:

— Nimic nu e perfect vreodată. Şi există o separare între interior şi exterior. În viața noastră. În felul cum ne purtăm. Nu crezi?

Hani a făcut un gest bine cunoscut, care de-acum devenise un tic: a plecat capul într-o parte, cu gura deschisă, a închis ochii strâns, deschizând apoi unul şi privind într-un colț al camerei de parcă ar fi încercat să socotească ceva în minte.

— Hm, ce să spun? De fapt, nu sunt de acord cu asta. Eu cred în consecvență. Cred că... Ei, la modul ideal, cred în consecvență, a spus el răsucind uşor paharul pe masă. Sunt unii care nu renunță la ideile lor de parcă viața, onoarea lor ar depinde de asta, aşa că, indiferent de situație, ei se agață de ideea asta pentru că aşa au învățat acasă sau mai ştiu eu de ce. E o chestiune de onoare. După câte se pare. Dar, în cele din urmă, se dovedeşte că oamenii

aceia sunt aproape *întotdeauna* necinstiți. Una spun şi alta fac. Bineînțeles că toți facem greşeli, dar de cele mai multe ori, ei sunt cei care se bat cu pumnul în piept pentru că simt nevoia să-şi şteargă urmele, a adăugat Hani mişcând un deget prin aer. Însă trebuie să recunosc că, dacă ai găsit ceva în care să crezi cu adevărat, trebuie să mergi până în pânzele albe.

A tăiat aerul cu o mişcare orizontală a mâinii, ca şi cum ar fi curățat locul.

— De pildă: trebuie să ne susținem politica de necooperare cu englezii. Fără îndoială. Şi încă mai cred că trebuie ca Siria să fie unită – la un moment dat, măcar. Că doar asta ni se cuvine, am luptat alături de englezi şi asta ni se cuvine. Şi eram cât pe ce, *cât pe ce* s-o facem. Principalul este că nu trebuie să fim totuşi *dogmatici* cu prețul... posibilității de-a ne răzgândi. E un alt fel de-a fi consecvent – să fii maleabil. Eu am crezut întotdeauna în aşa ceva. Am fost adeptul... îndoielii.

Discuția deviase atât de mult de la intenția inițială a lui Midhat, încât acesta rămăsese perplex. Şi tocmai când se gândea cum să revină la subiect, Hani a continuat:

— Să luăm, de exemplu, problema femeilor. Eu credeam, ca şi tine, sunt convins, că femeile n-ar trebui să se apuce vreodată de politică. Credeam cu toată tăria că nu e o idee bună, că femeile au rolul lor, că îndatoririle lor se opresc la uşă. Şi acum se dovedeşte că nu aveam dreptate. Ce să mai zic? Am greşit. Şi cum spuneam... A, da, pentru că trebuie să fim maleabili şi nu dogmatici. Dar pe vremea

aceea nu eram însurat, desigur. Şi însurătoarea schimbă totul...

— Aşa e, a întărit Midhat cu convingere, încercând să preia frâiele discuției. Însurătoarea schimbă totul. Dar, de fapt, nu la politică mă gândeam când am făcut observația aia... Deşi cred că ai dreptate, e un punct de vedere politic foarte pertinent.

Midhat a râs. Simțea că se întorseseră cu douăzeci de ani în urmă, la Paris, în salonul lui Faruq.

— Mă referam la ceva mai simplu, la viața interioară. Când viața nu e... per-fectă, a spus el mai departe şi i-a aruncat o privire lui Hani, îngrijorat că l-ar putea tulbura. La ceea ce ți-ai dorit când erai tânăr... adică, trecutul devine un fel de filosofie intimă a lucrurilor pe care ți le aminteşti. Eu îmi amintesc lucruri..., a încheiat el, scuturând din cap dramatic.

— Aaa, pricep, a exclamat Hani zâmbind larg. Midhat cel dinainte! a urmat el învârtind aracul în pahar. *Philosophe*, *amoureux*[256]...

Midhat o zbârcise din nou. Tăcut, şi-a privit prietenul zâmbind. Sunetul viorilor de pe disc s-a înălțat din nou şi, după o pauză cu trosnituri, a început alt cântec, mai lent. Apoi Midhat a râs, fluturând din mână.

— Ți-am dus lipsa, *habibi*, a spus, turnându-şi arac din nou şi tulburându-l cu apă din carafă.

— Şi mie mi-a fost dor de tine.

---

[256] „Filosof, îndrăgostit” (fr.).

S-au privit cu afecțiune. Pe Hani îl vedea o dată sau de două ori pe an, dar prietenia lor nu slăbise. Spre deosebire de legătura lui cu Jamil, care consta doar în apropiere fizică şi depărtare emoțională.

— Dar ce ziceai tu, a reluat vorba Midhat, de data asta pe un ton serios – fiindcă, dacă nu putea vorbi din suflet, putea măcar să evite să se poarte ca un măscărici romantic –, ar putea fi şi rezultatul unei schimbări radicale, nu-i aşa? Când lumea ține la convingerile ei, ignorând realitatea. Ar putea fi chiar esența religiei. Să discerni unitatea în spatele dezbinării.

— A, ar fi bine să fie aşa, *habibi*, aş vrea eu, a spus Hani. De-ar fi măcar adevărat! a adăugat el clătinând din cap. De fapt, cred că dezbinarea e ceea ce-l face atât de atractiv pe Qassam. Venetic, predicator, pe înțelesul tuturor. *Ya'ni*, închipuie-ți că eşti un țăran musulman sărac. Ce-ar însemna pentru tine cuvântul „națiune"? Că n-ai avut-o niciodată. N-ai călătorit, nu citeşti, la ce ți-ar trebui națiunea acum? *Ya'ni*, e ceva abstract – tu ai pământul tău, viața ta, religia ta. Aşa că răspunsul la întrebarea „cum îi atragem pe oamenii ăştia?" e că le arătăm: Uite, asta îți pune în pericol pământul, meriți să fii şi tu cetățean, să ai drepturi. Aşa ne-am străduit să facem. Dar ce face Qassam acum... face apel direct la credința lor...

S-a auzit uşa de la intrare deschizându-se. Apoi vocea fiicei celei mai mici a lui Midhat:

— *Ahlen!*[257]

— Bună, Baba, a spus Midhat lăsându-se pe spate şi punându-şi mâna pe piept.

— Termină, am zis să încetezi!

— Ce se-ntâmplă acolo? a întrebat Midhat.

Nuzha a băgat capul pe uşă.

— Nu-i nimic, se hârjonesc doar. Bună seara, a, Hani *keefak* nu te-am văzut, *shu akhbarak*, a spus ea cu răsuflarea întretăiată, zâmbind ştrengăreşte, cu capul lăsat într-o parte. Unde e Sahar?

— În salon, a răspuns Midhat. Bună, Baba... dar ce-ai pe cămaşă?

Pe sub brațul Nuzhei se ivise capul lui Khaled, supărat tare.

— Ghada m-a umplut de noroi.

Midhat i-a aruncat o privire lui Hani şi s-a adresat din nou fiului său.

— *Yalla*, du-te şi spal-o iute, până nu te vede mama.

— Lasă c-o spăl eu, a spus Nuzha.

Din salon s-a auzit țârâitul telefonului. Midhat s-a ridicat cu greu în picioare, dându-l pe Khaled la o parte. Fatima a ridicat privirea spre el când a intrat în salon.

— Au venit copiii?

Midhat a încuviințat din cap şi a întins mâna spre receptor. Era un gest care-i făcea mare plăcere, să întindă brațul puternic spre aparat şi să-i elibereze gâtlejul metalic.

---

[257] „Bine-ai venit!” (arabă).

Dar în clipa când a dus receptorul la ureche plăcerea i-a fost risipită de o tristețe ciudată, stârnită de arac, năluca trecătoare a unui om mândru de telefonul lui.

— Centrala la telefon. Eli Kahen vrea să vorbească cu Midhat Kamal.

— Midhat Kamal la telefon.

Pe fir s-au auzit pârâituri.

— Midhat!

— Da, eu sunt.

— Midhat, a luat foc!

— Ce?

— Foc! A luat foc magazinul. I-a dat cineva foc.

— Nu se poate!

— Ba da!

— Vin acum!

A trântit receptorul în furcă.

— Ce s-a întâmplat? a întrebat Fatima.

— Baba, spune-i să termine, a țipat Ghada dând buzna în încăpere. Baba!

— Nu acum! a tunat Midhat.

Ghada a tresărit în pragul uşii.

— Ce s-a întâmplat? a repetat Fatima ridicându-se în picioare.

— *Nimic*, a răspuns Midhat. E o problemă la magazin.

Hani conducea maşina. Cerul stătea să se reverse asemenea unui lichid negru pe buza unui vas. Midhat îşi închipuia cum va reacționa Fatima când o să-i spună. Ruşinea ei... mereu ruşinea ei. Pe el, eşecul nu-l mai

îngrozea ca altădată; înțelesese de-acum că marginile frânte făceau parte dintr-un întreg şi că viitorul se îngusta până devenea un punct. Iar dacă exista un singur rezultat, atunci ce rost avea să se teamă? Dar Fatima – ea pendula atât de nesigură între ideea ei despre ce se face şi ce nu se face, despre cine a văzut şi cine nu a văzut, încât o astfel de nenorocire ar pune-o la pământ. Când au ajuns la două străzi distanță de magazin, mirosul de ars s-a simțit de pe bancheta maşinii. Şi acolo, deasupra acoperişurilor, se vedea fum?

— Nu, nu, nu, a strigat împreunându-şi palmele asudate. Nu, nu, nu, nu.

Când au apărut după colț, au dat de lume adunată. Flăcările păreau stinse. Uniforme de polițişti britanici, cai fără călăreți, două maşini Ford Tender oprite pieziş, cu furtunurile de apă întinse, folosite deja. Hani a oprit maşina, iar Midhat a coborât, încercând să vadă ceva prin întuneric şi fum. L-a izbit un miros groaznic, înțepător, dulce-acrişor, şi în timp ce mergea la vale, pe lângă el zburau bucăți arse ca nişte fluturi negri. Cineva l-a strigat. Eli venea în fugă spre el, cu picioarele subțiri dezgolite de pantalonii ridicați de vânt. Avea mâinile înnegrite şi Midhat şi-a dat seama că plânsese.

Clădirea semăna cu un chip fără ochi. Vitrina se spărsese, iar zidul era acoperit cu dungi negre. O pală domoală de fum răzbătea dinăuntru, risipindu-se într-o ceață difuză care întuneca lumina stelelor. Un pompier i-a aşteptat să descuie uşa metalică de siguranță, înfierbântată

de foc, şi a intrat primul. Nu se vedea mai nimic, lumina lanternei cu dinam a pompierului scotea la iveală doar vălătuci cenuşii. Încăperea mirosea în mod ciudat a carne veche. Cutiile din partea de sus a scării păreau neatinse, pârjolul se întinsese doar pe o parte a balustradei. Dar când au intrat în atelierul lui Butrus, duhoarea s-a amestecat cu mirosuri acre de țesături arse. Un polițist a arătat spre masa prăbuşită într-un maldăr de cenuşă şi a spus: „De-aici a pornit focul”. Apoi a indicat fereastra din spate prin care băgaseră furtunul: un strat gros de funingine umplea golul dintre rama de sus a ferestrei şi tavan. Eli l-a apucat pe Midhat de braț.

— Totul o să miroasă îngrozitor.

Midhat a văzut că Hani intrase după el şi i-a ocolit privirea. Cenuşa li s-a împrăştiat sub tălpi în drum spre ieşire. În stradă, mulțimea se risipise.

— Dar celelalte clădiri n-au fost atinse? a întrebat Midhat îndreptându-se spre magazinul de articole sportive.

— Nu, şi nici banca n-a pățit nimic, a spus Eli adăugând mai încet: Vezi? Lampa aia, ştiam eu c-o să se întâmple ceva!

— Butrus ştie?

— Nu, că nu are telefon. Am sunat-o pe mama lui. Acum du-te acasă şi culcă-te, Abu Taher. O să ne ocupăm de astea mâine dimineață.

— Vin mâine dis-de-dimineață.

— Ba nu, n-o să vii! a spus Eli întorcându-se spre el. O să cauți prin casă chestia aia de care ți-am spus.

— Hai să mergem acasă, a spus Hani. *Yalla habibi. Imshi.*

— Îmi pare tare rău, a urmat el deschizând portiera maşinii. N-am cuvinte. E îngrozitor. Dacă pot să te ajut cu ceva... Sau dacă vrei să plecăm... Sau dacă mai vrei să rămâi aici singur...

— Nu, în nici un caz, a spus Midhat reuşind să schiţeze un zâmbet. E o lovitură, îmi pare rău. Nu trebuie să pleci. *Eu* trebuie să-ţi cer scuze. Nu de asta aveai tu nevoie după o călătorie atât de lungă.

— *Khalas*, sunt dispus să fac orice ca să te ajut. Mâine dimineaţă trebuie să fiu la Jenin, dar dacă pot să fac ceva la întoarcere...

Aerul era curat când au ajuns acasă, iar zgomotul portierelor trântite a răsunat în întuneric. Casa era cufundată în tăcere, şi pe când cobora treptele către dormitor, Midhat a auzit-o pe soţia lui mişcându-se înăuntru. Incendiu şi farmece: pericol şi scandal, două lucruri care aveau s-o pună pe Fatima pe jar.

3

Fatima era vădit îndurerată că n-aveau o viaţă mai luxoasă. Că era măritată cu un coproprietar de magazin şi nu cu cineva mai de vază. În primii ani, au tot repetat mitul poveştii lor de dragoste, cum Midhat o ceruse de nevastă o dată, de două ori, şi cum ea îl alesese abia a treia oară. Iar povestea asta era temelia tuturor lucrurilor care urmaseră, a tuturor lucrurilor pe care şi le închipuiseră unul despre

celălalt de la distanță – dintre care majoritatea se dovediseră a nu fi adevărate sau prea încărcate de alți factori, aşa încât temelia începuse să se clatine şi avea nevoie de întăriturі ca să se echilibreze la loc. Fatimei nu-i plăcea să se mai gândească la acele începuturi. Părea să sufere amintindu-şi de vremurile dinainte ca viitorul ei să fie distrus. Dar oare ce anume aşteptase ea de la căsătorie? Cu ce greşise Midhat? Că nu era bogat? Că nu o dusese în străinătate? Că era, pur şi simplu, diferit?

Prima fisură apăruse când aflaseră că afacerea familiei Kamal era trecută pe numele Laylei. La început, Fatima a părut că nu înțelege ce însemna asta. Dar pe măsură ce trecea timpul şi îl vedea pe Midhat chinuindu-se să construiască ceva de la zero, începuse să-i laude peste măsură realizările în fața prietenelor ei, lăsând să se caşte o prăpastie între propriile dorințe şi realitate, o prăpastie în care se ascundea o mare dezamăgire. În acelaşi timp, însă, el era convins că născocirile ei sporeau popularitatea magazinului Nouveautés Ghada în rândul locuitorilor din Nablus şi îi era recunoscător pentru asta. Femeile o admirau pe Fatima. Spre deosebire de Midhat, ele se lăsau cucerite de plictiseala ei decorativă şi doreau s-o imite. Dacă ea le spunea câtorva că anumite costume de la Cairo pe care le vindea soțul ei erau ultima modă, atunci chiar începeau să aibă căutare.

În noaptea aceea, Midhat nu i-a spus Fatimei că era posibil ca cineva să-i fi făcut farmece: vestea despre incendiu era de ajuns. Aşa că, în timp ce se dezbrăcau de

culcare, a redus gravitatea situației, spunându-i că nu a fost cine ştie ce, punând suspinele involuntare pe seama reacției exagerate a lui Eli, spunând că aşa sunt samaritenii, fac din țânțar armăsar. Nimic din ceea ce fusese distrus nu era de neînlocuit.

A doua zi s-a trezit cuprins de groază. Hani a plecat la Jenin şi, când s-a întors după ce a dus fetele la şcoală, a găsit în hol un bilet care-l anunța că Fatima şi Sahar se duseseră la o prietenă. Când i-a telefonat lui Eli, a răspuns nevasta lui: soțul ei se ocupa de magazin, a spus ea, dar îi lăsase vorbă lui Midhat să înceapă cu pragurile. După aceea să se uite la rădăcina pomilor, lângă paturi, sub duşumelele mai şubrede sau pe sub pietre. Şi, deşi cei care cumpărau farmece de la samariteni erau sfătuiți să nu le pună în dulapuri, el să caute şi acolo oricum, căci dacă cel care pusese farmecele se speriase, ar fi putut să le ascundă iute în vreun dulap.

Casa lor avea opt praguri. N-a găsit nici o piatră care să se clatine şi nici o crăpătură în tencuială. N-a văzut nimic ascuns deasupra sau dedesubtul pragurilor. Şi-a adus aminte că una din dalele pardoselii din dreptul uşii din spate se clătina de ani buni, dar după ce a îngenuncheat şi a scobit cu un cuțit de bucătărie, a constatat că cimentul nu se sparge şi după o vreme a renunțat.

Lăsându-se pe vine, sprijinindu-se cu mâinile de barele fiecărui pat în parte, s-a aplecat să se uite dedesubt, dorindu-şi să fi avut alături pe cineva mai suplu ca să-l ajute. Ar fi trebuit să se ducă la magazin şi să insiste ca Eli

sa vină să-l îndrume. Măcar pentru că, dacă ar mai fi fost cineva martor la ce făcea, poate ar fi găsit forța să râdă de el însuşi.

La zece ani după deschiderea magazinului Nouveautés Ghada, Midhat primise o scrisoare de la Musbah, fratele lui vitreg. Nu mai vorbiseră de la înmormântarea tatălui lor, iar tonul din scrisoare era al unui bărbat în toată firea, încărcat de sentimentul de vinovăție al unui adult. Îi scria să-i explice, cam târziu, că la moartea sa, tatăl lor avusese foarte multe datorii.

Când a deschis scrisoarea, Midhat se afla în salon şi s-a sprijinit cu o mână de peretele de lângă uşă. Musbah povestea că Hagi Taher plătise o sumă mare de bani ca să scoată un prieten din puşcărie la Cairo şi că murise înainte de a-şi primi banii înapoi. El şi mama lui făcuseră tot posibilul să recapete banii de la omul acela, dar din pricina unor întortocheli juridice, străduniile lor nu dăduseră nici un rezultat; afacerea familiei secătuise şi se mutaseră din Abbassia într-o casă mai mică dintr-un cartier mai modest.

Scrisoarea nu se oprea aici. Bănuind probabil că Midhat se simțea încă puternic nedreptățit, Musbah părea să folosească această nenorocire drept prilej de reflecție asupra situației lor. Chiar înainte să-şi plimbe privirea în josul paginii, Midhat şi-a dat seama încotro voia să ajungă. A închis uşa şi s-a aşezat pe un scaun lângă telefon. Pe grătarul şemineului mai mocneau câțiva tăciuni, iar

mirosul mâncării pe care o gătea Fatima pătrundea prin crăpăturile uşii.

Tatăl nostru era mândru de tine. Mi-a spus asta de mai multe ori şi trebuie să-ți mărturisesc că i-a spus-o adesea şi mamei, căreia nu-i făcea întotdeauna plăcere. Se mândrea cu educația ta, se mândrea cu pregătirea ta de doctor şi se mândrea că eşti prețuit de semenii tăi. Şi cred că din această pricină – de fapt, trebuie să-ți spun că ştiu precis – el simțea că eşti capabil să te descurci singur, pentru că aveai o educație aleasă şi erai logodit cu o fată dintr-un neam atât de bun. Din aceste motive nu aveai nevoie de sprijinul de care avea nevoie mama. Ea era împovărată cu cinci copii. Îmi pare rău că moştenirea nu a fost împărțită mai drept, dar având în vedere cât de puțini bani rămăseseră, înțeleg de ce a hotărât că ea avea nevoie de bruma de stabilitate pe care i-o mai putea oferi afacerea, în situația precară în care ne aflam noi atunci.

Era o scuză încropită; în parte scuză, în parte apărare. Nu era totuşi limpede cât din această explicație a faptelor tatălui lor era adevăr şi cât speculație. Midhat a analizat formulările lui Musbah din pasajul despre mândria tatălui său, despre încrederea lui că e „capabil”. Dar din exprimare era greu de ghicit cât de convins era.

A împăturit scrisoarea în trei, apăsând unghia peste îndoituri. De ce să mai răscolească rănile vechi? Moartea pecetluise deja voința tatălui său; dincolo de asta nu mai exista nici o certitudine. Era posibil ca Taher să fi acționat după cum susținea Musbah, iar asta i-ar mai fi diminuat samavolnicia cruzimii. Dar oricât de convingătoare ar fi fost, nici o explicație n-ar fi putut să vindece pe de-a-

ntregul rana neîngrijită la timp, care rămăsese deschisă alături de alte câteva în adâncul sufletului său. Oricâtă bucurie i-ar fi stârnit mândria tatălui, aceasta ar fi fost iute copleşită de tristețe şi de ruşinea cumplită față de născocirea netăgăduită de nimeni, pe care Teta o răspândea, că Midhat ar fi fost doctor. Iar ruşinea atrăgea după sine mânia, iar el se săturase de mânie. A mai împăturit o dată scrisoarea şi a azvârlit-o în foc. Tăciunii au mistuit hârtia care s-a răsucit, prefăcându-se direct în cenuşă.

Mândria tatălui său era, într-adevăr, o consolare prea mică. Fatima l-a strigat la masă, glasul ei răsunând pe coridor. A aşteptat să-i treacă durerea, dar era ascuțită şi şi-a frecat fruntea cu pumnul. Şi de data asta şederea lui în Franța îşi pusese amprenta asupra a ceea ce urmase. Ce minunat că tatăl lui considera că perioada aceea îl înzestrase pe fiul său cu forță.

N-a spus nimănui despre scrisoarea lui Musbah. Dar pe măsură ce trecea timpul, începea să se întrebe dacă nu cumva tatăl lui avea oarecare dreptate. Faptul că se descurcase singur însemna, poate, că o ducea mai bine decât frații şi surorile vitrege. După ce trăise în străinătate fără nici un sprijin, descoperind prea devreme fragilitatea vieții şi a legăturilor umane, poate că devenise mult mai pregătit decât ei să țină piept nenorocirilor.

După ce a scotocit zadarnic în dulapuri, Midhat s-a dus în grădină. Neavând o cazma, a început să scormonească

pământul de la rădăcina pomilor cu o lingură de supă. Asudase. Pe sub cămaşă, o fierbinţeală i se răspândea pe tot pieptul. A găsit un ziar vechi şi a îngenuncheat pe el, continuând să răscolească pământul cu mâinile. În dimineaţa aceea pâcla nu mai fusese la fel de deasă şi, pe măsură ce soarele se ţea dintre nori, pârjolindu-i ceafa ca o febră, găinile din coteţul aflat pe terasa de jos a grădinii au început să cotcodăcească. Încă ghemuit şi sprijinit într-un picior, s-a îndreptat de spate şi şi-a şters faţa cu dosul palmei. De unde se afla, vedea acoperişul de ciment al coteţului. În timp ce păsările s-a domolit, i-a trecut prin minte că acolo ar putea fi un loc bun de ascuns farmecele. Atât de aproape de poartă – oricine ar fi putut să sară fără să fie văzut şi să ascundă ceva în fân.

Mirosul de găinaţ îl lua întotdeauna prin surprindere. Midhat s-a strecurat prin gaura din plasa metalică a uşii coteţului, acoperindu-şi gura şi nasul cu batista. Păsările s-au îngrămădit într-o parte cotcodăcind, foindu-se şi călcând în felul acela caraghios pe care îl adora.

— *Yalla, ya shabab, yalla*, a strigat el, ia să-mi spuneţi, *yalla*, unde l-a pus?

În cuibarele pline de fân nu era nici un ou. O găină mai îndrăzneaţă s-a apropiat să-i cerceteze piciorul, şi-a întins gâtul în toate direcţiile şi l-a privit. Midhat a lovit cu vârful piciorului tava cu grăunţe.

— Abu Taher, s-a auzit vocea Fatimei. Ce faci acolo?

S-a întors. Fatima şi Sahar se aflau lângă poarta de jos, privindu-l curioase printre vălurile de pe faţă.

— Aduni ouăle? a întrebat Sahar.

Fatima pălise.

— *Habibti*, a început Midhat, ridicându-şi cracii pantalonilor ca să iasă de acolo.

Şi-a frecat degetele murdare, apoi cu încheietura palmei şi-a dat la o parte o şuviță de păr de pe față. Soția lui se străduia să-şi stăpânească răsuflarea. Midhat îşi dădea seama că are de ales între a-i înfrunta furia şi a-i spune adevărul şi, bizuindu-se pe credința ei în superstiții, să-i transforme supărarea în frică. Adevărul i s-a părut o alegere mai blândă pentru amândoi.

— Am să-ți spun ceva.

Sahar a înțeles. Portița a scârțâit şi ea a pornit în sus pe trepte. Fruntea Fatimei s-a încrețit şi urechile i s-au mişcat, de parcă ar fi fost gata să sară la atac sau să bată în retragere. Nu mai avea răgaz să se gândească dacă ea o să-i ia partea sau dacă o să-l învinuiască, pornise o treabă şi acum trebuia să continue.

— Eli mi-a spus că e un blestem, i-a şoptit el. Cineva m-a deocheat. Ne-a deocheat.

Ea i-a scrutat chipul iute, cu respirația aproape oprită şi el şi-a dat seama că reuşise s-o convingă.

— Eşti sigur că e aici, în casa asta?

— Ce vrei să zici?

— Când au fost făcute farmecele? Dacă s-a întâmplat mai demult, atunci ar putea fi în casa cealaltă.

— A, da! Da, s-ar putea să ai dreptate, a spus el deschizând poarta de sârmă în timp ce găinile cotcodăceau,

clătinând din capete. Da, *habibti*, bine te-ai gândit. El a zis că asta s-a întâmplat mai demult.

— Bine? s-a răţoit Fatima, nu, nu, nu e bine deloc.

S-a cutremurat şi privirea i-a fugit spre terasă, de parcă tocmai ar fi văzut ceva mişcându-se.

Vechea lui casă îi aparţinea acum lui Wasfi, vărul său. Um Taher locuia încă acolo, la parter, împreună cu Um Jamil, Abu Jamil şi cu Jamil. Hotărâseră împreună să vândă etajul casei cuiva din familie, potrivit zicalei: Alege-ţi mai întâi vecinul înainte de-a alege casa. Um Mahmoud lucra din nou acolo, angajată de Wasfi şi de soţia lui. În ciuda vârstei înaintate, Um Mahmoud era încă sprinţară şi-l îmbrăţişa pe Midhat ori de câte ori îl vedea. Casa fiind locuită în felul acesta, de câte ori mergea să-l vadă pe unul dintre ei, Midhat îi vizita pe toţi. De data asta, deşi s-a apropiat în vârful picioarelor de uşa de la intrare a lui Wasfi, sperând să treacă neobservat, s-a auzit imediat strigat de cineva de la o fereastră de la parter.

— Khalto!

Um Jamil îi făcea entuziasmată cu mâna dindărătul unei vaze cu flori.

— A, bună, Khalto. Ia uite ce copac frumos e acolo! a spus Midhat arătând spre un loc nedefinit, întorcându-se apoi spre uşa de la parter.

— Bună, Teta, a strigat el să-l audă bunica.

Teta era tolănită pe canapea, acoperită de o broderie mare, iar pe scaunul de alături erau o mulţime de papiote

colorate, cu ace înfipte în ele. Din bucătărie s-a auzit zgomot de oale trântite şi apă care dădea în clocot, peste care răzbătea vocea lui Um Jamil:

— Am auzit de foc!

— Da, ce s-a întâmplat? a întrebat Um Taher. Stai jos.

— A, vai de noi! a oftat Midhat aşezându-se pe un fotoliu şi punându-şi *tarbush*-ul pe masă.

— Aşadar...?

— Nu ştim ce s-a întâmplat, Teta.

— E rău?

— Nu, nu e aşa rău. Se ocupă Eli de asta. E doar un accident. Ştii... cu lămpile...

— *Ya Allah*, a exclamat Um Jamil care intrase cu o tavă cu cafea fierbinte. Ar fi bine să avem şi noi lumină electrică.

Um Taher şi-a supt dinții.

— *Ta'awun*[258], a spus ea adresându-se cusăturii parcă, trăgând acul ca pe un arcuş de vioară şi răsucind broderia.

Cooperare... era un cuvânt pe care de-acum şi femeile octogenare se simțeau îndreptățite să-l rostească.

— Jamil e la o întrunire, i-a spus Um Jamil.

— Aha!

— Ceva... ştii... naționalist. Despre o grevă, cred.

Şi a înălțat capul plină de speranță. Ea îl anunța mereu pe Midhat ce făcea Jamil, sperând, pare-se, că el ştie şi-i poate spune mai multe. Adesea îşi exprima îngrijorarea că Jamil nu manifesta nici un interes pentru însurătoare.

---

258 „Cooperare" (arabă).

— Lumea nu prea se mai însoară în ziua de azi..., zicea uneori, dar fără prea mare convingere, cu ochii ațintiți asupra lui Midhat, aşteptând ca el să-i dea sau nu dreptate.

Uneori îi era şi milă de ea, văzând-o cât se străduieşte să înțeleagă purtarea fiului ei din puținele fapte pe care le afla acolo, în salon. Dar până şi răbdarea lui Midhat putea fi pusă la încercare de atâta insistență.

— *Mashi*..., s-a apărat el zâmbind, dar a fost scutit să trântească vreo nerozie de Teta, care a intervenit brusc.

— *Mashallah*, dar ce semeni cu taică-tău!

— Chiar aşa? Vai, Teta!

— De obicei semeni cu maică-ta, dar azi semeni cu Taher. *Allah yirhamo*. La față... ai o față mai mare acum.

— Mulțumesc. Tu cum te mai simți?

— Mai am un pic şi mor. Vrei să-mi dai zahărul? Mă doare plămânul, şi vezica, dar altminteri... mulțumesc bine... aşa e viața. Fatima n-a vrut să vină cu tine?

— E acasă, avem musafiri. Hani cu Sahar.

— Hani! Ce mai face Hani? *Habibi* Hani. Mi-e drag de el.

— Face bine, bine. E ocupat, tare ocupat.

— Ocupat, a repetat Teta sugându-şi dinții. Toată lumea e ocupată.

— Wasfi e acasă?

— Vai, Wasfi... E groaznic, s-a plâns Um Taher. Nu vine aproape niciodată să ne vadă. Nu-i aşa, Khalti?

Um Jamil a făcut o grimasă plictisită, clătinând din cap şi sorbind din cafea în timp ce studia o crăpătură din zid.

Nici Wasfi, nici nevasta lui nu erau acasă, dar uşa de la intrare era descuiată. Cea mai mare parte a mobilei din copilăria lui Midhat rămăsese acolo, iar schimbările făcute de noua familie erau greu de observat, cu excepția ornamentelor complicate de porțelan de pe pereți, despre care Teta continua să se plângă, fiindcă erau albastre cu alb şi nu se potriveau deloc cu scaunele de Damasc. Midhat avea mereu senzația că intră acolo clandestin, mai ales când arunca o privire în dormitorul lui din copilărie – în care mai fusese înghesuit un pat pentru fiul cel mic al lui Wasfi –, în parte din pricina obiectelor familiare. Ele nu mai păstrau nimic din farmecul de altădată. Îl făceau doar să-şi simtă vârsta, să simtă cât de departe era de vremea când fuseseră ale lui.

Şi-a trecut degetele peste tencuiala din jurul uşii de la bucătărie. A privit cu de-amănuntul dalele din prag şi le-a apăsat marginile cu vârful pantofului. A intrat în vechiul său dormitor. Băieții lui Wasfi erau ordonați şi sub paturile lor nu se afla nimic în afară de pantofi. În dulapuri erau doar haine, cearşafuri şi pături.

A intrat în dormitorul tatălui său, ocupat acum de Wasfi şi de soția lui. A rămas uimit să vadă că dormeau încă în acelaşi pat în stil european pe care Layla îl adusese de la Cairo pe vremuri, când drumurile nu erau încă pavate, înainte de apariția trenurilor directe. A cercetat podelele, pereții. A deschis dulapul şi a pipăit printre haine cât a putut de iute, apoi, negăsind nimic, a închis uşile şi s-a dus în biroul tatălui său.

Încăperea aceasta era şi mai puțin schimbată decât celelalte. Acelaşi birou se afla dinaintea ferestrei, acelaşi scaun. Aceleaşi rafturi, dar cu alte cărți. Un exemplar vechi din *De L'Esprit des Lois* de Montesquieu era aşezat peste şirul de cărți, de parcă ar fi fost citit de curând şi trântit acolo neglijent. Era un volum cu coperți cenuşii, cu striațiile deasupra şi dedesubtul titlului. El l-a aplecat puțin şi cartea i-a căzut în mâini deschizându-se.

Mişcarea oamenilor este întotdeauna ori prea lentă, ori prea năvalnică. Uneori, cu o sută de mii de brațe răstoarnă totul înainte, alteori, cu o sută de mii de picioare abia se târăsc, asemeni insectelor.

Mintea lui desluşea cu greu cuvintele. Nu mai citise în franceză de ani buni. Biblioteca de acasă era înțesată de cărți franțuzeşti, dar el încetase să le mai deschidă pentru că-l obosea să se tot căznească să le descifreze.

Cu câțiva ani în urmă, încercase să vorbească franțuzeşte cu una dintre călugărițele catolice de la Sf. Iosif. „Fetele Ebal", cum li se spunea încă, lăsaseră de mult conducerea spitalului pe mâna câtorva doctori autohtoni, cu studii în Occident, şi a asistentelor pregătite de ele însele. Dar din marea lor dragoste pentru clădirea aceea şi pentru pacienți, Fetele Ebal mai veneau din când în când să le dea tot felul de sfaturi neînsemnate şi învechite. Deşi nu avusese încredere în spital la început, bunica lui se ducea acum la control cel puțin o dată pe săptămână. Uneori o însoțea şi el şi, într-una din aceste ocazii, încercase să vorbească cu o călugăriță bătrână şi scofâlcită

țintuită la pat de boală. O chema maica Louise. Totuşi, nu fusese în stare să rostească mai mult de „Bon soir”. Simțea vorbele în gură ca pe nişte uscături pe care nu le putea mesteca. Iar stânjeneala bunicii îl făcuse să se simtă şi mai rău. Când s-a întors acasă, a luat o carte cu poeme vechi, care îi plăcuse cândva. Fatima povestea apoi că îl găsise o jumătate de oră mai târziu adormit în fotoliu, cu ochelarii ridicați pe frunte şi cu paginile cărții mototolite pe piept.

S-a căznit să desluşească paragraful din Montesquieu. I se părea că dă la o parte valuri grele de nisip, încercând să dezgroape ceva tare de dedesubt. Simțea că mintea îi merge asemenea rotițelor unui ceas rămas în urmă.

Lumina pătrundea din plin înăuntru acum. Ridicând privirea, a văzut razele care străbăteau încăperea, totuşi era frig şi stătea gârbovit, cu cartea ridicată în dreptul ochilor. Soarele ce coborâse la orizont strălucea prin fereastră, îi intra în ochi şi-i colora degetele în roşu. Fire de praf sclipeau în calea lui, suflate de curentul de aer. O rază mai puternică arunca umbre pe podea, iar el a zărit un colț al camerei pardosit cu dale. Cândva acolo stătuse un obiect: un scrin, poate, sau un raft, ori vreun scaun. Ce ciudat, poți cunoaşte o încăpere ani de-a rândul, ştiindu-i fiecare obiect, dar când ceva e mutat de la locul lui, nu mai poți nici în ruptul capului să-ți aduci aminte ce era. Şi iată că locul pe care stătuse acel ceva ieşea acum în evidență în lumină. Avea conturul negru. A lăsat deoparte cartea de Montesquieu, s-a lăsat pe vine în colțul acela, a pipăit cu degetele şi a observat că se mişcă. Avea nevoie de un cuțit.

Bucătăria era neschimbată, dar tacâmurile din sertar erau diferite. A ales un cuțit cu plăselele de os şi, îngenunchind încă o dată în colțul din birou, a vârât vârful rotunjit al cuțitului pe sub dală. S-a desprins cu un scrâşnet. Cu degetele mâinii stângi a ridicat marginea: era grea, a simțit cum lama cuțitului se opinteşte şi se îndoaie sub greutate. Dala era mai groasă decât părea şi când a reuşit în cele din urmă s-o ridice, a stârnit un norişor de praf de ciment şi murdărie. A vârât mâinile în gaură şi a pipăit marginile unui obiect mai mic şi mai uşor decât piatra, apoi a scos de acolo o cutie de lemn pentru țigări de foi.

A şters cutia de praf. Pe muchiile capacului se vedeau rămăşițele rupte a două etichete verzui-cenuşii. Hârtia colorată din jur era jerpelită. Capacul s-a deschis uşor şi dinăuntru s-a răspândit un miros puternic de tutun, înțepător şi dulce, cu iz de cedru. Era mirosul tatălui său. I-a simțit barba zgâriindu-i obrazul.

În cutie erau tot felul de obiecte. Şi-a şters degetele pe pantaloni înainte să le atingă: două figurine de bronz, siluete feminine greceşti, cu urme de coclează verzuie printre faldurile cioplite ale togilor şi peste chipuri. Lângă ele, o pânză răsucită. A desfăcut-o; era moale, gălbuie. Simplă, cu marginile netivite. Să fi fost o cârpă pentru lustruirea figurinelor? O cutiuță de carton cu un inel de femeie înăuntru – de argint, cu o inscripție gravată pe el. L-a ridicat cu degetul mare şi cu arătătorul şi a rămas de-a dreptul uimit. Oare toate lucrurile astea erau ale lui Wasfi?

Dar după miros era încredințat că-i aparținuseră tatălui său. Atunci al cui să fi fost inelul? Al mamei lui? Era uluit. În lipsa tatălui, obiectele nu aveau nici un înțeles, îşi pierduseră toate semnificațiile. Dar în lumina lor, bărbatul acela numit Hagi Taher Kamal căpăta altă înfățişare, acea parte a lui ascunsă în umbră părea şi mai mare în întuneric. N-ar fi crezut niciodată că tatăl lui era superstițios, dimpotrivă, era un om foarte rațional, îşi transformase moştenirea într-o afacere de succes sub privirile pizmaşe ale multor semeni egoişti. Dar să adune şi să ascundă ceva – asta era o apucătură de om bănuitor. Un inel de argint într-o cutie de țigări de foi ascunsă sub o piatră? Nu era o bijuterie de preț, obiectul nu valora îndeajuns încât să merite ascuns. Şi ce mai era acolo... a mai vârât mâna o dată în cutie. Nişte documente. O curea subțire, uzată, de piele, cu găuri pentru cataramă. Vopseaua era crăpată şi scorojită pe alocuri, şi i-a lăsat un praf maroniu pe degete. S-a uitat la documente. În primul plic se afla o fotografie veche pe tăbliță smălțuită, ce înfățişa o casă pe care nu o recunoştea. A ridicat-o în lumină şi metalul a sclipit. Nu era o casă din Nablus. Intrarea era făcută din piatră vărgată, iar ferestrele erau zăbrelite. Nu erau oameni în imagine. Apoi a luat al doilea plic. Era liliachiu. Şi pe el scria:

Monsieur Midhat Kamal
Maison de Famille Kamal
Naplouse
Palestine

A rămas cu ochii la scrisul acela. Cu o mişcare îndelung folosită, a apăsat marginile plicului ca să se deschidă partea de sus şi a scos scrisoarea. Mâinile au început să-i tremure. Spre deosebire de cuvintele lui Montesquieu, pe cele din scrisoare le pricepea fără nici o greutate.

7 octombrie 1919

Dragă Midhat,

Au trecut patru ani de când ai plecat de la noi din Montpellier. Patru ani! Nu-mi vine să cred nici acum, când aştern asta pe hârtie. Mă trezesc adesea gândindu-mă la tine. Îți mulțumesc pentru scrisoare. Să-ți spun drept, mă mâhneşte să aflu că ai fost la Paris... gândul că am fi putut să vorbim până acum. Poate că te întrebi de ce nu am încercat să îți scriu – adevărul e că mult timp am fost furioasă şi îndurerată. Şi presupun că, mai presus de orice, am fost derutată. Mi-e teamă că scrisoarea mea nu va ajunge la tine până pleci, aşa că ți-o trimit la Nablus – ceea ce înseamnă că o vei citi acasă. Sper să fi avut o călătorie plăcută şi lipsită de primejdii.

Vai, am vrut de-atâtea ori să-ți scriu... dar acum, când țin, în sfârşit, stiloul în mână, nu ştiu ce să-ți spun! Toate lucrurile pe care m-am gândit să ți le spun sunt deodată greu de pus în cuvinte.

Când ai plecat, ai luat cu tine toată căldura căminului nostru. Cred că nu ne dădeam seama cât ne bucura şi ne încânta prezența ta. Dacă am putea întoarce timpul înapoi, mi-aş dori să mă port altfel. Dar ai dreptate, nu are rost să încercăm. Mi-aş dori doar ca ceea ce s-a întâmplat să nu rămână definitiv.

Am senzația că scriu în gol... e ciudat să nu ştiu ce vei simți când vei citi scrisoarea asta. Mi-ar plăcea să-ți văd chipul. O, Midhat, uneori mi se pare că te simt când respir. E greu de îndurat.

Anii îndelungați de război şi-au lăsat amprenta asupra noastră, a tuturor, dar acum, că au trecut, am o ultimă rugăminte: n-ai vrea să te întorci? Ştiu că de-abia ai ajuns acasă, aşa că nu mă aştept să vii

îndată şi nici nu vreau să mă milogesc, vreau doar să-ţi spun cât de dor îmi este de tine. Te-am nedreptăţit – să ştii că n-a fost numai greşeala ta – şi sper şi-mi doresc să putem repara o parte din răul făcut atunci la cină. Nu pot să-ţi spun cât de îngrozită am fost când m-am trezit şi am descoperit că plecaseşi. Nu pot să-ţi spun... chiar după patru ani, sunt încă măcinată de remuşcări şi îndurerată. La început nu mi-am dat seama că e vorba de remuşcări, mi-am ocupat timpul cu altceva, m-am dus să lucrez cu Marian la Divonne-les-Bains. N-am fost bună de nimic ca soră medicală, ce-i drept, dar aveau mare nevoie de ajutor, chiar şi pentru curăţenie şi, cu toate că nu prea era timp din pricina avalanşei de răniţi, mi-a plăcut să le citesc seara mai ales celor care se aflau în pragul morţii.

Divonne nu a fost locul cel mai vesel, dar eu nu mai stătusem de mult în preajma atâtor oameni şi asta mi-a abătut gândurile. Şi mă bucur că Marian n-a fost nevoită să îndure singură toate nenorocirile acelea. Şi, nu departe de spital, era o grădină de obicei pustie, acolo mă linişteam, stăteam neclintită şi mă gândeam la tine. Când s-a sfârşit războiul – care a fost ca o pâclă pe ochii tuturor – şi am plecat, mi-am dat brusc seama ce făcusem.

Nu ştiu ce anume s-a întâmplat între Sylvain şi mama, dar, din câte am înţeles, ea a fost probabil îndrăgostită de el. Nu cred că el s-a purtat nedemn, de fapt el a fost cel care a rupt legătura. Cred că a fost ca un frate mai mare pentru ea şi cu siguranţă a ţinut la ea. Ştiu doar că, atunci când bunicul meu l-a întrebat dacă vrea s-o ia de nevastă, el a refuzat. Asta e tot ce ştiu. Asta e probabil tot ce voi şti vreodată, Sylvain e un om dificil şi, pe măsură ce îmbătrâneşte, devine şi mai dificil, iar în puţinele cazuri când am încercat să-l întreb, a fost aspru cu mine. Mi-am dat seama că e un punct dureros pe care nu am dreptul să-l ating. Pe deasupra, acum stă mai mult la Paris, aşa că nu-l vedem aproape deloc.

Îmi pare rău că te-am băgat în toată povestea asta cu mama şi că te-am făcut să crezi că vreau s-o rezolvi tu. De fapt, căutam doar o mângâiere şi pe cineva cu care să vorbesc despre asta. Era o obsesie nesănătoasă. În seara aia îngrozitoare, înainte de plecarea ta, nu ţi-am

luat apărarea... şi-mi pare atât de rău. Singura scuză la care mă pot gândi este că eram uluită, că nu aveam suficientă forţă să îmi stăpânesc mintea, starea de spirit şi pornirile. În clipa aceea, loialitatea faţă de familia mea, faţă de tata – căci, la urma urmei, eu nu-l am decât pe el, nu am pe altcineva în familie – m-a făcut să acţionez aşa în faţa unei astfel de ciocniri. Am acţionat din instinct, deşi, dacă mă gândesc acum, îmi dau seama că am greşit. Cât despre mama... simt că e de multă vreme momentul să pun capăt trecutului şi să nu mai încerc să aflu de ce a murit. Obsesia mea pentru ea m-a împiedicat prea mult timp să trăiesc pe de-a-ntregul clipa prezentă. Simt că mintea mi-a rămas agăţată de taina asta ca de un cârlig rupt. A fost şi va fi greu să mă smulg de acolo fără durere, dar trebuie să fac asta, căci altminteri n-o să ajung niciunde. Refuz să rămân agăţată aşa la nesfârşit. Multe din lucrurile pe care i le-am pus în seamă sunt de fapt adevăruri despre mine: că nu voia să-şi trăiască viaţa, că se îmbolnăvea înadins ca să nu trebuiască să iasă în lume. Cred că aceleaşi lucruri pot fi spuse despre mine – fiindcă, mai presus de orice, simt că m-au împiedicat să te apreciez pe tine, dragul meu Midhat. Dar de câte ori o să tot spun „simt" în scrisoarea asta? Nu prea mă pricep la scrisori...

Aici e iarnă şi bazinul a îngheţat. E linişte la Montpellier, nu ştiu dacă vom mai da vreodată petreceri. Ieri am acordat pianul şi am început să exersez. Îmi este foarte dor de tine. Vino înapoi, te rog.

A ta pentru totdeauna,

J.

În timp ce citea, Midhat nu a simţit durerea. Totuşi, când s-a apropiat de sfârşit, dându-şi seama că va trebui să revină la realitate, a întors pe dată paginile şi a luat-o de la capăt. Apoi a citit-o şi a treia oară, şi a patra, până când cuvintele au devenit o incantaţie şi le-a pierdut şirul.

Nu mai trăia deloc în prezent. Jeannette era acum lângă el, vorbindu-i. Era o minune. Foaia aceea de hârtie îl

aruncase cu totul în alt timp şi în alt loc. Era alături de Jeannette în grădină, lângă bazin, mergea pe o stradă din Montpellier, se afla într-o sală de curs, ştiind că se va întoarce la ea seara, se trezea înainte de revărsatul zorilor şi o găsea pe coridor. Îi auzea răsuflarea în ureche.

S-a auzit un zgomot. Visul i s-a risipit şi a lăsat scrisoarea pe podea.

— Midhat? Ce-ai pățit?

Un bărbat se apleca deasupra lui, luându-i lumina.

— Ce-ai pățit? Ce-a pățit?

A văzut chipul lui Jamil în umbră. Părea speriat sau supărat.

— Midhat?

Midhat a privit în jur. Se afla în camera tatălui său. Era în plină zi. A privit printre picioarele lui Jamil spre birou şi spre fereastră, pe care le vedea de jos, şi încăperea l-a şocat. Claritatea violentă a prezentului, albeața aceea usturătoare. Înăbuşită prea multă vreme, o parte a minții sale a explodat de dureri chinuitoare. A gemut. A simțit căldura trupului lui Jamil care se aplecase spre el şi i-a văzut chipul mai limpede.

— De ce a ținut-o?

— Ce să țină, Midhat?

— De ce a ținut-o?

— Midhat?

În cameră a mai intrat cineva. Vedea nişte picioare care se apropiau.

— Ce face?

Oare ce superstiție îl determinase pe taică-său s-o țină? Midhat îl privea uimit pe Jamil. Să fi crezut taică-său că e o făcătură samariteană? Ca cele pe care le creau şi le vopseau ca să le măsluiască... să fi crezut că e un talisman pentru că era scris în altă limbă? Şi-a pus palmele pe podea.

— Nu e adevărat!

— Ce nu e adevărat?

— Nu mai pune mâna pe mine.

Geamătul ieşise din gura lui.

— Ce nu e adevărat, Midhat?

Să fi crezut că scrisoarea aceea avea vreo putere asupra lui doar pentru că nu putea s-o citească? Da. Înțelegea de ce tatăl lui ar fi putut crede asta. Chiar şi el înțelegea.

— Midhat, *habibi*, trebuie să te scoli de aici.

Era ceva nefiresc acolo. S-a apucat cu mâinile de pântec. Pe perete era agățat un obiect mare, transparent, ca un bazin cu apă ce atârna strâmb. Inima a început să-i bată cu putere.

— Midhat, mă auzi?

Lângă el apăruse Hani. Ochii îi erau plini de dragoste şi îngrijorare. „Vai, Hani...", voia să-i zică, dar nu putea. Lacrimile i se prelingeau pe obraji.

— Poți să-l ridici?

— Midhat, trebuie să ne ajuți şi tu. Poți să-l iei de mână?

— Trebuie să mă duc înapoi, trebuie să mă duc înapoi. Să nu mă opriți.

— Unde să te duci înapoi, *habibi*? l-a întrebat Hani blând. Eu nu te opresc. Poți să te ridici în picioare? Ia-i brațul... încetişor.

În clipa când l-au ridicat, a izbucnit un sunet strident. Ca un tăiş ascuțit de argint care-i scormonea timpanul. Midhat şi-a acoperit urechile gemând. Sunetul se voia inofensiv, se voia frumos. Dar era durere, sunetul acela puternic era durere. Îi intra în urechi asemeni unui virus şi se zvârcolea acolo, făcând ce nu se cuvenea. Cineva trebuia să intervină şi să-l oprească.

— Opriți-l! a strigat el în timp ce-l scoteau din încăpere.

Timpul părea că se scurge mai încet pe coridor. Îşi dădea seama că este dus de cineva, simțea pământul lovindu-i picioarele. Dar acum apărea o mică spărtură în păienjenişul în care se rătăcise şi se căznea să zărească ceva prin ea. Cineva îl forța să se uite. A întins o mână, a simțit o zbatere îndepărtată în picior.

— Midhat, Midhat, nu vrei să stai jos aici? Sunt eu, Hani! Nu vrei să stai jos?

— Hani, a spus Midhat, tu eşti prietenul meu.

— Da, da, sunt aici. Cum te simți? Eşti...

— *Je suis complètement lucide. Une lucidité absolute. Qu'est-ce que c'est, qu'est-ce que c'est cette folie?*[259]

Ca şi când abia s-ar fi văzut, s-a prăbuşit la loc pe fotoliul de piele şi a izbucnit în râs.

---

[259] „Sunt complet lucid. De o lucidiate perfectă. Ce este, ce este toată nebunia asta?" (fr.).

4

În drum spre casa părinților ei, Fatima a văzut aeroplanul. Zbura dincolo de muntele Ebal, ca o gâză cu un semn pe coadă, elicea din vârf auzindu-se chiar de la acea depărtare. Se ridica şi cobora uşor, ca şi cum ar fi fost purtat de o adiere uşoară, înainta, se rotea, înclinându-se pe o parte, arătându-şi aripile minunate.

Era miercuri. De obicei îşi vizita părinții vinerea. Din prag a văzut enervarea de pe chipul mamei.

— Avem musafiri, a spus Widad păşind înapoi ca s-o lase să intre.

— Pe cine?

— Amo Hassan şi preotul francez.

— Care preot francez?

— E prieten cu taică-tău. *Yalla*, tocmai beam cafeaua.

— Putem să vorbim între patru ochi? a întrebat Fatima, dar mama ei se întorsese deja cu spatele şi urca treptele.

Ajunsă pe palierul de sus, Widad a deschis uşa şi una din vocile difuze dinăuntru s-a auzit limpede: cea a tatălui ei.

— Aşa văd eu lucrurile şi cred sincer că...

Când au intrat în încăpere nimeni nu le-a întâmpinat propriu-zis, dar Hagi Hassan, cu *tarbush*-ul său maro-închis, şi-a salutat nepoata cu o înclinare uşoară a capului, iar preotul francez i-a aruncat o privire înainte să completeze spusele tatălui ei. Widad i-a oferit Fatimei singurul scaun gol, iar ea s-a aşezat pe un taburet. Fatima

l-a privit curioasă pe francez. Veşmântul lui negru era murdar pe poale, avea barba complet albă şi țepoasă asemeni unei perii, iar sprâncenele îi erau sârmoase şi dese. Prin fereastră cerul părea cenuşiu, deşi afară era senin, pe masă se afla o tavă cu biscuiți şi cafea, iar pe taburetul de lângă Hagi Nimr era o carte mare, nelegată, cu paginile netăiate.

— O parte dintre femei o să ducă mâncare şi gloanțe, a spus Widad.

— Cine? a întrebat Nimr.

Widad a închis ochii.

— Sper că măcar tu n-o să faci asta, a urmat el.

— Să ducă gloanțe unde? a întrebat Fatima.

Hassan şi Hagi Nimr au schimbat o privire, iar ea s-a grăbit să adauge pe un ton blând, care-i ascundea intenția:

— Am văzut aeroplanul... afară.

Îşi atinsese scopul. Hassan s-a întors s-o privească.

— L-ai văzut?

— Da, zbura încolo.

— Fa... l-au omorât pe unul din ei, ştiai? a spus el întorcându-se la loc. Un britanic.

— Şi-acum unde sunt?

— Stau ascunşi, a spus mama ei.

— Ceea ce voiam eu să zic e, a început Nimr pe tonul cuiva care fusese îndelung întrerupt, că nu poți fi strict cu astfel de lucruri.

— Ce lucruri? a întrebat Hassan.

— În aceeaşi măsură în care e mai bine să descentralizezi administrația, a spus Nimr, e mai bine să descentralizezi şi aplicarea legilor religioase, după nevoile societății civile.

— Dar noi vorbim despre asta de ani de zile, a spus Hassan întinzând mâna să ia un biscuit.

Fatima i-a aruncat mamei o privire întrebătoare, dar Widad, nevrând să se uite spre ea, şi-a ridicat trufaşă bărbia.

— Atunci când trăieşti într-un stat, legile civile, legile religioase, toate sunt ca nişte legi naturale, a spus tatăl ei adresându-se acum doar preotului francez, singurul care părea să-l asculte.

Hassan îşi scutura firimiturile de pe piept, fără să bage de seamă bucata de smochină care-i rămăsese pe bărbie.

— Doar atunci când ne dăm un pas înapoi să privim marginile observăm că toate aceste construcții sunt făcute de om şi că nu se întind la infinit.

— C-construcții! a pufnit Hassan, făcute de... făcute de om!

Şi s-a uitat la preotul francez, sperând ca el să-i împărtăşească îndoiala, dar preotul nu mai avea ochi decât pentru Nimr.

— Felahii nutresc o mare dragoste, a urmat Nimr, pentru sfinții, *wali*-i[260] şi conducătorii locali care nu sunt,

---

[260] Sfânt, conducător inspirat de divinitate (arabă).

ya'ni, *halal*[261]. Dar aşa se-ntâmplă cu legile la marginea lumii islamice, devin mai flexibile şi-şi mai schimbă forma.

Fatima nu-şi mai dorea ca discuția să se termine. Adunase informațiile trebuincioase şi acum se azvârlea cu capul înainte.

— Baba, dar Haifa nu e marginea lumii islamice, a spus ea, iar adepții lui Qassam nu sunt doar din rândul felahilor.

Tatăl ei a privit-o curios. Cu timpul, Fatima îşi câştigase dreptul de-a avea păreri diferite de-ale sale. Căpătase faima de înțeleaptă şi statutul ei în astfel de discuții era cam ca cel al unei văduve care-şi dobândise autoritatea datorită vârstei şi morții altora. Doar că în cazul acesta nu murise nimeni, iar Fatima avea doar treizeci şi doi de ani. Spre deosebire de ea, Nuzha nu participa niciodată la discuții şi chiar dacă ar fi fost de față, nu ar fi ştiut, probabil, ce să spună. Cu toate acestea, ca dovadă a vârstei ei încă fragede, Fatima întindea uneori coarda. Contrazicându-şi tatăl fățiş, în prezența altora, chiar dacă aceştia erau doar o rudă şi un om al bisericii. Ea şi-a ținut răsuflarea, neştiind dacă să se simtă încurajată de faptul că francezul de lângă ea încuviința energic din cap.

— Are dreptate, a declarat preotul francez cu un accent pronunțat. De fapt, am fost la Haifa săptămâna trecută şi am descoperit că majoritatea celor interesați de predicile lui

---

[261] Potrivit legilor islamice (arabă).

Qassam sunt muncitori: de la căile ferate, din port, de la poştă. Iar sprijinul ăsta de la sate a apărut mai de curând.

Hagi Hassan a privit barba preotului printre pleoapele strânse, şi bărbia i-a tremurat de nerăbdarea de a-şi continua discursul.

— Dar pot să te asigur, Abuna Antoine, a spus el ridicând o mână, că aceşti muncitori au fost la început felahi. Fa, sunt săteni care s-au mutat la Haifa când şi-au pierdut pământul. *Hata*, nu cred că se pot numi cu adevărat muncitori, fiindcă majoritatea nu sunt angajaţi. *Mish heyk?*[262]

Francezul a ridicat ochii în tavan, întorcând observaţia pe toate feţele.

— Ce-am vrut să spun eu, Baba, i s-a adresat Hagi Nimr Fatimei, îndulcind cu tonul asprimile ultimei ei observaţii, e că lor le place să aibă un conducător din partea locului. Aşa gândeşte felahul. Lor le place să aibă un şeic, un *wali*. *Hala*' astea două le amestecă Qassam, religia şi politica. Înainte nu era aşa.

— N-o să vă placă ce-o să spun, a adăugat francezul, iar Hagi Hassan s-a încruntat. Dar la noi la şcoală se fac studii pe tema asta.

Ca şi cum nu ar fi auzit spusele lui, Nimr a schimbat vorba vesel:

— Şi-o să staţi cu Fetele Ebal la Nablus?

---

[262] „Nu-i aşa?" (arabă).

— Da, a răspuns francezul zâmbind. Dar nu cred că mai pot fi numite fete de mult.

Fatima a observat că tatăl ei s-a încruntat scurt.

— *Khalas* Fatima! a exclamat mama ei, care se sculase în picioare, îndemnând-o cu mâna ca pe un animal neascultător. *Ta'ali*, hai să facem ceai!

Fatima s-a ridicat. Ca să-şi ascundă iritarea că e luată de acolo, şi-a luat o înfăţişare nepăsătoare, ca aceea pe care o arborase ca să-şi ascundă supărarea, cu douăzeci de minute în urmă, când sosise.

După ce-şi petrecuse dimineaţa cu Sahar, Fatima nu fusese în stare să se întoarcă acasă de una singură, atât de speriată era să intre în locuinţa care ar fi putut fi deocheată. Şi simţea încă ruşinea după întâmplarea din grădină, când îşi văzuse bărbatul în coteţul de găini cu mâinile pline de pământ, în timp ce Sahar îl privea din spatele ei. Invidia mergea mână în mână cu farmecele, totuşi Fatima îşi dorea să fie invidiată şi o îngrozea să fie lipsită de ea. Şi cine ar invidia o căsnicie ca cea pe care o văzuse Sahar? După plecarea lui Sahar la Jenin, Fatima şi-a căutat alinarea în casa părintească.

Se ducea adesea acolo când era tulburată, chiar dacă nu se dovedea niciodată a fi adăpostul pe care şi-l dorea. Sigur că era exagerată aşteptarea ca locul acela să fi rămas acelaşi după căsătoria ei, sau să-şi fi recăpătat vechea atmosferă, şi totuşi, în ciuda a ceea ce văzuse la ultima vizită, spera că va putea să treacă pragul şi să regăsească neschimbate spiritul casei, purtarea locuitorilor ei, culoarea

podoabelor, aşa cum le lăsase la şaptesprezece ani. Tânjea după locul în care statutul ei fusese asigurat şi, mai ales, unde nu avusese nici o responsabilitate să-l mențină. Până când se căsătorise, Fatima fusese asemenea unui premiu, faimos fiindcă nu-l câştigase nimeni încă. Căsătoria a însemnat că cineva îi stabilise prețul. Nu conta că ea îşi alesese singură soțul: în ochii celor din Nablus, fusese cântărită şi evaluată, i se risipise aura misterioasă şi nedefinită a tinereții. Aceasta era realitatea în care era nevoită să trăiască. Uitând cât de mult urâse în adolescență să aibă o situație nedefinită, se uita îndărăt şi îşi dădea seama, cu ceea ce credea ea că înseamnă limpezime, că aşteptarea nerăbdătoare a gloriei fusese de fapt adevărata glorie şi că ar fi trebuit prețuită.

În astfel de clipe de deznădejde, schimbările din casa părinților o afectau puternic, dar nevoile inimii ei erau mai presus de orice amintire dezamăgitoare şi nu reținea niciodată faptele în sine. A, da, acum îşi amintea: mama ei, mai arțăgoasă, în loc să fie înflăcărată cum obişnuia. Tatăl rigid, el, care altădată fusese atât de maleabil. În ziua aceea se căznise atât de mult să-şi susțină părerea despre Qassam cu aceleaşi vechi argumente ale cosmologiei sale rigide, neluând în seamă unele fapte pe care până şi Fatima le ştia. După atâția ani de învățătură, de luptă pentru claritate, Nimr înțepenise la mijlocul drumului către culme, iar ideile sale bătute în cuie înainte de-a fi duse până la capăt erau acum aplicate fără deosebire la orice.

Mama ei a strănutat când au intrat în bucătăria răcoroasă.

— Voiai să stăm de vorbă?

— Da.

— Ce e? *Yalla*.

— Sunt îngrijorată. Şi obosită.

— Ce s-a întâmplat?

Widad a luat în mână o farfurie de pe bufet şi a atins cu unghia o crăpătură fină de pe margine.

— Magazinul soțului meu a luat foc.

Mama ei a tresărit.

— *Mish ma'ool*, cât de rău a ars?

— El zice că nu e mare lucru.

— Crezi că i-a dat cineva foc?

— Nu ştiu, a spus Fatima prevăzătoare, apoi a dat ocol mesei. Doar că sunt agitată, atâta tot.

— Nu mai fi! *Inshallah kheir.*

— Da, da.

Widad a lăsat farfuria jos.

— Şi bărbatul tău ce zice?

— Zice că nu e mare lucru, a răspuns Fatima, căreia nu-i plăcea să vorbească despre Midhat cu mama ei.

În discuțiile lor, Midhat era considerat întruchiparea voinței Fatimei. Nu ştiu, mamă. Simt că... nu ştiu...

— Şi copiii ce fac?

— Bine, copiii sunt bine.

— Nu-i aduci niciodată pe la noi.

— Cum adică? Nu i-am adus aseară?

Da, dar nu-i aduci când vii tu. Vii întotdeauna singură.

— Ei, uneori am şi eu nevoie să mă odihnesc, nu văd de ce...

— Dar tu crezi că eu am parte de vreo odihnă în viaţă?

— *Leh*, Mama, de ce eşti aşa de supărăcioasă...

— Iertaţi-mă, Mama, s-a auzit vocea Selmei, servitoarea, care a apărut gârbovită în uşa sufrageriei. E cineva afară.

Când Widad a dat să deschidă uşa dinspre holul de la intrare, Selma a oprit-o:

— Nu, scuze, Mama, nu acolo, aici, a spus ea arătând în spatele său, către fereastra care dădea spre grădina bucătăriei.

Widad a urmat-o până în pragul uşii, apoi s-a retras iute.

— Cine e? a întrebat Fatima.

— Nu ştiu.

Fatima s-a dus la fereastră şi a văzut picioarele lungi ale unui bărbat care umbla de colo colo de-a lungul straturilor de flori. Picioarele s-au oprit, iar bărbatul s-a aplecat să se uite înăuntru pe fereastră.

— Jamil? s-a mirat Fatima. E vărul lui Midhat.

Jamil a sărit peste stratul de flori înălţat şi i-a făcut cu mâna Fatimei, fără să zâmbească. Avea înfăţişarea aceea zveltă, cu obrajii supţi, a tuturor tinerilor militanţi radicali şi purta o eşarfă înfăşurată strâns în jurul gâtului.

Widad a reapărut îmbrăcată cu o haină lungă şi, dând-o la o parte pe Fatima, a tras ivărul şi a deschis fereastra batantă.

— De ce n-ai venit pe uşa din faţă? i-a strigat ea.

— N-a răspuns nimeni, a zis Jamil. Pot să vorbesc cu fiica dumneavoastră?

— Ce s-a întâmplat? a întrebat Fatima.

— Vă rog să mă scuzaţi, doamnă, a spus el, apoi s-a adresat Fatimei peste umărul mamei sale. Putem să vorbim puţin?

— Nu vrei să vii înăuntru?

— Midhat a avut un accident.

— Ce-a avut?!

— Un accident. Înţelegi?

— Trăieşte? a întrebat Widad.

— Da, da, e în viaţă.

Fatima abia se stăpânea să fugă. Şi-a încheiat nasturii hainei cu degete tremurânde în timp ce se îndrepta spre Jamil, care se dusese la uşa din faţă şi o aştepta pe terasă.

— Unde e? a întrebat Fatima.

— Ia-o încet, a spus Jamil cu sufletul la gură. E acasă la mama mea, e bine acum, doarme. Nu ştim ce s-a întâmplat.

Au ajuns la poarta de jos şi Fatima a deschis ivărul.

— Cred că s-a lovit la cap. E...

— Cum e...?

— Confuz... *ya'ni*. E un pic..., a urmat el trecându-şi mâna pe dinaintea ochilor.

— Cum adică?

— *Khalas*, o să vezi.

În timp ce coteau pe drumul din sud, spre Garizim, Fatimei îi venea să-l plesnească pe Jamil.

— Dar nu poți să-mi spui ce s-a întâmplat?

— Nu ți-am spus că nu ştiu ce s-a întâmplat? Lasă, că-l vezi imediat.

Um Jamil le-a deschis uşa de la intrare. Um Taher şi Hani se aflau în salon, Um Taher se legăna pe un scaun.

— Doarme! a strigat ea văzând-o pe Fatima. Să nu-l scoli!

— Dar ce-a pățit? a întrebat Fatima.

Hani a sărit în picioare. Lumina zilei îi scotea în evidență părul foarte încărunțit şi Fatima a băgat de seamă ca are o vânătaie pe obraz.

— L-am găsit aici, a spus el încet, l-am găsit aici, era foarte tulburat. Vino cu mine.

A condus-o pe coridor şi s-a oprit în dreptul dormitorului lui Um Taher. Ea a apăsat pe clanță.

— Te aştept afară, a spus el, iar Fatima a încuviințat din cap.

Patul se afla la fereastră, lângă peretele cel mai îndepărtat. Vedea trupul lui Midhat ridicându-se şi coborând sub pătură odată cu răsuflarea adâncă, regulată. La un capăt abia i se zărea părul lucios şi negru. S-a apropiat. Era răsucit atât de mult spre fereastră, că nu putea să-i vadă decât coada unei sprâncene, o nară strivită şi buzele întredeschise apăsate pe pernă. Salteaua s-a îndoit sub greutatea ei. I-a atins şuvițele căzute pe față şi i-a dezvelit ochii închişi.

— Ce s-a întâmplat? a şoptit ea.

I-a atins capul cald: pleoapele i-au zvâcnit, dar nu s-a mişcat. Fatima şi-a trecut degetele uşor de-a lungul liniei părului, ca şi când ar fi căutat să vadă dacă era rănit.

Când s-a întors în salon, toți s-au răsucit spre ea. Bărbații stăteau în picioare, femeile erau aşezate. Ea şi-a adunat toată forța şi l-a întrebat pe Hani:

— Cum s-a lovit?

Hani s-a uitat către Jamil.

— Mai bine să aşteptăm să vedem cum se simte mâine dimineață.

— Poate că e şi vreo sperietură. Ştii... cu incendiul ăsta... Noi l-am auzit când era sus. Era foarte tulburat.

— Dar a găsit ceva acolo? a întrebat Fatima gândindu-se la farmece.

Hani s-a schimbat la față, surprins. O clipă, a rămas tăcut. S-a uitat din nou cu înțeles la Jamil.

— O s-o duc sus.

Afară, lumina puternică a orbit-o. Cerul era albastru deschis, iar vântul sufla întruna, răsucind cele câteva frunze care mai rămăseseră pe crengi. Au ocolit casa şi, în partea cealaltă, Wasfi le-a deschis uşa.

— *Marhaba*, Fatima. Ce face?

— Doarme, a răspuns Hani. Vreau să-i arăt cutia.

— *Tfadalu*, a răspuns Wasfi şi i-a lăsat să intre în hol.

Fatima intra rareori în casa aceea. Ori de câte ori vizitau familia lui Midhat, se duceau la Um Jamil, iar Wasfi, dacă era acasă, cobora să-i vadă. Acum, când ştia că Midhat se

uitase pe furiş la ea în salon, casa căpătase o aură specială legată de întâmplarea aceea, aşa că aspectul ei de labirint o apăsa şi avea impresia că fiecare uşă închisă e de fapt un orificiu prin care poți privi. Wasfi i-a condus în vechiul biroul al lui Hagi Taher şi a rămas afară în timp ce Hani a luat ceva de pe masă. Era o cutie de țigări de foi.

— L-am găsit uitându-se la astea, a spus el întinzând degetele osoase pe capac şi deschizându-l.

Înăuntru erau mai multe obiecte. Ea a scuturat uşor cutia în timp ce le atingea. Două figurine de bronz. Un inel. O cârpă simplă. Şi un plic. A deschis plicul. Înăuntru era fotografia pe tăbliță a unei case.

— Ce sunt astea?

— Habar n-am, a răspuns Hani.

— Şi n-a mai fost şi altceva?

— Nimic.

— Hani, te-a lovit?

Hani şi-a acoperit vânătaia de pe obraz cu un gest aproape feminin.

— Da. Dar nu cred că a vrut.

Un val de ruşine a făcut-o să închidă ochii. Sub pleoapele închise l-a văzut, ca şi când ar fi fost aievea, pe bietul ei soț, lovind, fără nici un pic de eleganță.

Părintele Antoine a plecat de la familia Hammad la puțin timp după fiica lui Hagi Nimr. Aeroplanul încă brăzda cerul încoace şi încolo peste munți, ceea ce însemna că englezii nu izbutiseră să-i găsească pe tâlhari. Cu siguranță că

aveau să-i omoare când o să-i găsească, măcar ca să le servească altora drept învățătură de minte.

A oftat şi a pornit la drum. Vizita lui la Hagi Nimr ar fi trebuit să fie ultimul pas în proiectul său: acela de-a înmâna un exemplar tipărit al cercetării asupra oraşului Nablus unui localnic care avea să-l citească – sau care era măcar capabil s-o facă. Cât timp făcuse studiul, Hagi Nimr fusese una dintre sursele sale aristocratice de informare. În calitate de fondator al spitalului, el se afla în relații bune cu călugărițele şi, spre deosebire de alții, era dornic să răspundă la întrebările prietenului lor despre oraş şi familiile ce locuiau acolo. Deşi Nimr a primit cartea cu amabilitate, Antoine şi-a dat seama că nu-l interesa deloc. Asta era firea celor din Nablus, desigur, nu-şi arătau sentimentele direct. Şi de când cu razia pentru găsirea lui Qassam, care începuse abia cu o zi în urmă, aveau suficiente alte griji, deşi asta nu risipea cu nimic tristețea apăsătoare la gândul că nu-i păsa nimănui.

Cum drumul spre stația de autobuz ducea la vale, aeroplanul a dispărut după clădiri. Vâjâitul lui puternic se împletea cu ritmurile corpului lui Antoine, cu respirația ce i se oprea în gât, țâşnind apoi prin pistonul nasului, cu cuiele din talpa cizmelor sale care răsunau pe pietrele pavajului. A urcat apoi dealul şi aparatul zgomotos a apărut din nou: o pată micuță, albă, cu unghiuri umbrite, dincolo de turlele moscheii.

Asta i-a amintit de GrafZeppelin, care păruse şi mai ciudat când zburase cu câțiva ani înainte deasupra

Ierusalimului. Toată lumea de la École Biblique ieşise să se uite când, în toiul unei ploi torenţiale, aparatul uriaş s-a ivit pe cer. Vremea făcea ca întreaga apariţie să semene a miracol: soarele îşi croia drum pe cerul brăzdat de tunete, nava argintie ieşind din ceaţă şi rotindu-se de patru ori deasupra oraşului vechi, ca un uriaş tub umflat ce plutea peste minarete şi cupole. Un călugăr a spus că Ierusalimul părea scufundat sub apa mării, iar submarinul acela uriaş venea să cerceteze epava. La o sută de metri deasupra Bisericii Sfântului Mormânt, zeppelinul şi-a oprit motoarele şi a fluturat un steag german, stârnind aplauze şi zarvă pe Muntele Măslinilor. Cât de multe se schimbaseră în doar patru ani. Nici nu începea vorbă ca englezii să mai îngăduie zepelinelor nemţeşti să zboare pe deasupra Ierusalimului acum, cu crucile acelea negre încârligate desenate pe aripioarele lor.

Autobuzul a ajuns la Ierusalim în amurg. În clădirea poliţiei era linişte când a intrat Antoine.

— Bună seara, părinte, l-a salutat paznicul lăsând ziarul. Aţi venit târziu.

Lampa de pe masa de la intrare era încărcată de praf.

— Aş vrea să-mi predau raportul.

— Michaels e în biroul din spate.

Antoine a străbătut coridorul răsuflând anevoie. Acum, că isprăvise lucrarea ştiinţifică despre Nablus, ar trebui să înceteze şi activitatea lui de informator. Avea şaizeci şi şapte de ani şi se gândea să se retragă la Nablus. Maica Louise murise de febră tifoidă cu trei ani în urmă, iar el

fusese singurul care se luptase să-i păstreze trupul acolo. Nablus era casa ei, insistase el pe lângă maica Marian: se cuvenea să fie îngropată într-un cimitir catolic, aici, la poalele muntelui Ebal. Dar călugărițele primiseră indicațiile familiei şi refuzau să se abată de la ele, aşa că au transportat sicriul cu mare cheltuială în Franța. De atunci, Marian îi luase locul lui Louise, fiind principala lui legătură cu ordinul călugărițelor, dar ea nu putea, desigur, să-i ofere aceeaşi mângâiere şi prietenie. Gândindu-se acum la ea, Antoine şi-a dat seama că Louise fusese singurul om cu adevărat apropiat lui. Chiar dacă pierduse bătălia pentru înmormântarea ei, a rămâne la Nablus împreună cu călugărițele era pentru el ca o vizită la mormântul ei să-i pună flori.

Père Lavigne se aştepta, de bună seamă, ca el să se retragă la mănăstirea din Ierusalim. Dar sănătatea lui Lavigne era din ce în ce mai şubredă şi acum, că n-o mai avea nici pe Louise, Antoine nu era convins că ar putea îndura să-l vadă şi pe mentorul său îmbătrânind şi murind.

Când a intrat, Michaels a ridicat ochii spre el. Ochelarii lui păreau foarte mici. Lampa desena un cerc clar, luminos pe birou.

— Bună seara, părinte. Ați ajuns târziu.

— Bună seara, inspectore. Am adus raportul.

— Puneți-l acolo, vă rog.

— Aş vrea să adaug ceva... despre şeicul acesta, Qassam.

Michaels a lăsat tocul jos.

— Azi am vizitat o familie înstărită din Nablus şi acolo s-a vorbit despre şeic şi despre razia pentru căutarea lui şi a adepților lui. S-a pomenit ceva şi despre nişte femei care duc arme în munți.

— Şi-ați scris asta în raport?

— Nu, am auzit abia azi după-masă.

— Aha, a mormăit el gânditor. Şi altceva despre traficul de arme?

— Am în raport. Un informator – pacient la spital – spunea că armele sunt aduse de dincolo de Iordan. De la triburile beduine. Dar trebuie să adun mai multe amănunte.

— Încercați să aflați şi zilele când se întâmplă. Şi cam pe la ce oră. O să mai pun şi alți agenți să cerceteze.

Antoine nu-i spusese niciodată maicii Louise că se învoise să-i ajute pe britanici. Asta în ciuda faptului că se lăsase convins chiar de aluzia ei că făcea acest lucru. „Ascultă-mă pe mine, îi spusese ea atunci. Nu merită.” Aceeaşi aluzie îl determinase totuşi să nu-i mărturisească. Vorbele ei îi stârniseră ruşine, care cu timpul devenise de nesuportat. În acele câteva clipe, Louise îi arătase cât de inegală era prietenia lor: cât de multe îi împărtăşise el şi cât de puține lucruri îi mărturisise ea.

Michaels era înlocuitorul lui Hodges şi începuse colaborarea cu Antoine punându-i nişte întrebări simple legate de demografia din Nablus, activitatea economică, oamenii de vază. Pe măsură ce tensiunea creştea în oraş,

Antoine îi furniza informații mai specifice. Dar britanicii păreau, în general, mult prea preocupați de mişcarea comunistă din rândul evreilor ca să le mai pese şi de arabi. De pildă, la început nu-i alarmase raportul lui Antoine despre transportul de arme din Transiordania, pe care îl însăilase din frânturi de discuții la care trăgea cu urechea la spital.

— Fiți cu ochii pe ei doar, îi spunea Michaels.

— Cu urechea, vreți să ziceți!

Să nu te implici, nu merită. Lui Antoine îi tot veneau în minte aceste cuvinte, auzea glasul ei şoptindu-le, ca un gând trecător. Se întreba adesea ce rol avusese – fie în relația cu britanicii, fie cu francezii – şi ce anume din ceea ce făcuse o vlăguise într-atât încât să-l descurajeze. Adevărul era că, deşi îi socotea cam nepricepuți pe englezi, Antoine nu considera o povară lucrul cu ei. Asta îl elibera mai degrabă de o povară: aceea de-a observa ce se întâmpla la Nablus, de-a fi martorul unor tulburări fără să poată împiedica apariția unor violențe. Rolul de informator era o supapă morală: punea umărul la controlarea pericolului. Luna trecută, de exemplu, raportase o discuție între patru doamne musulmane din înalta societate în care una din ele dădea de înțeles că se pune la cale un plan secret. Aşa că-l liniştea să ştie că poate avusese şi el o contribuție cât de mică la acțiunea acelui aeroplan care zbura deasupra copacilor.

Trecuseră cincisprezece ani de când începuse lucrul la monografia Nablusului. Întocmirea formei finale, împărțirea

pe capitole şi alcătuirea indexului pentru notițele sale adunate timp de zece ani i-a adus încântare, o fericire extremă care însă n-a făcut altceva decât să-i arate cât de mult îi va lipsi munca aceasta, şi care a prefăcut întoarcerea la sine într-o cădere. Deşi, la urma urmelor, în ciuda încurajărilor lui Lavigne, studiul nu avea nici o însemnătate evidentă pentru credința creştină, analiza lui Antoine era precisă şi detaliată şi era mândru cât de limpede descrisese felul în care cei doi munți protejaseră oraşul, la fel cum deşertul păstrase civilizația beduinilor. Şi studiul asupra oprimării femeii era de asemenea foarte original, având în vedere mai ales greutatea cu care putea intra în legătură directă cu femeile din Nablus. Armele sale secrete erau, de bună seamă, spitalul şi preoția. Creştin sau nu, oricine din locul acela avea încredere într-un om al bisericii. Şi, într-adevăr, majoritatea informațiilor pe care i le dădea lui Michaels proveneau din aceste surse.

Cu toate acestea, nimeni de la L'École nu comentase asupra cărții apărute. Întors din Franța cu volumul tipărit, prezentase o variantă prescurtată a monografiei la o masă rotundă a Societății Orientale Palestiniene, unde mai fuseseră prezentate flora Galileei şi valorile gramaticale ale formelor verbale străvechi. Aceste întruniri aveau tot mai puțini participanți, epoca studiilor inițiată de Père Lavigne se încheiase deja. Ce motivație avuseseră? Sentimentul unui țel comun, oare? Sau începuse deja să nu-şi mai amintească bine? În pauza de ceai de după aceea, a urmat o discuție politicoasă, iar Lavigne – de mult incapabil să

mai dezbată serios –, ieşit din cochilia lui doar ca să-şi audă fostul elev vorbind, a zâmbit şi l-a sărutat pe obraz. Asta a fost tot.

Acum trebuia să-şi îndrepte privirea în sus. Louise se dusese, cerul era locul de onoare. Dorise să păstreze o distanță față de societatea palestiniană şi aşa rămăsese. Fiecare element, studiat ca şi când ar fi dus la o *descoperire*, la ce-i folosise? La o carte pe care, după toate probabilitățile, foarte puțini aveau să-şi piardă timpul s-o citească. Şi, pentru Dumnezeu, priviți de la această distanță, până şi anii de cercetare păreau atât de senini! Oraşul acela musulman fusese o piatră de hotar în viața sa. Era istovit, trebuia să se retragă – şi, totuşi, la gândul că va pune capăt şi activității de informator, că va rupe şi ultima legătură cu Palestina, totul i se părea trist şi, fără voia lui, tânjea după această ultimă iluzie că-şi face datoria ca după redobândirea grației divine.

Mesele din refectoriul mănăstirii erau împodobite cu lumânări. Un călugăr franciscan şi unul dominican discutau despre unitatea bisericii în timp ce mâncau tocană cu orez, în prezența seminariştilor care-i priveau cu interes. Père Lavigne îşi pătase barba cu sos maroniu, iar privirea lui sticloasă era pironită în depărtare. După cină, Antoine nu s-a dus la slujbă, ci s-a îndreptat târşindu-şi picioarele spre clădirea cu dormitoare. Un mesager i-a ieşit în cale din întuneric.

Qassam e mort. Rog veniți înapoi la Nablus. J.M

A plecat a doua zi dis-de-dimineață. Autobuzul a ajuns la Nablus imediat după ora unsprezece. După ce a coborât, Antoine a trecut pe lângă fabrica de săpun Atwan şi a văzut că cei doi stâlpi cu reclame pentru săpun fuseseră scoşi şi că magazinul de la stradă era închis cu lacăt. Şi poşta era baricadată. A traversat podeţul şubred de peste calea ferată şi în câteva clipe a ajuns între clădirile ferchezuite, cu ronduri de flori târzii şi pomi fructiferi, din cartierul de nord. Zona, aproape neatinsă de cutremur, devenise un cartier dichisit acum. Ferestrele casei călugăriţelor erau luminate: Antoine a avut senzaţia că se întoarce acasă. Ierusalimul i se păruse ciudat. Franţa, şi mai ciudată, Nablusul era căminul lui.

Când deschidea poarta, a auzit voci dinăuntru. Nici n-a ciocănit bine şi uşa s-a deschis, iar maica Marian l-a poftit înăuntru. Cele două călugăriţe de lângă ea s-au făcut nevăzute pe scări ca nişte porumbei, făcând să se clatine icoanele pe pereţi.

— Ce se-ntâmplă?

— O... Père Antoine, a exclamat Marian trăgându-şi boneta pe tâmple.

La picioarele ei era un coş acoperit cu o pătură.

— Maică Marian, mi-ar trebui..., a început să spună o călugăriţă tânără, cu ochelari şi cu trăsături ascuţite. Vai de mine!

Călugărița ținea în mâini o bandulieră de pânză cu gloanțe.

Lui Antoine i s-a limpezit privirea. A rămas holbându-se la ea.

— Părinte, o să-ți explic, a spus maica Marian. Dar... trebuie să fii foarte rezervat când vin soldații, altfel suntem în pericol.

— Da, bineînțeles.

— Când o să vină, a spus ea conducându-l în sala de mese, trebuie să ne păstrăm cumpătul.

Antoine s-a aşezat la masă, iar lângă el, maica Marian şi-a împreunat mâinile să se roage. El o privea cum murmură. Cuprins de groază, şi-a dat seama că făcuse o greşeală.

Aşa cum prezisese maica Marian, dimineața au auzit o bubuitură în uşă. De-a lungul balustradei s-au înşirat şapte soldați.

— Am putea să vă punem nişte întrebări?

Călugărițele *şi-au păstrat* cumpătul. Antoine era uluit că tinerii soldați păreau întru totul luați prin surprindere, tulburați şi pierduți, ținându-şi strâns caschetele lângă arme. Şi în vorbele lor i s-a părut că distinge o dorință de mângâiere, acea mângâiere pe care lumea se aşteaptă s-o găsească la o călugăriță şi la veşmintele ei. Şi în imaginea asta s-a recunoscut pe sine în tinerețe. Îl durea sufletul gândindu-se la maica Louise, şi s-a îndepărtat cu chipul

măcinat de suferință, folosindu-şi talentul de-a trece neobservat într-un ungher al încăperii.

Încăperea aceea! Chiar la masa în jurul cărora soldații îşi trăgeau scaunele să se aşeze, Antoine îi mărturisise maicii Louise că era ademenit să spioneze în favoarea englezilor. Dar nu avea idee de ce, atunci sau mai târziu, nu se gândise că ea poate trecuse în tabăra opusă. Dar dacă aşa stăteau lucrurile, atunci de ce nu-i spusese niciodată? Poate că ştia ce hotărâre luase el şi de aceea păstrase secretul – da, asta părea să fi fost, şi-a spus Antoine plecând capul. Şi nu puteai s-o învinovățeşti, la urma urmei.

Maica Marian luase o înfățişare foarte înțelegătoare. Oricât de talentată ar fi fost maica Louise, Marian era o actriță şi mai bună, dacă asta era cu putință. A înşirat câteva banalități despre firea arabilor în timp ce turna cafea în şapte ceşti mititele.

După ce soldații au plecat, Antoine a urcat treptele fără să spună nimic. Pe fereastra dormitorului său vedea un om care mâna o turmă de capre pe potecă. În spatele uşii închise auzea şoaptele maicilor de pe hol. Se întreba dacă nu cumva înțelesese greşit, dacă nu cumva ordinul lor era, totuşi, dirijat de interesele francezilor cu scopul de-a submina guvernarea englezilor. Dar asta nu părea plauzibil.

Şi-a apăsat degetele pe buze şi a înfruntat gândul pe care tot încercase să-l evite. Trebuie să fi existat o alianță mai strânsă între călugărițe şi arabi. Louise văzuse în ei

ceva ce el nu reuşise. Înfiorat, a ridicat ochii spre Fecioara de deasupra ferestrei, înveşmântată în razele ei aurii, întrebându-se dacă ar fi avut alte sentimente faţă de Nablus în cazul în care ar fi ştiut adevărul mai demult. Ce ciudat era totul! Simţea că-l ustură faţa şi şi-a îngropat-o în palme. Cum de era cu putinţă ca părerea lui despre un neam întreg să fie, la urma urmei, atât de schimbătoare, atât de influenţată de părerea semenilor săi? Nu a semenilor, ci doar a lui Louise.

Înmormântarea lui Qassam a avut loc a doua zi la moscheea din zona docurilor de la Haifa. Antoine şi călugăriţele au citit că mii de oameni s-au adunat la Haifa din toate colţurile ţării, făcând ca ceremonia de înmormântare să întârzie cu mai bine de o oră.

— Ăsta e un semn pentru ce o să urmeze, a spus maica Celine făcând să scârţâie spătarul de răchită al scaunului.

Masa era plină cu foi volante franţuzeşti. Acum, că-i împărtăşiseră secretul, maicile nu se mai fereau de el. Antoine s-a minunat de prezicerea maicii Celine. Un semn a ceea ce o să urmeze?

— Ce fel de om era?

— Qassam? a întrebat maica Marian. Foarte inteligent. Înspăimântător. Şi cu mult farmec, desigur.

— Ştii..., a început el, Societatea Orientală Palestiniană s-a comportat destul de nesăbuit. I-am auzit adesea susţinând că arabii nu au o opinie publică. Ei şi-i închipuie ca pe o gloată de nătângi conduşi de elitele lor. Şi uite-

acum! a exclamat el arătând spre fotografia aeriană, gloata amorțită s-a organizat din proprie voință.

Dar expresia feței îi trăda gândurile. Își aducea aminte cu o precizie uluitoare de câte ori dăduse și el sentințe dureros de asemănătoare cu cele pe care pretindea acum că le tratează cu dispreț. Acest oraș musulman, „pierdut între munți". „Separat – murmura amintindu-și cuvintele – de marile mișcări ale omenirii."

Maica Celine avea dreptate. În decursul acelei ierni, a devenit limpede că englezii îl transformaseră din greșeală pe acest Qassam în martir și acum obiectul lor – o populație de țărani din vremuri biblice și escroci levantini bolnavi de dorința de-a avea o națiune – se trezise în mod ciudat la viață. În ianuarie 1936, politicienii locali s-au adunat la fabrica de săpun din Nablus ca să discute despre greva generală. Bande înarmate însuflețite de Qassam continuau să cutreiere țara. Atacurile asupra evreilor civili erau urmate de răzbunări împotriva arabilor. În aprilie, arabii au înființat comitete de grevă în toată țara și au formulat o serie de cerințe și țeluri – reprezentare proporțională, încetarea imigrației evreilor – refuzând să plătească taxe și să desfășoare orice activitate comercială pe întinsul țării. În zona deluroasă, s-au întețit violențele împotriva soldaților și a coloniștilor evrei.

Englezii nu aveau nici forțe suficiente și nici cunoștințele necesare despre regiune. Pe măsură ce se apropia primăvara, Antoine a primit mai multe telegrame

de la Michaels. „Aştept raportul. J.M.”, „Raportaţi la sediu. J.M.”, „Vreţi să vă trimitem pe cineva? J.M.” La cea de-a patra telegramă, Antoine a trimis următorul răspuns:

„Scuze. În ultima vreme am fost foarte bolnav şi sunt ţintuit la pat. Curând mă voi duce la spital. Al dvs., A.K.”

Cel puţin ultima parte a mesajului nu era o minciună: în după-amiaza aceea a pornit către spital. Era luna mai şi, pe străzile liniştite, firele smulse de telegraf se legănau în adierea vântului. În faţa poştei, baricadată cu saci de nisip împotriva bombelor, asfaltul era pătat de sânge. După colţ, un vehicul militar britanic stătea răsturnat, cu geamurile sparte şi cu o urmă adâncă de copită de cal pe bord. Rămăşiţele unei case dărâmate se pitulau printre maldăre de moloz de parcă ar fi fost gata să se ridice la loc în orice clipă.

Le-a salutat din cap pe surorile medicale din holul spitalului şi s-a dus la vechiul lui loc de pe terasă. Balansoarul dispăruse. Aşezat pe un scaun obişnuit cu faţa la crâng, se gândea la Louise. Când o întinseseră pe masă, înfăşurată în giulgiu, rămăsese mult timp uitându-se la ea. Îşi amintea mâinile ei, aşezate una peste alta pe piept, cu pielea întinsă pe oasele degetelor asemenea unei pânze subţiri gălbui.

Din hol răzbăteau tot mai tare voci de bărbaţi, până când uşa terasei s-a deschis ieşind din ţâţâni şi o asistentă a fixat-o la loc. Vreo zece-doisprezece oameni au năvălit pe terasă. Cu braţe şi picioare bandajate, cu cârje, unul avea o rană la cap, altul părea să-şi fi pierdut un braţ. S-au aşezat

sporovăind gălăgios. Unul-doi l-au salutat din cap pe Antoine, care le-a răspuns serios. Nu-şi amintea să mai fi văzut vreodată atâția pacienți la un loc ieşiți la aer. La două scaune mai încolo, un bărbat cu ochi albăstrui ca flacăra şi păr cărunt îşi trosnea degetele.

— Tare şi-apoi încet, a spus el cu accent educat, de oraş.

Cel de lângă el n-a răspuns. În ciuda bandajelor de la mână şi de la cap, acesta avea înfățişarea unui luptător antrenat care ar fi putut în orice clipă să se scoale, să se apuce de balustrada de lemn jupuită care-i despărțea de pădure şi să sară peste ea ca un armăsar, dispărând în tufişuri. Mai încolo, un bătrân cu turban alb şi nas ascuțit bea cafea. Cineva a dat drumul la un radio. Mai întâi a hârâit, apoi a început să vorbească: „...un atac pe drumul dintre Nablus şi Tulkarem, în jurul orei opt. Au fost raportate două victime...". Trecuse aproape o oră şi o soră medicală a ciocănit în geam. Auzind-o, cei care stăteau la soare au sărit din locurile lor de odihnă şi, lăsând păturile pe scaune, au intrat în şir indian.

Când a sosit a doua zi de dimineață, Antoine a găsit terasa ocupată de femei. A luat-o prin spatele scaunelor lor şi s-a aşezat într-un colț. Şi, nu după mult timp, s-a iscat un murmur care le-a făcut să amuțească. În crângul din față apăruseră o mulțime de arabi. În mâini aveau arme de tot felul: puşti, cuțite de bucătărie, bețe ascuțite. Într-o clipă au rupt-o la fugă în sus pe coastă şi s-au risipit cățărându-se pe stânci. După ei veneau soldați englezi, dar

maşinile lor nu puteau trece printre copaci şi după ce au coborât învălmăşindu-se, au mărşăluit pe sub copaci, cu cizmele lor mari, şovăind şi uitându-se în toate părțile ca să studieze terenul, dispărând şi apărând din nou printre măslinii stufoşi. Când au ajuns în cele din urmă în vârful dealului, nu au găsit – după cum a aflat Antoine mai târziu – decât nişte țărani care-şi arau pământul şi-şi vedeau de treburile agricole.

Venind acolo în fiecare zi cu vreme bună, Antoine auzea tot felul de poveşti. Cine a luptat aici, cine a luptat dincolo, cine era trădător, cine l-a omorât pe colonistul evreu, cine l-a ucis pe polițist. Un personaj vestit era Aref Abd al-Razzaq, căruia i se dusese faima că apărea într-un loc şi o clipă mai târziu se ivea la zece kilometri mai încolo, împuşcând pe altcineva. Zvonurile despre evrei erau de toate felurile, unele plauzibile, altele stranii: măceluri, planuri de ocupare a moscheii al-Haram, sau alte perversități cumplite şi dezgustătoare cu care se întărâtau luptătorii. Cu cât poveştile erau mai vii, cu atât îndemnau mai mult la violență. Cele mai puternice imbolduri erau legate de englezi, cauza tuturor relelor şi asupririi, dovadă fiind trupurile lor din spital, sfârtecate de bici.

Nici un pacient nu părea să fie deranjat de prezența lui Antoine. El punea asta pe seama legăturii sale cu „Fetele Ebal”, care erau încă extrem de respectate de conducerea spitalului şi care îi ajutaseră, de bună seamă, pe rebeli, deşi el nu ştia dacă ăsta era un lucru *ma'roof*. Şi, fiindcă era francez şi nu englez, era posibil să-l socotească

oarecum inofensiv. Sau poate că-l vedeau ca pe un pacient care urma să se întoarcă în salon. Sau nu-l luau în seamă pentru că-l considerau un bătrân nebun. Un bătrân țicnit putea să facă orice.

Nu mai avea nici creion şi nici carnet. Nu mai lua notițe. Pur şi simplu urmărea cum ideea de bază a monografiei se dezintegrează sub ochii săi. Pornise de la ideea că, aflat între cei doi munți care-l ocroteau de influența lumii din afară, Nablus avea calitățile chihlimbarului: lichid la început, se întărea apoi conservând tot ce avea înăuntru ca să prezinte privirii curioase o imagine a esențelor. Dar acum iată cât de iute se distrugea forma pură a lucrurilor. Chiar şi obiceiul acesta de-a sta pe terasă – căci, deşi boala ştersese întotdeauna diferențele, spitalul fusese înainte frecventat doar de creştini şi de cei din clasele de jos. Şi cum clinicile locale din Nablus se învechiseră, iar încrederea în medicina modernă crescuse, mesele se îmbunătățiseră, moaşele erau mai bine instruite şi mai ales cu acest nou obicei de-a ieşi la aer – nu puteai să nu te gândeşti că schimbările din spitalul municipal reflectau la nivel mai mic schimbările mai cuprinzătoare din oraş. Dar asta nu era neapărat ceva neobişnuit, desigur, obiceiurile se schimbau în vreme de război, iar ceea ce se întâmpla acum începea să semene a război. Şi mai presus de orice, greva însăşi, faptul că arabii puteau să organizeze laolaltă o acțiune atât de amplă şi de lungă durată era absolut remarcabil şi depăşea total puterea de înțelegere a lui Antoine.

Într-o după-amiază de mai, el stătea pe terasă, ținându-şi borul pălăriei să nu i-o ia vântul puternic de primăvară. Totuşi, vremea nu-i împiedicase pe pacienții care ieşiseră ca de obicei să stea la soare. Dar soarele nu prea se vedea. Antoine a ridicat ochii spre cerul alburiu, cu nuanțe de galben şi albastru.

— Bună dimineața, *tout le monde*[263]!

Pe terasă se ivise un bărbat corpolent îmbrăcat într-un costum subțire de lână din trei piese, zâmbindu-le radios pacienților şi înaintând cu mâinile la spate.

— *Ya, Hagi*, s-a adresat el bătrânului de lângă uşă încruntându-se, ce-ți mai face plămânul? Mai bine?

— Da, mai bine, mai bine.

— Slavă Domnului.

Următorul pacient pe lângă care a trecut bărbatul corpolent, un invalid, s-a răsucit pe scaun. Deşi n-a auzit ce i-a spus doctorul, Antoine l-a văzut clătinând înțelegător din cap. Părând să nu se teamă că se molipseşte de ceva, noul doctor trecea printre bolnavi sprijinindu-şi mâna pe spătarele scaunelor şi Antoine prindea frânturi de conversație rostite cu tot felul de accente. Felahi şi copii, săteni de pe lângă Nablus şi pacienți mai de vază care – judecând după felul cum vorbeau – păreau să se fi împrietenit deja. Pe chipul unui bărbat mai vârstnic cu o infecție la ureche s-a văzut o umbră de iritare.

---

263 „Toată lumea” (fr.).

— Ce? s-a răţoit un luptător bandajat. Sigur că mă doare. M-au împuşcat doi... de-aproape. De la mai puţin de un metru. Da, mulţumesc, a spus el dând din cap şi întorcându-şi faţa, apoi s-a strâmbat teatral când şi-a atins cotul.

— Şi uneori durerea e ascuţită, s-a auzit altă voce. Alteori e mai domoală.

— Îmi pare rău să aud asta.

— Mi-au dat să pun gheaţă, dar am simţit că mă arde şi m-am speriat.

— N-ai de ce să te sperii, e normal.

Tufişurile au foşnit din nou, scuturate de o nouă pală de vânt care a purtat glasurile în altă direcţie.

— *Bonjour*, Monsieur.

Bărbatul în costum se afla acum lângă el, cu chipul în umbră. Cu mâinile întinse în semn de întrebare dacă scaunul era liber. Antoine a încuviinţat cu un gest.

— *Merci*.

— *Vous parlez français*?[264] a întrebat Antoine.

— *Bien sûr*, a răspuns bărbatul trăgându-şi nasul. *J'ai habité en France depuis longtemps. Pedant la guerre.*[265]

— *Pendant la guerre... en bataille?*[266]

— *Non, non, pour les études.*[267]

---

[264] „Vorbiţi franţuzeşte?" (fr.).

[265] „Bineînţeles, am locuit mai demult în Franţa. În timpul războiului" (fr.).

[266] „În timpul războiului... pe front?" (fr.).

— *De médecine?*[268]

— *Oui. J'ai pris le serment d'Hypocrite*[269], a spus el pipăindu-şi buzunarele.

La gât avea o cravată maro cu nişte cerculeţe verzi.

— *D'Hippocrate*, l-a corectat Antoine.

— *Oui, le même*.[270]

— A, a exclamat Antoine plesnindu-şi uşor genunchiul. Acum ştiu cine sunteţi. Aveţi magazinul de îmbrăcăminte. Kamal.

A urmat o tăcere. Monsieur Kamal şi-a scos o batistă mare din buzunarul de la piept şi şi-a suflat nasul. Antoine a rămas cu privirea la livadă, de parcă s-ar fi aflat în largul mării, ascultând foşnetul copacilor.

— *La Provence*, a urmat Midhat. *C'est tellement belle*.[271]

— *C'est vrai*, a răspuns Antoine. *Mais moi, je préfère ici. Le paysage de la Provence me rappelle cette vue... mais vous parlez français très bien, Docteur.*[272]

— Nu sunt doctor, i-a răspuns Midhat în arabă.

---

[267] „Nu, nu, la studii" (fr.).

[268] „De medicină?" (fr.).

[269] „Am depus jurământul lui Hipocrit (sic)" (fr.).

[270] „Da, acelaşi" (fr.).

[271] „Provence. E atât de frumoasă" (fr.).

[272] „E adevărat... dar mie îmi place mai mult aici. Peisajul din Provence îmi aminteşte de priveliştea asta... dar vorbiţi foarte bine franceza, doctore" (fr.).

Antoine i-a aruncat o privire. Jovialitatea îi dispăruse, iar chipul cu obraji rotunzi şi sprâncene subțiri i s-a înăsprit. O pală de vânt a străbătut valea şi s-a izbit de balustrada terasei. Lui Midhat i-a zburat părul de pe frunte şi a închis ochii. Pungile de sub ochi păreau că i se afundă în orbite, iar gura i se preschimbase într-o linie aspră, orizontală, țepii scurtei sale mustăți mişcându-se uşor în vânt.

— În ce pat vă aflați?

— A, eu nu sunt pacient, a spus Antoine râzând.

— Țțțț... Să nu se găsească un pat pentru un om al bisericii. La ce s-a ajuns! a exclamat Midhat, apoi, apucând mânerul scaunului cu degetele, s-a ridicat în picioare. Şi a pornit prin spatele celorlalți, dar a încremenit în fața uşii. O soră medicală s-a năpustit afară.

— Aici erați, a exclamat ea apucându-l de braț. De ce v-ați îmbrăcat? Hai, intrați înapoi, Amo, înapoi.

Tot drumul spre casă a plouat. Invizibili, reci şi iuți, stropii de ploaie îi cădeau pe mâini şi pe față. În fața capelei s-a întâlnit cu maica Marian, care ținea cu o mână umbrela şi cu cealaltă îşi ridica reverul pardesiului. Când l-a recunoscut, i-a zâmbit.

— Eşti veselă, maică?

Ea a întins umbrela deasupra capului său şi şi-a potrivit pasul cu el.

— E ciudat cum purtarea elevilor poate să-ți schimbe starea de spirit.

— Ai predat?

— Copiii pot fi atât de imprevizibili. Azi au fost tare entuziasmați.

— Ce vârstă au?

— Şapte, opt ani. Majoritatea au desenat flori, în afară de... uită-te la ăsta. Nu e minunat?

Antoine i-a luat umbrela din mână, iar ea a scos un teanc de hârtii de sub haină. I-a arătat prima foaie: un desen copilăresc reprezentând Inima Curată a Mariei, mică, roşie şi străbătută de săgeți galbene de lumină. Pe fila de dedesubt a zărit partea de sus a unei flori violete pe un lujer verde gros.

— Desăvârşit!

— Fetița e musulmană, a spus maica Marian strângând din buze şi crispându-şi obrajii ca să-şi stăpânească zâmbetul. Mi le-au dăruit, iar eu o să le agăț în sala de mese. Cum a fost la spital?

În timp ce se gândea cum să-i descrie mai bine ziua, preotul a salutat din cap un om care trecea pe lângă ei într-o căruță trasă de doi cai.

— Azi avem carne de oaie la masă, l-a anunțat maica Marian.

— Foarte bine.

— Maica Margareta a primit o oaie de la unul din săteni, cel care a fost rănit lângă Jenin.

— L-a îngrijit ea?

— Cred că şi-a pierdut un braț.

Au ajuns în dreptul uşii de la intrare. Maica Marian a răsucit cheia şi, pe când intrau în umbra răcoroasă a holului, l-a întrebat:

— Te-ai hotărât ce urmează să scrii?

Întrebarea l-a făcut să-şi deschidă sufletul.

— Nu cred, maică, a spus el apăsat, c-o să mai scriu altceva.

De îndată ce-a rostit cuvintele, şi-a dat seama de înţelesul lor. Dar maica Marian nu le-a luat în seamă. Iar el o confundase, din nou, în sufletul lui cu Louise. Marian nu avea cunoaşterea necesară să desluşească sau să fie interesată de sensul vorbelor lui Antoine, întrebările ei erau doar mici amabilităţi. I-a întins o foaie încreţită de guaşe şi de ploaie.

— Cu toţii trebuie să ne pensionăm la un moment dat, a spus ea punând desenul la o parte şi alegând altul. Săptămâna trecută ne-a vizitat adjunctul directorului de învăţământ, domnul Jerome. A ţinut să ne spună că programa noastră de studiu n-ar trebui să fie prea literară, se tem să nu le băgăm prea multe idei în cap fetelor.

— Cum adică *literară*?

— Ar prefera să le învăţăm să brodeze şi cam atât, cred. Şi igienă... fiindcă sunt obsedaţi de asta. Inspectorul numeşte intenţia de-a le ţine pe fetele arabe în casă menţinerea statu-quoului... sau păstrarea tradiţiei, cum zice el. Nostim e că..., a urmat ea fără să zâmbească, întinzând-se să râcâie cu unghia o pată de pe faţa de masă, a devenit un obicei să le trimită la şcoală, iar noi nu avem

suficient personal să ținem pasul. Toți tații din Nablus par să vrea ca fiicele lor să învețe istorie şi ştii de ce? Ca să aibă căutare la măritiş. Bărbaților din Nablus le place să aibă cu cine sta de vorbă. Aşa că, până la urmă, a zis ea oftând şi îndreptându-şi spatele, bănuiesc că au toți aceleaşi țeluri.

A pus desenele pe bufet şi a strâns fața de masă, dând la iveală goliciunea lemnului şlefuit, zgâriat din loc în loc de dăscălițe mult mai puțin grijulii.

— Oricum, a continuat ea deschizând dulapul şi scoțând altă față de masă, controlul asupra cărților de istorie nu i-a împiedicat.

— De cât timp îi ajutați, maică?

— Pe arabi?

— Da.

— Eu personal?

— Voi toate.

— De la sfârşitul războiului, a spus ea privindu-l drept în ochi. Ştii, părinte, ajutorul poate avea multe înțelesuri. Chestiunea asta cu Qassam... la început a însemnat doar să tăcem din gură. Apoi, încetul cu încetul, ajungi să-ți dai seama că ai făcut o alegere. Să-i ajuți pe unii poate însemna pur şi simplu să nu-i ajuți pe ceilalți.

— Da, desigur, a spus Antoine rece.

Dar în câteva clipe nevoia de-a şti a învins dorința de-a dovedi că ştia deja şi a întrebat-o:

— Dar maica Louise? Şi ea...?

— La fel... toate am făcut la fel. Şi facem încă. Dacă muncim pentru locul ăsta, atunci de ce să acționăm împotriva localnicilor?

— Ai dreptate. Pot să te întreb de unde ați făcut rost de arme?

— Ei, părinte, n-a fost decât nişte muniție.

A aşternut fața de masă curată. Pânza s-a umflat şi s-a lăsat grea peste margini, iar maica Marian s-a întins s-o netezească cu palmele.

Antoine a dat să plece, dar în prag nu s-a putut abține:

— Ştii, mă interesează în ce măsură toată povestea asta e inevitabilă. Luptele şi... toată situația, a spus aşteptând reacția ei. Un popor în nevoie care încalcă drepturile altuia, mă întreb cât de mult...

Aşteptând să audă mai departe, sprâncenele maicii Marian s-au ridicat ca un triunghi.

— Mi-am petrecut această ultimă parte a carierei, a urmat Antoine, uimit cât de mult l-a durut cuvântul rostit, străduindu-mă să descriu modelul de funcționare al acestui oraş. Potrivit pregătirii mele, tot ceea ce este exista de la bun început. Dar oare trebuie să simplificăm mereu ca să facem totul mai limpede?

Ea a deschis sertarul cu tacâmuri.

— Să impunem...

Simțea că nu-l mai ascultă, dar nu se putea opri.

— Maică Marian, eu îi urmăresc pe oamenii ăştia de-a dreptul. Nu ştiu de ce. Nu ştiu de ce mă aflu aici. În Nablus

e toată viața mea, nu mai pot pleca de aici. Dar nu pare să aibă nici un rost să-i urmăresc. Nu ajut pe nimeni.

— Dar trebuie să ajuți? a întrebat maica Marian numărând furculițele. Dumneata nu eşti misionar.

— Aşa e, nu sunt.

— Dumneata eşti în slujba cunoaşterii, a spus ea simplu, dând drumul furculițelor pe masă.

5

În mintea lui Midhat, salonul era mai mic. De fiecare dată când deschidea ochii, îl uimea mărimea încăperii, mărginită de paturile care despărțeau pereții. Toți ceilalți pacienți se fâțâiau, dormeau, clipeau, tuşeau, se rugau – dar când închidea ochii, urechile i se astupau şi în jurul patului său se trăgea o perdea şi era cald şi linişte.

Deschizând ochii în salonul uriaş, Midhat a întors capul să se uite pe fereastra din spatele său. O livadă de măslini. Pomii înşiraţi îşi întindeau ramurile încremenite unii spre alții. Cei mai tineri erau subțiri şi mlădioşi, cei bătrâni, îndesați, noduroşi, răsuciți. A întins o mână, a apucat unul de trunchi şi l-a smuls din pământ, stârnind un nor de praf gros, maroniu. Problema cu obiectele e că, chiar şi atunci când cad, tot lasă ceva în urmă, iar pomul rămăsese în picioare, deşi era şi în pumnul lui, aşa că a tras şi de cel rămas neclintit în pământ, dar acum era doar o foiță subțire ce se topise în mâna lui caldă şi i se scursese prin palmă.

Măslinele tocmai fuseseră culese, dar în pomi apăruseră deja noi fructe verzi, bobițe mici şi tari printre frunze. Era limpede că totul creştea întotdeauna la loc.

Jumana, sora medicală, l-a ajutat să se ridice în capul oaselor. I-a descheiat cămaşa cu degetele ei uscate şi i-a tras-o peste cap. A auzit buretele lipăind când ea l-a stors deasupra ligheanului şi pielea i s-a încreţit aşteptând atingerea lui. Căldura umedă i s-a întins mai întâi pe umeri, apoi a pătruns în locurile moi, acoperite de păr de la subraţ, după care buretele a pleoscăit înapoi în ligheanul Jumanei. Ea l-a trecut peste încheieturi, gâdilându-l cu partea mai aspră, şi a ajuns la mâini... asta era partea care-l făcea să râdă. Cineva îl spăla pe mâini, o senzaţie pe care nu şi-ar fi închipuit-o vreodată. Au urmat pieptul, denivelările coastelor, buretele intrând între toate cutele după murdărie. După aceea gâtul, cel mai bun indicator al curăţeniei, căci atunci când ai gâtul bine frecat te simţi atât de curat, încât parcă nu mai ai nevoie să te îmbăiezi; De ce oare? Poate pentru că e mai aproape de creier... Şi apoi tăişul căldurii s-a prelins spre şale, risipindu-se imediat în aer.

Uneori, în timp ce restul pacienţilor din salon gemeau şi tuşeau, vorbeau şi se rugau, iar el întorcea capul să se uite pe fereastră la livada luminată de lună, fiindcă noaptea Jumana lăsa oblonul întredeschis înadins pentru el, aşa credea el, lui Midhat i se părea că are mintea mai limpede ca oricând. Ajunsese la spital cu câtva timp în urmă, nu ştia exact cât. Câteva luni, poate. Îşi redobândise o mare

capacitate de-a gândi, despre care bănuia că lâncezise în el ani de zile. Cine ştie de ce se întâmplau astfel de lucruri? Poate că în tot acest timp el umblase ca prin somn, golit de trecerea zilelor care se repetau şi se risipeau, de familie, de magazin, de alte mărunţişuri care absorbeau timpul aşa cum orezul absoarbe apa. Totuşi, zăcând în patul de spital, înconjurat de tuse, bolboroseli, plânsete şi deliruri, dar eliberat de păienjenişul acelor întâmplări zilnice, a început să gândească şi s-a simţit relativ liniştit. Problemele se iveau doar atunci când i se oprea mintea şi revenea la starea trupească, căci nu putea face două activităţi deodată. Când se oprea din gândit, carnea începea să i se umfle. Şi nu era nimic de făcut, devenea o bucată mare şi rozalie şi îşi privea îngrozit mâinile. Gândeşte, gândeşte; un balsam – zadarnic – o simplă activitate, o mişcare liniştitoare pe deasupra lucrurilor ameninţătoare, ivite pe la colţurile salonului. Gândul zbura de la un lucru la altul, iar el le cuprindea în mâini pe fiecare şi le pipăia. Şi despre ce erau aceste gânduri? Majoritatea despre el. Trecea ca într-un dans între două, trei, patru idei despre sine, adică despre Midhat Kamal, iar ideile acestea se suprapuneau ca nişte hărţi contradictorii ale aceluiaşi loc. Vedea neconcordanţele dintre ele, dar nu ajungea la nici o concluzie. Uneori în gând îi apărea tatăl. Midhat îi arunca priviri scurte, piezişe, la cutie nu se uita deloc, nu stârnea lucrurile care nu aveau nici un înţeles.

În dreapta lui se afla un băiat pe nume Sami care avea ambele picioare rupte şi plângea toată noaptea.

— Auzi zgomotul ăla?

— Care? Ce zgomot?

— E tare. Nu mă lasă să dorm.

— Eu nu aud nimic.

— E insuportabil.

— Trebuie să fie țevile de apă, a spus Midhat.

Şi i-a trecut prin cap că el spunea adesea astfel de lucruri: „Trebuie să fie țevile de apă” sau „Vremea trebuie să fi fost de vină.” Trebuie că... asta, trebuie că... cealaltă, trebuie să fi fost... Chiar trebuie să fi fost? Da, cu siguranță.

Degetele ei lungi, subțiri, cu unghii rotunde ca luna plină. Şi de ce oare îşi amintea atât de bine bărbia ei? Era foarte mică şi avea o gropiță. O lampă se legăna în tavan.

Cuprins brusc de un val de groază, a apucat cearşaful: ea nu ar mai arăta aşa acum. Ținea strâns cearşaful şi-şi întindea brațele. Câți ani... unu doi trei patru cinci şase şapte opt nouă zece unsprezece doisprezece treisprezece... a numărat cincisprezece ani. Mai mult de cincisprezece! Douăzeci de ani. Douăzeci de ani. Ea şi-a întors fața. Stomacul i s-a strâns de milă, avea chipul înfierbântat şi ud, scăldat în lacrimi... Bietul Midhat.

— Bietul Midhat, a spus el cu voce tare.

Cearşafurile au foşnit şi şi-a dat seama că cineva s-a întors să-l privească.

— *Habibi* Midhat, a spus el, *ayuni*. Bietul, bietul Midhat...

A început din nou să plângă. În clipa aceea, copleşit de milă de sine, fericirea nu i se părea prea departe.

A visat-o pe Ariane Molineu, mama lui Jeannette, a visat că Ariane era Jeannette. S-a trezit şi s-a uitat la măslini – tot acolo erau, în lumina înfiorătoare a zorilor – şi şi-a amintit visul şi faptul că cele două femei erau una şi aceeaşi. Asta putea limpezi ceva. În acelaşi timp, totul s-a înceţoşat asemenea sticlei de pe partea interioară a lămpii.

Lumina a început să cadă altfel pe peluză. Midhat urca treptele din grădina din spatele casei sale, îşi simţea ritmul cunoscut al paşilor, pornind cu dreptul înainte, iar la jumătatea drumului schimbând cu stângul, şi pe terasa de sus a dat de ziua când a găsit scrisoarea, asemenea unei cărţi de joc rătăcite şi regăsite. S-a uitat la ziua aceea şi picioarele i s-au mişcat, izbind unele lucruri tari şi altele moi. S-a gândit la groaza lui – abordând-o dintr-o parte ca să nu dea la iveală prea mult din ea – acea primă groază că visul se împlineşte şi măruntaiele străbat bariera pielii lui ieşind la suprafaţă. În momentul acela era mai ales dezgustat.

Acum, când îşi redobândise capacitatea de-a gândi, invazia trecutului nu-l mai îngrozea atât de mult. Dar noua groază, mult mai mare decât prima, era că toată lumea se prefăcea că trecutul nu face asta. Toată lumea trăia pe pojghiţa asta a vieţii şi se prefăcea că nu ştie ce are sub tălpi. Cum putea el, Midhat Kamal, să continue să se prefacă, acum când ştia cât de fragil era totul?

— Bună, a spus Teta.

Uimit, a dat cu ochii de Teta aşezată la capătul patului său. Pe un scaun, cu faţa spre el. Era ziuă. Îi era un pic foame. A auzit paşi pe hol. Pe chipul bunicii se citea un amestec de oboseală şi teamă. I-a studiat înfăţişarea de parcă ar fi privit o fotografie. Un chip plin de cute. Mult mai multe decât în amintirea sa, dacă ar fi fost să se gândească la asta. Buza de sus ascunsă într-o grimasă, cea de jos rozalie, netedă şi lucioasă, cu mici cute dedesubt care mergeau în sus, ca şi cum bărbia ar fi fost suptă în acea margine rozalie de piele. Ochi apoşi, un amestec de albastru şi maroniu. Obraji lăptoşi, grei, căzând în cute spre linia maxilarului. Părul cărunt, lung, subţire, legat la spate. Trupul mare şi mic: mare în dreptul pieptului, dar şi împuţinat, intrat la apă. Părea slăbită şi, dacă n-ar fi fost obrajii, faţa i s-ar întins de-a dreptul pe oase. Dintr-odată şi-a dat seama că viaţa nu te părăseşte aşa brusc, ci se scurge, subţiindu-se încetul cu încetul şi lungindu-se asemenea unei flăcări alungite.

— Nu pleca, Teta, a spus el.

Ea a strâns din buze, iar ridurile i s-au adâncit.

— Trebuie să plec odată şi-odată. Nu vrei să mă duc şi eu să mănânc?

Midhat s-a prăbuşit înapoi în pat. Se întreba dacă nu cumva avea să dispară cu totul. Îi era greu să se agaţe de sine când în jurul lui se aflau atâţia alţii, atâţia oameni care-l împingeau afară. A încercat să-şi amintească una din cele patru idei despre sine pe care le avusese doar cu câteva clipe în urmă, cu câteva zile în urmă, dar nu i-a

venit în minte nici măcar una. Tot ce-i rămăsese era această ciudată formă decupată. Era un chip privit pe dos. Ca un portret în relief.

Au mai trecut câteva săptămâni. Teta a venit din nou să-l vadă. Midhat a zâmbit şi a rostit vechile expresii, dovezi înăbuşite ale exasperării sale față de metehnele bunicii, cum ar fi datul ochilor peste cap şi alte gesturi sâcâitoare. Văzând-o cum se încruntă, l-a trecut un fior de milă. Chipul ei era peste măsură de zbârcit. Midhat a început să vorbească pe un ton mai înțelegător, ca un doctor, dar curând a sunat fals şi nepotrivit. După o vreme a obosit şi a vrut să tragă un pui de somn.

În minte i s-a ivit o amintire. Fiica lui, Ghada, tropăind într-o baltă în grădină. Îşi lua avânt să sară, împroşcând apa, care i-a atins picioarele. Era ca o pânză ce i s-a desfăşurat pe dinaintea ochilor şi-a căzut apoi.

Venise iarna şi Teta l-a anunțat că peste câteva luni îl vor muta la spitalul de psihiatrie din Bethlehem, administrat de englezi. Asistentele de acolo aveau pregătirea necesară să trateze cazuri ca ale lui.

— Da, a spus el. Bună idee!

Hani trăsese nişte sfori să fie pus în capul listei de aşteptare. Reținuse aceste lucruri din auzite şi mai târziu se întreba de unde le aflase.

— Mă simt mai bine, a spus el altădată. Nu cred că mai e nevoie să merg la Bethlehem.

— Ba da, trebuie. Asistentele de aici...

Teta s-a încruntat, părea speriată. I s-a strâns şi lui stomacul de spaimă: ce făcuse de-o speriase?

— N-ai înțeles tu bine, a spus el cu voce blândă. Nu sunt bolnav. Nu sunt *majnun*. Sunt doar foarte trist. Asta e tot.

— Da, a spus Teta abia şoptit.

A venit şi Fatima să-l vadă. A stat pe locul unde şezuse Teta şi l-a țintuit cu o privire sticloasă, plină de furie.

— Copiii unde sunt?

— Acasă.

— Ce fac?

O privea stând aşa, cu mâinile încleştate în poală, şi a simțit o milă incredibilă, cum simțise şi pentru Teta. Era detaşat de propriile simțuri. Nu a spus nimic. Şi, stând acolo copleşit de milă față de soția lui, a simțit că se dizolvă din nou. Ca să nu-l ia valul, s-a apucat zdravăn cu amândouă mâinile de marginea saltelei. Când valul s-a risipit, a deschis ochii şi, pe locul unde stătuse Fatima, a văzut o femeie acoperită cu un văl negru şi gros care-i lăsa la vedere doar ochii.

— De ce porți văl?

— Acum toate trebuie să purtăm văl, a spus Fatima.

— Dar aici e spital, nu moschee.

Ea a oftat. O soră medicală a trecut pe lângă ei cu nişte pansamente în mână.

— E de mirare că te-au lăsat să intri, a urmat el. E foarte neigienic.

— Midhat, *thuwwar*[273] ne-au poruncit să purtăm văl.

— *Thuwwar*?

— Poate ca să ne deosebim de evreice.

— *Thuwwar*?

— Da, e răscoală acum. Suntem conduşi de felahii victorioşi.

— Dar cu magazinul ce s-a întâmplat? Ştii că a fost un incendiu la magazin, Fatima!

— E grevă acum. Toate magazinele sunt închise.

Nu-şi amintea restul discuției. Îşi dădea seama că se zbătuse fiindcă apoi se simțise obosit şi, când s-a trezit, s-a pomenit țintuit de pat cu cuvertura care era întinsă bine peste el şi vârâtă strâns sub saltea. Era cald şi, prin cuvertura întinsă, două cearşafuri de fapt, se vedeau forma picioarelor şi a stomacului. Între partea mai proeminentă a stomacului şi genunchi se formase un fel de rampă, asemenea unei pânze de corabie întinse în vânt.

La vizita următoare, Fatima purta o eşarfă, dar o ținea în jurul gâtului, aşa că i se vedea întreaga față, nu doar ochii. El a râs fără veselie.

— Văd că-ți tot schimbi portul, draga mea.

Nu-şi mai amintea dacă ea îi răspunsese. Era cu totul cufundat în gânduri, abia dându-şi seama că îi vorbea încă şi că ea îi răspundea şi, când s-a trezit, plecase şi el nu-şi mai amintea nimic.

---

[273] Revoluționari arabi (arabă).

Cum vremea se îmblânzise, Jumana l-a lăsat să iasă la aer pe balcon. Adierea proaspătă pe față l-a trezit şi acolo, afară, a avut câteva momente de luciditate. A schimbat câteva vorbe cu alți convalescenți şi vizitatori şi a privit cu uimire cum primăvara alungă iarna de pe câmpuri.

Într-o zi, după ce Jumana l-a ajutat să-şi pună costumul şi cravata, Midhat a ieşit pe terasă şi s-a îndreptat spre balustradă, sprijinindu-se în baston. A întors capul şi a dat cu ochii de un bărbat care stătea în capătul celălalt al terasei. Inima i-a stat în loc. A auzit un țiuit puternic.

— Ce caută el aici?

— Cine? l-a întrebat Jumana, întorcând capul să vadă despre cine vorbea.

Era Docteur Molineu. Mult îmbătrânit, lipsit de suplețea şi, agilitatea de altădată. Mai rotunjit, cu barba mare... dar era el, negreşit. Midhat a privit-o în ochi pe Jumana.

— Scapă-mă de-aici, a spus el în şoaptă.

În clipa în care a rostit cuvintele, l-a fulgerat un gând. I-a venit inima la loc. Dacă doctorul era acolo, atunci putea să-i transmită un mesaj lui Jeannette.

— De cine să te scap? l-a întrebat Jumana mângâindu-l pe braț. Pe cine ai văzut?

— Un om pe care l-am cunoscut..., a răspuns Midhat şi a început să tremure.

Mintea îi spumega. Ce-ar trebui să-i ceară să spună? A ridicat brațul să-i arate.

— Uite, acolo.

— Unde?

S-a uitat din nou şi a tăcut. Omul care stătea la capătul terasei nu era Docteur Molineu. Era de fapt un preot bătrân. Cu barbă mare, albă şi o pălărie neagră, cu boruri largi.

L-au dus la Bethlehem într-o maşină încinsă de căldură.

— Unde e Hani? a întrebat el.

— La Sarafand.

— Sarafand?

— Da.

— Şi Fatima?

— Are grijă de copii.

Aşezate pe bancheta din spate, de o parte şi de alta a lui, Teta şi Um Jamil au început să se roage.

La intrarea spitalului din Bethlehem îi aşteptau două surori medicale.

— Puteți să-l vizitați marțea, a spus una din ele adresându-se lui Um Jamil, în timp ce-l ajuta să se aşeze pe un scaun cu rotile.

Midhat a izbucnit în plâns. Teta a apărut de pe partea cealaltă a maşinii şi s-a sprijinit de capotă.

— Ce tratament o să-i faceți aici?

— Nici un tratament, a spus sora mai înaltă.

— Cum?

— Noi nu facem tratamente aici.

— Dacă vreți tratament, duceți-vă la spitalul evreiesc din Ierusalim.

— Şi-atunci ce rost are să-l ținem aici? a întrebat-o Teta pe Um Jamil.

— Vreți patul sau nu? a întrebat asistenta mai înaltă. Lista de aşteptare e foarte lungă, mai sunt cel puțin o sută de persoane...

— Şi cât va trebui să stea aici?

— Depinde.

L-au sărutat pe Midhat de mai multe ori. El nu şi-a mai înăbuşit lacrimile. L-au purtat cu căruciorul pe un coridor întunecat, iar din spatele uşilor se auzeau voci. Când au încercat să-i scoată costumul, a insistat să şi-l scoată singur. Spre uimirea lui, au fost de acord. În timp ce se dezbrăca într-o cămăruță şi-şi aşeza pantalonii pe pat, s-a întrebat cu amărăciune dacă aceasta avea să fie ultima onoare ce i se făcea datorită asocierii lui cu Hani Murad. Şi-a pus haina şi cămaşa frumos pe salteaua cu cearşafuri subțiri, apoi şosetele, şi a îmbrăcat halatul verde pe care îl primise. L-au cântărit şi l-au dus cu căruciorul la un pat de la marginea unui salon, aşezat între un perete văruit şi un om cu frunte bombată, care era şi foarte gras. Văzându-l pe Midhat, omul s-a înveselit. Midhat a aruncat o privire spre celălalt vecin al acestuia, care zăcea nemişcat, şi şi-a dat seama că bărbatul se bucura să aibă un tovarăş. Pe măsură ce se apropia de pat în scaunul cu rotile, conştient de propriul volum, i s-a făcut greață la gândul că omul acela nebun ar putea să vadă o asemănare între ei.

— *Bon soir*, Monsieur, a spus Midhat.

Iar când asistenta i-a dat la o parte cuvertura, a mormăit:

— Mulțumesc, Mademoiselle.

— *Oh la la*, a exclamat bărbatul. *Al-Barisi!*

— Da, a spus Midhat aşezându-se pe pat. Am trăit la Paris.

Asta nu l-a împiedicat pe omul acela să vorbească, şi, destul de iute, lui Midhat i-au fost aduse la cunoştință toate bârfele care circulau printre bolnavi, inclusiv despre fosta soră şefă, domnişoara Whitaker, care o luase *innhablat*, adică, după cum zic englezii, „sărise de pe fix” şi încuiase o soră medicală palestiniană într-una din celulele de izolare a maniacilor. Domnişoara Whitaker fusese deportată şi internată într-un sanatoriu de lângă Beirut.

— Şi englezii au trebuit să plătească, a urmat el. Au plătit pentru ea, dar pentru noi n-au de unde plăti. Dumneata de când eşti pe lista de aşteptare?

— Nu de mult timp, a răspuns Midhat rece.

Linişte, în cele din urmă. După o vreme, Midhat l-a auzit adresându-se vecinului de alături, dar nu a auzit ce i-a răspuns acesta.

Nu era liniştit în salonul acela. În următoarele câteva zile, a simțit unele mirosuri care stăruiau când se întorceau din sala de mese şi, ca să ocolească o pată lipicioasă de pe jos, de lângă patul lui, trebuia să îndoaie piciorul şi să ocolească pata cu talpa când se ridica. Îşi irosea toată energia străduindu-se să nu ia în seamă gemetele şi vaietele mai groaznice ce răzbăteau dinspre culoar în

timpul nopții. Când vaietele s-au oprit brusc, Midhat s-a întrebat dacă mintea lui învinsese, dacă reuşise să blocheze zgomotul într-atât încât să nu-l mai audă nici dacă ar fi vrut. Dar acum auzea alte frânturi de sunete, târşâituri şi şoapte, şi-apoi a început să se întrebe îngrijorat de ce încetaseră gemetele, ce metode dezgustătoare de sedare fuseseră aplicate sau despre ce altceva era vorba. Îi era dor de freamătul blând din spitalul municipal de la Nablus şi, când a venit la el o asistentă englezoaică să-i spună că fusese ales pentru o întâlnire între patru ochi cu sora şefă, el nu s-a putut abține să spună:

— Vă rog, scoateți-mă de aici. Eu nu sunt nebun, de fapt.

Asistenta l-a ajutat să se aşeze în scaunul cu rotile în timp ce el continua să-i explice că ar prefera să meargă singur şi l-a purtat pe coridorul rece şi umed pe care venise, până la un birou din capătul celălalt.

Sora şefă era o femeie înaltă, bronzată, cu pistrui şi cu păr negru răvăşit, prins sub o bonetă albă. Din spatele mesei ei metalice, i-a adus la cunoştință, în limba engleză, că asistentele îl clasificaseră drept „docil”. Midhat analiza fiecare cuvânt şi-l traducea în franceză, iar ea l-a privit oarecum bănuitoare. Înțelegând că aştepta o reacție din partea lui, a încuviințat din cap şi şi-a împreunat degetele în poală. Era un gest pe care îl cunoştea prea bine, gestul negustorului care catadicseşte să-şi asculte clientul. S-a simțit năpădit de un val puternic de umilință şi şi-a înfipt buricele degetelor în spațiile dintre falange.

— Aşa că vă promovăm, domnule Kamal, a spus ea, la salonul de recuperare.

Băgase de seamă că gura ei semăna cu un cioc, având un loc între dinții din față şi buză unde ar fi putut ține grăunțe pentru urmaşi.

Noul salon era mai luminos, chiar dacă fereastra zăbrelită de lângă patul său dădea doar spre alt perete. În stânga lui se afla Yusef Qadri din Hebron. La dreapta, un polonez numit Henryk, foarte slab şi blond, ale cărui picioare ieşeau printre barele patului. Era violonist şi suferise în timpul pogromului. Şi Yusef era slab şi nu scotea nici un cuvânt. Henryk însă rostea multe cuvinte. Vorbea perfect franțuzeşte.

În cea de-a doua zi, Henryk a spus:

— Ştii de ce suntem aici?

A aruncat o privire spre fereastră, iar tendoanele gâtului i s-au ridicat asemenea coardelor unui pian.

— De ce? a întrebat Midhat.

— Pentru că avem o viață interioară.

— Ce-avem?

— Boala civilizației. De-aia sunt mai mulți nebuni evrei decât arabi.

Midhat a privit chipul lui Henryk cu atenție. Ascuțimea pomeților îi scotea în evidență mărimea ochilor, ale căror pleoape atârnau pe jumătate ca nişte umbrare ceruite.

— Ei, nu!

— Ba da. Ne-am înstrăinat de natură. Suntem civilizați. Pe când arabii... voi sunteți una cu natura.

Midhat a gemut şi şi-a tras perna peste cap. A închis ochii şi a ascultat ritmul paşilor săi prin grădină, urcând treptele. Drept, stâng, drept, stâng. Pe la mijlocul drumului a schimbat pasul: stâng, drept, stâng, drept. S-a trezit speriat şi a izbit cu vârful piciorului gol fierul rece al patului.

Era dimineață şi lângă patul lui se afla o soră medicală.

— Aveți un vizitator. Veniți în camera de oaspeți. Haideți! l-a chemat ea din nou, cu o voce veselă care nu se potrivea cu înfățişarea ei.

Şi-a pus papucii şi a urmat-o pe un coridor cu paturi pe o parte şi cu scaune pe cealaltă. S-a întrebat cum ar fi să stai acolo în timp ce oamenii se vânzoleau pe la picioarele tale. Apoi a urcat pe o scară ce ducea spre o încăpere mică, netencuită ale cărei uşi dădeau într-o grădină uscată. A constatat cu uimire că era vară. Înăuntru erau doi pacienți cu oaspeții lor, iar Teta stătea lângă uşă, frământându-şi degetele în poală. S-a aşezat pe scaunul gol de lângă ea şi a citit în ochii ei cât de cumplit era spitalul.

— Vai, Teta!

Era copleşit de ruşine, de parcă el ar fi fost reprezentantul spitalului. Ea s-a aplecat să-i şoptească ceva, iar el i-a zărit rochia de bumbac de sub haina lungă, cu o broderie de stele bleumarin. După o clipă, şi-a dat seama că ea nu-i spusese nimic încă şi, privind-o în ochi, a înțeles cu inima strânsă că se gândise că el n-ar înțelege. Între ei se ridica un zid. Tare ar mai fi vrut să-i spună: înțeleg! Dar de câte ori încerca să vorbească, îl străbătea o

durere fierbinte şi profundă, care-i închidea gura. Îşi simțea chipul încordat. Voia să-i spună că locul lui nu era acolo. A privit-o cum îşi îndrepta privirea îndurerată spre scaunul din fața lui, trăgând adânc aer în piept şi dându-l afară apoi cu putere. În spatele lui o femeie spunea:

— Şi Bassima o să înceapă şcoala săptămâna viitoare...

Brusc, Teta s-a ridicat cu greu în picioare. El a rămas în umbra ei când femeia s-a aplecat să-l sărute. I-a spus ceva asistentei de lângă uşă şi apoi a ieşit legănându-se din pricina şoldului beteag. Toate fibrele trupului i se întindeau spre ea.

Când s-a întors în salon, Henryk îşi pusese o pereche de ochelari şi citea o carte. Titlul era ascuns sub degete.

— *Qu'est-ce que vous lisez?*[274]

— Un roman.

A aşteptat detalii. Pe fereastră intra o lumină albăstruie ce se răsfrângea pe peretele din față şi lui Midhat i-a părut rău că paturile nu erau aşezate în aşa fel încât pacienții să poată vedea afară. Nu că aveau cine ştie ce privelişte de văzut! Poate că asistentele nu voiau să le bage vreo idee în cap. Vecinul din salonul anterior îi povestise despre unii care încercaseră să fugă.

— Era foarte frig pe vapor, a spus Henryk.

La început, Midhat a crezut că citea cu voce tare din carte. Dar apoi a băgat de seamă că Henryk ținea cartea cu fața în jos în poală.

---

[274] „Ce citiți?" (fr.).

— *Pardon?*

— Şi atâta înghesuială, a spus el uitându-se spre Midhat. Vorbesc despre vapor. Despre cum am ajuns aici eu şi familia mea.

— Aha...

— Era septembrie. Am crezut că vremea o să fie bună. Dar a fost groaznică, a spus el zâmbind glumeț. Eram câteva sute. Am luat trenul, eu, soția mea şi fiul meu Aleksander, spre Bulgaria. Se depăşise cota pe anul acela, aşa că am mers ca turişti. Veneam în Palestina în vacanță. Nu aveam multe bagaje. Dar sunt sigur că vameşii ştiau că nu suntem în vacanță. De fapt cred că li se spusese chiar să ne ajute. Iar noi trebuia să plecăm din Bulgaria cu vaporul ăla şi nevastă-mea a spus că nu pot să-mi iau vioara... cine mai umbla cu vioara după el în vacanță? La început, ştii... m-am împotrivit. Eram hotărât să-mi iau vioara. Apoi ne-am întâlnit cu un reprezentant, Lejba îl chema. I-am plătit... şapte sute cincizeci de zloți fiecare, deci... cu fiu-meu vine peste două mii, adică două mii două sute cincizeci de zloți. Vă puteți închipui? Ne-au dat paşapoarte cu nume noi. Aşa am devenit familia Wolmark. Henryk Wolmark e noul meu nume. Numele meu vechi nu vi-l spun, că a rămas acolo, în Polonia, cu vioara. Reprezentantul ăsta a spus şi el că nu pot să-mi iau vioara. Turiştii cu instrumente muzicale dau de bănuit, aşa a zis. Dar dacă, a urmat el întorcându-se şi privindu-l pe Midhat, apoi a ridicat pentru prima dată pleoapele pe de-a-ntregul dând la iveală albul imaculat din jurul irişilor albaştri-

cenuşii, dacă vameşii tot ştiau ce-i cu noi acolo, de ce nu puteam să-mi iau vioara?

Şi a tăcut, părând chiar că aşteaptă un răspuns. Midhat n-a spus nimic. Îşi pusese în minte să nu asculte povestea.

— Răspunsul la întrebare, a continuat Henryk în cele din urmă, sunt englezii. Dar ajung şi la asta. Mai întâi... am pornit în croaziera de plăcere, a continuat el chicotind. Eu şi nevastă-mea ne luaserăm câte două haine şi le-am purtat pe amândouă tot timpul, a spus el râzând din nou. Aleksander... bietul Aleksander... *Papa,* zicea el*, papa, mi-e atât de frig, nu vrei să mă iei şi pe mine sub haina ta?* Dar nu-mi dau seama de ce, dacă tot voiau neapărat să ne mute aici, de ce nu ne-au făcut călătoria mai plăcută. Mâncarea... Căpitanul, jur, îşi bătea joc de noi cu tot dinadinsul. L-am băgat pe Aleksander sub haina mea şi am stat aşa împreună, cântând.

A urmat o tăcere. Yusef Qadri a gemut, Henryk a oftat. Midhat aştepta. Henryk a ridicat cartea şi s-a uitat la copertă. Midhat vedea acum titlul, care era în poloneză.

— Situația era deja rea pentru evrei, a spus Henryk în cele din urmă. Dar nu era nicidecum atât de cumplită. Noi am avut noroc. Aveam o mătuşă şi un unchi la Danzig.

S-a răsucit şi bluza pijamalei i s-a ridicat pe bustul osos. Midhat se întreba dacă Henryk se internase acolo de bunăvoie sau dacă, asemenea lui, fusese adus de familie şi prieteni. Şi-a pus în minte să urmărească marțea viitoare să vadă dacă asistenta îl cheamă pe Henryk în camera de oaspeți. Nu deslușea nici un simptom clar de instabilitate

mentală la el, dar – gândindu-se la asta s-a lăsat în jos, întinzându-se complet în pat – poate propria situație îi afecta capacitatea de-a deosebi cine era sănătos la cap şi cine nu.

Iar ăsta era un gând înspăimântător. Cu mintea ferecată, Midhat nu mai avea încredere în propriile percepții. Se gândea la țiuitul acela ascuțit care-i răsuna uneori în urechi şi chibzuia asupra naturii cazului său.

Avusese douăzeci de ani la dispoziție să se gândească la ceea ce se întâmplase atunci în casa familiei Molineu. Mai demult considerase o greşeală capitală faptul că-l acuzase pe Sylvain Leclair, acesta fiind motivul hotărâtor care o îndepărtase pe Jeannette tocmai când ar fi putut fi de partea lui. Şi el acceptase acest lucru aşa cum accepți sfârşitul unei poveşti despre altcineva... însuşindu-şi deja acel sfârşit atunci când îi scrisese lui Jeannette de la Paris ca să-şi ia rămas-bun, exprimând-se în fine într-o franceză curată, aşa cum dorise să se exprime, deliberat şi elegant, când îi citise scrisoarea cu voce tare lui Hani, în Rue Spontini, ca să se încredințeze că folosise corect fiecare virgulă. Apoi se întorsese în Palestina şi renunțase treptat, dar hotărât, la orice urmă de speranță. Privise înainte cu curaj – da, se mândrea cu asta – ocupându-se de viitor. Şi cu vremea trecutul se estompase. Se însurase, avusese copii, venituri, un statut social... se ridicase, de fapt, prin propriile forțe.

Şi atunci era greu să nu considere această scrisoare ca o armă azvârlită peste barieră ca să-l străpungă. Dacă ar fi

rămas la Montpellier, dacă n-ar fi fost atât de mândru, totul s-ar fi putut desfăşura altfel. Gestul ei când se întorsese cu spatele la el, pe hol, îi rămăsese întipărit în minte, ea refuzase să-l privească. De unde să fi ştiut că nu era un gest definitiv? Şi-a simțit mânia crescând şi îndreptându-se spre Jeannette. A fost incredibil de egoistă. Cât de tipic pentru ea, să întindă mâna şi să-i distrugă viața acum, în etapa asta târzie a vieții lui.

Pentru o clipă şi-a îngăduit să viseze. A închis ochii şi şi-a imaginat. A pipăit baricada pe care o înălțase împotriva acestei închipuiri şi, înlăturând-o, a oftat din rărunchi. Iată-l la Nablus. Proaspăt coborât de pe vapor. Şi acolo, în hol, scrisoarea cu numele lui pe ea. A ridicat-o şi a desfăcut-o sfâşiind clapa plicului cu degetul. A auzit glasul lui Jeannette, dar cuvintele ei căpătau alt înțeles acum, îi dădeau o senzație de inevitabilitate, de şansă, de speranță – îşi lua bagajul încă nedesfăcut şi, cu inima bătând să-i sară din piept, o lua înapoi pe munte în jos. Lua un tren spre Tulkarem, apoi altul spre Alexandria. Lăsa totul în urmă: pe Teta, pe tatăl său, familia, totul. Se afla în tren spre Egipt, apoi se urca pe un vapor către Marsilia. Şi iat-o acolo, aşteptându-l pe chei. O zărea de departe, îi vedea părul negru. Apoi fața, chiar o vedea bine, şi apoi îi cuprindea trupul, cel adevărat, şi-şi afunda nasul în părul ei. Ochii i s-au umplut de lacrimi şi a zâmbit larg, cu privirea pierdută la chipul lui Jeannette profilat pe tavanul salonului de spital.

S-a auzit un scârțâit: papucii de cauciuc ai unei asistente. Câteva paturi mai încolo, un pacient a strănutat. Midhat a clipit şi şi-a şters lacrimile.

Băgase de seamă că gândurile îi veneau mai uşor. Şi-a studiat senzațiile: era liniştit, nu-l mai înțepau ochii, nu i se mai împăienjenea privirea. Şi-a împreunat degetele pe burtă şi s-a concentrat. Era cu putință? Oare furtuna tulburării sale atinsese apogeul şi se risipise? Simțind un cârcel în talpă, a ridicat piciorul ca să-şi răsucească glezna să-l deblocheze. Piciorul îi era slab şi-l durea. S-a întors să se uite la Henryk. Şi el stătea întins pe spate, cu brațele încrucişate, muşcându-şi buza de jos. S-a uitat apoi spre Yusef Qadri. Dormea.

În mintea lui limpezită acum, s-a înfiripat imaginea Fatimei, apoi a lui Teta şi Eli, magazinul incendiat, toate întâmplările de acasă, copiii lui. I-a tresărit inima. Trebuia să se întoarcă. Aveau nevoie de el. Mai îndurase el durere şi altă dată, avea s-o facă şi de data asta. Singurul lucru pe care-l scosese de fapt la iveală scrisoarea lui Jeannette era că tatăl lui fusese un om crud şi-l trădase. Şi, de bună seamă, că dragostea nu se risipise atunci când crezuse el. Dar acum era risipită, aşa că nu mai avea nici o însemnătate.

— Noi ne-am iubit prea mult tații, a spus cu voce tare.

Crispându-se, a încercat să-şi stăpânească lacrimile. Se gândea la Ghada, la cum o ridica în brațe: avea oare să-i facă şi ei ceea ce-i făcuse lui tatăl său? Avea s-o părăsească? Era chinuitor, fără sfârşit, dar privit din

perspectiva asta, ce ar fi avut de schimbat? N-avea cum să-i răspundă la scrisoare, s-o cheme la telefon şi să-i spună: „Jeannette, iată-mă, n-ai vrea să ne întâlnim?” N-avea cum să plece cu vaporul la Marsilia. Nu avea cum să străbată distanța aceea.

Şi-a văzut aievea propria imagine întunecată, în tinerețe, aşteptând pe peronul alăturat. Un ecou al poveştii lui Henryk, cu întâmplările şi tonul ei, partea aceea despre numele lui vechi, rămas în Polonia împreună cu vioara, ceva despre acea calitate a distanței care amestecă timpul şi spațiul, din care s-a întrupat imaginea unui tânăr care cobora din tren la Montpellier. Ce privelişte: mort de oboseală, târând un cufăr mare, cu un viitor nescris înainte, plin de entuziasm şi teamă. Cum s-a ajuns de acolo aici? Prăpastia era uriaşă. Cu vârful piciorului simțea marginea hăului care despărțea viața aceea – stăpânită de vechea aspirație spre viitor – de ce se întâmplase până la urmă, de țărmul pe care se afla acum. În sine existau doi bărbați: unul aici, altul acolo, celălalt era, după cum îl vedea, tânăr, suplu, inocent, nepregătit pentru bătălie. Îi era milă de el, nu ştia ce-l aşteaptă.

— Aici e cu totul altfel, a spus el, față de ceea ce mi s-a dat de înțeles.

— Aşa e, a oftat Henryk.

Din tavan au început să răzbată sunete tainice, zgomot de paşi, zăngănit de farfurii. O asistentă cu o mapă în mână i-a chemat în sala de mese. Midhat şi-a vârât

picioarele în papucii dreptunghiulari de lângă pat şi a pornit târşâind în urma lui Henryk.

Încăperea era plină de mirosul de tocană. Midhat s-a aşezat după Henryk la coada pentru mâncare şi a studiat chipurile celor care-şi duceau farfuriile la mese. Se întreba dacă vreunul din ei era la fel de sănătos ca el şi dacă fusese închis acolo pentru că văzuse sfâşiindu-se şi distrugându-se o parte din pânza lumii. Unii semănau, cu siguranţă, cu smintiţii aceia pe care şi copiii i-ar recunoaşte: fie cântau, fie stăteau înţepeniţi şi tăcuţi, nefiind în stare să şadă cum trebuie pe scaune. Dar, asemenea lui Henryk, mulţi lăsau impresia de bună creştere şi stăpânire.

— Ei, ce? Dormiţi? a întrebat femeia cu polonicul în mână.

În timp ce se îndrepta spre Henryk, zeama maro-verzuie s-a întins pe marginea farfuriei năclăind-o cu o spumă nisipoasă. Yusef Qadri venea în urma lui. S-au aşezat de o parte şi de alta a unei farfurii de hrişcă. Lui Yusef îi tremura furculiţa în mână.

Midhat nu putea suferi felul în care asistentele îi urmăreau când mănâncă. Aflase că cel mai bine era să mănânce încet, fără să atragă atenţia, fiindcă cei care nu mâncau sau care mâncau cu prea mare poftă le atrăgeau atenţia şi femeile se apucau să-i noteze în scriptele lor. Sora şefă – cea uriaşă – se plimba printre mese ca un căpitan de vas. Midhat şi-a înmuiat pâinea în tocană.

— Îmi place să le ascult când sporovăiesc, a spus Henryk.

Midhat a văzut trei asistente care stăteau de vorbă în apropierea lui.

— Ele cred că nu le auzim, a spus Henryk ridicând lingura. Dar eu le-aud. „O replică teatrală ilustrativă”, aşa a spus aia de-acolo. Ce expresie!

Exista o rânduială pentru tot. Mai întâi asistentele aruncau resturile de mâncare din farfurii într-o găleată, apoi aşezau farfuriile una peste alta pe drăciile alea metalice ale lor şi le duceau de-acolo şi numai după aceea picioarele scaunelor scrâşneau în semn că pacienţilor le era îngăduit să iasă unul câte unul.

În salon, cineva aprinsese luminile din tavan ca să risipească întunericul, iar peticul vărgat de lumină aruncată de soare pe perete se întinsese mai spre dreapta şi pălise. Midhat şi-a scos papucii şi s-a vârât sub pături.

— În Dardanele, a spus Henryk, ne-au prins englezii.

Midhat asculta tăcut. Voia să afle povestea dispariţiei lui Henryk. Voia să afle cum ajunsese Henryk acolo. A închis ochii şi a văzut imagini tremurate, o mare violetă şi un praf fin, stropi de apă care se învârteau şi se năpusteau peste patul lui. Şi-a înfruntat propriul trup pe întuneric, simţind cum îi pulsează sângele. A deschis ochii şi şi-a concentrat toată energia în urechi.

— Ne-au urmărit şi ne-au împiedicat să intrăm în port. Aşa că am fost nevoiţi să ne întoarcem în Grecia. Nici nu-ţi poţi închipui cât de deznădăjduiţi eram. Soţia mea plângea. Am acostat la Tinos. Între timp ne împrieteniserăm cu alţi pasageri, eram mai bine de trei sute de persoane. Trei sute

cincizeci, cred. Ne plăcea în special de un tânăr, Julian, care era foarte entuziasmat de activitățile HeHalutz[275]. Dar noi nu eram aşa de încântați. Soția mea spunea că-i place, dar mai ales pentru că... ştii... în Polonia am fost săraci, n-am avut o viață prea bună, am avut pogromuri, nu voia să-l creştem acolo pe Aleksander, îi era teamă că ceea ce se întâmpla în vecinătate avea să se petreacă şi acasă. Auzisem tot felul de poveşti despre Palestina, despre viața de acolo... Julian era foarte entuziasmat. M-a învățat o mulțime de lucruri despre sionism pe care nu le ştiam. Am rămas în Grecia o lună şi am plecat din nou în noiembrie. Vai, Midhat! A fost îngrozitor.

Auzindu-şi numele, Midhat s-a răsucit spre Henryk. Bărbatul stătea întins pe spate, cu privirea în sus, şi dădea din mâini.

— Zece săptămâni pe mare. Ajunsesem să mă întreb de ce plecaserăm la urma urmei. De ce plecaserăm oare? a întrebat el, lovindu-şi uşor degetele unei mâini de dosul palmei celeilalte. Îmi amintesc. Din pricina soției. Ea a vrut să plecăm. Am încercat să ne întoarcem în Grecia, dar de data asta Grecia ne-a respins.

În lumina slabă a apusului, Midhat urmărea mâinile lui Henryk mişcându-se ca nişte alge.

---

[275] Organizație a tineretului evreu (creată în 1905 în SUA), care pregătea tineri pentru aşezările agricole din Israel, precursoare a mişcărilor sioniste de tineret.

— Am mai încercat o dată la Tel Aviv, dar nu, nu s-a putut şi îți poți închipui, după luni de zile petrecute pe mare, cât de dor îmi era de vioară. Să nu crezi că e uşor, mă durea tot corpul. Nu vedeam decât apă peste tot. Dar nu apă albastră. Ci murdară, cenuşie, verzuie. Era iarnă, cerul se înnegrea. Cumpăraserăm din Grecia încă o haină pentru Aleksander şi nu ne mai rămăseseră bani pentru nimic altceva. Să nu uităm că nu ştiam că vom petrece atâta timp pe vapor.

Cu degetul arătător şi cel mare întinse, a fluturat din mâna dreaptă.

— Primeam mâncarea în rații, porții mici, mai rău decât aici. Pâine mucegăită. Oribil. În cele din urmă, într-o noapte pe când pluteam pe Mediterană aproape de țărm, Julian ne-a trezit şi ne-a spus: „Noi vrem să plecăm singuri, veniți şi voi?”. „Dar cum să plecăm?” am întrebat eu. „Cu bărcile de salvare”, a spus el. „Dar ce facem cu gărzile?”, am întrebat eu. Şi el a spus: „Ei ştiu, vin şi ei cu noi”. Eram patruzeci, poate cincizeci de persoane în total şi ne-am dus cu toții pe punte, unii chiar în pijamale, dar încălțați cu cizme. A fost îngrozitor că am plecat cu bărcile de salvare. Am vâslit pe întuneric, era atât de frig, ne lăsaserăm în urmă toate lucrurile, pentru că bărcile erau neîncăpătoare, nu puteam să ne luăm şi bagajele. Şi noaptea, în larg, Doamne ce întuneric era şi noi pluteam acolo, tremurând, îndreptându-ne spre luminile de pe țărm.

A tăcut.

— Şi după aceea ce s-a întâmplat?

— Ei, iată-mă aici, a spus Henryk lăsând mâinile pe pătură, cu brațele întinse ca un copil.

Midhat avea impresia că fusese scos cu forța din poveste. Se întreba dacă nu cumva ratase momentul culminant care explica de ce ajunsese Henryk în azil. Se străduia să găsească o formulă de a-l întreba ce se întâmplase cu soția şi copilul lui. Dar nu-i veneau cuvintele potrivite. Peticul de lumină de pe perete dispăruse şi cercurile luminoase proiectate de lămpi pe tavan deveniseră mai strălucitoare. Se auzea bâzâitul unui țânțar, amețit de cât sânge supsese, care se aşezase apoi să se odihnească pe peretele de lângă pat.

— Îți mulțumesc pentru scrisoare, s-a auzit o voce.

O mână a plesnit țânțarul şi sângele a țâşnit pe perete.

Midhat n-avea nevoie să se uite în jur să vadă cine vorbise. O simțea lângă el. A fremătat de emoție.

— A da, scrisoarea, a spus el. Mă bucur. Sincer. A fost plăcerea mea. Trebuie să-ți mărturisesc, a urmat el chicotind, că m-am liniştit că ai primit-o.

S-a răsucit ca să-i privească chipul. Extraordinar! Era mult mai clar decât şi-l amintise vreodată. Zâmbea şi pielea de sub ochi i se încrețea uşor. Midhat a întins mâna şi i-a atins umărul, iar răsuflarea i s-a tăiat când a simțit în palmă acea apăsare cunoscută a trupului ei. I se risipise toată mânia.

— Când ai plecat, a spus Jeannette privind în jos, găsindu-şi cu greu cuvintele, s-a dus toată căldura căminului nostru. N-am fost bună de nimic ca soră

medicală, ce-i drept, a urmat ea zâmbind, dar aveau mare nevoie de ajutor, chiar şi pentru curăţenie.

— Sunt convins că ai fost mult mai bună decât crezi.

Ea i-a atins mâna şi degetele ei reci şi uscate i-au înfiorat din nou pieptul. A inspirat adânc, simţindu-i căldura trupului. Asta chiar se întâmpla aievea.

— Au trecut patru ani de când ai plecat de la noi, din Montpellier. Patru ani! Nu-mi vine să cred.

— Nici mie. Vocea ta..., a spus el scuturând din cap. Mi-a fost dor de vocea ta.

— Mi-aş dori doar ca ceea ce s-a întâmplat să nu rămână definitiv.

Cute de îngrijorare s-au ivit pe fruntea lui Jeannette, pe obrajii ei şi la cozile ochilor.

— Mult timp am fost îndurerată, a urmat ea.

— Ştiu.

Chipul acela! De câte ori nu încercase să şi-l închipuie şi se alesese doar cu nişte rămăşiţe de amintiri. A apucat-o mai strâns de umăr, simţind osul tare, trecându-i degetul celeilalte mâini pe sub bărbie, atingându-i răceala miraculoasă şi catifelată a obrazului şi o mulţime de senzaţii i-au năpădit urechile, nasul şi cerul gurii – lumina soarelui pe peluză, cristalele candelabrului, un copac văzut pe fereastră, ecoul unei biserici înalte şi întunecate, mirosul de must, voci răsunând prin pereţi – şi a simţit o arsură în stomac, o fierbinţeală care-i urca spre gât. Un sunet ascuţit.

— Aş vrea să-ţi văd chipul, a spus Jeannette.

El a întins brațul să-i apuce mâinile şi i le-a strâns.

— Dar sunt aici, a spus el.

Simțea că-l apucă spaima.

— Uneori te simt în respirație.

— Aş prefera să fiu la spitalul din Ierusalim, a spus Henryk.

Midhat a privit în jur. Henryk stătea în capul oaselor pe pat şi se freca la ochi.

— Am auzit că acolo fac nişte tratamente care te bagă în comă. M-am săturat să fiu treaz.

— Jeannette? a strigat Midhat.

— Cine e Jeannette?

Midhat a întins mâinile. N-a simțit decât aerul.

— Păi de ce nu te-ai dus la Ierusalim, atunci?

— Era prea scump, a răspuns Henryk supărat.

Midhat s-a uitat la el şi l-a văzut băgând mâna sub pătură şi scoțând-o din nou. În palmă ținea un disc de aur. Şi-a trecut degetul mare peste marginile lui. Era un ceas de buzunar. A apăsat resortul ca să sară capacul şi a început să învârtă rotița minusculă. Midhat a rămas cu ochii la el. Mecanismul hârâia şi ticăia. De la locul lui vedea cifrele ceasului, scrise în arabă. Şi-a simțit inima zvâcnindu-i între coaste.

— De unde îl ai? a întrebat încetişor.

— Ce să am?

— Ăla, a spus el arătând cu mâna. Ceasul ăla.

— A, ăsta? L-am primit cadou.

— De la cine?

Surprinderea de pe chipul lui Henryk era amestecată şi cu altceva. Curiozitate. Se uita curios la Midhat.

— De ce mă-ntrebi? Mi l-a dat un prieten, a spus el rămânând cu gura mult mai căscată decât ar fi fost nevoie.

— Pot să-l văd?

— Nu.

Midhat a aşteptat un timp, apoi a spus:

— Te rog.

— De ce să ți-l dau? Nu vreau să mi-l iei.

Midhat s-a răsucit de tot cu fața spre Henryk.

— Cum îl chema pe prietenul tău?

— Serena.

— Nu-i adevărat.

— Eşti nebun, a spus Henryk încântat.

— Cine ți-a dat ceasul acela? a repetat Midhat pe un ton mult mai calm, de parcă abia atunci i-ar fi trecut prin minte întrebarea.

Dar şiretlicul a fost zădărnicit de mâna lui întinsă insistent, necontrolat.

— Dă-mi-l să-l văd, dă-mi-l să-l văd.

— E al meu, a râs Henryk. Nu ți-l dau. Ce, crezi că i-aş da unui arab nebun ceva atât de prețios? Te-ai țicnit?

— Dă-mi-l, dă-mi-l, a strigat el dându-se jos din pat.

L-a apucat de gât, apăsându-i tare clavicula până când ochii bărbatului s-au umflat şi s-a înroşit la față. Henryk îl împingea cu mâinile, dar n-avea prea multă forță. Duşmanul lui s-a căznit să strige în polonă, apoi în franceză.

— LÂCHEZ-MOI! LÂCHEZ-MOI![276]

Cineva l-a apucat pe Midhat de mâini, altcineva de spate. A fost târât înapoi în pat şi ţinut de glezne şi de braţe.

— Nu, nu, nu! a strigat el cu vocea înecată.

Patru asistente îl ţintuiau. Simţea că-i arde pieptul.

— L-am omorât, l-am omorât pe Laurent! a strigat trăgând adânc aer în piept. Degeaba. L-am omorât degeaba.

6

Ghadei Kamal îi plăceau înmormântările. La ora trei, când se termina şcoala, pândea bătăile de tobă şi, dacă le auzea când ieşea pe poarta şcolii – oricât de slabe şi de îndepărtate ar fi fost – se ducea într-acolo. Cerceta strada în căutarea unui semn de vânzoleală neobişnuită, străduindu-se să audă prin vâjâitul maşinilor vreun zvon de voci triste – şi iată, traficul încetinea, lumea se dădea la o parte pe alee şi Ghada o rupea la fugă strângând la piept cutia goală de sandviciuri, cotea pe o stradă, apoi pe alta, ajungând din urmă convoiul cu lume înveşmântată în negru şi bleumarin, cu bărbaţii în frunte, urmaţi de femei, apoi de tobe, îndoliaţii din fruntea procesiunii, de lângă mort, înălţând pe rând rugăciuni: „Nu-i alt dumnezeu decât Domnul”, preluate apoi de ceilalţi: „Nu-i alt dumnezeu decât Domnul”. Ghada se strecura printre ei, copleşită de

---

[276] „Dă-mi drumul!” (fr.).

forța nebună a zgomotului, şi mergea veselă în urma coşciugului până la cimitir.

Singurul avantaj că stătea la Sido[277] Nimr şi la Teta Widad de când plecase Baba era că se afla mai aproape de şcoală şi de centrul oraşului decât la vechea ei casă. Dezavantajul era că locuința avea o singură intrare. Acasă la ea, sărea de obicei poarta din spate, iar la întoarcere susținea că stătuse tot timpul printre florile de pe terasă, dar zidul grădinii lui Sido era prea înalt, ceea ce însemna că atunci când suna la uşă se dădea de gol, dar tot aşa se întâmpla şi dacă nu suna, căci mama ei îi întreba pe ceilalți membri ai familiei dacă auziseră soneria şi afla, astfel, dacă fiica ei cea mică era acasă.

— Nu ştiu, poate c-am auzit-o, poate că nu, încerca Massarra s-o acopere.

Dar Taher stătea mereu cu urechea ciulită.

— Unde e Ghada? N-a ajuns acasă încă? întreba mama.

— Întreabă mai bine cine a murit azi, că Ghada e sigur acolo.

Adevărul era că mamei nu părea să-i pese prea mult. Ce-o supăra pe Ghada era că ajunsese să nu mai poată face nimic fără să afle toată lumea. Dar bănuia că ăsta e unul din riscurile de-a se face mare.

Intrând în dormitorul lor din casa lui Sido, îmbrăcată în cămaşa de noapte bej, mama le-a spus că o să rămână la bunici până la întoarcerea tatălui lor. Ghada a pufnit fără

---

[277] „Bunic” (arabă).

să scoată vreo vorbă, apoi s-a aruncat pe pat. A auzit-o pe Massarra întrebând când avea să se întoarcă tata, iar mama a răspuns:

— Nu ştiu.

Baba lipsise deja la aniversarea ei de şapte ani.

— Dar să ştii că nu eşti decât cu o zi mai mare, nu cu un an. E doar o iluzie, îi spusese Khaled.

Tot atunci fusese anunțată greva generală, ceea ce i-a distrus aniversarea, căci toți oaspeții n-au vorbit decât despre asta când au venit în vizită să mănânce tort. Nenorocirea vieții ei era că, atunci când voia să fie luată în seamă, era ignorată, iar când voia să treacă nevăzută, toți erau cu ochii pe ea.

Dar în afara unor focuri de armă trase în timpul nopții, străzile fuseseră neobişnuit de liniştite după ziua ei. Ori de câte ori mergea pe la înmormântări, vedea magazinele închise, cu grilajele metalice trase şi ferecate cu lacăte, fără gunoiul şi resturile de marfă, panglici, hârtii şi cutii goale care umpleau de obicei străzile la ora închiderii piețelor. Şi în afara unor grupuri de felahi înarmați care mărşăluiau uneori prin oraş, nu era nici un semn că ar fi fost atacat cineva. Urcând dealul pustiu dinspre cimitirul de est, târând după ea ghemotocul de lână pe care-l socotea a fi „pisica” ei, se întreba dacă nu cumva toți bărbații din Nablus se duseseră la Ierusalim să atace lumea de acolo. Şi-l închipuia pe tatăl ei la Poarta Damascului izbind pe cineva cu bastonul. Indiferent care era pricina, liniştea din ultima vreme îi îngăduia să audă mai uşor bubuitul tobelor

funerare şi să prindă din urmă mai iute coşciugul, înainte de-a ajunge la mormânt.

Cel mai mult îi plăceau înmormântările creştine, fiindcă se cânta muzică, pe lângă tobe. Privea îndelung chipurile muzicanților, uluită de mişcarea rapidă a degetelor lor. Păşea cu multă încredere şi nimeni nu se îndoia că-l cunoscuse pe mort. Ştia cimitirele foarte bine, ştia peisajul conturat de pietrele de mormânt aşa cum cineva şi-ar fi recunoscut oraşul din zare, în drum spre casă. Cunoştea cimitirele creştine din jurul diferitelor biserici, monumentele ortodoxe şi romane şi cenotafele, precum şi cimitirul musulman vestic unde erau îngropați cei din neamul mamei ei, cu albul monumentelor mereu împrospătate, ştia şi cimitirul estic, aflat în partea de nord a muntelui Ebal şi a gării. După ce coşciugul cu mortul era coborât în pământ şi şeicul sau preotul rostea nişte cuvinte sfinte, Ghada pornea printre pietrele funerare întorcându-se la casa bunicilor pe străzile liniştite.

Într-o după-amiază de iunie, după ce cortegiul s-a risipit, Ghada a rămas în urmă să privească printre arcadele bisericii ortodoxe greceşti. Plouase şi afară plutea un miros înțepător, iar pantofii îi erau plini de noroi din cimitir. Dar din biserică se răspândea încă aroma de tămâie ce arsese în cădelnițele care se clătinaseră cu puțin timp în urmă de-a lungul lăcaşului. Acum rămăsese doar preotul. Îmbrăcat în veşminte lungi, negre şi cu capul acoperit, cu barba răsfirată peste haine, aprindea lumânările atingând fitilurile cu capătul subțire al lumânării sale.

Ziua începuse să se lungească. Şi totuşi, din pricina căldurii care zăbovea în aerul umed, Ghada nu se aşteptase să se însereze atât de repede. Doar când s-a auzit chemarea la rugăciune din minarete şi-a dat seama că se întuneca. A tresărit. Prima reacție a fost s-o rupă la fugă, şi ar fi făcut-o dacă n-ar fi văzut că strada din fața bisericii se umpluse de lume care fugea de asemenea.

Rămasă fără suflu, a făcut un pas înapoi sub arcada bisericii. În semiîntuneric, desluşea tot mai mulți oameni alergând. Cu legătorile de cap în vânt, tropăind. Auzea fâşâitul hainelor ce se frecau de trupuri şi zăngănitul lucrurilor pe care le aveau cu ei. Şi-a strâns la piept cutia de sandviciuri şi a rămas nemişcată. Fugarii s-au împuținat, mai treceau doar câte unul-doi. Era o scenă ciudată şi i-au trebuit câteva clipe să-şi dea seama că era din pricină că nu vorbea nimeni. Din depărtare s-a auzit o salvă de împuşcături şi câțiva felahi au trecut fugind şi mai tare. Peste drum a apărut o femeie în pragul unei case. S-a dat la o parte şi trei bărbați au intrat în fugă.

— Ce faci aici, micuțo?

Ghada a ridicat privirea. Preotul stătea sprijinit cu podul palmei de o arcadă. Sprâncenele lui stufoase îi umbreau orbitele adânci.

— Unde sunt părinții tăi?

Chipul Ghadei s-a încordat.

— Nu plânge, nu, nu, nu...

Țâțâind bosumflat, cum se poartă de obicei cu copiii oamenii care nu au copii, preotul s-a aplecat s-o ia în brațe

şi Ghada s-a pomenit ridicată în aer, cuprinsă de mijloc, purtată în biserică. Din ochi i-au țâşnit cu putere lacrimi, singura ei pavăză împotriva fricii risipindu-se la acest prim semn de bunătate.

— Ştii unde locuieşti?

— Sigur că ştiu, a izbucnit ea cu dispreț.

— O să aşteptăm, i-a şoptit el arătând spre uşa casei din față, până când se ascund rebelii.

În dreptul uşii au apărut două vehicule blindate, cu torțe care luminau toată strada. În cele din urmă s-au auzit şi voci. Strigau în engleză.

Ghada stătea cu spatele sprijit de lemnul tare şi lustruit al unei strane şi, după ce a închis şi ferecat uşile, preotul a îngenuncheat lângă ea cu o uşurință la care nu te-ai fi aşteptat de la un preot. A început să-i vorbească din nou, dar ea nu-l auzea, era prea preocupată să plângă, necontenit şi istovitor. Pânza unei cârpe foarte aspre i-a frecat pielea de sub nas. Şi-apoi el s-a ridicat, aşezându-se în strană. De-afară se auzeau împuşcături puternice. Preotul a încercat să-i acopere urechile cu mâinile lui mari şi bătrâne, dar ea l-a împins. Când s-a lăsat în sfârşit liniştea şi ea s-a oprit din plâns, se înnoptase de-a binelea. Preotul a deschis cu greu uşa şi i-a făcut semn să se urce în brațele sale.

Şi-n timp ce mergeau, el cânta cu voce tare: „Irahamna ya Rab – iraham-na. Li-an-nuna mutaha-yru-un-a an ku-

u-u-ul-i jawab”[278]. O melodie lentă, monotonă, foarte solemnă. Agățată de gâtul lui, Ghada simțea vibrații profunde când cutia ei de sandviciuri, pe care preotul o ținea în mână, se lovea de coapsa lui. Au trecut pe lângă un grup de soldați care trăgeau cu ochiul pe ferestrele unei case, iar preotul a început să cânte şi mai tare. Soldații au ridicat privirile ca nişte animale şi s-au uitat țintă la ei, iar preotul a adăugat şi cuvinte englezeşti, pe care Ghada le-a recunoscut căci le învățase la şcoală: „Sfințească-se numele Tatălui, Fiului şi Sfântului Duh...”. Soldații nu i-au mai luat în seamă.

— Mulțumesc, părinte, a şoptit ea când a lăsat-o în fața porții.

— Noapte bună.

Cutia de sandviciuri i-a zăngănit în mână. Pentru o clipă, preotul i-a atins creştetul capului. Ea urcase deja treptele până la jumătate, când l-a auzit reluând cântecul. În lumina slabă răspândită de fereastră, i-a văzut poala sutanei legănându-se dintr-o parte într-alta.

Uşa i-a deschis-o mama ei.

— Unde-ai fost, pentru Dumnezeu?

— M-a adus preotul acasă.

— Preotul? a țipat ea trântind uşa, cu nările fremătând. S-a terminat cu înmormântările! Gata! Dacă nu vii acasă imediat după şcoală, o să te prindă strigoiul şi-o să te mănânce. O să te *mănânce*!

---

[278] „Miluieşte-ne, Doamne, miluieşte-ne” (arabă).

Ghada s-a uitat la maică-sa. Gâtul îi era încordat de furie. Era groaznic de urâtă.

— Unde-a fost Ghada până acum? a întrebat Taher din hol, îmbrăcat în costum de tweed, cu un *tarbush* prea larg pe cap.

— Pleacă d-aici, l-a alungat Ghada.

— Nu-i spune fratelui tău să plece!

Taher a zâmbit şi a plecat cântând în engleză:

— „*Ghada* avea o iapă mititică, albă ca zăpada, şi habar n-avem încotro se ducea *Ghada*."

— Unde-ai învăţat asta? a întrebat Fatima.

— „Oozelbart, Oozelbart", a urmat Taher, ridicând din umeri, „unde-ai fost? La Damasc să-l văd pe Hagi Amin."

— Nu mai vorbi în engleză...

Ghada a trecut pe lângă mama ei şi, văzând că nu-i stă nimeni în cale, a rupt-o la fugă pe scară spre dormitor. Massarra stătea la fereastră, cârpind o gaură la rochia pe care şi-o suflecase peste şale. A ridicat privirea când a intrat Ghada.

Fata s-a trântit pe pat, aşteptându-şi pedeapsa. Pândea paşii de pe hol şi, de fiecare dată când se apropiau, îşi ţinea răsuflarea. Dar de fiecare dată treceau de uşă. S-a întors cu faţa la perete. Vântul vuia şi o ploaie măruntă atingea uşor geamurile.

Când s-a trezit era dimineaţă. Sora ei plecase. Era acoperită cu o pătură; a dat-o la o parte şi a văzut că era încă în hainele de stradă. Cineva îi scosese pantofii şi-i aşezase pe podea.

Şi-a schimbat chiloții şi, fără să atingă noroiul de pe pantofi, s-a încălțat, a luat o bucată de brânză din bucătărie şi a ieşit din casă. Mama nu se vedea nicăieri. Afară era răcoare şi senin. Pe drum treceau maşini, dar nu era nimeni pe jos. Mai mulți soldați cu arme în mâini se îngrămădeau pe platforma din spate a unui Ford. N-au luat-o în seamă. La capătul drumului dinspre casa lui Sido s-a oprit, apoi a pornit pe strada mare care ducea la vechea lor casă.

Pe drum şi-a închipuit c-o să-l găsească pe Baba acolo. Mama ei cea rea o ținea departe de el. Dorul a cuprins-o atât de tare încât, atunci când a zărit colțul casei, a rupt-o la fugă gata să-i sară în brațe. S-a oprit însă râzând, fără suflu, la uşă.

Obloanele erau trase. La umbra pomului era răcoare. Uşa o îmbia. Dorul de Baba era puternic, a apucat balustrada de fier ruginită şi jupuită şi a urcat treptele să încerce clanța, dar fierul rece s-a umezit în palma ei fără să se clintească. Apoi s-a auzit un zgomot. În casă, lângă casă... nu şi-a dat seama, a coborât iute şi-a rupt-o la fugă. Acum drumul părea mai lung şi o dureau picioarele. Izbea pământul cu tălpile pantofilor. La intersecție şi-a domolit pasul, dar inima îi bătea încă cu putere.

— Te căutam, a spus Sahar din prag. Vecina mi-a spus că eşti aici.

Era după-amiază şi Fatima nu se aştepta la oaspeți. Sahar era asudată de căldură.

— Eşti convinsă că e bine să umbli în starea ta?

— Sunt o groază de lucruri pe care probabil n-ar trebui să le fac, a spus Sahar oftând şi atingându-şi pântecul umflat.

S-au aşezat în salonul cel mare, Fatima pe canapeaua din faţa uşii, iar Sahar pe un scaun lângă ea. Pântecul îi era uriaş şi ea avea privirea greoaie, plictisită a omului copleşit de propriul trup.

— Poftim, te rog, a îmbiat-o Fatima arătând spre un bol cu curmale. Au fost mulţi soldaţi?

— Pe drumul dinspre Ierusalim, a răspuns Sahar încuviinţând din cap. Am văzut un tren răsturnat.

— *Al-hamdulillah*. Slavă Domnului! Soţul tău ce face? Tot arestat e?

— Da, n-am prea multe veşti. Ştiu că nu se lasă. Le scrie mereu britanicilor, Comitetului Superior. Cu alte cuvinte, lucrează. Şi mi-a spus, a urmat ea râzând, că meditează toţi în fiecare zi. Doar aşa rezistă.

— Dar pot ieşi la aer?

— Da, ies.

— Am auzit că asta contează.

— Dar Midhat?

— Midhat nu scrie, a spus Fatima făcând o pauză. Piciorul i se vindecă.

— A, bine, bine.

Fatima a cercetat-o pe Sahar. Dar persoana cu care voia neapărat să stea de vorbă era Hani. Tânjea să-l audă asigurând-o că totul va fi bine, că se va sfârşi curând. Că

Midhat era doar puțin tulburat şi-şi va reveni curând. Fiindcă, pe lângă înțelepciunea sa bine-cunoscută, Hani îl cunoştea pe Midhat mai bine decât oricine. Fatima avea nevoie să i se spună că exista o cauză rațională. Căci Midhat era cel care-i spunea asta de obicei. Începuse să-i fie greu să-şi păstreze echilibrul în lipsa lui, să cumpere legume veştejite din casele altora, să simtă teama de dezastru dându-i mereu târcoale, să se trezească în fiecare dimineață cu sufletul la gură şi fără poftă de mâncare. Deşi locuia acum la părinți, asta nu era nici o mângâiere. Tatăl ei era prea distant ca să poată vorbi cu ea, iar reținerea binecunoscută a mamei față de Midhat devenea tot mai evidentă şi mai puternică.

Însă nu putea să exprime nimic din toate astea într-o întrebare. Era prea obişnuită să-şi poarte armura socială strălucitoare, să nu ceară nimic, încât, deşi îşi dorea ca Sahar s-o aline, nu ştia cum să-şi formuleze dorința. După câteva clipe de gândire, şi-a dat seama că Sahar zâmbea şi a înțeles că pe chipul ei se citeşte că e gata să vorbească.

— Cât crezi că mai durează greva asta?

— Cred că într-o lună, două, o să mai facă concesii.

— Cine?

— Englezii.

Sahar a dat din picior tare şi a tras aer adânc în piept.

— Ştii, unii spun: Ei bine, dacă noi avem dreptate, atunci sigur că ei o să înțeleagă asta. Fiindcă englezii au noțiunea justiției britanice. Dar să-ți spun drept, Fatima, cred că sunt şocați, ei... englezii; i-am speriat de-a binelea

şi doar aşa s-ar putea să mai cedeze. Ei zic că e o crimă. *Mish ma'ool*. Dacă şi dorința de-a avea o națiune e crimă..., a râs ea ridicând pentru prima dată vocea, atunci suntem criminali cu toții! Ar trebui să ne bage pe toți la închisoare.

— Ei, nu, Doamne fereşte, a exclamat Fatima făcându-i-se brusc milă de Sahar. După câteva clipe, într-o izbucnire de milă față de sine însăşi, a zis: Să faci doar un copil.

— Unul?

— Patru sunt prea mulți.

— Nu sunt cuminți?

Fatima a clătinat din cap şi a spus, răsuflând din greu:

— Ghada.

— Fat-meh? Fatima! s-a auzit cineva strigând de afară. Deschide uşa!

— *Lahza, lahza*!

Um Taher se afla la capătul treptelor; avea o fâşie subțire de şifon legată pe sub păr. Părea istovită. A ridicat o mână închizând şi deschizând palma. Fatima a coborât în grabă două trepte şi i-a întins brațul s-o sprijine.

— Ce s-a întâmplat? E totul în regulă?

— E bine, a spus Um Taher în timp ce urca încet, târându-şi un picior, abia sprijinindu-se de brațul Fatimei. Doar că Jamil şi Wasfi ne-au umplut casa de luptători şi e mizerie peste tot, peste tot. *Fazee'a*. M-am săturat. Şi ce zgomot fac! Şi ce *cizme* au în picioare!

A intrat în salon.

— Sahar! Unde ți-e bărbatul? Ia te uită! Ce mare eşti!

— E în lagăr. *Keef halek?* a spus Sahar ridicându-se clătinat şi aplecându-se să fie sărutată.

— Tot acolo? Să-ți dea Domnul putere, *habibti*, i-a spus Um Taher bătând-o uşor pe mână. Am fost azi să-l văd pe Midhat.

— Ce face? a întrebat Fatima cu voce scăzută.

— Dar Ghada unde e? a întrebat Um Taher cu buzele întredeschise, fără să zâmbească însă.

— Întreabă mai bine cine a mai murit azi, a spus Massarra care a intrat în cameră întinzând brațele. Bună, Teta.

— Cine a murit azi? a întrebat Um Taher. Unde e bunică-ta?

— Sunt încă în viață, a spus Widad plictisită când a intrat în salon tropotind. Ce mai faceți, ce mai faceți? a continuat ea pe tonul pe care-l folosea în lume şi le-a sărutat pe fiecare în parte. *Mashallah!* În câte luni eşti? a întrebat-o pe Sahar uitându-se mirată la pântecul ei.

— Azi au murit mulți, a spus Sahar. La Ayn al-Haramiya. Şapte. Vreau să zic că sunt în şapte luni... nu că sunt şapte morți. Nu ştiu câți au murit.

— Cine? a întrebat Fatima.

— Ei, ca de obicei, a spus Um Taher aşezându-se. Rebelii, *bihuttu*, pietre pe drum, maşina militară, puff... se opreşte, ies englezii, iar rebelii trag cu puşca de pe dealuri... Au murit câțiva rebeli, ceilalți au venit la noi acasă.

— Şi ăia sunt luptătorii de la voi de-acasă? a întrebat Fatima.

— Da, da.

— *Massarra*, du-te sus!

— De ce, Mama?

— Las-o să stea, a spus Um Taher. Copiii trebuie să ştie. Toți luptăm, chiar şi noi două.

— Cu excepția mea, a spus Sahar. Eu nu lupt.

— Să fii gravidă e tot o luptă. O să aduci pe lume un luptător. *Inshallah*, băiat să fie!

— Şi ce face nepotul tău? a întrebat Widad.

— Piciorul i se vindecă, a răspuns Um Taher mijind ochii.

— Nu e nevoie să..., a început Widad cu blândețe, fără să termine.

— Massarra, du-te sus, a spus Fatima.

— *De ce?*

— Ei, îi e mai bine, a zis Um Taher împreunându-şi mâinile în poală.

— *Eu ştiu* unde e Baba, a început Massarra.

Toate şi-au întors privirile spre fată. Noua ei tunsoare scurtă ar fi făcut-o să pară mai mare dacă nu s-ar fi legănat de pe un picior pe altul.

— E într-un *mustashfa al-majanin*[279], a spus Massarra.

— Baba nu e *majnun*, e doar trist, a spus Um Taher.

---

[279] „Spital de nebuni” (arabă).

— Dar de ce e trist? a întrebat Massarra. Nimeni nu vrea să-mi spună asta. E trist din cauza Palestinei?

Um Taher a râs.

— Poate că da. Poate că e trist din cauza Palestinei.

— Şi spitalul cum e? a întrebat Widad.

— Nu vreau să mai vorbim despre asta, a spus Fatima. Mama, nu te mai strâmba!

— Dar nu m-am strâmbat.

— Trebuie să-l scoatem de-acolo, a spus Um Taher.

— De ce? s-a mirat Fatima, dar a scuturat din cap ca s-o împiedice pe Um Taher să continue. Cu cât vorbim mai mult...

— N-o să spun nimănui, promit, a spus Sahar şi a dus o mână la inimă, lăsând-o pe cealaltă sub pântec ca şi cum şi l-ar fi sprijinit. Nici n-am cui să spun. Eu stau singură, aproape...

— Singură, în starea asta? a exclamat Um Taher. *Ya salam*, unde-am ajuns! Ar trebui să stea cineva cu tine. Ar trebui să vii să stai la mine.

— Mulțumesc, Teta, a răspuns Sahar. După ce a murit mama...

— *Allah yirhamha*, a spus Um Taher.

— Mulțumesc, *Allah yirhamha*, după aceea n-am mai avut pe nimeni la Ierusalim în afară de soțul meu, şi acum, că l-au închis...

Widad a țâțâit teatral, clătinând din cap.

— Ne jupoaie, ne jupoaie...

— Am, desigur, o servitoare, a adăugat Sahar, aşa că n-am nevoie de nimic, de fapt.

— Ei... nevoie... Sunt nevoi şi nevoi, a răspuns Um Taher. Vezi că e cineva la uşă.

— Da?

— Da, bate cineva, am auzit eu.

Apoi au auzit toate: o bătaie puternică, asemenea unui lătrat de câine. Fatima s-a dus la fereastră şi s-a uitat afară printre mâinile făcute căuş.

— E un bărbat. Unde mi-e vălul?

Um Taher a răsuflat zgomotos. Widad şi-a tras eşarfa de la gât peste cap şi şi-a înfăşurat-o de două ori, îndesând colţurile pe sub bărbie. Fatima a scos dintre haine vălul negru al lui Sahar şi a ales unul cafeniu pentru ea.

— Dar eu n-am, a zis Massarra.

— Ţi-am zis să te duci sus, a spus Fatima. Teta?

— Da, a răspuns Um Taher.

— Vrei să-ţi împrumut un văl?

Alte bătăi puternice la uşă.

— Nu, mulţumesc, a spus Um Taher închizând ochii melodramatic.

Şi-a răsucit capul uşor într-o parte ca şi cum ar fi vrut să se fălească cu bucăţica de şifon care-i atârna deja pe cap. Şi-a fixat-o la spate, lăsându-şi la vedere gâtul şi şuviţe întregi cărunte.

— Sus, Massarra! a strigat Fatima, ducându-se iute la uşă.

Massarra a răsuflat zgomotos ca şi bunica ei şi a ieşit din cameră.

La uşă era un rebel *tha'ir*. Avea nasul borcănat şi pomeți proeminenți. *Kufiya* îi era fixată pe creştet cu un *i'qal* negru şi purta o haină militară otomană kaki, împerecheată ciudat cu nişte şalvari cafenii murdari. Din spate i se ivea vârful unei puşti agățate de umăr.

— Bună ziua, a spus Fatima. Ce doriți?

— Unde e bărbatul dumneavoastră? a întrebat el trecându-şi degetele peste pieptul de care erau atârnate gloanțele.

— La spital, a răspuns Fatima.

— E doctor?

— Nu.

A privit-o fără nici o jenă.

— Vrem să ştim dacă aveți muniție sau vreun bărbat care să lupte, a spus el cu accent, iar Fatima a bănuit că e din Galileea de Nord. Peste umărul ei, bărbatul a aruncat o privire în încăperea unde femeile stăteau neclintite pe scaune şi pe canapea, toate acoperite cu văl, în afară de Um Taher.

— Cea de-acolo e evreică? a întrebat rebelul.

— Nu, a răspuns Fatima, e bunica soțului meu.

Bărbatul s-a încruntat.

— Aşa, s-a răstit el, şi bărbații?

— E doar tata, a răspuns Fatima. Dar e prea bătrân.

— Şi feciorii?

— Băieții mei au doisprezece şi zece ani.

— Fraţi?

— Fratele meu s-a înrolat deja în luptă. E Burhan Hammad, poate-l cunoaşteţi.

— Nu, nu-l ştiu, a răspuns omul.

Atitudinea lui militărоasă s-a înmuiat, ca şi cum ar fi căzut pe gânduri, şi a lăsat capul într-o parte. După o clipă, Fatima şi-a dat seama că asculta cu atenţie. Apoi omul s-a răsucit şi a strigat către cineva de afară:

— Nu-i nimeni aici.

Bărbatul s-a întors spre Fatima şi a ridicat pumnul, arătându-i încheietura.

Ea a înclinat capul spunând:

— *Ala rasi*.[280]

— *Allah ma'ek Sitti*.[281]

— Noi am strâns bani, a spus Sahar când Fatima închidea uşa şi-şi scotea vălul de pe cap, pentru luptători.

— Bravo vouă, a spus Fatima. Mă-ngrijorează Ghada. Ştie cineva unde e?

La uşa s-au auzit noi bătăi.

— Dar nu pot să vină aşa, unul după altul!

— Poate e fiica ta, a spus Sahar.

Şi, în timp ce-şi punea vălul la loc, a auzit-o pe mama ei întrebând:

— Şi cum te mai simţi, Um Taher?

— Ei, eu sunt mereu pe moarte!

---

[280] „Fac orice pentru tine." (arabă).

[281] „Allah să te ajute." (arabă).

— Lasă, c-o să trăieşti mai mult decât noi toate! a spus Widad râzând sec.

La uşă era alt rebel. Primul rămăsese acolo, totuşi, mai jos cu câteva trepte, şi cum al doilea era mai scund, capetele lor apăreau la aceeaşi înălțime.

— *Sitti*, trebuie să intru să arunc o privire, a spus al doilea rebel.

Avea o voce aspră, părul cărunt şi trupul vânjos, cu pete de soare pe frunte.

— Te rog, *tfadalu*, a încuviințat Fatima dându-se într-o parte.

— Numele?

— Intră şi el?

— El rămâne afară.

Când închidea uşa, l-a văzut pe primul rebel ridicându-şi poalele hainei şi întinzând o mână ca să se aşeze pe trepte.

— Numele? a întrebat al doilea rebel.

— Hammad.

— Profesia?

— Poftim? A... tatăl meu e cărturar şi judecător.

— La ce şcoală?

— Hanafi.

Bărbatul a încuviințat din cap, cu buza de jos răsfrântă.

— Măritată?

— Eu? Da.

— Numele?

— Kamal.

— Profesia?

— Proprietar... proprietar de magazin de haine.

— Dar e închis acum, sigur, e grevă.

— Da, sigur.

— Şi soţul dumneavoastră e aici?

— Nu.

A aşteptat-o să continue.

— E în spital. Şi-a rupt piciorul.

— A, în luptă...

— Cam aşa ceva.

— Bine, trebuie să arunc o privire.

Şi s-a îndreptat spre cele trei femei aşezate pe scaune. Sahar a început să-şi mângâie pântecul demonstrativ.

— Vă rog să aşteptaţi puţin, domnule, a spus repede Fatima. Trebuie să-i anunţ pe copii.

Din capul scării, a auzit-o pe mama ei oferindu-i bărbatului o cafea, şi răspunsul lui:

— De fapt, doamnă, mi-e foarte foame. Alergăm de ceasuri întregi. Dac-aveţi măcar o bucată de pâine sau...

Fatima s-a dus mai întâi în camera băieţilor. Taher citea în pat, întins pe-o parte. Khaled stătea pe podea şi scria cifre într-un caiet, cu un creion bont.

— A venit cineva care trebuie să caute prin casă. Aranjaţi-vă şi faceţi ordine.

— Cine e, Mama? a întrebat Khaled.

Ea s-a uitat la fiul ei şi i-a răspuns şoväind:

— Un rebel.

Khaled a rămas cu gura căscată, apoi a dat să zâmbească.

— Nu te emoționa. Voi doi rămâneți aici. Şi stați foarte, foarte liniştiți.

Camera fetelor era vizavi.

— Massarra, unde e Ghada?

— Sunt aici, Mama.

Ghada stătea pe pervazul ferestrei, cu brațele în jurul genunchilor.

— Unde Dumnezeu ai fost?

— A fost aici, a zis Massarra.

Dar nu mai avea timp de întrebări.

— Nişte oameni o să cerceteze casa, i-a spus ea Massarei pe un ton serios. Trebuie să mă ajutați. Trebuie să tăceți din gură.

Massarra a încuviințat din cap zeloasă.

Uşa biroului lui Hagi Nimr s-a deschis cu un scârțâit şi Fatima l-a văzut pe tatăl ei aplecat peste masa de lucru. Mâna dreaptă îi era răsucită de la încheietură asemenea unui animal adormit, gura, deschisă, cu salivă uscată adunată în colțurile buzelor. Gazul din lampa de lângă carte era pe sfârşite şi flacăra pălise.

— Baba, l-a chemat ea în şoaptă.

El a scâncit şi capul i-a căzut într-o parte.

— Baba!

El a ridicat din sprâncene.

— *Habibti*, dorm.

— Ştiu, iartă-mă. Dar jos sunt doi rebeli. Vor să cerceteze casa. Avem ceva bani? Sau... arme?

A urmat o tăcere, apoi el s-a îndreptat pe scaun şi a clipit trezindu-se.

— Avem o puşcă nemţească. În dulapul din bucătărie. Dar e veche, a spus mijind ochii spre ea de parcă l-ar fi orbit o lumină puternică. Are cel puţin douăzeci de ani.

— Vrei să vii jos, Baba? Suntem doar femei acasă.

El s-a întors într-o parte pe scaun şi a închis din nou ochii.

— Spune-le că dorm.

Jos, amândoi rebelii erau aşezaţi pe canapea. Widad le adusese o tavă de argint cu cafea, o farfurie cu biscuiţi şi alta cu pâine cu *za'atar*. Văzând-o pe Fatima, primul rebel a spus pe un ton oarecum spăsit:

— O să mâncăm mai întâi...

— *Sahtayn*, a spus Fatima, care era gata să adauge: *Bon appétit*, aşa cum obişnuiau în casă din pricina lui Midhat, dar s-a oprit la timp.

— De unde sunteţi? a întrebat Sahar.

— Eu sunt din Sha'b, din Galileea, a spus primul luptător, rupând cu dinţii o bucată de pâine cu un gest pentru care părea să aibă nevoie de tot trupul.

Widad a împins farfuria cu ulei de măsline mai aproape de el.

— De la Tayiba, a spus al doilea, cel mai scund, şi a adăugat şovăind: de lângă Tulkarem.

S-a auzit un sunet de paşi şi fiii Fatimei şi-au făcut apariția în prag, în spatele ei. Khaled îşi pusese o jachetă de tweed, cu mânecile prea scurte pentru el. Taher purta *tarbush*-ul şi ținea o carte în mână. Fatima a închis ochii exasperată.

— Cum vă numiți? a întrebat Khaled ridicându-se în vârful picioarelor.

Rebelii au rămas cu ochii la el. Khaled le-a susținut privirea cu jind, dar Taher – a observat Fatima – părea cam tulburat. Îşi ținea cartea strâns la piept şi avea dinții încleştați.

— Eu sunt Abu Raja, a spus cel înalt din Sha'b, întorcându-se spre tovarăşul lui.

Cel mai scund, din Tayiba, a ridicat din umeri şi a scuturat din cap. A dus iute ceaşca la buze şi a golit-o dintr-o singură înghițitură.

— Sunteți Aref Abd al-Razzaq? a întrebat Khaled.

— Nu, a spus cel scund. Dar Aref e vărul meu. Unde ai auzit de el?

Khaled a zâmbit mândru.

— Toată lumea ştie despre el...

— Bine, bine..., i-a grăbit Fatima, hai să terminăm cu asta. Băieți, duceți-vă sus. Acum!

Taher l-a apucat pe Khaled de cot. Fatima a aşteptat să le audă paşii îndepărtându-se pe palier, după care s-a adresat încet vărului scund al lui Aref.

— Avem o puşcă în casă. E jos, în bucătărie. Vreți să mergeți s-o vedeți sau s-o aduc aici?

Uitându-se în jur, a surprins privirea consternată a lui Um Taher, care a nedumerit-o.

— Mă duc *eu* s-o aduc, a spus Widad. Mă scuzați, vă rog.

Au aşteptat cu toții în tăcere. Lumina ce pătrundea pe fereastra de deasupra uşii era din ce în ce mai slabă. Sahar s-a întristat şi a lăsat privirea în pământ. Fatima s-a gândit o clipă să-i roage pe oamenii aceia să le lase în pace, dar a simțit o amorțeală înghețată în picioare. De ce nu le cerea pur şi simplu? De bună seamă că nu erau atât de neomenoşi încât s-o refuze. Dimpotrivă, ei luptau în numele lor, ceea ce savanții islamici şi politicienii nu izbutiseră. Unde era tatăl ei? Dormea sus. Dar soțul ei? Nu pusese mâna pe vreo armă în viața lui. Iar Hani era într-un lagăr de detenție. Da, Wasfi şi Jamil şi ceilalți dădeau o mână de ajutor, şi multe soții ale unor oameni de vază țineau discursuri la proteste, dar cei mai mulți dintre vitejii înarmați erau țărani.

Simțea c-o apucă durerea de cap. Iat-o pe Sahar, gravidă şi istovită, înfăşurată în vălul împotriva căruia luptase atâta. Înțelepciunea aceasta tradițională impusă de rebeli, cântecele pe care lustragiii le cântau despre stricatele care purtau haine occidentale, toate aduceau a răzbunare, una deghizată în credință aprigă. Dar era oare un preț prea scump pentru libertate? L-a privit pe vărul lui Aref, care stătea cel mai aproape de ea. Şedea cu degetele împletite, cu ochii în pământ. Fatima a tras aer în piept şi a simțit un miros acru. Probabil mirosul trupului lui.

Spre deosebire de Sahar, Um Taher părea neobişnuit de vigilentă. Îşi ţuguia buzele cu o expresie ce putea însemna şi aprobare, şi dezaprobare, cu mâinile împreunate, cu ochii ţintă la rebeli. De îndată ce vor pleca, Fatima avea s-o întrebe despre Midhat. Abu Raja cerceta încăperea, răsucindu-se să vadă pereţii decoraţi ici şi acolo, uşile închise, iar în gura căscată i se zărea limba sprijinită de dinţii din spate. Când privirea i-a căzut pe Fatima, bărbatul s-a ruşinat, i s-a părut ei. În cele din urmă s-au auzit tocurile lui Widad pe scări.

A intrat ducând solemn, în mâinile ridicate, arma înfăşurată într-o pânză de sac. Fatima i-a cedat scaunul, iar mama ei s-a aşezat ca să desfacă pânza, scoţând la iveală o puşcă atât de mare, încât Fatima a rămas uimită că nu dăduse peste ea niciodată în toată copilăria petrecută în casa aceea. Puşca avea o ţeavă lungă, argintie, un pat de lemn ros, iar după cum se încordau muşchii mamei sale, părea şi foarte grea. Un mic inel de alamă a scos un clinchet când Widad i-a înmânat-o vărului lui Aref Abd al-Razzaq. El a zgâlţâit-o cu greu.

— N-are nici un glonţ?

— Nu, din păcate, a spus Widad.

Dar Abu Raja, cel mai blând, a apucat puşca cu încredere, cercetându-i ţeava şi verificându-i ţinta. I-a aruncat o privire tovarăşului său, greu de înţeles pentru ceilalţi.

Mult aşteptata inspecţie a casei a fost superficială. Gustarea oferită şi puşca păreau să fi îmblânzit purtarea

rebelilor şi ei pomeneau cu părere de rău despre celelalte case pe care le mai aveau de percheziționat, adăugând că vor – desigur – să le lase în pace pe doamne. Vărul lui Aref a fost primul care a ieşit, iar Abu Raja şi-a adus aminte s-o întrebe pe Sahar:

— Dar bărbatul dumneavoastră unde e?

— La Sarafand, a răspuns Sahar.

— Cum îl cheamă? a întrebat el plecând capul într-o parte.

— Hani Murad.

— *Bismillah*, a exclamat Abu Raja, iar tovarăşul lui a intrat din nou uimit în casă. De ce n-ați spus aşa? Hani Murad! *Ya Allah*, soțul dumneavoastră e un om mare, un om *foarte* mare!

Fatima şi-a încleştat degetele pe clanța uşii.

— Mulțumesc, a spus Sahar.

— Şi dânsa e gravidă, a adăugat Fatima.

— *Mashallah*, a spus vărul lui Aref luând poziție de drepți şi făcând o plecăciune cu mâna pe piept. *Allah yikhaleeki, ya Sitti. Allah yikhaleeki.*

Fatima i-a privit pe rebeli cum se strecurau afară în întuneric. Au traversat terasa în vârful picioarelor şi au coborât treptele până în stradă.

Femeile şi-au scos vălurile în tăcere. Widad a condus-o pe Um Taher sus, în camera de oaspeți, iar Fatima a rămas cu ochii în urma lor, toată dorința ei de mângâiere izbindu-se de spinarea încovoiată a lui Um Taher.

— Cum te simți? a întrebat-o pe Sahar. Ai nevoie de ceva? Trebuie să rămâi aici, o să dormi în patul meu.

Sahar s-a încruntat şi a răspuns:

— Mulțumesc. Aş vrea un pahar cu apă, dacă se poate. Vin cu tine.

— Nu, nu, rămâi aici. Ai mâncat?

— Destul.

În bucătărie, Fatima a lăsat robinetul deschis mai mult decât ar fi fost nevoie. S-a apucat de marginea rece a chiuvetei, iar atingerea a înfiorat-o. Porțelanul din jurul scurgerii era brăzdat de zgârieturi prelungi şi un rest ca o ață verzuie orna scurgerea. Auzind paşi în spatele ei, s-a ridicat iute şi a umplut paharul cu apă.

— Ar trebui să te odihneşti, a spus ea, după care a constatat surprinsă: A, Teta!

— *Habibti*, a început Um Taher intrând şchiopătat în lumina ce intra pe fereastră.

Încordarea de mai devreme îi dispăruse de pe chip, obrajii îi erau căzuți şi ochii îi străluceau.

— Trebuie să-ți spun, a urmat ea fără suflu, trebuie să-l aducem înapoi la Nablus. Trebuie să-l aducem înapoi...

— Stai, stai, stai jos...

Lui Teta îi tremurau mâinile.

— A spus c-a omorât pe cineva.

— Poftim?

— Nu-ți face griji, a urmat Teta zâmbind îngăduitor. N-a omorât pe nimeni, de fapt.

Apoi obrajii i-au căzut la loc şi i-a pierit zâmbetul.

— E doar nebun.

— De unde ştii?

— Crede-mă, ştiu!

— Pe cine a omorât... sau zice că a omorât?

— Nu e un ucigaş, a repetat ea cu acelaşi zâmbet, de parcă Fatima ar fi născocit ideea asta. Idiot poate că e, dar nu ucigaş. Oricum, trebuie să-l scoatem de acolo.

Privirea Fatimei a alunecat de la chipul lui Um Taher la mâinile ei aşezate pe masă, puternice, abile, ca şi cum cutele pielii ar fi fost doar o mânuşă pe care şi-o trăsese peste ele.

— Şi cum o să-l scoatem de-acolo? a şoptit Fatima ridicând din nou ochii spre faţa ei.

— Da' de ce trebuie să fac mereu lucrurile astea singură? a răsunat vocea bunicii, subţiindu-se într-un geamăt. Tu de ce n-ai venit cu mine, Mama? a întrebat ea deschizându-şi palmele.

— Îmi pare rău, a spus Fatima, copiii...

— Puteai să laşi copiii cu mama ta! Urăsc locul ăla, urăsc.... de ce-o fi crezut Hani că e o idee bună, de ce? Doar ştim că orice fac englezoii nu e bine, nu iese nimic bun din mâna lor. Tâmpiţi!

A continuat să bombăne până când a văzut ochii Fatimei şi crisparea i-a dispărut de pe chip.

— Nu mai plânge, a repezit-o ea, dacă aş fi ştiut c-o să plângi, nu ţi-aş mai fi spus.

Fatima s-a împleticit, apoi i-a răspuns tăios:

— Um Taher, ți-am spus că-mi pare rău. O să vin data viitoare, dacă asta vrei. Dar acum mă aşteaptă Sahar sus să-i duc apă. Te rog să mă scuzi.

— Ei, du-te, a spus Um Taher fluturând din mână.

Sus, Sahar adormise. Degetele împreunate sub pântec i se desfăcuseră şi părul despletit i se întinsese pe spătarul scaunului. Până când să-i aducă Fatima o pătură, s-a îndreptat de spate.

— Ah, mulțumesc.

— N-ai pentru ce, a spus Fatima în timp ce punea paharul jos şi a şovăit când Sahar îl ridica. Bărbatul tău ți-a spus ceva? a urmat ea, auzindu-şi vorbele de parcă ar fi fost rostite de altcineva. Despre soțul meu? Despre ce s-a întâmplat?

Dacă nu se înşela, Sahar tresărise. Dar o clipă mai târziu, tulburarea ei a părut mai degrabă fizică decât sufletească, având în vedere lăcomia cu care a băut apa, fiindcă apucase paharul cu amândouă mâinile, aşa cum făcea uneori Ghada. Sahar a terminat de băut şi s-a încruntat.

— La ce anume te referi?

— La orice, a spus Fatima cu o uşurință prefăcută. Cu o mână se sprijinea de spătarul scaunului, iar cu cealaltă gesticula la întâmplare. Orice ți-ai putea aminti.

— Îmi pare rău. Îmi închipui că trebuie să-ți fie foarte greu.

Fatima a zâmbit îndârjită.

— Sigur că mi-e greu. Sunt convinsă că-ți dai seama. Sigur e evident.

— Ba nu, te descurci foarte bine. Doar că mi-am închipuit că trebuie să-ți fie greu. Mie mi-e greu... şi-am...

— O am pe mama şi pe bunica lui, a urmat ea strâmbându-se. De fapt, sunt asaltată de atâtea mame.

Sahar a zâmbit, iar Fatima şi-a amintit, îmbujorându-se, că mama lui Sahar murise de curând. A rupt tăcerea spunând pe neaşteptate:

— *Allah yirhamha!*

Dar asta nu i-a răcorit fruntea înfierbântată. Deşi Sahar n-a dat vreun semn că băgase de seamă şi zâmbea încă, Fatima s-a minunat din nou cum de putea să încalce ea însăşi bunele maniere.

— Dar magazinul cum e? a întrebat Sahar. Ce s-a mai întâmplat după incendiu? Trebuie să fi fost o pagubă serioasă!

— Eli... Îl ştii pe Eli? A trecut pe-aici alaltăieri. Sunt aproape gata cu reparațiile, dar țesăturile... miros prea rău. Trebuie să le arunce. Nu c-ar avea vreo importanță. Oricum nu pot să deschidă magazinul acum.

În încordarea gâtului şi a umerilor ei, Fatima a recunoscut umbra ticurilor mamei sale. Acea nerăbdare exagerată. S-a străduit să se adune şi şi-a luat o înfățişare indiferentă.

— E greu, a spus Sahar înțelegătoare.

— Nu mă plâng. Asta e mai important. Cu toții facem sacrificii pentru țelul mai mare...

— Da, aşa e!

Fatima a tăcut.

— Ar trebui să te duc la culcare.

— Era vorba de o scrisoare, a început Sahar.

Fatimei i-a trebuit un moment să înțeleagă la ce se referă.

— De la cine?

— De la o femeie. De mai demult.

Ecoul vorbelor ei plutea în aer. Fatima se uita în gol. A simțit doar o înțepătură de ac în carnea moale dintre coaste. Ca de la depărtare, s-a auzit întrebând:

— Era din Franța?

— Scrisoarea era în limba franceză, a spus Sahar încuviințând din cap. Eu n-am citit-o, doar Hani...

— Nu vreau să ştiu, a spus ea în şoaptă.

O cuprinsese sfârşeala. A închis ochii şi l-a văzut pe Midhat întins în patul de spital. Sigur că mai fuseseră şi alte femei. O durea în piept.

Dar în clipa următoare, gândul la Midhat i-a fost alungat de faptul că femeia aceea gravidă se afla în fața ei. A întors privirea spre Sahar, tolănită ca un animal regal pe fotoliu. De ce se hotărâse Sahar să-i spună asta? Ce motiv avea? În minte i se desfăşurau tot felul de planuri şirete: Sahar încerca s-o învrăjbească, să-i strice căsnicia, pentru că propriul ei soț era deținut. Era singură, iar singurătatea le înrăieşte pe femei. Îşi ținea capul într-o parte, cu ochii încă ațintiți la Fatima, cu fruntea încruntată. Ştia că ar trebui s-o conducă sus, la culcare, dar nu se putea mişca.

A simțit un val ridicându-i-se în suflet şi apoi înghețând. Se întunecase, trebuiau aprinse lămpile. Mâna ei plină de inele, sprijinită de spătarul scaunului, era lipsită de culoare.

— Mama, s-a auzit o voce.

Era Masarra, cu un picior pe ultima treaptă a scării şi cu altul în urmă.

— Ne e foame.

— Cum adică vă e foame?

— N-am mâncat.

A urmărit privirea fetei spre tava de argint de pe măsuță, cu ceştile goale, resturile de pâine, farfuria cu ulei şi *za'atar*, farfuria cu biscuiți cu smochine. Ghada a apărut şi ea pe scară, în spatele surorii sale, şi a strigat cât o ținea gura:

— Mama, mi-e foame!

Din gura Fatimei a țâşnit un strigăt.

— ATUNCI DU-TE ŞI FĂ-ȚI CEVA DE MÂNCARE!

Massarra nu s-a clintit. I-a aruncat mamei o privire pătrunzătoare, doar buzele i-au tremurat uşor.

— Nu mai eşti mică, a spus Fatima.

— Ştiu, a răspuns Massarra.

Fatima a întins mâna şi a plesnit-o peste față. În spatele ei, Sahar a icnit. De pe scări, Ghada părea deodată foarte mică şi palidă. Fața Massarrei s-a înroşit peste tot, nu doar acolo unde se ivea încet urma degetelor Fatimei. În obraz i se zbătea un muşchi. S-a întors şi a spus:

— Hai, Ghada.

Ghada a şovăit. Apoi, luând mâna surorii ei, a coborât după ea pe scară.

Fatima a rămas cu spatele la Sahar, cu ochii spre locul unde stătuseră fetele.

— Îmi pare rău dacă te-am tulburat, a spus Sahar. Am crezut că e bine să-ţi spun adevărul.

Chipul Fatimei a început să se schimonosească. Nu se mai putea stăpâni, s-a întors pe jumătate, sperând să se ascundă în umbră. O bubuitură sacadată o izbea în piept.

— Trebuie să te odihneşti a murmurat ea. Hai să te duc... în camera ta.

7

Prin cătarea puştii, Jamil vedea deschizându-se uşa din spate a Clubului Sportiv. A tras aer în piept, apoi şi-a golit plămânii, dezumflându-se sprijinit de patul armei. Inima i-a bătut cu putere. Placajul de lemn al uşii a intrat încet în umbră. Cu degetul pe trăgaci, ţintea dunga întunecată din cadru care se tot lărgea. Uşa s-a oprit. Apoi, cu aceeaşi încetineală controlată, placajul a revenit în bătaia soarelui. Împinsă în cele din urmă, uşa de lemn s-a zgâlţâit uşor. Jamil a ridicat degetul. Lângă el, Basil Murad a oftat.

Se aflau în dormitorul de la etajul al doilea al unei case ce aparţinea familiei Karak, la două străzi de Clubul Sportiv. Madame Karak lipise paturile de pereţii de pe care scosese oglinda şi câteva tablouri. Lui Jamil nu i-a picat bine acest ultim gest şi a pufnit dispreţuitor când Madame

a ieşit grăbită din cameră cu braţele pline şi cu ochii plecaţi, promiţând că le va aduce micul dejun.

Îşi scosese haina şi se întinsese pe podea în faţa uşilor duble deschise ale balconului. Faldurile cadrilate ale legătoarei de cap îi atârnau pe umeri, iar ţeava puştii era vârâtă printre ornamentele cele mai de jos ale balustradei balconului. Se sprijinea cu coatele de un sac de nisip furat de la poştă. În ciuda instrucţiunilor lui Madame, Basil stătea pe burtă pe patul de lângă fereastra batantă, pe care o deschisese doar cât să-i încapă ţeava puştii. Între ei, pe podea, se afla o farfurie cu smochine tăiate în sferturi.

Asta se întâmpla în iunie 1936: în a treia lună de grevă generală. Era o dimineaţă înnorată, străzile erau pustii. Cu o săptămână în urmă, auziseră că englezii bombardaseră centrul vechi al oraşului Jaffa, care – cu străduţele sale întortocheate, cu puzderia de curţi interioare şi ieşiri prin spate – era înţesat de rebeli şi imposibil de ocupat. Înainte de bombardament, în aer fluturaseră anunţuri de evacuare, în care demolările erau prezentate drept „măsuri de îmbunătăţire”. După primele explozii, s-a deschis un drum lat de zece metri între staţia de poliţie Ajami şi ţărmul mării. Comitetul de Grevă din Jaffa a anunţat că paguba era mai mare decât dacă ar fi fost un cutremur.

La Nablus, englezii ocupaseră tribunalul şaria şi Clubul Sportiv. Acesta din urmă, spre a cărui uşă din spate îşi îndrepta acum Jamil puşca, fusese sediul Comitetului de Grevă din Nablus. Din fericire nu rămăseseră înăuntru nici documente şi nici arme. De fapt, mişcarea de rezistenţă era

atât de descentralizată, încât nu exista nici un fel de listă a membrilor comitetului, aproape totul se transmitea din gură în gură. Aşa că victoria englezilor n-a lovit prea tare mişcarea, dar a fost o insultă şi a dăunat stării de spirit a luptătorilor. Iar comitetul era acum nevoit să se întrunească în sala dezafectată a cinematografului.

— Pe acoperiş, a spus Basil.

Jamil a întors privirea, orbit de lumina cerului gol. Din pat, Basil îşi sprijinea cu o mână puşca, iar cu cealaltă ținea la ochi un binoclu ce se lovea uşor de ochelari.

— Ce-i acolo?

— Mitraliere.

Jamil a ridicat capul şi a mijit ochii spre acoperişul plat al clubului. Profilate pe cer, gurile negre a două mitraliere se îndreptau spre el. Nu a spus nimic. S-a aplecat din nou spre puşcă şi a privit țintă la uşă. Basil a întins mâna să ia o bucată de smochină.

— Ei cred că primim ajutor de la italieni, a spus el azvârlind codița smochinei. Am auzit de la Issa, la poliție, a urmat închizând un ochi şi ochind cu celălalt prin cătarea carabinei. De la mama lui Issa, de fapt.

Uşa din spate a Clubului Sportiv s-a deschis cu forță. Jamil a tras aer în piept şi l-a dat iute afară, strângând mâna pe țeava puştii.

— Stai, a spus Basil.

— Ce e?

— Pe acoperiş.

În prag a apărut un polițist. Uniformă completă: coif, arma pregătită, pantaloni scurți din care ieşeau picioare dezgolite, cu moletiere la glezne. S-a repezit să deschidă portiera unei maşini militare parcate la câțiva metri. A pus un picior înăuntru, apoi şi pe celălalt, a trântit portiera de s-a auzit până departe. A turat motorul cu zgomot.

— Rahat! a exclamat Jamil, întorcându-se cu palma desfăcută. De ce m-ai oprit?

— Pe acoperiş, a repetat Basil. E cineva acolo.

Jamil şi-a îndreptat puşca în sus şi a privit de-a lungul țevii spre gurile mitralierelor. Spațiul dintre țeava celei mai apropiate mitraliere şi acoperiş s-a întunecat brusc şi curbura neagră a armei s-a îngroşat uşor în partea de sus. Era umbra unei siluete. Fără să se mai gândească, Jamil a țintit şi a apăsat pe trăgaci. Puşca a pocnit.

— Ei, a strigat Basil. Ce faci?

Un strigăt: un trup a căzut peste armă, ieşind la iveală. Jamil a tras încărcătorul înainte şi înapoi şi cartuşul a căzut pe pardoseală. Apoi a țintit din nou.

— *Uite* ce fac!

— Mamă! a zis Basil uitându-se prin binoclu. A fost perfect.

Mâna celui lovit atârna. Cele cinci degete albe, pe care le vedea şi Jamil cu ochiul liber, nu se clinteau. Dar altceva se mişca pe acoperişul clubului. Se deplasa de-a lungul marginii, ca o prelungire maronie a pietrei. Brațul unui soldat în uniformă. Jamil a ochit şi a tras.

— Opreşte-te! a şuierat Basil.

— L-am nimerit?

Jamil a apucat binoclul, trăgându-l pe Basil spre el din pricina curelei prinse la gâtul lui, şi l-a îndreptat spre locul unde se aflase mâna celui de-al doilea soldat. Picături roşii se prelingeau pe piatră. Inima i-a sărit din piept: nu se vedea nici mâna celui mort, nici ce a camaradului său. Da, fusese o nesăbuinţă.

Basil s-a ghemuit la perete, atent să nu atingă aşternutul cu cizmele. Pungile de sub ochi îi aruncau umbre întunecate pe chip, dublate de ochelari.

Un zgomot puternic din hol l-a făcut să sară în picioare. Jamil şi-a pus puşca pe umăr. Uşa s-a deschis.

— Bravo, *ya shabab*[282], a exclamat Madame.

Fără să ia în seamă puşca, s-a aplecat să aşeze o tavă între ei. Două pahare gălbui cu ceai de mentă, o grămăjoară de pâine caldă şi o farfurie cu brânză. Şi-a şters apoi palmele pe şorţ şi a întrebat şovăind:

— Cât mai trebuie să rămâneţi aici?

— Jumătate de oră, a spus Jamil luând paharul cu ceai. Poate o oră.

— Mulţumim mult, Madame, a zis Basil. Chiar aşa, Domnul să vă aibă în pază.

— N-ai pentru ce. *Sahtayn.*

Basil şi-a şters ochelarii pe cămaşă şi a rupt o bucată de pâine.

---

[282] „Tinerilor” (arabă).

Jamil şi Basil se considerau o combinație între oraş şi sat, între locuitorii din Nablus şi felahi, între grevişti şi rebeli. Unele articole de ziar arătau că, în vreme ce nesupunerile civice pe care le implica greva generală înfățişau lupta urbană, revoltele armate înfățişau lupta rurală, deosebirea dintre ele fiind în acelaşi timp inevitabilă şi lamentabilă. Jamil era hotărât să îndrepte această prejudecată. Mulți tineri din familiile nobile se înrolaseră şi, la Nablus, tot mai mulți urmau zilnic această cale. Desigur, majoritatea bătăliilor importante se purtau încă în munți, dar asta era o chestiune care ținea de tipul de teren, de avantajele lor de oameni sprinteni care cunoşteau relieful, în care englezii bâjbâiau cu cizmele şi hărțile lor incorecte. Până săptămâna trecută nu fusese Jaffa – oraşul acela cu străduțe întortocheate – fortăreața rebelilor? Era o chestiune care ținea de teren: locul unde englezii nu puteau pătrunde. Aşa că... l-au bombardat. Printre cei bogați apăruse, desigur, şi o reținere, un fel de ranchiună fiindcă erau comandați de țărani, care începeau să-i amenințe pe moşieri şi pe negustori cu calomnierea şi vătămarea proprietății dacă nu le dădeau fondurile pe care doar cu o lună în urmă aceştia le donaseră plini de mândrie. Măcar de-ar fi *fost* ajutați de italieni: ajunseseră la fundul sacului, rezervele de grâne se împuținaseră ducând la înfometarea oraşului Nablus. Dar cum armata făcuse această incursiune, orăşenii nu se mai aşteptau la nici o salvare. Drumurile din oraş erau pline de cuie şi cioburi care să spargă cauciucurile englezilor. Pe sub

arcadele din centrul vechi, oamenii stăteau la pândă cu mâna pe tocul armelor. Aşa că aceşti doi bărbaţi nu erau singurii care trăgeau de la ferestrele aflate la etaj.

Jamil şi Basil se numărau, alături de alte personalităţi de vază, printre primii membri ai Comitetului de Grevă din Nablus. Ajutau încă şi la coordonarea comitetelor din alte oraşe şi a celor auxiliare care împărţeau grâu, orez şi zahăr în Nablus, care dădeau bani săracilor, împiedicau falimentul, supravegheau exceptările de la grevă – ceea ce includea cafenelele, care se deschideau seara ca oamenii să-şi împărtăşească veştile, şi farmaciile, deschise pe rând în aşa fel încât să fie câte una disponibilă la fiecare douăzeci şi patru de ore. Dar purtau şi arme. Jamil Kamal şi Basil Murad erau şi *thuwwari*. Aceasta era cea de-a treia operaţiune de tragere a lor, întreprinsă din proprie iniţiativă. Printre tacticile pe care le învăţaseră de la veteranii aceia care veneau în valuri din Siria, Iordania şi Liban, cea mai importantă era: după ce tragi, rămâi neclintit. Ei se uită după mişcări. Jamil riscase foarte tare trăgând de două ori.

Basil a pus nişte brânză într-o jumătate de chiflă şi şi-a reluat pânda la fereastră, uitându-se prin binoclu.

— A fost o prostie.

Jamil a dat ochii peste cap. Îl dureau, i-a închis.

— *Ya'tik al-afieh.*

— *Allah ya'afik.*[283]

---

[283] „Să-ţi dea sănătate."

A sorbit din ceaiul care se răcise. Nu-i era foame. Se trezise mai devreme decât trebuia şi, dând drumul la robinet pe întuneric să-şi dea cu apă pe față, o trezise pe mama lui, care se strecurase în bucătărie şi-l certase că nu dormea suficient.

— Am dormit buştean, mamă, a spus el.

Dar ea avea dreptate. Îşi îndeplinea datoria de-a face legătura între conducerea oraşului şi cea a rebelilor cu atâta ardoare, preluând sarcini pe care le putea delega, încât, deşi seara cădea răpus de oboseală, dimineața sărea din somn ca ars, tulburat de spectrul victoriei. Când nu complota cu Basil, vorbea la telefon cu conducătorii din Ierusalim sau cu luptătorii din Siria, ținând evidența victoriilor şi a pierderilor şi urmărind transportul de arme peste Iordan, unde patrulele arabe erau mituite cu haşiş adus cu cămilele din Latakia. El nu era o persoană publică. Nu era ca Hani Murad. Se considera o undă nevăzută, un executant, dar şi o legătură, o punte între luptător şi luptător.

De când dăduse prima dată cu ochii de moarte în timpul revoltei de la Nebi Musa, cu şaisprezece ani în urmă, Jamil tânjise *să acționeze*. Cele două cadavre murdare îi stăruiau în minte. Momentul când ridicase trupul greu al arabului mort şi sângele lui cald îi înmuiase haina fusese unul decisiv, care-l transfigurase. În lunile următoare, această experiență îi transformase simțul de răspundere treptat, cu

---

„Allah să-ți dea sănătate” (arabă).

o forță uriașă. Iar acum luaseră sfârşit, în fine, contemplarea, suferința, dezbaterile din adunări şi redactarea memorandumurilor. Îşi simțea brațele pulsând de sânge, stomacul oțelit. Se dăruia într-atât misiunii sale, încât încordările trupului deveniseră o expresie a luptei: energia din picioare era energie arabă, hotărârea minții sale era totuna cu hotărârea celor din Nablus, slăbiciunea gleznelor sale era slăbiciunea palestiniană, durerea din oase era durere palestiniană. Ştirile despre actele de violență ale englezilor îl loveau din plin şi îi stârneau furia. În minte îi stăruiau imagini: polițiştii biciuind fundurile goale ale studenților protestatari în fața biroului primarului. Sătence percheziționate la marginea drumului pentru arme, tratate cu gesturi obscene. Demolarea unei case, familia, cu calabalâcul strâns lângă soldații de pe dâmb, nevoită să vadă cum îi explodează căminul. Îşi ațâța cu grijă flacăra furiei: dacă o alimenta fără încetare, îi dădea forță, dar nu era de folos nimănui dacă-şi dădea el însuşi foc. Supărarea lui pe Basil legată de al doilea glonț arăta de fapt că se supărase pe sine pentru că nu-şi permitea să se pripească. S-a aplecat smerit deasupra ceaiului şi s-a forțat să mănânce puțină pâine. Recunoscător, stomacul i s-a relaxat.

Retragerea era plănuită dinainte. După ce au mâncat, s-au spălat pe mâini în baia familiei Karak, şi-au atârnat armele de umăr şi au ieşit pe uşa bucătăriei în curtea interioară adăpostită. Cu o sclipire argintie, un braț de fată a deschis o fereastră la etaj. I-a privit cum se strecoară în

tunelul de sub casă, unde îi aştepta o uşă lăsată înadins întredeschisă. Aşteptându-i în vestibul, proprietarul s-a înclinat în timp ce ei i-au traversat grăbiți salonul. Basil i-a condus pe o scară din spatele casei. În capul scării, printr-o fereastră deschisă, au auzit zarva făcută de o patrulă de poliție. Basil s-a lipit de perete, dar Jamil şi-a coborât arma de pe umăr şi s-a dus să vadă ce se întâmplă. Trei maşini au trecut în grabă, iar lumina soarelui s-a răsfrânt în geamuri.

— Se duc în direcția greşită, a spus el.

— Puteți să lăsați alea aici, s-a auzit o voce de femeie.

Jamil a tresărit. O siluetă acoperită cu văl stătea în prag.

— Sub pat, a adăugat ea.

Basil şi-a dat jos arma de pe umăr şi Jamil i-a întins femeii amândouă puştile ținându-le de țevi.

— Mulțumesc, Khalto.

— O să le luăm diseară, a spus Basil.

— *Inshallah*, a răspuns femeia cu un aer obosit, ținând o puşcă în fiecare mână.

Scara exterioară i-a scos într-o alee dosnică, întunecată din pricina zidului înalt de piatră. La răspântie, Basil l-a cuprins pe Jamil pe după gât. Apoi s-a întors şi, gârbovit, s-a îndreptat spre casa fratelui său.

Jamil a apucat-o pe drumul cel mai scurt dinspre oraşul vechi şi a ajuns curând pe munte, având asupra sa, în vestă, doar vechiul pumnal. Vigilența începea să-i scadă. Se gândea la omul acela ca o umbră, fără chip până în clipa

morții, când trupul îi țâșnise înainte şi-i ieşiseră la iveală mâinile. Se străduia să-şi închipuie trăsăturile lui. O imagine oarecare a unui ofițer cu mustață sălbatică, viu, însemnat de moarte. Apoi i-a revenit în minte plăcerea propriu-zisă a împuşcăturii: să ochească, să tragă, să vadă mâna căzând. S-a înfiorat. A fost o împuşcătură excelentă.

În salonul mamei sale mirosea puternic a salvie prăjită.

— A, *habibi*, l-a întâmpinat ea ridicându-se de pe canapea. Khalto, *weinek?*[284]

— Ah, Mama, a rostit şi Um Taher ieşind din camera ei în timp ce-şi netezea reverele rochiei peste ridicăturile uriaşe ale sânilor. Ah, Khalti, a venit! *U Yalla habibi*, trebuie neapărat să stăm de vorbă. Abu Jamil?

— Lasă-l. Doarme!

Um Jamil i-a făcut semn din mână ca şi când ar fi spus: oricum nu ne e de folos. Apoi s-a întors către fiul ei cu o expresie avidă.

Jamil s-a trântit pe canapea. El era cel care informa familia despre mersul luptei dar, deşi ştia că e datoria lui să-i ajute explicându-le ce se petrece, sarcina asta îl vlăguia. Uneori se gândea la diferența dintre îndatoririle sale din afara casei, pe care – deşi erau mai complicate – le îndeplinea fără să se plângă, şi cele mai mici de acasă cărora le opunea rezistență de parcă ar fi avut în cap un muşchi ce funcționa într-o singură direcție atunci când

---

[284] „Mătuşă, unde eşti?” (arabă).

avea de-a face cu mama lui, direcția aceea fiind doar împotrivă.

— Trebuie să stăm de vorbă, a repetat Um Taher şi s-a aşezat în fața lui.

— *Mashi*[285], a spus Jamil.

— Despre Midhat, a adăugat mama lui.

— Am fost, a început Um Taher punându-şi mâinile pe genunchi şi oftând, am fost să-l văd la spital.

— Mmm, a mormăit Jamil.

— Şi nu mi-a plăcut deloc. Nu-mi place. *Habibi*, vrei să ne ajuți? Trebuie să-l scoatem de acolo.

— Nu ştiu cum aş putea să vă ajut.

— Avem nevoie, *ya'ni*, să fim mai mulți.

Mătuşa lui a început să se poarte într-un fel care-i era familiar, încruntându-şi sprâncenele albe şi mişcându-şi degetele în ritmul vorbelor pe care le rostea, aşa cum făcea ori de câte ori punea ceva la cale.

— Cu cât o să mergem acolo mai mulți din familie, cu atât o să-i facem să se simtă, *ya'ni*... O să mergem acolo cu două maşini, vine şi Fatima, şi taică-tău... Avem nevoie de cât mai mulți. Bărbați, mai ales. Avem nevoie să vii şi tu.

— Dar nu aşa merg lucrurile în locurile astea, Khalti, a protestat Jamil. Dacă ei cred că Midhat e periculos, n-o să-i dea drumul.

— Dar trebuie să încercăm, a insistat mama lui dând din cap viguros.

---

[285] „De acord" (arabă).

— N-ar fi trebuit să-l duceți acolo. Ar fi trebuit să-l lăsați la Fetele Ebal.

— Asta am zis şi eu, a adăugat Um Jamil. Am fi putut să chemăm un vraci, să încercăm altceva. E o combinație de lucruri, aşa am auzit, o combinație care te poate face să-ți pierzi mințile, care atrage duhul rău, a urmat ea strângând pumnul şi mişcând degetul mare dintr-o parte într-alta. Dragoste plus tristețe. Dragoste plus suferință. Suferință plus teamă. E o treabă matematică. Câte poate să ducă un om? Incendiul de la magazin a picat într-un moment nepotrivit... suferință plus...

— N-o să chemăm nici un vraci, s-a rățoit Um Taher iritată. Doar nu e posedat!

Lui Jamil i-a venit să zâmbească. Um Taher fusese întotdeauna cea mai superstițioasă din familie, dar acum mama lui părea s-o depăşească. Poate că asta era o fază prin care treceau femeile în drum spre uzură, o perioadă de bombăneală iscată de panică, în care se agățau de tot soiul de amulete şi de vechi ritualuri şi din care ieşeau în cele din urmă încărunțite, raționale şi resemnate.

— Ştiu, Jamil, a spus Um Taher, că nu e momentul potrivit acum. Tu ai alte lucruri pe cap. Dar gândeşte-te. E vărul tău. E fratele tău. Şi suferă acolo.

Gura i s-a căscat, şi-a acoperit fața cu palma şi şi-a înghițit vorbele.

— Ascultați, a spus Jamil apăsat, deşi habar n-avea ce să le spună.

— O să-l scoatem de acolo, a spus mama lui şi când o să se facă bine o să lupte şi el.

— Mamă, Midhat n-o să fie niciodată luptător.

Telefonul a sunat.

— Staţi puţin.

— Basil Murad vrea să vorbească cu Jamil Kamal, a anunţat operatoarea.

— Jamil, e pentru tine.

— Ah, *habibi*, s-a auzit vocea lui Basil. Trebuie să plecăm, pe drumul dintre Anabta şi Nur Shams. Eşti gata? Abd al-Rahim al Hagi Muhammad merge înainte. Munir s-a dus să adune armele.

Jamil a aruncat o privire spre mama şi mătuşa lui, care-l urmăreau.

— Ai treaba aia de care am vorbit?

— Da, englezii au chemat ajutoare... într-acolo mergeau patrulele alea.

— La Anabta?

— Acum puţin timp.

— Ne întâlnim la fratele tău acasă, a zis el închizând telefonul.

— Nu pleci, a spus mama lui.

— Unde să plec?

— La luptă. Nu pleci nicăieri.

— Mama, linişteşte-te!

— Dacă vrea să lupte, lasă-l să lupte! a spus Um Taher.

— Dar e fiul meu.

— Uite. Cât e ceasul acum? Unsprezece. O să fiu înapoi la cină. Promit. *Mashi?*

Mama lui a slobozit un geamăt şi şi-a frecat încheieturile degetelor unei mâini de palma celeilalte.

— Domnul să te ocrotească! Domnul să te țină, Domnul să te țină!

Jamil şi-a tras haina şi a ieşit din casă.

În general, evita cât putea să se gândească la Midhat. În ziua când îşi găsise vărul tremurând pe podea în biroul lui Wasfi, hohotise scurt în fața lui Hani. Dar nu-l vizitase pe Midhat la spitalul din Nablus, unde stătuse toată iarna, şi nici la cel din Bethlehem, unde fusese mutat cu o lună în urmă. Şi nici nu avea de gând să se ducă.

În ultimii zece ani, vorbiseră sporadic. Afla veşti despre vărul său mai ales de la Um Jamil şi Um Taher, precum şi de la Adel Jawhari şi de la alți militanți care-l ştiau şi, uneori, de la unii din oraş care nu-l cunoşteau pe Midhat, dar îi imitau apucăturile şi-l numeau „Parizianul” cu o afecțiune ce aluneca spre batjocură. „Mă duc la *banque*”, era o expresie pe care colegii lui Jamil o rosteau încă fluturând din mâna în care nu țineau puşca. Dar, chiar şi privind din afară, Jamil fusese mereu convins că Midhat se amuza făcând uz de această imagine. Aşa că nu se lăsa păcălit de glume, indiferent ce s-ar mai fi putut scoate pe socoteala „Parizianului”, era convins că Midhat îşi lua libertatea să joace rolul altei persoane în loc să fie el însuşi. Cu toate astea, pe măsură ce trecea timpul, Jamil a început să se enerveze şi să se ruşineze ori de câte ori era pomenit

numele vărului său. Afecțiunea plină de respect față de francezi a celor din Nablus se prefăcuse în răutate de îndată ce sirienii se revoltaseră împotriva mandatului francez. Toți ştiau că Franța era o forță imperială canceroasă care sugea forța arabilor. Să fii parizian la Nablus însemna să nu fii în pas cu vremurile, să fi rămas fidel vechii ordini coloniale în care supuşii îşi imitau stăpânii de parcă ar fi sperat ca între cusăturile vechilor lor veşminte să găsească urme ale puterii. Dar asta nu i se întâmpla şi lui Midhat, care părea mai degrabă că nu bagă de seamă semnificația ascunsă a costumelor sale şi care, cu siguranță, nu căuta să-şi sporească puterea sau să-şi dovedească superioritatea atunci când îşi îndesa meticulos un *mouchoir*[286] în buzunar şi spunea „Voulez-vous?", clipind când auzea vorbindu-se de politică, încuviințând uşor din cap şi văzându-şi mai departe de drum, îndrăgostit într-atât de modelul de pe o eşarfă, încât era în stare să cheltuiască o avere fără ştiința soției ca s-o comande din Europa.

După război, când Midhat se întorsese de la Paris, Jamil îşi amintea cât de energic era, cât de elegant îşi expunea părerile. Franța îl transformase într-un bărbat foarte diferit de elevul timid din copilăria lor. Multă lume din Nablus era de părere că Midhat ar fi putut să se apuce de politică, fiindcă vorbea cu atâta uşurință despre Faisal şi problema siriană. Midhat, politician! La nici un an de când se

---

[286] „Batistă" (fr.).

întorsese acasă, devenise atât de preocupat de sine, că tresărea când i se adresa cineva şi între ei apăruse o stânjeneală pe care nici unul nu se străduia s-o înlăture. O vreme, Jamil a continuat să tânjească după apropierea din tinerețea lor, până când s-a convins că între ei nu va mai putea renaşte acel gen de înțelegere. Despărțit de vărul lui în mijlocul mulțimii, ranchiuna lui Jamil s-a prefăcut în dispreț.

Începuse să asude în dogoarea soarelui. Într-un fel, era de la sine înțeles că Midhat se afla acum într-un spital de nebuni, în timp ce la Nablus era revoltă. Cum altfel ar fi suportat *al-Barisi* să poarte pantaloni peticiți? Ce s-ar fi ales de tăria acelui om dacă ar fi fost nevoit să se confrunte cu brațele schiloade ale nepoților şi nepoatelor sale, cu foamea şi oboseala din ochii tuturor? Mânia îl făcea să grăbească pasul peste măsură: aşa că şi-a domolit acest din urmă gând. Nu oricine putea să fie luptător. Când va ieşi din spital, Midhat se va descurca probabil la fel de bine ca majoritatea.

A intrat pe furiş în centrul vechi şi s-a lipit de un perete. Mânia cea mai periculoasă era cea împotriva impurității. Condamnarea spărgătorilor de grevă atinsese culmea în ultima vreme: cu o săptămână în urmă, nişte copii între opt şi paisprezece ani răniseră grav un negustor de legume lovindu-l cu pietre, după ce-i învinețiseră ochiul şi-i vărsaseră o găleată cu lături în cap. Ce crimă săvârşise omul acela? Era bănuit că *avusese de gând* să spargă greva. Comitetul înființa un fel de tribunale ale rebelilor în

care lumea putea să depună mărturie în fața publicului. Cu acest spectacol convingător sperau să-i determine pe acuzați să-şi declare adeziunea la cauză... Dar cel mai mult voiau să-i îmbuneze pe acuzatori şi să-i facă pe toți să se alăture luptei comune. Dacă nu acționau cu băgare de seamă, această mânie ar fi putut să-i ducă la pieire.

Jamil a cotit spre casa lui Munir Murad şi l-a văzut, în minte, pe Midhat pe jos, cu scrisoarea aceea în mână. A văzut privirea pustiită a vărului său. A simțit că-i revine vechea dragoste pe care şi-o înăbuşise şi care-i umezise ochii. Munir i-a deschis uşa.

— *Ta'al*, i-a strigat Basil din altă cameră.

Pe masa din sufragerie se aflau o traistă goală de pânză cu baiere de piele şi o cutiuță de lemn legată cu fire de cupru de două cilindre.

— N-am împachetat-o încă, a spus Basil.

Jamil a luat bomba cu amândouă mâinile. Cu o săptămână în urmă, un specialist de la Damasc îi ajutase s-o construiască în clădirea cinematografului cu piese pe care le adusese pe ascuns într-un cărucior de legume. Basil a ridicat clapa traistei, iar Jamil a băgat cutia, punându-şi apoi traista în spate. Deşi nu putea să explodeze decât dacă se aprindea fitilul, i s-a strâns stomacul de teamă. Basil i-a întins o puşcă şi o bandulieră de pânză cu muniție.

— Şi-ai luat toate astea în plină zi? a întrebat Jamil cercetând puşca şi încărcând trei gloanțe.

— Au plecat cu toții la munte, a spus Basil. Zău că, dacă n-ar fi fost nevoie de noi... Eu zic să ne ocupăm de Clubul Sportiv.

— Munir, vii şi tu?

— Data viitoare, băieți. Data viitoare.

Au ajuns la Zawata în jumătate de oră. Pe strada încinsă de soare, patru luptători au dat fuga să-i prindă din urmă, urându-le să meargă în pace. Doi dintre ei erau tineri, nici nu le crescuse barba. Cel mai vârstnic era înarmat doar cu o bâtă. După ce s-au salutat, nimeni n-a mai spus nimic. Din depărtare se auzeau împuşcături înfundate şi se ridica un nor de fum cenuşiu.

— Mai duc şi eu traista, a spus Basil, iar tinerii au întors capul. Nu ne aşteptați.

În vreme ce Basil îşi strecura degetele pe sub baierele traistei şi cizmele lor tropoteau din nou uşor pe drumul nepavat, cele patru siluete au dispărut la cotitura către piața principală a satului, la jumătatea drumului spre dealul unde se purta bătălia. Doi războinici au trecut în goană pe lângă ei pe cai care nechezau şi, pe măsură ce ropotul copitelor se îndepărta, focurile de armă s-au întețit. La marginea satului, nişte țărănci umpleau vase cu apă din fântână. Trei dintre ele au salutat din cap şi li s-au alăturat, purtând pe umeri vasele din care se prelingea apa, şi au pornit aşa înşirați pe drumul dintre sate şi prin valea seacă dinaintea pârâului, păşind atent peste pietre. Bubuiturile s-au auzit mai clar, era împuşcături şi strigăte. Şi-au apucat puştile şi au început să urce.

Pe la mijlocul urcuşului, Basil a alunecat şi a tresărit, apucându-se de o tufă. Jamil i-a întins mâna, atent să nu atingă pachetul din traistă, cu inima zbătându-i-se în piept. Pe când Basil s-a ridicat din nou în picioare, s-a auzit un pârâit de ramuri înaintea lor. Un bărbat în uniformă turcească, cu medalii pe piept, s-a năpustit spre ei. Dădea din mâini şi o femeie a strigat:

— *Ya Allah!*

Sângele îi şiroia pe faţă, avea urechea sfârtecată. S-au dat la o parte să-l lase să treacă. De pe cealaltă parte a dealului se trăgeau focuri de armă.

Au ajuns în vârful dealului. Unii rebeli, trântiţi pe burtă la adăpostul stâncilor, trăgeau spre valea abruptă, alţii aruncau cu pietre. Jamil s-a trântit la adăpost într-un mic şanţ mărginit de tufe şi şi-a lăsat faţa la pământ ca să poată privi mai bine.

Dincolo de perdelele de praf de puşcă, la câţiva metri mai jos, convoiul era oprit în vale de un baraj de pietre.

Mitraliera Lewis montată pe maşina din faţă nu trăgea, probabil că se terminase muniţia sau poate puşcaşul fusese doborât, dar se trăgea spre ei când de pe un geam, când de pe celălalt. Cele trei vehicule militare protejau câteva maşini particulare aflate în spatele lor, însă coada convoiului nu se mai zărea de la cotitura văii. Dincolo de curajul lui Jamil licărea frica. A rupt cu mâna hăţişul uscat al unui tufiş ca să-şi facă loc şi şi-a sprijinit puşca în crăpătura unui bolovan din partea de sus a şanţului. A ţintit spre geamurile celei de-a doua maşini. A acţionat

încărcătorul în sus şi în jos, apoi a tras. A acționat încărcătorul, a tras. Nu ştia dacă gloanțele nimereau. De undeva din depărtare s-a auzit un țipăt. Cineva a trecut în goană prin stânga lui şi o piatră s-a rostogolit pe acoperişul unei maşini. Omul fugea de focul de ripostă, s-a împiedicat şi a răcnit din pricina durerii bruşte.

Jamil şi-a încărcat arma din nou şi a ațintit-o spre alt geam. Pe partea cealaltă a văii se ivea o țeavă de mitralieră. Silueta unui tanc a apărut abia târându-se. Şuvoiul de bubuituri a pornit deodată, stârnind vălătuci de praf pe creasta unde se aflau ei. Jamil s-a întors iute, pitulându-se cât putea în şanț. Nu-l vedea pe Basil nicăieri. Alții se aruncau la pământ şi-şi trăgeau picioarele la piept. Stâncile s-au înroşit de sânge, care se prelingea înnegrind pământul. În apropiere, un om cu o rană la coapsă continua să tragă, lângă el zăcea un mort, iar altul îşi dădea sufletul ceva mai încolo. O tânără cu capul descoperit s-a ridicat iute şi a apucat mortul de picioare, trăgându-l după ea în jos pe coastă. Bărbatul rănit striga:

— Ia-mă pe mine! Pe mine!

Un avion militar a apărut şi a dispărut aproape imediat şi, când a explodat bomba, Jamil s-a azvârlit pe burtă pe pământul care se zguduia. S-a lovit cu capul de o piatră şi durerea i-a străfulgerat țeasta. L-a văzut pe Basil. Puşca zăcea în mâna lui, iar traista era alături pe jos. Lentilele ochelarilor îi erau pline de murdărie şi buzele lui murmurau o rugăciune.

— Du-te acolo! a țipat Jamil arătându-i o zonă cu stânci unde nu era nimeni. Foloseşte arma! Şi bomba... ai grijă...

Din vale fuseseră văzuți: focurile se întețeau în direcția lor. Jamil şi-a înfipt picioarele în pământ ca să se sprijine mai bine, încercând să se facă mic în timp ce se aşeza în poziție de tragere. Furia îi creştea şi se bucura de asta. Simțea că-i sporeşte forța mâinilor. Altă bombă, ceva mai încolo, a proiectat spre el bucăți de pământ care-i înțepau fața. S-a oprit şi s-a şters la ochi cu degetele şi apoi cu cămaşa. Din spate veneau mai mulți rebeli, curați şi vânjoşi.

— Khalto, bea asta, i-a spus o voce.

A întors încetişor capul. O femeie de vârsta mamei lui îi întindea un urcior cu apă.

— Du-te înapoi!

— Curaj! i-a strigat ea.

— Înapoi!

Din spatele ei a apărut un luptător bărbos care purta mândru trei banduliere şi o curea cu cartuşe. S-a ghemuit la mică distanță de el şi a început să tragă cu viteză şi să-şi reîncarce carabina.

Jamil a pus din nou genunchiul pe pământ, cu degetele de la picior sprijinite de o piatră, cu celălalt picior ghemuit, rezemându-şi patul puştii de umăr. A ochit parbrizul altei maşini militare pe care se afla o mitralieră şi a apăsat pe trăgaci. Glonțul a ricoşat, el a încărcat, a tras din nou, a încărcat, a tras. Un bărbat mai în vârstă a trecut pe lângă, fugind la vale să-şi întâmpine moartea, fluturând o sabie

deasupra capului ca un supus credincios în Noaptea Naşterii Profetului. Când l-a văzut, Jamil a murmurat o rugăciune în şoaptă, inima înmuindu-i-se de milă. A băgat mâna în sac să mai ia gloanțe. Mai erau două.

— Poți să-mi dai nişte muniție? a strigat către vecinul lui.

Dar omul nu l-a auzit. Poate că erau multe trei banduliere, totuşi el părea c-o să le folosească. Basil se trăsese spre stâncile pe care i le arătase Jamil şi începea în fine să tragă din nou. Traista cu bomba nu se vedea nicăieri.

— Basil! a strigat Jamil.

Curajul îl părăsea iute. Pe vârful dealului din față a mai apărut un tanc. A apucat o piatră şi a azvârlit-o spre convoi. Piatra a aterizat lângă un tufiş pe marginea drumului. Tremura tot, întins acolo pe burtă în spatele stâncii.

Astăzi avea să moară. Asemenea celorlalți țărani care se sacrificau, trebuia s-o ia şi el la fugă în jos cu un băț în mână. A slobozit un strigăt spre pământ. Buzele îi erau pline de țărână, gâtul îl durea. Împuşcăturile i se reverberau în stomac. Îi venea să se ridice şi să alerge. Dar ce le-ar spune femeilor acelora de la poala dealului când l-ar vedea? Că rămăsese fără muniție? „Curaj”, o să-l îndemne ele. Curajul însemna să azvârle cu pietre în artilerie. Curajul însemna să coboare în vale neînarmat.

— Basil, a strigat el din nou disperat.

Basil a ridicat privirea. L-a văzut pe Jamil şi a întins un braţ. Traista de pânză i-a apărut în poală, a împins-o cât a putut de tare spre Jamil fără să se lase văzut de cei din vale. Chipul îi lucea, încordat. Jamil s-a opintit ca şi cum ar fi scos un răcnet puternic şi s-a rostogolit spre traistă, la vedere. A tras-o spre el şi i-a desfăcut cataramele. Îngenuncheat, a întins fitilul care era îndesat într-un colţ al cutiei. Şi-a vârât mâinile tremurânde în buzunar să caute chibriturile. A aprins sârma roasă. S-a ridicat în picioare, ţâşnind în fugă şi azvârlindu-şi darul. Pe când cutia cădea rotindu-se spre convoi, s-a aruncat din nou la pământ.

A urmat un vuiet groaznic. Maşina din faţă cu grilaj pe bot şi cauciucuri vârstate a sărit în aer parcă ridicată de un val, iar cea de-a doua s-a ridicat în urma ei când s-a spulberat capota primei. Valea a fost năpădită de o fierbinţeală urmată de un vălătuc de gaze. Luase foc motorul. Peste ei a căzut o ploaie de pământ şi Jamil şi-a acoperit faţa. A aşteptat să înceteze, apoi a strigat prin norul de praf:

— Basil, nu mai am gloanţe.

Basil trăgea într-un soldat care încerca să iasă din maşina distrusă. Avea ochelarii murdari şi plini de urmele degetelor. Jamil s-a târât până la el şi l-a apucat de braţ.

— Vino când n-o să mai ai nici unul, i-a spus. Eu nu mai am nimic... eu... eu...

— Am eu, uite! a spus Basil.

— Nu, nu.

Basil l-a privit ţintă.

— Am înțeles, du-te!

Era suficient fum ca să mascheze plecarea lui Jamil. Şi nu era singurul: alți trei bărbați au trecut în fugă pe lângă el în diferite momente, coborând prin desiş către drum. În timp ce mergea la vale, o durere puternică l-a izbit în spate şi l-a făcut să se clatine. S-a oprit fără suflu lângă un copac şi şi-a pipăit umărul stâng, dând de o ruptură în haină şi cămaşă. În petecul de piele scos la vedere îl ustura o rană. Degetele i s-au umezit, înroşindu-se. Şi-a rotit umărul şi a mers mai departe, osul se mişca uşor, ceea ce însemna că glonțul îl atinsese doar. Dar pe măsură ce copacii se răreau, a tresărit auzind vocile femeilor şi şi-a apucat brațul. A strâns tare, făcând o grimasă de durere şi deznădejde. Era doar o mască, o dovadă de suferință puternică. Dar în acelaşi timp era o manifestare sinceră a groazei față de locul unde îl purtau picioarele. Nu azi. Nu, nu astăzi, neînarmat pe câmpul de bătaie. Era păcat să moară aici. Nu era doar luptător, era nevoie de el în altă parte. Era o verigă fundamentală. Şi-a apăsat brațul cu putere. Mâna stângă îi amorțea.

Două femei se străduiau să ridice un bărbat plin de sânge. Văzând uniforma otomană kaki, Jamil s-a oprit. Îl văzuse pe bărbatul acela mai devreme. Părul şi *kufiya* îi erau îmbibate de sânge în locul unde îi fusese urechea.

— Abu Rami, Abu Rami, bocea una din femei apucându-l de haină. Le ştiu pe fetele lui. E un om bun.

— E din satul dumitale? a întrebat Jamil.

— Da, da.

— Şi de ce poartă uniforma asta?

— Pe-asta i-au dat-o, a răspuns ea parcă trezită de vorbele lui, şi a renunţat să-l tragă fără rost de haină.

— Cred că e martirizat, a spus femeia mai tânără apucând tocul pistolului din care a scos o armă grea, veche, cu ţeavă de argint şi mâner de lemn.

Jamil s-a uitat la mort. Avea gura căscată, strâmbă şi plină de sânge, ochii strânşi. S-a simţit cuprins de laşitate şi i s-a pus un nod de greaţă în gât. Aşa arăta o moarte nobilă! Bietul Abu Rami. Creierul îi era aproape la vedere. Tot acel sânge care se scurgea în pământ... probabil că Jamil orbise acolo pe deal, pentru că nu mai vedea în sânge simbolul pe care trebuia să-l vadă. În toată mizeria aceea roşie, unde era măreţia? Unde era semnul dublu al credinţei: lupta vitejească pentru patrie şi răsplata cerească? Nu vedea decât o învălmăşeală cumplită de măruntaie omeneşti. Se dispreţuia. Se îndoia puternic de virtutea dorinţei sale de-a trăi.

— *Allah yirhamo*, a rostit el simţindu-şi vocea răguşită.

— *Allah yirhamo*, a repetat femeia mai vârstnică.

Cu ce era el mai bun decât acest ţăran prost încălţat? Ademenit, fără să aibă ceva de pierdut, din rândul celor fără vreo slujbă, sau un ţăran simplu care răspunde chemării la luptă, aşa cum făceau şi aceste femei care se alăturaseră bărbaţilor lor din spirit de sacrificiu. Jamil nu era cu nimic mai bun decât ei: doar aroganţa îl făcea să creadă asta. Dimpotrivă, Abu Rami era de trei ori mai curat

decât el, căci el, Jamil Kamal, era stricat, crescut fiind între atâtea bunătăți, în case turceşti.

— Ia-i armele, ia-i gloanțele, l-a îndemnat femeia vârstnică ridicând puşca omului cu ochii în lacrimi. Ia-le, *yalla*, *yalla*! Du-te înapoi, Khalti, du-te, Mama!

— A, dar îți curge sânge, a spus cea mai tânără.

— N-are nimic, a răspuns Jamil cântărind arma în mână, numărând gloanțele din punga de piele. E doar o zgârietură. Mulțumesc. Domnul să vă aibă în pază.

S-a întors şi a urcat din nou coasta. Pe lângă el a țâşnit un om cu o ghioagă, care urla din rărunchi. Jamil recunoştea strigătul. Era un urlet de mânie menit să acopere groaza.

Când l-a văzut, Basil i-a atins brațul cu drag. Jamil a început să tragă cu puşca mortului. Dar nu după mult timp, un comandant le-a dat vestea că erau înconjurați de tancuri şi că trebuiau să se ascundă. Jamil şi Basil s-au dus după ceilalți supraviețuitori traversând dealul spre o peşteră. Au aşteptat să se lase seara şi au băut apă din urcioare, apoi şi-au spălat fețele şi rănile. Jamil a rămas de pază o vreme pe margine, şi pe măsură ce febra luptei se risipea, s-a lăsat pe vine, gândindu-se la Midhat. I-a simțit din nou greutatea pe brațe de când îl căraseră la maşină, când Hani l-a întrebat, cu o privire gravă, dacă ştie să citească în franceză.

— Ştiam cândva, a răspuns el.

Iar Hani, cu o privire spăsită, a împăturit scrisoarea lui Midhat şi plicul şi i l-a băgat în buzunarul de la piept.

Jamil putea să-şi facă o idee vagă despre conținutul scrisorii. Dar n-a simțit nici o curiozitate. În parte pentru că era convins că, oricare ar fi fost mesajul, nu putea fi tradus, dar mai ales pentru că, copleşit de suspinele vărului său, nu mai putea să simtă şi altceva în clipa aceea în afară de neputință şi frică. Şi-a încordat maxilarul şi a ridicat privirea spre copaci. Soarele cobora, iar în răcoarea zilei ce se isprăvea ramurile începeau să se scuture.

8

Lagărul de detenție de la Sarafand se afla într-o parte a unei garnizoane britanice active. Celulele erau un şir de barăci de lemn cu acoperişuri ascuțite, despărțite prin garduri înalte de sârmă ghimpată. Când Hani fusese adus acolo, în baraca lui erau ocupate doar cinci paturi. Dar în timpul verii fuseseră arestați tot mai mulți activişti de rang înalt, care ocupaseră paturile, iar până au venit căldurile în august, toate încăperile erau înțesate cu oameni acuzați de incitare la violență, care sforăiau unul lângă altul în toiul nopții. De câteva ori pe zi, uşile barăcilor se dădeau de perete şi înăuntru mărşăluiau doi-trei soldați ca să strige apelul. Asta se întâmpla la intervale dinadins neregulate pentru a-i surprinde pe deținuți încercând „să se adune mai mulți la un loc”, ceea ce era – după cum li se adusese la cunoştință de nenumărate ori – împotriva regulamentului lagărului.

La cererea lui Hani, Sahar îi trimisese o *kufiya* şi o *abaya* albe, pe care – asemenea celorlalți deținuți orăşeni –

le purta în semn de solidaritate cu rebelii. Îşi lăsase barbă şi-şi petrecea timpul aşezat pe un scaun pliant pe micul petec de pământ pe care-l numeau în glumă „grădina”, aflat între pereții barăcii şi gardul de sârmă ghimpată, mutându-l după cum avansa umbra. Singura masă din baracă era rezervată pentru cel mai vârstnic dintre ei, Hussam Effendi din Jaffa, şi peste zi deținuții îl ajutau să-şi mute masa cu cărțile şi hârtiile urmând umbra. Toți ceilalți stăteau cu Coranul pe genunchi şi-şi scriau scrisorile sprijinind hârtiile de coperți. Nu pomeneau niciodată de plictiseală. Uneori li se întâlneau privirile, şi – fără să simtă uşurarea firească a unei poveri împărtăşite – deținuții îşi transmiteau pe tăcute aceeaşi tristețe mohorâtă şi stăruitoare. Între timp, aflau că rebelii se organizează, iar conducătorii militari din Siria – înveşmântați în toată splendoarea lor otomană – înființează comandamente regionale şi tribunale în munți ca să-i judece pe trădători. Dar Domnul îi dădea fiecărui om propria luptă, iar lupta lor consta mereu în aceeaşi mâncare fără gust, aceeaşi privelişte a zidurilor, aceleaşi chipuri vlăguite, aceiaşi ochi închişi cufundați în rugăciune, aceleaşi rugi pentru răbdare rostite de aceleaşi buze.

Pe lângă studierea textelor sfinte, Hani îşi trecea timpul citind ziarele şi scriindu-le soției, prietenilor, colegilor şi oficialilor britanici. Convins că tot ce scria avea să fie citit de mai-marii închisorii, folosea aceste ocazii ca să strecoare tot felul de mici înțepături pe care le putea formula fără să-şi atragă vreo pedeapsă.

Aziza Sahar,

Nu-mi vine să cred că tu ai fost cea care mi-a dat ideea să dovedesc că arestarea mea e ilegală. În scrisoarea ta ziceai: „Tu crezi că eşti deținut, dar de fapt eşti ținut captiv". La început am fost surprins, dar acum recunosc că sunt de fapt captiv şi nu întemnițat sau arestat, căci un arestat ar trebui să se afle în detenție doar până când este adus dinaintea tribunalului. Şi de la această idee am dedus imediat că nici guvernatorul brigăzii şi nici înaltul comisar însuşi nu au nici un drept să țină captiv pe cineva. În orice caz, reținerea a cincizeci dintre noi ar trebui să se sfârşească cam în 22 sau 23 ale acestei luni, dar nu ştiu dacă autoritățile o vor prelungi, vom vedea. Nu ar fi de mirare, aici totul e o insultă.

Deşi căldura de august nu se domolea, în aer începea să se simtă şuieratul toamnei şi soarele părea că apune tot timpul. Ca să aibă un cadru mai oficial în care să-şi verse nemulțumirea, Hani a început să scrie scrisori către un ziar din Jaffa pentru publicare. Având suficient timp la dispoziție în Sarafand ca să reflecteze, el se gândise cât de iscusiți erau britanicii la formularea denumirilor: bombardaseră Jaffa şi declaraseră că fac „reînnoire urbană". Arestaseră un patriot şi îl numiseră criminal, iar palestinienii erau, desigur, toți cunoscuți drept musulmani. Şi cum anunțaseră că plănuiesc să declare legea marțială, iar de la Haifa veneau întăriri cu miile, neavând la dispoziție decât forța minții şi stiloul, Hani socotea că ar putea încerca să se angajeze şi în această bătălie. Aşa că a început să-şi petreacă ceasurile dintre prânzul insipid constând în pâine cu sos de roşii şi cina la fel de insipidă,

de orez cu sos de carne, alcătuind argumentări obiective în limba arabă, prezentând cele mai izbitoare exemple de nedreptate făcută de britanici, folosind expresii împrumutate din documente juridice şi din retorica arabă tradiţională.

Într-o după-amiază se afla în „grădină” şi compunea una din acele scrisori despre diferenţa dintre un captiv şi un deţinut, consultând corespondenţa de la Sahar ca să se inspire, când a ridicat privirea şi a văzut printr-o deschizătură dintre zidurile barăcii învecinate o procesiune de arabi care înaintau în şir indian, cu mâinile la spate. Într-o fracţiune de secundă, cât a putut privi prin acea deschizătură, Hani a recunoscut silueta corpolentă şi ochii strălucitori ai lui Abd al-Hamid Shuman şi a gemut.

— Ce-ai mai păţit acum? a întrebat Hussam Effendi lăsându-şi mâna pe masă.

— L-au prins şi pe Shuman, a spus Hani.

Ultimul soldat s-a făcut nevăzut după zid şi deschizătura a fost acoperită de un nor de praf.

Abd al-Hamid Shuman era fondatorul Băncii Arabe, secretarul Comitetului Fondului de Grevă. Deţinuţii din baraca lui Hani se consolau reciproc spunând că englezii n-au decât să-i anihileze pe „organizatori”, cum era Hani, că tot n-aveau nici un efect vizibil asupra luptei. Odată ce spiritul revoluţiei se strecura în sufletul felahului, nu mai putea fi înăbuşit. Dar acum păreau să fi ajuns în sfârşit şi la sursele de finanţare. O strategie mai înţeleaptă, trebuia recunoscut.

Abd al-Hamid nu părea deloc demoralizat. În timpul orei de mişcare l-a sărutat pe Hani de patru ori pe obraz şi i-a zâmbit larg, întrebându-l ce mai face, de parcă s-ar fi întâlnit din întâmplare pe stradă. Apoi s-a întors avântat pe călcâie şi s-a adresat unui gardian. Soarele ardea cu putere. Hani privea atent. Păreau că râd împreună. Gardianul a vorbit cu un coleg şi apoi li s-a alăturat şi un al patrulea om, iar după câteva minute, Abd al-Hamid a apărut cu o minge de fotbal în mână.

— Ce vrei să faci cu asta? l-a întrebat Hani.

— *Yalla*, ia veniți încoace cu toții! a strigat Abd al-Hamid.

În curte lumea a ridicat capul.

— Am nevoie de două echipe.

Şi astfel, sosirea lui Abd al-Hamid a deschis o etapă ciudată în lagăr, când, la orice oră, puteai să vezi cel puțin paisprezece oameni la un loc jucând fotbal pe terenul de sport, având-l pe el arbitru.

Hani nu participa la meciuri. Din când în când le urmărea, dar tot mai adesea profita de momentele de linişte din grădină când erau cu toții pe teren. Într-o zi de pe la mijlocul lui august, scria o scrisoare la ziar pe tema legii marțiale, când l-a apucat o durere cumplită de măsele.

La început a bănuit că e o rană la falcă. Dar în decursul zilei durerea s-a restrâns la trei dinți, în jurul cărora gingia se umflase atât de tare, încât a fost nevoit să mestece doar pe cealaltă parte a gurii. Doctorul de la dispensar i-a dat o pungă de sare ca să facă gargară, dar nici gargara din oră

în oră nu i-a alinat suferința. Şi în zilele următoare, cum mesteca fără să închidă complet gura, Hani avea impresia neplăcută că seamănă cu un câine.

— De ce nu ceri permisie specială? i-a strigat brusc Hussam Effendi de la masa lui.

Hani a lăsat jos mâna cu care se ținea de falcă, nu-şi dăduse seama că Hussam se uită la el.

— Du-te la Jaffa, a adăugat Hussam. Ştiu eu acolo un dentist foarte bun. E grec.

— Să te țină Dumnezeu! a spus Hani dregându-şi glasul. Poate că o să mă duc.

— Cere, l-a îndemnat Hussam şi şi-a tras la ochi ochelarii pe care şi-i proptise pe frunte. Nu e nici un rău să ceri.

Hani a privit ziarul. „Să fiți mai răbdători decât alții, a citit el în şoaptă. Să vă păstrați hotărârea şi, cu gândul la Allah, o să reuşiți."

Chiar să nu fie nici un rău să ceri? Hani nu voia să ceară. Se îndoia că e un lucru înțelept şi, dacă se îndoia, atunci nu trebuia s-o facă. În următoarele două zile, durerea s-a întins şi i-a cuprins încă două măsele. Neputând face altceva decât să se gândească la durere şi la încăpățânarea sa de-a nu cere să meargă la dentist, a tras concluzia că şovăia nu atât din pricină că i s-ar fi putut refuza cererea, ci mai degrabă fiindcă ar fi putut fi favorizat față de alți deținuți. Nu putea să rupă solidaritatea, asta era doar altă bătălie pe care trebuia s-o ducă. Şi, pe

deasupra, oricât ar fi fost de puternică, o durere de dinți avea în ea ceva umilitor.

— Domnule Murad!

— Da.

— A venit cineva să vă vadă.

Primea atât de rar vizitatori încât, la început, Hani a crezut că poate chemaseră un dentist să-l consulte şi a răsuflat uşurat. Paşii soldatului răsunau zgomotos din pricina armelor pe care le purta, iar în spatele său, Hani plutea în *abaya* lui albă, păşind neauzit în sandale.

La intrarea într-o altă baracă, şase soldați stăteau în poziție de drepți. Hani a aplecat capul să intre şi, pe măsură ce privirea i se obişnuia cu întunericul, a văzut doi bărbați aşezați lângă un scaun gol. Primul s-a ridicat un bărbat trupeş cu ochii mari: era Elias Darwish, unul dintre colegii săi din conducerea diplomatică a revoltei. Hani a întins brațele şi l-a sărutat. Îl vedea rar pe Darwish, doar la orele de mişcare, când nu aveau niciodată răgazul, nici intimitate să stea de vorbă. Fiind doi „instigatori" importanți, el şi Darwish fuseseră intenționat despărțiți de englezi şi puşi în barăci din capete opuse ale închisorii.

— Hani Bey! l-a întâmpinat celălalt bărbat îmbrăcat în costum.

Era Nuri Said, ministrul de externe irakian.

— Nuri, a exclamat Hani apropiindu-se să-i strângă mâna şi să-l sărute. De cât timp nu te-am văzut! Am auzit că eşti la Ierusalim... Ce mai faci? Ce veşti mai ai? Eşti neschimbat.

Asta era doar pe jumătate adevărat: Nuri se îngrăşase destul de mult de când îl văzuse Hani ultima oară la Bagdad, împlinindu-se atât la mijloc, cât şi sub bărbie, care s-a întins când omul i-a zâmbit larg. Dar avea acelaşi păr creţ cu cărare într-o parte, puţin mai alb la tâmple, deasupra urechilor clăpăuge. Purta o cravată groasă, albastră, croşetată.

— Bine ai venit, bine ai venit, a spus el. Te rog, te rog!

Darwish a mârâit spre gardieni:

— Vreţi să ne lăsaţi?

Nuri şi-a împreunat mâinile şi i-a aruncat lui Hani o privire plină de înţeles. Hani îl cunoştea de aproape douăzeci de ani. Îşi începuse cariera în Revolta Arabă împotriva otomanilor din timpul războiului. După asta, rămăsese alături de Faisal, mai întâi la Conferinţa de Pace de la Paris, unde îl cunoscuse pe Hani, şi apoi la Damasc şi în Irak.

— Irakienii sunt disperaţi, a spus Nuri calm, ridicându-şi pantalonii când s-a aşezat. La fel se întâmplă şi în Arabia Saudită şi în Transiordania. Suntem cu toţii îngrijoraţi de situaţia din Palestina.

Lui Hani i s-a părut că Nuri îşi pregătise discursul dinainte şi că-l mai rostise de trei-patru ori până atunci.

— Mă gândesc la o înfrăţire a arabilor, a continuat Nuri. Având în vedere legăturile naţionale dintre Palestina şi Irak şi prietenia temeinică a Irakului cu guvernele britanice, aşa cum au căzut de acord şi maiestăţile lor, vom căuta să rezolvăm problema palestiniană. Vom avea grijă de voi.

Englezii vor să se înființeze cât mai curând o comisie regală care să cerceteze cauzele...

— Nu putem opri greva, a bodogănit Darwish, dacă nu se pune capăt imigrației. Asta e prima condiție.

— Sigur că da, a spus Nuri fluturând-şi cravata. Acum, în iunie, am vorbit cu Weizmann. Da, cu Weizmann. Şi a zis că sioniştii vor înceta imigrația timp de un an. Asta a fost în iunie.

Darwish nu a reacționat.

— Eşti sigur? a întrebat Hani.

— Da, sunt sigur.

— A spus c-o să pună capăt imigrației un an, a repetat Hani.

— A spus că sunt dispuşi să ia asta în considerare.

— Ei, asta e altceva, a făcut Darwish, sunt dispuşi să ia în considerare...

— Uite ce e, a urmat Nuri aplecându-se, la un moment dat va trebui să puneți capăt violențelor. Nu pot continua la nesfârşit. Ştiu, ştiu... vine perioada recoltei curând. Şi cred că englezii au închis aici suficient de mulți oameni importanți de-ai voştri încât să îngreuneze aprovizionarea rebelilor. Ascultă, Hani, ascultă la mine...

Lui Hani i-a zvâcnit obrazul.

— O să învingă, a spus Nuri, o să învingă, într-un fel sau altul. Nu vezi? Mica voastră forță armată adunată la Nablus nu e o armată. O armată adevărată. Dar dacă ieşiți acum şi anunțați că puneți capăt *de bunăvoie* atacurilor, fără să fiți siliți, atunci puteți să le spuneți oamenilor

voştri, puteți să spuneți Palestinei că ați obținut *ceva* – oprirea imigrației înainte de venirea comisiei – şi-atunci o să deveniți eroi.

Darwish s-a încruntat.

— Dacă oprim greva acum, a spus Hani, iar ei nu opresc imigrația, rebelii o să ne omoare de-a dreptul. Fără îndoială, a urmat Hani ducându-şi mâna la falcă. Nu putem ceda, Nuri.

— Ai pățit ceva?

— Nu-i nimic, dinții, am o durere de măsele...

— *Salamtak*.[287] Trebuie să aibă un doctor aici...

Hani a fluturat din mână.

— Oamenii suferă, a spus Darwish pe neaşteptate. Ăsta e adevărul.

Hani l-a privit surprins.

— Poftim? a întrebat el.

Darwish a ridicat ochii spre Hani, parcă cerându-şi scuze. Apoi a rostit cu multă grijă:

— O grevă generală de şase luni. Nici un fel de activitate... Nuri are dreptate, a spus el ridicând brațele, nu mai poate dura mult. Poate că ar trebui... să ne folosim de aceste împrejurări. Şi să le punem în slujba luptei cât putem mai bine.

În clipa aceea, Hani a înțeles altfel încruntătura lui Darwish de mai devreme. Presupusese că acesta nu se lăsase convins, că e mânios, când de fapt era chiar pe dos.

---

[287] „Sănătate” (arabă).

Nu-l mai auzise pe Darwish exprimând astfel de îndoieli până atunci. El credea că toți cei aflați la Sarafand înțeleg că se sacrifică pentru țelul suprem, că nu vor da niciodată înapoi, că vor rămâne solidari. Tocmai din această pricină se hotărâse să nu se ducă la dentist. Dar uitându-se acum la colegul său, s-a simțit năpădit de o forță, nu neapărat de mânie, ci de un fel de alarmă, şi i-a trecut prin minte că, desigur, aşa cum se aflau ei în barăci diferite, era posibil ca printre oameni să apară reacții, revizuiri şi țeluri diferite. Dezbină şi cucereşte: acesta era planul. A simțit că-i plesneşte ceva în piept când şi-a dat seama că atât Nuri, cât şi Darwish aşteptau încuviințarea lui. Se întreba dacă nu cumva Darwish îşi dăduse deja consimțământul la planul lui Nuri înainte de-a veni acolo.

— Şi tu ce-ai de câştigat din asta? l-a întrebat el pe Nuri îngăduindu-şi o undă de dispreț în glas.

Nuri a clipit.

— E datoria mea, simțul datoriei, sentimentul arab... Dar ce vrei să zici... cum adică ce câştig eu?

Hani a ridicat o sprânceană, pregătindu-şi arsenalul verbal. Chiar dacă până la urmă va fi nevoit să accepte planul de-a pune capăt grevei, avea de gând să nu capituleze până nu va cerceta cel puțin onestitatea lui Nuri, care i se părea acum discutabilă. Dar tocmai când era gata să deschidă gura ca să formuleze acuzația, falca de jos i-a fost străpunsă de o durere insuportabilă şi s-a aplecat ținându-se de obraz.

— *Salamtak*, a repetat Darwish.

— Uite ce e, a început Nuri.

Hani deducea din vocea lui că zâmbeşte.

— Vino la întrunirea din Ierusalim. Săptămâna viitoare. Te scoatem noi de aici, Hani *Bey*. Şi-o să te ducem acasă, la nevastă. Şi-o să te ducem şi la dentist.

Când i-a văzut pe Abu Jamil şi pe Jamil la capătul patului său, îmbrăcați la costum şi cravată, Midhat a crezut că are vedenii.

După episodul cu Henryk, fusese transferat într-un salon de bolnavi grav, şi acolo, în afară de faptul că îndura zgomotele, trebuia să fie foarte atent şi la vedenii. Dedusese că ceasul de buzunar din mâna lui Henryk fusese o iluzie, dar asta mai puțin datorită propriei rațiuni, ci, mai degrabă, folosind logica internă a visului, înțelesese că apariția lui Jeannette nu avea cum să fie adevărată. Şi dacă aceea nu era adevărată, atunci nici *cealaltă* nu putea fi. Văzându-i însă pe unchiul şi pe vărul său, i-a stat inima în loc, era convins că starea lui se îmbunătățea. Apoi a observat că Abu Jamil era mai gras decât înainte şi că avea mustața mai mare şi mai căruntă. Jamil slăbise, iar părul pomădat îi era dat peste cap. El se uita țintă la Midhat.

— Scuzați-mă, domnule, dar nu aveți voie aici, a spus o soră în limba engleză.

— Ce-a zis? a întrebat Abu Jamil.

Jamil a ridicat din umeri.

— Midhat, ce-a zis asta?

Midhat nu şi-a putut stăpâni un rânjet şi-apoi a spus răguşit:

— N-aveți voie să intrați aici.

Nu mai vorbise de zile întregi.

— E interzis, a spus o soră medicală palestiniană, intrând în salon. Trebuie să ieşiți imediat.

— Ăsta e nepotul meu. Ăla de acolo. Vrem să-l scoatem de-aici.

— Nu.

— Cum adică, nu?

— E pacient, el e..., a continuat ea cu vocea tot mai şoptită.

— *Majnun!* a izbucnit Abu Jamil, ducându-şi degetele la gură şi apoi întinzându-le de parcă ar fi smuls cuvântul cu ele. *Tu* eşti *majnuna*!

Au mai venit trei surori medicale şi doi bărbați în uniformă. Jamil s-a uitat la Midhat şi i-a făcut cu ochiul, apoi el şi tatăl lui au fost conduşi afară de personalul spitalului. De pe hol se auzea încă vocea lui Abu Jamil şi era limpede că face tărăboi. Foşnetul aşternuturilor sugera că ceilalți pacienți se ridicaseră din pat să asculte ce se întâmplă. Lui Midhat îi bătea inima tare. I s-a părut că aude şi vocea lui Wasfi, apoi vorba repezită a lui Um Jamil. Apoi vaietele lui Teta, inconfundabile, dramatice. După aceea s-a lăsat tăcerea. Bărbatul din dreapta lui Midhat i-a aruncat o privire întrebătoare. Tavanul părea că-l apasă. Midhat şi-a strâns pumnii, fără să apuce ceva în mâini.

— Pune-ți papucii.

Era sora şefă. Apăruse lângă patul lui. Falca ei şi găurile negre ale nărilor păreau mai mari din unghiul în care o privea.

— Scoală-te, am spus!

Midhat s-a ridicat şi a ieşit după ea din salon.

La capătul coridorului se aflau Abu Jamil, Jamil şi Wasfi. Wasfi purta o cravată de un roşu aprins. Când Midhat s-a apropiat de ei, s-au îndreptat de spate. Abu Jamil a pufnit, Jamil a deschis larg gura, a tras aer în piept şi a zâmbit, Wasfi a tras un pumn în aer. Lângă el erau două femei cu văl: Teta şi Um Jamil. Teta s-a repezit spre Midhat şi rochia ei, desprinzându-se de silueta lui Um Jamil, a lăsat să se vadă în spate o a treia femeie.

— Şi acum, că ne-am înțeles asupra transferului, a spus sora şefă, vă rog să părăsiți incinta. Arată-i unde să se schimbe.

— Fatima! a strigat Midhat.

Fatima a ridicat încet brațele. Dar Teta îi cuprinsese deja fața în mâini şi-i mângâia obrajii.

— Nevastă-ta e foarte deşteaptă, i-a şoptit ea. Abu Jamil, dă-mi sacoşa. Costumul, cămaşa, şosetele, pantofii, cravata. *Yalla, habibi*, îmbracă-te!

Pe când Midhat dădea să se îndrepte spre soția lui, Teta l-a bătut uşor pe braț:

— Lasă c-o vezi după aia, du-te!

O soră l-a condus într-o cămăruță cu un pat mic de consultație, cu o cruce pe un perete şi un grafic cu numere pe altul. O oglindă lungă, pătată era proptită între un

scaun şi un dulăpior prăfuit de sticlă şi, sub fereastră, a văzut un cântar. S-a auzit ivărul trăgându-se. Era camera unde-l cântăriseră la venire. Aici îşi predase hainele. Îşi amintea această saltea subțire, acoperită cu cearşaf, pe care îşi pusese pantalonii şi şosetele. S-a uitat în oglindă şi a văzut un bărbat tras la față, nebărbierit, cu părul destul de lung, cu brațe păroase şi cu gleznele care-i ieşeau dintr-un halat verde. În oglindă se reflecta parțial priveliştea de la fereastră: un drum pustiu.

— Abu Taher!

Uşa se deschisese. Înainte s-o vadă pe Fatima, i-a simțit mirosul trupului, mirosul căminului lor. Văzând că rămâne în prag, a tras-o înăuntru.

— Te rog, i-a spus. Stai jos.

Ea nu s-a aşezat. A rămas unde o trăsese el, cu ochii la graficul de pe perete. Avea ochii mari şi strălucitori.

— Te rog, scoate-ți ăla, a spus Midhat. Vreau să te văd.

O clipă a crezut c-o să-l refuze. Dar ea şi-a tras vălul de pe tâmple şi a păşit la lumină. Se aştepta să-i vadă chipul înspăimântat, dar a văzut în schimb o față schimonosită de durere, şi, deşi nu-i vedea lacrimile, muşchii din jurul ochilor îi erau atât de încordați, încât probabil se abținea din plâns.

— Ce mai e la magazin? a întrebat el în cele din urmă, simțind cu părere de rău durerea din propriul glas.

Fatima şi-a acoperit ochii cu mâinile răsfirate asemenea unor aripi, cu venele pronunțate din pricina căldurii.

Midhat a prins-o de o încheietură şi trupul ei l-a urmat. S-a lipit de pieptul lui.

— O, nu, nu, a rostit el atingându-i părul tremurător.

Ea s-a dat înapoi, ştergându-şi ochii cu degetele arătătoare.

— Trebuie să te îmbraci.

— Mi-a fost dor de tine, a spus Midhat. De ce n-ai venit niciodată aici să mă vezi?

Huruitul unor roți de afară a acoperit pe jumătate ultimele lui cuvinte, dar Fatima l-a auzit. N-a făcut nici o încercare să-şi ascundă zăpăceala care i se citea pe chip ca unui copil. Midhat a întins brațele, cu degetele răsfirate ca şi cum ar fi vrut s-o apuce sau s-o îmbrățişeze sau poate că le întindea spre ea căutând o vorbă cu care să ia înapoi ceea ce spusese. Tulburarea Fatimei s-a domolit treptat. Părea istovită, încordată, de parcă ar fi vrut să spună ceva. Dar fără să rostească vreo vorbă, s-a aplecat şi a început să desfacă sacoşa. A scos jartierele pe saltea şi, strângând în mână o şosetă albastră, s-a aplecat la picioarele lui.

— *Yalla*, a spus arătându-i şoseta.

El şi-a ridicat halatul. După ce a prins şoseta cu jartiera pe pulpa piciorului, ea a luat-o şi pe cealaltă. Au urmat pantalonii, a desfăcut nasturii şi i-a întins, ca două băltoace pe podea. El s-a sprijinit cu o mână de umărul ei şi ea i-a ridicat pantalonii peste glezne. I-a scos halatul şi l-a ajutat să-şi pună cămaşa, încheindu-i nasturii de jos în sus. L-a lăsat apoi să-şi pună singur cureaua. A băgat

mâna dreaptă pe mâneca hainei, apoi stânga şi, pe când îi slăbea şireturile la pantofi, aranjând limba, l-a întrebat:

— Vrei şi cravata?

Midhat a chicotit. Ea nu-l mai îmbrăcase niciodată. Era nostim cât de iute se domolise acea tăcere cleioasă, iar obiceiul reînnoit de-a fi împreună risipise acuzația nerostită că el o părăsise. Midhat şi-a vârât călcâiul în pantof. Şi iată, prima răsuflare de uşurare! Pleca din locul acela.

Dar în vreme ce Fatima îi împăturea halatul de spital, l-a copleşit regretul adânc la gândul că pleacă. Probabil că mai rămăsese în el o urmă a acelui microb care-l momea chiar şi acum cu chemarea celeilalte femei. Ca şi cum s-ar fi trezit într-un pat înghețat, tânjind după rămăşițele unui vis care se risipea, chiar dacă ştia că obiectul râvnit e o creație a minții sale. O atracție falsă, *ignis fatuus*, şi totuşi, totuşi: apariția ei atunci, în salon, a fost – şi-a strecurat şi celălalt picior în pantof şi, la zgomotul făcut când s-a încălțat, a simțit un nod în stomac, un ecou al clipei când ajunsese pe culme, senzația aceea atât de reală că atinge umărul viu al lui Jeannette, că-i aude vocea, că-i simte răsuflarea – iar dacă fusese o vedenie, atunci vedeniile erau un fel de rai.

Şi-a privit soția care se apropia cu cravata în mână, întinzându-i cele două capete ca să le treacă pe după gât. Şi în oglindă a apărut un om tras la față, în costum, cu un al doilea şir de nasturi de argint sub degetele palide. A plecat capul să primească cravata. Ca şi cum prin această mişcare ar fi stricat echilibrul fluidelor din urechea internă,

sunetul metalic al clopotelor a răsunat în aer. A tresărit şi a privit-o întrebător pe Fatima.

— Auzi?

— Ce să aud?

— Clopotele.

— Da, aud clopotele, a spus ea încruntându-se. Bethlehemul e plin de biserici.

Ea a întins din nou mâinile să-i treacă cravata pe sub guler. El a tras aer în piept şi i-a apucat mâinile – moi, mici, umede –, i-a deschis palmele şi i le-a acoperit de sărutări.

— Mulțumesc, mulțumesc.

— Termină! a spus ea, dar i-a îngăduit să-i ducă degetele la buze şi a râs.

Jamil a condus mai iute decât de obicei, iar Wasfi stătea la pândă, uitându-se prin parbriz după maşini militare britanice. Um Jamil şi Abu Jamil veniseră separat.

— O să vă descurcați? a întrebat Wasfi.

— Mătuşa ta are ochi de vulpe, a răspuns Abu Jamil.

Fatima stătea în spatele lui Wasfi, Midhat, la mijloc ținând-o de mână, iar Teta în partea cealaltă.

— Hani a avut intenții bune, a zis Teta trăgându-şi rochia între pulpe şi aranjându-şi picioarele. Dar de unde să fi ştiut el? Acum are altele pe cap. *Heyk az-zuruf*[288]. Dar,

---

[288] „Situația asta” (arabă).

uite, Midhat nu e nebun, vedeți? Ia spune, *habibi*? E doar trist.

— Da. Sunt doar trist.

— Bine, bine, a spus Teta, apoi, privind pe fereastră, a adăugat: Groaznic loc!

— Cum de m-ați scos? a întrebat el.

— Fatima, a spus Teta. Le-a zis că eşti doctor. C-ai învățat în Franța. Apoi le-a zis că tu ai învățat-o cum să îngrijească bolnavii. Apoi le-a mai zis... ce le-a zis? Că suferi după moartea tatălui tău şi c-o să te îngrijească ea. Şi-apoi le-a spus că în spitalul ăla condițiile sunt groaznice, mult mai rele decât acasă, unde ea stă tot timpul cu tine. Dar, *ya'ni*, n-a zis aşa, oricum, a vorbit în aşa fel încât n-au avut cum s-o contrazică. A făcut-o pe femeia aia, pe aia înaltă, să-i fie ruşine.

— Asta se numeşte atac pe toate fronturile, a spus Wasfi.

— Şi a spus toate astea în engleză?

— Nu, a răspuns Fatima încetişor, a tradus Wasfi.

Midhat i-a apucat degetele în palme.

— Domnul să te binecuvânteze.

Toți au privit pe fereastră. Era limpede că-l priveau cu prudență. La drept vorbind, şi el simțea la fel, se urmărea nervos, temându-se că ar putea să-i apară în orice clipă ceva fără sens în fața ochilor şi să-i sfâşie din nou legăturile care-l uneau cu ceilalți, scoțând la iveală că nu se puteau încrede în simțurile sale, că toate organele care-i îngăduiau să vorbească şi să înțeleagă nu erau decât

superficial vindecate şi, dincolo de ele, se aflau altele care fuseseră vătămate definitiv. Se uita la mâinile lui Jamil, maronii şi osoase, care ţineau volanul.

— Cum merge greva?

— *Shu mn'ulak*?[289] a spus Wasfi întorcându-se spre el. Merge, merge... Jamil face foarte multe.

— Zău?

Jamil a încuviinţat din cap, uitându-se în oglinda retrovizoare.

— Şi luptă?

— Jamil luptă, a răspuns Wasfi. Şi ăla, cum îl cheamă? Basil Murad.

Când treceau pe lângă un grup de case, s-a răsucit şi a plecat capul să vadă mai bine.

— Stai, stai aşa! a spus el întinzând o mână spre Jamil. Mai încet. Bas... oricum, da... mai toată lumea ajută cu bani şi cu organizarea. Şi să menţii greva... *ya'ni*, e greu. Lucrurile se-nteţesc, devine tot mai greu. Când vine vremea culesului..., a urmat el, sugându-şi dinţii. Dar, Khalto, i-ai văzut pe toţi evreii ăia de la spital? a adăugat privind spre Teta. Ce-or fi crezând?

— Ştiu, a spus Teta, tâmpiţi... *al-ingliz* tâmpiţi!

Midhat şi-a îndreptat ochii spre fereastra din dreptul Fatimei.

— Oricine se poate îmbolnăvi.

---

[289] „Ce să-ţi spunem?" (arabă).

Când au ajuns la şoseaua dintre Ierusalim şi Nablus, au văzut o maşină militară oprită. Un grup de soldați îmboldeau cu puştile în coaste câțiva felahi care stăteau cu mâinile ridicate în timp ce erau percheziționați. Fatima şi toți ceilalți din maşină s-au uitat automat înainte, în afară de Midhat, care a urmărit scena în timp ce treceau mai departe. Un soldat în pantaloni scurți şi caschetă îl pipăia pe un arab de sus până jos.

Au ajuns în dreptul dealurilor. Pe coamele mărginite de stânci albe creşteau măslini. Nablusul se ivea în fața lor şi Jamil a condus pe lângă calea ferată dezafectată şi pe străzile pustii.

Au oprit în fața casei. Wasfi a deschis portiera din spate şi, sărutându-şi bunica, Midhat s-a strecurat afară după soția lui, l-a îmbrățişat apoi pe Wasfi şi i-a mulțumit. Jamil a coborât din maşină, dar a rămas acolo, făcându-i cu mâna de pe partea cealaltă. Părul lui pomădat strălucea în soare.

— Du-te şi sărută-l! l-a îndemnat Teta.

El a ocolit botul maşinii alergând stângaci şi săltat, l-a cuprins pe Midhat pe după gât cu brațele lui osoase şi l-a sărutat iute pe amândoi obrajii.

— Domnul fie cu tine.

Midhat l-a privit în ochi. Căutătura aceea insistentă de la spital dispăruse. Ceilalți îi urmăreau cu atenție: ştiau toți că relația lor se răcise.

— Să nu ieşi noaptea, l-a sfătuit Teta scoțând capul din maşină când Jamil se întorcea la volan. Sunt lupte noaptea.

Maşina a pornit. Fatima a luat-o în sus pe trepte.

— Copiii unde sunt? a întrebat Midhat.

— La părinții mei. O să se-ntoarcă într-o oră-două. Trebuie să ne odihnim puțin.

— Eu n-am nevoie.

— Ei bine, eu trebuie să mă odihnesc. Tu faci ce vrei.

În umbra amiezii, mobilierul dormitorului părea ciudat. Fotoliile, fereastra de sus, oglinda aceea, dulapul, patul... familiaritatea lor era neobişnuită. Fatima s-a întors spre dulap ca să se dezbrace, iar oasele spinării i s-au mişcat pe sub piele în timp ce-şi trăgea pe ea cămaşa de noapte. Ziua următoare totul avea să fie mai bine. După ce va dormi o noapte acolo, odată ce se va fi cufundat în întuneric şi se va fi reîntrupat a doua zi, mobila asta ciudat de cunoscută avea să i se întipărească în minte. Şi curând avea să scape de amintirea senzațiilor lăsate de barele vopsite de la picioarele patului, care-l loveau când se răsucea noaptea. S-a aşezat cu fața în sus, cu gândul la Jeannette. A încercat să retrăiască valul de emoție care-l cuprinsese când i-a atins umărul. Era mult prea slab, nu l-a mai simțit.

Fatima deschidea un sertar al noptierei. A scos o țigară şi a aprins-o.

— Mă bucur că sunt acasă, a spus Midhat.

Ea s-a răsucit ridicând picioarele în pat şi a suflat rotocoale de fum.

— Şi eu mă bucur. Până acum am stat la tata.

— A, da?

— Da. Rebelii au venit să ne ceară bani. Până la urmă le-am dat o puşcă veche, a spus ea trăgând fumul în piept. Hani Bey e într-un lagăr de prizonieri.

— Hani?

— Îhî, biata Sahar e gravidă, ştiai? Sper să se încheie curând greva asta, aş vrea să revenim la normal. În fiecare noapte auzim împuşcături. Khaled vine uneori să doarmă cu mine.

— Hani e la închisoare, a repetat Midhat. A..., a urmat el ducând degetele la gură. Cred că ştiam asta. Mi-a spus cineva. La Sarafand.

— Şi unchiul Hassan a mai vândut nişte pământ bisericii, a adăugat Fatima. Ca să ajute cauza.

— *Wallah*.

— Ultima dată l-am văzut... anul trecut, a spus ea închizând ochii; vorbea fără şir. Şi era acolo un preot francez.

— A, da, îl ştiu. Fratele Fecioarelor.

— A scris o carte despre Nablus.

L-a străfulgerat o amintire. A văzut spitalul din Nablus în ceața minții sale tulburate, şi acolo era Frédéric Molineu, aşezat printre ceilalți pacienți în capătul îndepărtat al terasei. A privit din nou imaginea din amintire cuprins de uimire, apoi l-a năpădit furia, urmată de un fel de teroare

sfântă. Apoi, dintr-odată, şi-a amintit că voia să vorbească cu vechiul său duşman. A întors capul, dar Docteur Molineu dispăruse. În locul lui era un preot.

— Ce ai? Nu ți-e bine?

A scos un sunet.

— Mi-am adus aminte de ceva de la spital. De un om.

— Un om?

— Ăă... da, un evreu, a urmat el dregându-şi glasul. L-am cunoscut acolo, vreau să zic. Stătea în patul de lângă mine.

Fatima şi-a scuturat țigara în scrumieră, iar Midhat s-a întrebat ce ştia ea despre psihoza lui. Cât ştiau ei, cu toții? Cine ştia ce poate să scoată la iveală omul în timpul unui delir? Şovăia, descoperit, de parcă hainele i-ar fi fost smulse de furtună. S-a uitat la soția lui, căreia nu-i putea citi gândurile.

— Fatima...

— Da.

— Cum ai reuşit să mă scoți de-acolo?

— Aşa cum a spus Teta.

— Spunându-le că sunt doctor?

— Printre altele.

Ea s-a lăsat în jos pe pernă.

— Pari atât de tristă, a spus el.

Fatima a închis ochii. De sub gene i-au apărut lacrimi. N-a încercat s-o mângâie. S-a întors din nou pe spate şi, pe măsură ce respirația ei s-a domolit, salteaua s-a mişcat sub trupul ei mai relaxat. El avea chef de vorbă încă. De atâta

timp nu mai purtase o discuție limpede şi-şi amintea cât de plăcut era. A privit din nou chipul soției lui, simțindu-i răsuflarea scurtă şi uşoară ce-i ieşea pe gura întredeschisă.

— Fatima, i-a şoptit el.

A urmat o tăcere lungă până s-a auzit următoarea respirație, care a sunat mai degrabă ca un gâfâit. Şi-a adunat toate forțele.

— Ştiu că nu asta aşteptai tu.

Şi-a proptit capul în palme, sprijinit în coate. Pe fruntea ei a apărut o cută, iar el a zăbovit înainte să continue.

— Îmi pare rău. Când o să se termine greva, când o să avem bani din nou, îți promit că plecăm din Nablus. O să mergem la mare. La Beirut, la Jaffa, la Alexandria...

Buzele ei s-au crispat din nou. Pometii îi ieşeau iar în evidență. A deschis un ochi.

— Salut! i-a şoptit el zâmbind.

Ea s-a răsucit cu fața în sus.

— Îmi pare rău.

El a închis ochii de parcă ar fi vrut să adoarmă. Dar dorința de-a vorbi îi rămăsese în piept ca o tuse de care nu scăpa. Se întâmplaseră atâtea, se întâmplau încă. Voia să-i spună cât de ciudat i se părea să se trezească după ce dormise luni întregi. Deşi se aflase la doar câteva ore depărtare de Nablus, fusese de fapt departe, în altă țară, în timp ce în oraşul lui natal se desfăşura un soi de război... Voia să vorbească despre grevă, despre ce s-ar putea obține, despre cum era să meargă pe străzile acestea goale, amenințătoare. Voia să-i pună întrebări, voia ca vorbele lor

să se întâlnească la mijloc. Voia să-i povestească despre vedeniile lui şi, prin asta, să stoarcă otrava care mai era înăuntru... voia să-i spună cât de schimbat se simțea. Că acum se vedea puțin mai clar din afară. Şi c-o vedea pe Fatima lângă el. Cămaşa de noapte i se ridicase deasupra genunchilor, deasupra curburii uşoare a fluierelor picioarelor, lungi şi subțiri ca osul de balenă, încrucişate asemenea suporturilor de instrumente muzicale. Îşi scosese ciorapii şi, din gleznele încrucişate, cu smocuri de peri decolorați, îi ieşeau tălpile rozalii, cu degete subțiri. Ea a tras încet aer în piept. Midhat i-a simțit oboseala, ştia că clipeşte cu ochii în tavan. Lângă el, răsuflarea ei, trupul ei neclar. Nu, n-avea să-i spună nimic din toate astea. Valul s-a izbit.

— Cred, a început el, c-o să ies să mă plimb.

— Ba nu, trebuie să te odihneşti.

În voce i se simțea frica. Iar el a reacționat aşa cum făcea de obicei: zâmbind jucăuş.

— Dar tu ştii cât timp am stat eu în pat? Simt nevoia să umblu.

— Ba nu.

— Cum adică, nu?

— Afară sunt lupte... se trage. E periculos.

— Dar, Fatima, trebuie să-l văd pe Eli. S-a descurcat fără mine luni întregi. Închipuie-ți!

— Trebuie să te odihneşti. Nu.

— Ei, *bine*, a spus el răguşit ridicând braţele. Am ieşit de sub stăpânirea doctorilor şi am intrat sub cea a nevestei! Asta-i soarta mea.

— BABA! BABA!

Fatima a gemut. Ghada a dat buzna în cameră.

— *Habibti!* a exclamat Midhat, *Habibet alby*[290]... De ce ai părul atât de lung?

— Baba, Baba, Baba!

— Lu' Baba i-a fost dor de tine!

— Dar n-ai fost aici de ziua mea, a spus ea întinzând mâinile să fie luată în braţe. N-ai fost aici.

Taher şi Massarra şovăiau în prag.

— Baba, a strigat Khaled trecând printre ei.

— Mama doarme, a spus Midhat. Oof! Ce-ai crescut, a adăugat el lăsând-o pe Ghada jos. *Yalla, ruhu.*[291]

I-a dus în bucătărie. Pe fereastră se vedeau pomii cenuşii-verzui. Un stol de păsări a străbătut cerul.

— Unde ai fost? a întrebat Khaled sprijinindu-se cu coatele de masă.

— Asta nu e treaba ta, l-a repezit Massarra.

— Avem fructe? a întrebat Midhat.

Doar o portocală veche şi uscată, au răspuns. L-au privit cum înfige cuţitul prin coajă şi taie bucăţi, jupuindu-le una câte una de pe fructul rotund.

---

290 „Scumpa mea" (arabă).

291 „Hai de-aici" (arabă).

— Sare! a cerut el întinzând mâna cu un gest glumeț, exagerat.

Khaled i-a dat solnița şi Midhat a presărat sare peste feliile de portocală, fluturând mâna în sus şi în jos. Ghada râdea.

— Nu fi trist, Taher, a spus Midhat ridicându-se să-şi clătească degetele.

— Dar nu e trist, a spus Massarra.

— Şi voi ce-aţi mâncat?

— Banane, a răspuns Khaled.

— Banane?

L-au urmărit cum se ştergea pe mâini cu un prosop de bucătărie. Când s-a întors spre fereastră, i-a răsunat în ureche un sunet necunoscut: aspru, surd, asemenea unei note acute a unui pian dezacordat. Dar nu aveau nici un pian în casă. S-a gârbovit pe dată. Şuieratul îi străpungea urechea.

Pe ecranul roşu al pleoapelor închise i-a apărut preotul. Fratele Fecioarelor, pe terasă, punând întrebări. A simțit o nevoie imperioasă, profundă să-i vorbească. Îşi amintea că-l întâlnise la spitalul din Nablus, dar nu mai ştia ce vorbiseră. Un om deosebit, francezul ăsta, om al bisericii: străinul care ştia totul despre Nablus. Habar nu avea ce vrea să-i spună, ştia doar că trebuie s-o facă.

— *Sahtayn*, scumpilor. Mâncați.

— Şi mai e şi brânză, a anunțat Massarra, şi smochine în grădină.

— Oooo, a exclamat Midhat entuziasmat. Preferatele mele.

— Mă duc eu să aduc. Le-au mâncat păsările cât n-am fost noi aici, dar tot au rămas câteva.

— Lasă, mai târziu, iubito! De ce nu mâncați?

Khaled a luat o felie.

— Îmi trebuie un şervețel.

În prima noapte petrecută acasă, la Nablus, Midhat a fost trezit din când în când de focuri de armă care răzbăteau dinspre munte. Când, la un moment dat, zgomotul a devenit prea puternic, Fatima a întins mâna caldă pe sub plapumă şi a pus-o pe brațul lui. Fără să-l strângă, doar ca să se încredințeze că e acolo. Sau, poate, ca să-i amintească lui că ea e acolo.

Dimineața, Widad Hammad a dat buzna în hol.

— Unde e soțul tău? Am venit să-i urez sănătate.

— Vine acum, a răsunat glasul Fatimei, pierzându-se apoi pe coridor.

Midhat şi-a stăpânit iritarea. S-a îmbăiat şi s-a bărbierit pe îndelete, şi-a curățat gâtul cu peria franțuzească din păr de viezure, şi-a dat cu parfumul lui obişnuit, şi-a tăiat şi pilit unghiile, şi-a smuls firele mai lungi din nas şi s-a îmbrăcat cu costumul de in. Apoi şi-a pomădat şi pieptănat părul, s-a spălat pe mâini, după care s-a dus în salon. Widad stătea pe un fotoliu la fereastră.

— *Hamdillah asalama*[292], a exclamat ea când l-a văzut, întinzându-se să primească cele trei sărutări.

Şi, fără să aştepte răspunsul lui, a continuat povestea pe care o spunea.

— Au arestat trei şi au împuşcat patru.

Midhat a luat o ceaşcă de pe tavă.

— Unde?

— La Beit Dajan.

— Şi au lăsat cadavrele? a întrebat Fatima.

— Selma a auzit de la Muhammad Saka, iar el zice că poliția susține că fugeau. Auzi, ce acuzație! Sigur că fugeau. Doar nu erau să se ascundă în borcanul cu linte! Aşa fac mereu, a explicat ea întorcându-se spre Midhat. Vin în sat, arestează oamenii, apoi fac zob totul. Aruncă la grămadă tot ce e de mâncare, făina cu orezul şi cu zahărul *wa kaza, wa ba'dayn*[293] mai răstoarnă şi ulei de măsline sau petrol. Groaznic.

Un ceas mai târziu au sosit Teta, Um Jamil şi Abu Jamil. L-au cercetat atent cu toții pe Midhat din prag şi Teta a încuviințat din cap mulțumită.

— Arăți bine, Um Mahmoud îți transmite sănătate.

— Vreți cafea?

— Nu stăm mult.

— Cu sau fără zahăr?

---

[292] „Slavă lui Allah că eşti sănătos" (arabă).

[293] „Şi aşa, după aceea" (arabă).

— Cu zahăr, te rog, *habibi*, a răspuns Um Jamil din urma lui Teta, care intrase în salon salutând pe toată lumea.

Un ciocănit în geam le-a dat de ştire că veniseră şi Nuzha, şi fratele lor Burhan, care intraseră de pe poteca din spate.

Pe chipul Fatimei s-a citit oboseala, dar Nuzha i-a luat-o înainte şi a spus din pragul uşii:

— Nu stăm la masă!

Vocile s-au înteţit şi lumea s-a împărţit în bisericuţe. Taher şi Khaled au apărut în hol, iar Fatima i-a trimis să mai aducă scaune din bucătărie. Midhat îşi pierdea atenţia din când în când.

— Şi-acum e în Transiordania.

— De ce?

— Se duce să viziteze grupările alea... Nu sunt sigur...

— Tu ştii să înoţi? Eu înot foarte bine.

— Dar de când i-au dat drumul lui Hani Bey..., a spus Nuzha.

— Poftim? a sărit Midhat.

— Da, a răspuns Nuzha, dându-se într-o parte ca să-l includă în conversaţie, i-au dat drumul ieri. Lui şi altor câtorva. Negociază la Ierusalim cu regii şi cu Nuri Basha.

— Asta-i prima dată când aud aşa ceva, a făcut Abu Jamil.

— *Ya salam*, a spus Midhat. Se încheie greva?

— Nu se ştie, nu încă, nu cred, a răspuns Nuzha.

Midhat a încetat să mai asculte şi şi-a privit mâinile. Vedea picioarele lui Hani în biroul tatălui său, apoi chipul lui. Habar n-avea ce crede Hani despre el acum. De-a lungul prieteniei lor, Midhat fusese aproape întotdeauna sigur de felul în care-l percepea Hani – căci era, la urma urmei, o imagine pe jumătate creată de el însuşi –, dar acum nu mai avea nici o siguranţă, mai ales de când Hani fusese martor la prăbuşirea lui, când devenise de nerecunoscut chiar pentru sine.

Apoi gândul care i-a trecut prin minte l-a lovit din plin în moalele capului: Hani trebuie să fi văzut scrisoarea de la Jeannette şi, prin urmare, o văzuse şi Jamil. Simţea că-i arde gâtul, a aruncat o privire spre bunica lui care încuviinţa din cap strângând din buze, şi apoi spre Um Jamil. Apoi s-a uitat la Fatima, uluit că nu se gândise la asta mai devreme. Oare ştiau cu toţii? Soţia lui se juca cu un nasture de la mânecă în timp ce o asculta pe Nuzha. Nu avea cum să afle decât dacă întreba de-a dreptul, dându-se astfel de gol. Cât despre scrisoare, nu putea să întrebe nici unde e. Nu fără să redeschidă prăpastia din care tocmai reuşise să se târască. S-a cutremurat: probabil că era la Jamil sau la Hani. Amândoi aveau să-l apere, de bunăseamă. Ei îl iubeau, n-aveau să-l dea de gol. Fatima a băgat de seamă că se uita la ea şi i-a aruncat o privire întrebătoare. El s-a străduit să-i zâmbească. Bineînţeles că fusese deja dat de gol. Nu avea habar ce văzuseră, dar îl văzuseră pe el.

— Mie o să-mi pară rău când o să se sfârşească revolta, a spus Khaled.

— Chiar aşa? a întrebat Fatima.

— N-o să mai avem la ce să ne gândim. Viaţa obişnuită *e plicticoasă*.

— Să-ţi fie ruşine, l-a apostrofat mama lui lovindu-l peste picior.

— Nu vreau să mă întorc la şcoală, a răspuns demn Khaled.

— Când l-ai văzut ultima dată pe Hani? a întrebat Nuzha.

Fatima a tresărit.

— Acum un an, a răspuns Midhat.

Şi iată-i pe toţi privindu-l cum revine încetul cu încetul în lumea lor. Pregătiţi să-l împingă la loc în forma lui de om. Impresiile lor îl atingeau şi se reflectau asemenea unor raze de lumină. Fuseseră momente în viaţa lui când crezuse că nevoia de a-i avea în preajmă era amăgitoare – acest grup de oameni ce trăiau în acelaşi loc, legaţi prin nume şi prin poveştile pe care le moşteniseră. Dar dacă asta era o amăgire, atunci ce mai era real? Fără ei, nu era decât un corp care plutea în eter – şi-a pocnit talpa pe dalele reci şi a aprins un chibrit pentru ţigara lui Abu Jamil.

În timp ce Fatima se îndrepta spre bucătărie, el a scos nişte mătănii din lemn de măslin şi a început să le numere ca să se liniştească. Şi-a păstrat zâmbetul de complezenţă; nu voia ca ei să-l vadă frământându-se. Vechiul lui mod

schematic de-a gândi părea să fi dispărut. La fel şi capacitatea sau înclinaţia de-a gândi lucrurile înlănţuindu-se unul de altul. Nimic de-acum încolo nu va mai putea fi cuprins într-o schemă.

Fatima a apărut din holul întunecat cu o tavă. I-a făcut un semn încurajator din cap şi el s-a înfuriat la gândul că ea îşi lua libertatea să-i aprobe purtarea. Dar în clipa următoare mânia a fost măturată de dragoste, iar dragostea a fost copleşită de tristeţe. Aşa se întâmpla. După ce se ivea un gând, era îndepărtat de următorul şi dispăreau unul după celălalt asemenea valurilor mărunte ale mării care se retrag.

Şi-a petrecut toată după-amiaza rearanjându-şi rafturile cu cărţi. De mulţi ani îşi aşezase cărţile pe două rânduri, după principiul unei false economii de spaţiu, lăsând cel de-al doilea rând complet ascuns în spatele primului, dând uitării toate acele titluri. Acum le redescoperea şi ştergea cu o cârpă urmele de praf de pe muchiile de sus. Multe erau aduse de la Paris, unele fuseseră cadouri de la Faruq. Pe una îşi amintea c-o luase de pe malul Senei; s-a deschis la o pagină răscitită: o descriere a Ierusalimului care strălucea în depărtare. Apoi a sunat telefonul. Telefonista a anunţat că apelul venea de la casa mătuşii lui: apoi s-a auzit Teta, care plângea cu sughiţuri.

— Trebuie să-ţi spun ceva. Dar să nu fii... trist. Ai auzit, Mama? Să fii tare!

— Ce s-a întâmplat?

— Jamil a... Jamil nu mai e...

În fundal răsunau vaietele lui Um Jamil.

— Vin imediat, a spus Midhat.

A lăsat receptorul jos şi a rămas aşa, nemişcat, mult timp. În camera alăturată îşi auzea copiii râzând. A privit cârpa din mână, plină de praf.

S-a dus împleticindu-se spre maşină. Casa unchiului şi a mătuşii lui era cufundată în întuneric, cu obloanele trase. Nu aprinseseră lămpile. Când a intrat, Um Jamil s-a retras într-un colţ al bucătăriei, cu gura încremenită.

Jamil era întins pe masă. Flecurile tocite ale cizmelor abia i se vedeau de sub cearşafuri. Era înfăşurat în două pânze, prin care pătrunseseră două dâre mari de sânge ce se închegase şi se înnegrise. Doar partea de sus a trupului era descoperită. Cămaşa lui cu naturii încă încheiaţi era plină de sânge, iar bărbia palidă îi era ridicată. Lui Midhat i-a sărit inima din piept când s-a apropiat de el. Jamil avea gura deschisă, ochii închişi şi chipul deja scofâlcit. Nasul lui lung era îndreptat în sus, de parcă ar fi tras adânc aer în piept: expresia feţei arăta durere, dar şi uşurare.

— Oh, a exclamat Midhat.

Ochii i s-au umplut de lacrimi. A mângâiat cravata ruptă a lui Jamil. Perii de pe gâtul lui neras i-au atins buricele degetelor şi şi-a tras mâna speriat. Apoi, hotărât, a atins cu palma obrazul mort. Răceala definitivă a cărnii l-a făcut să strige:

— Ah, nu!

Şi-a auzit vocea tremurând.

Abu Jamil i-a întins o foaie de hârtie.

Acest om a fost ucis într-o altercație cu soldați britanici, care au acționat în autoapărare.

Teta l-a apucat cu amândouă mâinile de braț. Avea încheieturile încordate. El a privit-o în ochi şi, încercând să nu plângă, a clipit spunându-i:

— Sunt bine.

Sarcina de-a spăla trupul le-a revenit lui Midhat şi lui Abu Jamil. Midhat, care nu mai făcuse asta niciodată, şi-a urmărit unchiul apucându-se de treabă cu cârpe şi vase cu apă, fără să se mai sinchisească să-şi şteargă lacrimile care i se prelingeau pe bărbie. Au desfăcut cearşafurile, apoi l-au acoperit pe Jamil de la brâu până la genunchi cu o pânză curată, după care s-au apucat să-i curețe rănile. După ce l-au spălat de cinci ori şi l-au acoperit cu linţoliul, s-au îmbăiat şi ei pe rând. Midhat le-a adus pe mătuşa şi pe bunica lui de sus şi s-au aşezat cu toții în jurul mortului, rugându-se. Munir Murad a venit şi el să-şi prezinte condoleanțele şi să le spună că Basil scăpase cu viață şi că avea să fie judecat.

— Basil? a întrebat Midhat.

— Veneau cu maşina de peste Iordan, a spus Munir. Fuseseră în misiune pentru cauză. Aşa mi-a spus Basil înainte să fie arestat.

După ce-l adusese pe Midhat acasă de la Bethlehem, Jamil plecase din Nablus cu Basil şi merseseră toată noaptea cu maşina, trecând în Transiordania peste Podul Damiya. La Ajlun îi aştepta cineva din tribul Adwan. Au

plătit pentru vreo sută şi ceva de puşti, pistoale, arme automate şi muniție, apoi s-au odihnit până după-amiază, iar seara au pornit spre Nablus. Pe la unu noaptea, în apropierea satului Beit Furik, şi-au dat seama că sunt înconjurați. Basil a reuşit să scape.

— Procesul e peste trei zile. Aici, la Nablus, a spus Munir înclinând din cap şi binecuvântând casa.

Au trecut trei zile. Trei zile de bocete, de condoleanțe şi agitație, trupul a fost înmormântat, rugăciunile funerare au fost rostite dinaintea mormanului de pământ din cimitirul de vest.

La proces, polițistul a spus că Jamil trăsese în soldați. Avocatul lui Basil a susținut că asta nu era cu putință, fiindcă fuseseră în mod limpede atacați prin surprindere. Dar judecătorul a declarat că fapta mai gravă fusese comisă de Basil şi Jamil şi că, în absența martorilor, argumentația avocatului nu putea fi dovedită. Basil a fost condamnat la nouă ani de închisoare la Akka pentru posesie de explozive şi arme de foc.

Lumea vorbea de trădare. Altminteri cum ar fi putut afla armata unde exact şi la ce oră avea să fie maşina lor? Lucrurile astea nu se petreceau aşa, din întâmplare, în puterea nopții. Existau desigur mii de feluri în care se puteau scurge informații despre un plan fără vreo rea intenție: o indiscreție la telefon, vreo vorbă întâmplătoare adresată unui şofer de taxi, un țăran care a văzut maşina şi a spus poliției fără să-şi dea seama despre ce era vorba.

Peste patru zile a sosit şi Hani să-şi prezinte condoleanțele. Suferise o operație la maxilar, i se extrăseseră câteva măsele şi vorbea cu greu. Cu toate astea, a fost iute asaltat de ceilalți, care voiau să afle despre mersul discuțiilor de la Ierusalim. În decursul amiezii, a devenit clar că aşteptau ceva mai mult de la Hani, a cărui prezență acorda o solemnitate aparte evenimentului. Aşa că s-a angajat să spună câteva cuvinte în stilul acela calm, profesionist al omului a cărui opinie este mereu solicitată. Vorbele sale despre martiriul lui Jamil au avut un efect mult mai mare asupra îndoliaților decât cele rostite de imam, care stătea acum deoparte, stânjenit, în timp ce domnul acela cu *kufiya* vorbea încetişor doar cu o parte a gurii.

— Fratele nostru Jamil se alătură astăzi sufletelor şeicului Izz ad-Din al-Qassam, Mohammed Bashir, Sheikh Yassin, Sadiq Zakaria şi Ahmad Maalouani, Ahmad Sheikh Said şi Sa'id al-Masri şi ale multor altora care au luptat vitejeşte pentru libertate, împotriva asupririi. Jamil este un suflet de mare tărie, devoțiune şi curaj şi va fi răsplătit de Domnul în Paradis şi – aşa cum spune Ibn Masud – Credinciosul nu îşi va găsi linişstea până nu-l întâlneşte pe Domnul.

După ce a vorbit, Hani s-a dus să-l sărute pe Midhat. Se vedeau pentru prima oară de la întâmplarea aceea din biroul lui Hagi Taher. Hani a zâmbit, nici unul n-a rostit vreo vorbă.

Probabil că pe chipul lui Midhat se citea tulburarea, căci Hani a întins mâna şi l-a apucat de obraz. Midhat a surprins-o pe Teta privindu-l: era în hol şi-l urmărea. Tot aşa făceau şi Wasfi, şi Abu Jamil – a constatat el alarmat. Tahsin vorbea cu un vecin, descriind cercuri largi cu mâinile, dar ochii îi fugeau spre Midhat. Cu o mişcare scurtă a capului, Teta l-a întrebat cum e, iar el s-a străduit să-i zâmbească.

— Şi chiar se încheie revolta? a întrebat el.

— Aşa se pare, a răspuns Hani. Aşa sperăm.

— Iar eu am dormit în tot acest timp, a spus Midhat cercetând chipul obosit al lui Hani şi gândindu-se la vărul lui.

Se întreba dacă Jamil se gândise vreun pic la el în ultimele lui zile. Spera că nu. Nu credea că meritase să fie în gândurile lui.

Hani a zâmbit şi a deschis gura, dar a părut să se răzgândească, indiferent ce avusese de gând să spună. Midhat şi-a privit prietenul în ochi şi s-a înfiorat când a înțeles limpede că Hani văzuse scrisoarea. Dar în loc de ruşine, era surprins să descopere o senzație aproape insuportabilă de uşurare. Ca şi cum un zid uriaş ar fi stat să cadă. Zidul a căzut şi iată-l, stând în picioare de partea cealaltă. Simțea aerul care-i atingea fața. A încercat să vorbească, dar n-a izbutit.

— Totul o să fie mai bine de-acum încolo, a spus Hani. Ce-a fost mai rău a trecut.

Midhat a încuviințat din cap, mormăind în cele din urmă:

— Lăudat fie Domnul!

Hani l-a sărutat pe obraz. Midhat a plecat privirea uluit. Cu forța unui obicei rău proaspăt căpătat, gândul i-a fugit la Jeannette. Vedenia pe care o avusese la spital se îndepărta tot mai mult ori de câte ori o invoca, dar nu se putea abține. S-a concentrat, încercând s-o vadă din nou. L-a strâns pe Hani de umăr.

— Îți mulțumesc că ai venit.

— Domnul fie cu tine! a zis Hani.

Midhat s-a îndreptat spre fereastră. Şi şi-a spus că, poate, chipul ei i se ştergea din minte aşa cum se întâmpla cu tot ce era mistic. Astfel de lucruri nu rezistau. Sau poate că – s-a gândit el, atingându-şi ochii cu mâna – acorda nume divine iluziilor doar ca să facă față încă unei pierderi de nedescris? A ridicat ochii tocmai când Fatima apărea în prag. Cu chipul fardat, cu rochia albastră lungă până la genunchi, cu pantofii din piele maro, luminată de strălucirea grădinii din spatele lui. Timpul reprezenta o distanță înşelătoare, care nu putea fi străbătută decât prin înlocuiri imaginare periculoase. A întins mâna. I-a atins gâtul. Fatima l-a privit, cântărindu-l. Nu, nu era o soluție. Căci ea se afla acolo... şi ea era acolo.

Ghada îşi plimba degetul peste frunzele desenate pe dalele din hol ca să ascundă faptul că, de fapt, îşi urmărea tatăl, care se foia prin cameră vorbind când cu unul, când

cu altul sau stând singur şi privind în gol. Şi, din când în când, îşi ştergea degetul pe şosetă.

Era la fel de elegant cum şi-l amintea, cu costumul lui negru şi cravată albastră. Părea ceva mai bătrân şi mai puțin gras – dar asta poate şi din pricina fotografiei din salon, care înlocuise – în timpul lungii lui absențe – amintirea Ghadei despre înfățişarea lui adevărată. În fotografia aceea, Baba stătea la masă şi părea destul de trupeş. Ghada ştia de-acum destule despre perspectivă ca să-şi dea seama că asta se datora în parte unghiului din care era privit. Una dintre descoperirile ei recente era că atunci când lucrurile se aflau mai departe păreau mai mici, iar atunci când erau mai aproape păreau mai mari, iar picioarele tatălui ei din prim-planul fotografiei aveau nişte tălpi imense. Era îmbrăcat într-un costum de in şi citea o carte, cu o pisică lângă el. Se uita drept în obiectivul aparatului de fotografiat, cu capul sprijinit într-o mână, dar dădea senzația că priveşte în gol. Părea cu gândul în altă parte, deşi, când a apropiat fotografia de ochi, a văzut că buzele lui erau un pic țuguiate de parcă ar fi rostit ceva. Poate cuvântul „şi”. Odată, când cerceta fotografia de aproape, nu observase când mătuşa Nuzha intrase în cameră. Ea îi smulsese fotografia din mână şi, neluând în seamă protestele Ghadei, spusese:

— Cred că asta a fost pusă în scenă de fotograf. E îmbrăcat prea elegant ca să citească. Şi pisica aia e aşezată prea bine! E doar o înscenare.

Deşi ştia că mătuşa ei nu vrea s-o necăjească înadins, Ghada şi-a supt dinţii şi a pufnit. Cât de puţin îl înțelegea Nuzha pe tatăl ei, care se îmbrăca elegant chiar şi când mergea la culcare.

Ghada a ridicat privirea, cu gândul la fotografia aceea, ca să compare imaginea cu omul din faţa ei. Baba râdea încetişor la o remarcă a lui Hani, reluându-şi expresia pe care ea o ştia din fotografie. Se uita în depărtare şi-şi ţuguiase buzele ca şi când ar fi rostit „şi”.

De la Khaled a aflat unde fusese el în tot acest timp, şi la început nu crezuse. Apoi avusese un coşmar care-i tot revenea că Baba ar putea să nu se mai întoarcă deloc. Sau să vină înapoi nebun, sau cu totul altă persoană, care să se dea drept el.

A ridicat din nou privirea, temându-se că tatăl ei ar putea să fugă. Baba vorbea acum cu un om pe care ea nu-l cunoştea, cărunt, cu *tarbush* înalt. Buzele lui au început să se mişte şi, după cum îşi rotea braţele, şi-a dat seama că povestea ceva.

— Unde te duci?

— Am o treabă.

Midhat a mângâiat creştetul Ghadei. Oaspeţii plecaseră, amiaza era pe trecute.

— Dar, să ştii... dacă întreabă mama de mine, să-i spui că sunt în grădină. *Mashi?* Mă uit la găini.

Ghada a dus amândouă mâinile la gură. Midhat şi-a pus haina şi a ales un baston, apoi a ieşit din casă.

Pe stradă era zăpuşeală, aerul – animat de muşte – mirosea puternic a cimbru sălbatic uscat. La răspântie, drumul principal era pustiu ca vinerea. A mers iute mai departe, pe la umbră. I-a atras atenția o formă subțire şi neagră de pe un acoperiş. Forma s-a mişcat şi Midhat şi-a dat seama că era umbra unui obiect împins de vânt.

Drumul spre spital l-a purtat până aproape de strada pe care era Nouveautés Ghada. Văzând colțul cu Banca Barclays, a şovăit. Focul de la magazin părea atât de îndepărtat – acum toate prăvăliile din Nablus erau închise, şi lumea numai la incendiu nu se mai gândea. Asta, presupunea el, era micul avantaj al unei catastrofe, să pună în umbră alte nenorociri.

Un zgomot de paşi l-a ajuns din urmă şi Midhat s-a întors să vadă cine era. O siluetă albă fugea pe deal spre el.

— Nu, Papi, du-te acasă! a strigat el.

— Vin cu tine!

— Ghada, *du-te acasă*!

Chipul curat, aprins al Ghadei se apropia, iar când fata l-a ajuns din urmă, a văzut că-şi pieptănase părul cu cărare pe mijloc. A apucat-o de umeri, iar mânecile albe, bufante ale rochiei i s-au ridicat asemenea unor bezele.

— Papi, a pufnit el exasperat. Nu pot să te iau cu mine, e prea periculos. Şi-acum trebuie să te duc înapoi acasă. Eşti tare neascultătoare, ştii?

Buza ei a început să tremure şi şi-a ferit privirea.

— *Nu!*

— Sunt foarte supărat pe tine, a adăugat el cu blândețe apucând-o de bărbie.

În timp ce fiica lui se străduia să scoată câteva lacrimi, lui Midhat i-a venit ideea să se ducă acasă la Eli şi – sub pretextul că voia să discute despre magazin – s-o lase pe Ghada în grija soției lui. Dar apoi ea a adoptat altă atitudine: şi-a proptit o mână în şold şi şi-a întors ochii înlăcrimați spre el, privindu-l arogant.

— Dar nu se trage ziua, prostănacule, se trage doar noaptea. Şi oricum, un bărbat care merge de mână cu o fetiță e mai puțin periculos decât unul care merge singur.

— Nu cred, scumpo! a spus el, dar şi-a dat seama că era posibil să aibă dreptate.

— Te spun lu' Mama.

— Cum? Mă amenințI? Să-ți fie ruşine, Ghada.

— Nu te las să pleci iar. Unde mergem?

— *Eu* mă duc la spital.

— Dar tocmai ai venit de la spital.

— E vorba de alt spital, i-a spus Midhat. Linişteşte-te. Şi mergi mai iute.

Paşii ei mărunți îl încetineau atât de tare, încât nu după mult timp a luat-o în brațe. Înaintea lor, o maşină se strecura încet pe coasta muntelui Ebal. Au urcat treptele spitalului.

În hol, un pacient se sprijinea în cârje. A ridicat ochii şi privirile li s-au întâlnit în momentul când alt pacient a intrat de pe terasă, aruncând o umbră pe chipurile amândurora. Apoi Midhat i-a salutat spunându-le pe nume

– Iyad, Abu Marwan – şi li s-au luminat chipurile. Iyad şi-a sprijinit cârjele de perete.

— Abu Taher! a spus el înaintând într-un picior. Ne-a fost dor de tine.

— Şi mie! a răspuns Midhat.

Apoi s-a adresat unor felahi arşi de soare din spatele lui Iyad:

— *As-salamu alaykum*, eu sunt Midhat Kamal. E toată lumea afară?

— Da, a răspuns Abu Marwan. Ca de obicei.

Din spatele lor îi făcea cu mâna alt bărbat, un vechi client al magazinului Nouveautés. Midhat a salutat din cap, simțindu-se plin de farmec, văzându-şi farmecul răsfrânt pe chipurile lor.

Père Antoine a rămas surprins să-l vadă pe Midhat Kamal pe terasă. Ultima dată când îl întâlnise era primăvară. Abia apoi aflase că acest domn Kamal îşi pierduse mințile şi fusese dus la un ospiciu. Se întreba dacă Midhat îl va recunoaşte.

Circulaseră diferite variante ale poveştii lui Midhat, dar pacientele vorbeau mai ales despre soarta nefericită a nevestei lui, folosind expresia „Meskina Fatima”[294]. Devenise un fel de refren, rostit cu milă amestecată însă şi cu oarecare plăcere. Alții îşi exprimau de-a dreptul dezaprobarea, arătând către capetele şi picioarele bandajate

---

[294] „Sărmana Fatima” (arabă).

de pe terasă ca şi când ar fi fost o ruşine să fii internat pentru orice altceva în afară de răni căpătate în timpul luptei armate. O femeie chiar pomenise că era „m*a'roof*" că Midhat Kamal îşi dobândise averea pe căi necinstite. Prin urmare, cineva îl blestemase şi-i dăduse foc magazinului. Şi aşa înnebunise.

— *Hatha mantiqi*[295], şi-a încheiat ea explicația strângând satisfăcută din buze.

Midhat a salutat ridicând o mână. Purta un costum cu două rânduri de nasturi şi baston. Vântul îi zburătăcise cravata peste umăr şi lângă el apăruse o fetiță îmbrăcată în alb.

— Mă bucur să vă văd din nou, i-a strigat Père Antoine. Veniți lângă mine, vă rog.

— Mulțumesc mult.

El a pornit cu paşi mari de-a lungul balustradei, iar fata a dat fuga în colțul opus şi s-a aşezat pe jos.

— O să-ți murdăreşti rochia.

— Ah.

Midhat a plesnit aerul cu mâna.

— Ai făcut-o deja!

S-a aşezat pe scaun lângă Antoine.

— *Marhaba, keef halak?*[296]

---

[295] „E logic" (arabă).

[296] „Bună ziua, ce mai faceți?" (arabă).

De aproape, Midhat era vizibil tras la față şi palid, aşa cum era de aşteptat să arate cineva proaspăt ieşit din ospiciu.

— Mi-am dat seama, a spus Antoine, însoțindu-şi vorbele de un zâmbet, că nu v-am spus niciodată cum mă numesc.

— Părinte Antoine, a spus Midhat privindu-l drept în ochi. Noi ne-am mai întâlnit.

Antoine a tăcut, apoi a încuviințat din cap cu grijă.

— A, da. Aşa e. Acum câteva luni, aici.

— *Non, non...*, a protestat Midhat. *Avant ça*.[297] Cred că sunteți Fratele Fecioarelor.

Sprâncenele i s-au arcuit, urmate de colțurile gurii. Ochii mijiți semănau cu nişte fante.

— Aşa mi se spune? a întrebat Antoine.

— Aşa zicea lumea.

Antoine a izbucnit în râs, mângâindu-şi barba cu degetele.

— Ați venit în vizită?

— Da. Poftiți o țigară de foi, i-a oferit Midhat. Mi le-a adus vărul meu de la Beirut.

Din pachet lipsea o singură țigară. Antoine a împins una în locul gol şi a apucat-o de sigiliul auriu. Midhat a apucat şi el una, ținând-o între dinți, şi a scos o cutie de chibrituri din buzunar. A aprins țigara lui Antoine mai întâi. Antoine a tras fumul, l-a slobozit şi a privit cum se răsucesc firele

---

[297] „Înainte de asta” (fr.).

de tutun de la capăt. Nu se întâmpla adesea ca un profan să-i ofere o țigară. A privit afară, spre livadă, şi o clipă şi-a închipuit că e altcineva, că are altă viață.

— Ce părere aveți despre revoltă?

Midhat şi-a îndreptat picioarele, scoțând fumul pe nas.

— Îmi pare rău că am pierdut începutul.

Nevinovăția ce răzbătea din răspuns l-a uimit pe Antoine. I-a mai aruncat o privire tovarăşului său. Midhat se uita la fetița lui. Poate că socotea de la sine înțeles că toată lumea ştie despre internarea lui.

— Da, a răspuns Antoine. Începutul a fost destul de frumos. Acum oamenii par cam obosiți. Mă îndoiesc că vor fi dispuşi să piardă culesul recoltei.

Midhat a deschis palma – în semn de încuviințare, de judecată? –, iar Antoine a dat capul pe spate şi a suflat fumul.

— Sper să reuşească, sper să iasă ceva bun din asta.

— Ei, a adăugat Midhat. Noi meritățm asta.

Nu accentuase în mod special cuvântul „noi”, totuşi Antoine a simțit forța acestei corecții.

— Desigur că sunteți îndreptățiți, fără îndoială, a spus Antoine. Ce am vrut eu să zic e că acum, când englezii aduc şi mai multe trupe şi se vorbeşte de legea marțială şi, ştiți, dacă am învățat ceva în viață – deşi sunt bătrân, adevărul e că n-am învățat prea multe! Dar ştiu că nu putem prezice viitorul. Aşa că n-am vrut să spun decât că... ar putea să iasă oricum, să ştiți.

A tras iar din țigară, apoi a răsucit-o între degete în timp ce-şi ținea răsuflarea, privind la capătul fumegând.

— Descopăr că mi-e tot mai greu să cuprind imaginea de ansamblu. Pe an ce trece, mintea mea..., a urmat el apropiindu-şi palmele, devine tot mai mică.

Undeva, cineva cânta arpegii la pian. Sunetele au trezit cicadele de pe munte, aşa că terasa liniştită a răsunat deodată de zgomot. Pianistul a şovăit între două note.

— Lucrați cu surorile medicale? a întrebat Midhat.

— A, nu, a răspuns Antoine. Eram cercetător. Am scris o carte.

— Bravo.

— Aşa ş-aşa, a adăugat el clătinând din cap. Sunt şi preot, a urmat arătând spre hainele sale. Şi am predat cândva la École Biblique. La Ierusalim.

— Acum chiar că vă invidiez.

— Chiar aşa?

— Tare mi-ar fi plăcut să fiu la universitate. În Franța am urmat două universități. Mi-a plăcut foarte mult. La cursuri, mi-a plăcut mult....

Midhat a clătinat din cap, ridicând din nou ochii spre fetița care, părând că-i simte privirea, a ridicat şi ea ochii.

— Ştiți... senzația aceea că toată lumea din jur dezbate, a spus el. Când scrii ceva, te adresezi cuiva anume, chiar şi celor care au murit. Chiar şi unora care nu s-au născut încă.

— Ei, a spus Antoine, ăsta e de fapt visul universității! În experiența mea, a fost un fel de mănăstire ceva mai

dezolantă. L'École Biblique e, desigur, legată de o mănăstire. Dar, de regulă, mănăstirile nu sunt locuri dezolante. În ciuda părerii generale, poate.

Midhat a făcut ochii mari.

— *Dezolantă*? s-a mirat el râzând. Dar la universitate, unde fiecare poate gândi cu mintea sa...

— Şi unde poate fi sigur că se înşală pe jumătate....

Midhat scutura din cap.

— *Cel puțin* pe jumătate, a urmat Antoine. Probabil mai mult.

— Păi chiar ăsta e scopul.

— Să te înşeli?

— Să fii... pregătit împotriva altora... împotriva... ştiți...

Jos, în crâng, a pisică jumulită a sărit de sub terasă cu coada ridicată, alergând după ceva prea mic să fie văzut de sus.

— V-ați simțit bine la Montpellier, aşadar, a comentat Antoine.

— Şi la Sorbona.

Antoine a chicotit.

— Dar acum am uitat tot. Îmi aduc aminte doar unele lucruri... flacoanele de medicamente, a spus el. Şi-a strâns buzele în jurul țigării de foi, a tras de mai multe ori fumul în piept, apoi l-a scos pe nas. Nu pot să vă explic.

— Flacoanele?

— Nu, nu flacoanele. Nu asta am vrut să spun.

— Ba nu, spuneți-mi. Mă interesează.

— Chiar aşa?

— Foarte mult.

— Şi aveți de gând să notați? a întrebat Midhat privindu-l în ochi.

— Poftim?

— V-am întrebat dacă aveți de gând să notați.

Lui Antoine i s-a părut că au trecut câteva clipe bune. Nu era în stare să scoată o vorbă. L-au trecut fiorii. Mintea i-a fugit la Louise.

— Ştiu că ați scris despre Nablus. Mi-a spus soția mea.

— Soția dumneavoastră?

— Da, Fatima Hammad, fiica lui Hagi Nimr.

Antoine a răsuflat foarte încet şi a închis ochii.

— Da, am scris despre Nablus. Dar acum nu mai scriu.. Aşa că nu, n-am să notez, a urmat el prefăcându-se că râde.

Abia acum, când discuția se îndrepta împotriva lui, îşi dădea seama cât tânjeşte să fie acceptat de localnicii vorbitori de franceză. Un zgomot tot mai puternic de paşi dinăuntru a vestit sfârşitul discuției lor – cu mica deschidere de înțelegere –, căci în orice clipă alți pacienți puteau să iasă la aer. Şi-a dres vocea ca să-şi ia rămas-bun. Zgomotul de paşi s-a stins şi uşa nu s-a deschis. Midhat a scuturat scrumul țigării şi şi-a îndreptat cravata, iar fetița s-a uitat spre el.

— E fiica dumneavoastră?

— Da.

A urmat încă o tăcere lungă. Când a vorbit din nou, Midhat s-a exprimat formal, dovedind că se gândise mult la ce avea să spună.

— Când mă uit înapoi la viața mea, a spus el, văd o serie întreagă de greşeli. Greşeli minunate, frumoase. Şi n-aş vrea să le îndrept.

Intensitatea expresivă de mai devreme îi anima din nou chipul. În decursul a câteva clipe, Antoine l-a socotit pe acest bărbat sociabil, cu simțul umorului, drept un om evaziv – care se reținea mult. Dar i-a trecut iute prin minte şi că, probabil, îl influențau zvonurile despre psihoza lui Midhat, ideea că nimeni n-ar fi internat într-un ospiciu dacă n-ar avea vreo neconcordanță în arhitectura sufletului. Poate că asta era adevărat, dar Antoine şi-a revizuit presupunerea, care tindea, la urma urmei, să respecte relația dintre cauză şi efect. Căzut pe gânduri, a ciulit urechile să audă din nou pianul. Dar a auzit doar cicadele.

— Aş schimba totuşi... aş schimba poate câte ceva, a spus Midhat. Dar de unde am putea să ştim? Noi luăm hotărârile cele mai importante atunci când suntem tineri.

— Dar dumneavoastră sunteți încă tânăr.

Midhat a ridicat o sprânceană.

— Nu puteți avea mai mult de treizeci şi cinci de ani.

— Am patruzeci şi unu.

— A, tot tânăr sunteți. Aveți destul timp să mai faceți şi alte greşeli.

Au râs amândoi şi orice tensiune s-ar fi ivit – sau şi-a închipuit Antoine că se ivise – s-a risipit.

— Haide, a spus el. Povestiți-mi despre femeia aceea.

Midhat a zâmbit uluit.

— De unde ştiți că e vorba de o femeie?

A fost rândul lui Antoine să ridice o sprânceană.

— Ei, bine. Asta a fost demult, foarte demult. De fapt, nici nu ştiu dacă mai trăieşte. Şi dacă mai trăieşte, probabil că a uitat. Sau poate că-şi mai aminteşte de mine. Cu toții sperăm că lumea îşi aminteşte de noi, dar nu sunt sigur că asta durează prea mult. Poate, din când în când, ceva le aduce aminte de noi. Un obiect sau altul. Dar asta doar pentru foarte puțin timp – sau măcar aşa ar trebui să fie, dacă omul acela vrea să meargă mai departe. Eu îmi aduc aminte trecutul din când în când, a spus el zâmbind. Dar nu trăiesc acolo.

Antoine a rămas cu privirea înainte, flerul de preot spunându-i să-l lase pe Midhat să vorbească fără să-l privească în ochi.

— Singurul lucru pe care l-aş schimba este greşeala pe care am făcut-o în privința țării dumneavoastră. Ştiți, aveam o imagine despre Franța. Mi-am închipuit că are o virtute. Dacă ar fi să schimb ceva, *asta* aş schimba sau, poate, a urmat el pe alt ton, schimbând vorba, poate că ăsta e singurul lucru pe care l-aş schimba. Altele n-au fost.... chiar... la îndemâna mea.

— Nu eşti primul care face greşeala asta, a spus Antoine împreunând-şi mâinile cu aer preoțesc. Dar să ştii că *un loc*

nu poate avea virtuți. O idee poate fi virtuoasă, dar nu un loc.

Jos, în crâng, pisica se cățăra pe trunchiul unui copac.

— O să vă întoarceți? a întrebat Midhat.

— A, nu. Franța nu mă vrea. După revoltă, cred că o să mă duc la Cairo.

Midhat a exclamat surprins.

— Aş dori să trăiesc mai mult în lume, a spus Antoine, de acum încolo.

— O ambiție demnă de laudă.

— Mi s-a părut greu, destul de dificil...

Midhat nu i-a cerut să-şi ducă gândul până la capăt şi lui Antoine i-a părut rău că vorbise despre sine. Îşi imagina că Midhat e descurajat, că, venind acolo să se spovedească, nu se aşteptase ca cel căruia i se spovedea să facă la fel. A tras un ultim fum din țigară şi, ținându-l mult în piept, s-a simțit cuprins de un val familiar de ruşine. După nişte zgomote de paşi târşâiți ce veneau dinăuntru, uşa s-a deschis. A ieşit un bătrân, urmat de un tânăr cu un picior rupt.

— *As-salamu alaykum.*

— *Wa alaykum as-salam.*

Bătrânul l-a condus pe cel mai tânăr spre nişte scaune ceva mai departe, şi-a scos o pipă şi a început s-o îndese cu tutun. Antoine a strivit mucul țigării de piatra de sub balustradă.

— Câți au murit? a întrebat Midhat încet.

— N-aş putea să vă spun. Probabil că mulţi nici n-au fost înregistraţi. N-a fost o revoluţie lipsită de vărsare de sânge. Ai auzit de bătălia de la Anabta? Din zori până în seară. Au fost martirizate chiar şi câteva *femei*.

— Dumneavoastră ştiţi mai multe decât majoritatea celor din Nablus, a spus Midhat. La dumneavoastră ar trebui să vin ca să aflu ştirile, nu le auzi niciodată de la cineva care să fi fost direct implicat. Vărul meu..., a început el, dar s-a oprit brusc. Soţia mea crede că cineva din Nablus are pică pe mine. Ştiţi ceva despre asta?

Antoine a căzut pe gânduri. I se mai întâmplase de câteva ori de-a lungul timpului ca localnicii să-i ceară *lui* informaţii despre Nablus, deşi nu fuseseră mulţi, îi putea număra pe degetele de la o mână. De mult nu-şi mai revăzuse notiţele luate pe vremea aceea. Şi-a răscolit amintirile. În afara zvonurilor din ultima vreme că Midhat era în spital, îşi aducea vag aminte de nişte aluzii ranchiunoase, dar nu se putea gândi la nimic concret.

— Nu ştiu, a spus, prejudecăţile sunt destul de răspândite.

— Da, da, a încuviinţat Midhat plictisit. De fapt, nici nu-mi mai pasă atât de mult ce cred alţii despre mine.

— Asta e bine.

— Nu e chiar aşa, avem totuşi nevoie să ştim un pic, a urmat Midhat întinzând un picior ca să-şi sprijine glezna pe genunchi. Dar cred că mie îmi ajunge familia. Măsura vieţii mele e soţia mea. Şi nu mă ridic la înălţimea ei. A, şi mai e vărul meu... El era etalonul meu *moral*. Şi nu m-am

ridicat niciodată la înălțimea lui. Copiii mei sunt măsura familiei mele: dar nici aici nu mă ridic la înălțime. Dacă mă gândesc la aşteptările pe care le au ei de la mine, eu nu sunt decât un compromis, dau greş întotdeauna. Pe de altă parte cred că, a urmat cu vocea răguşită brusc şi s-a aplecat, iar glezna i-a alunecat de pe genunchi, fără ei n-aş fi nimic.

Antoine a tresărit auzind această avalanşă de emoție. Midhat rămăsese cu privirea pierdută la crângul de măslini. Fără veste, trupul i s-a prăvălit înainte şi a strigat sugrumat, de parcă s-ar fi înecat cu ceva:

— Părinte!

Antoine a privit spre uşă, întrebându-se dacă e cazul să cheme o soră medicală. Nimeni altcineva nu băgase de seamă starea de agitație a lui Midhat. Cu excepția fetei, care stătea cu ochii la el. Ridicase brațele, de parcă i-ar fi fost teamă să facă vreo mişcare neaşteptată.

Midhat şi-a apucat genunchii cu degetele lungi şi a rămas cu privirea în gol.

— Părinte, a strigat el din nou.

— Da, a spus Antoine, punându-i o mână pe spate. Da, sunt aici.

Respirând adânc, de parcă tocmai ar fi ieşit de sub apă, Midhat a spus:

— Vă iert.

Lui Antoine i s-a oprit respirația.

— Cum? a întrebat el.

S-a străduit să-şi oprească tremurul mâinii lipite de spatele lui Midhat.

La marginea văii, soarele se avânta spre munte înroşind o fâşie de cer. În aer, dogorea s-a mai potolit şi roşeaţa s-a reflectat în ferestre.

Ceva s-a declanşat în sufletul lui Midhat. Auzea sau mai degrabă simţea clipocitul unui lac negru sub el şi o pală de aer rece, şi ecoul unui puţ adânc ce azvârlea raze de lumină spre un om îngenuncheat, care ţinea o căldare legată cu sfoară. Pe spate simţea apăsarea caldă şi tare a mâinii preotului.

A mişcat capul, pregătit să-i mulţumească... şi a fost surprins de ce a văzut. Ochii roşii ai lui Antoine erau măriţi de uimire şi deasupra bărbii lui albe buzele moi erau întredeschise. Midhat a tras adânc aer în piept, resemnat. Dar presupunerea sa dintâi – că preotul îl credea nebun – i-a dispărut pe măsură ce groaza de pe chipul lui Antoine se preschimba în căutare, pupilele mişcându-i-se dintr-o parte în alta, de la un ochi al lui Midhat la celălalt. S-a auzit *adhan*[298].

— Aţi păţit ceva? a întrebat Midhat.

— Baba, a strigat Ghada.

— Da, *habibti*.

Ghada s-a ridicat şi şi-a scuturat poalele rochiei.

— Da, da, a răspuns Midhat. *Yalla*, mergem acasă.

---

[298] Chemarea la rugăciune (arabă).

Uitându-se înapoi, a surprins o mică încordare a pleoapelor preotului, care nu s-au închis pe de-a-ntregul, ci – asemenea lentilei unui aparat de fotografiat – şi-a ajustat focalizarea. Antoine a înclinat din cap. Şi-a retras mâna.

— Doamne, a spus el ridicând mâna în semn de rămas-bun. Dar nu şi-a terminat vorba.

Evenimente principale ale mişcărilor naţionale palestiniene şi siriene

1882-1903

Primul val de imigranți evrei (*aliyah*): cca 35.000 de imigranți evrei, majoritatea din Europa de Est, se stabilesc în Palestina şi înființează întreprinderi agricole.

1904-1914

Al doilea val de imigranți evrei (*aliyah*): cca 40.000 de imigranți cu puternice convingeri sioniste sosesc în Palestina.

1911

Înființarea la Paris a organizației naționaliste arabe Al-Fatat (Societatea Tinerilor Arabi).

1913

18-23 iunie Congresul Național Arab: organizațiile reformiste arabe şi studenții care trăiesc la Paris se întâlnesc în sala de conferințe a Societății Geografice Franceze pentru a discuta viitorul regiunii confruntate cu politica otomană, înmulțirea aşezărilor sioniste şi cu interesele coloniale britanice şi franceze.

1914

2 august Alianța otomano-germană: Imperiul Otoman acceptă în secret să intre în război alături de Puterile Centrale imediat ce Germania declară război Rusiei.

5-12 septembrie Miracolul de pe Marna: bătălia din Primul Război Mondial purtată pe râul Marna, în Franța, se încheie cu victoria Aliaților împotriva armatei germane.

29 octombrie Imperiul Otoman intră oficial în Primul Război Mondial.

1915

17 februarie (-9 ianuarie 1916) Campania din Dardanele: campanie militară britanică şi franceză dusă împotriva Imperiului Otoman în peninsula Gallipoli, care se încheie cu victoria otomanilor.

24 aprilie (-1917) Genocidul armean: guvernul otoman extermină şi deportează în mod sistematic populația armeană de pe teritoriul său.

Iulie (martie 1916) Corespondența Hussein – McMahon: într-un schimb de scrisori, guvernul britanic acceptă să recunoască independența arabilor după război în schimbul ajutorului şerifului de la Mecca în organizarea unei revolte împotriva Imperiului Otoman.

21 august Anunțarea a 11 execuții ale unor naționalişti arabi, reformatori şi membri ai Partidului Descentralizării, la ordinul comandantului militar otoman Djemal Pasha (Jamal Basha).

1916

6 mai Anunțarea altor 21 de execuții ale unor naționalişti arabi, reformatori şi membri ai Partidului Descentralizării la ordinul lui Djemal Pasha.

16 mai Acordul Sykes-Picot: acord secret între Marea Britanie şi Franța care stabileşte viitoarele sfere de control asupra Orientului Mijlociu pornind de la premisa înfrângerii otomanilor. Se stabilesc frontierele viitoare ale Siriei, Libanului, Palestinei, Transiordaniei şi Irakului (până atunci cunoscute sub numele colectiv de Siria Mare).

10 iunie (-octombrie 1918) Marea Revoltă Arabă împotriva Imperiului Otoman, condusă de şeriful de la Mecca împreună cu T.E. Lawrence, mai ales în Hejaz.

1917

2 noiembrie Declarația Balfour: declarație publică a guvernului britanic în sprijinul stabilirii unei patrii a evreilor în Palestina.

9 decembrie Ierusalimul se predă trupelor britanice.

1918

19-25 septembrie Bătălia de la Nablus: victoria britanicilor şi retragerea otomanilor şi a germanilor.

31 octombrie Înfrângerea Imperiului Otoman. Administrația Teritorială Britanică şi Franceză în Teritoriile Inamice Ocupate îşi începe activitatea în teritoriile otomane, incluzând Palestina şi Siria.

11 noiembrie (-iulie 1919) Revoluția egipteană: revoltă în toată țara împotriva ocupației britanice a Egiptului şi Sudanului, care duce la recunoaşterea de către britanici a independenței Egiptului în 1922.

1919

(-1923) Al treilea val al imigrației evreilor (*aliyah*): cca 40.000 de sionişti se stabilesc în Palestina. Acest val este determinat de cucerirea Palestinei de către britanici, de Declarația Balfour, de Revoluția din octombrie din Rusia şi pogromurile ulterioare din Rusia, Polonia şi Ungaria.

18 ianuarie (-21 ianuarie 1920) Conferința de Pace de la Paris: discuții după război la Versailles, asupra reparațiilor de plătit de către Germania şi alocarea teritoriilor ocupate înainte de germani şi otomani. Se încheie cu semnarea tratatelor de pace şi crearea Ligii Națiunilor (precursoarea Organizației Națiunilor Unite).

27 ianuarie Primul Congres Național Palestinian de la Ierusalim trimite memorandumuri la Paris, respingând Declarația Balfour şi cerând independența.

Iunie Comisia King-Crane: sondaj comandat de preşedintele Woodrow Wilson al opiniei publice din fostul Imperiu Otoman cu privire la împărţirea teritorială în sistem de mandate. Recomandă o guvernare americană, neimperială, pentru a conduce popoarele arabe către autodeterminare; stabileşte că majoritatea palestinienilor se opun sionismului şi că sioniştii intenționează să aplice „o deposedare completă a locuitorilor neevrei din Palestina, prin diverse forme de achiziționare". Raportul este supus atenției Conferinței de Pace de la Paris, dar trece neluat în seamă.

2 iulie Congresul Național Sirian se întruneşte la Damasc.

1920

8 martie Congresul Național Sirian declară independența Regatului Arab al Siriei Mari sub conducerea regelui Faisal.

4-7 aprilie Revoltele de la festivalul Nebi Musa au loc la Ierusalim.

19-26 aprilie Liga Națiunilor confirmă mandatul britanic asupra Palestinei şi Mesopotamiei (în prezent Irak) şi mandatul francez asupra Siriei şi Libanului.

5 mai Asociația Creştinilor şi Musulmanilor din Nablus organizează un protest în prezența guvernatorului militar împotriva sionismului şi a aplicării mandatului asupra Palestinei.

Iunie Se înființează Haganah, o organizație paramilitară evreiască.

1 iulie la sfârşit conducerea militară britanică în Palestina şi începe administrația civilă, condusă de înaltul comisar Herbert Samuel (până în 1925).

24 iulie Lupta de la Maysalun: victoria francezilor asupra forțelor siriene ale lui Faisal. Regatul Arab al Siriei Mari este desființat şi Faisal este expulzat din Siria.

14 decembrie Al Treilea Congres Național Palestinian de la Haifa cere independența Palestinei în aceiaşi termeni ca mandatul asupra Irakului, cu parlament ales în sistemul un om – un vot.

1921

11 aprilie Înființarea emiratului Transiordania – protectorat britanic.

Britanicii îl numesc pe Hagi Amin al-Husseini Mare Muftiu al Ierusalimului – o funcție religioasă nou înființată.

1-7 mai Revoltele de la Jaffa: înfruntări violente între arabi şi evrei la Jaffa. Comisia de anchetă stabileşte că nemulțumirea arabilor față de imigrația evreilor este cauzată de motive politice şi economice.

19 iulie Prima delegație arabă palestiniană merge la Londra să negocieze dobândirea independenței cu secretarul de stat pentru colonii, Winston Churchill.

23 august Se înființează Regatul Irakului sub administrație britanică (până în 1932), avându-l ca rege pe Faisal ibn Hussein.

Decembrie Un container de lemn se rupe în portul Haifa şi sunt capturate 300 de pistoale şi 17.000 de gloanțe aduse ilegal de la Viena de Haganah.

1922

3 iunie Cartea Albă Churchill: document redactat în urma tulburărilor care cereau restrângerea imigrației evreilor, unde se sublinia că guvernul britanic:

„nu a avut în vedere niciodată – aşa cum pare să se teamă Delegația arabă – dispariția sau subordonarea populației, limbii sau culturii arabe din Palestina. Vor atrage atenția asupra faptului că prevederile Declarației (Balfour) (...) nu au în vedere transformarea Palestinei în întregime într-o patrie națională evreiască, ci ca o astfel de patrie să fie întemeiată în Palestina".

Cu toate acestea, guvernul continuă să sprijine imigrația sionistă.

1923

Februarie-martie Eşuarea alegerilor pentru Consiliul Legislativ din pricina boicotului arab palestinian.

Mai Activista egipteană pentru drepturile femeilor Huda Sha'rawi îşi scoate vălul în public, la întoarcerea la Cairo de la Congresul Alianței pentru Votul Femeilor de la Roma.

29 septembrie Intrarea în vigoare a mandatului britanic asupra Palestinei şi a mandatului francez asupra Siriei şi Libanului.

1924

(-1928) Al patrulea val de imigranţi evrei (*aliyah*): cca 80.000 de evrei sionişti imigrează în Palestina, mai ales din Polonia.

1925

25 martie-1 aprilie Demonstraţii anti-Balfour: demonstraţii şi greve generale pe tot cuprinsul Palestinei în semn de protest împotriva vizitei lui Arthur James Balfour (Lordul Balfour).

Iulie (-iunie 1927) Marea Revoltă Siriană împotriva stăpânirii franceze în Siria se încheie cu victoria francezilor.

Noiembrie Grevă generală în Palestina în sprijinul Revoltei Siriene.

1926

16 februarie Autorităţile britanice recunosc retroactiv legalitatea vinderii sau negocierii de pământ în timpul prohibiţiei (1918-1920) şi acceptă documente funciare sioniste neoficiale.

16 mai Ordonanţa Pedepsei Colective: autorităţile britanice instituie principiul pedepsei colective în Palestina.

1927

11 iulie Un cutremur puternic loveşte Palestina, afectând Ierihon, Nablus, Ierusalim, Ramle, Lydda şi Tiberias şi distrugând mai multe sate.

1928

20-27 iunie Al Şaptelea Congres Naţional Palestinian de la Ierusalim cere instituirea unei guvernări parlamentare democratice.

1929

(-1939) Al cincilea val al imigrației sioniste (*aliyah*): între 225.000 şi 300.000 de imigranți evrei sosesc mai ales din Germania, ca urmare a ascensiunii nazismului.

23-29 august Evreii aduc piese de mobilier ca să se roage la Zidul Plângerii (Zidul al-Buraq), stârnind temerea arabilor palestinieni că s-ar produce o schimbare a statu-quoului Locurilor Sfinte stabilit de otomani. În urma demonstrațiilor politice ale grupărilor militante sioniste, palestinienii din mai multe localități se răscoală. Imediat după aceasta, răsculații arabi masacrează evrei în Hebron.

26 octombrie Are loc la Ierusalim Primul Congres al Femeilor Arabe din Palestina.

27 octombrie Delegația de la Congresul Femeilor demonstrează la Ierusalim împotriva Declarației Balfour, a Ordonanței pentru Pedeapsa Colectivă şi a maltratării prizonierilor arabi.

1930

Sub conducerea şeicului Izz ad-Din al-Qassam, grupul islamist Mâna Neagră porneşte o campanie militantă împotriva evreilor civili şi a mandatului britanic.

1931

Aprilie Zeev Jabotinski şi alții înființează Irgun' un grup paramilitar revizionist de dreapta, desprins din Haganah.

August Demonstrațiile de la Nablus împotriva depozitării de arme în aşezările evreieşti sunt oprite de poliție cu lovituri de baston.

1932

3 octombrie Încetează mandatul britanic asupra Irakului, care îşi dobândeşte independența.

1933

Ianuarie-iulie Partidul Nazist ajunge la putere în Germania. Din pricina creşterii antisemitismului în Europa, imigraţia evreilor în Palestina sporeşte substanţial.

8 septembrie Moare regele Faisal al Irakului.

27 octombrie Grevă generală în Palestina în semn de protest împotriva imigraţiei evreilor şi a politicii britanice prosioniste, cu tulburări în majoritatea oraşelor.

1934

Începe imigraţia evreiască ilegală organizată (*Aliyah Bet*) în Palestina, fără permisiunea Agenţiei Evreieşti sau a autorităţilor britanice.

1935

15 septembrie Legile Nürnberg: legile germane care instituţionalizează teoriile rasiste ale ideologiei naziste desfiinţează drepturile evreilor germani. Imigraţia evreilor în Palestina creşte dramatic.

16 octombrie Incidentul „Ciment": o mare încărcătură de arme cu destinaţia Tel Aviv, ascunsă în butoaie de ciment, este descoperită în portul Jaffa. Guvernul arab declanşează o grevă generală, iar o demonstraţie de la Jaffa se transformă în rebeliune.

20 noiembrie Şeicul Izz ad-Din al-Qassam este prins şi ucis de soldaţi britanici pe dealurile Ya'bad de lângă Nablus.

Decembrie Înaltul comisar Arthur Grenfell Wauchope propune înfiinţarea unui Consiliu Legislativ din 28 de membri, dintre care 14 să fie arabi palestinieni. Palestinienii sunt de acord, în principiu, dar propunerea este respinsă de membrii prosionişti din Camera Comunelor.

1936

15 aprilie În urma uciderii a trei evrei în timpul unui jaf de lângă Tulkarem, doi arabi sunt ucişi lângă Petah Tikva.

17 aprilie În timpul înmormântării unuia dintre evreii uciși, izbucnesc revolte în care sunt omorâți trei evrei. Autoritățile mandatului instituie reglementări de urgență și impun restricții de circulație în toată Palestina.

20 aprilie La Nablus se formează Comitetul Național Arab, urmat de alte comitete în toate orașele și satele arabe, care mobilizează lumea la grevă generală.

25 aprilie Comitetul Superior Arab, alcătuit din membri ai tuturor partidelor politice arabe, susține continuarea grevei pe termen nedefinit.

Mai Încep „percheziții le la sate": campanie britanică violentă de descurajare a arabilor să se opună guvernării britanice.

6 mai Comitetele Naționale anunță o grevă fiscală.

11 mai Armata britanică primește întăriri din Malta și Egipt. Haganah și alte organizații care apără coloniile evreiești sunt legalizate sub numele de Poliția Așezărilor Evreiești.

23 mai Britanicii rețin 61 de „agitatori" arabi și-i țin în lagăre de detenție, apoi alți 37 sunt arestați la începutul lui iunie.

Mai-iunie: portul Jaffa se închide; au loc atacuri sporadice asupra căilor ferate și a așezărilor evreiești. Grupări armate se formează în zone deluroase.

17-29 iunie Armata britanică demolează zone mari din orașul Jaffa.

6 iulie Armata britanică „mătură" zona dintre Nablus și Ierusalim, folosind 4.000 de soldați, mitraliere și tancuri.

4 august Ordonanța Amenzilor Colective: legi emise de autoritățile britanice care stabilesc pedepse colective precum: amenzi, distrugere în masă de proprietăți, interdicții de circulație și încarcerări administrative în masă.

August Încep răzbunări ale evreilor.

30 septembrie Se declară Legea Marțială în Palestina.

11 octombrie Comitetul Superior Arab cere încetarea grevei și a revoltei.

Noiembrie Din evidența spitalelor, numărul de morți din Palestina în cele şase luni de tulburări: 1.195 de arabi, 80 de evrei, 21 de militari englezi, 16 membri ai poliției şi poliției de frontieră, 2 creştini nearabi.

MULȚUMIRI

Îi mulțumesc Ghadei Hammad, generoşilor Said Kanaan, Randa şi Nour; lui George Hintlian pentru încurajare şi îndrumare; lui Naseer Arafat; Albert Aghazarian; Kamal Abdulfattah; Nazim Juubeh; Samih Hammoudeh; Qais Hammad; Aroub Bayazid; Abir Hammad; Ali Hammad; lui Faruq şi Monei Hammad; Sami Hammad; Iyad Hammad; Khaled Kamal; Bassima Abu al-Huda; Waddah Kamal; Rami Kamal; Farid Kamal; Emad Kamal; Nejad Kamal; Nasser Kamal; Waddah Zuaiter; Rimei Tarazi; lui Salim Tamari; Haifei Khalidi; lui Sharif Kanaana; Sahar Huneidi; Malak Husseini; Malak Abd al-Hadi şi Samir Abd al-Hadi, deoarece testamentul lui Fuad Murad se inspiră din testamentul bunicului lor, Salim Abd al-Hadi. Mulțumiri Faihei Abd al-Hadi; lui Beshara Doumani; Ted Swedenburg; Soniei Nimr; lui Azzam Abu Saud; Samih Abdo; John Tleel; Ghadei Khoury; Nazeehei Tuqan; Rimei Keilani; lui Siham Abu Ghazaleh; Fuad Shehadeh; Adel Abu Amsha; Salwa Masri; Fuad Halawi; Abdul Rahman al-Hagi Ibrahim; Abdul Sattar Qassem; Rakefet Zalashik şi Raphael Koenig. Vă mulțumesc tuturor că mi-ați permis să vă pun întrebări, că mi-ați împărtăşit cunoştințele şi amintirile voastre. Şi mulțumiri pentru hărți Zenei Agha.

Nu puteam să am cititori mai buni şi mai generoşi decât Katharine Hammad, Joseph Minden, Allison Bulger, Coco Mellors, Steve Potter, Liz Wood şi Saad Hammad. Le mulțumesc lui Xanthe Gresham-Knight şi Arthur Fournier pentru discuții, sfaturi şi pentru înțelepciunea împărtăşită.

Mulțumiri celor care acordă Bursa Harper-Wood de la St John's College, Cambridge, mai ales lui Ruth Abbott; mulțumiri lui Amy

Hempel, Bret Johnston, Rick Moody şi tuturor celor de la NYU, mai ales lui Zadie Smith, Nathan Englander şi Deborah Landau. Mulțumiri Comitetului Fundației Axinn, lui Beatrice Monti şi Andrew Sean Greer de la Santa Maddalena Foundation şi organizației MacDowell Colony for the Arts.

Datorez foarte mult următoarelor cărți: *Nablus: City of Civilizations* de Naseer Arafat, *Rediscovering Palestine: Merchants and Peasants in Jabal Nablus, 1700 – 1900* de Beshara Doumani, *The Nation and its „New" Women: The Palestinian Women's Movement, 1920 – 1948* de Ellen Fleischmann, *Coutumes Palestiniennes: Naplouse et Son District* de Antonin Jaussen, memoriilor lui Muhammad Izzat Darwazeh şi ale lui Awni Abd al-Hadi, *Tarikh Jabal Nablus wa al-Balq'a* de Ihsan Nimr, *The Journal of the Palestine Oriental Society (*1920*)*, mai ales discursului lui Marie Joseph Lagrande, *Memories of Revolt: the 1936 – 1939 Rebellion and the Palestinian National Past* de Ted Swedenburg.

Mulțumiri speciale Georgiei Garrett, lui Laurence Laluyaux, lui Stephen Edwards şi restului echipei de la RCW, Melanie Jackson, Michal Shavit, Elisabeth Schmitz, Morgan Entrekin, Katie Raissian şi Ana Flechter.

Le port o pioasă amintire lui David Bradshaw şi John Coulter.

Mulțumiri tuturor celor care mi-au spus poveşti despre Palestina. Şi îi mulțumesc lui Arthur, care a ascultat-o pe a mea.[299]

---

[299] Editura îşi exprimă întreaga gratitudine față de domnul profesor Nicolae Dobrişan pentru ajutorul neprețuit acordat la traducerea cuvintelor, sintagmelor şi frazelor în limba arabă din roman.